

Vlada Crne Gore
Kabinet predsjednika
Kancelarija za evropske integracije

PREDLOG

I PRILOG
IZVJEŠTAJU EVROPSKE KOMISIJE
O CRNOJ GORI 2021

Podgorica, april 2021.

UVOD

Odnosi Crne Gore i Evropske unije

Vlada je 6. II 2020. usvojila Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022. i Izvještaj o realizaciji Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2019–2020, za 2019.

S tim u vezi, Vlada je 16. IV 2020. usvojila Prvi kvartalni izvještaj o realizaciji obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2019-2020, 30. VII 2020. Izvještaj o realizaciji Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za I i II kvartal 2020, a 29. X 2020. usvojila Izvještaj o realizaciji Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za I, II i III kvartal 2020.

Crna Gora je 15. V 2020. zvanično obavijestila Evropsku komisiju (EK) o prihvatanju Nove metodologije pristupanja Evropskoj uniji.

Pregovaračko poglavlje 8 – Konkurencija i zvanično je otvoreno 30. VI 2020. na Međuvladinoj konferenciji između Crne Gore i Evropske unije u Briselu, čime je Crna Gora još jednom potvrdila da je posvećena ispunjavanju obaveza prema članstvu, a Evropska unija da su njena vrata otvorena za države koje na tom putu napreduju.

Dvanaesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period jul – decembar 2019. je usvojen 16. IV 2020, a Trinaesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period januar – jun 2020. je usvojen 15. X 2020.

U kontekstu sprovođenja obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), nastavljen je dijalog relevantnih struktura za njegovo sprovođenje. U izvještajnom periodu je održano šest redovnih godišnjih sastanaka pododbora između Crne Gore i Evropske unije. Održani su sastanci u online formatu: 9. VI 2020. Pododbor za saobraćaj, energetiku, životnu sredinu i regionalni razvoj, 16. VI 2010. Pododbor za unutrašnje tržište i konkurenciju; 6. X 2020. Pododbor za poljoprivredu i ribarstvo; 7. X 2020. Pododbor za trgovinu, industriju, carine i poreze; 9. X 2020. Pododbor za inovacije, ljudske resurse, informatičko društvo i socijalnu politiku i 22. X 2020. Pododbor za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku.

Osmi sastanak Posebne radne grupe za reformu javne uprave (PAR) je održan 20-22. X 2020.

Četrnaesti sastanak Zajedničkog savjetodavnog odbora između Komiteta regiona EU i zajednice opština Crne Gore je održan 19. XI 2020.

Osamnaesti sastanak Parlamentarog odbora za stabilizaciju i pridruživanje Evropske unije i Crne Gore održan je 26. II 2020.

Sastanak X Odbora za stabilizaciju i pridruživanje održan je 4. XII 2020. u online formatu.

1. POLITIČKI KRITERIJUMI

1.1. Demokratija

1.1.1. Izbori

Predsjednik Crne Gore je 20. VI 2020. raspisao parlamentarne izbore za 30. VIII 2020. Istog dana, održani su izbori u opštinama Andrijevica, Budva, Gusinje, Kotor i Tivat. Državna izborna komisija (DIK) preduzela je sve radnje iz svoje nadležnosti koje se tiču sprovođenja izbora, a koji su prvi put održani u specifičnim uslovima epidemije koronavirusa. Iz tog razloga, Državna izborna komisija je utvrdila „Tehničke preporuke za održavanje izbora u cilju epidemiološke zaštite birača“. Ove preporuke nastale su u bliskoj saradnji s predstavnicima Instituta za javno zdravlje, a dokument je imao za cilj epidemiološku zaštitu birača, kao i svih članova organa za sprovođenje izbora. Ustavni sud je donio odluku kojom se ukidaju stavovi 1 i 4 poglavlja „Glasanje van biračkog mjesta – glasanje putem pisma“ i poglavlje „Glasanje u karantinu“. Ustavni sud je ukinuo i odredbe „Pravila za glasanje putem pisma“, kojima se ukida ograničenje da birač može glasati zbog starosti, invalidnosti, bolničkog liječenja samo ako se nalazi u mjestu prebivališta.

U periodu izborne kampanje, Agenciji za sprječavanje korupcije (ASK) dostavljeno je 260 izvještaja političkih subjekata, od čega 153 izvještaja o priložima tokom kampanje, 36 privremenih izvještaja o troškovima, 36 izvještaja o medijskom oglašavanju tokom kampanje, 35 izvještaja o troškovima tokom kampanje. U periodu izborne kampanje, dostavljeno je 27.462 izvještaja organa vlasti i pravnih lica u toku kampanje, i to: 818 odluka o zapošljavanju, 22.971 putnih naloga, 1.728 analitičkih kartica, 899 izvoda o potrošnji budžetske rezerve i socijalnim davanjima, pet ugovora o ustupanju mehanizacije i opreme, 871 odluka o potrošnji budžetske rezerve, 108 ugovora i pružanju medijskih usluga i 62 cjenovnika. Agencija za sprječavanje korupcije je izvršila kontrolu finansiranja i medijskog predstavljanja 43 politička subjekta/izbornih lista koje su potvrđene, odnosno 36 otvorenih izbornih računa. Sve sprovedene aktivnosti i izvršene kontrole sadržane su u Izvještaju o sprovedenom nadzoru i izvršenoj kontroli finansiranja izborne kampanje, koji je objavljen na internet stranici Agencije.

Državnoj izornoj komisiji podnijeto je 18 prigovora u vezi s lokalnim i parlamentarnim izborima. U jednom slučaju u vezi s lokalnim izborima u Kotoru pokrenut je postupak po žalbi pred Ustavnim sudom. Komisija je po svakom od ovih prigovora postupala u zakonom propisanom roku. Na parlamentarnim izborima, podnijeto je 10 prigovora, od čega je šest odbijeno, tri su odbačena i jedan je usvojen. Podnijete su i dvije ustavne žalbe i obje su odbijene.

Saglasno usvojenom Kalendaru za sprovođenje izbornih radnji, Državna izborna komisija je sprovela sve aktivnosti. Komisija je nakon sprovedog izbornog postupka, u zakonskom roku

usvojila Izvještaj o konačnim rezultatima izbora za izbor poslanika u Skupštini Crne Gore i podnijela ga Skupštini Crne Gore. Državna izborna komisija utvrdila je Konačne rezultate izbora 14. IX 2020, 15 dana nakon održanih izbora. Izvještaj o rezultatima izbora na osnovu kojih su verifikovani mandati poslanicima, podniet je Skupštini 23. IX 2020.

Državna izborna komisija izdala je ukupno 2.089 akreditacija za posmatranje izbora, od čega 265 stranih i 1.824 domaćih.

Osim izbornih aktivnosti koje su dominirale u izvještajnom periodu, sačinjen je nacrt Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji u Stručnoj službi Državne izborne komisije. Pravilnik je nastao po preporukama eksperta OEBS-a, a u skladu s preporukama kojima se sugeriše dalje jačanje profesionalnosti Državne izborne komisije. Njegovo razmatranje očekuje se uskoro na sjednici Državne izborne komisije, nakon čega se očekuje da bude upućen Administrativnom odboru Skupštine na odobrenje.

1.1.2 Skupština

Normativne i nadzorne aktivnosti

U periodu od 1. I do 31. XII 2020, Skupština je održala 13 sjednica 26. i 27. saziva, uključujući i konstitutivnu sjednicu 27. saziva Skupštine. Na pomenutim sjednicama je donijeto ukupno 80 akata, od čega 46 zakona, 12 odluka, 20 odluka o izboru, imenovanju i razrješenju, kao i dva zaključka. Skupština je usvojila/prihvatila pet izvještaja i finansijskih planova pojedinih organa.

Četiri posebne sjednice Skupštine bile su posvećene premijerskom satu (dvije sjednice) i premijerskom satu i poslaničkim pitanjima (dvije sjednice). Predsjedniku Vlade je postavljeno 28 pitanja, dok je članovima Vlade postavljeno 192 pitanja.

Nakon parlamentarnih izbora održanih 30. VIII 2020, Prva konstitutivna sjednica 27. saziva Skupštine održana je 23. IX 2020. Na sjednici su potvrđeni mandati poslanicima 27. saziva, dok je za predsjednika Skupštine izabran Aleksa Bečić. U nastavku konstitutivne sjednice, 20. X 2020, Skupština je izabrala predsjednika i članove Administrativnog odbora, dok je 17. XII 2020. izabrala dva potpredsjednika iz redova parlamentarne većine. Na Trećoj sjednici drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2020, 17. XII 2020, Skupština je izabrala predsjednike i članove stalnih radnih tijela 27. saziva, kao i predsjednika i članove Komisije za praćenje i kontrolu postupka privatizacije.

Predsjednika i članove 42. Vlade Crne Gore, Skupština je izabrala 4. XII 2020, na Trećoj sjednici drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2020.

Na Drugoj sjednici prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja, 25. VI 2020, Skupština je imenovala dvije zamjenice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, dok je na Četvrtoj sjednici drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja, 29. XII 2020, Skupština imenovala devet članova Državne izborne komisije.

Izveštajni period obilježile su okolnosti nastale kao posljedica virusa COVID-19, što je uticalo na dinamiku i intenzitet rada Skupštine. Aktivnosti u vezi sa suočavanjem s epidemijom, bile su, takođe, u fokusu razmatranja poslanika, pa je više zakona donijetih tokom 2020. predstavljalo odgovor na novonastale okolnosti i posljedice epidemiološke situacije. Istovremeno, nove okolnosti su uticale i na prilagođavanje načina rada u Skupštini, uključujući i rad na sjednicama Skupštine i sjednicama radnih tijela.

Tokom 2020, Skupština 27. saziva usvojila je dvije odluke o izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore. Prva dopuna Poslovnika usvojena je 23. XI 2020, s ciljem obezbjeđivanja nesmetanog održavanja sjednica Skupštine i radnih tijela u okolnostima pandemije COVID-19. Dopunom je predviđeno da poslanik kojem je, usljed primjene mjere zaštite stanovništva od zaraznih bolesti u vanrednoj situaciji izazvanoj epidemijom, ograničena sloboda kretanja od strane nadležnog organa, može odlučivati na sjednici Skupštine i njenih radnih tijela van sjedišta Skupštine putem bezbjedne informaciono-komunikacione tehnologije. Odlukom o izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore, koja je donijeta 29. XII 2020, dodatno su precizirane i unaprijeđene pojedine odredbe Poslovnika. Između ostalog, ovim izmjenama Poslovnika ojačani su određeni mehanizmi nadzora, posebno oni koji se odnose na saslušanja, propisivanjem, pored ostalog, obaveze sačinjavanja izvještaja koji sadrži ocjene i stavove povodom konsultativnih saslušanja, a koji se dostavljaju nadležnim institucijama na dalju realizaciju, kao i obaveze praćenja realizacije zaključaka koje, na prijedlog odbora, donosi Skupština povodom kontrolnog saslušanja. Dodatno, izmjenama Poslovnika predviđeno je i da odbor, dva puta u toku redovnog zasijedanja Skupštine, donosi odluku o kontrolnom saslušanju na zahtjev jedne trećine članova. Uveden je i novi nadzorni mehanizam Skupštine - Poslaničko pitanje u vezi s određenom temom, kojim je predviđeno održavanje posebne sjednice Skupštine na kojoj nadležni ministar u Vladi odgovara na poslanička pitanja u vezi s precizno navedenom temom, koju predlažu poslanički klubovi naizmjenično, jednom poslanici iz reda parlamentarne opozicije, jednom poslanici parlamentarne većine.

U cilju jačanja principa rodne ravnopravnosti i multietničke demokratije, propisano je da se najmanje jedan potpredsjednik bira iz reda opozicije, jedan iz reda poslanika manjinskih partija, dok jedno mjesto pripada manje zastupljenom polu.

Radna tijela Skupštine, u ovom periodu, održala su jedno kontrolno i 22 konsultativna saslušanja.

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu održao je tri konsultativna saslušanja u 26. sazivu, i to saslušanje kandidata za izbor vrhovnog državnog tužioca Crne Gore, predloženog od strane Tužilačkog savjeta, 30. I 2020; konsultativno saslušanje (rasprava) na temu: „Izazovi u oblasti reforme pravosuđa i javne uprave i dalja izgradnja bilansa rezultata“, kada je saslušano šest lica uz prisustvo predstavnika nevladinog sektora, 30. VI 2020; konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor četiri člana Sudskog

savjeta iz reda uglednih pravnika, kada je saslušano pet lica, 10. VII 2020; saslušanje kandidata za izbor vrhovnog državnog tužioca Crne Gore, predloženog od strane Tužilačkog savjeta, 20. I 2020. U 27. sazivu, na prvoj sjednici Odbora, 24. XII 2020, saslušanje kandidata za izbor vrhovnog državnog tužioca Crne Gore, predloženog od strane Tužilačkog savjeta. 20. I 2020. održano je konsultativno saslušanje kandidata s liste kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor vrhovnog državnog tužioca.

Odbor za bezbjednost i odbranu održao je dva konsultativna saslušanja vojno-diplomatskih predstavnika Crne Gore prije stupanja na funkciju, 23. IV 2020.

Odbor za međunarodne odnose i iseljenike održao je pet konsultativnih saslušanja povodom davanja mišljenja o kandidatima za mjesto izvanrednog i opunomoćenog ambasadora Crne Gore u: Kraljevini Belgiji, na rezidentnoj osnovi, sa sjedištem u Briselu, 22. I 2020; Ukrajini, na rezidentnoj osnovi, sa sjedištem u Kijevu, 14. V 2020; Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, na rezidentnoj osnovi, sa sjedištem u Londonu, 15. V 2020; Ruskoj Federaciji, na rezidentnoj osnovi, sa sjedištem u Moskvi, 20. VII 2020; i pri Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim organizacijama, na rezidentnoj osnovi, sa sjedištem u Ženevi, 30. VII 2020.

Odbor za evropske integracije održao je tri konsultativna saslušanja, i to na temu: „Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022“, u prisustvu glavnog pregovarača Crne Gore sa EU, 5. III 2020; konsultativno saslušanje glavnog pregovarača Crne Gore sa EU, povodom razmatranja „Informacije o programima podrške Evropske unije Crnoj Gori za 2019. godinu“, 19. VI 2020; i konsultativno saslušanje predstavnika nadležnih organa posvećeno „Nezvaničnom radnom dokumentu Evropske komisije o stanju u poglavljima 23 i 24 za Crnu Goru“, objavljenom u junu 2020, 24. VII 2020.

Odbor za ekonomiju, finansije i budžet održao je 6. VII 2020. konsultativno saslušanje na temu: „Pitanja sprovođenja moratorijuma na otplatu kreditnih obaveza građana Crne Gore i uloga Centralne banke Crne Gore u ovom procesu“, kada su saslušana dva lica. Odbor je 7. VII 2020. održao kontrolno saslušanje direktora Poreske uprave na temu: „Rad Poreske uprave u oblasti nadzora i naplate poreskog duga“.

Odbor za ljudska prava i slobode održao je 18. II 2020. konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava, na temu: „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, s akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“.

Odbor za rodnu ravnopravnost održao je 22. VI 2020. konsultativno saslušanje ministra rada i socijalnog staranja, državnog sekretara u Ministarstvu unutrašnjih poslova i generalnog direktora Direktorata za investicije, razvoj malih i srednjih preduzeća i

upravljanje EU fondovima u Ministarstvu ekonomije, na temu: „Rodni aspekt mjera preduzetih tokom pandemije virusa COVID-19“.

Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje održao je 11. III 2020. konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Ministarstva odbrane, Opštine Ulcinj, Uprave javnih radova, Javnog preduzeća za upravljanje morskim dobrom Crne Gore i Udruženja za održivo regionalno maslinarstvo „Valdanos“, na temu: „Praćenje realizacije zaključaka sa konsultativnog saslušanja na temu - Revitalizacija i zaštita Maslinade i uvale Valdanos“.

Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport održao je 10. III 2020. konsultativno saslušanje ministarke nauke na temu: „Uloga Ministarstva nauke u promociji naučno-istraživačkih projekata od nacionalnog značaja“.

Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje održao je 15. VI 2020. konsultativno saslušanje ministra zdravlja na temu: „Stanje u Crnoj Gori povodom globalne pandemije, koju je proglasila Svjetska zdravstvena organizacija, uzrokovane pojavom novog soja koronavirusa“. Takođe, Odbor je 30. XII 2020. održao konsultativno saslušanje ministarke zdravlja na temu: „Razmatranje epidemiološke situacije s osvrtom na aktuelne mjere koje se odnose na dane predstojećih praznika“.

Na prvoj **zajedničkoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za bezbjednost i odbranu**, održanoj 6. III 2020, sprovedeno je konsultativno saslušanje v.d. vrhovnog državnog tužioca, direktora Uprave policije i predsjednika Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, na temu: „Postupanje nadležnih državnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima“.

Pored redovnih sjednica, odbori su sproveli i druge aktivnosti skupštinskih odbora s ciljem neposrednog upoznavanja s radom i načinom funkcionisanja institucija i stanjem u oblastima njihovih nadležnosti te praćenja implementacije zakona.

Odbor za evropske integracije je organizovao 13. III 2020. okrugli sto na temu: „Da li Crna Gora ima zdravu konkurenciju, u skladu s EU pravilima?“, koji je okupio predstavnike nadležnih institucija i relevantnih organizacija i preduzeća, lokalnih samouprava i nevladinih organizacija. Ključne teme okruglog stola su razmatrane u okviru dva panela - „Biznis ambijent i uslovi poslovanja na crnogorskom tržištu“ i „Kako država štiti konkurenciju i koja je uloga Agencije za zaštitu konkurencije?“.

Članovi **Odbora za ljudska prava i slobode** posjetili su 2. III 2020. Upravu za izvršenje krivičnih sankcija - Maloljetnički zatvor i Odjeljenje za žene, u cilju praćenja poštovanja prava lica lišenih slobode, s posebnim akcentom na maloljetnike, kao posebno osjetljivu grupu.

Delegacija **Odbora za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje** posjetila je 25. II 2020. Opštinu Ulcinj, radi upoznavanja sa stanjem u Maslinadi i uvali Valdanos u

Ulcinj i održala niz sastanaka s rukovodstvom Opštine Ulcinj. Delegacija Odbora je obišla lokacije bivših hotela „Lido“, „Galeb“ i „Jadran“ i Port Milenu, radi upoznavanja sa stanjem na terenu, a u cilju održavanja planiranih konsultativnih saslušanja.

Održane su i tematske sjednice odbora, uz učešće predstavnika nadležnih državnih institucija, nevladinog sektora i međunarodnih organizacija.

Dvanaesto zasijedanje Ženskog parlamenta, u organizaciji **Odbora za rodnu ravnopravnost**, održano je 9. III 2020, a bilo je posvećeno razmatranju primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti i promjenama koje se dešavaju na polju rodne ravnopravnosti. Na zasijedanju je predstavljen i Indeks rodne ravnopravnosti koji je prvi put izračunat za Crnu Goru, kao i rad Odbora za rodnu ravnopravnost u okviru Mreže parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost na Zapadnom Balkanu (HUGEN).

U Skupštini je drugu godinu zaredom, 27. I 2020, održana Konferencija u organizaciji Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, povodom obilježavanja 27. januara – Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta. Na drugoj zajedničkoj sjednici Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, održanoj 13. II 2020, predstavljeno je Istraživanje višestrukih pokazatelja – MICS 2018, iz oblasti zdravstva, rada i socijalnog staranja i iz oblasti prosvjete, nauke, kulture i sporta, koje je sprovela Uprava za statistiku Crne Gore, uz tehničku pomoć UNICEF-a i finansijsku podršku Vlade Crne Gore. U organizaciji Odbora za ekonomiju, finansije i budžet i GIZ-ovog Otvorenog regionalnog fonda za Jugoistočnu Evropu - energetska efikasnost (ORF-EE), a uz podršku Škole političkih studija, u Skupštini je 24. II 2020. predstavljen Vodič za poslanike o održivoj urbanoj mobilnosti. Tematska sjednica Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, održana 12. VI 2020, bila je posvećena temi: „Izučavanje i promocija antifašizma u obrazovnom sistemu Crne Gore“.

U okviru nadzornih aktivnosti, radna tijela Skupštine razmotrila su Godišnji izvještaj o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu za 2019; Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2019; Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2019; Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2019; Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2019; Izvještaj Regulatorne agencije za energetiku o aktivnostima vezanim za regulisane komunalne djelatnosti za 2019; Izvještaj o radu Uprave za dijasporu za 2019; Izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa zaštite potrošača 2019-2021, za 2019; kao i prijedloge finansijskih planova sa planovima rada za 2021. Agencije za elektronske medije, Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, Agencije za nadzor osiguranja i Komisije za tržište kapitala. Radna tijela su se upoznala s Izvještajem o radu Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore a.d. za 2019. s finansijskim iskazima i Izvještajem nezavisnog revizora za 2019; Izvještajem o izvršenoj kontroli izvedenih radova i nivoa

uloženih investicija, u skladu s investicionim programom projekta „Portonovi“ – Kumbor, Herceg Novi, za period 1. I 2019 – 31. XII 2019; Izvještajem o realizovanim investicionim i drugim aktivnostima po osnovu Ugovora o dugoročnom zakupu i izgradnji, koji se odnosi na „Luštica Development“ AD Tivat – projekat Luštica Bay za 2019; Izvještajem o realizovanim investicijama shodno Odluci o davanju u dugoročni zakup zemljišta na poluostrvu Luštica, Opština Herceg Novi za period 20. XII 2018 – 30. XI 2019.

Pored toga, Odbor za ljudska prava i slobode i Odbor za rodnu ravnopravnost razmotrili su Strategiju za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023. s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2020. i Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. Odbor za ljudska prava i slobode je takođe razmotrio Završni izvještaj o realizaciji Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori, s posebnim osvrtom na oblast Konik 2017-2019, Izvještaj o postupanju prema migrantima u Crnoj Gori, Izvještaj o praćenju sprovođenja treće operacije readmisije crnogorskih državljana posebno organizovanim letom iz Hamburga, SR Njemačka od 29. I 2019. i Izvještaj o praćenju sprovođenja četvrte operacije readmisije crnogorskih državljana posebno organizovanim letom iz Hanovera, SR Njemačka, od 3. III 2020; Izvještaj o radu Kancelarije Zastupnika Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu za 2019.

Parlamentarni doprinos procesu evropskih integracija je nastavljen kroz rad Odbora za evropske integracije, koji je do kraja 26. saziva Skupštine razmotrio više dokumenata iz procesa evropskih integracija (Dvadeset treći i Dvadeset četvrti kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period jul – septembar i oktobar – decembar 2019; Dvanaesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracija Crne Gore u Evropsku uniju, za period jul – decembar 2019; Prvi, Drugi i Treći kvartalni izvještaj o realizaciji obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2019 – 2020, za period januar – mart, april – jun i jul - septembar 2019, Izvještaj o realizaciji Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2019-2020 za 2019, Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020-2022. i Prvi kvartalni izvještaj o realizaciji obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2020 – 2022, za period januar - mart 2020; Nezvanični radni dokument Evropske komisije o stanju u poglavljima 23 i 24 za Crnu Goru, iz juna 2020. i Informaciju o programima podrške Evropske unije Crnoj Gori za 2019).

Izborna zakonodavstvo

Skupština Crne Gore 27. saziva donijela je Odluku o obrazovanju Odbora za sveobuhvatnu izbornu reformu, kao privremenog radnog tijela, na Četvrtoj sjednici Drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2020 (29. XII 2020), s ciljem sveobuhvatne reforme izbornog zakonodavstva i uspostavljanja punog povjerenja javnosti u izborni proces. Odlukom su definisani ciljevi i zadaci ovog odbora, sastav i način odlučivanja, kao i rok do kada Odbor treba da realizuje postavljene zadatke. U realizaciji definisanih ciljeva, Odbor ima sljedeće

zadatke: 1) sveobuhvatna reforma i izmjena izbornog zakonodavstva, koja podrazumijeva: implementaciju preporuka iz izvještaja Evropske komisije o napretku; implementaciju svih preporuka iz izvještaja OEBS/ODIHR misija - analiza i prijedlog načina implementacije, saglasno Ustavu Crne Gore; definisanje Predloga zakona o izboru odbornika i poslanika; definisanje predloga Zakona o biračkom spisku, Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja i Zakona o registrima prebivališta i boravišta; analizu primjene Zakona o ličnoj karti i Zakona o crnogorskom državljanstvu, uz eventualnu pripremu prijedloga izmjena i dopuna zakona ukoliko se ispostave korisnim ili neophodnim za realizaciju postavljenih ciljeva; jačanje sveukupnih kapaciteta, profesionalizma i transparentnosti organa značajnih za izborne procese, uključujući Državnu izbornu komisiju i Agenciju za sprječavanje korupcije, čiji je cilj, između ostalog, jačanje povjerenja javnosti u njihov rad; 2) dalja dogradnja i izmjena opštih ambijentalnih uslova za sprovođenje izbora, koja podrazumijeva: definisanje rješenja o načinu održavanja lokalnih izbora u svim jedinicama lokalne samouprave u jednom danu; definisanje Predloga kodeksa etičkog ponašanja u izbornim kampanjama.

Shodno Odluci, Odbor ima 14 članova, i to sedam članova koji se biraju iz reda poslanika parlamentarne većine i sedam članova koji se biraju iz reda poslanika parlamentarne opozicije. Predsjednik Odbora bira se iz najbrojnijeg kluba poslanika parlamentarne većine, a zamjenik predsjednika Odbora bira se iz najbrojnijeg kluba poslanika parlamentarne opozicije.

U postupku utvrđivanja prijedloga zakona i drugih akata, kao i svih drugih rješenja u vezi s ciljem i zadacima Odbora, Odbor odlučuje konsenzusom. Izuzetno, u slučaju da se princip konsenzualnog odlučivanja ne može postići, a postoji podrška članova Odbora koja garantuje postizanje potrebne većine u plenumu, takav prijedlog može biti utvrđen bez obzira na nepostojanje konsenzusa.

Administrativni kapaciteti

Na dan 31. XII 2020, ukupan broj zaposlenih u Službi Skupštine Crne Gore je bio 198, od ukupno 269 sistematizovanih izvršilaca. Ukupan broj obuhvata generalnog sekretara, dva zamjenika generalnog sekretara, dva pomoćnika generalnog sekretara, devet savjetnika predsjednika i potpredsjednika Skupštine, kao i 181 službenika i namještenika. Takođe, ukupan broj podrazumijeva i tri službenika kojima miruju prava i obaveze iz rada i po osnovu rada. U periodu od 1. I - 31. XII 2020, u Službi Skupštine zaposleno je 13 lica.

U julu 2020. usvojen je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji Službe Skupštine Crne Gore, kojim su uvedene određene izmjene u postojećoj organizacionoj strukturi u cilju još efikasnijeg rada Službe, i kvalitetno, stručno i blagovremeno izvršavanje poslova i radnih zadataka za Skupštinu, radna tijela Skupštine i poslanike.

Zaposleni u Službi Skupštine su tokom 2020. pohađali ukupno 38 obuka, sa 103 polaznika, što je posebno značajno imajući u vidu izazove u njihovoj realizaciji i pohađanju, izazvanih virusom COVID-19. Obuke je Skupština organizovala samostalno i u saradnji s partnerima, ili su organizovane od strane domaćih, stranih i međunarodnih organizacija.

Transparentnost i otvorenost rada

Kontinuirano unapređenje transparentnosti i otvorenosti rada, kao i jačanje odnosa s građanima, među ključnim su prioritetima Skupštine Crne Gore. U skladu s tim, sve informacije o radu Skupštine objavljuju se na njenoj internet stranici, koja se redovno ažurira. Pored navedenog, s ciljem daljeg približavanja parlamentarnog rada javnosti, a polazeći od činjenice da sve veći broj građana koristi moderne kanale komunikacije, Skupština je svoj rad učinila dostupnim i putem zvaničnih naloga na društvenim mrežama.

Najvidljiviji oblik transparentnosti Skupštine svakako se odnosi na mogućnost praćenja njenog rada putem medija i na internetu, kroz emitovanje sjednica Skupštine uživo ili na zahtjev (putem televizije, prenosa uživo na skupštinskoj internet stranici ili preko Youtube kanala). Već duži niz godina Skupština obezbjeđuje uslove za direktni prenos plenarnih sjednica, dok je, u nastojanju da se u ovom smislu napravi korak dalje, od oktobra 2020, prvi put obezbijeđen i direktan prenos sjednica radnih tijela.

Skupština posvećeno i kontinuirano radi na obezbjeđivanju blagovremenog odgovora na sve zahtjeve za slobodan pristup informacijama koji se ovoj instituciji dostavljaju u skladu sa zakonom. U periodu od 1. I - 31. XII 2020, Skupštini je podnijeto ukupno 43 zahtjeva za slobodan pristup informacijama i na svaki je odgovoreno.

Dodatno, u novembru 2020. na sajt Skupštine postavljen je obrazac za podnošenje predstavki, čijim je popunjavanjem olakšan postupak podnošenja predstavki, ali i efikasnije postupanje po njima od strane nadležnih službi i radnih tijela Skupštine. Skupštini Crne Gore je od konstituisanja 27. saziva do kraja 2020. upućeno 156 predstavki građana. U skladu sa zakonskim rokovima i principom proaktivnog djelovanja, odgovoreno je na sve predstavke koje su bile uredne po sadržaju i po formi.

1.1.3. Upravljanje

1.1.3.1. Vlada

Realizacija Programa rada Vlade

Vlada je u periodu od 1. I - 31. XII 2020, od ukupno 277 planiranih obaveza, realizovala 159 obaveze, odnosno 57,40%.

Sprovedenje analize procjene uticaja propisa (RIA) u postupku izrade propisa

U periodu od 1. I - 31. XII 2020, Vlada je razmotrila i utvrdila 40 prijedloga zakona. Za 37 prijedloga zakona, Vladi je dostavljen Izvještaj o sprovedenoj analizi uticaja propisa (RIA). Za tri prijedloga zakona, predlagači su, saglasno članu 33 stav 2 Poslovnika Vlade Crne Gore

dostavili obrazloženje da ne treba vršiti analizu uticaja propisa. Naime, članom 33 stav 2 Poslovnika Vlade propisano je da ako predlagač ocijeni da u postupku pripreme zakona ili drugog propisa ne treba vršiti RIA, dužan je da to posebno obrazloži. Uvažavajući navedeno, uz obrazloženje predlagača, Ministarstvo finansija je bilo saglasno da u postupku usvajanja navedenih propisa nije potrebno vršiti analizu uticaja propisa.

U istom periodu, Vlada je razmotrila i donijela 54 uredbe. Od toga, za 39 uredbi je dostavljen Izvještaj o sprovedenoj analizi uticaja propisa (RIA). Za 15 uredbi predlagač je ocijenio da nije potrebno vršiti analizu uticaja propisa.

1.1.3.2. Disciplinska komisija

Disciplinskoj komisiji je u periodu od 1. I - 31. XII 2020. dostavljeno 134 predmeta na nadležnost i postupanje od strane 24 organa (državnih organa i organa lokalne samouprave); tri predmeta su od strane Upravnog suda vraćena na ponovni postupak pa su u izvještajnom periodu dobili novi broj i vođeni u 2020; iz prošle godine je prenijeto 102 predmeta; tako da je u izveštajnom periodu bilo ukupno u radu 239 predmeta.

U izveštajnom periodu, Komisija je donijela 188 odluka. U radu kod Disciplinske komisije je 79 predmeta, od kojih je u 16 predmeta donijeto rješenje o prekidu disciplinskog postupka do okončanja krivičnog ili prekršajnog postupka (član 102 stav 2 Zakona o upravnom postupku).

Kada su u pitanju odluke Komisije, u 73 predmeta je donijeta odluka o novčanoj kazni; u jednom predmetu je donijeta odluka o prestanku radnog odnosa; u 14 predmeta Disciplinska komisija nije utvrdila odgovornost službenika - oslobođeni su disciplinske odgovornosti; u osam predmeta je obustavljeno, jer je podnosilac odluke odustao od odluke o pokretanju disciplinskog postupka; šest predmeta odbijeno kao neuredni; u jednom predmetu donijeto je rješenje o odbijanju zahtjeva za vođenje disciplinskog postupka zbog nenadležnosti; u šest predmeta su donijeta rješenja o obustavljanju postupka zbog izostanka ovlašćenog predstavnika; u četiri predmeta je donijeto rješenje o obustavljanju postupka zbog prestanka radnog odnosa službenika protiv koga je pokrenut disciplinski postupak; u jednom predmetu je donijeta odluka o obustavljanju postupka zbog zastarjelosti pokretanja disciplinskog postupka; u 46 predmeta je donijeta odluka o obustavljanju postupka zbog zastarjelosti vođenja disciplinskog postupka; u tri predmeta je donijeta odluka o prekidu postupka do okončanja prekršajnog postupka; u 13 predmeta je donijeta odluka o prekidu postupka do okončanja krivičnog postupka; u 18 predmeta donijeto je 18 posebnih rješenja o troškovima postupka.

Do razlike između zbirnog broja predmeta i zbirnog broja odluka Disciplinske komisije je došlo jer je u jednom predmetu donijeto više odluka (izrečena novčana kazna, donijeto rješenje o prekidu postupka, donijeto rješenje o obustavi postupka zbog prestanka radnog postupka). U dva predmeta protiv četiri službenika donijete su dvije odluke kojima su

izrečene za dva službenika dvije novčane kazne, a dva službenika oslobođena disciplinske odgovornosti.

Na odluke Komisije u izvještajnom periodu podnijeto je 37 tužbi Upravnom sudu na odluke Disciplinske komisije, od kojih je šest tužbi na rješenja o troškovima postupka, na koje je odgovoreno u zakonom predviđenom roku.

U izvještajnom periodu, od strane Upravnog suda, povodom podnijetih tužbi na odluke Disciplinske komisije u izvještajnom i u prethodnom periodu, dostavljeno je 18 odluka Upravnog suda od kojih je: u 10 predmeta odbijena je tužba i potvrđena rješenja Komisije; u tri predmeta tužba je povučena i obustavljen postupak pred Upravnim sudom; u jednom predmetu tužba je usvojena i rješenje o troškovima postupka poništeno; u četiri predmeta usvojena je tužba i poništena su rješenja Disciplinske komisije o izrečenoj mjeri.

U četiri predmeta na presude Upravnog suda podnijeto je četiri zahtjeva za ispitivanje sudske odluke Vrhovnom sudu Crne Gore, po kojima je Vrhovni sud u tri predmeta donio presude i odbio zahtjev za ispitivanje sudske odluke.

1.1.3.3. Lokalna samouprava

Skupština je 24. IV 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi („Sl. list CG”, broj 38/20). Novo zakonsko rješenje predloženo je u cilju usaglašavanja s odredbama Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, gdje je vanredna situacija definisana kao stanje (elementarne nesreće i katastrofe, pojave epidemije zarazne bolesti, pojave nove ili nedovoljno poznate zarazne bolesti u slučaju sumnje na upotrebu biološkog agensa i slično) kada su rizici i prijetnje ili posljedice katastrofa, vanrednih događaja i drugih opasnosti po stanovništvo, životnu sredinu i materijalna dobra, takvog obima i intenziteta da njihov nastanak i posljedice nije moguće spriječiti ili otkloniti redovnim djelovanjem, a mogu da ugroze zdravlje i život ljudi, a postoji opasnost za masovno prenošenje zaraznih bolesti. Nadalje, propisano je da se u slučaju vanrednih situacija sprovode odgovarajuće mjere i zabrane do prestanka opasnosti, a sprovođenje mjera u vanrednoj situaciji obavlja se u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita i spasavanje i zakonom kojim se uređuje zaštita stanovništva od zaraznih bolesti. Dopunom člana 37 Zakona o lokalnoj samoupravi omogućava se produženje mandata Skupštine Opštine u slučaju da joj isti ističe i za vrijeme vanredne situacije, a najduže 90 dana po prestanku okolnosti koje su je izazvale.

U cilju jačanja efikasnosti rada komunalne policije i uspješnijeg sprovođenja komunalnog reda u praksi, donijet je set podzakonskih akata, čiji osnov donošenja proizilazi iz Zakona o komunalnoj policiji („Sl. list CG”, br. 57/14 i 34/19). Donošenjem Pravilnika o programu i načinu stručnog osposobljavanja i načinu provjere stručne osposobljenosti za vršenje poslova komunalne policije („Sl. list CG”, broj 46/20), ovaj proces je zaokružen.

Optimizacija na lokalnom nivou

Priprema Izveštaja o realizaciji Plana optimizacije javne uprave 2018-2020. za 2020.¹ je u toku. F

Prema Odluci o otpremi u slučaju sporazumnog prestanka radnog odnosa zaposlenih u javnom sektoru, institucije su dužne da dostavljaju Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija kopiju sporazuma o prestanku radnog odnosa te se ovi podaci i lista sporazuma kontinuirano ažuriraju, a informacija tj. izvod iz iste se objavljuje i sedmično ažurira na sajtu Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija. Prema evidenciji do kraja izvještajnog perioda, sklopljena su 222 sporazuma o prekidu radnog odnosa na lokalnom nivou, uz isplatu otpremnina iz budžeta opština i javnih preduzeća u ukupnom iznosu od 2.139.993 eura.

U cilju podrške lokalnim samoupravama u sprovođenju Plana optimizacije, zaključkom Vlade od 24. IX 2020. odobren je transfer sredstava s potrošačke jedinice Ministarstvo javne uprave na potrošačke jedinice Opština Bijelo Polje, Opština Pljevlja i Prijestonica Cetinje, u ukupnom iznosu od 350.000 eura. Ove opštine su podržane, nakon što su svi zahtjevi za finansijsku pomoć opštinama pažljivo razmotreni i ocijenjeni u odnosu na predmet tražene pomoći, ostvarene rezultate i efekte, a naročito poštovanje zakonskih obaveza i dosljednost u sprovođenju mjera i preporuka Plana optimizacije.

U saradnji s Poreskom upravom, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je pokrenulo izradu web aplikacije, u cilju prikaza ukupnog broja zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave. Projekat je u toku i realizuje se u saradnji s UNDP.

1.1.4 Civilni sektor

Vlada je 20. V 2020. usvojila Izveštaj o finansiranju projekata i programa nevladinih organizacija u 2018. Vlada je 1. X 2020. usvojila Izveštaj o finansiranju projekata i programa nevladinih organizacija u 2019.

U skladu sa Zakonom o NVO, Vlada je 1. VII 2020. donijela Odluku o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa NVO za 2021. Odlukom je obuhvaćeno 18 oblasti od javnog interesa u kojima će se vršiti raspodjela sredstava za projekte i programe u skladu sa Zakonom o NVO.

U 2020. utvrđena je i Lista nezavisnih procjenjivača za 2021, a usljed nedovoljnog broja procjenjivača, objavljen je i drugi javni poziv.

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija priprema i Informaciju o primjeni Zakona o NVO, u saradnji s međusektorskom radnom grupom, koja je formirana u junu 2020.

¹ Izveštaj o realizaciji Plana optimizacije javne uprave 2018-2020. za period 1. I - 30. VI 2020. je pripremljen ranije, ali ga Vlada nije usvojila, tako da će dva polugodišnja izvještaja biti objedinjena u Izveštaj za 2020.

U 2020. pripremljena je Metodologija mjerenja uticaja projekata i programa NVO podržanih iz javnih izvora, koja predstavlja novi alat u sprovođenju ciklusa planiranja i realizacije finansijske podrške države projektima i programima NVO te praćenja njihove uspješnosti i trajnih efekata koje izazivaju.

Konsultovanje zainteresovane javnosti u procesu pripreme javnih politika

Izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, koju je Vlada usvojila 27. II 2020. („Sl. list CG”, broj 18/20), Ministarstvo javne uprave je pored nadležnosti za pripremu propisa koji uređuje postupak sprovođenja javne rasprave, zaduženo i za praćenje kvaliteta sprovođenja javnih rasprava u pripremi zakona i strategija. Uloga Ministarstva biće da osigura da zakonski i strateški prijedlozi budu rezultat svrsishodnog i inkluzivnog konsultativnog procesa, koji je usklađen s propisima. Institucionalni okvir za ovaj proces uspostavljen je formiranjem Odsjeka za praćenje kvaliteta sprovođenja javnih rasprava u pripremi zakona i strategija.

U saradnji sa SIGMA/OECD, pripremljene su Smjernice za praćenje kvaliteta sprovođenja javnih rasprava u pripremi zakona i strategija u Crnoj Gori, s ciljem da se uvođenjem kontrole kvaliteta sprovođenja javnih konsultacija obezbijedi održivost standarda i njihova široka i ujednačena primjena, kroz uspostavljanje institucionalnog mehanizma centralizovane kontrole od strane Ministarstva javne uprave. Na osnovu Smjernica, izrađena je Informacija o statusu implementacije procesa praćenja kvaliteta sprovođenja javnih rasprava u pripremi zakona i strategija u Crnoj Gori s Listom za provjeru usklađenosti postupka sprovođenja javnih rasprava s propisanim standardima, koju je Vlada usvojila 5. XI 2020. Informacija s Listom je dostavljena svim ministarstvima na upoznavanje, imajući u vidu da će biti korišćena prilikom dostavljanja materijala na mišljenje.

U cilju jačanja kadrovskih kompetencija, održani su sastanci i radionica s predstavnicima SIGMA-e o standardima javnih konsultacija na kojoj su učestvovali službenici Direkcije. U toku je planiranje sprovođenja obuka službenika u drugim ministarstvima.

Strategija unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020

Vlada je 30. VII 2020. usvojila Izveštaj o realizaciji Strategije unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020, na osnovu podataka dobijenih od nosilaca aktivnosti iz Akcionog plana, dok je struktura Izveštaja usklađena s Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata. Nakon isteka perioda realizacije Strategije unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018-2020, može se konstatovati da je postignut opšti napredak u sadržaju i dinamici međusektorskog odnosa, od krupnog značaja za kvalitet okruženja u kojem djeluju nevladine organizacije. Ostvarenje specifičnih ciljeva Strategije, iako nijesu u dizajnu Strategije praćeni indikatorom učinka, nadilaze nivo indikatora rezultata, jer su rezultati sprovedenih aktivnosti održivi i njihovi efekti su vrlo stabilni u praksi. Opšti napredak je naročito vidljiv

kroz: unaprijeđeni model finansiranja projekata i programa NVO u skladu sa Zakonom o NVO; unaprijeđeni normativni okvir za konsultovanje javnosti u procesu kreiranja javnih politika; poboljšanu komunikaciju javne uprave s nevladinim sektorom i efikasnost rada Savjeta za saradnju organa državne uprave i NVO. Za potrebe izrade novog strateškog dokumenta u ovoj oblasti formirana je međusektorska radna grupa.

Savjet za saradnju organa državne uprave i NVO

Savjet za saradnju organa državne uprave i NVO je tokom 2020. održao tri sjednice, tokom kojih je razmatrao sedam tačaka dnevnog reda. Sjednice su, usljed okolnosti izazvanih pandemijom COVID-19, održane elektronskim putem. Kao i u prethodnom izvještajnom periodu, u više navrata otvarana su pitanja o primjeni Zakona o NVO. Osim primjene Zakona o NVO, Savjet je razmatrao i rezultate u primjeni strateškog okvira za međusektorsku saradnju te propisa koji definišu konsultovanje javnosti u kreiranju javnih politika.

1.2. Reforma javne uprave

Strateški okvir za reformu javne uprave

Vlada je 25. VI 2020. usvojila Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije reforme javne uprave 2018-2020. za 2019. i Izvještaj o radu Savjeta za reformu javne uprave za 2019. Isti su prethodno razmotreni i usvojeni na Savjetu za reformu javne uprave, kao savjetodavnom tijelu Vlade koje je konstituisano u cilju praćenja procesa reforme javne uprave.

Proces reforme javne uprave se u okolnostima izazvanim pandemijom COVID-19 odvijao kroz kvalitetnu i efikasno uspostavljenu strukturu praćenja procesa, redovan dijalog s Evropskom komisijom, kroz redovne i „follow up” sastanke, kao i djelovanje Međuresorskog operativnog tima za praćenje implementacije Akcionog plana.

Ministarstvo javne uprave (sada: Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija) pripremio je Nacrt završnog izvještaja o sprovođenju Strategije za reformu javne uprave 2016-2020, s osvrtom na aktivnosti koje su sprovedene tokom 2020. Usvajanje Nacrta od strane Vlade planirano je za II kvartal 2021.

U toku je realizacija aktivnosti koje se odnose na izradu nove Strategije reforme javne uprave za period 2021–2025. Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, saglasno Uredbi o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija, uputilo je javni poziv svim zainteresovanim stranama, uključujući i civilni sektor, javni sektor, kao i privatni sektor, da se uključe u početnu fazu pripreme Strategije reforme javne uprave i dostave svoje inicijative, prijedloge, sugestije i komentare u pisanoj i elektronskoj formi do 1. V 2020. Takođe, 6. IV 2020. je objavljen i javni poziv za izbor dva predstavnika nevladinih organizacija za učešće u radnoj grupi za izradu nove Strategije reforme javne uprave, nakon čega je 8. V 2020. donijeta odluka o predstavniku nevladine organizacije u radnom tijelu za

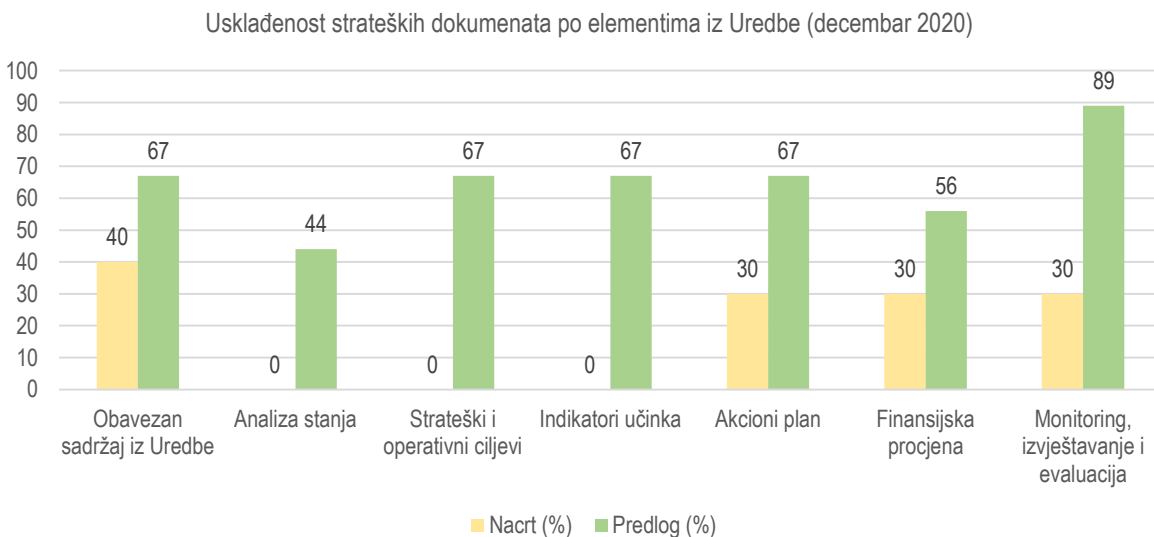
izradu strategije. U toku je izrada Nacrta Strategije čije se usvajanje planira za IV kvartal 2021.

Razvoj i koordinacija politika

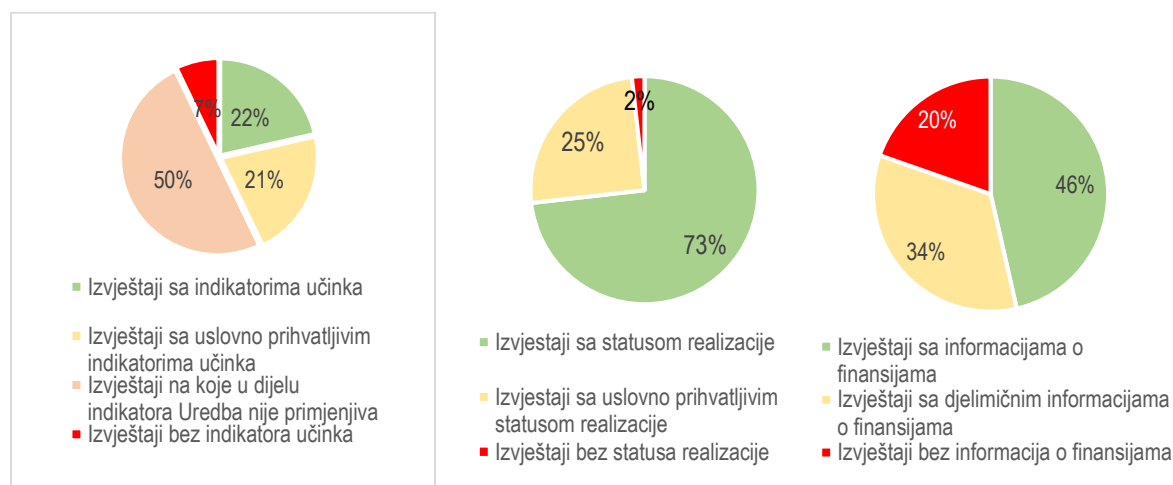
Krajem 2020. isticao je veliki broj strategija pa je njihov broj smanjen na 58, što je za 40 manje u odnosu na oktobar 2020, kada ih je bilo 98, zahvaljujući primjeni principa ekonomičnosti i racionalnog planiranja te isteku trajanja značajnog broja strategija.

Ukupna usklađenost novih strateških dokumenata u 2020. je iznosila 69%, čime je premašena planirana vrijednost ovog indikatora postavljena u Srednjoročnom programu rada Vlade 2018-2020. (55%). Primjena zakonodavnog okvira za strateško planiranje, koji je na snazi od avgusta 2018, pokazuje sljedeća unapređenja u kvalitetu strateških dokumenata i pratećih izvještaja o sprovođenju u periodu od 1. I 2020 - 31. XII 2020:

Pozitivno mišljenje GSV-a dobilo je 52% izvještaja. Značajan napredak je postignut u dijelu statusa realizacije aktivnosti, dok je u izvještavanju o učincima i utrošenim finansijama postignut ograničen napredak, najčešće zbog ranije strukture strateških dokumenata.

U oktobru 2020. je započet III ciklus Programa obrazovanja državnih službenika za strateško planiranje, koji se usljed pandemije COVID-19 održava online. Pandemija je uticala na aktivnosti Mreže državnih službenika za strateško planiranje i u toku 2020. su održana dva sastanka.

Kroz projekat bilateralne podrške Vlade Norveške procesu pregovora Crne Gore s EU, u toku 2020. je pripremljeno drugo izdanje Metodologije razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, Smjernice za izvještavanje o sprovođenju strateških dokumenata i pripremljen je sajt www.javnepolitike.me, kao alat koji nudi sektorski pregled javnih politika u skladu s Uredbom, pregled njihovog odnosa sa strateškim okvirom EU i ciljevima održivog razvoja UN-a, kao i druge informacije od značaja za sistem strateškog planiranja u Crnoj Gori.

U 2020. je otpočela realizacija projekta Evropske komisije „Unapređenje strateškog planiranja i koordinacije politika u javnoj administraciji“, čiji je nosilac Generalni sekretarijat Vlade. Projekat je neposredno usmjeren ka konzistentnoj primjeni postojećeg normativnog okvira za strateško planiranje, daljem unapređenju kvaliteta procesa planiranja i monitoringa sprovođenja javnih politika zasnovanog na učinku, kao i jačanju sistema koordinacije javnih politika.

Državna služba i upravljanje ljudskim resursima

Vlada je 16. I 2020. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o inspeksijskom nadzoru. Ovaj Zakon će dovesti do većeg stepena kvaliteta i zakonitosti u postupku vršenja inspeksijskog nadzora te obezbjeđivanja jednostavnijeg i efikasnijeg rada inspeksijskih organa.

Vlada je 7. XII 2020. donijela Uredbu o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG”, br. 118/20 i 121/20), kojom je utvrđena nova organizacija organa državne uprave. Uredbom je osnovano ukupno 12 ministarstava i 27 organa uprave. Racionalizovan je broj ministarstava jer je umjesto 17, u sistemu državne uprave sada 12 ministarstava, dok je broj uprava povećan za jedan jer je pored postojećih osnovana Uprava za sport i mlade.

Takođe, Vlada je donijela Odluku o određivanju ministarstava koja mogu imati državne sekretare („Sl. list CG”, broj 118/20), kojom se propisuje mogućnost da sva ministarstva mogu imati po dva državna sekretara koje imenuje Vlada, na prijedlog ministra.

U izvještajnom periodu, Ministarstvo javne uprave je u saradnji sa SIGMA-om pripremio i objavilo Registar državnih organa i institucija (www.drzavniorgani.gov.me). Korisnicima ovog registra omogućen je pregled u latiničnom i ćiriličnom pismu, pri čemu je registar prilagođen i licima s invaliditetom.

Vlada je 13. II 2020. donijela Kadrovski plan organa državne uprave, Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore i Kabineta predsjednika Vlade Crne Gore za 2020.

Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima („Sl. list CG”, br. 2/18, 34/19 i 8/21), koji su podnijeli poslanici Skupštine u decembru 2020, kao i pet amandmana na isti.

Organizacija državne uprave

Primjena Zakona o upravnom postupku (ZUP)

Vlada je 11. VI 2020. usvojila Izvještaj o stanju rješavanja upravnih stvari za period od 1. I 2019 - 31. XII 2019. iz kojeg se može zaključiti da su građani u najvećoj mjeri zadovoljni pružanjem upravnih usluga. Analitičkim sagledavanjem dobijenih podataka od svih javnopravnih organa, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou u naznačenom periodu, dolazi se do zaključka da je efikasnost rješavanja u prvostepenom postupku na visokom nivou te je procenat neriješenih predmeta kod organa na centralnom nivou 3,18%, dok je na lokalnom nivou taj procenat 10,02%. Takođe, u prvostepenom postupku, blagovremenost rješavanja upravnih predmeta je na visokom nivou pa je procenat predmeta riješenih u roku kod organa na centralnom nivou 97%, dok je na lokalnom nivou taj procenat 99%. Nadalje, u prvostepenom postupku kod javnopravnih organa, evidentan je mali broj izjavljenih žalbi u odnosu na ukupan broj riješenih predmeta u periodu izvještavanja, što ukazuje da su stranke gotovo u potpunosti zadovoljne odlukama organa, a što potvrđuju podaci da je procenat izjavljenih žalbi na centralnom nivou 0,54%, dok je na lokalnom nivou taj procenat 1,65%. U postupcima po tužbama pred Upravnim sudom, rad drugostepenih organa je ocijenjen kao zadovoljavajući te je u odnosu na ukupan broj odluka Upravnog suda procenat odbijenih tužbi kod organa na centralnom nivou 77%, dok je taj procenat kod organa na lokalnom nivou 71,5%. Na osnovu analize kvantitativnih podataka, Ministarstvo javne uprave je definisalo set konkretnih preporuka koje su sastavni dio izvještaja. Prilikom izrade

izvještaja za 2020, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija će pratiti u kojoj mjeri su javnopravni organi ispoštovali date preporuke za unapređenje stanja.

Izmjene i dopune Zakona o slobodnom pristupu informacijama

U izvještajnom periodu, nastavljen je rad na pripremi Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Važno je pomenuti da je Nacrt zakona bio na javnoj raspravi 40 dana, u periodu od 17. IX - 31. X 2019. Tokom trajanja javne rasprave održani su sastanci sa predstavnicima Delegacije EU u Podgorici, SIGMA-e i EK, kao i s predstavnicima NVO MANS, NVO Institut Alternativa i predstavnicima međunarodne organizacije u oblasti slobodnog pristupa informacijama - ACCESS Info Europe. Nakon okončanja javne rasprave, inoviran je tekst Nacrta zakona i nastavilo se s usaglašavanjem zakonskog teksta sa SIGMA-om. Poslije „follow up” sastanka s EK održanom u februaru 2020. i komunikacije s EK, potvrđeno je da su u inoviranom tekstu Nacrta zakona sve njihove primjedbe i sugestije, čime su se formalno stekli uslovi da se sa zakonom ide u dalju proceduru prema Vladi.

Nakon sastanka predsjednika Vlade s predstavnicima civilnog sektora i medija u okviru inicijative „Savez za Evropu”, održanim u periodu od februara do maja 2020, Vlada je donijela zaključak shodno kojem se zadužuje Ministarstvo javne uprave da prije upućivanja zakona Vladi, održi još jedne dodatne konsultacije o Nacrtu zakona, kako bi još jednom sa svom zainteresovanom javnošću razmotrili predložena rješenja.

Zbog aktuelne epidemiološke situacije izazvane pandemijom COVID-19, odloženo je održavanje Okruglog stola, koji je bio zakazan za 20. III 2020.

Nakon formiranja nove Vlade Crne Gore u decembru 2020, grupa nevladinih organizacija MANS, CEMI i Institut alternativa dostavila je Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija Nacrt zakona o slobodnom pristupu informacijama sa svojim prijedlozima, koji su uzeti u razmatranje. Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama je predviđen i Programom rada Vlade Crne Gore i Programom rada Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija za III kvartal 2021.

Plan optimizacije javne uprave 2018-2020.

Vlada je 7. V 2020. usvojila Izvještaj o realizaciji Plana optimizacije javne uprave 2018-2020. za period 1. VII - 31. XII 2019. Shodno nalazima ovog izvještaja, Vlada je usvojila niz zaključaka koji imaju za cilj unapređenje procesa implementacije Plana optimizacije, a koji se odnose na praćenje ispunjavanja obaveza koje proističu iz propisa koji uređuju proces sporazumnog prestanka radnog odnosa uz isplatu otpremnine, izradu funkcionalnih analiza od strane ministarstava te pojačan inspekcijski nadzor kada je u pitanju zaključivanje ugovora o djelu u javnoj upravi.

Dodatno, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je izvršilo prikupljanje podataka o sprovođenju mjera Plana optimizacije tokom 2020, uz osvrt na cjelokupni period

sprovođenja ovog strateškog dokumenta. U tu svrhu, upitnik za prikupljanje podataka dopunjen je pitanjima o stavovima ispitanika o ostvarenim efektima sprovođenja Plana optimizacije, uspješnosti implementacije predviđenih mjera, kao i prijedlozima za unapređenje novog strateškog dokumenta u ovoj oblasti koji je u fazi izrade. Na osnovu prikupljenih podataka, Ministarstvo će pripremiti Izvještaj o realizaciji Plana optimizacije javne uprave 2018-2020. za 2020, čije se usvajanje očekuje krajem aprila 2021. Nadalje, Ministarstvo je pripremio Metodologiju za izradu Analize efekata sprovođenja Plana optimizacije javne uprave 2018-2020, na osnovu koje će predmetna analiza biti pripremljena do kraja aprila 2021.

Kako bi se obezbijedilo poštovanje odredbe Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru kojom je propisano da zaposleni kojem sporazumno prestane radni odnos, a ostvari pravo na otpremninu u skladu s pomenutom Odlukom ne može zasnovati radni odnos u javnom sektoru u periodu od pet godina od dana sporazumnog prestanka radnog odnosa, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je objavilo evidenciju zaključenih sporazuma o prestanku radnog odnosa uz isplatu otpremnine na svojoj internet stranici. Obim dostupnih podataka o zaposlenima koji su ostvarili pravo na otpremninu usaglašen je s mišljenjem Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama.

Prema objavljenoj evidenciji, do 17. XII 2020. zaključeno je 343 sporazuma o prestanku radnog odnosa uz isplatu otpremnine na centralnom nivou. Pored ovoga zaključen je još 41 sporazum sa zaposlenima u Vojsci Crne Gore (25), Javnom preduzeću RTCG (12) i JP Nacionalni parkovi Crne Gore (četiri). Baza podataka se redovno ažurira i dostupna je na stranici Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija.

Imajući u vidu prestanak važenja Odluke o otpremnini u slučaju sporazumnog prestanka radnog odnosa zaposlenih u javnom sektoru od 1. I 2021, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je uputilo još jedan podsjetnik svim organima i institucijama na centralnom nivou (uključujući javna preduzeća) na obaveze koje proizilaze iz ovog dokumenta i to: dostavljanje kopija sporazuma i rješenja o prestanku radnog odnosa uz isplatu otpremnine za svakog zaposlenog kojem je otpremnina isplaćena u skladu s Odlukom; ukidanje svakog radnog mjesta zaposlenog kojem je pretao radni odnos shodno Odluci izmjenom akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji najkasnije u roku od 30 dana od dana isplate otpremnine. Na osnovu prikupljenih odgovora, Ministarstvo će još jednom ažurirati objavljenu bazu podataka i finalne rezultate procesa sporazumnog prestanka radnog odnosa uz isplatu otpremnine predstaviti u gore pomenutom izvještaju, čija priprema je u toku.

Upravljanje javnim finansijama

U cilju promovisanja i pružanja pomoći u obezbjeđivanju zdravog finansijskog upravljanja i dobrog sprovođenja Vladinih politika, kroz osmi sastanak Posebne grupe za reformu javne uprave tokom 2020. nastavilo se i s III posebnim redovnim sastankom o Dijalogu o Programu

reformu upravljanja javnim finansijama između Vlade Crne Gore i Generalne direkcije EK za politiku susjedstva i proširenje (DG NEAR) koji je održan 19. X 2020. Bitno je naglasiti da je ova uspostavljena praksa dobar pokazatelj posvećenosti Vlade reformi upravljanja javnim finansijama i transparentnosti, a isto tako pruža priliku civilnom društvu i drugim donatorima/međunarodnim finansijskim institucijama da imaju isti nivo razumijevanja trenutnog napretka i izazova u okviru navedene reforme. Istaknut je značaj Ministarstva finansija, koji vodi reformu upravljanja javnim finansijama i ukazano na potrebu da se u narednom periodu izradi novi Program za period 2022-2026, što će biti prilika da se intenziviraju napori za dalje sprovođenje reformi, s obzirom da napredak u okviru Programa predstavlja i uslov za povlačenje sredstava Sektorske budžetske podrške u okviru IPA sredstava. Takođe, usvojenim zaključcima je predviđeno usvajanje prelaznog Akcionog plana za 2021, na osnovu Godišnjeg izvještaja za 2020.

S tim u vezi, a u skladu sa zaključcima iz PFM Dijaloga (20. II 2020), Ministarstvo finansija je podnijelo obrazac za prijavu "Procjena programa reforme upravljanja javnim finansijama", čija podrška je obezbijedena putem Delegacije EU kroz Instrument za Evropske integracije (EUIF). U tom cilju, Ministarstvo finansija je 23. VI 2020. pokrenulo tendersku proceduru za izbor eksperta koji će biti odgovoran za sprovođenje sveobuhvatne analize postignutih rezultata Programa, uključujući trenutni sistem koordinacije i praćenja te pružiti odogovarajuće preporuke za naredni period. Ekspert će takođe pružiti preporuke za pripremu novog Programa reforme upravljanja javnim finansijama, savjetujući o intervencijama u glavnim oblastima, a sve u cilju podrške ka uspješnoj implementaciji programa. Stoga, evaluacioni izvještaj je poslat DEU i odobren je 23. IX 2020, nakon čega je 20. XI 2020. potpisan i ugovor s izabranim ekspertom. Početni izvještaj (Inception Report) dostavljen je 30. XII 2020.

Ministarstvo finansija je pripremio Polugodišnji izvještaj o sprovođenju Programa za upravljanje javnim finansijama za I polovinu 2020. S tim u vezi, a posmatrajući period od početka realizacije svih aktivnosti za koje smo se obavezali u okviru incijalnog AP za implementaciju Programa reformi javnih finansija za period 2016-2020, možemo da zaključimo da od ukupnog broja aktivnosti 98, u toku je realizacija 85 aktivnosti. Naime, do jula 2020. realizovane su 54 aktivnosti, s tim da je dalje unaprijeđenje pojedinih aktivnosti predviđeno u kontinuitetu, 31 je djelimično realizovana, dok se za 13 aktivnosti očekuje realizacija u planiranom roku, što u procentima iznosi²: 55% aktivnosti je u potpunosti realizovano; 32% djelimično realizovano; 13% nije realizovano.

Takođe, u skladu s Uredbom o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, donijet je ažurirani Akcioni Plan za sprovođenje Programa reforme

² Podaci o Polugodišnjem izvještaju za 2019: 37% aktivnosti je u potpunosti realizovano (36 aktivnosti); 21% djelimično realizovano (21 aktivnost); 42% nije implementirano (41 aktivnost).

upravljanja javnim finansijama za 2020, u kome se razmatra 70 aktivnosti, od kojih 60 aktivnosti su u toku i pokazuje sljedeći stepen realizacije: i) 40% aktivnosti je u potpunosti realizovano (28); ii) 40% djelimično realizovano (28); dok iii) dok se za 14 aktivnosti očekuje početak realizacije u drugoj polovini godine, shodno planiranoj dinamici.

Bitno je napomenuti da je Godišnji izvještaj PFM-a za 2020. je u finalnoj fazi pripreme, a usvajanje se očekuje sredinom 2021.

Novo programsko rješenje za planiranje budžeta obuhvata novi Informacioni sistem-BMIS, koji se odnosi na uvezivanje svih podataka neophodnih za planiranje, prikaz i analizu budžeta u srednjem roku. S tim u vezi, tokom prve polovine 2020. završena je prva faza razvoja sistema, s tim što su planirane obuke za predstavnike Ministarstva finansija i socijalnog staranja i svih potrošačkih jedinica uspješno realizovane, što ukazuje da su se zahtjevi za budžet za narednu 2021. popunjavali koristeći novi IT sistem za planiranje budžeta. Pored navedenog, u februaru 2020. usvojen je Koncept integrisanog procesa za planiranje i budžetiranje i pruža preporuke za izmjene i dopune Zakona o budžetu. Uz to, razvojem nove budžetske klasifikacije i priručnika za programsko budžetiranje, poboljšan je budžetski cirkular (uključujući rodno budžetiranje), čime je doprinjelo organizovanje niza obuka o programskom budžetiranju.

1.3. Vladavina prava (Vidjeti 3.23. Pravosuđe i temeljna prava i 3.24 Pravda, sloboda i bezbjednost)

1.4. Ljudska prava i zaštita manjina (Vidjeti 3.23. Pravosuđe i temeljna prava)

1.5. Regionalna saradnja i međunarodne obaveze

1.5.1 Multilateralna i regionalna saradnja

Crna Gora je u kontinuitetu posvećena regionalnoj saradnji i ima aktivnu ulogu u izgradnji stabilnijeg i bezbjednijeg regiona, kroz učešće u preko 30 regionalnih organizacija i inicijativa.

Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović učestvovao je na Samitu EU-Zapadni Balkan, koji je održan 6. V 2020. u toku predsjedavanja Republike Hrvatske Savjetom EU.

U okviru Berlinskog procesa, Crna Gora je učestvovala na sastanku ministara vanjskih poslova, koji je održan 9-10. III 2020. u Skoplju.

Zbog epidemiološke situacije, sofijski Samit Berlinskog procesa je održan 10. XI 2020. u video formatu. Samitu su prethodili odvojeni sastanci ministara unutrašnjih poslova, vanjskih poslova, ekonomije, ministara zaduženih za pitanje Roma i ministara zdravlja (*ove godine je prvi put organizovan sastanak ministara zdravlja u okviru Berlinskog procesa*). Na Samitu je predstavljen Akcionni plan za Zajedničko regionalno tržište i potpisane dvije deklaracije -

Deklaracija lidera Zapadnog Balkana o Zajedničkom regionalnom tržištu i Deklaracija lidera Zapadnog Balkana o Zelenoj Agendi za Zapadni Balkan.

U dijelu digitalne integracije, Treći digitalni samit Zapadnog Balkana održan je 2-3. XI 2020. u Tirani. Na sastanku su potpisana dva memoranduma: Memorandum o razumijevanju o regionalnoj interoperabilnosti i uslugama povjerenja u regionu Zapadnog Balkana i Memorandum o razumijevanju o 5G planu za digitalnu transformaciju regiona Zapadnog Balkana.

U okviru predsjedavanja Centralno-evropskom inicijativom (CEI), Crna Gora je organizovala četiri sastanka Komiteta nacionalnih koordinatora Centralno-evropske inicijative (12. II 2020. u Podgorici; 8. V 2020, 23. XI 2020. i 3. XII 2020. u online formatu). Vanredni online sastanak predsjednika vlada CEI održan je 15. V 2020. Crna Gora je bila i domaćin sastanka ministara vanjskih poslova, koji je održan u formatu video-konferencije 24. XI 2020. Na sastanku je usvojena Odluka o nastavku predsjedavanja Crne Gore i tokom 2021. Događaj na temu „Osnaživanje položaja žena u kontekstu COVID-19 krize“, kao završna aktivnost crnogorskog predsjedavanja tokom 2020, održan je u online formatu 21. XII 2020.

Crnogorska delegacija je učestvovala na dva sastanka Komiteta visokih zvaničnika Jadransko-jonske inicijative (JJI), koji su održani 18. II 2020. u Briselu i 15. XI 2020. u online formatu, kao i na 11. sastanku Upravnog odbora EUSAIR 18-19. II 2020. u Briselu. Takođe, učestvovala je na 12. i 13. sastanku UO EUSAIR 10. VI i 17. IX 2020. Sastanak ministara vanjskih poslova Jadransko-jonske inicijative (JJI) i Evropske strategije za Jadransko-jonsku regiju (EUSAIR) održan je 27. V 2020.

Takođe, Crna Gora ostaje aktivna u nadgradnji regionalne saradnje na polju bezbjednosti i kroz redovno učešće u regionalnim inicijativama, kao što su Američko-jadranska povelja (A5) i Jadranska trilateralala. Tokom 2020, održana su dva sastanka na nivou političkih direktora ministarstava vanjskih poslova i odbrane država članica i posmatrača Američko-jadranske povelje (A5), na kojima je učestvovala Crna Gora (19. V 2020. i 26. X 2020). Takođe, sastanak ministara vanjskih poslova A5 održan je putem video-linka 16. XII 2020, a na sastanku je učestvovao ministar Đorđe Radulović.

Ministar vanjskih poslova prof. dr Srđan Darmanović učestvovao je na godišnjem sastanku ministara vanjskih poslova država Višegradske grupe i Zapadnog Balkana, koji je održan 27. II 2020. u Pragu, u okviru češkog predsjedavanja Višegradskom grupom.

Povodom suočavanja s pandemijom COVID-19, predsjednik Vlade Duško Marković je, na poziv Vlade Savezne Republike Austrije, učestvovao na video-konferenciji s austrijskim saveznim kancelarom Sebastijanom Kurcom, evropskim komesarom za susjedstvo i proširenje Oliverom Varheljijem i premijerima država Zapadnog Balkana, a koja je održana 17. III 2020. Na poziv komesara Varheljija, Crna Gora je putem video-konferencije učestvovala na sastanku ministara vanjskih poslova Zapadnog Balkana 30. IV 2020. Tema

sastanka je bio Komunique EK o podršci zemljama Zapadnog Balkana u suočavanju s posljedicama krize izazvane pandemijom COVID-19, kao i rasprava o mogućnostima daljih zajedničkih akcija u savladavanju krize. Sastanak ministara vanjskih poslova država Zapadnog Balkana i evropskog komesara za susjedstvo i proširenje Olivera Varheljija, na kojem je učestvovao ministar Đorđe Radulović, održan je putem video-konferencije 18. XII 2020. pod nazivom: „COVID-19 situacija i vakcinacija na Zapadnom Balkanu”. Na sastanku se razgovaralo o procesu vakcinacije u zemljama Zapadnog Balkana, kao i mogućnostima distribucije vakcina od strane Evropske unije.

Na sastanku Komiteta visokih zvaničnika WBF, koji je održan u Tirani 20. XII 2019, Crna Gora je preuzela jednogodišnje predsjedavanje Fondom, koje je zvanično počelo 1. I 2020. U okviru predsjedavanja Fondom za Zapadni Balkan (WBF). Crna Gora je predsjedavala sastankom Komiteta visokih zvaničnika (CSO), koji je održan u online formatu 30. IX 2020. Takođe, 2. XII 2020. održan je sastanak predstavnika MVP Crne Gore sa izvršnim direktorom WBF i predstavnicima MVP Sjeverne Makedonije, u svojstvu budućeg predsjedavajućeg WBF za 2021, a u cilju priprema glavnih tema za sljedeći sastanak Komiteta visokih zvaničnika WBF u okviru crnogorskog predsjedavanja. Posljednji sastanak Komiteta visokih zvaničnika (CSO), u okviru crnogorskog predsjedavanja, održan je 23. XII 2020. u hibridnoj formi u Tirani. Na sastanku je usvojen Plan budžeta za 2021, a učesnici sastanka su se saglasili da je povećanje kontribucija važan preduslov za očuvanje regionalnog vlasništva. Važna odluka je donesena vezano za procedure za izbor izvršnog direktora WBF, koji će biti izabran tokom 2021.

U okviru crnogorskog predsjedavanja Zdravstvenom mrežom Jugoistočne Evrope (SEEHN) (jun 2019 – jun 2020), kojim je koordinaralo Ministarstvo zdravlja, održano je 42. online plenarno zasjedanje SEEHN 21. VII 2020, na temu: „Odgovor država članica SEEHN na pandemiju COVID-19 i imunizacija kao jedna od vitalnih usluga zdravstvenog sistema u regionu Jugoistočne Evrope-korak naprijed“.

Kao nastavak već uspostavljene saradnje između Mreže tink-tenk organizacija Jugoistočne Evrope (SEE Think Net) i Think Višegrad održan je 11. XII 2020, u online formatu, inicijalni sastanak „*Instrument za saradnju tink-tenk organizacija Zapadnog Balkana - THINK BALKANS*“, kao dio budućeg projekta istog imena. Cilj budućeg projekta, koji će finansijski podržati Međunarodni Višegradski Fond (IVF), ima za cilj da stvori trajni mehanizam saradnje između tink-tenk organizacija Zapadnog Balkana i državnih institucija odgovornih za vanjsku politiku i regionalnu saradnju. Kao uspješan model na osnovu koga će se formirati budući mehanizam THINK BALKANS poslužiće platforma THINK Višegrad, finansirana od strane Međunarodnog Višegradskog Fonda (IVF) i stvorena 2012. u cilju jačanja saradnje tink-tenk organizacija u Centralnoj Evropi i Višegradske grupe.

U okviru turskog predsjedavanja Procesom saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECF), Crna Gora je učestvovala na sastancima političkih direktora 28. VII, 23. IX i 15. XII 2020, kao i na

neformalnom sastanku ministara vanjskih poslova u Antaliji, 6. XI 2020, na kojem je dogovoreno unapređenje saradnje i jačanje veza među zemljama JIE, s fokusom na iskustva zemalja u suočavanju s izazovima pandemije COVID-19.

Pored učešća crnogorskih predstavnika na 41. online sastanku Borda Savjeta za regionalnu saradnju (RCC), 15. X 2020, generalna sekretarka RCC Majlinda Bregu upriličila je 16. XII 2020. zvaničnu posjetu Crnoj Gori, kada se sastala s ministrom vanjskih poslova Đorđem Radulovićem i potpredsjednikom Vlade Dritanom Abazovićem.

Crna Gora je na ministarskom regionalnom Forumu Regionalne inicijative za migracije, azil i izbjeglice (MARRI), 30. VI 2020, preuzela jednogodišnje predsjedavanje ovom inicijativom. U jedan od sedam prioriteta crnogorskog predsjedavanja uvrštena je finalizacija procesa reforme MARRI, a završni sastanak Ad Hoc Radne grupe MARRI, koja ima mandat da radi na izmjeni organizacionih dokumenata održan je online, 19-22. X 2020. U okviru crnogorskog predsjedavanja, 11. XII 2020. je održan virtuelni sastanak Komiteta MARRI.

44. sastanak Multinacionalne savjetodavne grupe (MAG), glavnog upravljačkog tijela Centra za bezbjednosnu saradnju (RACVIAC), održan je 20. X 2020, u okviru crnogorskog predsjedavanja ovom inicijativom. Na sastanku je predsjedavanje od Crne Gore preuzela Sjeverna Makedonija.

Kada je riječ o Uniji za Mediteran, V regionalni forum održan je, usljed epidemioloških uslova, u online formatu 27. XI 2020, pod nazivom „Izgradnja jačeg Mediterana“, kada se ujedno obilježavalo 25 godina od pokretanja Barselonskog procesa. Odlučeno je da 28. novembar bude proglašen za „Međunarodni dan Mediterana“, s ciljem posvećenosti očuvanju zajedničkog mediteranskog identiteta i promociji interkulturalnosti u regionu.

U okviru jednogodišnjeg rumunskog predsjedavanja Organizacijom za ekonomsku crnomorsku saradnju BSEC, održan je niz sektorskih sastanaka i konferencija na visokom nivou i nivou radnih grupa iz oblasti transporta, životne sredine i zelene energije, oblasti održivog, ekonomskog razvoja i konkurentnosti. 42. sastanak BSEC Savjeta ministara vanjskih poslova, na kojem je Albanija preuzela predsjedavanje, održan je 27. XI 2020. Sjeverna Makedonija je postala 13. članica organizacije BSEC u novembru 2020, dok je Crna Gora obnovila status partnera za međusektorski dijalog 8. IX 2020.

U toku njemačkog predsjedavanja Savjetom EU, 1. XII 2020. održan je neformalni sastanak Savjeta opštih poslova (GAC), na kojem su prvi put učestvovali partneri sa Zapadnog Balkana.

1.5.2. Bilateralna saradnja s državama u regionu

Bosna i Hercegovina

Zajednički drumski granični prelaz između Crne Gore i Bosne i Hercegovine Vraćenovići – Deleuša zvanično je otvoren 20. X 2020. Najavljen je i nastavak gradnje zajedničkih prelaza,

i to: Šćepan Polje – Hum, na putnom pravcu Plužine – Foča; Zupci – Sitnica na putnom pravcu Herceg Novi – Trebinje i Ilino Brdo – Klobuk na putnom pravcu Nikšić – Trebinje.

Republika Turska

Sporazum u oblasti kulture, Sporazum o vojnoj-finansijskoj saradnji i Implementacioni protokol u pogledu finansijske podrške između Vlade Turske i Vlade Crne Gore (potpisani u septembru i oktobru 2019) stupili su na snagu 10. I 2020.

Tokom posjete ministra vanjskih poslova Republike Turske Mevluta Čavuşoglua Crnoj Gori 10-11. II 2020, potpisani su Sporazum između Republike Turske i Crne Gore za pružanje konzularne pomoći crnogorskim državljanima i Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o obavljanju plaćene djelatnosti izdržavanih članova porodice članova diplomatskog i konzularnog predstavništva.

2. EKONOMSKI KRITERIJUMI

Ključni ekonomski pokazatelji	prosjeak 2012-17	2018	2019	2020*
BDP po glavi stanovnika (% EU28 prosjeka prema standardu kupovne moći)	43	48	50	N/D
Rast BDP-a, u %	2.3	5.1	4.1	-15.2
Ekonomska aktivnost populacije starosti 15-64: ukupna, žene, muškarci (u %)	61.5	64.7	65.6	66.1* (preliminar no)
Stopa nezaposlenosti: ukupna, žene, muškarci (u %)	18.1, 18.1, 18.1	15.2, 15.1, 15.2	15.1, 15.7, 14.7	16.8, 17.3, 16.5* (KI-KIII)
Godišnja stopa rasta zaposlenosti	2.7	3.6	2.7	-7.3*
Nominalni rast zarada (godišnje u %)	1.0	0.1	0.9	1.3
Indeks potrošačkih cijena (godišnji rast u %)	1.5	2.6	0.4	-0.3
Kurs domaće valute naprema euru	1.0	1.0	1.0	1.0
Bilans tekućeg računa (% BDP-a)	-13.7	-17.0	-15.0	-26.0
Neto strane direktne investicije (% učešće SDI u BDP-u)	12.0	6.9	6.2	11.2
Bilans opšte države, % BDP-a	-5.0	-3.9	-2.0	-11.1
Dug opšte države, % BDP-a	60.9	70.1	76.5	105.15

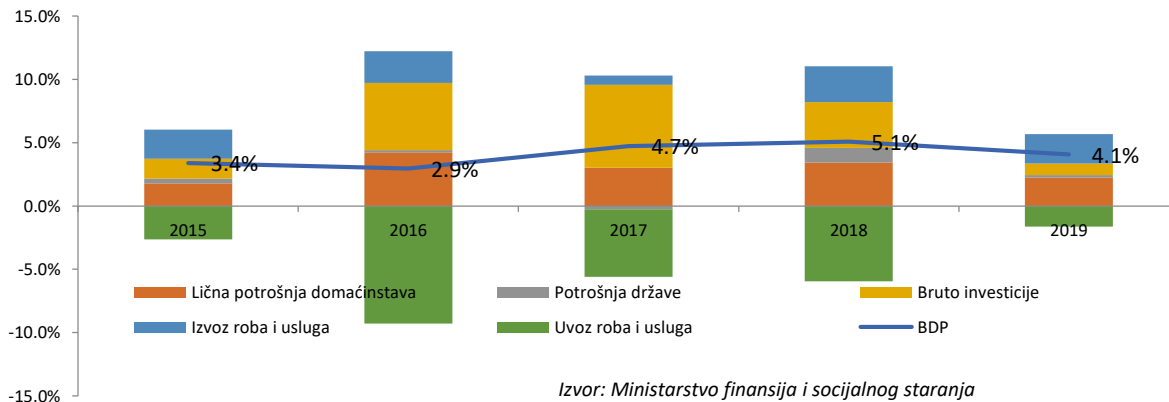
Izvori: Monstat, Eurostat, *podaci za tri kvartala ili procjena, u zavisnosti od dostupnih podataka

2.1. Postojanje funkcionalne tržišne privrede

Makroekonomska stabilnost

Nakon visokog rasta od 4,1% u 2019. i prosjeka od 4,0% u periodu 2015-2019, dobri makroekonomske trendovi u Crnoj Gori, u pogledu ekonomskog rasta, povećanja radnih mjesta, fiskalne konsolidacije i intenziviranja velikih infrastrukturnih projekata, naglo su prekinuti u 2020, usljed negativnih efekata pandemije COVID-19. Najveći pozitivan doprinos rastu u periodu 2015-2019. pružile su bruto investicije od 3,6%, dok su visoki pozitivan doprinos dali i privatna potrošnja od 2,9%, i izvoz roba i usluga od 2,1%. Uvoz roba i usluga je u istom periodu oduzeo rastu u prosjeku 5,0%.

Grafik 1 Doprinos rastu BDP, 2015-2019, u p.p

Prema preliminarnim kvartalnim podacima Uprave za statistiku (MONSTAT), realni pad crnogorske ekonomije u 2020. iznosio je 15,2%, sa padom svih komponenti u strukturi BDP-a. Najveći pad zabilježen je kod izvoza roba i usluga (-48,9% realno), čemu je najviše doprinio godišnji pad prihoda od turizma od 87%, budući da su u međunarodnim putovanjima postojale velike restrikcije, uključujući stroge epidemiološke standarde i od zemalja EU, što je opredijelilo ovako visok pad u turističkom sektoru. Zbog visokog učešća turizma u ukupnoj ekonomskoj strukturi, pad u ovom sektoru je u velikoj mjeri opredijelio pad BDP-a u 2020. Bruto investicije u osnovna sredstva su takođe imale visoki negativni doprinos ostvarenoj stopi BDP-a u 2020. od 3,4%, zbog kašnjenja privatnih i javnih investicija, odlaganja investicionih odluka i prenošenja dijela ulaganja u narednu godinu, kao i veće opreznosti investitora. Dostupni podaci o neto stranim direktnim investicijama pokazuju visoki stepen otpornosti, uz godišnji rast od čak 53,2% u 2020. ili nominalno 467,5 miliona eura, što prema procjeni čini udio neto priliva SDI od 11,2% BDP-a u 2020.

Nedovoljna diverzifikacija ekonomije, uz visoko oslanjanje na uslužni sektor, opredjeljuju visoku negativnu eksternu poziciju Crne Gore i povećavaju njenu osjetljivost na spoljna ekonomska kretanja i šokove, što se pokazalo i u ovoj krizi.

U prvom kvartalu 2020. je ipak zabilježen ekonomski rast od 2,6%, jer su odlični rezultati iz prva dva mjeseca godine kompenzovali pad pokazatelja u martu, kada su sa pojavom prvih COVID-19 slučajeva u državi, počele sa implementacijom mjere ograničavanja poslovanja kompanija. Ipak, drugi kvartal je u ambijentu sprovođenja striktnih mjera ekonomskog i društvenog zatvaranja sa ciljem sprječavanja širenja zaraze i zaštite javnog zdravlja, ostvario duboku kontrakciju od 20,3% u realnim iznosima. Treći kvartal, uslovljen kretanjima u turizmu, zabilježio je najveći kvartalni pad u 2020, koji je na godišnjem nivou iznosio 26,9%, dok je u četvrtom kvartalu godine ostvaren ekonomski pad od 7,5% u odnosu na isti period 2019.

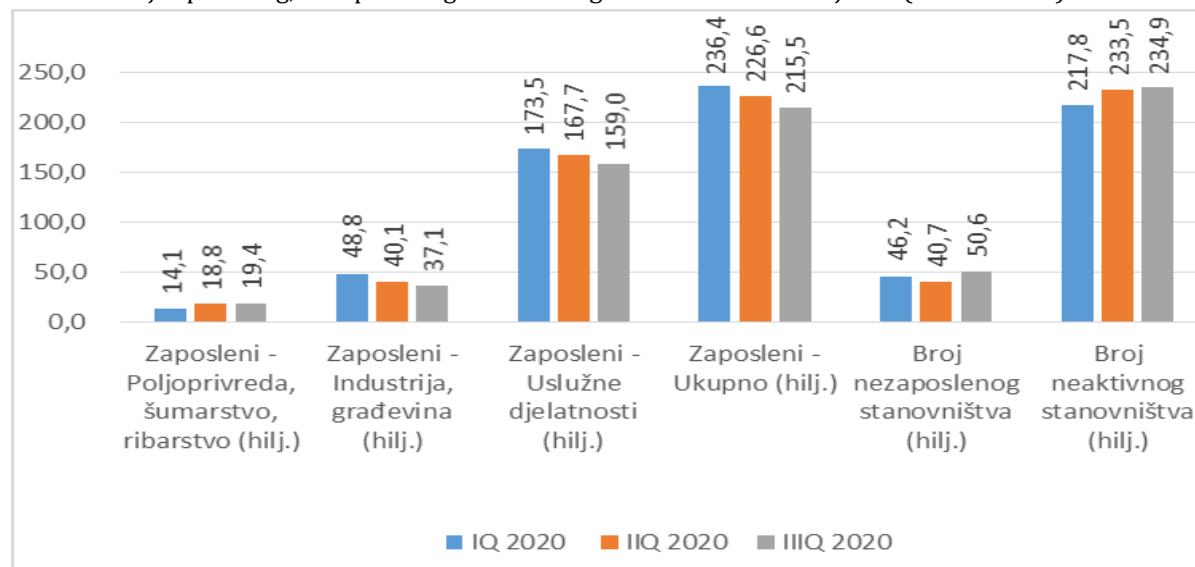
Protekla 2020, u uslovima globalne pandemije, imala je snažan nepovoljan uticaj na

crnogorsku ekonomiju, pri čemu je pad aktivnosti zabilježen u gotovo svim sektorima domaće privrede.

Zbog visoke baze u prvom kvartalu 2020, i ostvarenog rasta prije samog početka krize, u prva dva mjeseca 2021. ostvaren je godišnji pad u poljoprivredi od 10,4%, promet u trgovini na malo je niži 7,9%, dok je zaposlenost niža 17,4% na godišnjem nivou. U turizmu je u kolektivnom smještaju u januaru i februaru 2021. ostvaren pad noćenja od 45,4% i 62,4%, respektivno. Industrijska proizvodnja je u prva dva mjeseca 2021. ostvarila godišnji rast od 13,4%, usljed rasta proizvodnje električne energije od 49,4%.

MONSTAT je proizveo podatke ankete o radnoj snazi za prva tri kvartala 2020. Prema tim podacima, primjetna je tendencija pada ukupnog broja zaposlenih sa 236,4 na 215,5 hiljada, odnosno za 4,2 procentna poena. Stopa zaposlenosti u I kvartalu iznosila je 47,2%, II kvartalu 45,2%, da bi u III pala na 43%. Pad zaposlenosti tokom 2020. je izražen u sektoru usluga, industriji i građevini dok je rast zabilježen u poljoprivrednom sektoru. Broj neaktivnog stanovništva je u III kvartalu porastao za 4,4 hiljade u odnosu na I kvartal 2020, a stopa nezaposlenosti je porasla sa 16,3% na 19%.

Grafik 2 Broj zaposlenog, nezaposlenog i neaktivnog stanovništva u Crnoj Gori (KI-KIII 2020)

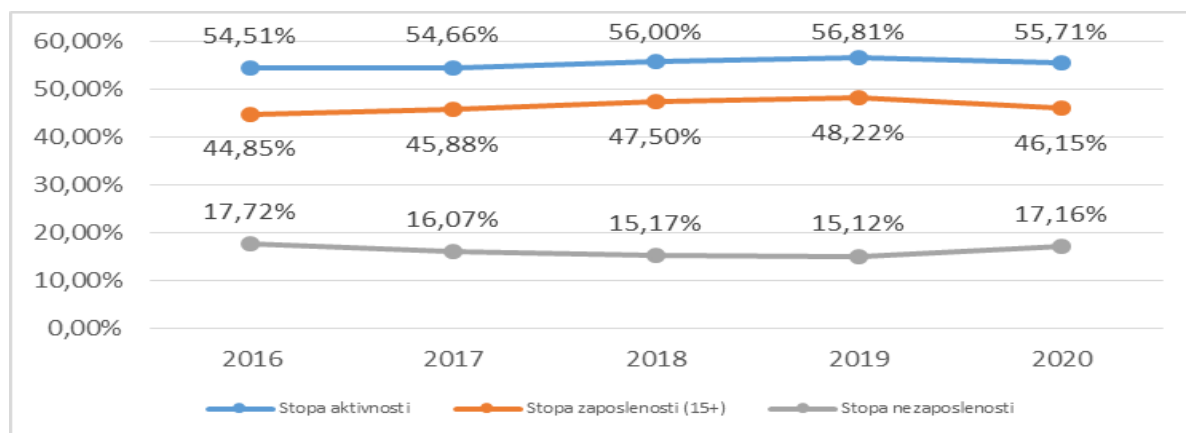

izvor: Monstat

Prema podacima iz ankete o radnoj snazi, u aktivnom stanovništvu prevladavaju muškarci u odnosu na žene, dok je procenat žena veći u neaktivnoj populaciji. U strukturi zaposlenih, muškarci su činili između 55,2 i 56,5% u odnosu na 43,5-44,8% žena. U strukturi nezaposlenih, muškarci su činili između 52-56% u odnosu na 44-48% žena.

Na narednom grafiku vidimo da je u dugom roku (2016-2020) postojala pozitivna tendencija kretanja na tržištu rada do pojave pandemije COVID-19, koja je prouzrokovala pad zaposlenosti i aktivnog stanovništva, te porast neaktivnog stanovništva.

Grafik 3 Stopa aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti u Crnoj Gori, 2016-2020.

Izvor: Monstat

Prema anketi o radnoj snazi, u prosjeku oko 90-92% zaposlenih osoba radi u istoj opštini gdje se nalaze njihova domaćinstva, između 6 i 8% uobičajeno radno mjesto nalazi se u drugoj opštini, a kod ostatka zaposlenih uobičajeno mjesto rada je u inostranstvu.

Industrijska proizvodnja je prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, u 2020. u odnosu na 2019. zabilježila pad od 0,9%. Pad proizvodnje je zabilježen u sektorima „prerađivačka industrija“ (-0,5%) i „snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom“ (-3,8%), dok je rast ostvaren u sektoru „vađenje ruda i kamena“ (7,2%).

Poljoprivredna proizvodnja se pokazala nešto otpornijom na aktuelna ekonomska kretanja, pri čemu je prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2020. zabilježila rast od 0,6% u odnosu na 2019.

Kada je u pitanju sektor saobraćaja, promet robe u drumskom transportu niži je 9,7%, dok je u željezničkom transportu ostvaren rast prevoza robe od 1,9%. Promet robe u lukama u 2020. niži je 0,4% u odnosu na 2019, dok je promet putnika na aerodromima smanjen čak za 80,3%, usljed pandemije COVID-19 i ograničenja u međunarodnim putovanjima.

U turizmu je Crnu Goru u 2020, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, posjetilo 444.065 turista ili 83,2% manje nego u 2019. i ostvareno je 2,6 miliona noćenja ili 82,1% manje u odnosu na prethodnu godinu.

U šumarstvu je u 2020. proizvedeno ukupno 280.175m³ šumskih sortimenata, što je za 8,2% više nego u 2019.

Promet u maloprodaji bilježi pad koji prema, preliminarnim podacima MONSTAT-a, u 2020. iznosi 16,8%, u tekućim cijenama, u odnosu na prethodnu godinu.

Indikatori aktivnosti u sektoru građevinarstva ukazuju na pad u 2020. Vrijednost izvršenih građevinskih radova manja je za 5,6% u odnosu na 2019, dok je građevinska aktivnost mjerena efektivnim časovima rada smanjena za 3,2%.

Kretanje inflacije u 2020. bilo je pod uticajem visokog pada agregatne tražnje i kretanja cijena sirove nafte na svjetskom tržištu. Godišnja stopa inflacije (CPI – Indeks potrošačkih cijena, u decembru 2020. bila je negativna i iznosila je (-0,9%). Godišnji pad cijena zabilježen je u kategorijama „prevoz“ (-7,8%), „hoteli i restorani“ (-2,8%), „odjeća i obuća“ (-2,2%), „stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva“ (-1,1%), „namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana“ (-1%), „ostala dobra i usluge“ (-0,8%) i „komunikacije“ (-0,2%). Godišnji rast cijena je zabilježen u kategorijama „alkoholna pića i duvan“ (3%), „zdravlje“ (1,5%), „hrana i bezalkoholna pića“ (1%) i „rekreacija i kultura“ (0,3%), dok su cijene u kategoriji „obrazovanje“ ostale nepromijenjene. Potrošačke cijene u periodu januar - decembar 2020, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, u prosjeku su niže za 0,3%. Prosječna inflacija za prva dva mjeseca 2021. iznosi -0,4%, a najveći negativni doprinos dale su cijene prevoza (-0,6 p.p).

Broj zaposlenih u 2020. je, prema evidenciji MONSTAT-a, u prosjeku je iznosio 176.693 i bio je niži za 13,2% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u prethodnoj godini. Svi sektori su zabilježili pad broja zaposlenih u 2020, pa je posmatrano po pojedinim sektorima, najveći pad zabilježen u sektorima: administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (-37,8%), usluge smještaja i ishrane (-27,4%), poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (-22,3%), građevinarstvo (-20,7%), prerađivačka industrija (-13,5%), trgovina na veliko i trgovina na malo, popravka motornih vozila i motocikala (-12,3%). Najmanji pad ostvaren je u sektoru snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (-4,1%). Najveći broj lica zaposlen je u sljedećim djelatnostima: trgovina na veliko i trgovina na malo, popravka motornih vozila i motocikala (19,8%), državna uprava i odbrana, obavezno soc. osiguranje (11,9%), obrazovanje (7,7%), usluge smještaja i ishrane (7,5%), zdravstvena i socijalna zaštita (6,9%), prerađivačka industrija (6,4%) i građevinarstvo i saobraćaj i skladištenje (po 6,3%).

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, prosječan broj registrovanih nezaposlenih lica u 2020. iznosio je 41.612, što je za 13,4% više nego u prethodnoj godini. Stopa nezaposlenosti je u decembru 2020. iznosila 20,48% i veća je za 4,27 p.p. od stope nezaposlenosti iz decembra prethodne godine.

Prosječna zarada u Crnoj Gori je, prema podacima MONSTAT-a, u 2020. iznosila 783 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 524 eura i obje su porasle u odnosu na prosječne zarade iz 2019. i to za 1,3% i 1,7% respektivno.

Najveće zarade bez poreza i doprinosa zabilježene su u sektoru finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (960 eura) i snabdijevanja električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (916 eura), dok najmanju zaradu bilježe zaposleni u sektoru administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (354 eura) i u sektoru trgovina na veliko i trgovina na malo, popravka motornih vozila i motocikala (384).

Eksterni sektor

Prema preliminarnim podacima, tokom 2020. deficit tekućeg računa iznosio je 1,1 milijardu eura i za 46,4% je veći u poređenju sa prethodnom godinom, što je prevashodno posljedica pada suficita na računu usluga usljed pada prihoda po osnovu usluga putovanja-turizma. Negativna kretanja na računu usluga dijelom su amortizovana smanjenjem spoljnotrgovinskog deficita i povećanjem suficita na računima primarnih i sekundarnih dohodaka.

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmjena u periodu januar – decembar 2020, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, iznosila je 2,5 milijardi eura, što ukazuje na godišnji pad od 18,1%. Tokom 2020. došlo je do smanjenja neravnoteže u robnoj razmjeni sa inostranstvom što je rezultat značajnijeg smanjenja uvoza od izvoza roba u poređenju sa prethodnom godinom. Prema preliminarnim podacima, spoljnotrgovinski deficit iznosio je 1,6 milijardi eura ili 20,6% manje nego 2019. U posmatranom periodu ukupan izvoz roba iznosio je 408,6 miliona eura, pad od 12,2% u odnosu 2019, čemu je najviše doprinio pad izvoza nafte i naftnih derivata, električne energije i obojenih metala. Ukupan uvoz roba manji je za 19% u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 2 milijarde eura, što je u najvećoj mjeri posljedica smanjenja uvoza nafte i naftnih derivata, kao i drumskih vozila.

Na računu usluga, tokom 2020. ostvaren je suficit od 181,7 miliona eura i za 82,2% je manji u odnosu na prethodnu godinu. Pad suficita posljedica je značajnog pada prihoda koji su iznosili 671,3 miliona eura i bili su manji za 60,5% u odnosu na prethodnu godinu usljed pada prihoda od putovanja/turizma od 86,8%. U 2020. po prvi put u posljednjih deset godina zabilježeno je smanjenje dolazaka i noćenja stranih turista. U posmatranom periodu, realizovani rashodi na računu usluga iznosili 489,6 miliona eura ili 27,7% manje u odnosu na prethodnu godinu što je u najvećoj mjeri rezultat manjeg odliva po osnovu transportnih usluga i ostalih poslovnih usluga.

Na računu primarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 61,6 miliona eura i veći je za 44,8 miliona eura, u odnosu na 2019, što je rezultat manjih rashoda po osnovu komenzacija zaposlenih i dohodaka od međunarodnih ulaganja (dividendi i kamata). U posmatranom periodu rashodi na računu primarnih dohodaka iznosili su 222,8 miliona eura ili 23,5% manje u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi po osnovu primarnih dohodaka iznosili su 284,4 miliona eura, što je za 7,7% manje u poređenju 2019. Na računu sekundarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 308,5 miliona eura, što je za 8,5% više nego 2019. Ukupan priliv transfera u Crnu Goru povećan je za 6,1% u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 391,6 miliona eura, od čega najveći dio čine lični transferi iz inostranstva u iznosu od 262,3 miliona eura (rast od 9,6%). U istom periodu ukupan odliv po osnovu transfera u inostranstvo iznosio 83,1 milion eura (pad od 1,9%).

Prema preliminarnim podacima, tokom 2020, neto priliv stranih direktnih investicija iznosio je 467,5 miliona eura, što predstavlja povećanje od 53,2% u poređenju sa prethodnom

godinom. Ovakvo kretanje rezultat je manjeg odliva SDI uz istovremeno povećanje priliva po osnovu interkompanijskog duga u poređenju sa 2019. Ukupan priliv SDI iznosio je 663 miliona eura, što je za 14,8% manje nego prethodne godine. Ukupan odliv iznosio je 195,5 miliona eura, što ukazuje na pad od 58,7% u odnosu na 2019. Po osnovu portfolio investicija, tokom 2020, zabilježen je neto priliv od 394,1 milion eura što je rezultat realizovanog priliva po osnovu emisije euroobveznica, dok je neto priliv na računu ostalih investicija iznosio 552,6 miliona eura.

2.1.1. Ekonomska kretanja

2.1.1.1. Monetarna i fiskalna politika

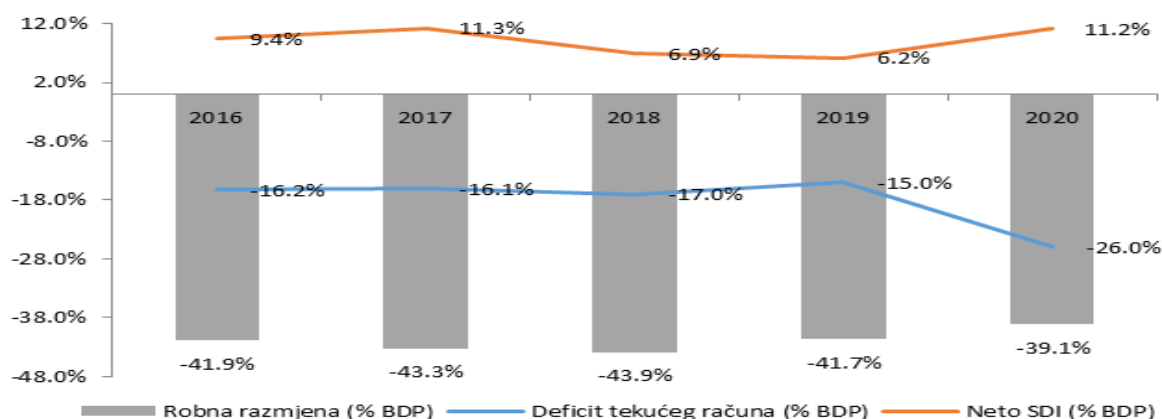
Prosječna realna stopa rasta BDP-a u periodu 2015-2019. je iznosila 4,0%, sa stopama rasta od 3,4% u 2015, 2,9% u 2016. i visokim stopama od 4,7% u 2017, 5,1% u 2018. i 4,1% u 2019. Ekonomski rast u pomenutom periodu je primarno vođen dinamičnom investicionom aktivnošću u zemlji, pri čemu su u strukturi BDP-a investicije dale najveći pozitivan doprinos prosječnom realnom rastu od 3,6 p.p. u pomenutom periodu. Privatna potrošnja takođe je bila jedan od glavnih pokretača ekonomskog rasta sa prosječnim doprinosom od 2,9 p.p. u periodu 2015-2019. U istom periodu, izvoz roba i usluga je imao pozitivan doprinos rastu od 2,1 p.p, dok je uvoz roba i usluga „oduzeo“ rastu 5,0 p.p. Izrazito povoljni ekonomski trendovi ubrzali su konvergenciju ka razvoju zemalja EU. Crna Gora je od 2012. znatno smanjila divergenciju u odnosu na ekonomsku razvijenost zemalja EU. Prema paritetu kupovne moći, BDP po glavi stanovnika u Crnoj Gori je u 2012. iznosio 42% prosjeka EU, dok je u 2019. on na nivou od 50%, što je najveći postotak u regionu Zapadnog Balkana.

Prema kvartalnim podacima MONSTAT-a, realna stopa rasta BDP-a u 2020. je iznosila -15,2%, sa godišnjim rastom od 2,6% u prvom kvartalu i uzastopnim padom u sljedeća tri kvartala (-20,3%, -26,9% i -7,5%, respektivno po kvartalima). Najveći negativni doprinos ostvarenoj stopi BDP-a u 2020. pružio je izvoz roba i usluga od -21,4 p.p, dok je visoki negativni doprinos pružila i domaća tražnja (-6,4 p.p), usljed povezanog pada bruto investicija (-7,5% realno) i privatne potrošnje (-5,4% realno). Turizam je u 2020, kao najviše osjetljiva grana u aktuelnoj pandemiji, ostvario visoki pad u ostvarenim prihodima od 86,8% u poređenju sa 2019. Usljed pada tražnje u turizmu i povezanim djelatnostima, uvoz roba i usluga je u 2020. zabilježio visok, dvocifreni realni pad od 19,5%.

Kretanja tekućeg računa platnog bilansa za period 2016 – 2020. ukazuju na visok i rastući nivo deficita tekućeg računa, koji se kretao od 16,2% u 2016, 16,1% u 2017, 17,0% u 2018, 15,0% u 2019. i 26,0% BDP-a u 2020. Rastu deficita tekućeg računa najviše doprinosi negativan bilans računa razmjene roba, koji je za pet godina u prosjeku iznosio 42,0% BDP-a. Neravnoteža u robnoj razmjeni posljedica je istovremenog smanjenja izvoza i uvoza po osnovu lične i investicione potrošnje, usljed duboke ekonomske krize izazvane pandemijom COVID – 19. Zaustavljen je trend rasta izvoza prisutan od 2016, zbog smanjene potražnje zemalja EU, pada cijena aluminijuma i energenta na svjetskom tržištu. Kretanje uvoza u

najvećoj mjeri zavisi od investicija sa velikom uvoznom komponentom (autoput Bar – Boljare, infrastruktura u oblasti energetike i turizma). Krizom izazvan pad investicione potrošnje, ograničio je potražnju i smanjio dinamiku robnih uvoznih parametara. Ostvareni suficit u međunarodnoj razmjeni usluga u prosjeku je iznosio 16,9% BDP-a, dok je u periodu 2015 – 2019. iznosio 20,2% BDP-a. Izvoz usluga u sektoru turizma i transporta uticao je na povećanje negativnog salda roba i usluga (39,6%), kroz gubitak prihoda od turizma, kao i prekida u lancima snabdijevanja i ograničenja kretanja izazvanog zdravstvenom krizom. Deficit tekućeg računa dijelom je pokriven direktnim stranim investicijama i zaduživanjem države na međunarodnom i domaćem finansijskom tržištu. U posljednjih pet godina pokrivenost uvoza izvozom roba i usluga u prosjeku je iznosila 60,4%. Neto izvoz ima negativno učešće u BDP-u, koje se kretalo od 22,5% u 2016, 23,5% u 2017, 23,9% u 2018, 21,1% u 2019 i 34,8% BDP-a u 2020.

Grafik 4 Kretanje deficita tekućeg računa, robne razmjene i neto SDI, 2016-2020, %BDP

Izvori: Ministarstvo finansija i socijalnog starnja, Centralna banka Crne Gore

Ukupan priliv SDI u periodu 2015-2020. iznosio je 4,4 milijarde eura, od čega se najveći dio odnosio na investicije u dužnički kapital (interkompanijski dug 38,7%), kao i u investicije u kompanije i banke 33,1%. Ostvareno učešće neto SDI u bruto domaćem proizvodu za pomenuti period iznosilo je u prosjeku 10,3% BDP-a.

Pandemija COVID-19 i njen uticaj na ekonomske tokove, u najvećoj mjeri, opredijelila je kretanje javnih finansija u 2020. Značajan pad javnih prihoda uzrokovan padom ekonomske aktivnosti i pritisak na potrošnju usljed potrebe dodatnog finansiranja zdravstvenog sistema, kao i pomoći privredi i građanima rezultirali su rastom deficita javne potrošnje na najveći nivo od sticanja nezavisnosti.

Veliki ekonomski šok, u dobroj mjeri amortizovan je korišćenjem depozita prenesenih iz prethodne godine i dodatnim zaduženjem pod povoljnim uslovima, čime je održana likvidnost budžeta i u uslovima značajnog pada naplate javnih prihoda.

Prvobitnim planom budžeta, glavni cilj fiskalne politike Crne Gore bio je dalje smanjenje deficita javnih finansija i stvaranje uslova za opadanje javnog duga u 2020. Obustava odnosno ograničavanje poslovanja u pojedinim djelatnostima, prekid međunarodnog saobraćaja i drastičan pad turističkog prometa, zahtijevali su revidiranje budžetskih planova, te je Rebalans budžeta usvojen u junu mjesecu.

Rebalansom budžeta, budžetski prihodi su umanjeni shodno projekciji pada ekonomske aktivnosti dok je u dijelu javne potrošnje izvršeno umanjenje svih diskrecionih rashoda, kako bi se obezbijedio fiskalni prostor za finansiranje socio-ekonomskih mjera usmjerenih na ograničavanje negativnih posljedica pandemije po stanovništvo i privredu. Shodno navedenom, deficit centralnog budžeta bio je planiran na nivou od 7,3% procijenjenog BDP-a.

Javni prihodi u 2020. procijenjeni su u iznosu od 1.869,4 milijarde eura ili 44,6% procijenjenog BDP-a (4.193,2 milijarde eura). U odnosu na planirane Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu za 2020. manji su za 69,3 miliona eura ili 3,6%, dok su u odnosu na naplaćene u 2019. manji za 282,1 miliona eura ili 13,1%.

Procijenjeni pad prihoda uzrokovan je, u najvećoj mjeri, padom ostvarenog turističkog prometa te je najveće negativno odstupanje u odnosu na planirano zabilježeno kod: poreza na dodatu vrijednost u iznosu od 86,0 miliona eura ili 14,0% i akciza u iznosu od 16,0 miliona eura ili 7,2%. U odnosu na 2019. pomenute kategorije prihoda bilježe značajan pad u iznosu od 166,0 miliona eura ili 23,9%, odnosno 30,1 miliona eura ili 12,8% kao posljedica smanjene ekonomske aktivnosti uzrokovane pandemijom COVID-19.

Sa druge strane, prihodi po osnovu poreza i doprinosa na zarade u 2020. su veći za 43,3 miliona eura ili 6,6% u odnosu na planirane rebalansom budžeta i pored projektovanog pada zaposlenosti od 5,5%. Veća naplata u odnosu na planiranu rezultat je subvencionisanja zarada za zaposlene u privrednim granama posebno pogođenim mjerama za ograničavanje obavljanja djelatnosti u okviru drugog i trećeg paketa ekonomskih mjera, pri čemu je uslov za sticanje subvencija bio da su obaveze po ovom osnovu redovno izmirivane odnosno da su poslodavci zadržali broj zaposlenih prije pandemije. U poređenju sa prethodnom godinom, porezi i doprinosi na zarade bilježe pad u iznosu od 27,3 miliona eura ili 3,8% prvenstveno usljed pada prihoda od doprinosa za zdravstveno osiguranje (kao rezultat smanjenja stope za 2% od jula 2019), kao i zbog odlaganja naplate prihoda po ovom osnovu, kao jedne od mjera Vlade usmjerene prevashodno na očuvanje radnih mjesta u uslovima otežanog poslovanja uzrokovanog pandemijom COVID-19.

Kao posljedica snažnog rasta ekonomske aktivnosti iz prethodne godine prihodi od poreza na dobit veći su u odnosu na plan po rebalansu za 10,8 miliona eura ili 16,0%, dok su u odnosu na prethodnu godinu veći za 5,6 miliona eura ili 7,7%.

Kada su u pitanju neporeski prihodi, prihodi po osnovu taksi i naknada značajno su niži u odnosu na ostvarene u 2019. usljed mjera Vlade usmjerenih na smanjenje negativnih efekata uticaja korona virusa na privredu i građane, kao i naredbe o privremenom zatvaranju velikog broja preduzeća i organa uprave.

Javna potrošnja u 2020. procijenjena je u iznosu od 2.333,2 milijarde eura ili 55,6% procijenjenog BDP-a i odnosu na planiranu rebalansom budžeta veća je za 63,5 miliona eura ili 2,8%, dok je u odnosu na realizovanu u 2019. veća za 109,4 miliona eura ili 4,9%.

U odnosu na plan po rebalansu, tekuća javna potrošnja uvećana je prevashodno usljed potrebe za dodatnim finansiranjem zdravstvenog sistema u periodu pandemije, kao i finansiranja tri paketa socio-ekonomskih mjera usmjerenih na suzbijanje negativnih efekata pandemije i pomoć građanima i privredi. Na drugoj strani, kao rezultat smanjenog intenziteta izvođenja radova na prioritetnoj dionici Autoputa, izdvajanja po osnovu kapitalnog budžeta su umanjena.

U odnosu na 2019, posmatrano po strukturi, najveći rast zabilježen je kod kategorije rezerve u iznosu od 91,4 milion eura ili četiri puta i to kao rezultat sprovođenja paketa mjera pomoći privredi i građanima, pri čemu se najveći dio odnosi na subvencije zarada zaposlenih u cilju stvaranja uslova za očuvanje radnih mjesta.

Takođe, zabilježen je i značajan rast u iznosu od 84 miliona eura ili 33,5% kod kategorije transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru prvenstveno kao rezultat većih transfera Fondu za zdravstveno osiguranje u cilju saniranja posljedica pandemije.

Usljed povećanja zarada zaposlenih u Prosvjeti i Zdravstvu, ali i jednokratnih davanja u vidu stimulansa i isplaćenog prekovremenog rada zdravstvenim radnicima za vrijeme trajanja pandemije, kategorija bruto zarade je veća za 24,3 miliona eura ili 4,6% u odnosu na realizaciju u 2019.

Kako je pandemija ograničila i izvođenje radova na prioritetnoj dionici Autoputa, u 2020. kapitalni budžet je realizovan za 75,5 milion eura ili 22,3% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Deficit javnih finansija u 2020. procijenjen je na 463,8 miliona eura ili 11,1% BDP-a što je u odnosu na deficit ostvaren u 2019. veće za 391,6 milion eura, dok je u odnosu na deficit po rebalansu veće za 132,8 miliona eura.

Mjere na suzbijanju negativnih efekata pandemije na građane i privredu

U cilju suzbijanja negativnih efekata pandemije korona virusa na privredu i građane, Vlada je u 2020. donijela tri paketa socio-ekonomskih mjera.

Prvi paket mjera, ukupne vrijednosti 280,6 miliona eura, bio je interventnog karaktera, usmjeren na pružanje pomoći najugroženijim kategorijama stanovništva i stvaranje uslova za likvidnost privrede i Budžet kroz mogućnost odlaganja poreskih i kreditnih obaveza.

Drugi paket mjera, ukupne vrijednosti 39,2 miliona eura, zaključno sa junom mjesecom, bio je usmjeren na stvaranje uslova za očuvanje radnih mjesta i brži oporavak ekonomije. U tom cilju mjere su dominantno kreirane u formi direktnog subvencionisanja zarada zaposlenih u djelatnostima kojima je zabranjen odnosno ograničen rad, pri čemu su posebno targetirani turizam i poljoprivreda kao strateške grane ekonomije Crne Gore.

Treći paket mjera sadrži kratkoročne i dugoročne mjere usmjerene na oporavak privrede Crne Gore kroz diversifikaciju i povećanje domaće proizvodnje. Svrha kratkoročnih mjera je prvenstveno nastavak pružanja podrške privredi kroz subvencionisanje zarada, kao i obezbjeđivanje povoljnih kreditnih linija u saradnji sa komercijalnim bankama. Kada su u pitanju dugoročne mjere, one su namijenjene stvaranju uslova za unapređenje konkurentnosti privrede i to prvenstveno: turizma, poljoprivrede, energetike, saobraćaja i informacionih tehnologija kao strateških ekonomskih grana. Treći paket se odnosi na četvorogodišnji period pri čemu je ukupna vrijednost mjera procijenjena na preko 1,2 milijardu eura.

Javni dug Crne Gore, na kraju 2020. iznosio je 4.408,95 miliona eura, odnosno 105,15% BDP-a³ procijenjenog za 2020. Državni dug iznosio je 4.330,83 miliona eura ili 103,28% BDP-a, dok je dug lokalne samouprave iznosio 87,12 miliona eura ili 1,86 % BDP-a.

Na kraju I kvartala 2020, državni dug iznosio je 3.343,46 miliona eura ili 79,73% BDP-a. Na kraju drugog kvartala 2020. državni dug iznosio je 3.664,55 miliona eura ili 87,39% BDP-a.

U II kvartalu, za potrebe finansiranja budžeta, zaključen je kreditni aranžman sa sindikatom banaka (OTP, Credit Suisse, Crnogorska komercijalna banka i Societe Generale), uz garanciju Svjetske banke, čime je obezbijeden iznos od 250 miliona eura koji je, prema inicijalnom planu, trebalo da uđe u stanje depozita za finansiranje otplate duga u 2021. Međutim, zbog krize izazvane pandemijom COVID 19, koja je dovela do povećanih budžetskih izdataka za potrebe borbe protiv pandemije u smislu sprovođenja mjera za sprečavanje širenja zaraze, kao i sprovođenje socio-ekonomskih mjera usmjerenih na stanovništvo i privredu radi odžavanja životnog standarda, navedena sredstva iskorišćenja su za finansiranje budžeta u 2020.

Pored navedenog, u kontekstu borbe protiv pandemije Crna Gora je zaključila kreditni aranžman za podršku budžetu sa Međunarodnim monetarnim fondom- MMF, u iznosu od 71,62⁴ miliona eura, kroz program Instrumenta za brzo finansiranje (RFI).

Na kraju III kvartala 2020. državni dug iznosio je 3.660,31 miliona eura ili 87,29% BDP-a. Do povećanja državnog duga u prva tri kvartala 2020. došlo je uglavnom usled povlačenja kreditnih sredstava za projekat finansiranja izgradnje prioritetne dionice autoputa Bar-Boljare, Smokovac-Mateševo, iz kredita sa kineskom Exim bankom, povlačenja kreditnih

³ Prema projekcijama Ministarstva finansija i socijalnog staranja, BDP za 2020. iznosi 4.193,2 milijarde eura

⁴ Prema kursu 23. XII 2020.

sredstava za realizaciju drugih razvojnih i infrastrukturnih projekata, kao i po osnovu kreditnih aranžmana, zaključenih u tom periodu. Takođe, tokom III kvartala zaključen je kreditni aranžman sa Evropskom komisijom u kontekstu programa Makro-finansijske podrške u iznosu od 60 miliona eura.

Na kraju IV kvartala 2020, državni dug iznosio je 4.330,83 miliona eura ili 103,28% BDP-a. Do povećanja državnog duga u IV kvartalu 2020. došlo je prvenstveno usled emitovanja obveznica na međunarodnom tržištu u iznosu od 750 miliona eura, sa rokom dospelosti od sedme godine i kamatnom stopom od 2,875% godišnje, što predstavlja jedan od najpovoljnijih, do sada, obezbijeđenih uslova zaduženja putem euroobveznica. Takođe, u IV kvartalu izvršeno je povlačenje prve tranše od 30 miliona eura iz kredita sa Evropskom komisijom, zaključenog u II kvartalu 2020.

U odnosu na kraj 2019, došlo je do povećanja državnog duga u ukupnom iznosu od 622,16 miliona eura, što je rezultat povećanja spoljnog duga za 706,55 miliona eura i smanjenja domaćeg duga za 84,39 miliona eura. Do povećanja spoljnog duga došlo je prvenstveno zbog pomenute emisije euroobveznica na međunarodnom tržištu, u iznosu od 750 miliona eura, kao i drugih kreditnih aranžmana zaključenih sa ino kreditorima, dok je domaći dug smanjen u najvećoj mjeri usled otplate domaćih obveznica, u iznosu od 80,41 miliona eura.

Takođe, tokom 2020. Vlada Crne Gore izdala je sledeće garancije:

- za potrebe kreditnog aranžmana između Fonda za zaštitu depozita Crne Gore i Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), u iznosu od 50,00 miliona eura.
- za potrebe kreditnog aranžman između Inovaciono-preduzetničkog centra Tehnopolis i Prve banke, u iznosu od 1,00 miliona eura.

2.2. Razvoj finansijskog sektora

Na 31. XII 2020. bankarski sistem čine dvanaest banaka. Bankarski sistem u Crnoj Gori je i pored smanjenja ekonomske aktivnosti kao posledica izbijanja pandemije novog koronavirusa zadržao stabilnost, visoku likvidnost, očuvanu profitabilnost i dobru kapitalizovanost.

Centralna banka Crne Gore je od početka izbijanja pandemije, donijela više setova mjera sa ciljem očuvanja stabilnosti finansijskog sistema i sigurnosti depozita, obezbijevivši relativno snažan mehanizam odbrane od potencijalnih negativnih šokova. Proaktivni pristup Centralne banke na ublažavanju efekata pandemije na fizička i pravna lica, kao i poslovanje banaka, predstavljao je dodatni alat koji je bankama omogućio da ublaže efekte pandemije na njihovo poslovanje i očuvaju stabilnost tokom ovog izazovnog perioda.

Ukupna aktiva banaka na kraju decembra 2020. iznosi 4,59 milijarde eura, dok je na kraju decembra prethodne godine iznosila 4,60 milijarde eura. Za godinu dana ukupna aktiva banaka zabilježila je pad 0,38%. Najznačajniju stavku agregatnog bilansa banaka čine krediti

i potraživanja od banaka i od klijenata u ukupnom iznosu od 3,16 milijardi eura ili 68,88%. U odnosu na decembar 2019. ostvaruju rast od 3,18%.

Ukupni depoziti (uključujući sredstva na escrow računima, bez kamata i vremenskih razgraničenja) na 31. XII 2020. iznose 3,37 milijarde eura, dok su na 31. XII 2019. iznosili 3,48 milijarde eura. Na depozite stanovništva se odnosi 1,75 milijarda eura ili 52%, dok se na depozite pravnih lica odnosi 1,62 milijarda eura, odnosno 48%.

Koeficijent kredita i potraživanja u odnosu na depozite u decembru 2020. iznosi 93,66%. U bankarskom sistemu je za 213,7 miliona eura više depozitnog potencijala u odnosu na stanje kredita.

Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) koja obuhvata kredite i potraživanja i ostale stavke aktive i vanbilansa, na nivou bankarskog sistema na kraju decembra 2020. iznosi 216,3 miliona eura, što predstavlja 4,55% ukupne aktive. U odnosu na decembar prethodne godine ova aktiva bilježi rast od 35 miliona eura ili 19,32%. Koeficijent učešća bruto nekvalitetne aktive u ukupnoj aktivni iznosi 4,55%, dok je u decembru 2019. iznosio 3,81%.

Bruto krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 30 dana na kraju decembra 2020. iznose 144,3 miliona eura i čine 4,57% ukupnih bruto kredita i potraživanja. Njihovo učešće na kraju decembra 2019. u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima je iznosilo 3,79%.

Bruto krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 90 dana na kraju decembra 2020. iznose 78,2 miliona eura i čine 2,47% ukupnih bruto kredita i potraživanja. Na kraju 2019. ovi krediti su iznosili 75,6 miliona eura, dok je njihovo učešće u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima takođe iznosilo 2,47%.

Bruto nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E) koji obuhvataju kredite od banaka i klijenata, sredstva i depozite kod banaka, faktoring i forfeting, potraživanja banke po neizmirenim akceptima, garancijama i mjenicama na kraju decembra 2020. iznose 172,9 miliona eura i predstavljaju 5,47% ukupnih bruto kredita i potraživanja, dok su u decembru 2019. predstavljali 4,72% ukupnih bruto kredita i potraživanja.

Likvidna sredstva u decembru 2020. iznose 1.006,4 milijardu eura i bilježe smanjenje u odnosu na decembar 2019. za 28,1 miliona eura ili za 2,72%. Sredstva u zemlji su povećana za 14,9 miliona eura ili za 1,98%, dok su sredstva u inostranstvu smanjena za 43 miliona eura ili za 15,27%. Likvidna aktiva banaka je na 31. XII 2020. iznosila 1.016,1 milion eura. Učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivni na nivou sistema je 22,15% i u odnosu na decembar 2019. ostvaruje rast od 1,36 procentnih poena. Sve banke u sistemu ispunjavaju propisane minimalne dnevne i dekadne iznose koeficijenta likvidne aktive u odnosu na kratkoročne obaveze.

Ukupan kapital banaka na kraju decembra 2020. iznosio je 589,5 miliona eura i posmatrano u odnosu na 31. XII 2019. ostvaruje pad od 1,43%. Na osnovu izvještaja dostavljenih od strane banaka, na kraju četvrtog kvartala 2020. koeficijent solventnosti je kod svih dvanaest

banaka iznad zakonom propisanog minimuma od 10%. Na agregatnom nivou koeficijent solventnosti je 18,52%, a na nivou pojedinačnih banaka se kreće u rasponu od 13,41% do 27,02%. Koeficijent kapitala u odnosu na aktivu (*leverage ratio*) na 31. XII 2020. na nivou sistema iznosi 12,85%, dok je u decembru 2019. iznosio 12,99%.

Na kraju decembra 2020. bankarski sistem je ostvario dobitak u iznosu od 22,3 miliona eura, pri čemu je samo jedna banka iskazala negativan finansijski rezultat. Navedena banka je mala i sistemski neznčajna, čiji koeficijent solventnosti u značajnoj mjeri prelazi zakonom propisani minimum od 10%. Finansijski rezultat je bio pozitivan i u decembru 2019. kada je iznosio 48,7 miliona eura na nivou sistema. Na kraju IV kvartala 2020. agregatni prinos na aktivu (ROA) iznosi 0,55%, a prinos na kapital (ROE) 4,10%, dok su u istom periodu 2019. iznosili 1,10% i 8,66%, respektivno.

Aktivne kamatne stope i dalje bilježe smanjenje. Naime, na kraju decembra 2020. prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila je 5,84%, dok je u decembru 2019. iznosila 6,01%. U decembru 2020. pasivna prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila je 0,40% i niža je nego u decembru prošle godine kada je iznosila 0,41%.

U bankarskom sistemu Crne Gore na kraju decembra 2020. poslovalo je devet mikrokreditnih finansijskih institucija, čija je ukupna bilansna suma iznosila 82,5 miliona eura. U odnosu na decembar 2019. njihova aktiva ostvaruje rast od 15,27%. Od ukupne bilansne sume, 72,09% se odnosi na aktivu jedne mikrokreditne finansijske institucije. Krediti i potraživanja su na kraju decembra 2020. iznosili 67,1 milion eura i bili su veći za 0,80% u odnosu na kraj 2019.

Na 31. XII 2020, prosječna ponderisana nominalna i efektivna kamatna stopa na ukupne kredite o kojima su MFI izvijestile Regulatorni kreditni biro iznosile su 20,42% i 23,23% respektivno. Na kraju 2019. ove stope iznosile su 20,42% i 23,97%. Ukupni kapital mikrokreditnih finansijskih institucija u decembru 2020. iznosio je 35,7 miliona eura. U odnosu na kraj 2019. MFI ostvaruju rast kapitala od 11,74%. Pozajmljena sredstva od banaka i ostalih klijenata (bez obaveza i vremenskih razgraničenja) iznosila su 43,8 miliona eura i u odnosu na decembar 2019. ostvaruju rast od 20,15%. Na ino-pozajmice odnosi se 30,7 miliona eura što je za 24,72% više nego na kraj decembra 2019.

Na agregatnom nivou, mikrokreditne finansijske institucije su na kraju 2020. poslovale pozitivno i ostvarile finansijski rezultat u iznosu od 2,3 miliona eura.

Sektor lizing društava karakteriše stabilnost. Finansijski rezultat na nivou sistema je pozitivan. Lizing sektor čine dva društva. Od ukupne bilansne sume 51,63% odnosi se na aktivu S-lizinga, dok se preostalnih 48,37% odnosi na aktivu Porsche lizinga.

Ukupna aktiva lizing društava na kraju decembra 2020. iznosila je 39,4 miliona eura i u odnosu na uporedni period 2019. bilježi pad od 904 hiljade eura ili 2,24%. U ukupnoj aktivni najveće učešće od 51,99% imaju dugoročni finansijski plasmani, kratkoročni finansijski

plasmani učestvuju sa 33,99%, dok nekretnine, postrojenja i oprema ostvaruju učešće u ukupnoj aktivi od 7,83%.

U ukupnoj strukturi potraživanja po predmetu lizinga, najviše potraživanja od 17,4 miliona eura ili 49,45% odnosi se na putnička vozila, koja u odnosu na jednogodišnji uporedni period ostvaruju rast od 7,86%. Na vozila za obavljanje djelatnosti (terenska i putnička) odnosi se 15,9 miliona eura ili 45,17% i u odnosu na decembar 2019. bilježe pad od 6,19%. U ročnoj strukturi nedospjelih potraživanja na kraju decembra 2020. kratkoročna nedospjela potraživanja učestvuju sa 52,08%, a dugoročna sa 47,92% u ukupnim nedospjelim potraživanjima.

Nekvalitetna aktiva (C, D i E) na kraju četvrtog kvartala 2020. na nivou sistema iznosi 2 miliona eura i predstavlja 5,54% ukupnih potraživanja. U odnosu na jednogodišnji uporedni period bilježi rast od 63,32%. Učešće nekvalitetne aktive u ukupnim potraživanjima bilježi rast od 2,21% u odnosu na decembar 2019. Učešće nekvalitetne aktive u ukupnoj aktivi na 31. XII 2020. iznosi 4,95% i u odnosu na uporedni period 2019. bilježi rast od 1,99 procentnih poena.

Ukupne obaveze na 31. XII 2020. iznose 36,1 milion eura, odnosno 91,61% ukupne pasive. U odnosu na jednogodišnji uporedni period bilježe pad od 893 hiljade eura ili 2,41%. Ukupne obaveze po pozajmljenim sredstvima od banaka i ostalih clijenata koje potiču iz inostranstva, bez vremenskih razgraničenja i obaveza za kamate iznose 14,4 miliona eura i koristio ih je samo Porsche lizing. U odnosu na decembar 2019. bilježe pad od 1 milion eura ili 6,77%.

Ukupan kapital u decembru 2020. iznosi 3,3 miliona eura i čini 8,39% pasive lizing društava. U odnosu na decembar 2019. bilježi rast od 12 hiljada eura ili 0,36%. Dobitak u poslovanju iskazan na nivou sistema iznosio je 596 hiljada eura.

U Crnoj Gori na kraju četvrtog kvartala 2020. posluje jedno faktoring društvo sa ukupnom bilansnom sumom od 1,2 miliona eura.

U ukupnoj aktivi najveće učešće od 93,73% imaju kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina, koji su na kraju četvrtog kvartala 2020. iznosili 1,1 milion eura, dok zalihe u ukupnoj aktivi učestvuju sa 73 hiljade eura ili 6,19%.

Ukupna bruto faktoring potraživanja na kraju decembra 2020. iznose 1,1 milion eura i u odnosu na 31. XII 2019. bilježe pad od 14 hiljada eura ili 1,29%. Najviše potraživanja odnosi se na domaći faktoring sa pravom regresa koji su na kraju decembra 2020. iznosili 908 hiljada eura ili 85,02% ukupnih potraživanja.

Ukupne obaveze na kraju decembra 2020. iznose 432 hiljade eura odnosno 36,61% ukupne pasive. U odnosu na decembar 2019. bilježe pad od 109 hiljada eura ili 20,15%. Ukupne obaveze po pozajmljenim sredstvima od banaka i ostalih clijenata (sa obavezama za kamate i vremenska razgraničenja) na 31. XII 2020. iznose 425 hiljada eura. U odnosu na decembar 2019. bilježe pad od 104 hiljade eura ili 19,66%.

Ukupni kapital na kraju 2020. iznosi 748 hiljada eura i čini 63,39% ukupne pasive. Posmatrano u odnosu na 31. XII 2019. ostvaruje rast od 44 hiljade eura ili 6,25%.

Na kraju IV kvartala 2020. faktoring društvo je ostvarilo pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 44 hiljade eura.

Na 31. XII 2020. poslovanje Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore karakteriše stabilnost, kao i pozitivan finansijski rezultat na nivou sistema.

Ukupna aktiva IRF na kraju IV kvartala 2020. iznosi 475,7 miliona eura i u odnosu na decembar 2019. ostvaruje rast od 85,2 miliona eura ili 21,81%. U strukturi aktive stalna imovina ima najznačajnije učešće 67,02%.

Na 31. XII 2020. ukupni kredit i potraživanja od banaka i klijenata iznosili su 400,2 miliona eura. Posmatrano u odnosu na jednogodišnji uporedni period ostvaruju rast od 87,4 miliona eura ili 27,93%.

Kreditna aktivnost IRF na kraju decembra 2020. najznačajniji korisnik kredita je privreda 87,13%. Posmatrano po djelatnostima, na kraju decembra 2020. najveći dio kredita i potraživanja u sistemu odnosi se na pravna lica-rezidente (99,49%), a u okviru njih najveći udio ostvaruje sektor usluge pružanja smještaja i ishrane 23,98%, sektor trgovine 23,65% i prerađivačka industrija 17,10%.

Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) koja obuhvata kredite i potraživanja i ostale stavke aktive i vanbilansa, na nivou sistema na 31. XII 2020. iznosi 10,6 miliona eura, što predstavlja 2,23% ukupne aktive. U IV kvartalu 2020. ova aktiva bilježi smanjenje od 2,14% i njeno učešće u ukupnoj aktivnosti bilježi pad od 0,55 procentnih poena.

Bruto nekvalitetni kredit i potraživanja (C, D i E) koji obuhvataju kredite od banaka i klijenata, sredstva i depozite kod banaka, kamatu i vremenska razgraničenja na nivou sistema na 31. XII 2020. iznose 10,4 miliona eura i predstavljaju 2,48% ukupnih bruto kredita i potraživanja. Njihovo učešće u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima ostvaruje pad od 0,73 procentnih poena u odnosu na decembar 2019.

Ukupne ugovorene obaveze po pozajmljenim sredstvima od banaka i ostalih klijenata bez vremenskih razgraničenja i obaveza za kamate na 31. XII 2020. iznose 434,5 miliona eura. U odnosu na 31. XII 2019. ostvaruju rast od 111 miliona eura ili 34,32%. Ove pozajmice čine 100% pozajmica koje potiču iz inostranstva.

Ukupni kapital IRF na 31. XII 2020. iznosi 96,8 miliona eura i čini 20,34% ukupne pasive. U odnosu na 31. XII 2019. bilježi pad od 2,1 milion eura ili 2,16%.

Na 31. XII 2020. Investiciono-razvojni fond je ostvario dobit u iznosu od 822 hiljade eura.

Sektorska struktura i struktura preduzeća

Mikro, mala i srednja preduzeća, kao sektor koji čini najveći dio ukupnog broja preduzeća, u velikoj mjeri doprinose privrednom razvoju i konkurentnosti ekonomije i po svim relevantnim indikatorima, bilježi dinamičan rast i razvoj. U Crnoj Gori 99% svih preduzeća čine mala i srednja. Prema podacima Poreske uprave broj MSP u 2020. iznosio je 33.157 što čini povećanje od 3,25% u odnosu na 2019. (32.113 preduzeća), odnosno 12,27% u odnosu na 2018. (29.534 preduzeća). U ukupnoj zaposlenosti MMSP učestvuju sa 83,13%, i u 2020. su zapošljavala 141.455 radnika, što predstavlja smanjenje od 5,6% u odnosu na 2019.

Iako je tokom 2020. došlo do povećanja broja MMSP, broj radnika se smanjio usljed teške situacije izazvane pandemijom COVID-19, koja je najviše uticala na privredu, koja je finansijski iscrpljena usljed značajnog pada ekonomske aktivnosti.

U ukupnoj strukturi MMSP, na kraju 2020. najviše je registrovano mikro preduzeća 30.546 odnosno 92,13%, koja zapošljavaju 62.032 odnosno 43,85%, zatim mala preduzeća 2.241 – 6,76% i zapošljavaju 41.639 – 29,44%, dok je broj srednjih preduzeća iznosio 370 odnosno 1,12% i zapošljavaju 37.784 lica – 26,71%.

Posmatrano u kraćem vremenskom periodu, podaci Poreske uprave ukazuju da broj mikro, malih i srednjih preduzeća i zaposlenih u periodu 2017-2020. bilježi kontinuiran rast, gdje je u 2020. registrovano 23,93% više preduzeća u odnosu na 2017. i broj zaposlenih je povećan za 8,38%. U ukupnoj strukturi MMSP najviše posluju mikro preduzeća koja zapošljavaju 1-10 zaposlenih, a koja istovremeno bilježe najveći trend rasta u periodu od 2017-2020. i to za 26,16%, zatim slijede mala preduzeća 2,8% i srednja preduzeća 1,93%. Takođe, trend rasta broja zaposlenih zabilježen je u mikro preduzećima i to 17,81%, zatim slijede srednja preduzeća sa 2,14%, i mala preduzeća sa 1,89% rasta.

Kroz programske linije koje je sprovelo Ministarstvo ekonomskog razvoja u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede u 2020, podržano je 332 preduzeća kroz 13 programskih linija, u ukupnom iznosu od 1.823.395,23 eura. Iako je značajno smanjen broj podržanih preduzeća kroz mehanizme nefinansijske podrške (kroz učešće na konferencijama, sajmovima i poslovnim susretima) usljed aktuelne situacije, izazvane pandemijom COVID-19, značajno je povećan broj preduzeća koji su se podržali linijama finansijske prirode. Uprkos teškoj godini, podržano je preko 8% više preduzeća nego u 2019, dok je iznos odobrenih subvencija veći za preko 9%.

3. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA IZ ČLANSTVA U EU

3.1. POGLAVLJE 1: SLOBODA KRETANJA ROBE

3.1.1. Opšti principi

3.1.1.1. Horizontalne mjere

Vlada je 9. VII 2020. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Konvencije o osnivanju Međunarodne organizacije za zakonsku metrologiju, a 16. VII 2020. Predlog zakona o standardizaciji, nakon čega su oba zakona upućena u skupštinsku proceduru.

Kako je u međuvremenu završen 26. saziv Skupštine, svi akti, koji su u tom trenutku bili u skupštinskoj proceduri, su arhivirani. U skladu sa procedurom, Ministarstvo ekonomskog razvoja će ove propise ponovo poslati Vladi na razmatranje.

Nadalje, donijeta je Uredba o izmjeni Uredbe o zakonskim mjernim jedinicama („Sl. list CG“, broj 67/20), kojom je transponovana EU direktiva 2019/1258/EU o redefiniciji sistema SI mjernih jedinica. Takođe, donijet je i Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu utvrđivanja ispunjenosti metroloških zahtjeva za zakonska mjerila („Sl. list CG“, broj 75/20), kojim se omogućilo sprovođenje postupka ovjeravanja određenih vrsta mjerila za vrijeme pandemije COVID-19.

3.1.1.2. Standardizacija

Od 1. I 2020. do 31. XII 2020, Institut za standardizaciju Crne Gore (ISME) publikovao je ukupno 2.230 crnogorskih standarda i srodnih dokumenata (MEST), u potpunosti usaglašenih s evropskim i međunarodnim standardima. Od toga, 168 čine harmonizovani standardi s pratećim amandmanima.

U skladu sa zvaničnim Izvještajem CEN/CENELEC Management Center za 4 kvartal 2020, ISME je na nacionalnom nivou usvojio ukupno 83,06% evropskih standarda i srodnih dokumenata, od kojih je 86,39% CEN standarda iz oblasti opšte standardizacije i 75,66% CENELEC standarda iz oblasti elektrotehnike.

U toku 2020. intenzivno se radilo na implementaciji dva projekta: IPA 2014 „Nabavka opreme za specijalizovane institucije u Crnoj Gori za ostvarenje ciljeva usklađivanja i implementacije EU Acquis za unutrašnje tržište“ (EuropeAid/138711/IH/SUP/ME) i IPA 2014 „Tehnička pomoć za usaglašavanje i primjenu pravne tekovine unutrašnjeg tržišta EU – AIM II“ (Europe Aid/137978/IH/SER/ME Service Contract N° FCU/MNE/060) (Europe Aid/137978/IH/SER/ME Service Contract N° FCU/MNE/060). Zbog pojave pandemije COVID-19 projekti su prolongirani do 26. IV 2021.

U skladu s informacijom dostavljenom EK tokom poslednjeg Pododbora za trgovinu, industriju, carine i poreze (oktobar 2020), a na liniji aktivnosti koje su preduzete u cilju punopravnog članstva u evropskim organizacijama CEN/CENELEC, ISME će, uz saglasnost nadležnog Ministarstva, aplicirati za članstvo u ovim organizacijama do kraja 2021.

Od 1. I 2020. do 31. XII 2020. Institut je sproveo niz aktivnosti koje su od značaja za mala i srednja preduzeća. Izdata je publikacija „Izvod iz kataloga crnogorskih standarda i srodnih dokumenata” (tiraž 300 primjeraka) u kome se između ostalih nalaze i standardi kvaliteta, s ciljem da zainteresovane strane, posebno mala i srednja preduzeća, imaju pregled standarda na jednom mjestu.

ISME je djelovao solidarno i u kriznoj situaciji malim i srednjim preduzećima omogućio privremeno besplatan pristup standardima za ličnu zaštitnu opremu, medicinska sredstva, menadžment rizikom, bezbjednost i izdržljivost, menadžment kontinuitetom poslovanja, rizikom i vanrednim situacijama.

U periodu od 14. X do 14. XI 2020, cijena MEST standarda i srodnih dokumenata iz ostalih oblasti standardizacije je bila niža 15% za mala i srednja preduzeća.

Započeta je izrada novog ISME web portala koji će obezbijediti „online“ čitanje standarda i srodnih dokumenata kao i elektronsku nabavku standarda, što će dovesti do unapređenja saradnje s malim i srednjim preduzećima.

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, ISME ima predviđenih 29 radnih mjesta, od čega je popunjeno 20. Od 1. I 2020. do 31. XII 2020. putem javnog oglasa je izvršeno zapošljavanje jedne osobe.

3.1.1.3. Metrologija

Zavod za metrologiju ima 49 sistematizovanih radnih mjesta, a na dan 31. XII 2020. su popunjena 44 radna mjesta. Primljena su i dva pripravnika, na period od 12 mjeseci.

Ocjenjivačka posjeta eksperata Akreditacionog tijela Crne Gore (ATCG) i Hrvatske akreditacijske agencije (HAA), o ispunjenosti zahtjeva standarda MEST EN ISO/IEC 17025:2018, planirana je u izvještajnom periodu, ali je zbog složenosti epidemiološke situacije uzrokovane COVID-19 odgođena za mart 2021.

Zavod za metrologiju je objavio 24 najbolje mjerne i kalibracione mogućnosti (CMC) u KCDB BIPM.

Laboratorija za vrijeme i frekvenciju je u avgustu 2020. počela da šalje podatke na server BIPM, čime su stvoreni uslovi za objavljivanje rezultata mjerenja u biltenu Cirkular T, odnosno realizovanje crnogorske sekunde i učestvovanja u realizaciji UTC vremena.

U izvještajnom periodu, izvršena je revizija i izrada internih procedura Zavoda za metrologiju s ciljem uvođenja integrisanog sistema menadžmenta kvalitetom, a sertifikacija u skladu sa ISO 9001:2015 je u finalnoj fazi.

U okviru EU projekta iz IPA 2014 sredstava „Nabavka opreme za specijalizovane institucije u Crnoj Gori za ostvarenje ciljeva usklađivanja i implementacije EU Acquis za unutrašnje tržište“ Zavodu za metrologiju je isporučena metrološka oprema za unapređenje rada Laboratorije za električne veličine, Laboratorije za vrijeme i frekvenciju, Laboratorije za temperaturu, Laboratorije za ispitivanje prethodno upakovanih proizvoda i Laboratorije za dragocjene metale. U okviru isporuke navedene opreme, ista je instalirana od strane isporučioaca, pružena je i obuka za korištenje isporučene opreme, a dio obuke planiran je i u toku 2021.

Imajući u vidu situaciju u vezi pandemije izazvane COVID-19, Zavod za metrologiju pruža usluge u skladu s naredbama i mjerama nadležnih institucija, uz punu orijentisanost na potrebe i zahtjeve stranaka.

3.1.1.4. Akreditacija

Zaključno sa 31. XII 2020, u nacionalnom sistemu akreditacije ima ukupno 42 tijela za ocjenjivanje usaglašenosti (TOU) akreditovanih od strane Akreditacionog tijela Crne Gore (ATCG), od kojih su 25 laboratorija za ispitivanje, 2 laboratorije za etaloniranje, 1 medicinska laboratorija, 9 kontrolnih tijela, 2 sertifikaciona tijela za sertifikaciju proizvoda i 3 sertifikaciona tijela za sertifikaciju sistema menadžmenta.

ATCG je dana 19. XI 2020. podnijelo aplikaciju Evropskoj kooperaciji za akreditaciju (EA) vezanu za potpisivanje EA Multilateralnog Sporazuma sa EA (tzv. EA MLA Sporazum).

3.1.1.5. Tržišni nadzor

Koordinaciono tijelo za nadzor na tržištu

U 2020, Koordinaciono tijelo je održalo tri elektronske sjednice na kojima su razmatrani i usvojeni godišnji izvještaji za 2019. (Izvještaj o realizaciji Opšteg programa nadzora proizvoda na tržištu, Izvještaj o radu sistema brze razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik i Izvještaj o radu Koordinacionog tijela). Takođe, usvojen je Opšti program nadzora proizvoda na tržištu za 2021, koji je objavljen na internet stranici Uprave za inspeksijske poslove.

Pripremljen je Prijedlog (novog) zakona o nadzoru proizvoda na tržištu, kojim se preuzima Uredba (EU) 2019/1020 o nadzoru tržišta i usklađenosti proizvoda.

Sprovođenje tržišnog nadzora

U proaktivnom nadzoru, shodno Godišnjem programu nadzora proizvoda na tržištu, u izvještajnom periodu postupalo je osam inspekcija, koje su kontrolisale ukupno 29 vrsta proizvoda, i to: energetska efikasnost i ekodizajn, zaštitne slušalice – antifone, električne miksera, baštenski namještaj, rolere, profesionalne mesoreznice, PVC stolariju (Tržišna inspekcija), respiratorna medicinska sredstva i kompozitne materijale u stomatologiji, biocidne proizvode, isparljiva organska jedinjenja u bojama, obmanjujuće proizvode,

kozmetičke proizvode, igračke, (Zdravstveno-sanitarna inspekcija), podzemne i nadzemne rezervoare za TNG, prenosive zavarene čelične boce za TNG namijenjene za ponovno punjenje (Termo-energetska inspekcija), mobilne telefone, prenosivi uređaj (pametni sat), igračke na daljinsko upravljanje (Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost), sredstva za zaštitu bilja, sredstva za ishranu bilja (Fitosanitarna inspekcija), vodomjere, manometre za mjerenje pritiska u pneumaticima, manometre za kontrolu krvnog pritiska, vage klase tačnosti II i III, alkotestere (Metrološka inspekcija), pirotehnička sredstva, eksplozive za civilnu upotrebu (Inspekcija za eksplozivne materije, zapaljive materije, tečnosti i gasove), motorna vozila, auto-djelove (Inspekcija za drumski saobraćaj).

U reaktivnom nadzoru, Tržišna inspekcija, Zdravstveno-sanitarna inspekcija, Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Inspekcija za drumski saobraćaj, pratile su opasne proizvode na osnovu podataka preuzetih iz RAPEX-a, po informacijama iz Regionalne mreže za razmjenu informacija o opasnim proizvodima, po obavještenju inspektora iz nadzora, po obavještenju Uprave carina, po obavještenju proizvođača/distributera, po prijavi privrednih subjekata i po prijavi potrošača.

Izvršeno je ukupno 1.658 inspeksijskih pregleda, od čega 1.297 pregleda u proaktivnom nadzoru (po programu - redovni, produženi) i 361 pregled u reaktivnom nadzoru (po RAPEX obavještenjima 211 pregleda, po informacijama iz Regionalne mreže 122 pregleda, po obavještenju inspektora iz nadzora 14 pregleda, po obavještenju Uprave carina četiri pregleda, po obavještenju proizvođača/distributera šest pregleda, po prijavi privrednih subjekata jedan pregled, po prijavi potrošača tri pregleda).

Na tržištu Crne Gore u proaktivnom i reaktivnom nadzoru, pronađeno je 530 vrsta opasnih proizvoda u količini 28.769 komada i jedna vrsta u količini 25.000 kg. Od toga, 183 vrste u količini 3.599 komada predstavlja opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom. Opasnih proizvoda koji ne predstavljaju ozbiljan rizik je 276 vrsta u količini 8.670 komada, dok 71 vrsta u količini 16.500 komada i jedna vrsta u količini 25.000 kg predstavljaju neusaglašene proizvode.

Preduzete mjere:

Povlačenje sa tržišta (trajna zabrana prometa) za opasne i neusaglašene proizvode, izrečena je za 232 vrste u količini 19.819 komada, i to :

- Za opasne proizvode koji predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno 183 vrste u količini 3.599 komada (dječja odjeća, dječja lampa, lampa, LED reflektor – svjetiljka, električni rešo, električno kuvalo, električni aparat za kafu, fen za kosu, električna pegla, profesionalna mesoreznica, laserski pokazivač, aparat za uništavanje insekata, produžni kabl, podsklop za produžni kabl, električni razvodnik, digitalna slavina, svijetleći niz, dječje naočare za sunce, zaštitne rukavice, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju, klima uređaj, igračka);

- Za opasne proizvode koji ne predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno šest vrsta u količini 14 komada (električni mikser, bebi alarm);

- Za neusaglašene proizvode, ukupno 43 vrste u količini 16.206 komada (fen za kosu, dječja lampa, punjač za mobilni telefon, power bank, električni mikser, električna pegla, električni razvodnik, dječja kolica, laserski pokazivač, zaštitna maska, zaštitne rukavice, LED sijalice, klima uređaj);

Mjera opoziva od krajnjih potrošača je izrečena za 35 vrsta opasnih proizvoda u količini 4.396 komada (svijetleći nizovi, fen za kosu, dječja lampa, električni rešo, električna pegla, aparat za uništavanje insekata, digitalna slavina, klima uređaj, bebi alarm, igračka). Obavještenja o opozivu, objavljena su u dnevnim novinama i istaknuta na vidnom mjestu u objektu.

Po nalogu inspektora, za opasne i neusaglašene proizvode koji su povučeni sa tržišta i čiji je promet trajno zabranjen, sprovedena je mjera uništenja za 92 vrste u količini 1.517 komada. Od navedenog, mjera uništenja za opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom, sprovedena je za 80 vrsta u količini 1.246 komada (dječja odjeća, svijetleći niz, dječja lampa, električna pegla, električni rešo, električno kuvalo, produžni kabl, električni razvodnik, laserski pokazivač, dječje naočare za sunce, zaštitne rukavice, igračka) i za neusaglašene proizvode, za 12 vrsta u količini 271 komad (dječja lampa, punjač za mobilni telefon, električni mikser, fen za kosu, električna pegla, zaštitne rukavice, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju).

Najveći procenat uništene robe potiče iz Kine (55.43%), 7.61% potiče iz Srbije, dok je za 36.96% porijeklo nepoznato.

Proizvođaču/distributeru vraćeno je 128 vrsta opasnih i neusaglašenih proizvoda u količini 3.032 komada, od čega 93 vrste u količini 1.682 komada predstavlja opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom (dječja odjeća, dječja kolica, svijetleći niz, digitalna slavina, lampa, LED reflektor – svjetiljka, fen za kosu, električni rešo, električni mikser, aparat za uništavanje insekata, produžni kabl, podsklop za produžni kabl, električni razvodnik, laserski pokazivač, zaštitne rukavice), jedna vrsta u količini dva komada su opasni proizvodi koji ne predstavljaju ozbiljan rizik (bebi alarm), dok 34 vrste u količini 1.348 komada pripada neusaglašenim proizvodima (punjač za mobilni telefon, power bank, roleri, dječje naočare za sunce, zaštitna maska, klima uređaj).

Privremena zabrana prometa za opasne proizvode koji ne predstavljaju ozbiljan rizik i neusaglašene proizvode, do otklanjanja utvrđenih neusaglašenosti izrečena je za 298 vrsta u količini 8.950 komada i 1 vrstu u količini 25.000 kg, od čega za 270 vrsta proizvoda koji ne predstavljaju ozbiljan rizik u količini od 8.656 komada (produžni kabl, huverbord, električni trotinet, električni rešo, punjač za mobilni telefon, punjač za baterije, fen za kosu, pegla za kosu, lampa, električni mikser, električni toster, električna grijalica, električna friteza, aparat za palačinke, aparat za bakin kolač, električni aparat za kafu, električni aparat za uništavanje

insekata, aerosolni raspršivač, pojačivač zvučnog signala, dvopolna priključnica, električni razvodnik, podsklop za produžni kabl, svijetleći niz, profesionalna mesoreznica, ubodna testera, skejtbord, biciklistička kaciga, baštenski namještaj, dječje naočare za sunce, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju, štitnici sluha, roleri, bezbjednosna obuća, mišolovka), za 28 vrsta neusaglašenih proizvoda u količini od 294 komada (fen za kosu, mašina za veš, frižider, kombinovani frižider, zamrzivač, zaštitna maska, zaštitne rukavice, prozor) i jednu vrstu u količini 25.000 kg (agregat za beton).

Navedeni proizvodi koji su privremeno zabranjeni, nakon otklonjenih nepravilnosti vraćeni su u promet.

Izvršeno je uzorkovanje 51 vrste proizvoda (igračke – 38 vrsta, isparljiva organska jedinjenja u premazima – 10 vrsta, električna pegla – dvije vrste, fen za kosu – jedna vrsta). Rezultati ispitivanja pokazuju da 22 vrste ne zadovoljavaju propisane uslove (igračke – 19 vrsta, električna pegla – dvije vrste, fen za kosu – jedna vrsta).

U 2020. dobijeni su rezultati ispitivanja uzoraka šest vrsta proizvoda (električni rešo – dvije vrste, fen za kosu – dvije vrste, ručni mikser – jedna vrsta, električna pegla – jedna vrsta), koji su uzeti u 2019. Rezultati laboratorijskog ispitivanja ukazuju da proizvodi ne zadovoljavaju zahtjeve ispitnih metoda u skladu sa standardima koji se odnose na predmetne proizvode.

Učešće inspekcija u edukacijama

U izvještajnom periodu, inspektori su usavršavali svoje znanje učešćem na online radionicama, u organizaciji IPA 2014, AIM II Projekta „Tehnička pomoć za usaglašavanje i primjenu pravne tekovine unutrašnjeg tržišta EU” (tri radionice vezano za preuzimanje novog zakonodavnog okvira EU - Uredba (EU) 2019/1020 o nadzoru tržišta i usklađenosti proizvoda. Na radionicama je učestvovalo pet inspektora.

U okviru PTB, SEE QI projekta (Regionalni konsalting fond za infrastrukturu kvaliteta u zemljama Jugoistočne Evrope, implementiran od strane Instituta za metrologiju Njemačke), organizovana je jedna dvodnevna video-konferencija na temu „Nova EU regulativa o tržišnom nadzoru – horizontalne komponente nove EU Regulative 2019/1020 i Regulative 2019/515“, na kojoj su učestvovali predstavnici zemalja Zapadnog Balkana i zemalja Istočnog partnerstva (sedam predstavnika Crne Gore).

U okviru ovog projekta održana je jedna online radionica vezano za ličnu zaštitnu opremu koja se koristi u vrijeme COVID-19 pandemije, kao i jedna obuka vezano za Regulativu o ličnoj zaštitnoj opremi, na kojima je učestvovalo sedam inspektora.

Takođe, ostvareno je i učešće na online konferenciji organizovanoj u SR Njemačkoj, na temu tržišnog nadzora, na kojoj je učestvovao jedan predstavnik Tržišne inspekcije.

U izvještajnom periodu, Crna Gora je učestvovala na online konferenciji „Međunarodna nedjelja bezbjednosti proizvoda 2020“ (International Product Safety Week 2020), koju je organizovao Generalni direktorat za pravosuđe i zaštitu potrošača (DG JUST) u saradnji s UN, na kojoj je predstavljen proces usklađivanja pravnog okvira sa pravnom tekovinom EU u oblasti bezbjednosti proizvoda. Na ovom događaju, važnom za zaštitu potrošača od nebezbednih proizvoda na tržištu, Uprava za inspeksijske poslove je učesnike upoznala s praksom tržišnog nadzora u Crnoj Gori, kao i izazovima koje je savladala i koji joj predstoje. Ova ukazana prilika jedan je od dokaza da Crna Gora, osim na usklađivanju zakonodavstva, ozbiljno radi i na uspostavljanju administrativnih kapaciteta za pravilnu primjenu zakonodavstva.

3.1.2. Vertikalne mjere

3.1.2.1. Direktive Novog pristupa

Građevinski proizvodi

U periodu od 1. I do 31. XII 2020. izmijenjena su sljedeća podzakonska akta: Pravilnik o tehničkim zahtjevima za spregnute konstrukcije od čelika i betona („Sl. list CG“, br. 28/18, 40/19 i 49/20); Pravilnik o tehničkim zahtjevima za čelične konstrukcije („Sl. list CG“, br. 25/18, 40/19 i 45/20); Pravilnik o tehničkim zahtjevima za betonske konstrukcije („Sl. list CG“, br. 20/18, 39/19 i 57/20); Pravilnik o tehničkim zahtjevima za aluminijske konstrukcije („Sl. list CG“, br. 19/18, 40/19 i 42/20); Pravilnik o tehničkim zahtjevima za zidane konstrukcije („Sl. list CG“, br. 18/18, 40/19 i 41/20), Pravilnik o tehničkim zahtjevima za drvene konstrukcije („Sl. list CG“, br. 18/18, 40/19 i 55/20) i Pravilnik o izmjenama Pravilnika o građevinskim proizvodima („Sl. list CG“, br. 82/16, 41/18 i 39/20). Navedenim pravilnicima data je mogućnost paralelne primjene i eurokodova i propisa naslijeđenih iz bivših zajedničkih država za proračun građevinskih konstrukcija do 1. VIII 2021. Od ovog datuma eurokodovi postaju u Crnoj Gori obavezni standardi za proračun građevinskih konstrukcija. Takođe, Inženjerska komora Crne Gore sprovodi aktivnosti na obukama inženjera za primjenu eurokodova za proračun građevinskih konstrukcija.

Ministarstvo ekologije prostornog planiranja i urbanizma u 2020. imenovalo je jedno tijelo za ocjenu i provjeru postojanosti svojstava građevinskih proizvoda i to za sertifikovanje kontrole fabričke proizvodnje građevinskih proizvoda - agregat.

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta za implementaciju i sprovođenje evropskog zakonodavstva iz ove oblasti, u 2020. popunjeno je jedno službeničko mjesto.

U skladu sa Zakonom o efikasnom korišćenju energije donijeta su tri propisa kojim se bliže uređuju zahtjevi eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije i to: Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti stambenih ventilacionih jedinica („Sl. list CG“ broj 63/20); Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna

za pećnice, ploče za kuvanje i nape („Sl. list CG“ broj 62/20) i Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti kućnih pećnica i napa („Sl. list CG“ broj 63/20).

3.1.2.2. Direktive sektorskog (starog) pristupa

Hemikalije

Normativni okvir

Podzakonska akta donijeta na osnovu Zakona o hemikalijama („Sl. list CG“, broj 51/17) u kontinuitetu se mijenjaju i dopunjavaju u skladu s izmjenama na EU nivou. Tako su tokom 2020. donijeti sljedeći propisi:

- Uredba o zabranjenim odnosno dozvoljenim načinima upotrebe, proizvodnje i stavljanja na tržište hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Sl. list CG“, br. 70/18 i 76/20) kojom je u potpunosti prenijet Aneks XVII REACH Regulative;
- Pravilnik o kriterijumima za identifikaciju supstance kao perzistentne, bioakumulativne, toksične i veoma perzistentne i bioakumulativne („Sl. list CG“, broj 42/20) kojim je u potpunosti prenijet Aneks XIII Regulative (EU) 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH);
- Pravilnik o načinu izrade i sadržaju izvještaja o bezbjednosti hemikalije („Sl. list CG“, broj 28/20) kojim je u potpunosti prenijet Aneks I Regulative (EU) 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH);
- Pravilnik o listi klasifikovanih supstanci („Sl. list CG“, br. 11/18 i 63/20) kojim su prenijeti svi amandmani na Anex VI CLP Regulative;
- Pravilnik o listi opasnih hemikalija i proizvoda čiji je izvoz zabranjen („Sl. list CG“, br. 71/18 i 68/20) kojim su prenijeti amandmani na Aneks V PIC Regulative;
- Pravilnik o bližem sadržaju dosijea i registra hemikalija („Sl. list CG“, broj 96/20) kojim su prenijeti Amandmani na Aneks VI do XII REACH Regulative i
- Pravilnik o sadržaju prethodnog obaveštenja o izvozu hemikalija („Sl. list CG“, br. 61/17 i 116/20) kojim su u potpunosti prenijeti amandmani na prilog I PIC Regulative.

Bilans ostvarenih rezultata

Vlada Crne Gore je 9. IV 2020. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama 2019-2022, za 2019.

Agencija za zaštitu životne sredine je tokom 2020. na osnovu Zakona o hemikalijama izdala: 24 PIC saglasnosti (Postupak davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja) i 524 dozvole za slobodan promet (uvoz) opasnih hemikalija, dok je na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima („Sl. list CG“, broj 54/16) izdato 178 rješenja o upisu u Privremenu listu

biocidnih proizvoda i 30 rješenja za obavljanje djelatnosti prometa, upotrebe i skladištenja biocida.

Ekološka inspekcija je u skladu sa Zakonom o hemikalijama izvršila 114 nadzora, donijela 42 rješenja, podnijela dva zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka (jedan zbog neizvršenja rješenja, jedan jer se korisnik hemikalije nije upisao u registar hemikalija kod Agencije). Sanitarni inspektori izvršili su 734 pregleda pošiljki pri uvozu hemikalija i biocida u količini od 2.965.223 kg. Ukupnoj pregledanoj količini je odobren uvoz i promet. U 2020. sanitarni inspektori izvršili su u unutrašnjem prometu 175 inspekcijskih pregleda u cilju kontrole primjene Uredbe o zabranjenim odnosno dozvoljenim načinima upotrebe, proizvodnje i stavljanja na tržište hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Sl. list CG“, br. 70/18 i 76/20) i to 16 pregleda objekata u kojima je vršena kontrola 17 vrsta proizvoda (premazi, boje i lakovi) i nijesu pronađene nepravilnosti, kao i 159 pregleda objekata u nadzoru nad bezbjednošću igračaka – tražene 32 vrste igračaka po RAPEX obavještenjima i nijesu pronađeni traženi opasni proizvodi na tržištu. Sanitarni inspektori su uzeli za laboratorijska ispitivanja 36 vrsta igračaka na prisustvo ftalata koje su pokazale da je 16 uzoraka nebezbedno, te su subjekti nadzora preduzeli mjere neodložnog sprječavanja dalje distribucije i trajnog povlačenja iz prometa. Izvršeno je i 27 pregleda objekata u kojima je vršena kontrola 18 vrsta biocidnih proizvoda (sredstva za dezinfekciju) i nijesu utvrđene nepravilnosti.

U cilju unapređenja rada Nacionalnog help-deska u saradnji sa Evropskom agencijom za hemikalije (ECHA) na sajt Agencije tokom 2020. postavljena su 4 linka koja pojašnjavaju razliku između starog i novog označavanja hemikalija i to:

- Hemijska bezbjednost i vaše poslovanje <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2020/06/sme-leaflet-new-ME-COR.pdf>;
- CLP razglednica <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2020/06/CLP-CARD-EN-2019-ME-DTP-COR-2.pdf>;
- kviz u cilju provjere znanja u označavanju hemikalija (CLP kviz) <https://epa.org.me/help-desk/>;
- kratak video u kojem se gledaoci upoznaju kakve nesreće može izazvati nepravilno označavanje hemikalija <https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/understand-the-labels>.

U toku 2020. primljena su 44 pitanja na e-mail adresu help-desk@epa.org.me, na koja je blagovremeno odgovoreno.

Supstance koje se proizvode ili stavljaju na tržište u ukupnim količinama preko 1t godišnje (u kalendarskoj godini) se upisuju u registar. U 2020. upisano je 41 preduzeće; dok su dva zahtjeva odbijena jer su uvezene količine bile manje od 1t kako je propisano Zakonom o hemikalijama.

Dalje, izgradnja kapaciteta za učešće u radu tijela ECHA se nastavila u okviru IPA projekta „Pripreme mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate i potencijalne kandidate“, koji realizuje ECHA. Kompanije koje je ECHA angažovala u cilju sprovođenja Procjene nacionalnih kapaciteta i spremnosti za implementaciju i primjenu REACH, CLP, BPR i PIC-a u Crnoj Gori i Srbiji tokom 2020. pripremale su Izvještaj s Akcionim planom za potrebe definisanja dalje podrške ECHA. Na osnovu konačnih rezultata procjene izrađen je Akcioni plan do 2025.

27-28. X 2020. organizovana je TAIEX hibridna ekspertska misija s ciljem unapređenja nadzora biocidnih proizvoda. Takođe, predstavnik Crne Gore učestvovao je na 36. sastanku nadležnih organa, kao posmatrač, za delegirane akte CLP REACH i CLP (CARACAL) i 28. IX, kao i na regionalnoj onlajn konferenciji o jačanju partnerstava za hemikalije i sigurnost otpada (15-16. X). Takođe, predstavnici Agencije su učestvovali na online sastanku HelpNet Upravnog odbora (19-22. X) kao i na radionicama o BPR, CLP and REACH koje je organizovala ECHA, i na radionici „Unapređenje izrade notifikacija o usvojenim regulatornim mjerama u svrhu implementacije obaveza Roterdamske konvencije“ (Sarajevo, mart 2020.).

Ljekovi

Skupština je 27. VII 2020. donijela Zakon o lijekovima („Sl. list CG“, broj 80/20). Osnovni razlog za donošenje Zakona o lijekovima je da se u postupku proizvodnje, prometa, distribucije i kontrole lijekova obezbijede kvalitetni, bezbjedni i efikasni lijekovi, kao preduslov za kvalitetnu i bezbjednu zdravstvenu zaštitu koja odgovara najvišim evropskim standardima, kao i da se farmaceutskoj industriji i ostalim učesnicima u zdravstvenoj zaštiti i prometu lijekova omoguće bolji uslovi za razvoj, napredak i konkurentnost. Jedna od novina se odnosi na davanje ovlašćenja farmaceutskom inspektoratu da vrši inspekcijski nadzor u odnosu na lijekove u proizvodnji i prometu lijekova za humanu upotrebu na veliko, kliničko ispitivanje lijekova, kao i primjenu Smjernica Dobre proizvođačke prakse, Dobre prakse u distribuciji lijekova, Dobre prakse u farmakovigilanci i Dobre kliničke prakse u skladu sa ovim zakonom i Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

3.2. POGLAVLJE 2: SLOBODA KRETANJA RADNIKA

3.2.1. Pristup tržištu rada za građane EU i jednak tretman radnika iz EU i članova porodice

Zakonom o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Sl. list CG“, broj 24/19) nezaposlenim licem, smatra se stranac koji ispunjava navedene uslove i koji u skladu sa posebnim zakonom ima:

Dozvolu za stalni boravak;

- Dozvolu za privremeni boravak za lice bez državljanstva;
- Dozvolu za privremeni boravak do tri godine, u skladu sa članom 220 Zakona o strancima („Sl. list CG“, br. 12/18 i 3/19);
- Dozvolu za privremeni boravak radi spajanja porodice sa crnogorskim državljaninom ili sa strancem koji ima dozvolu za stalni boravak;
- Dozvolu za privremeni boravak iz humanitarnih razloga;
- Priznat status izbjeglice ili odobrenu dodatnu zaštitu;
- Odobren azil, supsidijarnu zaštitu ili koji traži međunarodnu zaštitu, protekom roka od devet mjeseci od dana podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu.

Zakon o radu („Sl. list CG“, br. 74/19 i 08/21) primjenjuje se na zaposlene koji rade na teritoriji Crne Gore kod domaćeg ili stranog pravnog ili fizičkog lica, između ostalih, i na zaposlene strance koji rade kod poslodavca na teritoriji Crne Gore, ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Takođe, Zakon o radu zabranjuje svaki vid neporedne i podredne diskriminacije zaposlenih, po svim osnovima, između ostalih, i prema zaposlenim strancima.

U skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima, u državnom organu može da zasnuje radni odnos lice koje je crnogorski državljanin. Strani državljanin ili lice bez državljanstva može da zasnuje radni odnos u državnom organu samo kao namještenik, pod uslovima propisanim posebnim zakonom i međunarodnim ugovorom.

Skupština usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima („Sl. list CG“, broj 3/19). Ključna novina u ovom zakonu, a tiče se rada stranaca, je ta što je propisano da se godišnji broj dozvola za privremeni boravak i rad stranaca-godišnja kvota utvrđuje po djelatnostima, a ne i po zanimanjima, u kojima se stranci mogu zapošljavati. Pored ove novine skraćeni su rokovi za rješavanje po podnijetim zahtjevima, sa 20 na 15 dana, zatim omogućeno je strancu da može da obavlja poslove izvršnog direktora kod više poslodavaca, da se strancu preduzetniku i izvršnom direktoru u privrednim društvima u kojima su oni jedini vlasnici ili vlasnici više od 51% kapitala, može izdati dozvola za rad iako ima više od 67 godina života. Takođe, prilikom podnošenja zahtjeva za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad od stranca/poslodavca ne traži se izvod iz akta o sistematizaciji kod poslodavca.

O eventualnom odbijanju zahtjeva stranca, odlučuje se rješenjem i protiv istog zavisno od pravnog osnova može se izjaviti ili žalba Ministarstvu ili se tužbom može pokrenuti Upravni spor pred Upravnim sudom Crne Gore, u roku propisanom zakonom a naznačenim u samom rješenju. Ovo se odnosi na sve strance, pa i na državljane EU.

U 2020. izdato 19.354 dozvola za rad i zapošljavanje stranaca (11.289 u kvoti i 8.065 van kvote). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 96,93% je izdato za zapošljavanje stranaca (10.942), a 3,07% za sezonsko zapošljavanje stranaca (347).

3.2.2. Pristupanje mreži EURES

Zakonom o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti ("Sl. list CG", broj 24/19), propisano je da se, pored crnogorskih državljana, na evidenciji nezaposlenih lica kod Zavoda za zapošljavanje, pod uslovima propisanim ovim zakonom, mogu nalaziti i određene kategorije stranaca.

Stranci koji se nalaze na evidenciji nezaposlenih lica kod Zavoda za zapošljavanje, mogu koristiti usluge za tržište rada i ostvarivati prava za vrijeme nezaposlenosti, pod istim uslovima kao i crnogorski državljani. Navedeni zakon ne prepoznaje njihove članove porodice, kao lica koja se mogu prijaviti u evidenciju nezaposlenih lica, koristiti usluge za tržište rada i ostvarivati prava za vrijeme nezaposlenosti.

Za dalji napredak i pristup EURES mreži, kao i u cilju osnivanja Nacionalnog koordinacionog tijela za EURES/kancelarije Nacionalnog koordinatora u narednom periodu, fokus će biti na obezbjeđivanju ekspertske podrške i na teorijskim i praktičnim obukama za razvoj administrativnih i tehničkih kapaciteta.

3.2.3. Koordinacija sistema socijalne sigurnosti

17. VI 2020. održan sastanak na kojem su članovi upoznati sa osnovnim principima koordinacije, razlozima osnivanja Međuresorske radne grupe za područje koordinacije sistema socijalne sigurnosti i njenim zadacima. U proceduri je zaključivanje Sporazuma između Crne Gore i Rumunije o socijalnom osiguranju. Usaglašeni su tekstovi Sporazuma između Crne Gore i Rumunije o socijalnom osiguranju i Administrativnog sporazuma za sprovođenje Sporazuma između Crne Gore i Rumunije o socijalnom osiguranju i očekuje se njihovo potpisivanje.

3.2.4. Evropska kartica zdravstvenog osiguranja

Zakonom o obaveznom zdravstvenom osiguranju („Sl. list CG“ br. 06/16, 02/17, 22/17, 13/18 i 67/19), u poglavlju „Prekogranična zdravstvena zaštita“ propisano je, između ostalog, da će crnogorski osiguranici za vrijeme privremenog boravka na teritoriji neke od država članica EU, ostvarivati neophodnu zdravstvenu zaštitu na osnovu evropske kartice zdravstvenog osiguranja koju izdaje Fond, kao i da će se ova odredba primjenjivati od dana

pristupanja Crne Gore EU. Crna Gora je zaključila dogovore o korišćenju EKZO sa pet država EU, koji se uspješno sprovode, i to: Republikom Slovenijom, Saveznom Republikom Njemačkom, Republikom Austrijom, Velikom Vojvodstvom Luksemburg i Slovačkom Republikom.

3.3. POGLAVLJE 3: PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA I SLOBODA PRUŽANJA USLUGA

3.3.1. Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga

3.3.1. Normativni okvir

Kada je u pitanju usklađivanje sa Direktivom o uslugama tokom 2020. donijeti su Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o bližim uslovima i načinu izdavanja, prestanku važenja i oduzimanja konzervatorske licence, kao i sadržaju i načinu vođenja registra izdatih konzervatorskih licenci („Sl. list CG“, br. 12/18 i 102/20) i Pravilnik o uslovima u pogledu prostora, kadra i opreme za obavljanje poslova u vezi sa zapošljavanjem u agenciji za zapošljavanje („Sl. list CG“, broj 66/20).

Radni tim za uspostavljanje Jedinственe kontakt tačke za usluge (JKTU) je, između ostalog, bio zadužen za implementaciju IPA 2016 projekta koji se odnosi na uspostavljanje JKTU za usluge, a Ministarstvo finansija je donijelo Odluku o imenovanju članova komisije za ocjenjivanje izbora ponuda za gore navedeni Ugovor o uslugama 10. III 2020. Početak ocjenjivanja ponuda za ovaj projekat bio je planiran za 23. III 2020, ali zbog situacije sa COVID-19, Vlada Crne Gore je naložila prekid većine aktivnosti u javnim institucijama širom zemlje i sastanak je otkazan. Međutim, prvi sastanak Komisije za ocjenjivanje ponuda za IPA 2016 - Ugovor o uslugama održan je 6. V 2020.

Pored toga, Radni tim je 3. XII 2020, od strane PIU jedinice Ministarstva, informisan da je, shodno odluci Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori (DEU), procedura ugovaranja projekta “Izgradnja administrativnih i tehničkih kapaciteta za sektor Konkurentnost i inovacije u Ministarstvu ekonomije – IPA 2016” zvanično obustavljena i da projekat neće biti implementiran. Shodno navedenom, Radni tim je pripremio Projektni zadatak (TOR) u okviru Godišnjeg akcijskog programa za Konkurentnost i inovacije IPA 2020, a u okviru pripreme tenderske dokumentacije za projekat “Pružanje horizontalne pomoći za povećanje kapaciteta relevantnih institucija za usklađivanje i primjenu pravne tekovine u oblasti konkurentnosti i inovacija”. TOR je obuhvatio inicijalno planirane aktivnosti za IPA 2020 koje se odnose na IMI sistem, kao i aktivnosti koje se odnose na osnivanje JKTU imajući u vidu odluku DEU.

Radni tim je aprila 2020. započeo aktivnosti u vezi sa pripremom Predloga uredbe o jedinstvenoj kontakt tački za usluge. Ova Uredba je bila planirana za izradu tokom IPA 2016 projekta, a na sastanku Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju, koji je održan 16. VI 2020, zatraženo je od strane EK da nam, u cilju pomoći, dostavi primjer pravnog akta kojim su EU zemlje članice regulisale ovu tematiku.

3.3.2. Poštanske usluge

3.3.2.1. Normativni okvir

Shodno Akcionom planu za dvogodišnji period, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je 31. XI 2020. donijela Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o o bližim uslovima za obavljanje univerzalne poštanske usluge („Sl. list CG“, broj 114/20), a u cilju implementacije evropskih standarda kvaliteta prilikom pružanja univerzalnih poštanskih usluga. Pravilnikom je propisana obaveza mjerenja kvaliteta obavljanja univerzalne poštanske usluge u skladu sa crnogorskim standardima koje je donio Insitut za stanadardizaciju Crne Gore i to standardima MEST EN 13850 – mjerenje tranzitnog vremena od početka do kraja usluge za pojedinačnu pošiljku prioritetne pošte i pošte prve klase (“Sl. list CG”, broj 50/18) i MEST EN 14012- principi za rješavanje žalbi (“Sl. list CG”, broj 45/20).

3.3.2.2. Administrativni kapaciteti

Shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva ekonomskog razvoja, oblast poštanskih usluga nalazi se u Direkciji za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio spektar koja posluje u okviru Direktorata za digitalnu ekonomiju i tehnološki razvoj. Broj sistematizovanih mjesta u Direkciji za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio spektar je sedam i sva mjesta su popunjena.

Struktura oragnizacije rada Direkcije je sljedeća:

- Načelnik, jedan izvršilac;
- Samostalni savjetnik I (za oblast elektronskih komunikacija), dva izvršioca;
- Samostalni savjetnik I (za oblast poštanske djelatnosti), jedan izvršilac;
- Samostalni savjetnik II (za oblasti iz nadležnosti Direkcije i upravne postupke), jedan izvršilac;
- Samostalni savjetnik III (za oblast elektronskih komunikacija), jedan izvršilac;
- Viši savjetnik (za oblast poštanske djelatnosti), jedan izvršilac.

U Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, posebna organizaciona cjelina je Sektor za poštansku djelatnost u kojem su sistematizovana tri radna mjesta i to:

- Rukovodilac sektora za poštansku djelatnost;
- Menadžer za univerzalne poštanske usluge;
- Menadžer za komercijalne poštanske usluge.

3.3.3. Međusobno priznavanje stručnih kvalifikacija

3.3.3.1. Normativni okvir

U skladu sa Zakonom o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija („Sl. list CG“, broj 56/18), Ministarstvo rada i socijalnog staranja je donijelo Pravilnik o obrascu i sadržaju EU potvrde („Sl. list CG“, broj 82/20). Ovim pravilnikom su propisani obrasci i sadržaj EU potvrde za fizička i pravna lica koji planiraju da obavljaju regulisanu profesiju u nekoj od država članica Evropske unije.

3.3.2.2. Statistički podaci

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. u svrhu zapošljavanja u Crnoj Gori, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta odnosno ENIC centru, podnijeto je 3505 zahtjeva za priznavanje inostranih obrazovnih isprava u oblasti visokog obrazovanja, dok je za priznavanje inostranih školskih isprava u oblasti srednjeg i osnovnog obrazovanja podnijeto 945 zahtjeva.

3.4 POGLAVLJE 4: SLOBODA KRETANJA KAPITALA

3.4.1. Realizacija aktivnosti – zakonodavni okvir

Savjet Centralne banke Crne Gore je u martu 2020, usvojio Radnu verziju Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu, kojim će se u pravni sistem Crne Gore u potpunosti implementirati Direktiva EU 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu (PSD2). Radna verzija Nacrta ovog zakona je dostavljena Ministarstvu finansija, koje je Nacrt ovog zakona stavilo na javnu raspravu u trajanju od 16. III do 17. IV 2020. Nakon okončanja javne rasprave, Nacrt ovog zakona dostavljen je EK na mišljenje 20. VII 2020. EK je 10. XII 2020. dostavila kratko, preliminarno mišljenje na Nacrt ovog koje je implementirano od strane Centralne banke Crne Gore (CBCG) i predložila da se konačno mišljenje utvrdi kroz odobreni TAIEX program, čija je organizacija u toku. Prema Programu rada Vlade za 2021, utvrđivanje Predloga ovog zakona je planirano u IV kvartalu 2021.

Nacrt zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računom za plaćanje sa osnovnim uslugama (kojim se u pravni sistem Crne Gore u potpunosti implementira Direktiva 2014/92/EZ o uporedivosti naknada povezanih sa računima za plaćanje, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu računima za plaćanje sa osnovnim uslugama - „Payment Accounts Directive“ - PAD) je u februaru 2020. dobio pozitivno mišljenje EK, nakon dva kruga razmatranja i razmjene konkretnih preporuka i komentara. Nakon usaglašavanja sa nadležnim nacionalnim organima državne uprave, Vlada je utvrdila Predlog zakona 11. IX 2020. i dostavila Skupštini na usvajanje. Nakon formiranja novog sastava Skupštine u septembru 2020, obaveza nove Vlade je da ponovo razmotri i utvrdi Predlog ovog zakona i dostavi ga na usvajanje Skupštini. Prema Programu rada Vlade za 2021, ponovno utvrđivanje Predloga ovog zakona je planirano u II kvartalu 2021.

Vezano za Nacrt zakona o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima poslovanja u vezi sa platnim karticama (kojim će se u pravni sistem Crne Gore u potpunosti implementirati Uredba (EU) 2015/751 o međubankarskim naknadama za platne transakcije po osnovu kartica – „Intercharge Fee Regulation“) EK je 30. IV 2020. dostavila konkretne komentare na Nacrt ovog zakona, a nakon dodatnih preciziranja i objašnjenja da će se ovaj zakon primjenjivati samo do dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji - od kada će se direktno primjenjivati Uredba (EU) 2015/751, iz EK je ukazano da prethodno date konkretne komentare treba tretirati kao savjet o stepenu usklađivanja crnogorskih odredbi koje će se primjenjivati samo do dana pristupanja. Nakon komunikacije sa EK oko daljih aktivnosti na ovom zakonu i pribavljanja mišljenja nadležnih nacionalnih organa državne uprave, Vlada je utvrdila Predlog zakona 11. IX 2020. i dostavila Skupštini na donošenje. Nakon formiranja novog sastava Skupštine u septembru 2020, obaveza nove Vlade jeste da ponovo razmotri i utvrdi Predlog ovog zakona i dostavi ga na donošenje Skupštini. Prema

Programu rada Vlade za 2021, ponovno utvrđivanje Predloga ovog zakona je planirano u II kvartalu 2021.

Vlada je 26. III 2021. usvojila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma . Predlog ovog zakona je izrađen u cilju usklađivanja sa novim Zakonom o unutrašnjim poslovima.

Shodno obavezi usvajanja relevantnih podzakonskih akata neophodnih za primjenu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma koji je usvojen u decembru 2019, tokom 2020. usvojeni su:

1. Pravilnik o načinu rada ovlašćenog lica, načinu sprovođenja unutrašnje kontrole, čuvanju i zaštiti podataka, načinu vođenja evidencija i osposobljavanju zaposlenih koji je Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo („Sl. list CG“, broj 71/20);
2. Pravilnik o načinu vođenja registra stvarnih vlasnika, prikupljanju, unosu i rokovima unosa i ažuriranju podataka koji se vode u registru i načinu pristupa tim podacima koji je Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo („Sl. list CG“, broj 127/20).

U okviru TWINNING Projekta „Podrška regulaciji finansijskih usluga“ (MN 14 IPA FI 02 17 R), za komponentu koja se odnosi na oblast sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, u posmatranom periodu je završena izrada **Priručnika o kontroli usklađenosti poslovanja obveznika sa propisima iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma** zasnovanom na pristupu procjene rizika. U vezi sa tim, krajem godine je završen i razvoj **Modula** za izračunavanje ocjene rizika kod banaka.

U izvještajnom periodu Centralna banka je izdala odobrenje za pružanje platnih usluga platnoj instituciji „MONETA MNE“ DOO PODGORICA, izdala tri rješenja za upis agenata u Registar platnih institucija i njihovih agenata. Takođe, Centralna banka izdala je dva rješenja za brisanje agenta iz Registra platnih institucija i njihovih agenata.

U izvještajnom periodu, Centralna banka je oduzela odobrenje za rad platnoj instituciji “Diners Club International Montenegro” DOO PODGORICA, zbog neusklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti platnog prometa.

Crna Gora je 31. XII 2020. imala tri platne institucije i jednu instituciju za elektronski novac, i to:

1. Platna institucija “MONTENEGRO TRANSFERS” DOO PODGORICA (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „Western Union“) – koja ima 17 agenata;
2. Platna institucija “CAPITAL TRANSFER MNE” DOO PODGORICA (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „RIA“) – koja ima 3 agenta;
3. Platna institucija „MONETA MNE“ DOO PODGORICA (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „MoneyGram“) – koja ima 2 agenata, i

4. Institucija za elektronski novac „MTEL” DOO Podgorica - nema registrovanih agenata.

U izvještajnom periodu, Centralna banka je, u cilju provjere usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti platnog prometa:

- izvršila pet kontrola pružalaca platnih usluga (banaka) koje su se odnosile samo na pružanje platnih usluga, nakon kojih je izrekla odgovarajuće mjere za pet banaka;
- izvršila dvije redovne kontrole poslovanja platnih institucija nakon kojih je izrekla odgovarajuću mjeru prema jednoj platnoj instituciji;
- izvršila dvije vanredne kontrole poslovanja platnih institucija nakon kojih je oduzela odobrenje za rad jednoj platnoj instituciji i izrekla odgovarajuću mjeru prema jednoj platnoj instituciji,
- izvršila jednu redovnu i jednu vanredne kontrolu poslovanja institucije za elektronski novac, nakon kojih je izrekla odgovarajuće mjere u oba slučaja prema instituciji za elektronski novac.

3.4.2. Sprječavanje pranja novca i borba protiv terorizma

CBCG je, u periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020, **izvršila 13 kontrola obveznika** (banke i druge finansijske institucije), u cilju provjere usklađenosti njihovog poslovanja sa propisima iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma. U 2020. izvršila je ukupno šest kontrola banaka, jednu kontrolu platne institucije, tri mikrokreditne finansijske institucije, jedno lizing društvo, jedno faktoring društvo i jednu instituciju za elektronski novac radi ocjene upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Dodatno, u 2020, za oblast usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, je realizovana jedna ciljna kontrola čiji zahtjevi su pristigli u prethodnom izvještajnom periodu.

U navedenom periodu Centralna banka je izrekla mjeru **Upozorenja prema 8 obveznika** u domenu primjene propisa iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

3.5 POGLAVLJE 5: JAVNE NABAVKE

3.5.1. Realizovane aktivnosti

3.5.1.1. Normativni dio

Nakon perioda usaglašavanja propisa i revizije od strane EK, Skupština je 30. XII 2019. donijela Zakon o javnim nabavkama (Sl. list CG, broj 74/19). Zakon je postignuta potpuna usklađenost sa Direktivama EU u ovoj oblasti. Podzakonska regulativa koja prati novi Zakon (ukupno 20 akata) pripremljena je i usvojena do 7. VII 2020. kada je novi Zakon o javnim nabavkama stupio na snagu.

Podzakonska regulativa u oblasti javnih nabavki uređena je sljedećim aktima:

1. Pravilnik o obrascima za sprovođenje postupaka javnih nabavki („Sl. list CG“, broj 14/21);
2. Pravilnik o načinu rada i korišćenja elektronskog sistema javnih nabavki („Sl. list CG“, broj 1/21);
3. Uputstvo o postupku provjere ispunjenosti uslova za učešće privrednih subjekata registrovanih u Crnoj Gori i izdavanje potvrde za učešće u nabavkama za potrebe Sjevernoatlantskog saveza („Sl. list CG“, broj 106/20);
4. Uredba o načinu sprovođenja nabavki za diplomatska i konzularna predstavništva Crne Gore u inostranstvu („Sl. list CG“, broj 90/20);
5. Uredba o listi vojne opreme i proizvoda, postupku i načinu sprovođenja javnih nabavki u oblasti odbrane i bezbjednosti („Sl. list CG“, broj 76/20);
6. Pravilnik o metodologiji načina vrednovanja ponuda u postupku javnih nabavki („Sl. list CG“, broj 74/20);
7. Pravilnik o sadržaju ponude u postupku javne nabavke („Sl. list CG“, br. 71/20 i 9/21);
8. Pravilnik o obrascu izjave privrednog subjekta („Sl. list CG“, broj 71/20);
9. Uredba o načinu planiranja i sprovođenja centralizovanih javnih nabavki („Sl. list CG“, br. 69/20 i 105/20);
10. Pravilnik o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki („Sl. list CG“, br. 61/20, 65/20, 71/20, 74/20 i 102/20);
11. Pravilnik o obrascima evidencija u postupcima javnih nabavki (Sl. list CG, broj 61/20);
12. Pravilnik o obrascima izvještaja u postupcima javnih nabavki („Sl. list CG“, broj 60/20);
13. Pravilnik o spisku radova i poslova koji mogu biti predmet javne nabavke („Sl. list CG“, broj 57/20);

14. Pravilnik o metodologiji za procjenu vrijednosti predmeta javne nabavke („Sl. list CG“, broj 57/20);
15. Pravilnik o bližim kriterijumima za obrazovanje komisije za sprovođenje postupka javne nabavke („Sl. list CG“, broj 55/20);
16. Pravilnik o načinu utvrđivanja ispravke računске greške u ponudi u postupku javne nabavke („Sl. list CG“, br. 55/20);
17. Pravilnik o obrascu evidencije registrovanih ponuđača u elektronski sistem javnih nabavki („Sl. list CG“, broj 55/20);
18. Pravilnik o obrascu plana javnih nabavki („Sl. list CG, broj 55/20);
19. Pravilnik o programu i načinu polaganja stručnog ispita za rad na poslovima javnih nabavki („Sl. list CG“, broj 55/20);
20. Pravilnik o spisku društvenih i drugih posebnih usluga koje mogu biti predmet javne nabavke („Sl. list CG“, broj 56/20);
21. Pravilnik o evidenciji i metodologiji analize rizika u vršenju kontrole u postupcima javnih nabavki („Sl. list CG, broj 55/20).

Sa ciljem regulisanja nabavki u oblasti odbrane i bezbjednosti, usvojena je Uredba o listi vojne opreme i proizvoda, postupku i načinu sprovođenja javnih nabavki u oblasti odbrane i bezbjednosti („Sl. list CG“, broj 76/20). Ovakav podzakonski akt je usvojen po prvi put i na sistemski način reguliše nabavke u oblasti odbrane i bezbjednosti u skladu sa Direktivama Evropske unije.

Dodatno, usvojen je novi akt kojim se regulišu jednostavne nabavke, odnosno nabavke čija je vrijednost ispod pragova propisanih Zakonom – Pravilnik o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki („Sl. list CG“, br. 61/20, 65/20, 71/20, 74/20 i 102/20), kojim je van snage stavljeno oko 650 pojedinačnih akata naručilaca. Pomenuti akt reguliše jednostavne nabavke na jedinstven način – ovi postupci nabavki se pokreću isključivo objavljivanjem na portalu javnih nabavki, odnosno kroz elektronski sistem javnih nabavki. Obaveza naručilaca da objavljuje svu dokumentaciju koja pripada ovoj vrsti nabavki rezultirala je povećanjem transparentnosti postupaka kao i većim učešćem privrednih subjekata u jednostavnim nabavkama.

Nakon godina usklađivanja pravnog okvira u oblasti koncesija i javno-privatnog partnerstva, Skupština je donijela Zakon o javno-privatnom partnerstvu („Sl. list CG“, broj 73/19). Zakon odražava standarde Direktive 2014/23/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 26. II 2014. o dodjeli ugovora o koncesijama.

Podzakonska regulativa u oblasti koncesija i javno-privatnog partnerstva uređena je sljedećim aktima:

1. Pravilnik o obrascu analize opravdanosti javno-privatnog partnerstva („Sl. list CG, broj 59/20);
2. Pravilnik o obrascu izvještaja o realizaciji ugovora o javno-privatnom partnerstvu („Sl. list CG“, broj 59/20);
3. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra odobrenih predloga projekata javno-privatnog partnerstva („Sl. list CG, broj 59/20);
4. Pravilnik o sadržaju registra ugovora o javno-privatnom partnerstvu („Sl. list CG, broj 59/20);
5. Pravilnik o metodologiji za procjenu dobijene vrijednosti u odnosu na uložena sredstva („Sl. list CG“, broj 59/20);
6. Pravilnik o sadržaju izjave o nepostojanju sukoba interesa članova tenderske komisije („Sl. list CG“, broj 58/20).

Hitne nabavke se sprovode kroz pregovarački postupak bez prethodnog objavljivanja poziva na nadmetanje u skladu sa Zakonom, čime je takođe stavljeno van snage oko 650 pojedinačnih akata naručilaca čime su regulisane hitne nabavke u prethodnom sistemu. Ovim rješenjem uspostavljena je jedinstvena procedura za sprovođenje nabavki uzrokovanih razlozima hitnosti, u skladu sa propisima EU.

Elektronski sistem javnih nabavki

Uz podršku Evropske komisije, počeo je sa radom prvi elektronski sistem javnih nabavki u Crnoj Gori (<http://cejn.gov.me/landingPage>). Elektronski sistem javnih nabavki je nova alatka za poboljšanje efikasnosti procesa nabavki za robe, usluge i radove, koji će rezultirati uštedama u javnom sektoru. Novi regulatorni okvir čija je implementacija počela u julu 2020, uz nova tehnička rješenja elektronskog sistema, obezbijediće značajno viši stepen transparentnosti i na taj način dovesti do smanjenja nepravilnosti u sistemu javnih nabavki. Nakon završetka in-house testiranja sistema, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja započelo je sa obukama naručilaca i ponuđača za efikasnu primjenu i korišćenje sistema, kao i registraciju korisnika. Novi elektronski sistem, čija je primjena počela 1. I 2021. jedan je od najvažnijih koraka u kreiranju e-uprave, i uz primjenu novog zakonskog rješenja predstavlja potpuno novi koncept javnih nabavki u Crnoj Gori.

Statistički podaci

U skladu sa zakonskom obavezom Ministarstvo finansija i socijalnog staranja prikuplja pojedinačne podatke dobijene od naručilaca o sprovedenim postupcima javnih nabavki u protekloj godini i objedinjuje ih u godišnji izvještaj za datu godinu koji se podnosi Vladi na

usvajanje do 31. V 2021. U ovom trenutku, Ministarstvo raspolaže preliminarnim i ograničenim statističkim podacima, a oni su za izvještajni period sljedeći:

- Ukupan broj postupaka javnih nabavki je 3470;
- Procijenjena vrijednost javnih nabavki je 384.178.454,5 eura;
- Prema vrsti predmeta javne nabavke, za nabavku roba je bilo 1767 postupaka procijenjene vrijednosti 172.166.790,2 eura; za nabavku usluga je bilo 1108 postupaka procijenjene vrijednosti 60.553.445,3 eura, dok je za nabavku radova sprovedeno 595 postupaka procijenjene vrijednosti 151.458.219 eura;
- Prema vrsti kriterijuma dodjele ugovora, u 1030 postupaka korišćen je kriterijum ekonomski najpovoljnija ponuda, dok je kriterijum najniža cijena korišćen u 2440 postupaka;
- Ukupan broj takmičarskih postupaka je bio 3239, dok je broj hitnih nabavki bio 137, a pregovaračkih postupaka bez prethodnog objavljivanja poziva bio 94.

U periodu od 1. I 2020 - 31. XII 2020. Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki primila je ukupno 268 predmeta, od kojih 241 žalbeni predmet, devet predmeta po zahtjevu za nastavak postupka i 18 predmeta po osnovu izvršenja presude Upravnog suda kojima su poništene prethodne odluke Komisije. Od ukupno 268 primljenih, Komisija za zaštitu prava je do kraja 2020. riješila svih 268 predmeta.

Od ukupnog broja riješenih žalbenih predmeta (241 žalba), Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je žalbe riješila na sledeći način: 36 žalbi je odbila kao neosnovane, dvije žalbe je odbila kao neblagovremene, 11 žalbi je odbila kao neopotpune, dvije žalbe je odbila zbog nenadležnosti, tri žalbe je odbila kao izjavljene od strane neovlašćenog lica, jednu žalbu je odbila kao nedozvoljenu, 50 žalbi je usvojila, u osam slučajeva postupak je obustavila zbog odustanka žalioaca od žalbe, u 127 slučajeva je povodom žalbe po službenoj dužnosti poništila postupak javne nabavke u cjelosti ili djelimično, u jednom slučaju je po žalbi oglasila postupak javne nabavke ništavnim.

Od ukupnog broja riješenih žalbenih predmeta (241), Državna komisija je u periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. riješila: 43 žalbe izjavljene na Tendersku dokumentaciju, 165 žalbi izjavljenih na Odluku o izboru najpovoljnije ponude, 26 žalbi na Odluku o obustavljanju postupka javne nabavke, dvije žalbe na Odluku o poništenju postupka javne nabavke, dvije žalbe na Odluku o isključenju iz postupka javne nabavke i jednu žalbu izjavljenju na Javni poziv.

Od ukupno 241 riješene žalbe, 240 žalbi se odnosilo na otvoreni postupak javne nabavke dok se jedna žalba odnosila na javni poziv u postupku koji ne spada u postupak javne nabavke, pa je takvu žalbu Komisija za zaštitu prava odbila zbog nenadležnosti.

Od ukupnog broja riješenih žalbenih predmeta (241 žalba), Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je riješila: 114 žalbi izjavljenih u postupcima javnih nabavki u kojima je predmet nabavke roba, 49 žalbi u postupcima u kojima su predmet nabavke radovi i 78 žalbi u postupcima u kojima su predmet nabavke usluge.

Od 50 presuda koje je Upravni sud donio i dostavio Komisiji u 2020, samo se jedno rješenje kojim se postupak obustavlja zbog odustanka tužioca od tužbe se odnosi na tužbu koju je podnijeta na odluku Komisije iz 2020, dok se ostale presude i rješenja odnose na odluke Komisije donijete prije 2020. Od 18 presuda Upravnog suda kojima je tužba usvojena i predmet vraćen Komisiji za zaštitu prava na ponovno odlučivanje, Komisija za zaštitu prava je do 31. XII 2020. riješila svaki predmet.

U izvještajnom periodu, Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je imala i devet zahtjeva za nastavak postupka i riješila je svih devet zahtjeva na način što je šest zahtjeva odbila kao neosnovane a tri zahtjeva usvojila.

Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je u periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. od strane Upravnog suda primila 38 tužbi izjavljenih protiv njenih odluka. Od 38 tužbi 32 tužbe se odnose na odluke Komisije donijete u 2020. dok se šest tužbi odnosi na odluke Komisije donijete u periodu prije 2020.

Vanredno preispitivanje sudskih odluka

Državna komisija je od strane Vrhovnog suda primila dvije presude i u obje presude Vrhovni sud je zahtjeve za vanredno preispitivanje sudske odluke odbio kao neosnovane.

Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je primila devet presuda Vrhovnog suda Crne Gore, od kojih je u osam presuda zahtjev odbijen dok je jednom presudom zahtjev usvojen.

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. prosječan broj dana za rješavanje predmeta po žalbi iznosio je 18 dana od dana dostavljanja kompletne dokumentacije od strane naručioca.

Uprava za inspekcijske poslove - Inspekcija za javne nabavke u izvještajnom periodu izvršila je ukupno 251 inspekcijski pregled, od čega 205 redovnih, 35 po inicijativama i 11 kontrolnih inspekcijskih pregleda.

Utvrđeno je 96 nepravilnosti, za čije otklanjanje je izrečeno 77 mjera ukazivanja. Za počinjene prekršaje izrečeno je 17 novčanih kazni, putem izdavanja prekršajnih naloga, u iznosu od 21.250,00 eura, a podnijeta su i četiri zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Administrativni kapaciteti

U Direktoratu za politiku javnih nabavki je u izvještajnom periodu zapošljen jedan izvršilac, pa je od 21 sistematizovanih radnih mjesta ukupno popunjenih bilo 19.

Sa ciljem jačanja administrativnih kapaciteta i podizanja nivou profesionalizacije zaposlenih u oblasti javnih nabavki, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja kontinuirano sprovodi obuke, kako na temu regulatornog okvira, tako i na temu korišćenja elektronskog sistema javnih nabavki. U izvještajnom periodu je održano devet obuka na temu novog zakonskog okvira koje je pohađalo 586 službenika. U 2020. stručni ispit za rad na poslovima javnih nabavki položilo je 33 kandidata. Ove obuke su pohađali i naručioc i privredni subjekti.

U Inspekciji za javne nabavke sistematizovana su i popunjena radna mjesta za osam inspektora, zajedno sa glavnim inspektorom (pet diplomiranih ekonomista, dva diplomirana politikologa i jedan spec. finansijskog menadžmenta). Od ukupnog broja, šest inspektora je sa mjestom rada u Podgorici, a po jedan u Bijelom Polju i Baru.

3.6. POGLAVLJE 6: PRIVREDNO PRAVO

3.6.1. Normativni okvir

U odnosu na Zakon o privrednim društvima („Sl list CG“, broj 65/20) donijeta su dva podzakonska akta, i to: Pravilnik o određivanju kriterijuma i visini naknade za registraciju privrednih subjekata u centralnom registru privrednih subjekata i Pravilnik o postupku registracije, bližoj sadržini i načinu vođenja Centralnog registra privrednih subjekata („Sl. list CG“, broj 98/20).

Centralni registar propisanih informacija

U okviru projekta „Podrška regulaciji finansijskih usluga“, Komisija za tržište kapitala sprovodi aktivnosti na implementaciji projekta izrade Centralnog registra propisanih informacija (CRPI), kao zvaničnog mehanizma za prikupljanje i objavljivanje propisanih informacija u skladu s Direktivom o transparentnosti (2004/109/EZ).

U toku je pripremna faza, koja uključuje razvoj internih procedura, odgovornosti i pravila za upotrebu softvera. Takođe, sprovode se i obuke osoblja zaduženog za podršku kompanijama u korišćenju Centralnog registra.

Kodeks korporativnog upravljanja

Revizija Kodeksa korporativno upravljanja je definisana kao jedna od ključnih aktivnosti u okviru Programa rada Komisije za tržište kapitala za 2021, koji je usvojen u septembru 2020. Komisija za tržište kapitala će inicirati komunikaciju sa relevantnim institucijama koje su potencijalno zainteresovane za pružanje ekspertize i finansijske podrške u cilju realizacije ovog projekta. Takođe, ova inicijativa će se sprovoditi i na liniji komunikacije sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj, imajući u vidu značajno iskustvo i brojne projekte u oblasti korporativnog upravljanja koje je ova institucija uspješno podržala i sprovela.

3.6.2. Računovodstvo i revizija

3.6.2.1. Normativni okvir

Vlada je 14. V 2020. utvrdila Predlog zakona o računovodstvu, koji je upućen Skupštini Crne Gore radi stavljanja u proceduru.

Skupština je, u novom sazivu, vratila Predlog Zakon o računovodstvu Vladi na ponovno utvrđivanje. Očekuje se da će, nakon administrativne procedure, Zakon ponovo biti upućen u skupštinsku proceduru. Nakon usvajanja Zakona o računovodstvu, biće dopunjeni i prateći podzakonski akti, u prvom redu Pravilnik o sadržini i formi obrazaca finansijskih iskaza za privredna društva i druga pravna lica („Sl. list CG“, broj 11/20).

POGLAVLJE 7: PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE

3.7.1. Ministarstvo ekonomskog razvoja

Normativni okvir

Vlada je 12. III 2020. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepi, slabovidni ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala i poslala ga u skupštinsku proceduru.

Pripremljeni su Nacrt zakona o zaštiti poslovnih tajni od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja i Nacrt zakona o žigu, kao i Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o patentima, koji se odnosi na pitanja u vezi sa implementacijom Konvencije o evropskom patentu. Pripremljen je i Predlog zakona o potvrđivanju Konvencije o priznavanju evropskih patenata (Konvencija o evropskom patentu) od 5. X 1973, sa izmjenama člana 63 Konvencije o evropskom patentu od 17. XII 1991. i izmjenama od 29. XII 2000. Nakon održane javne rasprave, predlozi navedenih zakona su poslani u proceduru međuresorskog usaglašavanja.

Međunarodna saradnja

U periodu od 1. I do 31. XII 2020, Ministarstvo ekonomskog razvoja (MER) sprovodilo je redovnu međunarodnu saradnju u oblasti intelektualne svojine sa Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu (WIPO), Zavodom za intelektualnu svojinu Evropske unije (EUIPO) i Evropskim zavodom za patente (EPO). Takođe, MER je koristio podršku iz okvira TAIEX-a i učestvovao u implementaciji projekta IPA 2016 - *Promovisanje kulture inovacija i podrška saradnji između aktera u istraživanju, obrazovanju i inovacijama*.

Saradnja sa Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu

Saradnja sa WIPO-om odvijala se na osnovu Plana rada za 2020. sa Sektorom za razvijene i države u tranziciji (WIPO TDC), u skladu sa Memorandumom o razumijevanju između WIPO-a i Crne Gore (koji je potpisan u oktobru 2018). Osoblje MER-a učestvovalo je na konferencijama, webinarima, sastanku Radne grupe Madridskog sistema, i drugim događajima koje je organizovao WIPO. Glavna aktivnost iz oblasti saradnje sa WIPO-om je izrada Nacionalne strategije intelektualne svojine za period 2022 – 2025. Radna grupa MER-a aktivno je radila, zajedno sa predstavnicima WIPO-a, lokalnim i međunarodnim ekspertom na izradi strategijskog dokumenta.

U izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

1. Učešće na međunarodnoj konferenciji *Intelektualna svojina u EU u svijetu punom izazova*, koju je organizovao Državni zavod za intelektualnu svojinu Republike Hrvatske (DZIV), u saradnji sa WIPO-om, povodom predsjedavanja Hrvatske Savjetom Evropske unije, a koja je održana u Zagrebu, Republika Hrvatska, 19. i 20. II 2020.

2. Radna grupa koju je MER formirao radi izrade nove Nacionalne strategije intelektualne svojine 2022 – 2025, a koja se razvija uz ekspertsku podršku WIPO-a, imala je intenzivnu komunikaciju sa WIPO-om, putem razmjene emailova i video sastanaka. Takođe, MER je obezbijedio inpute za Preliminarni izvještaj lokalnog eksperta, distribuirao Upitnik o zaštiti prava intelektualne svojine učesnicima u sistemu zaštite prava intelektualne svojine u Crnoj Gori.
3. Učešće na WIPO webinaru *Medijacija i arbitraža za sporove iz oblasti zelenih inovacija*, koji je održan 22. IV 2020.
4. MER je popunio i dostavio WIPO-u (3. VI 2020) Upitnik o statističkim podacima iz oblasti industrijske svojine za 2019.
5. Učešće na WIPO webinaru *Promovisanje kulture inovacija i podrška saradnji između aktera u istraživanju, obrazovanju i inovacijama*, održanom 10. VI 2020.
6. Učešće na WIPO webinaru o uslugama i inicijativama WIPO-a, 25. VI 2020.
7. Učešće na digitalnoj konferenciji WIPO-a o globalnom tržištu digitalnog sadržaja, od 16. do 18. IX 2020.
8. Učešće na regionalnoj WebEx radionici o komercijalizaciji intelektualne svojine *Saradnja između akademskih institucija i malih i srednjih preduzeća*, održanoj 6. X 2020.
9. Učešće na sastanku Radne grupe Madridskog sistema za registrovanje međunarodnih žigova, od 12. do 16. X 2020.
10. Učešće na video sastanku sa predstavnicima WIPO Sektora za razvijene i države u tranziciji (TDC), održanom 19. X 2020, tokom koga su dogovarali aktivnosti u predstojećem periodu (kraj 2020. i 2021). Izrada Nacionalne strategije intelektualne svojine 2022 – 2025 definisana je kao prioritarna aktivnost saradnje.
11. Učešće na video sastanku sa predstavnicima WIPO Sektora za međunarodnu saradnju u oblasti PCT, 15. X 2020, tokom koga je razmatrana mogućnost elektronskog podnošenja PCT prijave.
12. Učešće 8. XII 2020. na online seminaru „*Zaštita oznaka porijekla i geografskih oznaka*“, koji je organizovao WIPO, u saradnji sa Državnom agencijom za intelektualnu svojinu Republike Moldavije (AGEPI), .
13. Učešće na online sastanku, odnosno obuci (koju je organizovao WIPO) iz oblasti autorskog i srodnih prava, sa predstavnicima Zavoda za intelektualnu svojinu Republike Srbije, 8. XII 2020.

Saradnja sa Evropskim patentnim zavodom

Saradnja sa EPO-om odvijala se kroz učešće osoblja MER-a na konferencijama i seminarima koje je EPO organizovao, kao i kroz prisustvo na sastancima Administrativnog odbora i sastancima Komiteta EPO-a (TOSC i PLC). Predstavnik MER-a je bio član Radne grupe 1 EPO-a u projektu konvergencije praksi *I spitivanje jedinstva pronalaska*.

U izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

1. Učešće na seminaru *Jedinstvo i jasnoća pronalaska*, koji su organizovali Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije i EPO, a koji je održan u Beogradu, Republika Srbija, 10-12. II 2020.
2. Učešće na seminaru *Novost i inventivni korak*, koji su organizovali Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije i EPO, a koji je održan u Beogradu, Republika Srbija, 12-14. II 2020.
3. Učešće na međunarodnoj konferenciji *Intelektualna svojina u EU u svijetu punom izazova*, koju je organizovao Državni zavod za intelektualnu svojinu Republike Hrvatske (DZIV), u saradnji sa EPO-om, povodom predsjedavanja Hrvatske Savjetom Evropske unije, a koja je održana u Zagrebu, Republika Hrvatska, 19. i 20. II 2020.
4. U svojstvu člana Radne grupe 1 EPO-a *Ispitivanje jedinstva pronalaska* učešće u projektu konvergencije praksi. Radna grupa održala je tri sastanka u 2020. godini. Rezultati rada ove RG predstavljeni su na 52. sastanku Komiteta za patentno pravo (PLC), održanom 10 i 11. XI 2020, uz ocjenu da je projekat uspješno okončan.
5. Učešće na video sastanku sa EPO-om (tri predstavnika) o saradnji u oblasti informacionih tehnologija, koji je održan 13. III 2020;
6. Učešće na video sastanku *Godišnji sastanak o saradnji sa državama članicama i budućim državama članicama EPO-a*, koji je održan 29. IV 2020;
7. Učešće na 87. e-sastanku TOSC komiteta, 6. VI 2020.
8. Učešće na 163. e-sastanku Administrativnog odbora EPO-a, 30. VI i 1. VII 2020.
9. Učešće na webinaru o poslovima visoko rastuće tehnologije, u organizaciji EPO-a i LESI-a (Međunarodno društvo rukovodilaca za licenciranje), koji je održan 8. VII 2020.
10. Učešće na online konferenciji *Oblikujemo sutrašnjicu – 3D štampa i njen uticaj na intelektualnu svojinu*, 13-17. VII 2020.
11. Učešće na video sastanku sa koordinatorom EPO-a za saradnju sa Crnom Gorom i IT timom EPO-a, održanom 7. X 2020, tokom koga je EPO predstavio novi pristup bilateralnoj saradnji, na osnovu EPO Strategijskog plana 2023.
12. Učešće na 164. e-sastanku Administrativnog odbora EPO-a, 13. X 2020.
13. Učešće na PATLIB 2.0 online sesiji 1 - *Oblikujmo budućnost zajedno*, 10. XI 2020.
14. Učešće na 165. e-sastanku Administrativnog odbora EPO-a, 15. i 16. XII 2020.

15. Učešće na digitalnoj konferenciji *Uloga patenata u svijetu kojim vlada vještačka inteligencija*, 17. i 18. XII 2020.

Saradnja sa Zavodom za intelektualnu svojinu Evropske unije

Saradnja sa EUIPO-om odvijala se na osnovu Plana rada za 2020, sa fokusom na IT alatima, HDBPI i projektima konvergencije praksi. Pored toga, osoblje MER-a učestvovalo je na Koordinacionim sastancima o saradnji, žigovima i industrijskim dizajnima, kao i na sastancima Radnih grupa EUIPO-a. Predstavnici MER-a učestvovali su na redovnom godišnjem sastanku visokog nivoa za države Zapadnog Balkana.

U izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

1. MER je završio prevod liste indikacija proizvoda iz harmonizovane baze podataka indikacija proizvoda (HDBPI) na crnogorski jezik.
2. Alat EUIPO-a DesignCass lansiran je 13. VII 2020, kao rezultat zajedničkog rada EUIPO-a i MEK-a. Lansiranjem ovog alata, MER se svrstao u devet (9) institucija za intelektualnu svojinu izvan EU koja koristi i prihvata termine iz ove baze podataka.
3. Učešće na sastanku proširene Radne grupe projekta ECP4 – CP11 *Nove vrste žigova: ispitivanje formalnih zahtjeva i osnova za odbijanje*, koji je održan 7. IX 2020.
4. Učešće na sastanku proširene Radne grupe projekta CP12 – *Dokaz u žalbenim postupcima*, koji je održan 9. IX 2020.
5. Učešće na redovnom godišnjem sastanku visokog nivoa za države Zapadnog Balkana, koji je održan 23. IX 2020, tokom koga su predstavljeni rezultati prethodne saradnje i dati predlozi za aktivnosti saradnje u 2021.
6. Učešće na 15. Koordinacionom sastanku o saradnji, 6. X 2020.
7. Učešće na 24. Koordinacionom sastanku o žigovima, 7. X 2020.
8. Učešće na 19. Koordinacionom sastanku o dizajnima, 8. X 2020.

Ostali vidovi saradnje

Podrška iz okvira TAIEX instrumenta

1. Učešće u ekspertskoj misiji TAIEX-a čiji je cilj bio transponovanje Direktive (EU) 2016/943 o poslovnim tajnama u crnogorsko zakonodavstvo, u Podgorici, 27- 31. I 2020.
2. Učešće u online ekspertskoj misiji TAIEX-a čiji je cilj bio transponovanje Regulative (EU) 2019/933 Evropskog parlamenta i Savjeta od 20. V 2019. kojom se mijenja Regulativa (EC) 469/2009 u vezi sa sertifikatom o dodatnoj zaštiti za medicinske proizvode u crnogorsko zakonodavstvo.

IPA 2016 - Promovisanje kulture inovacija i podrška saradnji između aktera u istraživanju, obrazovanju i inovacijama

Predstavnici MER-a učestvovali su u implementaciji projekta IPA 2016 - *Promovisanje kulture inovacija i podrška saradnji između aktera u istraživanju, obrazovanju i inovacijama*. U svrhu implementacije ovog projekta, MER je oformio tim sastavljen od deset (10) službenika Direkcije za intelektualnu svojinu koji je pohađao online obuke o dijagnostici intelektualne svojine za mala i srednja preduzeća.

Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine

U 2020. zbog aktuelne situacije uzorkovane pandemijom COVID-19, članovi Koordinacionog tima su dokumenta razmatrali i izjašnjavali se elektronski.

U 2020. godini usvojeni su sljedeći Izvještaji:

- Statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za 2019, sa uporednim podacima počev od 2014;
- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period 1. X 2019 --31. XII 2019;
- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period 1. I-31. III 2020;
- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1. IV-30. VI 2020;
- Polugodišnji statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1.I-30. VI 2020;

Statistika u oblasti industrijske svojine

Direkcija za intelektualnu svojinu je nastavila sa ostvarivanjem redovne nadležnosti registracije prava industrijske svojine (patent, žig, industrijski dizajn), kao i redovne nadležnosti iz oblasti autorskog i srodnih prava.

Registracija prava industrijske svojine u Crnoj Gori se vrši u skladu sa međunarodno-ratifikovanim ugovorima, koji obavezuju Crnu Goru kao i nacionalnim zakonodavnim okvirom. Pored toga, ispitivači u oblasti intelektualne svojine su kontinuirano pratili relevantne presude Evropskog suda pravde i u stalnoj su komunikaciji sa WIPO-om, EPO-om i EUIPO-om, vezano za prava intelektualne svojine.

U Odsjeku za patente i topografije poluprovodnika realizovane su aktivnosti na registraciji, pravnoj zaštiti pronalazaka i održavanju prava na patent.

U Odsjeku za sticanje prava na žig, industrijski dizajn i oznake geografskog porijekla realizovane su aktivnosti na registraciji i održavanju prava na žig i industrijski dizajn. Takođe, Odsjek u svom radu kontinuirano prati relevantne presude Evropskog suda pravde,

Zajedničke komunikacije EUIPO vezano za žigovno pravo, kao i Zajedničke komunikacije u pogledu grafičkog prikaza dizajna.

U Odsjeku za autorska i srodna prava realizovane su aktivnosti:

- Organizaciji za zaštitu prava interpretatora - OZPI je, Rješenjem broj 331-5905/2019-10 od 14. II 2020, odbijen zahtjev za dobijanje dozvole za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja imovinskih prava interpretatora i nosilaca interpretatorskih prava. Organizacija je pokrenula upravni spor pred Upravnim sudom Crne Gore i postupak je u toku.
- Nevladinom udruženju „Interpretatori Crne Gore – IN CG” je, Rješenjem broj 626-3239/2020-2 od 19. VI 2020, izdata dozvola za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja imovinskih prava interpretatora. („Sl. list CG" broj 91/20).
- Privremena tarifa naknade koju naplaćuje Organizacija za ostvarivanje reprografskih prava Crne Gore – ORPCG utvrđena je 22. X 2020. („Sl. list CG" broj 109/20).
- Redovan nadzor nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, tokom 2020. vršen je kontrolom akata i dokumentacije koje su organizacije, saglasno Zakonu o autorskom i srodnim pravima dužne da dostavljaju.
- U 2020. deponovano je 19 autorskih djela.

IT aktivnosti

Integracija DesignClass-a je završena 13. VII 2020. kao besplatna online baza podataka bazirana na Lokarnskoj klasifikaciji za industrijski dizajn, razvijena od strane EUIPO-a. Ova baza sadrži oko 12.000 termina prevedenih na jezike svih zemalja, uključujući i crnogorski. Pristupanjem najnovijem izdanju DesignClass-a, Crna Gora je postala 36. zemlja učesnica koja pruža mogućnost izbora indikacija proizvoda.

Aktivnosti Radne grupe za organizovanje i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine

Radna grupa Koordinacionog tima za sprovođenje prava intelektualne svojine donijela je u junu 2020. Plan aktivnosti za organizovanje i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine za 2020. S obzirom na trenutnu situaciju uzorkovanu pandemijom COVID-19, smanjen je broj planiranih aktivnosti i bila je usporena njihova realizacija.

STATISTIKA

ŽIG

Period	1. I – 31. XII 2020.	
	BROJ PRIJAVA	REGISTROVANO

NACIONALNE	469	589
MEĐUNARODNE*	2836	2563

*Podaci sa WIPO portala

PATENT

Period	1. I - 31. XII 2020.	
	BROJ PRIJAVA	REGISTROVANO
NACIONALNE	5	4
PROŠIRENI EVROPSKI PATENT	283	258

INDUSTRIJSKI DIZAJN

Period	1. I - 31. XII 2020.	
	BROJ PRIJAVA	REGISTROVANO
NACIONALNE	5	5
MEĐUNARODNE*	212	218

*Podaci sa WIPO portala

AUTORSKO PRAVO

I - 31. XII 2020.	
ZAHTJEVA ZA DEPONOVANJE	DEPONOVANO
21	19

3.7.3. Privredni sud

U Privrednom sudu Crne Gore u periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020, primljeno je ukupno 97 predmeta iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine. U svim ovim predmetima u toku je prvostepeni postupak. Ovi predmeti se uglavnom odnose na zaštitu prava na žig i zaštitu prava autora muzike, a određeni broj i na zaštitu autorskog i srodnih prava. Prosječno trajanje postupka u ovim predmetima je oko 3-6 mjeseci.

Privredni sud Crne Gore zbir (1. X 2020. - 31. XII 2020)

	VRSTA POVREDE	BROJ NERIJEŠ ENIH PREDM ETE NA POČETK U IZVJEŠT AJNOG RAZDO BLJA	BROJ PRIMLJENIH PREDMETA	BROJ PRIMLJENIH PREDMETA	TUŽBENI ZAHTEJEV			NAČIN RJEŠAVANJA PREDMETA					UK UPN O RIJE ŠEN O	BROJ NERIJEŠ ENIH PREDM ETA NA KRAJU IZVJEŠT AJNOG RAZDO BLJA
					USVOJENO	ODBIJENO	DJELIMIČNO USVOJENO	PRESUDOM	PORAVNANJE	ODBAČAJ	NA DRUGI NAČIN	USTUP DRUGOM SUDU		
					4	5	6	7	8	9	10	11		
Privredni sud Crne Gore UKUPNO	ŽIG		26					12			8		20	6
	PATENT													
	INDUSTRIJSKI DIZAJN													
	OZNAKE GEOGRAFSKOG PORIJEKLA													
	AUTORSKO PRAVO		71					16	7	1	15		39	32

	OSTALO													
	SVE UKUPN O		97										59	38

Trajanje postupka u Privrednom sudu Crne Gore u predmetima od 1. I 2020. do 31. XII 2020.

	Ukupno	do 3mj.	3 do 6 mj.	6 do 12 mj.	1 do 2 god.	2 do 3 god.	3 do 4 god.	4 do 5 god.	Preko 5 god.
Privredni sud	97	34	45	18	/	/	/	/	/
%		35.05%	46.39%	18.56%	/	/	/	/	/

3.7.4. Uprava za inspekcijske poslove - Tržišna inspekcija

AUTORSKO I SRODNA PRAVA

1. Optički diskovi

r.br.		po službenoj dužnosti	po opštem zahtjevu	po pojedinačnom zahtjevu	po zaduženoj prijavi	Ukupno
1.	Broj kontrola u oblasti prometa optičkih diskova	18	/	/	/	18
2.	Broj subjekata kod kojih su utvrđene nepravilnosti	/	/	/	/	/
3.	Broj utvrđenih nepravilnosti	/	/	/	/	/
4.	Broj ukazivanja	/	/	/	/	/

5.	Broj rješenja	/	/	/	/	/
6.	Broj slučajeva oduzete robe	/	/	/	/	/
7.	Broj komada oduzete robe / vrijednost u €	/	/	/	/	/
	• CD	/	/	/	/	/
	• DVD	/	/	/	/	/
	• kasete	/	/	/	/	/
	• ketridž	/	/	/	/	/
8.	Broj izdatih prekršajnih naloga/ vrijednost u €	/	/	/	/	/
9.	Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	/	/	/	/	/
10.	Broj krivičnih prijava	/	/	/	/	/

Softverska piraterija

r.br.		po službenoj dužnosti	po opštem zahtjevu	po pojedinačnom zahtjevu	po zaduženoj prijavi	Ukupno
1.	Broj kontrola u oblasti korišćenja softvera	58	2	/	/	60
2.	Broj subjekata kod kojih su utvrđene nepravilnosti	9	/	/	/	9
3.	Broj utvrđenih nepravilnosti	9	/	/	/	9
4.	Broj ukazivanja	9	/	/	/	9

5.	Broj rješenja	/	/	/	/	/
6.	Broj kontrolisanih računara	147	5	/	/	152
7.	Broj računara kod kojih je utvrđeno nelegalno korišćenje softvera	44	/	/	/	44
8.	Ukupan broj softvera koji se nelegalno koriste / vrijednost u €	44	/	/	/	44
	• microsoft windows	24	/	/	/	24
	• microsoft office	20	/	/	/	20
	• adobe	/	/	/	/	/
	• auto desk	/	/	/	/	/
	• symantek	/	/	/	/	/
	• corel	/	/	/	/	/
	• mob	/	/	/	/	/
	• win zip	/	/	/	/	/
	• acasee	/	/	/	/	/
	• nero	/	/	/	/	/
	• kaspersky	/	/	/	/	/
	• ostalo (nod)	/	/	/	/	/
9.	Broj izdatih prekršajnih naloga/vrijednost u €	/	/	/	/	/
10.	Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	/	/	/	/	/

11.	Broj krivičnih prijava	/	/	/	/	/
-----	------------------------	---	---	---	---	---

PRAVA INDUSTRIJSKE SVOJINE (patent, žig, dizajn, oznake geografskog porijekla, topografija integriranih kola)

r.b r.		po službenoj dužnosti	po opštem zahtjevu	po pojedinačnom zahtjevu	po zaduženju prijavi	Ukupno
1.	Broj kontrola u oblasti industrijske svojine	188	580	2	/	770
2.	Vrsta proizvoda koji je bio predmet inspeksijskog nadzora	Kozmetički proizvodi, patike, dukserice, džemper, muške i ženske jakne, prsluci, trenerke, ženske čizme, šorcevi	Novčanici, ženske torbe, alkoholno piće, sredstva za brijanje i depilaciju, električni brijači	Reklamirani žiga	/	Kozmetički proizvodi, patike, dukserice, džemper, muške i ženske jakne, prsluci, trenerke, ženske čizme, šorcevi, novčanici, ženske torbe, alkoholno piće, sredstva za brijanje i depilaciju, električni brijači
3.	Broj subjekata kod kojih su utvrđene nepravilnosti	/	2	1	/	3
4.	Broj utvrđenih nepravilnosti	/	2	1	/	3
5.	Broj ukazivanja	/	/	/	/	/

6.	Broj rješenja	/	2	1	/	3
7.	Broj slučajeva oduzete robe	/	2	1	/	3
8.	Broj komada oduzete robe / vrijednost u €	/	30/ 765,00€	3/ 7,50€	/	33/ 772,50€
	• patent	/	/	/	/	/
	• žig	/	30/ 765,00€	3/ 7,50€	/	33/ 772,50€
	• dizajn	/	/	/	/	/
	• oznake goeg.porijekla	/	/	/	/	/
	• topografija integ.kola	/	/	/	/	/
9.	Broj izdatih prekršajnih naloga/vrijednost u €	/	4/ 3.200,00€	/	/	4/ 3.200,00€
10.	Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	/	/	1	/	1
11.	Broj krivičnih prijava	/	/	/	/	/

U ovom periodu od strane nosioca prava za zaštitu prava intelektualne svojine podnijeto je ukupno 6 zahtjeva (4 opšta i 2 pojedinačna).

3.7.5. Uprava carina

Tokom 2020. godine Uprava carina je nastavila aktivnosti na otkrivanju robe za koju se sumnja da povrjeđuje prava intelektualne svojine. Uprkos situaciji izazvanoj pandemijom virusa-COVID-19, ostvareni su značajni rezultati u pogledu otkrivanja i zadržavanja

krivotvorene robe. Nadležne carinske ispostave su po ovom osnovu prekinule 54 carinska postupka i privremeno zadržale robu u ukupnoj količini od 15.345 komada (odjeća, dodaci odjeći, obuća, sportska obuća, torbe, satovi, ključevi za auta i dr).

Uprava carina je usvojila 137 zahtjeva za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava intelektualne svojine.

Pod carinskim nadzorom je, u 2020. uništena krivotvorena roba u ukupnoj količini od 6.959 komada robe.

U skladu s Planom aktivnosti Radne grupe za organizovanje i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprečavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine u 2020. organizovane su dvije zajedničke akcije nadležnih organa za sprovođenje zaštite prava intelektualne svojine (Ministarstvo ekonomskog razvoja, Uprava policije, Tržišna inspekcija i Uprava carina) i to: 29. IX 2020. u Baru i 3. XII 2020. u Podgorici. Tokom akcija vršene su pojačane mjere carinskog nadzora i kontrole robe za koju se sumnja da povrjeđuje prava intelektualne svojine na carinskim ispostavama koje su u okviru PJ Carinarnice Bar i Carinarnice Podgorica.

Početak 2020. započeo je rad na izradi Nacionalne strategije intelektualne svojine Crne Gore za period 2022-2025, kojim koordinira Ministarstvo ekonomskog razvoja, uz angažovane eksperte iz Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO). Uprava carina je aktivno učestvovala u izradi Nacrta Strategije.

Kao bitan segment borbe protiv krivotvorenja robe je i podizanje svijesti javnosti pa stoga Uprava carina posvjećuje pažnju informisanju javnosti o značaju zaštite intelektualne svojine i ulozi carine. Uprava carina je, u cilju većeg stepena informisanosti fizičkih lica, kreirala novi moderan informativni servis (portal), koji je aktivan od početka 2020, putem kojeg se fizička lica mogu na lak i brz način informisati o carinskim procedurama. Na ovom portalu su istaknute i informacije vezane za intelektualnu svojinu kako bi se ukazalo građanima da vode računa da ne naručuju/uvoze robu koja nije originalna (krivotvorena roba) i da ukoliko carinski organ posumnja da je pošiljka krivotvorena može doći do njenog privremenog oduzimanja i preduzimanja daljih propisanih mjera, što u konačnom može dovesti do trajnog oduzimanja robe i njenog uništenja. Servis je dostupan na linku <http://info.carina.co.me/> i prilagođen je svim uređajima (telefon, lap top, tablet, kompjuter).

Tokom 2020. u cilju redovnog izvještavanja Evropske komisije, Uprava carina je izradila statističke izvještaje o sprovođenju prava intelektualne svojine za 2019, tromjesečne statističke izvještaje za periode 1. I - 31. III 2020, 1. IV - 30. VI 2020; 1. VII - 30. IX 2020, 01. X - 31. XII 2020; šestomjesečni statistički izvještaj za period 1. I -30. VI 2020, kao i uporedni statistički izvještaj za period 2014-2019

3.7.6. Uprava policije

Tokom 2020. aktivnosti Uprave policije ogledaju se kroz rad predstavnika Uprave policije u radnoj grupi i koordinacionom timu i učešća službenika Uprave policije u sprovođenju konkretnih aktivnosti – zajedničkih akcija sa drugim institucijama zaduženih za zaštitu prava intelektualne svojine.

3.7.7. Vrhovno državno tužilaštvo

U stvarno nadležnim osnovnim državnim tužilaštvima u Crnoj Gori, tokom prošle godine, formirana su tri krivična predmeta za krivična djela iz oblasti intelektualne svojine.

Jedan predmet je formiran po krivičnoj prijavi fizičkog lica podnijetoj protiv dvije organizacije i jednog odgovornog lica organizacije, za krivično djelo neovlašćena upotreba tuđe firme iz čl.271 Krivičnog zakonika Crne Gore i završen je odbacivanjem krivične prijave, jer ne postoji osnovana sumnja da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti.

Drugi predmet je formiran po krivičnoj prijavi oštećenog privrednog društva, protiv dva fizička lica, za krivično djelo neovlašćena upotreba tuđe firme iz čl.271 Krivičnog zakonika Crne Gore i završen je odbacivanjem krivične prijave.

U oba predmeta podnosilac prijave, odnosno oštećeni nije koristio pravo na pritužbu za preispitivanje rješenja o odbacivanju prijave, odnosno pravo da preduzme krivično gonjenje.

Treći predmet je formiran po krivičnoj prijavi protiv fizičkog lica, za krivično djelo neovlašćena upotreba tuđe firme iz čl.271 Krivičnog zakonika Crne Gore, a krivična prijava - predmet je ustupljen nadležnom pravosudnom organu Srbije, radi krivičnog gonjenja i suđenja.

3.8. POGLAVLJE 8: KONKURENCIJA

3.8.1. Antimonopolska politika i koncentracije

Administrativni kapaciteti

U Agenciji za zaštitu konkurencije sistematizovano je 45, a trenutno je popunjeno 29 pozicija uključujući predsjednika Savjeta, dva člana Savjeta, v.d. direktora Agencije i 25 službenika.

U Sektoru za utvrđivanje zabranjenih sporazuma, zloupotrebe dominantnog položaja, procjenu koncentracija, pojedinačnih izuzeća i sektorskih analiza zaposleno je 11 službenika, u Sektoru za kontrolu državne pomoći 7 službenika i u Službi za opšte poslove i finansije 5 službenika.

U periodu od 01. I 2020. - 31. XII 2020. u Agenciji su putem javnog oglasa zaposlena dva službenika i to arhivar u Službi za opšte poslove i finansije (započeo sa radom 28. VIII 2020) i Viši savjetnik III u Odsjeku za sektorske analize (započeo sa radom 08. IX 2020), dok je Agenciju u ovom izvještajnom periodu napustio jedan službenik iz Sektora za kontrolu državne pomoći (11. III 2020).

Agencija je raspisala dva javna oglasa kod Uprave za kadrove i za oba oglasa donijeta je Odluka o izboru kandidata, a odnose se na radno mjesto: samostalni/a savjetnik/ca I u Sektoru za kontrolu državne pomoći – Odsjek za utvrđivanje usklađenosti državne pomoći i samostalni/a savjetnik/ca I u Sektoru za utvrđivanje zabranjenih sporazuma, zloupotrebe dominantnog položaja, procjenu koncentracija, pojedinačnih izuzeća i sektorskih analiza – Odsjek za sektorske analize.

I Kartelni sporazumi

1. Rješavajući u upravnom sporu po tužbama "Urion" d.o.o. i "Montemedicom " d.o.o, Upravni sud je Presudom poništio Rješenje Agencije za zaštitu konkurencije, kojim je utvrđena povreda konkurencije. Postupajući po Presudi Upravnog suda Agencija je donijela Rješenje o obustavi postupka.
2. U nastavku prekršajnog postupka, nakon, od strane Agencije, podnijetih 7 (sedam) zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka Sudu za prekršaje Nikšić zbog povrede konkurencije iz čl. 8 stav 1 tačka 1) Zakona o zaštiti konkurencije, na tržištu pružanja usluga obuke za sve kategorije vozila od strane auto škola, na teritoriji Opštine Nikšić, preostalo je 4 (četiri) prekršajna postupka u ovom predmetu koji se vode pred Sudom za prekršaje Nikšić i koji su u toku.
3. U postupku pokrenutom po službenoj dužnosti u odnosu na privredne subjekte „Prokom“ d.o.o. i „Denarius“ d.o.o. na relevantnom tržištu pružanja usluga postprodajnih usluga, uslova garancije, servisne usluge, nabavke i prometa rezervnih djelova za motorna vozila na teritoriji Crne Gore radi utvrđivanja postojanja akata koji za cilj ili posljedicu imaju ili mogu imati sprječavanje, ograničavanje ili

narušavanje konkurencije u smislu člana 8. stav 1. tačka 1 i 6. Zakona, Agencija je sprovela ispitni postupak, koji obuhvata održavanje usmene rasprave i donijela Obavještenje o utvrđivanju činjenica i okolnosti u postupku. Agencija je donijela prijedlog Rješenja o utvrđivanju zabranjenog sporazuma koji je dostavljen Savjetu Agencije na dalje postupanje.

4. Agencija je protiv društava „Prokom“ d.o.o. Podgorica i „Denarius“ d.o.o. Budva i odgovornih lica u navedenim pravnim licima, podnijela 2 (dva) zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka Sudu za prekršaje Podgorica. Postupci pred prekršajnim sudom su u toku.

Pokrenuti postupci za utvrđivanje zabranjenog sporazuma

Od strane Agencije je, nakon podnošenja Inicijative za utvrđivanje povrede Uprave policije - Sektora policije opšte nadležnosti Crne Gore, pokrenut po službenoj dužnosti ispitni postupak u odnosu na privredne subjekte „Metović International“ d.o.o. Bar, „Ksenija“ d.o.o. za promet roba i usluga - Bar, „Auto kuća Šćekić“ d.o.o. za promet roba i usluga Bar, „Femić Co“ d.o.o. Bar, „A3 TEAM“ d.o.o. Bar, „RONKULA“ d.o.o. Bar, „Capital Group“ d.o.o. Podgorica, (Poslovna jedinica „Tehnički pregled vozila „Capital Bar“) Bar, i „Lovćen Auto“ d.o.o. Podgorica (Poslovna jedinica 2 „Lovćen auto“ - Bar) na tržištu pružanja usluga tehničkog pregleda putničkih i teretnih vozila, radi utvrđivanja postojanja akata koji za cilj ili posljedicu imaju ili mogu imati sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije u smislu člana 8. stav 1. tačka 1. Zakona.

Postupak koji se po službenoj dužnosti vodi pred Agencijom u odnosu na navedena privredna društva je u toku.

Agencija je protiv navedenih društava i odgovornih lica u navedenim pravnim licima, podnijela 8 (osam) zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka Sudu za prekršaje Budva - Odjeljenje Bar. Postupci pred prekršajnim sudom su u toku.

U izvještajnom periodu, za sve prekršajne postupke ukupno je preostalo 14 (četnaest) postupaka, koji se vode pred Sudovima za prekršaje Crne Gore, i postupci su u toku.

II Zloupotreba dominantnog položaja

- Zloupotreba dominantnog položaja na tržištu lučkih usluga akvatorijum Luke Kotor U nastavku postupka postupajući po presudi Upravnog suda, Agencija je donijela Rješenje u 2019. kojim je utvrdila da je „Luka Kotor“ A.D. izvršila zloupotrebu dominantnog položaja iz člana 15 stav 2 tačka 1), 2) i 4) Zakona o zaštiti konkurencije, kojom se sprječava, ograničava ili narušava konkurencija na relevantnom tržištu lučkih usluga – pilotaže.

„Luka Kotor“ A.D. je Upravnom sudu Crne Gore, podnijela tužbu protiv Rješenja Agencije za utvrđivanje zloupotrebe dominantnog položaja. Postupak je u toku.

Koncentracije

Agenciji je podnijet 51 zahtjev za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracije. U izvještajnom periodu riješeno je i izdato ukupno 50 rješenja o odobrenju koncentracija, od čega se 13 odnosi na prethodni period. Dva postupka su obustavljena, dok je jedan zahtjev odbijen. U 2021. je prenijeto 13 zahtjeva.

Prekršajni nalozi

Za navedeni period Agencija je utvrdila da učesnici nijesu podnijeli zahtjev za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracije u roku koji je propisan Zakonom, te je u dva postupka donijela prekršajne naloge i izrekla novčane kazne pravnim licima i odgovornim licima u tim pravnim licima („HIFA Oil CG“ i „Petrol Crna Gora MNE“). Izrečene kazne su plaćene u zakonski predviđenom roku.

Pojedinačno izuzeće sporazuma

U izvještajnom periodu, pokrenuta su tri postupka po zahtjevu stranaka za pojedinačno izuzeće sporazuma od zabrane od kojih je jedno riješeno („Hemofarm“/„Farmegra“ - produženje roka), dok su dva predmeta prenijeta u 2021.

Inicijative

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020, Agenciji je podnijeto ukupno deset (10) inicijativa za ispitivanje povrede konkurencije od čega je riješeno pet (5), dok su za dvije inicijative, podnosiocima upućena obavještenja kojim se upućuju o načinu podnošenja i sadržini inicijative, kako bi Agencija mogla da postupi po istim.

Takođe, u ovom izvještajnom periodu riješena je još jedna inicijativa, koja je podnijeta u toku 2019.

Postupak za izjašnjenje po inicijativi podnosiocu zahtjeva je u toku za tri (3) inicijative iz ovog izvještajnog perioda.

Sektorske analize

- Analiza - Postupak analize uslova konkurencije na tržištu postprodajnih usluga, obuhvatajući garanciju, servisne usluge, promet i korišćenje rezervnih djelova za motorna vozila /započeta u maju 2018/.
- Analiza – Analize uslova konkurencije na tržištu maloprodaje i veleprodaje prirodnog gasa, nafte i naftnih derivata (na geografskom tržištu Crne Gore) /započeta u martu 2020/ - u radu.
- Analiza - Analiza poštanskih usluga - usluge slanja paketa u međunarodnom saobraćaju/započeta u decembru 2020/za potrebe predmeta/ - u radu.
- Analiza - Analiza prodaje piva na teritoriji Crne Gore /započeta u novembru 2020/za potrebe predmeta/ - u radu.

Mišljenja

Agencija je, u izvještajnom periodu, u skladu s nadležnostima iz člana 19 stav 2 tačka 16 i 21 Zakona, izdala ukupno 9 (devet) mišljenja po zahtjevima organa državne uprave i učesnika na tržištu.

3.8.2 Državna pomoć

3.8.2.1. Administrativni kapaciteti

Imajući u vidu nejasno utvrđene nadležnosti za koordinaciju mjera, u Ministarstvu finansija (sada Ministarstvo finansija i socijalnog staranja) je u septembru 2020. formirana Direkcija za koordinaciju, izvještavanje i državnu pomoć koja vrši poslove koji se odnose na koordinaciju izrade strateških dokumenata, akcionih planova, analiza, informacija, praćenje i izvještavanje Vlade o realizaciji aktivnosti, kao i pripremu zakonskih i podzakonskih akata iz oblasti državne pomoći.

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, u Direkciji za koordinaciju, izvještavanje i državnu pomoć je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji predviđeno pet službenika i to:

- načelnik/ca;
- samostalni/a savjetnik/ca I – dva službenika;
- samostalni/a savjetnik/ca III – jedan službenik;
- viši/a savjetnik/ca III – jedan službenik.

U periodu od 01. I – 31. XII. 2020. zaposlena su dva službenika, i to: načelnica Direkcije za koordinaciju, izvještavanje i državnu pomoć i viša savjetnica III.

3.8.2.2. Usklađivanje zakonodavstva i institucionalna postavka

U dijelu zakonodavnog okvira, shodno obavezama koje su precizirane izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije („Sl. list CG“, broj 13/18) i Zakonom o kontroli državne pomoći („Sl. list CG“, broj 12/18), Agencija je pripremila stručne osnove za donošenje propisa i Ministarstvu finansija na dalju nadležnost dostavila sljedeće propise u svrhu donošenja i isti su u izvještajnom periodu usvojeni, kako slijedi i objavljeni u Službenom listu Crne Gore:

- Uredba o prestanku važenja uredbe o načinu i postupku podnošenja prijave državne pomoći („Sl. list CG“, br. 27/10, 34/11, 12/13 i 42/20);
- Pravilnik o načinu i postupku podnošenja prijave državne pomoći, kojim je propisan Opšti obrazac prijave državne pomoći i Poseban obrazac za prijavljivanje pomoći za COVID19 („Sl. list CG“, broj 42/20);
- Pravilnik o dopunama Pravilnika o listi pravila državne pomoći („Sl. list CG“, br. 35/14, 2/15, 38/15 i 20/16 i 33/20). Pravilnik je dopunjen sa tri regulative:

- a) Komunikacija Komisije (EU) o primjeni pravila o državnoj pomoći od 1. VIII 2013. za podršku mjerama u korist banaka u kontekstu finansijske krize („Bankarska komunikacija“) (2013/C 216/01);
- b) Obavještenje Komisije (EU) o pojmu državne pomoći iz člana 107 stav 1 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (2016/C 262/01);
- c) Privremeni okvir za mjere državne pomoći u svrhu podrške ekonomiji u aktuelnoj pandemiji COVID-19 (2020/C 1863).
 - Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći, kojim je preuzeta prva izmjena i dopuna Privremenog okvira za mjere državne pomoći u svrhu podrške ekonomiji u aktuelnoj pandemiji COVID-19 (2020C 112 I/01); („Sl. list CG“, broj 38/20);
 - Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći, kojim je preuzeta druga izmjena i dopuna Privremenog okvira za mjere državne pomoći u svrhu podrške ekonomiji u aktuelnoj pandemiji COVID-19 (2020C 164/03) („Sl. list CG“, broj 53/20);
 - Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći, kojim je preuzeta treća izmjena i dopuna Privremenog okvira za mjere državne pomoći u svrhu podrške ekonomiji u aktuelnoj pandemiji COVID-19 (2020C 218/03) („Sl. list CG“, broj 98/20);
 - Pravilnik o načinu podnošenja i sadržaju godišnjeg izvještaja o dodijeljenoj državnoj pomoći („Sl. list CG“, broj 98/20).

Takođe, u izvještajnom periodu donijeti su i objavljeni u Službenom listu CG, a stupili na snagu u januaru 2021:

- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći, kojim je preuzeta četvrta izmjena i dopuna Privremenog okvira za mjere državne pomoći u svrhu podrške ekonomiji u aktuelnoj pandemiji COVID-19 (2020C 340 I/01); („Sl. list CG“, broj 130/20);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu podnošenja prijave i obrascu prijave za državnu pomoć („Sl. list CG“, broj 130/20) kojim se mijenja u obrascu 1 Prijava za privremeni okvir za mjere državne pomoći u svrhu podrške privredi u aktuelnoj pandemiji oboljenja COVID-19.

3.8.2.2. Kapaciteti za sprovođenje i primjenu

U periodu od 01. I 2020. do 31. XII 2020, Sektor za kontrolu državne pomoći je pripremao dokumentaciju odnosno stručne osnove za odlučivanje Savjeta Agencije i donijeto je 46 odluka od čega 29 rješenja i 17 mišljenja koja se odnose na državnu pomoć, i to:

- 19 rješenja o usklađenosti državne pomoći, po prijavljenim šemama državne pomoći,
- 2 rješenja o usklađenosti državne pomoći, po prijavljenoj individualnoj pomoći,
- 17 mišljenja o usklađenosti pravnih akata (zakonskih i podzakonskih) sa pravilima državne pomoći,
- 1 rješenje o obustavi postupka i 1 rješenje o stavljanju van snage rješenja,

- ispitni postupak u cilju ocjene usklađenosti odredbi Zakona o ulaganju u konsolidaciju i razvoj Društva za transport putnika i robe u vazdušnom saobraćaju „Montenegro Airlines“ A.D. Podgorica sa Zakonom o kontroli državne pomoći i
- 5 ispitnih postupaka naknadne kontrole državne pomoći.

Godišnji Izvještaj o dodijeljenoj državnoj pomoći u 2019. je pripremljen i utvrđen i u skladu sa zakonskim odredbama dostavljen Vladi radi informisanja, a Vlada se 27. XI 2020. upoznala s Godišnjim izvještajem.

3.9. POGLAVLJE 9: FINANSIJSKE USLUGE

3.9.1. Normativni okvir

U 2020. uspješno je završen TWINNING projekat „Podrška regulisanju finansijskih usluga“ koji je finansirala Evropska Unija, pomoću kojeg je Centralna banka u saradnji sa partnerima iz Savezne banke Njemačke, Hrvatske narodne banke, Narodne banke Holandije, Federalnog Finansijskog Supervizijskog tijela i Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga (HANFA). Ovim projektom započet je proces reformi i implementacije savremenih prudencijalnih supervizorskih standarda kao jedan od preduslova za ulazak Crne Gore u EU. U 2020. realizovana je jedna studijska posjeta Saveznoj banci Njemačke, od ukupno dvije tokom trajanja projekta.

Tokom 2020. analizirani su dobijeni podaci od banaka i sačinjen je izvještaj o efektima uticaja nove regulative na bankarski sistem. U drugom dijelu 2020. ponovljena je analiza studije uticaja korišćenjem ažuriranih podataka banaka sa ciljem sagledavanja specifičnih odredbi regulative na poslovanje banaka.

Kao rezultat TWINNING projekta i ostalih regulatornih aktivnosti Centralne banke donešena su ukupno 24 propisa iz oblasti supervizije banaka i 14 propisa iz oblasti sanacije, koji su u najvećoj mogućoj mjeri usklađeni sa važećim okvirom u EU, a koji će se primjenjivati nakon početka primjene ranije usvojenih zakona. Na ovaj način, usvajanjem a kasnije primjenom i daljim blagovremenim usklađivanjima nove zakonske i podzakonske regulative, postići će se potpuna harmonizacija sa regulativom koja je trenutno na snazi u EU.

Centralna banka je krajem jula 2020., na inicijativu banaka koja je upućena preko Udruženja banaka Crne Gore, odlučila da preduzme i mjere za odlaganje primjene Zakona o kreditnim institucijama i Zakona o sanaciji kreditnih institucija (koja je trebalo da počne 1. I 2021.). Ova odluka je donijeta s obzirom na brojne okolnosti koje otežavaju poslovanje, a sa ciljem da se rasterete kapaciteti banaka i omogućiti im se da se u potpunosti posvete sprovođenju mjera za ublažavanje efekata COVID 19, kao i aktivnostima za sprovođenje procjene kvaliteta aktive (AQR) kao prioritarnim zadacima. U tom smislu su pripremljene i usvojene radne verzije izmjena i dopuna ova dva zakona, kojim je predloženo odlaganje njihove primjene za godinu dana od prethodno utvrđenog (od 1. I 2022.). Predlozi zakona su usvojeni na Skupštini 20. I 2021, a Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama i Zakon o izmjenama Zakona o sanaciji kreditnih institucija („Sl. list CG“, broj 8/21) stupili su na snagu 26. I 2021.

U oblasti finansijske stabilnosti, a s obzirom na okolnosti koje su nastale kao posljedica pandemije COVID-19, Centralna banka je blagovremeno preduzetim i dobro profilisanim mjerama, u tijesnoj koordinaciji sa bankama i Vladom, uspjela da očuva stabilnost bankarskog, a time i finansijskog sistema. Od pojave korona virusa u Crnoj Gori i uvođenja

opštih zdravstvenih zaštitnih mjera, Centralna banka je u toku 2020. implementirala pet paketa privremenih mjera koje su imale za cilj očuvanje likvidne pozicije klijenata preusmjeravanjem likvidnosti iz bankarskog sistema ka privredi i građanima, očuvanje likvidne pozicije i rast kreditnog potencijala banaka, kao i dugoročno sistemsko rješavanje efekata trajnog smanjenja kreditne sposobnosti klijenata.

Prvi set mjera podrazumjevaio je uvođenje obaveznog moratorijuma na otplatu kredita u trajanju do 90 dana svim korisnicima kredita odobrenih od strane banaka, kao i primaocima lizinga i korisnicima kredita mikrokreditnih finansijskih institucija; kao i okvira za dugoročno restrukturiranje kredita, koji se odlukom CBCG tretiraju kao novoodobreni, pa su na taj način banke oslobođene dodatnog tereta troškova rezervacija.

Krajem marta 2020., kao drugi set mjera, uvode se dvije dodatne mjere: Privremena zabrana isplate dividende akcionarima, osim isplate u obliku akcija banke. Raspodjela dividende je dozvoljena jedino na način da se ona transformiše u akcijski kapital; Bankama se dozvoljava da u izuzetnim slučajevima, kroz odobravanje kredita ili na drugi način, povećaju izloženost prema jednom licu, odnosno grupi povezanih lica preko propisanih limita izloženosti (25% sopstvenih sredstava banke), uz prethodno odobrenje Centralne banke, čime se omogućava kvalitetnim dužnicima brže pribavljanje potrebnih sredstava, dodatnim zaduživanjem kod iste banke. Umanjena je naknada koju su banke dužne da plate Centralnoj banci za korišćenje propisanog iznosa obavezne rezerve koji ne vrate istog dana, za 50%, sa 12% na 6%. Smanjena je i stopa obavezne rezerve za dva procentna poena, primjenom stope od 5,5% umesto prethodno utvrđenih 7,5% (na dio osnovice koju čine depoziti po viđenju i depoziti ugovoreni sa ročnošću do jedne godine), odnosno stope od 4,5% umjesto prethodne od 6,5% (na dio osnovice koju čine depoziti ugovoreni sa ročnošću preko jedne godine).

U okviru trećeg seta mjera redefinisana je princip prethodnog „opšteg“ moratorijuma na osnovu analize podataka o prethodnom moratorijumu, čiji su rezultati pokazali da su u značajnoj mjeri i fizička i pravna lica čija likvidnost nije bila ugrožena epidemijom koristili ovu mjeru. Banke su novim setom mjera bile u mogućnosti da odobre novi moratorijum na otplatu kredita do 90 dana korisnicima kredita na čiju je finansijsku situaciju epidemija negativno uticala.

Centralna banka je krajem jula 2020. definisala četvrti set mjera usmjeren na sektore koji su najpogođeniji aktuelnom krizom izazvanom pandemijom COVID-19, a koji je podrazumijevao mjeru koja se odnosila na obavezu za banke da odobre moratorijum korisnicima kredita (fizičkim i pravnim licima i preduzetnicima) iz sektora turizma (kao i za „usluge pružanja smještaja i ishrane“ i za „pripremu turističke sezone“) i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Pravo na moratorijum u skladu sa ovom mjerom se može iskoristiti u periodu 01. IX 2020. - 31. VIII 2021. Druga mjera se odnosi na mogućnost za banke da kredite koje odobre ili restrukturiraju korisnicima iz pomenutih sektora, u periodu 01. IX 2020. - 31. VIII 2021., mogu tretirati kao kredite iz klasifikacione kategorije

„A“, čime se stimuliše odobravanje i restrukturiranje kredita s obzirom da banke neće imati potrebu za dodatnim kapitalom po ovom osnovu.

U okviru petog seta mjera, krajem oktobra 2020., stvoreni su uslovi za olakšanje finansijske situacije određenim grupama stanovništva koje su posebno pogođene ili će, u narednom periodu, biti pogođene epidemijom COVID-19. Mjere podrazumijevaju uvođenje obaveznog moratorijuma u trajanju od šest mjeseci za fizička lica – korisnike kredita kojima je 31. III 2020. ili kasnije prestao radni odnos kao posljedica epidemije, a koji na dan 31. XII 2019. nijesu imali kašnjenje u otplati kredita duže od 90 dana, a kredit na taj dan nije bio klasifikovan kao nekvalitetna aktiva (uvođenje moratorijuma se odnosi i na korisnike kredita kod MFI i lizing društava). Takođe, banke su obavezane da fizičkim licima – korisnicima kredita kojima je usljed posljedica pandemije na poslovanje njihovih poslodavaca smanjena zarada za najmanje 10%, na njihov zahtjev, odobre restrukturiranja kredita, u smislu produžetka roka otplate. Na kraju, bankama je dozvoljeno da, pri izračunavanju dospjelih obaveza na osnovu Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti u bankama, u obračun tih obaveza, umjesto 30%, uključuju 20% depozita po viđenju, čime je bankama omogućeno da efikasnije upravljaju svojim sredstvima.

Savjeta je 29. X 2020. usvojio Odluku o izmjeni Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje banke odobravaju fizičkim licima („Sl. list CG“ broj 107/20) kojom je uvedena polisa osiguranja kredita kao dodatnog kolaterala za obezbjeđenje kredita, pored kolaterala koji se priznaju u skladu sa važećom odlukom iz 2019., pod uslovom da je polisa izdata od strane društava za osiguranje sa sjedištem u Crnoj Gori, dok će CBCG ocjenjivati prihvatljivost pojedinačnih polisa sa stanovišta pokriva rizika kome se banke izlažu.

Procjena kvaliteta aktive crnogorskog bankarskog sistema obavlja se u skladu sa smjernicama i najboljom praksom propisanom priručnikom ECB od 2018. Glavni cilj AQR-a je jačanje finansijske stabilnosti i povjerenja u finansijski sistem. 19. II 2020. potpisan je ugovor o pružanju usluga za upravljanje projektom procjene kvaliteta aktive banaka sa revizorskom kućom Ernst&Young, koja je realizovala planirane zadatke shodno hodogramu (terminskom okviru za obavljanje pojedinih faza AQR-a) utvrđenom od strane Centralne banke. Smjernice za izbor AQR konsultanata i procjenitelja dostavljene su poslovnim bankama kako bi na vrijeme preduzele aktivnosti za angažovanje konsultanata i procjenitelja. Centralna banka je 9. IX 2020. formalno uputila poslovnim bankama saglasnosti za obavljanje AQR-a od kandidovanih, potencijalnih revizora, i dala je saglasnost na izbor procjenitelja predloženih od strane AQR revizora. Proces AQR-a je formalno počeo. Shodno operativnom planu, sve dosadašnje aktivnosti odvijaju se predviđenom dinamikom i pored otežanih okolnosti izazvanih epidemijom COVID-19. Procesom AQR-a biće obuhvaćeno svih 12 banaka u crnogorskom bankarskom sistemu. Očekujemo da će proces procjene kvaliteta aktive biti završen u drugom kvartalu tekuće godine, kada će nakon dobijanja konačnih rezultata biti kreirani planovi za eventualnu dokapitalizaciju banaka.

Zakon o sanaciji kreditnih institucija je usvojen na Skupštini 2. XII 2019. U CBCG je u toku 2020. uspostavljena Direkcija za sanaciju kreditnih institucija kao organizacioni dio CBCG koji je zadužen za oblast sanacije, odnosno za primjenu Zakona o sanaciji kreditnih institucija. Direkcija za sanaciju je bila intenzivno angažovana na izradi podzakonske regulative kojom će se omogućiti puna primjena Zakona o sanaciji kreditnih institucija. U drugoj polovini 2020. CBCG je u skladu sa relevantnom evropskom regulativom i EBA smjernicama, kreirala i usvojila 14 podzakonskih propisa u cilju stvaranja regulatornog podzakonskog okvira za primjenu Zakona o sanaciji kreditnih institucija. Savjet CBCG je u decembru 2020. usvojio sledeće Odluke:

1. Odluka o kriterijumima za procjenu mogućnosti sanacije kreditne institucije i grupe;
2. Odluka o bližoj sadržini planova sanacije kreditnih institucija i planova sanacije za grupu;
3. Odluka o uslovima koje treba da ispunjava lice koje procjenjuje imovinu i obaveze kreditne institucije u sanaciji;
4. Odluka o obavještenjima u vezi sa sanacijom kreditne institucije;
5. Odluka o bližoj sadržini plana reorganizacije poslovanja kreditne institucije u sanaciji i načinu izvještavanja o sprovođenju tog plana;
6. Odluka o metodologijama i kriterijumima za utvrđivanje iznosa obaveza koje proizilaze iz derivata,
7. Odluka o bližem uređivanju ugovornog priznavanja ovlašćenja za smanjenje i konverziju obaveza kreditne institucije uređenih pravom treće zemlje;
8. Odluka o minimalnom popisu usluga, prostora i opreme potrebnih za efikasno obavljanje poslova prenesenih sa kreditne institucije u sanaciji na društvo primaoca;
9. Odluka o metodologiji za procjenu vrijednosti imovine kreditne institucije u sanaciji nakon prenosa dijela prava, imovine i obaveza ili nakon primjene instrumenta interne;
10. Odluka o bližim uslovima pod kojima se kreditnoj instituciji može odložiti plaćanje vanrednih doprinosa sanacionom fondu;
11. Odluka o kriterijumima za određivanje minimalnog zahtjeva za regulatornim kapitalom i kvalifikovanim obavezama kreditnih institucija;
12. Odluka o načinu saopštavanja informacija o kreditnim institucijama u sanaciji u sažetom ili zbirnom obliku;
13. Odluka o određivanju stopa konverzije relevantnih instrumenata kapitala i obaveza u vlasnički kapital kreditne institucije u sanaciji;
14. Odluka o bližem načinu izračunavanja redovnih doprinosa koje kreditne institucije uplaćuju sanacionom fondu.

Skupština je 20. I 2021. usvojila Zakon o izmjenama Zakona o sanaciji kreditnih institucija. Ovim aktom predviđena je izmjena Zakona o sanaciji po nekoliko osnova, pri čemu je i predviđeno da će se Zakon o sanaciji kreditnih institucija primjenjivati od 1. I 2022, CBCG intenzivno radi na daljem usaglašavanju sa svim smjernicama koje propisuje EBA sa aspekta sanacije kreditnih institucija i navedeno usklađivanje će u potpunosti biti izvršeno do 30. IV 2021, čime će CBCG uspostaviti sveobuhvatan regulatorni okvir za primjenu sanacionih ovlašćenja iz Zakona o sanaciji kreditnih institucija. U cilju jačanja kapaciteta CBCG u pogledu sanacije kreditnih institucija u vidu pružanja tehničke pomoći uspostavljena je saradnja sa Centralnom bankom Slovenije i Centralnom bankom Mađarske, pri čemu će predstavnici sanacije navedenih institucija podijeliti sa predstavnicima CBCG svoje znanje i iskustvo iz primjene sanacionih propisa i mjera u svojim zemljama, čime će se značajno unaprijediti i sanaciona funkcija CBCG.

U skladu sa novim **Zakonom o zaštiti depozita** koji je stupio na snagu 3. I 2020. konstituisan je Upravni odbor Fonda za zaštitu depozita koji je usvojio sljedeća dokumenta:

- Poslovnik o radu Upravnog odbora Fonda za zaštitu depozita;
- Statut Fonda za zaštitu depozita;
- Politiku investiranja sredstava Fonda za zaštitu depozita;
- Izvještaj o radu Fonda za zaštitu depozita za 2019. i finansijske iskaze sa mišljenjem nezavisnog revizora
- Odluku o bližim uslovima, načinu i postupku isplate garantovanih depozita;
- Pravilnik o podacima i informacijama koje kreditna institucija dostavlja Fondu za zaštitu depozita;
- Pravilnik o obavještanju deponenata i potencijalnih deponenata o sistemu zaštite;
- Odluku o načinu dokazivanja ispunjenosti uslova za utvrđivanje depozita koji predstavljaju privremeni visoki saldo;
- Metodologiju za obračun premije na bazi rizika pojedine kreditne institucije. („Sl. list CG”, broj 129/20)

Komisija za tržište kapitala je u cilju unapređenja regulatornog okvira pripremila radne verzije nacrtu Zakona o alternativnim investicionim fondovima, Zakona o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom i Zakona o penzionim fondovima. Njihovo donošenje je planirano za IV kvartal 2022.

Zakon o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom (UCITS fondovima) je jedan od sistemskih zakona tržišta kapitala, kojim se uređuju uslovi za osnivanje društava za upravljanje UCITS fondovima i organizovanje UCITS fondova na osnovu individualne kapitalizovane štednje i njihovo poslovanje. Cilj donošenja zakona je usklađivanje sa

Direktivom 2014/91/EU o subjektima za zajednička ulaganja u prenosive hartije od vrijednosti (UCITS), jasnije definisanje zakonskih procedura, prava i obaveza kontrolisanih lica i investitora; razvoj ovog segmenta tržišta kapitala i veći stepen zaštite investitora.

Nacrt **Zakona o alternativnim investicionim fondovima** uređuje uslove za osnivanje i poslovanje društava za upravljanje alternativnim investicionim fondovima; uslove za trgovanje jedinicama alternativnih investicionih fondova (AIF) u Crnoj Gori; uslove za trgovanje jedinicama AIF-a osnovanog u Crnoj Gori, državi članici EU ili trećoj državi; uslove za osnivanje i poslovanje alternativnih investicionih fondova; nadzor nad upravljanjem AIF-ima; i saradnju između nadležnih organa. Cilj donošenja zakona je usklađivanje sa Direktivom 2011/61/EU o menadžerima alternativnih investicionih fondova i razvoj ovog segmenta tržišta kapitala.

Nacrt **Zakona o penzionim fondovima** stvara pretpostavke za razvoj i unapređenje sistema individualne kapitalizovane štednje sa ciljem bolje buduće socijalne sigurnosti osiguranika, uz objezbjeđenje trajne i efikasne socijalne zaštite. Cilj donošenja zakona je usklađivanje sa Direktivom o djelatnostima i nadzoru institucija za penzijsko osiguranje pod pokroviteljstvom poslodavca (IORPs, 2016/2341).

Aktivnosti Agencije za nadzor osiguranja u 2020. bile su usmjerene prvenstveno na finalizaciju radne verzije novog **Zakona o osiguranju**, kojim se u crnogorsko zakonodavstvo prenose dvije najvažnije evropske direktive iz oblasti osiguranja – Direktiva Solventnost II (SII) i Direktiva o distribuciji osiguranja (IDD). Navedena aktivnost finalizovana je krajem decembra 2020. pa je radna verzija zakona upućena Ministarstvu finansija i socijalnog staranja na dalju proceduru (na javnu raspravu stavljen 03.02.2021.). Aktivnost je sprovedena najvećim dijelom u sklopu TWINNING projekta finansiranog sredstvima iz IPA II fondova (projekat Finansijske usluge: usklađivanje sa EU acquis-om i jačanje kapaciteta supervizora) u saradnji sa ekspertima iz njemačkog (BaFin) i hrvatskog nadzornog organa tržišta osiguranja (HANFA).

Kada su u pitanju kretanja na tržištu osiguranja, prema preliminarnim podacima, na tržištu osiguranja u Crnoj Gori u 2020. fakturisano je 93,7 mil. EUR bruto premije, što predstavlja pad od 1,1% u odnosu na 2019. . (pad premije neživotnog osiguranja za 4,7% i rast premije životnog osiguranja za 15,1% u odnosu na 2019.). Dominantno učešće od 78,9 % u ukupnoj bruto fakturisanj premiji ostvarila su neživotna osiguranja, dok su životna osiguranja ostvarila rast od 3 p.p. i učešće u bruto fakturisanj premiji od 21,1%. Najveći nominalni rast ostvaren je u vrstama Osiguranje života za 17% i Ostala osiguranja imovine za 17,6%, dok je najviši nominalni pad ostvaren u vrsti Osiguranje od odgovornosti zbog upotrebe motornih vozila u iznosu 5,2%.

POGLAVLJE 10: INFORMATIČKO DRUŠTVO I MEDIJI

3.10.1. Mreže i usluge elektronskih komunikacija

Na osnovu Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG“, br. 118/20, 121/20, 1/21 i 2/21) donijete 7. XII 2020, Ministarstvo ekonomije, koje je nadležno za sektor elektronskih komunikacija, je preimenovano u Ministarstvo ekonomskog razvoja. U okviru Direktorata za digitalnu ekonomiju i tehnološki razvoj Ministarstva, egzistira Direkcija za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio spektar u kojoj je sistematizovano sedam radnih mjesta. U Direkciji, pored načelnika, tri zaposlena su zadužena za oblast elektronskih komunikacija, dva zaposlena za oblast poštanske djelatnosti, dok je jedna osoba zadužena za oblasti iz nadležnosti Direkcije i upravne postupke.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP) broji 73 zaposlena, zajedno sa Predsjednikom Savjeta, članovima Savjeta i Izvršnim direktorom Agencije. Svi zaposleni su obavezni da se stručno usavršavaju. Organizacione jedinice Agencije su: Sektor za pravne poslove, Sektor za ekonomske poslove, Sektor za elektronske mreže i servise, Sektor za radiokomunikacije, Sektor za poštansku djelatnost, Odjeljenje za opšte poslove, Odsjek za nadzor i Kabinet Izvršnog direktora.

3.10.1.1. Normativni okvir

Vlada je 30. VII 2020. donijela Odluku o planu namjene radiofrekvencijskog spektra („Sl. list CG“, broj 89/20), a 1. X 2020. Odluku o izmjeni Odluke o planu namjene radio-frekvencijskog spektra („Sl. list CG“, broj 104/20).

Vlada je 25. VI 2020. donijela Uredbu o izmjenama Uredbe o minimalnom skupu usluga koje obuhvata Univerzalni servis („Sl. list CG“, broj 72/20) u cilju usklađivanja s pravnom tekovinom EU i dostizanja relevantnih EU standarda.

Agencija je, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, donijela:

- Pravilnik o metodologiji obračuna neto troška pružanja usluga Univerzalnog servisa („Sl. list CG“, br. 12/14 i 101/20);
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1920-1980/2110-2170 MHz za MFCN sisteme („Sl. list CG“, broj 127/20);
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 2500-2690 MHz za MFCN sisteme („Sl. list CG“, broj 127/20);
- Odluku o izmjeni i dopuni Plana raspodjele radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za FM radio („Sl. list CG“, broj 11/20);
- Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za FM radio („Sl. list CG“, broj 116/20);
- Odluku o dopuni Plana raspodjele radio-frekvencija iz opsega 174-230 MHz i 470-694 MHz za DTT i T-DAB sisteme („Sl. list CG“, broj 116/20);

- Pravilnik o prijavljivanju radio-frekvencija koje se mogu koristiti bez odobrenja, a čije se korišćenje obavezno prijavljuje („Sl. list CG“, broj 55/20);
- Pravilnik o radioamaterskim komunikacijama („Sl. list CG“, broj 8/20);
- Odluku o utvrđivanju godišnje naknade za vršenje poslova regulacije i nadzora tržišta elektronskih komunikacija za 2020. godinu, broj 0901-3425/1 od 11. VI2020;
- Odluku o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija za 2020. godinu, broj 0901-69/1 od 14. I2020;
- Odluku o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje brojeva i/ili adresa za 2020. godinu, broj 0402-367/1 od 23. I2020.

Skupština je 29. XII 2020. donijela Odluku o usvajanju Finansijskog plana s Planom rada Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost za 2021. godinu („Sl. list CG“, broj 129/20).

3.10.1.2. Ostvareni rezultati

Za pet relevantnih tržištasproveden je postupak analize tržišta. Savjet Agencije je 26. III 2020. donio Odluku o usvajanju analiza relevantnih tržišta („Sl. list CG“, broj 29/20), a 7. V 2020. usvojio konačne tekstove rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na analiziranim relevantnim tržištima.

Savjet Agencije je 28. V 2020. usvojio konačne odluke o prihvatanju sprovedenih aktivnosti operatora na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po CCA/LRIC metodologiji za mobilne i fiksnu mrežu za 2018, po troškovnom modelu za 2018odozgo prema dolje“ (eng. *Top – down*). Agencija je, na osnovu rezultata troškovnog modela, donijela rješenja kojima je naložila operatorima sa značajnom snagom na tržištu da od 1. VII 2020. snize pojeдинemaloprodajne i veleprodajne cijene usluga u fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i veleprodajne cijene usluge završavanja poziva u sopstvenoj mobilnoj telefonskoj mreži.

U skladu sa Sporazumom o smanjenju cijena usluga rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama u regionu Zapadnog Balkana, od 1. VII 2020. je počeo da se primjenjuje drugi korak u smanjenju cijena roming usluga u državama Zapadnog Balkana.

Agencija je u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama, u periodu od 30. VII do 30. IX 2020. sprovela postupak javnog konkursa za određivanje operatora Univerzalnog servisa u oblasti elektronskih komunikacija, nakon čega je. Rješenjem br. 0405-2368/18 od 29. X 2020. i Rješenjem br. 0405-2368/25 od 26. XI 2020, odredila operatore za pružanje usluge Univerzalnog servisa na cijeloj teritoriji Crne Gore za period od 5 godina.

U okviru razvoja Sistema za kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra, uprvom kvartalu 2020. puštena je u rad nova Daljinski upravljana kontrolno-mjerna stanica u Ulcinju, a u decembru 2020. su završeni građevinski radovi za Daljinski upravljaju kontrolno-mjernu stanicu u Nikšiću.

U 2020., urađeno je 10 brošura za potrebe edukacije korisnika, štampanih u 40.000 primjeraka koje su podijeljene đacima osnovnih i srednjih škola, studentima, kao i operatorima elektronskih komunikacija i poštanskih usluga.

3.10.1.3. Statistički podaci

Ukupan broj priključaka fiksne telefonije na dan 30. XII 2020. je iznosio 191.768 što odgovara penetraciji od 30,93%. U poređenju s prethodnom godinom, broj priključaka fiksne telefonije je veći za 1,91%. Od ukupnog broja priključaka fiksne telefonije na dan 31. XII 2020. godine na fizička lica se odnosilo 86,54%, a na pravna lica 13,46% priključaka.

Na dan 31. XII 2020. broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori iznosio je 1.080.089 što odgovara penetraciji od 174,20%. U odnosu na isti period prošle godine, broj korisnika je manji za 6,16%. Na kraju 2020. bilo je 57,89% ili 625.217 postpaid korisnika, dok je prepaid korisnika bilo 42,11% odnosno 454.872.

Ukupan broj priključaka fiksnog širokopojasnog pristupa internetu na dan 31. XII 2020. je iznosio 184.173. Procentualni iznos po tehnologijama je: xDSL=30,51%, FTTx=39,80%, KDS-HFC=26,68%, WiFi=1,51%, WiMAX=1,23% i ostale tehnologije=0,26%. Tokom 2020, broj korisnika fiksnog širokopojasnog pristupa je porastao za 3% u odnosu na 2019.

Ukupan broj prepaid i postpaid korisnika mobilnih usluga koji su pristupili internetu (putem mobilnih telefona i modema) tokom 2020. iznosio je 539.547, pri čemu je 449.625 koristilo i 3G i 4G, a 392.198 samo 4G tehnologiju pristupa. Broj korisnika koji su pristupili internetu preko mobilnih mreža tokom decembra 2020. e bio je za 6,73% veći u odnosu na decembar 2019.

Uslugu prenosivosti broja u 2020. je iskoristilo 8.165 pretplatnika, što je za 1,25% manje nego u prethodnoj godini. Tokom 2020. ovu uslugu su više koristili pretplatnici mobilne telefonije i to njih 6.849, dok je u okviru fiksne telefonije prenešeno ukupno 1.316 brojeva. U okviru usluga prenosivosti telefonskih brojeva, do 31. XII 2020. ukupno je prenešeno 62.359 brojeva, od čega 14.826 brojeva u fiksnim i 47.533 brojeva u mobilnim mrežama.

U skladu s ciljevima definisanim Strategijom razvoja informacionog društva do 2020, u tabeli je dat pregled stanja postignutih ciljeva do 30. XII 2020, kao i ciljeva koji su bili predviđeni da se postignu do kraja 2020.

Indikator	Stanje iz Strategije 2017.	Plan 2018.	Stanje septembar 2019.	Stanje decembar 2019.	Stanje decembar 2020	Plan 2020.
Dostupnost NGA širokopojasnog pristupa Procenat domaćinstava u području dostupnosti NGA (30 Mbit/s)	26,5%	60%	76%	80,32%	80%	100%
Penetracija fiksnih širokopojasnih priključaka (domaćinstva) Udio domaćinstava koja koriste najmanje fiksni širokopojasni pristup (2 Mbit/s)	53,3%	80%	87,33%	91,68%	93,19%	100%
Zastupljenost širokopojasnih priključaka velikih brzina Udio priključaka širokopojasnog pristupa internetu putem fiksne mreže velikih brzina (30 Mbit/s) u ukupnom broju fiksnih širokopojasnih priključaka	3,6%	30%	55,59%	56,19%	67,38%	70%
Penetracija fiksnih ultrabrzih širokopojasnih priključaka (domaćinstva) Udio domaćinstava koja koriste ultrabrzi fiksni širokopojasni pristup (100 Mbit/s)	0%	20%	8,08%	15,51%	28,79%	50%

3.10.1.4. Žalbe (operatora), rješavanje sporova, prigovori (pretplatnika)

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020, u oblasti zaštite korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga Agenciji supodnijete ukupno 484 žalbe korisnika, od kojih su 84 žalbe usvojene u cjelosti, 153 žalbe su odbijene, a u 199 slučajeva je donijeto rješenje o obustavljanju postupaka zbog odustajanja od žalbe ili zbog postignutog poravnania korisnika i operatora, dok su 43 slučaja riješena na drugačiji način: odgovoreno, odbijeno kao neuredno, proslijeđeno Upravi za inspekcijske poslove. Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta Agencije, a koje se odnose na zaštitu korisnika javnih elektronskih

komunikacionih usluga, u 2020. Upravnom sudu Crne Gore je podnijeto 12 tužbi. Jedna tužba je izjavljena od strane operatora, a ostale od strane korisnika.

Sporovi koje vodi Telenor oko naknada kod Upravnog suda Crne Gore su zaustavljeni do pravosnažnog okončanja ovog spora, osim spora za 2020. gdje Upravni sud još uvijek nije zakazao javnu raspravu niti donio odluku. Pravosnažno rješenje ovog spora može imati uticaja i na drugi spor pred Upravnim sudom koji Telenor vodi po tužbi na rješenje ove Agencije, broj 0205-5200/33 od 13. II 2020, kojim je odbijen zahtjev Telenora za naknadu štete u iznosu od 8.615.775,23 eura sa zateznom kamatom počev od 24. IX 2015. do isplate, kao neosnovan. Agencija je u ovom sporu dostavila odgovor na tužbu i spise predmeta.

Telenor je u međuvremenu, prije pravosnažnog okončanja spora pred Upravnim sudom, vezano za produženje prava korišćenja radio-frekvencija, pokrenuo novi spor po istom pitanju pred Privrednim sudom u kojem traži naknadu štete u iznosu od 8.615.775,23 eura sa zateznom kamatom počev od 24. IX 2015.. Trenutno se vode dva spora u kojim Upravni sud i Privredni sud treba da odluče da li Telenor ima pravo na produženje prava korišćenja radio-frekvencija bez plaćanja nove naknade. Privredni sud je u septembru 2020. prekinuo spor do okončanja spora pred Upravnim sudom.

3.10.1.5. Međunarodna saradnja

U skladu sa Sporazumom o smanjenju cijena usluga rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama u regionu Zapadnog Balkana, od 1. VII 2020. počela je primjena sljedeće faze snižavanja cijena usluga u zemljama Zapadnog Balkana, što podrazumijeva smanjenje cijene dolaznih poziva u romingu za korisnike svih operatora u Crnoj Gori, koja može iznositi maksimalno 3,03 centa/min sa uračunatim PDV-om. Osim cijene dolaznih poziva, smanjene su i cijene usluge prenosa podataka u romingu i iznose maksimalno 1,91 cent/MB za korisnike Crnogorskog Telekoma, 1,96 centi/MB za korisnike Telenora, odnosno od 1,82 centa/MB do 21,78 centi/MB, u zavisnosti od korisničkog paketa koji se koristi, za korisnike Mtela. Cijene ostalih regulisanih maloprodajnih roming usluga u državama Zapadnog Balkana (usluge odlaznih poziva i SMS) su ostale nepromijenjene u odnosu na trenutno važeće cijene. Navedene cijene važe do 1. VII 2021, kada će se roming usluge za korisnike u državama Zapadnog Balkana, naplaćivati identično kao kada je korisnik rominga u svojoj matičnoj mreži (tzv. "Roaming Like at Home" - RLAH režim naplate).

Memorandum o razumijevanju o mapi puta za 5G digitalnu transformaciju šest ekonomija Zapadnog Balkana potpisan je u Tirani 2. XI 2020. Memorandum predstavlja izraz namjera svih ekonomija u regionu da obezbijede legislativni i regulatorni okvir koji će pojednostaviti administrativne procedure, stimulisati investicije kroz konkurentnu tržišnu utakmicu i obezbijediti primjenu najnovijih tehnologija u cilju nastavka ubrzane digitalne transformacije.

Predstavници Agencije su tokom 2020. učestvovali na redovnim Plenarnim skupštinama BEREC-a, sastancima Kontakt mreže BEREC-a i Generalnim skupštinama IRG-a, te učestvovali u radu ekspertskih radnih grupa BEREC-a.

U saradnji Agencije i Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU) održan je dvodnevni Regionalni regulatorni forum za Evropu o regulativi koja podržava digitalnu transformaciju (30. XI - 01. XII 2020.) putem on-line platformi. Tim povodom Agencija i ITU su potpisali dokument o saradnji na projektu ITU-a u vezi izrade interaktivnih zemaljskih prenosnih mapa (optičkih vlakana i mikro talasnih fiksni veza).

Operativna nezavisnost

Agencija je, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, nezavisni regulatorni organ koji, u vršenju javnih ovlašćenja u oblasti elektronskih komunikacija, obavlja regulatorne i druge poslove utvrđene zakonom. Agencija ima svojstvo pravnog lica. Rad Agencije je javan. Agencija u obavljanju regulatornih i drugih poslova ne smije primati ni tražiti uputstva od državnih i drugih organa i organizacija ili drugih lica. Protiv odluka Agencije može se pokrenuti upravni spor. Skupština ima prava i obaveze osnivača Agencije. Agencija ima Statut na koji saglasnost daje Skupština. Organi Agencije su Savjet i izvršni direktor. Savjet za svoj rad odgovara Skupštini. Predsjednika i članove Savjeta imenuje Skupština na osnovu javnog konkursa. Za predsjednika i članove Savjeta ne mogu biti imenovana lica koja su u sukobu interesa. Predsjednik i članovi Savjeta imenuju se na period od pet godina i ne mogu biti imenovani više od dva puta uzastopno. Izvršnog direktora imenuje Savjet, na period od četiri godine, na osnovu javnog konkursa i ne može biti imenovan više od dva puta uzastopno.

Finansijska nezavisnost

Sredstva za rad Agencije obezbjeđuju se iz prihoda od: naknada koje Agenciji plaćaju operatori na tržištu elektronskih komunikacija, a koje se koriste za vršenje poslova regulacije i nadzora tržišta, naknada koje se Agenciji plaćaju za korišćenje radio-frekvencija, brojeva i adresa, ostalih naknada i drugih izvora, u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o poštanskim uslugama. U postupku izrade plana rada, Agencija obavlja konsultacije s operatorima i drugim zainteresovanim subjektima na tržištu elektronskih komunikacija i poštanskih usluga. Plan rada sa finansijskim planom Agencije za narednu godinu usvaja Skupština. Ako se godišnjim obračunom prihoda i rashoda Agencije utvrdi da su ukupno ostvareni prihodi Agencije veći od ukupno ostvarenih rashoda, višak prihoda se izdvaja na poseban račun i može se isključivo koristiti za ispunjenje zakonskih obaveza vezanih za funkciju Agencije u narednoj kalendarskoj godini.

Skupština je usvojila Finansijski plan i Plan rada Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost za 2021, u obliku predloženom od strane Agencije.

Agencija vrši nadzor nad izvršavanjem Zakona o elektronskim komunikacijama i odgovorna je za poslovanje operatora elektronskih komunikacija u skladu sa Zakonom. Sudovi su zauzeli stav da pravo podizanja/pokretanja prekršajnog naloga ima samo inspektor za elektronske komunikacije, koji nije zaposlen u nezavisnom regulatornom tijelu, već je u Upravi za inspekcijske poslove koja je organ državne uprave, odnosno organ izvršne vlast, a koji, prema Zakonu o elektronskim komunikacijama, nema ovlašćenja da kontroliše rad operatora elektronskih komunikacija koji su registrovani kod Agencije, već te nadležnosti ima isključivo Agencija. Cijeneći da ovakva situacija nije dobra po tržište, a može uticati i na nezavisnost rada Agencije, inicirane su izmjene i dopune Zakona o elektronskim komunikacijama, kojima je predviđeno da nadzor nad sprovođenjem Zakona o elektronskim komunikacijama vrši samo Agencija, što bi riješilo navedeni problem.

Operativni komunikacioni centar 112 (OKC 112)

Operativni komunikacioni centar 112 (OKC 112) počeo je sa radom 26. VII 2010. i radi u okviru Direktorata za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova. Pozivi se prosleđuju odgovarajućoj hitnoj službi, odnosno: policiji, službama zaštite i spašavanja, hitnoj medicinskoj pomoći i službi za sigurnost na moru. Ove službe mogu primati pozive i preko nacionalnih brojeva hitnih službi: 122, 123, 124 i 129.

Pozivi prema broju "112" primaju se preko centara 112 u Podgorici (centralna regija), Bijelom Polju (sjeverna regija) i Baru (južna regija).

U toku 2020, OKC 112 je primio 204.348 poziva što je za 35,28% više nego u 2019.

U cilju povećanja pouzdanosti rada OKC 112 centara uspješno je realizovana redudansa postojeće optičke veze preko optičke mreže Crnogorskog Telekomu.

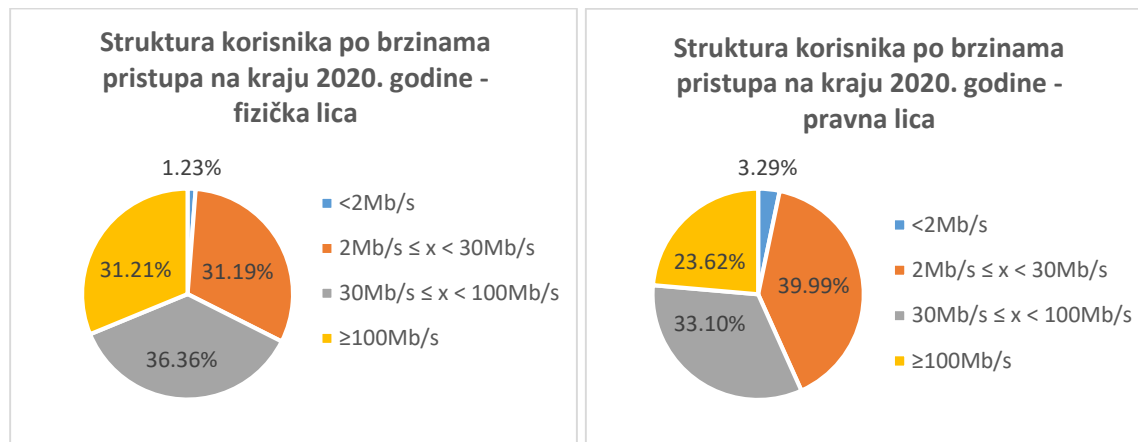
Podatke o lokaciji korisnika koji poziva broj "112" operatori su počeli da dostavljaju još 2016, ali još uvijek nijesu u potpunosti ispunili obaveze po pitanju preciznosti dostavljenih podataka o lokaciji, prema Pravilniku o jedinstvenom evropskom broju "112" za pozive u hitnim slučajevima („Sl. list CG”, broj 44/14). Na osnovu dobrih rezultata testiranja, koji su potvrdili da uvođenje AML neće prouzrokovati troškove kod mobilnih operatora i da je broj korisnika "pametnih telefona" u stalnom porastu, odlučeno je da se uvede AML metoda u Crnoj Gori.

U toku 2020. izvršena je modernizacija softvera i hardvera u OKC 112, čime su se stekli uslovi za uvođenje naprednih servisa poput e-Call-a. Obavljeno je testiranje e-Call-a i u toku 2021. se očekuje potpuna implementacija ovog servisa u okviru OKC 112.

Strategija širokopojasnog pristupa internetu

Prema podacima o priključcima širokopojasnog pristupa internetu, koje Agenciji dostavljaju operatori, na kraju 2020., najveći broj priključaka koji se odnosi na fizička lica je iz opsega brzina od 30Mb/s do 100Mb/s (36,36%), zatim brzinama većim od 100Mb/s (31,21%), Kod

pravnih lica, najveći broj priključaka odnosi se na brzine 2Mb/s do 30Mb/s (39,99%), zatim na brzine od 30Mb/s do 100Mb/s (33,10%). Učešće priključaka širokopojasnog pristupa internetu po brzinama, posebno za fizička i pravna lica, dat je na sljedećim graficima:

Najviše se koriste bandlovani paketi, koji uključuju dvije, tri ili četiri usluge na fiksnoj lokaciji. U zavisnosti od sadržaja paketa i brzine internet protoka koja je uključena u taj paket (20-150Mb/s) cijena paketa se kreće od 23,99 eura do 37,90eura.

3.10.2. Usluge informatičkog društva

Na osnovu Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG“, br. 118/20, 121/20, 1/21 i 2/21) donijete 7. XII 2020, Ministarstvo javne uprave, koje je nadležno za oblast razvoja informatičkog društva imedija, preimenovano je u Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija.

3.10.2.1. Normativni okvir

Skupština je 16. VI 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tajnosti podataka („Sl. list CG“, broj 74/20), u skladu s kojim je organizaciona jedinica CIRTpremještena iz Ministarstva javne uprave digitalnog društva i medija u Direkciju za zaštitu tajnih podataka.

U skladu s NIS direktivom, obrazovan je Savjet za informacionu bezbjednost („Sl. list CG“, br. 16/2019, 52/2019 i 114/2020). U skladu s uspostavljanjem nove Vlade u 2020. i novim institucionalnim rješenjima, u 2021. će biti formiran novi Savjet za informaciono društvo.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu („Sl. list CG“, broj 72/19) usklađen je s EU regulativom 910/2014 i donijeta su sledećapodzakonska akta:

- Uredba o načinu određivanja identifikacionog broja („Sl. list CG“, broj 11/20);

- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu ocjenjivanja usaglašenosti kvalifikovanih sredstava za izradu elektronskih potpisa i elektronskih pečata i sadržaju liste certifikovanih kvalifikovanih sredstava za izradu elektronskih potpisa i elektronskih pečata („Sl. list CG”, br.oj 20/20);
- Pravilnik o izmjenama pravilnika o bližim zahtjevima koje mora da ispunjava kvalifikovana usluga elektronske preporučene dostave („Sl. list CG”, broj 20/2020);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o mjerama i aktivnostima za zaštitu certifikata za elektronski potpis i elektronski pečat („Sl. list CG”, broj 20/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o minimalnim tehničkim standardima i pratećim procedurama u odnosu na koje se određuje stepen sigurnosti sistema elektronske identifikacije („Sl. list CG”, broj 20/20);
- Pravilnik o najnižem iznosu osiguranja rizika od odgovornosti za štete koje nastanu vršenjem elektronskih usluga povjerenja („Sl. list CG”, broj 20/20);
- Pravilnik o bližoj sadržini i načinu vođenja evidencije davalaca elektronskih usluga povjerenja i registra kvalifikovanih davalaca elektronskih usluga povjerenja („Sl. list CG”, broj 20/20);
- Pravilnik o načinu vršenja elektronskih usluga povjerenja i kvalifikovanih elektronskih usluga povjerenja za organe državne uprave („Sl. list CG”, broj 20/20);
- Pravilnik o bližim uslovima koje mora da ispunjava kvalifikovani davalac elektronskih usluga povjerenja („Sl. list CG”, broj 20/20);
- Pravilnik o tehničkim i operativnim zahtjevima koji se odnose na čvor - mjesto priključenja sistema elektronske identifikacije i procesu uspostavljanja okvira za interoperabilnost sistema elektronske identifikacije („Sl. list CG”, broj 20/20).

3.10.2.2. Ostvareni rezultati

U skladu sa Zakonom o elektronskoj upravi („Sl. list CG”, broj 72/19), radi praćenja razvoja elektronske uprave, predlaganja mjera za unapređenje elektronske uprave, razmatranja stručnih pitanja u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija i koordinacije aktivnostima koje se odnose na razvoj elektronske uprave, Vlada je obrazovala Savjet za elektronsku upravu.

Vlada je 23. IV 2020. donijela Akcioni plan za sprovođenje Strategije sajber bezbjednosti 2018-2021. godine za 2020. i usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2019. Ministarstvo javne uprave digitalnog društva i medija je nastavilo s aktivnostima u okviru organizacije lokalnih CIRT timova u Crnoj Gori.

U registar kvalifikovanih davalaca elektronskih usluga povjerenja upisana su tri davaoca, pri čemu je Ministarstvo unutrašnjih poslova nekomercijalni davalac. Tako, građani Crne Gore, s ličnom kartom kao elektronskom javnom ispravom, besplatno dobijaju certifikat za elektronsku identifikaciju i kvalifikovani certifikat za kvalifikovani elektronski potpis.

U evidenciju nekvalifikovanih davalaca elektronskih usluga povjerenja upisana su četiri davaoca elektronskih usluga povjerenja.

U funkciji je jedinstveni informacijski sistem za elektronsku razmjenu podataka između državnih organa i organa državne uprave, koji ima za cilj unapređenje efikasnosti i efektivnosti rada javne uprave u pribavljanju podataka po službenoj dužnosti. Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je nastavilo sa upravljanjem uspostavljenog Jedinstvenog informacijskog sistema za elektronsku razmjenu podataka putem kojeg deset institucija aktivno vrši razmjenu podataka. Sistem se u 2020. dodatno funkcionalno unapređivao, naročito u smislu migracije na novu softversku platformu koja omogućava brži i veći protok razmjene podataka.

Vlada je usvojila analize stanja elektronskih usluga s mjerama za njihovo unapređenje (23. VII 2020.), s ciljem praćenja razvoja elektronskih usluga u Crnoj Gori, promovisanja elektronskih usluga, te redovnog ažuriranja informacija na portalu e-uprave i drugim portalima na kojima su ove usluge objavljene.

U cilju prikupljanja informacija kao i prepoznavanja potencijalnih problema, a u krajnjem, dobijanja inputa relevantnih za dalje stvaranje efikasnih elektronskih servisa u javnoj upravi, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je u 2020. na Portalu eUprave unaprijedilo proces komentarisanja i ocjenjivanja elektronskih usluga na način jedinstven i lak za sve potencijalne korisnike elektronskih usluga.

3.10.2.3. Statistički podaci

Na Portalu otvorenih podataka, na kojem je započela proaktivna objava podataka organa vlasti u otvorenom formatu, trenutno je objavljeno 135 skupova podataka od strane 20 institucija i 15 tema. Portal je integrisan sa evropskim Portalom otvorenih podataka, pa su od trenutka integracije, nacionalni data setovi dostupni i na ovom portalu.

U skladu s planovima uspostavljanja novih servisa, na Portal e-uprave postavljeno je 575 elektronskih usluga iz nadležnosti 50 institucije, od čega je 187 elektronskih i 388 informativnih. Na Portalu eUprave aktivno je 211 usluga za fizička lica, 342 za pravna i 22 usluge za javnu upravu.

Na posebnoj stranici *e-Participacija*, koja predstavlja sistem za javne rasprave koji omogućava komentarisanje i prilaganje dokumenata, od januara 2020. Je objavljeno 208 javnih poziva.

Ukupan broj certifikata za elektronski potpis na dan 23. XII 2020. prikazan je u tabeli:

Izdavalac	Broj izdatih certifikata koji su validni	Rok važenja	Kome se mogu izdati certifikati?	Kada su certifikati počeli da se izdaju?
-----------	--	-------------	----------------------------------	--

Pošta Crne Gore	20,000 približno	3 godine	Građanima i pravnim licima	Dec 2010
Coreit D.O.O	98	3 godine	Građanima i pravnim licima	2 Dec 2020
Ministarstvo unutrašnjih poslova	66,520	10 godina	Građanima	1 Jun 2020
Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva I medija	421	3 godine	Organima državne uprave + drugim organima koji su predviđeni zakonom	Nov 2009

3.10.3. Audiovizuelna politika

3.10.3.1. Normativni okvir

Dana 14. VIII 2020, stupio je na snagu Novi Zakon o medijima („Sl. list CG”, broj 82/20), kojim se uređuju osnovni principi slobode medija, slobode izražavanja, slobodnog osnivanja medija, javnosti medijskog vlasništva i finansiranja medija iz javnih prihoda, transparentnosti oglašavanja u medijima, zaštite medijskog pluralizma, prava, obaveze i odgovornosti u informisanju, zaštita posebnih prava, pravo na odgovor i ispravku, čuvanje i pravo uvida u medijski zapis i druga pitanja od značaja za rad medija.

Neka od ključnih rješenja se odnose na: definisanje pojma medija, koji uključuje i elektronske publikacije (portale), obavezu objavljivanja podataka o vlasničkoj strukturi osnivača medija, obezbjeđivanje transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda, uspostavljanje Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija i zaštitu izvora.

Zakonom o RTCG, koji je donijet 27. VII 2020, dodatno se preciziraju, pitanja konflikta interesa članova Savjeta RTCG, kriterijuma za člana Savjeta RTCG, po kojem broj nominacija neće biti odlučujući za članstvo u Savjetu RTCG, kao i norme koje se tiču perioda u kojem politički funkcioneri, poslanici i odbornici ne mogu biti birani za članove Savjeta RTCG, te se definiše nemogućnost kolektivnog razrješenja Savjeta.

Takođe, u cilju jačanja odgovornosti prema javnosti, snaženju principa samoregulacije, Zakonom je definisan, kao nezavisan organ RTCG, Ombudsmana RTCG.

U 2020. pripremljen je Nacrt zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, koji je 27. I 2021. poslat na mišljenje Savjetu Evrope i Evropskoj komisiji. Predlogom zakona o audiovizuelnim medijskim oblastima, transponovane su odredbe revidirane Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama 2018/1808, preporuke iz JUFREX Analize medijskog sektora Crne Gore i pravna mišljenja eksperata Savjeta Evrope i OEBS-a.

Ovim predlogom dodatno je osnažena nezavisnost regulatora kroz unapređenje nadležnosti na polju nadzora i raspoloživih mjera koje se mogu izreći pružaocima AVM usluga u slučaju povrede ovog zakona, definisana je urednička nezavisnost i samostalnost javnih emitera, definisan je model finansiranja lokalnih javnih emitera kojim se garantuje njihovo stabilno, održivo i nezavisno funkcionisanje, te definisane nadležnosti nezavisnog regulatora u cilju promocije medijske pismenosti.

3.10.3.2. Ostvareni rezultati

Imajući u vidu značaj medija u borbi protiv pandemije izazvane virusom COVID-19, preduzete su mjere u pogledu finansijske podrške medijima. Obezbijedena je finansijska podrška dnevnim štampanim medijima, komercijalnim televizijama s nacionalnim pokrivanjem i portalima s najvećim brojem posjeta.

Radi formiranja dopisničkih mreža i bržeg protoka informacija i pravovremenog informisanja i saradnje s medijima na nacionalnom nivou, obezbijedena je finansijska podrška lokalnim javnim emiterima.

Agencija za elektronske medije (AEM) je objavila sljedeće izvještaje o implementaciji programskih standarda⁵:

- Analiza informativnih sadržaja nacionalnih TV emitera tokom epidemije COVID-19 - april 2020;
- Analiza informativnih sadržaja regionalnih TV emitera tokom epidemije COVID-19 - april 2020;
- Analiza informativnih sadržaja lokalnih TV emitera tokom epidemije COVID-19 - maj 2020;
- Analiza programske strukture nacionalnih TV emitera, jun 2020;
- Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za parlamentarne i lokalne izbore održane 30. VIII 2020.– septembar 2020;
- Analiza Programske strukture Radio Televizije Crne Gore - novembar 2020;
- Informacija o poštovanju uslova iz izdatog odobrenja – Neprofitni emiteri - novembar 2020;
- Analiza programske strukture regionalnih komercijalnih TV emitera - novembar 2020;
- Analiza programske strukture nacionalnih TV emitera - decembar 2020;
- Analiza programske strukture lokalnih javnih TV emitera - decembar 2020;
- Informacija o televizijskim programskim sadržajima namijenjenim djeci - decembar 2020;
- Analiza programske strukture komercijalnih radio emitera - decembar 2020.

⁵dostupno na sajtu AEM www.aemcg.org

Savjet Agencije za elektronske medije (SAEM) je 7. i 10. II 2020, donio odluku da na tri mjeseca ograniči reemitovanje pojedinih programskih sadržaja koji se emituju u okviru televizijskih programa „TV Happy“ i „TV Pink M“ iz Srbije. Razlog za ovu odluku su programi u kojima se promovišu mržnja, netrpeljivost i diskriminacija prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti. Cijeneći da se radi o pitanju od javnog interesa, čija zaštita zahtijeva sprovođenja mjera kojima će se suzbiti sporno izražavanje, SAEM je zaključio da je opravdano da se, na period od tri mjeseca, ograniči reemitovanje sledećih programskih sadržaja (1) „Dobro jutro Srbijo“, „Ćirilica“ i „Posle ručka“ na televiziji „TV Happy“ i (2) „Novo jutro“ na televiziji „TV Pink M“. SAEM je imao u vidu da se radi o kršenju standarda (član 7 Konvencije o prekograničnoj televiziji), na čije poštovanje su se obavezale i Crna Gora i Srbija. Učestalim emitovanjem (posebno naglašenim u periodu od kraja decembra 2019.), u okviru sadržaja različitih formi i žanrova, emiter je pokazao namjeru da iz emisije u emisiju i skoro svakodnevno omogućava, podstiče i opravdava osjećaj negiranja, neprihvatanja i animoziteta prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti. Time je, po mišljenju SAEM-a, zloupotrijebljeno pravo na slobodu izražavanja.

U sklopu aktivnosti na suzbijanju i sprječavanju širenja pandemije COVID -19, AEM je:

- dana 11. III 2020. apelovala na medije da prilikom izvještavanja o koronavirusu COVID-19 vode računa o profesionalnim standardima i da izbjegavaju senzacionalističke izjave koje mogu doprinjeti širenju dezinformacija. Skrenuta je pažnja na zakonsku obavezu medija da obezbijede istinito informisanje, zasnovano na vjerodostojnim informacijama. Preporučeno je medijima da pažljivo biraju sagovornike koji su kompetentni da daju provjerene i tačne informacije o problemu i na taj način smanje mogućnost širenja lažnih vijesti, koje mogu izazvati paniku. AEM je na svom veb sajtu objavila i Uputstvo i preporuke za novinarsko izvještavanje o COVID-19.
- dana 16. III 2020., imajući u vidu Naredbu Ministarstva zdravlja za preduzimanje privremenih mjera za sprječavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprječavanje prenošenja novog koronavirusa, AEM je obavijestila emitere da će u periodu važenja Naredbe, pokazati razumijevanje u odnosu na promjene u prijavljenoj strukturi programa, kao i da se eventualne promjene u programu ne smiju u značajnoj mjeri odnositi na informativni programna način da građani ostanu uskraćeni za blagovremene i potpune informacije vezane, prije svega, za zaštitu javnog zdravlja i sprječavanje širenja zaraze novim koronavirusom.
- nakon potvrđivanja prvih slučajeva infekcije, 18. III 2020. AEM je apelovala na medije da poštuju profesionalne standarde i da obezbijede istinito informisanje, zasnovano na provjerenim informacijama i na taj način smanje mogućnost širenja lažnih vijesti, koje mogu izazvati paniku. Ne dovodeći u pitanje javni interes da se izvještava o koronavirusu COVID-19, AEM je podsjetila medije da moraju voditi računa o zabrani otkrivanja

identiteta oboljelih ili žrtava virusa, neposredno ili posredno, riječju ili slikom (imena, mjesta stanovanja, obrazovanja, zaposlenja i sl.).

Imajući u vidu složenost situacije i značajno otežano poslovanje crnogorskih emitera, SAEM je donio odluke da se:

- komercijalni i javni emiteri oslobode obaveze plaćanja naknade za emitovanje za drugi i četvrti kvartal 2020. Takođe, SAEM je donio odluku i da se komercijalni i javni emiteri pet TV programa, koji učestvuju u realizaciji projekata „Uči doma“, oslobode obaveze plaćanja kompletne naknade za emitovanje za 2020. Na ovaj način, obaveze emitera su umanjene za oko 180.000 eura.
- iz sredstava Agencije izdvoji 30.000 eura za nabavku respiratora ili druge medicinske opreme neophodne za prevenciju širenja infekcije ili liječenja oboljelih lica od COVID-19.

Na osnovu člana 129 stav 3 Zakona o elektronskim medijima („Sl. list CG”, br. 46/10, 40/11, 53/11, 6/13, 55/16 i 92/17), AEM je 10. II 2020. objavila Pregled podataka o transparentnosti vlasništva pružalaca AVM usluga u Crnoj Gori za 2019. („Sl. list CG”, broj 32/20) ” i na veb sajtu AEM.

3.10.3.3. Statistički podaci

U periodu od 1. I do 31. XII 2020, AEM-u je dostavljeno:

- 56 prigovora na rad emitera. U prvostepenom postupku, odbijen je 31 prigovor, prihvaćena su 22 prigovora, a povodom tri prigovora AEM je podnosiocima uputila pisani odgovor (pojašnjenje).
- osam prigovora na rad kablovskih operatora. U prvostepenom postupku, odbijeno je šest prigovora, prihvaćen je jedan prigovor, a na jedan je odgovoreno dopisom.
- 13 prigovora na rad elektronskih publikacija. U prvostepenom postupku, odbijena su četiri prigovora, na osam je odgovoreno dopisom, dok je u jednom slučaju prosljeđen zahtjev Osnovnom državnom tužilaštvu za uklanjanje objavljenog sadržaja (02-498/1 od 26.VI 2020.).

U postupcima po prigovoru ili službenoj dužnosti, u periodu od 1. I do 31. XII 2020, AEM je izrekla:

- 130 upozorenje emiterima, od čega 22 u postupku po prigovoru i 100 u postupcima po službenoj dužnosti;
- osam upozorenja kablovskim operatorima i to jedno u postupku po prigovoru i sedam u postupcima po službenoj dužnosti.

U drugostepenom postupku, podneseno je:

- osam žalbi na mjere izrečene emitera. Sve žalbe su odbijene.

- dvije žalbe na mjere izrečene kablovskim operatorima. U jednom slučaju žalba je usvojena, postupak ponovljen i u njemu je prvobitni prigovor odbijen. U drugom slučaju, žalba je odbijena.

U 2020., AEM je sprovela jedan javni konkurs i dodijelila pravo na emitovanje radijskih programa posredstvom četiri frekvencije za FM.

U periodu od 1. I do 31. XII 2020, AEM je izdala tri nova odobrenja za emitovanje radijskih programa.

U periodu od 1. I do 31. XII 2020, jedan emiter je prihvatio zaključivanje protokola o reprogramu duga. AEM je pokrenula dva postupka prinudne naplate i vodila tri stečajna postupka.

U SAEM je upražnjeno jedno mjesto zbog isteka mandata članu (stanje na dan 31.XII 2020. i na dan 30. III 2021.). Po osnovu ponovljenog javnog poziva (iz novembra 2020.) postupak imenovanja je u toku.

3.10.3.2. Međunarodna saradnja

U cilju podizanja nivoa medijske i informatičke pismenosti među studentima, nastavnicima, bibliotekarima i novinarima/novinarkama, Fakultet političkih nauka (Univerzitet Crne Gore) je, u saradnji sa AEM, implementirao projekat „Medijska i informaciona pismenost u jugoistočnoj Evropi u funkciji razvoja kritičkog mišljenja i zagovaranja mladih“. Projekat je dio zajedničkog regionalnog projekta „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije unutar i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije“, koji u Bosni i Hercegovini (Fakultet političkih nauka/Univerzitet u Sarajevu), Srbiji (Fakultet političkih nauka/Univerzitet u Beogradu) i Crnoj Gori sprovode UNESCO, UNICEF i UNDP.

3.11 POGLAVLJE 11: POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

3.11.1. Ostvareni rezultati

Agrobudžet za 2020. stupio je na snagu početkom februara 2020. („Sl. list CG“, broj 6/20).

Tokom 2020. nastavljene su aktivnosti na ispunjavanju obaveza utvrđenih Akcionim planom za usaglašavanje s pravnom tekovinom EU. Aktivnosti u vezi sa budućim procesom usklađivanja, a koje se odnose na uspostavljanje elektronskih baza podataka (za sektore vina, voća i povrća, primjena trgovinskih mehanizama itd.), kao i primjena TWINNING-a, koji je bio ugovoren da se finansira iz IPA 2018, zaustavljene su zbog preraspodjele sredstava IPA 2018 u zdravstvene svrhe usled pandemije COVID-19.

Agrobudžetom za 2020. nastavljeno je s usaglašavanjem politike direktnih plaćanja kao i nastavak sprovođenja uvedenih mjera u proces usklađivanja sa politikom Zajedničke organizacije tržišta (CMO). Dakle, tokom 2020. nastavljeno je sprovođenje politike direktnih plaćanja za sve obradive površine i realizovana su sva plaćanja korisnicima u skladu s Agrobudžetom za 2020. U skladu s Posebnim programom podrške poljoprivredi i ribarstvu, koji je Vlada donijela u cilju ublažavanja posljedica izazvanih pandemijom COVID-19, dio direktnih plaćanja, kako u stočarskoj, tako i u biljnoj proizvodnji, isplaćen je avansno, u iznosu od 80%. Ostatak pripadajućih subvencija isplaćen je nakon sprovedene administrativne i terenske kontrole, te su direktna plaćanja realizovana u cijelosti.

U poređenju sa 2019. sredstva za primjenu školske sheme za voće, povrće i mlijeko i mliječne proizvode su u Agrobudžetu 2020. povećane i iznosila su 150.000 eura. U prvom kvartalu 2020. (februar-mart) nastavljeno je s implementacijom Pilot programa „Voće, povrće, mlijeko i mliječni proizvodi za škole“, koji je započeo školske 2019/2020. Program se sprovodio u sedam osnovnih škola na teritoriji četiri opštine, na osnovu Odluke o sprovođenju Programa koje je donijelo Ministarstvo i na osnovu Javnog poziva za dobavljače, kojim su propisani detaljni uslovi koje moraju ispuniti, uključujući i uslove koje moraju ispunjavati proizvodi koji su predmet Programa (standardi bezbjednosti hrane i tržišni standardi). Uporedo sa dodjelom zdravih obroka, započete su i edukativne aktivnosti u okviru ovog programa, odnosno aktivnosti na podizanju školskih bašta u školama. Uz podršku i donaciju Turske Agencije za međunarodnu saradnju i koordinaciju (TIKA), postavljeni su i platenici u sedam škola. Usljed situacije izazvane pandemijom COVID-19, sprovođenje pilot projekta „Voće, povrće i mleko i mliječni proizvodi za škole“ je zaustavljeno zbog zatvaranja i ograničenog rada škola i očekuje se da će se nastaviti čim se situacija normalizuje.

Zbog situacije prouzrokovane pandemijom COVID-19, aktivnosti na projektu FADN koji finansira FAO su bile značajno usporene. Međutim i pored toga, izrađen je pilot „Plan izbora

poljoprivrednih gazdinstava za istraživanje FADN-a“ i razvijen je novi SO koeficijent. Natavljeno je s pripremama za izradu softverske specifikacije, s obzirom na to da je donijeta odluka da se za izradu softvera angažuje firma iz Crne Gore. Takođe, kao podrška izradi softverske dokumentacije, u dogovoru sa FAO angažovani su eksperti iz Hrvatske i Mađarske

U skladu s planovima iz Akcionog plana, nastavljeno je s implementacijom „EU like“ trgovinskih mehanizama, u dijelu koji se tiče administriranja kvota i izvršena je raspodjela kvota za 2021. Planirana TAIEX ekspertska misija vezana za usaglašavanje propisa koji se odnose na implementaciju trgovinskih mehanizama, a koja je bila predviđena za 30. III 2020. je odložena zbog epidemiološke situacije.

Izveštaj ekspertske misije Evropske komisije (TAIEX Peer Review Mission) za vino i politiku kvaliteta koji sadrži sveobuhvatni pregled stanja usklađenosti i implementacije zakonodavstva u vinskom sektoru i politici kvaliteta zvanično je dostavljen 30. I 2020. Procijenjen je nivo usklađenosti i primjene zakona, administrativni kapaciteti, ocijenjen je razvoj tržišta s aspekta kontrole proizvoda na tržištu i u proizvodnji, kao i saradnja i razmjena informacija između svih relevantnih institucija za sektor vina i politiku kvaliteta. Na bazi komentara i preporuka sadržanih u Izveštaju, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja pripremio je Plan aktivnosti za period 2020-2025. u cilju dostizanja potpune usaglašenosti i primjene pravne tekovine EU u ovim oblastima. Plan sadrži način realizacije aktivnosti, nadležne institucije i vremenski okvir za njihovu realizaciju. Planirane radionice, odložene su zbog epidemije COVID-19. Za uspostavljanje Vinskog registra bila su opredijeljena finansijska sredstva iz IPA 2018. Međutim, IPA 2018 je otkazan te je isti projekat prijavljen kroz IPA III.

Tokom 2020. zaštićena su dva naziva sa oznakom porijekla vina: 08. IX 2020. „Katunska nahija“ na zahtjev NVO Udruženje vinogradara „Nahije“ i 20. X 2020. „Bjelopavlići“ na zahtjev NVO Udruženje vinogradara „Grozđ“.

U skladu s „Rejonizacijom crnogorskog vinogradarskog proizvodnog područja“, na osnovu koje je Vlada donijela „Odluku o određivanju regiona za proizvodnju vina“ („Sl. list CG“, broj 65/17), započeta je izmjena SSP-a, Protokola o vinu koja je planirana za 2020-2021.

Pripremljen je sažetak specifikacija do sada zaštićenih 9 naziva za Gis vina. Sažetak za PDO „Crmnica“ je dostavljen EK na mišljenje.

U cilju jačanja kapaciteta „Monteorganice“, ovlašćenog tijela za kontrolu i ocjenjivanje usaglašenosti u oblasti zaštićenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, kroz MIDAS 2 projekat, obezbijedena je ekspertska podrška hrvatskog sertifikacionog tijela „Bureau Veritas Croatia“ d.o.o. Obuka iz oblasti kontrole i sertifikacije zaštićenih proizvoda šemama kvaliteta održana je u periodu od 27. do 29. X 2020. Proces sa ekspertom je realizovan, kod proizvođača „Crnogorskog pršuta“ i „Kolašinskog lisnatog sira“.

U sektoru maslinarstva nastavljen je su aktivnosti na implementaciji usvojenih standarda EU u proizvodnji, kontroli, pakovanju i stavljanju maslinovog ulja na tržište.

U cilju što efikasnijeg rada Panela za organoleptičku ocjenu djevičanskog maslinovog ulja, za dva člana Panel tima odobreno je pohađanje kursa za vođu Panela, od strane International Olive Council (IOC), koji je trebao da bude održan u septembru u Madridu. Takođe, dodatna obuka (nakon obuke od strane IOC) za članove Panel tima bila je planirana za april, kada je trebao da bude održan kurs koji bi vodila ekspertica iz Slovenije. Zbog situacije uzorkovane pandemijom COVID-19, navedene aktivnosti su odgođene i realizovaće se kada prilike to dozvole.

U sektoru pčelarstva završena je Studija o strukturi proizvodnje i stavljanju na tržište meda i drugih pčelinjih proizvoda i predstavlja osnov za izradu Nacionalnog pčelarskog programa. Početkom 2020. održana je TAIEX misija za izradu Nacionalnog pčelarskog programa, koji će biti završen tokom 2021.

Prva od šest planiranih regionalnih kancelarija Direktorata za plaćanja, regionalna kancelarija u Bijelom Polju počela je sa radom u junu 2020. Uz podršku Svjetske banke, započete su aktivnosti na izgradnji i uspostavljanju druge regionalne kancelarije u Beranama.

Direktorat za plaćanja radi na definisanju sopstvenih zahtjeva za informacionu bezbjednost i kontinuitet poslovanja u slučaju katastrofa u skladu sa zahtjevima ISO 27002, tako da je pripremljen Plan kontinuiteta poslovanja i plan za oporavak od katastrofa.

U toku 2020. Direktorat za plaćanja zaposlio je 22 službenika, po osnovu ugovora o djelu ili na neodređeno, uključujući četiri zaposlena u regionalnoj kancelariji u Bijelom Polju. Na dan 31. XII 2020. Direktorat za plaćanja imao je 84 zaposlena službenika (ne uključujući zaposlene u internoj reviziji).

Prema posljednjim ažuriranim podacima, trenutno je u Registar poljoprivrednih gazdinstava (Sistem za jedinstvenu identifikaciju korisnika podrške) upisano 14.128 gazdinstava.

Prema posljednjim ažuriranim podacima, trenutno je u LPIS-u upisano 2.610 gazdinstava, što je za 213 gazdinstava više u odnosu na prethodni izvještajni period. Registrovano je ukupno 7.031 parcela, odnosno za 579 više u odnosu na prethodni izvještajni period, odnosno 3.561,2 ha, što je više za 124,2 ha u odnosu na prethodni izvještaj.

U 2017. prvi put Direktorat za plaćanje je počeo sa jednom mjerom - podrška po površini. Raspisan je Javni poziv za dodjelu podrške po površini, koja pokriva organsku proizvodnju, radi testiranja LPIS-a i izgradnje sistema za Jedinstveni zahtev za podršku, kao i postepeno preuzimanje direktnih mjera podrške od strane DP-a.

U narednim godinama nastavljeno je preuzimanje IAKS mjera na jedinstvenom obrascu za podnošenje zahtjeva.

U drugom kvartalu 2018. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja objavilo je tender za izradu dijela aplikacije u oblasti plaćanja u okviru ugovora za sistem upravljanja zahtjevima za podršku sa geoprostornom aplikacijom. U toku 2020. podnošenje zahtjeva za direktnu podršku i ruralna plaćanja vezana za proizvodnju, koje implementira Direktorat za plaćanja, evidentira se kroz ovu aplikaciju.

Sistem Evidencije zahtjeva izrađuje se u skladu s preporukama ostvarenim kroz:

- Mjere direktnih plaćanja dizajnirane za Crnu Goru i usklađene sa EU (podržana od EuropeAid / 132633 / C / SER / multi / 389025);
- Definisace se lista unakrsnih provjera (podržana od EuropeAid / 132633 / C / SER / multi / 389792);
- Izradiće se tok rada aplikacije (podržan od EuropeAid / 132633 / C / SER / multi / 389792);

U 2020. Direktorat za plaćanja implementira IAKS mjere kroz sistem Evidencije zahtjeva. Ovim je uspostavljen Jedinostveni zahtjev, gdje je podnošenje zahtjeva u značajnoj mjeri u skladu sa zahtjevima EU. Unakrsne provjere se vrše između RPG, SIZEP i Životinjskog registra tokom podnošenja zahtjeva. Modul za administrativnu kontrolu je djelimično izgrađen. Kontrola na terenu se radi na bazi analize rizika. Odabir uzorka za kontrolu na terenu, kontrola na terenu i kalkulacija plaćanja je u papirnoj formi.

Plaćanja koje su u okviru IAKS-a u Crnoj Gori su proizvodno vezana. Sistem unakrsnih usklađenosti nije uspostavljen.

3.11.2 Izrada nove Strategije i Akcionog plana

Za potrebe izrade nove Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja s akcionim planom i IPARD III programa, kroz projekat MIDAS 2 angažovana je kompanija za izradu sektorskih studija. Predviđeno je da se, kao osnova za pripremu ovih dokumenata, razviju sektorske analize za sedam prioriternih sektora poljoprivrede (meso, mlijeko, voće i povrće, vino, proizvodnja maslinovog ulja i ribarstvo), kao i sektorska analiza za diverzifikaciju sa fokusom na seoski turizam, ulaganja u obnovljive izvore energije, pčelarstvo i proizvodnju meda, tradicionalne zanate i zanatske proizvode i preradu na farmama. Postupak izbora najkvalifikovanije kompanije za realizaciju istog je završen, potpisan je ugovor sa prvorangiranom kompanijom, aktivnosti su započete u oktobru 2020. Prvi nacrti sektorskih studija su završeni i dostavljeni na komentare Ministarstvu poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede.

Imajuću u vidu da važeća Strategija i Akcioni plan ističu krajem ove godine, aktivnosti u dijelu usaglašavanja s pravnom tekovinom EU biće nastavljene u skladu sa dinamikom planiranom Revidiranim Akcionim planom, kao i Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG). Naime, tokom 2020. bilo je planirano donošenje prelaznog dokumenta kao nastavka aktivnosti u ovom dijelu, a uz prethodne konsultacije sa EK koje su trebale da budu obavljene

u martu 2020. u Briselu. Epidemiološka situacija zaustavila je aktivnosti na pripremi ovog dokumenta, s obzirom na to da je njegova priprema zahtijevala rad u grupama. Dalje, fokus je bio na pripremi i realizaciji Posebnog programa podrške poljoprivredi i ribarstvu, koji je Vlada donijela 24. IV 2020. kao odgovor na pandemiju COVID-19, s ciljem održavanja postojećeg nivoa proizvodnje, stabilnosti tržišta i očuvanja dohotka poljoprivrednih proizvođača i ribara.

3.11.3. Implementacija IPARD programa

U cilju što boljeg korišćenja sredstava EU, Upravljačko tijelo je u skladu sa funkcijama i odgovornostima predviđenim Sektorskim sporazumom, kao i na osnovu Priručnika o proceduri programiranja IPARD II programa, u toku 2020. započelo proces izmjene IPARD II programa. Izmjene IPARD II programa je iniciralo Upravljačko tijelo, a odnosile su se na određena terminološka usklađivanja za već postojeće mjere 1 i 3 (čija implementacija je u toku), zatim je izvršena detaljna razrada Mjere 7 – „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja” i izmjene budžetske alokacija Programa u odnosu na Mjeru 7, za koju je krajem 2019. podnijeta dokumentacija za provjeravanje budžetskih zadataka.

U avgustu 2020. EK je obavijestila Crnu Goru da zahtjev za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta za Mjeru 7 – „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja” ispunjava minimum uslova propisanih Okvirnim i Sektorskim sporazumom za IPARD II.

Takođe, početkom februara u Direktoratu za ruralni razvoj zaposlena je jedna osoba na određeno vrijeme u trajanju od godinu dana, odnosno do februara 2021.

U okviru Prvog javnog poziva za Mjeru 1, podnijeto je 138 zahtjeva za isplatu tokom 2020. od 245 projekata koji su ugovoreni. Ukupan broj isplaćenih projekata za istu godinu je 158, sa vrijednošću investicije 7,6 miliona eura (s PDV-om), 6,7 miliona eura (bez PDV-a), a vrijednost isplaćene podrške je 4,2 miliona eura.

Od 20 sklopljenih ugovora u okviru Prvog javnog poziva za Mjeru 3, tokom 2020. podnijeta su 4 zahtjeva za isplatu. Isplaćena su 2 korisnika sa vrijednošću investicije 1,05 miliona eura (s PDV-om), 0,9 miliona eura (bez PDV-a) i iznosom podrške od 0,4 miliona eura.

Zahtjev za isplatu u okviru Drugog javnog poziva za Mjeru 3 podnio je jedan korisnik u toku 2020. od 25 ugovorenih. Isti korisnik je i isplaćen, sa vrijednošću investicije 0,06 miliona eura (s PDV-om), 0,05 miliona eura (bez PDV-a) i iznosom podrške od 0,02 miliona eura.

Tokom 2020. objavljen je Drugi javni poziv za Mjeru 1, koji je trajao do 19. VIII 2020. Od pristiglih 180 zahtjeva za dodjelu podrške, do 31. XII 2020. ugovoren je 61 projekat, s vrijednošću investicije 4,1 milion eura (s PDV-om), 3,4 miliona eura (bez PDV-a) i 2,3 miliona eura ugovorene podrške.

Nije bilo zahtjeva za isplatu za ovaj javni poziv.

Treći poziv za Mjeru 3 objavljen je 15. XII 2020. i trajeće do 15. III 2021. Do 31. XII 2020. nije bilo dostavljenih zahtjeva za dodjelu podrške.

3.12. POGLAVLJE 12: BEZBJEDNOST HRANE, VETERINARSTVO I FITOSANITARNA POLITIKA

3.12.1. Implementacija Strategije i Akcionog plana – ažuriranje statusa

U toku 2020. kontinuirano se sprovodila Strategija Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za Poglavlje 12 – Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa sveobuhvatnim Akcionim planom i Posebnim Akcionim planom za suzbijanje i iskorijenjivanje klasične kuge svinja koja je usvojena 10. IX 2015. i ažurirana 26. XII 2019.

Vlada je 26. XII 2019. donijela Plan preventivnih mjera za nadzor i kontrolu bolesti kvrgave kože goveda, afričke kuge svinja, bolesti plavog jezika i drugih potencijalno opasnih zaraznih bolesti u 2020. Vlada je 13. II 2020. usvojila Informaciju o potrebnim dodatnim finansijskim sredstvima za sprovođenje plana preventivnih mjera za nadzor i kontrolu bolesti kvrgave kože goveda i afričke kuge svinja i drugih potencijalno opasnih zaraznih bolesti u 2020. Dalje, 12. III 2020. usvojila je Drugi polugodišnji izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom. Godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa Akcionim planom (za period od 1. VII 2019. do 30. IX 2020.) usvojen je 8. X 2020.

3.12.2. Prenošnje pravne tekovine EU

3.12.2.1. Usvajanje okvirnog zakonodavstva

U svrhu daljeg usklađivanja i sprovođenja pravne tekovine, osnovana je Radna grupa za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o dobrobiti životinja („Sl. list CG“, br. 14/08 i 47/15) uz učešće predstavnika nevladinog sektora.

Razlozi za izmjenu ovog Zakona proizlaze iz potrebe da se bliže definišu odredbe, posebno one koje se tiču ograničenja uočenih tokom dosadašnje primjene ovog zakona.

Sprovedene su aktivnosti u dijelu donošenja planova za usvajanje ili izmjene i dopune zakona zbog promjene pravne tekovine EU, naročito u dijelu novih propisa koji se odnose na: veterinarstvo, zdravstvenu zaštitu bilja i službene kontrole koji su dati kroz predlog Inovirane Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju propisa Poglavlja 12 – Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarna politika sa sveobuhvatnim Akcionim planom i Specifičnim akcionim planom za klasičnu kugu svinja.

3.12.2.2. Usvajanje sekundarnog zakonodavstva

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. usvojeno je sljedeće sekundarno zakonodavstvo:

Bezbjednost hrane:

1. Opšti krizni plan za upravljanje kriznim situacijama kada hrana predstavlja rizik za zdravlje ljudi („Sl. list CG“, broj 8/20);
2. Pravilnik o klasifikaciji i postupanju sa nus proizvodima životinjskog porijekla, higijensko i veterinarsko-zdravstvenim uslovima za nus proizvode („Sl. list CG“, broj 8/20);
3. Program mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2020. godinu („Sl. list CG“, broj 9/20);
4. Naredba o mjerama za utvrđivanje prisutnosti genetički modifikovanog pirinča i proizvoda od pirinča porijeklom iz Kine prilikom uvoza („Sl. list CG“, broj 10/20);
5. Naredbu o mjerama koje se sprovode na proizvodima akvakulture namijenjenim za ishranu ljudi prilikom uvoza iz Indije („Sl. list CG“, broj 17/20);
6. Program monitoringa nitrata u hrani biljnog porijekla za 2020. („Sl. list CG“, broj 17/20);
7. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu vršenja službene kontrole hrane neživotinjskog porijekla i hrane za životinje neživotinjskog porijekla („Sl. list CG“, broj 34/20);
8. Naredbu o zabrani uvoza osušenog pasulja porijeklom iz Nigerije („Sl. list CG“, broj 45/20);
9. Naredbu o sprovođenju mjera prilikom uvoza školjki porijeklom iz Turske namijenjenih ishrani ljudi („Sl. list CG“, broj 45/20);
10. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla („Sl. list CG“, broj 47/20);
11. Uredba o izmjeni Uredbe o tretiranju hrane jonizujućim zračenjem („Sl. list CG“, broj 79/20);
12. Uredba o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane („Sl. list CG“, broj 79/20);
13. Godišnji plan službene kontrole objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla za period od 1. IV 2020. do 1. IV 2021. (broj 02/1-310/20-1690 od 01. IV 2020.);
14. Godišnji plan službene kontrole objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane životinjskog porijekla za period od 1. IV 2020. do 1. IV 2021. (broj 02/1-310/20-1631 od 30.III 2020.);
15. Uputstvo za doniranje hrane tokom trajanja COVID-19 epidemije „Doniraj bezbjedno“ (broj 02-310/20-1737 od 30. III 2020.);
16. Uredbu o izmjeni Uredbe o dodacima hrani za životinje i premiksima koji se mogu stavljati na tržište („Sl. list CG“, broj 120/20).

IMPLEMENTACIJA

U toku 2020. zaključno sa 31. XII 2020. implementiran je Program mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2020. Za sprovođenje Programa obezbijedena su sredstva Budžetom Crne Gore za 2020.

Program se sastoji od 17 potprograma monitoringa:

1. Program monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje;
2. Program monitoringa rezidua sredstava za zaštitu bilja;
3. Program monitoringa nitrata u lisnatom povrću;
4. Program monitoringa *Listeriae Monocytogenes* u gotovoj hrane životinjskog porijekla;
5. Program monitoringa mikrobioloških kriterijuma;
6. Program monitoringa bezbjednosti školjki;
7. Program monitoringa kontaminenata u hrane;
8. Program monitoringa hrane za posebne prehrambene potrebe;
9. Program monitoringa aditiva, aroma i enzima u hrani;
10. Program monitoringa kvaliteta meda i autentičnosti crnogorskog meda primjenom melisopalinološke metode (analize polenovih zrna)
11. Program monitoringa načina pružanja informacija potrošačima o hrani;
12. Program monitoringa predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom;
13. Program monitoringa prirodne mineralne i izvorske vode
14. Program monitoringa nepoželjnih supstanci u hrani za životinje;
15. Program monitoringa hrane i hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala;
16. Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa;
17. Hitne mjere.

Pripremljen je predlog Program mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2021.

U Centralnom registru registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane na dan 31. XII 2020, upisano je ukupno 9.544 objekata od kojih je: 2.594 za primarnu proizvodnju hrane životinjskog porijekla (pčelinjaci/med, uzgajališta riba i školjki, proizvodnja jaja); 3.151 poljoprivrednih proizvođača hrane biljnog porijekla (njive, voćnjaci, plastenici, staklenici i dr.); 2.465 za preradu sirovog mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja proizvoda od mlijeka (sir/kajmak); 82 objekata za preradu voća, povrća, žitarica na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja prerađenih proizvoda (vino, sokovi, džemovi, brašno i dr.); 4.403 objekata za prodaju na malo i veliko hrane (trgovina na malo i veliko, ugostiteljstvo, objekti javne ishrane).

Veterina, zootehnika i dobrobit životinja:

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. usvojeno je sljedeće sekundarno zakonodavstvo:

1. Naredba o preduzimanju mjera za sprječavanje unošenja zarazne bolesti životinja transmisivnih spongiformnih encefalopatija i drugih bolesti životinja koje se mogu prenijeti nus proizvodima životinjskog porijekla u Crnu Goru („Sl. list CG”, broj 4/20);
2. Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2020. godini („Sl. list CG”, broj 11/20);
3. Odluku o dopunama Odluke o visini naknade za izvršene veterinarsko-sanitarne preglede u prometu preko granice Crne Gore („Sl. list CG”, broj 24/20).

Realizovan je Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja za 2020. zaključno sa 31. XII 2020. Pripremljen je predlog Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja za 2021. koji sadrži potprograme monitoringa i nadzora bolesti životinja i zoonoza, za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom.

Fitosanitarna politika:

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. usvojeno je sljedeće sekundarno zakonodavstvo:

Zdravlje bilja

1. Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 9/20);
2. Pravilnik o dopuni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* (Spieckerman et Kotthoff) Davis et al. („Sl. list CG, broj 9/20);
3. Pravilnik o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama („Sl. list CG”, broj 10/20);
4. Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV) („Sl. list CG”, broj 10/20);
5. Pravilnik o dopunama Pravilnika o visini naknade za fitosanitarni pregled bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG”, broj 22/20);
6. Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2020.godinu (broj 04-309/20-1691);
7. Pravilnik o uslovima za premještanje, skladištenje i industrijsku preradu određenih plodova radi sprečavanja unošenja određenih štetnih organizama („Sl. list CG”, broj 50/20);
8. Naredba o sprovođenju fitosanitarnih mjera radi sprečavanja širenja štetnog organizma Citrus tristeza virus (CTV) („Sl. list CG”, broj 107/20);
9. Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja (broj 030-309/20-8222);
10. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za upis u Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG”, broj 132/20);

Implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2020. sa Programom zdravstvene zaštite bilja, zaključno sa 31. XII 2020. Pripremljen predlog Programa fitosanitarnih mjera za 2021. sa Programom zdravstvene zaštite bilja i Posebnim nadzorima nad štetnim organizmima za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom.

Sjeme i sadni materijal

1. Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu („Sl.list CG” ,broj 9/20);
2. Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 13/20);
3. Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 13/20);
4. Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 13/20);
5. Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 13/20);
6. Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2020.godinu (broj 04-309/20-1691).

Implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2020. sa Programom kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala, zaključno sa 31. XII 2020. Pripremljen je predlog Programa fitosanitarnih mjera za 2021. sa Programom kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala koji sadrži potprograme, za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom.

Sertifikacija 2020:

Rasad povrća: Izdato 120 sertifikata za 2.933.050 komada sertifikovanog rasada povrća.

Sadni materijal voća: Izdato 47 sertifikata za 235.035 komada sertifikovanog sadnog materijala voća.

Sadni materijal ukrasnog bilja: Izdato 397 sertifikata za 694.792 komada sertifikovanog sadnog materijala ukrasnog bilja.

Sadni materijal začinskog i ljekovitog bilja: Izdato 15 sertifikata za 16.100 komada sertifikovanog sadnog materijala začinskog/ljekovitog bilja.

Sadni materijal vinove loze: Izdato 11 sertifikata za 380.757 komada sertifikovanog sadnog materijala vinove loze. Izdato 3 sertifikata za 800.000 komada sertifikovane lozne podloge.

Sjemenski krompir: Izdato 120 sertifikata za 1.174.407 kg sertifikovanog sjemenskog krompira proizvedenog na ukupnoj površini od 115,8ha.

Sjemenski materijal žita: Izdato 25 sertifikata za 72.900 kg sertifikovanog sjemenskog materijala žita na ukupnoj površini od 26,52ha.

Sredstva za zaštitu bilja:

1. Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 9/20);
2. Pravilnik o uslovima u pogledu stručnog kadra, opreme i uređaja koja treba da ispunjavaju pravna lica za vršenje stručnih poslova za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG”, broj 11/20);
3. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 11/20);
4. Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida („Sl. list CG”, broj 17/20);
5. Program monitoringa održive upotrebe pesticida za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 17/20);
6. Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2020.godinu (broj 04-309/20-1691);
7. Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 32/20);
8. Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2020. godinu („Sl. list CG”, broj 38/20);
9. Tehničke smjernice o zaštiti podataka u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja („Sl. list CG”, br. 51/08, 18/14) odnosno Uredbom (EZ) broj1107/2009 (broj 04/3-309/20-6729);
10. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje („Sl. list CG”, broj 82/20);
11. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje („Sl. list CG”, broj 92/20);
12. Pravilnik o izmjenama Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja dozvole za unošenje štetnih organizama, bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom za oglede, naučna istraživanja ili za rad u selekciji bilja („Sl. list CG”, broj 94/20);
13. Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja (broj 030-309/20-8222).

Implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2020. sa Programom praćenja sredstava za zaštitu bilja, zaključno sa 31. XII 2020. Pripremljen je predlog Programa fitosanitarnih mjera za 2021. sa Programom praćenja sredstava za zaštitu bilja sa potprogramima, za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom za 2021.

IMPLEMENTACIJA

Crna Gora je u toku 2020. nastavila sa sprovođenjem Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u skladu sa Akcionim planom za period 2016-2021. Sve planirane aktivnosti realizuju se u skladu sa Planom. Izveštaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2019. je usvojen 9. VII 2020.

Nastavljena je medijska kampanja u cilju podizanja svesti o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja, kao i obuka korisnika sredstava za zaštitu bilja za profesionalnu upotrebu, koja se kontinuirano sprovodi kao jedna od aktivnosti predviđenih Nacionalnim planom za

održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja. U skladu sa nacionalnim Planom, sproveden je niz aktivnosti na uspostavljanju sistema za kontrolu uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

Oprema potrebna za vršenje inspekcije uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja nabavljena je u okviru EU projekta: Interreg IPA CBC Italija - Albanija - Crna Gora.

Sprovođenje Pilot projekta, sprovođenje Programa za nadzor uređaja za primenu pesticida („Sl. list CG“ broj 17/20) započeto je prvi put u Crnoj Gori u toku 2020.

Komisija za pesticide nastavila je sa radom u 2020. Od 2019. do kraja 2020. ukupno je obrađeno dvanaest zahteva za registraciju.

U skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama („Sl. list CG“, br. 39/11 i 37/17) objavljeni su javni pozivi za učešće NVO u programu: „Upravljanje otpadom nastalim upotrebom sredstava za zaštitu bilja“, sredstva su obezbijedena u budžetu Crne Gore.

Rezidue pesticida

1. Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu („Sl. list CG“ broj 32/20);
2. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje („Sl. list CG“, broj 82/20);
3. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje („Sl. list CG“ broj 92/20);

Realizovan je Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. čiji rezultati se izvještavaju EFSI. Pripremljen Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2021.

IMPLEMENTACIJA

U skladu sa nivoima rizika, sprovođenje monitoringa ostataka pesticida u hrani biljnog i životinjskog porekla za 2020. godinu podrazumevalo je veći obim uzorkovanja hrane biljnog porekla kako bi se sprečilo plasiranje voća i povrća sa sadržajem pesticida iznad propisanog nivoa. Svrha monitoringa bila je takođe edukacija korisnika pesticida u pogledu pravilne upotrebe.

3.12.3. Identifikacija i registracija životinja

U kontinuitetu se sprovode aktivnosti na jačanju svijesti vezano za aktivnosti na identifikaciji i registraciji pasa i odgovornog vlasništva, čipovanje pasa i izdavanje pasoša i upis u Registar kućnih ljubimaca. Podrška data kroz IPA 2014 „Jačanje veterinarske službe CG”.

U Vladinoj proceduri usaglašavanja je Nacionalna strategija za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori.

Uz podršku MIDAS-a u toku je završna faza ugovaranja za unapređenje Kompiuterskog Informatičnog Sistema koji će unaprijediti sistem za identifikaciju i registraciju životinja naročito u dijelu praćenja zdravstvenog statusa životinja, gazdinstva I područja.

U skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama („Sl. list CG“, br. 39/11 i 37/17) objavljeni su javni pozivi za učešće NVO u programu: „Unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja u Crnoj Gori“, finansijska sredstva su obezbjeđena budžetom Crne Gore..

3.12.4. Strukturni zahtjevi za objekte za proizvodnju hrane i kvalitet sirovog mlijeka

Završno sa krajem 2020. u Crnoj Gori ostalo je još 67 neusaglašenih objekata za proizvodnju hrane životinjskog porijekla.

Odlukom o produženju rokova iz 2019. je definisano da subjekat kojem je na osnovu odobrenog Plana za unapređenje objekata izdato privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti sa rokom važenja od 31. XII 2020, 2021, 2022, 2023, 2024., a koji nije u mogućnosti da do ovog datuma otkloni sve neusaglašenosti predviđene Planom unapređenja, dužan je da u periodu od 1. II 2020. do 1. IX 2020. podnese Upravi zahtjev za produženje rokova u odobrenom Planu unapređenja, sa novim datumima otklanjanja pojedinih neusaglašenosti i datumom konačnog završetka unapređenja objekata. Krajnji rok za otklanjanje neusaglašenosti je 31. XII 2025.

Nakon podnošenja zahtjeva i zapisnika nadležnog inspektora, Uprava je odobrila nove rokove za unapređenje i donijela novo privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti do datuma završetka unaprjeđenja objekta datog u inoviranom Planu unaprjeđenja.

U skladu sa navedenom Odlukom od ukupnog broja neusaglašenih objekata (67 objekata), Upravi su podnijeta 52 zahtjeva za produženje roka za unapređenje objekata za hranu životinjskog porijekla koji su razvrstani u kategoriju III, a preostalih 15 će postupiti po rokovima utvrđenim uranije osobrenim Planovima unapređenja.

U tabeli ispod dat je uporedni prikaz stanja objekata u poslovanju hranom životinjskog porijekla 2014. i prikazom stanja na 31.XII 2020:

Kategorija	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2014. godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima, 31.12.2020.
Sektor mesa	2	17
Sektor mlijeka	0	10
Sektor proizvoda ribarstva	1	7
Ostalo (jaja, skladišta sa T režimom)	0	33
Ukupno	3	67

Tabelarni prikaz realizacije NPUO:

Djelatnost	Ukupan broj objekata u Crnoj Gori nakon kategorizacije 2015/2016	Objekti usaglašeni sa EU zahtjevima jul 2017 Datum usvajanja NPUO	Objekti usaglašeni sa EU zahtjevima Prvi izvještajni period 01.06.-31.12.2017	Objekti usaglašeni sa EU zahtjevima Drugi izvještajni period 01.01-30.-06.2018	Objekti usaglašeni sa EU zahtjevima Treći izvještajni period 01.07-31.12.2018	Objekti usaglašeni sa EU zahtjevima Treći izvještajni period 1.1.2019-31.12.2020	Ukupan broj objekata usaglašeni sa EU zahtjevima	Ukupan broj objekata neusaglašeni sa EU zahtjevima
klanice-papkari*	6	2	1	1	1	0	5	15
klanice-živina	4	2	0	0	0	0	2	2
mesne preradevine	2	0	0	0	1	0	1	0
prerada mesa	28	2	1	3	1	3	8	20
obrada crijeva	2	1	0	0	0	0	1	1
prerada mlijeka	29	5	2	1	2	0	10	15
proizvodi ribarstva	7	5	0	0	0	1	5	1
centri za školjke	2	0	2	0	0	0	2	0
pakovanje jaja	6	2	1	0	0	0	3	3
skladištenje hrane	54	23	7	0	1	0	30	10
UKUPNO	156	42	14	5	7	4	67	67

Napomena: U izvještajnom periodu došlo je do određenih promjena: neki objekti su prestali sa radom, neka skladišta su iz registra odobrenih objekata brisana jer u skladu sa propisima o registraciji objekata obavljaju djelatnost koja podliježe registraciji a ne odobravanju.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je blagovremeno planiralo i uočilo potrebu za pružanje podrške subjektima za unapređenje objekata. U ovom periodu, subjekti su u procesu unapređenja objekata imali mogućnost korišćenja dostupnih IPARD like fondova. Određeni broj subjekata koristio je ova sredstva, ali su investicije još uvijek u toku.

Dodatno, nove Mjere IPARD su opredijeljene za unapređenje objekata za hranu u cilju dostizanja EU zahtjeva za bezbjednost hrane, tako da će subjekti biti u mogućnosti da i dalje koriste dostupna sredstva za unapređenje objekata.

U skladu sa obavezom utvrđenom zaključkom Vlade, Vlada je 8. X 2020. usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu

namijenjeni ishrani ljudi sa Akcionim planom (za period od 1. VII 2019. do 30. IX 2020.) i u toku je izrada novog Godišnjeg izvještaja.

Što se tiče objekata za nus proizvode životinjskog porijekla, u izvještajnom periodu, nije bilo nikakvih izmjena u odnosu na dostavljeni NPUO, te su i dalje 4 usaglašena i 2 neusaglašena objekta.

Kategorija proizvoda	Usaglašeni sa EU zahtjevima	Neusaglašeni sa EU zahtjevima	UKUPNO
Koža i vuna	4	2	6
UKUPNO	4	2	6

3.12.5. Kvalitet sirovog mlijeka

Vlada je 12. III 2020. usvojila Drugi izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom. U skladu sa aktivnostima i mjerama koje su definisane Nacionalnim programom za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom, svih deset aktivnosti je ili realizovano ili se realizuje kontinuirano planiranom dinamikom.

Pojedine aktivnosti, kao što je uspostavljanje baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i proizvodi od mlijeka, kao i uspostavljanje informacionog sistema za Laboratoriju za mljekarstvo, nijesu realizovane u planiranom roku, ali je realizacija u toku. Naime, opredjeljenje Ministarstva i Uprave da koriste MIDAS 2 projekat za finansiranje ovih pozicija, obuhvaćenih širim aktivnostima, odnosno uspostavljanjem sveobuhvatnog veterinarskog informacionog sistema, obezbijediće značajno kvalitetnije i preciznije podatke o kvalitetu sirovog mlijeka, a time i kvalitetnije odluke o narednim koracima i mjerama za unapređenje. Iz tog razloga, kašnjenje u realizaciji aktivnosti je prihvatljivo i nije neracionalno.

Akreditovane su nove metode, tako da se analize sprovede u skladu sa zahtjevanim standardima.

Obzirom da je realizacija LIMS-a vezana za instalaciju integrisanog VIS-a, do dobijanja IT mogućnosti Laboratorija za mljekarstvo radi proračun geometrijske sredine mikrobiloških parametara (mikroorganizmi i somatske ćelije) kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa Uredbom, u Excel programu.

Takođe, dobro planiranje aktivnosti u ovom Programu i pravovremena realizacija aktivnosti projekta IPA 2014. za podršku veterinarskom sektoru, kroz komponentu za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, značajno je doprinijelo realizaciji aktivnosti kroz opremanje laboratorije za mljekarstvo i ekspertsku podršku.

3.12.6. Sakupljanje i tretman leševa životinja i nus proizvoda životinjskog porijekla

U skladu sa Planom upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa Akcionim planom, koji je usvojen 21. VI 2018. i dostavljen EK, aktivnosti se sprovode kontinuirano.

Tokom 2020, u pogledu implementacionih aktivnosti, usvojen je Prostorni plan sa ucrtanim budućim objektom za nus proizvode; urađena je strateška procjena uticaja na životnu sredinu na predmetni prostorni plan. U toku je izrada geodetskog elborata za potrebe exproprijacije zemljišta i izrada biznis plana. Za komplementarni dio (nabavka vozila za sakupljanje, sabirni centri i sl.) koji je trebao biti realizovati kroz IPA 2018, aplicirano je u IPA 2020 imajući u vidu da su sredstva IPA 2018 upotrebljena u druge namjene zbog COVID-19 epidemije.

3.12.7. EU akreditacija poljoprivrednih proizvoda za izvoz

Sektor za bezbjednost hrane je tokom 2020. sprovodio potrebne aktivnosti na postupcima za akreditaciju poljoprivrednih proizvoda za izvoz u EU u skladu sa zahtjevima subjekata u poslovanju hranom koji su zainteresovani za izvoz na tržište EU. U toku 2020. na listu EU stavljeni su sljedeći objekti: Monte fish d.o.o., Tivat, (djelatnost - prerada proizvoda ribarstva) i Porodična farma Miljanić d.o.o. Nikšića (djelatnost - prerada kozjeg mlijeka) te ih je sada ukupno 19.

Takođe, Crna Gora je stavljena na listu zemalja sa odobrenim planovima monitoringa rezidua i za mlijeko (Implementaciona Odluka Komisije (EU) 2017/903 od 23. V 2017. o izmjeni Odluke 2011/163/EU o odobravanju planova koje su dostavile treće zemlje u skladu sa članom 29. Direktive Savjeta 96/23/EZ).

Crna Gora

Goveda	Ovce/koze	Svinje	Kopitari	Živina	Akvakultura	Mlijeko	Jaja	Zečevi	Divljač	Divljač iz uzgoja	Med
x	x	x		x	x	x	x				x

U skladu sa FVO misijom objekata za preradu mlijeka i već stavljenih objekata za proizvode od mesa na EU listu, sprovedene u novembru 2017, Crna Gora je u fazi sprovođenja aktivnosti u skladu sa datim preporukama po Izvještaju o sprovedenoj inspekciji.

Nakon Monitoring misije sprovedene u periodu od 5. do 14. XI 2019. s ciljem priznavanja Crne Gore kao zemlje slobodne od fitopatogene bakterije *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*, što je i uslov za izvoz merkantilnog krompira na teritoriju Evropske Unije, Crna Gora je i u 2020. nastavila s aktivnostima u skladu sa procedurama EK.

3.12.8. Ažuriranje informacija o kontroli bolesti

3.12.8.1. Bolest kvrgave kože

Poslednji slučaj LSD-a u Crnoj Gori zabilježen je 10. X 2016. na nevakcinisanom grlu. Od tada je LSD u potpunosti pod kontrolom i do danas Crna Gora nije imala nijedan slučaj. Vakcinacija

svih prijemčivih goveda se sprovodila četiri godine zaredom u periodu od 2016 do 2019, a od 1. I 2020. u Crnoj Gori se ne vrši vakcinacija protiv LSD.

U skladu s preporukama GF-TADs-a usvojen je Program nadzora bolesti kvrgave kože koji je odobrila i finansirala EK (broj sporazuma - SANTE / D4 / 2020 / SI2.836901) s ciljem potvrde odsustva LSD-a i ranog otkrivanja žarišta LSD-a, kod goveda, u svim dijelovima teritorije Crne Gore, putem pasivnog i aktivnog nadzora bolesti, uključujući ugrožena i manje ugrožena područja, korišćenjem kliničkih, seroloških i virusoloških ispitivanja i sa periodom primjene od 1. I do 31. XII 2020.

Pasivni nadzor u periodu od 1. I do 31. XII 2020. podrazumijevao je obavezno prijavljivanje svih sumnji na LSD i sprovođenje epizotološkog ispitivanja, klinička i laboratorijska dijagnostika kako bi se potvrdila ili isključila infekcija virusom LSD dok je aktivni nadzor koji se implementirao od 1. VI do 31. X 2020. obuhvatao aktivnosti koje su bile usmjerene na periodična klinička/serološka/ virološka ispitivanja, po mogućnosti nevakcinisanih životinja i bez maternalnog imuniteta najmanje tokom perioda visokog rizika za LSD, barem u oblastima visokog rizika u zemlji.

U okviru pasivnog nadzora postojao je jedan slučaj sumnje, ali je posle uzorkovanja i PCR testiranja rezultat bio negativan.

Zbog situacije uzorkovane pandemijom COVID-19 nije bilo moguće sprovesti sve aktivnosti u vezi s aktivnim nadzorom. U onim opštinama u kojima je epidemiološka situacija bila loša, isti nije sproveden, dok je u ostalim sproveden djelimično. U okviru istog izvršen je klinički pregledi na 697 gazdinstava i 2.615 goveda, a za serologiju je dostavljeno 330 uzoraka. Serološki pozitivno je bilo 27 uzoraka goveda koji su potom obrađeni molekularnom tehnikom RT-PCR i svi su bili negativni. Nakon sprovođenja epidemiološkog istraživanja i uvida u centralnu bazu podataka utvrđeno je da serološki pozitivne životinje nisu ispunjavale uslove za sentinel životinje.

3.12.8.2. Bolest plavog jezika

Nakon pojave bolesti plavog jezika na teritoriji Crne Gore, 11. VIII 2016. od marta 2017. sprovedena je vakcinacija goveda i ovaca. Vakcinacija se u kontinuitetu sprovodila 3 godine (2017, 2018 i 2019.), tako da je imunološki zaštićeno preko 80% populacije goveda i ovaca.

Od 01. I 2020. prestala je vakcinacija protiv plavog jezika. Kako bi Crna Gora dobila status slobodne zemlje od plavog jezika u 2020. sproveden je program nadzora. U okviru aktivnog nadzora ovlašćene veterinarske ambulante dostavile su ukupno 233 uzorka, od kojih su u novembru i decembru otkrivena 3 slučaja u dvije opštine. U okviru pasivnog nadzora, od strane ovlašćenih veterinarskih ambulanti, dostavljeno je ukupno 67 uzoraka i svi su bili negativni.

3.12.8.3. Afrička kuga svinja

Afrička kuga svinja nikada nije zabilježena u Crnoj Gori. UBHVFP sprovodi sve preventivne mjere koje mogu doprinijeti smanjenju rizika od pojave i širenja bolesti afričke kuge svinja na teritoriji naše zemlje, kao i kampanju podizanja svijesti.

UBHVFP redovno obavještava Vladu o situaciji vezanoj za afričku kugu svinja.

Mjere nadzora AKS definisane su Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja („Sl. list CG“ broj 11/20) i Programom nadzora afričke kuge svinja u 2020. godini koji su bazirani na pravnoj tekovini EU i preporukama EK, OIE-a i zaključcima GF-TADs-a. Program je odobrila EK i dio sredstava za njegovo sprovođenje će refundirati EK. Program uključuje pasivni nadzor kod domaćih i divljih svinja, i aktivni nadzor kod divljih, kao i kampanju podizanja svijesti.

Dio aktivnosti i implementacija Programa odloženi su usljed situacije sa COVID-19 i mjerama naloženim od strane Ministarstva zdravlja i Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti.

Godišnji tehnički izvještaj koji pokriva period od 1. I 2020 do 31. XII 2020 je dostavljen EK.

3.12.8.4. Klasična kuga svinja

Strategijom Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 - bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika uključen je prestanak vakcinacije protiv ove bolesti. Kao dio Strategije, sačinjen je i od strane EK odobren i Posebni akcioni plan za kontrolu i iskorjenjivanje klasične kuge svinja kod domaćih i divljih svinja u Crnoj Gori, nakon prestanka vakcinacije.

Od 01. I.2020. ne sprovodi se vakcinacija svinja protiv klasične kuge svinja u Crnoj Gori.

U 2020. sproveden je Program nadzora klasične kuge svinja, kao dio Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja koji obuhvata aktivni i pasivni nadzor divljih svinja i pasivni nadzor domaćih svinja u cilju ranog otkrivanja moguće cirkulacije virusa klasične kuge svinja.

3.12.9 Administrativni/institucionalni kapaciteti

Nakon sprovedenih institucionalnih promjena u 2016. i 2017. nastavilo se sa daljim jačanjem institucionalnih i administrativnih kapaciteta.

Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove koji je usvojen 4. IV 2019, izmijenjen je 14. I 2020.

BEZBJEDNOST HRANE

U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove Sektor za bezbjednost hrane organizuje

poslove kroz tri odsjeka:

SEKTOR ZA BEZBJEDNOST HRANE	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih na dan 1.09.2017.	Broj zaposlenih 30.06.2018.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.04.2019.	Broj zaposlenih 30.08.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	1
Odsjek za registraciju, odobravanje i praćenje objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane, hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla	9	2	4	9	6	6
Odsjek za opšte zahtjeve bezbjednosti hrane	3	1	2	5	2	3
Odsjek za inspekciju hrane	38	13	14	24	14	14
UKUPNO	51	17	21	39	23	24

VETERINARSKA POLITIKA

U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Sektor za veterinu organizuje poslove kroz tri odsjeka:

SEKTOR ZA VETERINU	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih na dan 1.09.2017.	Broj zaposlenih 30.06.2018.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.04.2019.	Broj zaposlenih 30.06.2019	Broj zaposlenih 31.12.2020
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	1
Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju	10	5	5	8	7	6
Odsjek za međunarodni promet	4	2	3	4	3	3
Odsjek za veterinarsku inspekciju	23	20	20	22	18	14
UKUPNO	38	28	29	35	29	24

FITOSANITARNA POLITIKA

U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Sektor za fitosanitarne poslove organizuje poslove kroz četiri odsjeka:

SEKTOR ZA FITOSANITARNE POSLOVE	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih na dan 01.09.2017.	Broj zaposlenih 30.06.2018.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.04.2019.	Broj zaposlenih 30.06.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	1

Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja	5	3	3	4	3	3
Odsjek za sjeme, sadni materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse	5	2	2	4	2	1
Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja	5	2	2	4	2	2
Odsjek za fitosanitarnu inspekciju	23	14	16	24	16	17
UKUPNO	39	22	24	37	24	24

Sistematizacijom uspostavljeno je Odjeljenje za reviziju službenih kontrola i sistematizovana su 4 radna mjesta koja nijesu popunjena.

3.13 POGLAVLJE 13: RIBARSTVO

3.13.1. Normativni okvir

Predlog zakona o strukturnim mjerama i državnoj pomoći u ribarstvu i akvakulturi i Predlog zakona o uređenju tržišta u ribarstvu i akvakulturi Vlada je utvrdila 12. XII 2019, nakon čega su 14. I 2020. upućeni Skupštini. Nakon konstituisanja Skupštine 23. IX 2020. i formiranja Vlade 4. XII 2020, predmetni zakoni su vraćeni u ponovnu proceduru, pa je njihovo usvajanje planirano za II kvartal 2021.

Nacrt zakona o morskom ribarstvu i marikulturi koji je pripremljen uz pomoć eksperata iz Hrvatske i uz podršku FAO AdriaMed projekta, zbog kompleksnosti materije, činjenice da se i na nivou EU radilo na novim rešenjima u Zajedničkoj ribarskoj politici, kao i zbog situacije sa pandemijom COVID-19, se još uvijek nalazi u fazi usaglašavanja sa važećom pravnom praksom Crne Gore. Nakon usaglašavanja, Nacrt ovog zakona biće prosljeđen Evropskoj Komisiji na mišljenje.

U martu 2020. donijet je Pravilnik o izmjeni pravilnika o sportskorekreativnom ribolovu na moru („Sl. list CG“, broj 10/20).

3.13.2. Administrativni kapaciteti

Administrativni kapaciteti Direktorata za ribarstvo su u izvještajnom periodu uvećani za jednog zaposlenog i to inspektora za morsko ribarstvo sa mjestom rada u Kotoru. U skladu sa tim, u Direktoratu je zaposleno 7 službenika, kao i četiri inspektora koji imaju ovlaštenja da vrše kontrolu u skladu sa Zakonom o morskom ribarstvu i marikulturi.

Obuke

Unaprijeđivanje kapaciteta administracije i inspekcije je nastavljeno kroz različite vidove TAIEX podrške:

- U periodu od 20. do 24. I 2020. predstavnici Direktorata za ribarstvo bili su u studijskoj posjeti Generalnom Direktoratu za ribarstvo Ministarstva za ruralni razvoj i hranu Grčke, u cilju edukacije o načinima uspostavljanja organizacija proizvođača u skladu sa zajedničkim uređenjem tržišta EU. Učesnici su posjetili sjedišta organizacija proizvođača, luke i mjesta prve prodaje, i stekli znanja sa administrativnog, ali i praktičnog aspekta funkcionisanja organizacija proizvođača.
- U periodu od 16. do 20. XI 2020. godine održana je online obuka na temu nadzora, praćenja i kontrole, nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog (NNN) ribolova, održive akvakulture i sljedljivosti, a u skladu sa pravilima Zajedničke ribarske politike EU. Obuku su pohađali predstavnici inspekcije i administracije. Poseban akcenat stavljen je na iskustva, način funkcionisanja, izazove i najbolje prakse sa kojim se Španija susretala.

U cilju poboljšanja kvaliteta i količine prikupljenih podataka o ulovu, zaposleni u Direktoratu za ribarstvo su kontinuirano vršili obuke profesionalnih ribara, kako novih, tako i postojećih koji su imali određenih poteškoća u procesu privikavanja na elektronsku evidenciju ulova i prodaje.

3.13.3. Ostvareni rezultati

Crna Gora je posvećena ostvarivanju svih ciljeva ministarske MedFish4Ever deklaracije u oblasti ribarstva na nivou Mediterana, kao što su: prikupljanje i razmjena podataka, naučni savjeti i saradnja, mjere upravljanja ključnim ribljim resursima, značajnije učešće malog obalnog ribolova, poboljšana saradnja u oblasti kontrole i borbe protiv NNN ribolova. Zbog pandemije COVID-19 i uvedenih restriktivnih mjera, određene aktivnosti u 2020. su sprovedene smanjenim intenzitetom. Aktivnost sakupljanja socio-ekonomskih podataka za 2019. je sprovedena u septembru 2020. a u skladu sa sporazumom koji je u julu 2020. Ministarstvo poljoprivrede potpisalo sa Generalnom komisijom za ribarstvo Mediterana (GFCM).

Radi širenja djelatnosti marikulture u Planu područja posebne namjene za Obalno područje Crne Gore („Sl. list CG”, broj 56/18), kao potencijalne nove lokacije, uvrštena su tri nova lokaliteta u Bokokotorskom zalivu i sedam lokaliteta na otvorenom moru. Predložene lokacije u Planu su navedene kao „potencijalno pogodne” za program marikulture i početkom 2019. Institut za biologiju mora je započeo sa istraživanjima lokacija u skladu sa konceptom „Allocated Zones for Aquaculture“ GFCM-a. U 2020. su izvršena istraživanja na još tri lokacije.

Nastavljeno je sa realizacijom projekta „Održivi i inovativni lanac vrijednosti poljoprivrednih i ribarskih proizvoda u cilju unaprijeđenja tržišta za MSP“ – „Food4Health”, koji pripada INTERREG IPA II prekograničnom programu saradnje za Albaniju, Italiju i Crnu Goru te je tokom 2020. izvršena nadogradnja zgrade Instituta za biologiju mora i stvoreni preduslovi za izgradnju moderne, kompletno opremljene laboratorije za inovativna istraživanja iz oblasti marikulture, koja će biti i u funkciji pružanja pomoći uzgajivačima školjki i ribe, kao i formiranje mrijestilišta kamenica (*Ostrea edulis*).

Započet je projekat „Uvođenja novih inovativnih rješenja za poboljšanje kvaliteta stanja životne sredine na uzgajalištima morske ribe“, koji je kreiran na osnovu rezultata Monitoringa uzgajališta morske ribe (u skladu s preporukama GFCM), a koji je pokazao umjeren do kritičan uticaj uzgajališta na životnu sredinu. Projekat podrazumijeva eksperimentalni uzgoj morskih krastavaca (*Holothuria sp.*) ispod kaveza u kojima se uzgaja riba, a odabir vrsta je izvršen u skladu sa praksama koje su pokazale uspješnost čišćenja organskog otpada ispod uzgajališta ribe na nivou Mediterana. Projekat će sprovoditi Institut za biologiju mora Kotor naredne tri godine.

Nastavljena je implementacija Programa prikupljanja podataka (DCF-DCRF). U 2020. je urađena godišnja revizija Programa prikupljanja podataka u ribarstvu Crne Gore (DCF-DCRF).

Radna grupa za borbu protiv svih vrsta nelegalnog ribolova, nastavila sa svojim radom i aktivnostima u borbi protiv NNN ribolova. Radnu grupu čine predstavnici svih relevantnih subjekata vezanih za sektor ribarstva i kontrolu: Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti, Nacionalnih parkova, Instituta za biologiju mora, Prirodno matematičkog fakulteta, Agencije za zaštitu životne sredine, Višeg državnog tužilaštva, Vrhovnog suda, Lučke kapetanije, Saveza za sportski ribolov i na moru i na slatkim vodama, JP za upravljanje morskim dobrom, NVO i grupe građana "STOP krivolovu". Radna grupa svoje aktivnosti preduzima u skladu s Akcionim planom u kojem su definisane mjere, aktivnosti, nosioci aktivnosti i rok realizacije navedenih mjera.

Nastavljena je implementacija projekta „Promovisanje transnacionalnog umrežavanja malog obalnog ribolova i akvakulture u jadransko-jonskoj makroregiji - ARIEL“, koji pripada INTERREG-ADRION programu, kao i projekta „Zajednički participativni model upravljanja i instrument za zaštitu i očuvanje priobalnog i morskog biodiverziteta i unaprijeđenje održivog korišćenja morskih obalnih resursa – BLUE LAND“, koji pripada INTERREG IPA II prekograničnom programu saradnje za period 2014-2020. između Italije, Albanije i Crne Gore. Projekat ARIEL je zvanično završen 31. XII 2020. dok su aktivnosti na BLUE LAND projektu produžene do kraja marta 2021 .

Nastavljena je implementacija projekta "Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede u Crnoj Gori" - MIDAS II, koji je finansiran iz kredita Svjetske banke i čija implementacija je planirana u periodu od 2018-2023. Ostvaren je sledeći napredak u projektom planiranim aktivnostima:

- Grantovi za privredne ribare sa mora – nacrt operativnog priručnika kojim su, između ostalog, definisane procedure podnošenja prijave, odobravanje investicija i dodjele podrške, je pripremljen i u fazi je usaglašavanja sa procedurama Svjetske Banke;
- Jačanje administrativnih kapaciteta - u cilju efikasnije implementacije projekta, posebno dijela za grantove, u maju 2020. je primljen u radni odnos mlađi saradnik u ribarstvu, koji će se, do kraja trajanja MIDAS II projekta, obučavati za buduće korišćenje sredstava EU fonda za ribarstvo kada Crna Gora postane punopravna članica EU;
- Rekonstrukcija i opremanje ribarskih luka: angažovana je konsultantska kompanija za izradu procjene uticaja na životnu sredinu i socijalnih uticaja za buduću ribarsku luku na lokaciji Rt Đeran sprovodi istraživanja o pogodnosti lokacije za izgradnju luke i izradu preliminarnog dizajna luke; u okviru AD Marina Bar su pokrenute sve neophodne aktivnosti u rešavanju imovinsko pravnih pitanja kako bi se stvorio pravni osnov za početak rekonstrukcije dijela ove marine za ribarsku luku; započete

su aktivnosti na stvaranju preduslova za prepoznavanje ribarske luke Zelenika za vez plovila sa područja Bokokotorskog zaliva;

- Jačanje tehničkih kapaciteta inspekcije na moru - novi brod za inspekciju, koji je opremljen najsavremenijom opremom za vršenje inspekcijskih poslova, isporučen je Crnoj Gori u februaru 2020. i stavljen u punu funkciju;
- Institut za biologiju mora – neophodna oprema za opremanje akvarijuma je isporučena i instalirana, dok je zvanično puštanje u rad onemogućeno zbog situacije sa COVID – 19.

Nastavljene su aktivnosti na implementaciji Evropske strategije za Jadransko – jonski region (EUSAIR), naročito u pogledu implementacije prvog stuba Strategije koji se odnosi na Plavi rast i kojim zajedno koordiniraju Crna Gora i Grčka. Tematska nadzorna grupa za Plavi rast (TSG1) je tokom 2020. dala značajan doprinos u definisanju prioriteta za Jadransko-jonsku regiju iz domena svoje nadležnosti koji se odnosi na: Plave tehnologije, Ribarstvo i akvakulturu i Maritime and marine governance. Prioriteti su definisani u susret novom finansijskom programskom periodu 2021-2027, usvojeni su od strane Upravnog odbora EUSAIR-a i kao takvi stavljeni na raspolaganje organima upravljanja različitih programa finansiranja koji su relevantni i za EUSAIR područje.

COVID -19

Usled pandemije COVID-19, došlo je do uvođenja restriktivnih mjera u svim oblastima ekonomije, te je profesionalnim ribarima, uzgajivačima akvakulture, njihovim zaposlenim, kao i njihovim porodicama, egzistencija bila ugrožena usled zatvaranja ugostiteljskih objekata, zelenih pijaca, hotela, restorana i sl. U cilju prevazilaženja krize, Vlada Crne Gore je usvojila Poseban program podrške poljoprivredi i ribarstvu za saniranje posledica nastalih usled COVID-19, kroz koji je opredijeljeno sljedeće:

- Jednokratna pomoć za 183 privredna ribara, raspodijeljena na osnovu broja ribolovnih dana ostvarenih u 2019. u maju 2020;
- Podrška dohotku za 200 privrednih ribara, zbog nemogućnosti plasmana ulova, smanjenja prodaje, kao i stvaranja viškova nastalih gubitkom pretežnog tržišta u avgustu 2020;
- Podrška za 22 nosioca dozvole za slatkovodnu akvakulturu odnosno uzgajivače pastrmke raspodijeljena na osnovu utrošene hrane za održavanje ribe na nivou konzumne veličine u avgustu 2020;
- Podrška za povlačenje, obradu i skladištenje pastrmke iz uzgoja, dodijeljena privrednim subjektima koji vrše uslugu čišćenja, pakovanja i zamrzavanja viškova pastrmke, a koja nije mogla biti plasirana redovnim kanalima prodaje u julu 2020;
- Podršku dohotku za 19 nosilaca dozvole za marikulturu - uzgajivačima školjki i ribe sa mora usljed nemogućnosti plasmana proizvoda i stvaranja viškova nastalih gubitkom pretežnog tržišta u avgustu 2020;

- Stvorena je mogućnost reprograma namjenskih kredita, uz subvencioniranje kamate u punom iznosu za vrijeme grejs perioda;
- Obezbijeđena je povoljna kreditna linija za nabavku obrtnih sredstava maksimalnog iznosa do 20.000 eura, uz kamatu 1,5%, rokom otplate do dvije godine i grejs periodom do jedne godine.

3.14. POGLAVLJE 14: SAOBRAĆAJNA POLITIKA

3.14.1. Drumski saobraćaj

3.14.1.1. Normativni okvir

Iz oblasti drumskog saobraćaja doneseni su sledeći podzakonski akti:

- Pravilnik o dopunama Pravilnika o obrascu i sadržaju licenci i izvoda licenci za javni prevoz putnika ili tereta ("Sl. list CG", broj 9/20);
- Pravilnik o programima obuke i načinu polaganja ispita za sticanje licence profesionalnog vozača i sertifikata o stručnoj osposobljenosti ("Sl. list CG", broj 9/20);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o programima obuke i načinu polaganja ispita za sticanje licence profesionalnog vozača i sertifikata o stručnoj osposobljenosti ("Sl. list CG", broj 5/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o programima obuke i načinu polaganja ispita za sticanje licence profesionalnog vozača i sertifikata o stručnoj osposobljenosti ("Sl. list CG", broj 117/20);
- Pravilnik o obrascu Cjenovnika usluga u auto-taksi prevozu i obrascu auto-taksi legitimacije vozača ("Sl. list CG", broj 37/20).

Usvojeni su sledeći Planovi:

- Plan održavanja minimalnog broja polazaka prevoznika u javnom međugradskom linijskom prevozu putnika ("Sl. list CG", broj 76/20);
- Plan održavanja minimalnog broja polazaka prevoznika u javnom međugradskom linijskom prevozu putnika ("Sl. list CG", broj 102/20);
- Plan održavanja minimalnog broja polazaka prevoznika u javnom međugradskom linijskom prevozu putnika ("Sl. list CG", broj 68/20).

Skupština je 30. VII 2020. donijela Zakon o putevima („Sl. list CG“, broj 82/20).

3.14.1.2. Bezbjednost u saobraćaju

Ministarstvo kapitalnih investicija je u oktobru 2020. izradilo Studiju "Bezbjednost ranjivih učesnika u saobraćaju u Crnoj Gori sa predlogom mjera". Na osnovu sagledavanja stanja u Crnoj Gori i analize podataka u prethodnom trogodišnjem periodu, Studija je dala ključne zaključke, ali i predlog mjera –trogodišnji akcioni plan koji se odnosi na svaku grupu ranjivih učesnika u saobraćaju ponaosob, naziv te mjere odnosno aktivnosti, vremenske okvire za realizaciju istih, procjenjene troškove i posebno je definisala odgovornosti, odnosno nadležnosti i institucionalne nosioce za sprovođenje mjera i akcionog plana.

U sklopu projekta „Tehnička pomoć za podršku usklađivanju pravne tekovine sa EU i podršku jačanju kapaciteta u saobraćajnom sektoru“ Ministarstvo kapitalnih investicija je u

novembru 2020. izradilo Metodologiju za mjerenje indikatora bezbjednosti saobraćaja, na osnovu koje je Crna Gora usvojila indikatore koji su definisani, predloženi i usvojeni za korišćenje na međunarodnom nivou (dokument Evropske Komisije, *EU Road Safety Policy Framework 2021-2030 – Next steps towards "Vision zero"*), kao osnovne ključne indikatore bezbjednosti saobraćaja i posebno razvila dodatne indikatore bezbjednosti saobraćaja, kao i načine za prikupljanje podataka o tim indikatorima bezbjednosti saobraćaja koji su važni za strateško upravljanje stanjem bezbjednosti saobraćaja u Crnoj Gori.

3.14.2. Željeznički saobraćaj

3.14.2.1. Normativni okvir

Iz oblasti bezbjednosti i interoperabilnosti na željeznici, a na osnovu Zakona o bezbjednosti, organizaciji i efikasnosti željezničkog prevoza („Sl. list CG”, broj 1/14), Crna Gora je donijela:

- Pravilnik o tehničkoj specifikaciji interoperabilnosti podsistema vozna sredstva - teretna kola („Sl. list CG”, broj 119/20);
- Pravilnik o tehničkoj specifikaciji interoperabilnosti podsistema vozna sredstva - lokomotive i putnička vozila („Sl. list CG”, broj 119/20);
- Pravilnik o tehničkoj specifikaciji interoperabilnosti podsistema vozila - buka („Sl. list CG”, broj 119/20);
- Pravilnik o označavanju željezničkih vozila („Sl. list CG”, broj 100/20);
- Pravilnik o označavanju vozova („Sl. list CG”, broj 100/20);
- Pravilnik o tehničkoj specifikaciji interoperabilnosti podsistema energija („Sl. list CG”, broj 11/20);
- Pravilnik o tehničkim specifikacijama interoperabilnosti koje se odnose na pristupačnost željezničkog sistema osobama sa invaliditetom i osobama sa smanjenom pokretljivošću („Sl. list CG”, broj 45/20).

3.14.2.2. Ostvareni rezultati

U 2020. je započet projekat izrade nove Metodologije za naplatu trasa vozova (regulativa 909/2015) i kreiranje indikatora za višegodišnje ugovore o održavanju i modernizaciji infrastrukture.

Realizovani su projekti na infrastrukturi i izradi tehničke dokumentacije u vrijednosti od 6,8 miliona eura. Završena je reparacija 11 čeličnih mostova, a za 13 mostova radovi su u toku. Takođe, radi se Studija izvodljivosti i Idejno rješenje za međunarodnu prugu Podgoica-Tuzigr.sa Albanijom (Ruta 2) i izrada glavnih projekata rekonstrukcije za dionicu pruge Golubovci-Bar.

3.14.3.Pomorski saobraćaj

3.14.3.1.Normativni okvir

Skupština je 16. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe („Sl. list CG“, broj 77/20).

Skupština je 16. VII 2020. donijela Zakon o pravima putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi („Sl. list CG“, broj 76/20).

3.14.4. Vazdušni saobraćaj

3.14.4.1.Normativni okvir

Skupština je 30. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju („Sl. list CG“, broj 82/20) kojim je izvršeno prilagođavanje u svrhu potpunog prenošenja određenih odredaba Regulative 1008/2008, o slobodi definisanja cijena i nediskriminaciji, kao i kazni za kršenje svih odredaba iz Poglavlja IV te regulative. Pored navedenog usklađivanja sa Regulativom Komisije (EU) 1008/2008, izvršeno je usklađivanje pojedinih zakonskih rješenja sa ostalim EU propisima prenijetim u naš pravni sistem – Regulativom Komisije (EU) 923/2012, Regulativom Komisije (EU) 2015/340, Regulativom Evropskog parlamenta i Savjeta (EZ) 216/2008, Regulativom Evropske komisije (EU) 1178/2011, Regulativom Komisije (EU) 965/2012, Regulativom Komisije (EU) 2017/373, Regulativom Komisije (EU) 255/2010 i Regulativom Komisije (EZ) 2150/2005.

Sljedeći podzakonski akti su donijeti u toku perioda 1. I 2020 – 31. XII 2020. :

- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima i načinu upotrebe padobrana („Sl. list CG“, broj 73/19);
- Pravilnik o visini naknada za izdavanje operativne licence, sertifikata, odobrenja i dozvola u vazdušnom saobraćaju („Sl. list CG“, broj 1/20);
- Pravilnik o korišćenju vazdušnog prostora i operativnih procedura u vezi sa navigacijom zasnovanoj na navigacionim performansama (PBN) („Sl. list CG“, broj 1/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Sl. list CG“, broj 1/20);
- Pravilnik o načinu postupanja sa planovima leta u pretpoletnoj fazi („Sl. list CG“, broj 5/20);
- Pravilnik o dopunama Pravilnika o načinu identifikacije vazduhoplova, karakteristikama i interoperabilnosti sistema za nadzor za Jedinstveno evropsko nebo („Sl. list CG“, broj 5/20);

- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (FOLLOW-UP) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sl. list CG“, broj 22/20);
- Pravilnik o dopunama Pravilnika o interoperabilnosti evropske mreže za upravljanje vazdušnim saobraćajem i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog sistema („Sl. list CG“, broj 40/20);
- Pravilnik o pružanju usluga spasilačko-vatrogasne zaštite na aerodromima („Sl. list CG“, broj 43/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Sl. list CG“, broj 43/20);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Sl. list CG“, broj 63/20);
- Pravilnik o visini i načinu naplate naknade po toni prevezenog tereta i po odlazećem putniku u vazdušnom saobraćaju („Sl. list CG“, broj 72/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Sl. list CG“, broj 87/20);
- Pravilnik o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdušnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Sl. list CG“, broj 99/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Sl. list CG“, broj 107/20);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Sl. list CG“, broj 108/20);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o korišćenju vazdušnog prostora i operativnih procedura u vezi sa navigacijom zasnovanoj na navigacionim performansama (PBN) („Sl. list CG“, broj 109/20);
- Ispravka Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Sl. list CG“, broj 110/20);
- Pravilnik o uslovima i načinu priznavanja dozvola i ovlašćenja članovima letачke posade stečenih u državama članicama EASA-e („Sl. list CG“, broj 123/20);
- Pravilnik o dopuni Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sl. list CG“, broj 129/20).

3.15. POGLAVLJE 15: ENERGETIKA

3.15.1. Sigurnost snabdijevanja

3.15.1.1. Normativni okvir

Skupština je 30. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o energetici („Sl. list CG”, broj 82/20), koje se, pored ostalog, odnose se na: dugoročno planiranje energetskeg razvoja kroz izradu integrisanih nacionalnih energetskeg i klimatskeg planova; postupak priključenja objekta korisnika na prenosni ili distributivni sistem električne energije i izgradnju infrastrukture koja je potrebna za priključenje objekta; proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora ili visokoefikasne kogeneracije za sopstvene potrebe i razmjenu električne energije na mjestu konekcije; izdavanje i korišćenje garancija porijekla za električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora ili visokoefikasne kogeneracije; strukturu i funkcionisanje tržišta električne energije.

Aktivnosti na izradi prvog Nacionalnog energetskeg i klimatskeg plana (NECP) započete u 2019. intenzivirane su u 2020. Podrška za izradu ovog dokumenta je obezbijedena u okviru projekta Razvoj kapaciteta za klimatsku politiku u zemljama jugoistočne i istočne Evrope, južnog Kavkaza i centralne Azije - faza III (Capacity Development for Climate Policy in the Countries of South-Eastern, Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia, Phase III - CDCPIII), za čiju implementaciju je odgovoran GIZ. GIZ CDCP III projekat se realizuje u bliskoj saradnji sa Sekretarijatom Energetske zajednice u cilju ispunjavanja propisanih obaveza, a podrška u realizaciji će biti pružena i od strane regionalne GIZ podrške. U periodu od 1. I 2020 – 31. XII 2020, u okviru projekta realizovane su sljedeće ključne aktivnosti:

- Sprovedeni su postupci odabira konsultanta za podršku na pisanju NECP-a, kao i za modelovanje;
- Uspostavljena je Tehnička radna grupa koja je odgovorna za koordinaciju ovog procesa. U periodu jul-decembar 2020, održana su tri sastanka Tehničke radne grupe;
- Pripremljen je nacrt prva tri poglavlja NECP-a prema obrascu preporučenom od strane Sekretarijata Energetske zajednice;
- Utvrđen je okvir za modelovanje, definisani su scenariji koji će biti razmatrani i započete su aktivnosti na izradi modela.

U skladu sa Zakonom o energetici, Ministarstvo ekonomije je pripremio i 28. II 2020. objavilo na svojoj internetskoj stranici Izvještaj o realizaciji energetskeg bilansa za 2019.

Vlada je 31. III 2020. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za period 2016 – 2020. za sprovođenje Strategije razvoja energetike do 2030. , za 2019.

Vlada je 27. XI 2020. donijela Odluku o energetskeg bilansu Crne Gore za 2021. („Sl. list CG“, broj 117/20).

3.15.1.2. Ostvareni rezultati

Projekat ekološke rekonstrukcije termoelektrane Pljevlja – Blok I, ima za cilj unapređenje rada TE Pljevlja u pogledu poštovanja propisa i standarda EU iz oblasti zaštite životne sredine. Ovaj projekat, pored ostalog, obuhvata sljedeće aktivnosti: izgradnju sistema za odsumporavanje i denitrifikaciju, unapređenje rada elektrofilterskog postrojenja, izgradnju sistema za tretman otpadnih voda i rekonstrukciju unutrašnjeg sistema transporta pepela i šljake. Nakon sprovedenog tenderskog postupka i pregleda i vrednovanja ponuda, donijeta je 7. XI 2019. Odluka o izboru najpovoljnije ponude, prema kojoj je konzorcijum koji predvodi kompanija Dongfang Electric Corporation iz NR Kine izabran kao prvorangirani ponuđač. Usljed krize izazvane pandemijom COVID-19, Ugovor o izvođenju radova na ekološkoj rekonstrukciji termoelektrane Pljevlja – Blok I vrijednosti 44.981.570,25 eura (bez PDV) potpisan je 10. VI 2020.

Nakon sprovedenog tenderskog postupka, 17. XI 2020. potpisan je sa konzorcijumom koji predvodi kompanija Steag Energy Services GmbH Ugovor o vršenju stručnog nadzora nad izvođenjem radova na ekološkoj rekonstrukciji termoelektrane Pljevlja – Blok I, vrijednosti 809.900,00 eura. Takođe, 23. XII 2020. zaključen je i Ugovor o pružanju usluga revizije glavnog projekta ekološke rekonstrukcije termoelektrane Pljevlja – Blok I, sa kompanijom DOO SISTEM – MNE. Početak izvođenja radova planiran je za proljeće 2021, dok se puštanje u rad sistema za odsumporavanje, denitrifikaciju i unapređenje rada filterskog postrojenja planira u periodu jun-jul 2022.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD (CGES), kao jedan od osnivača i punopravni član, s ostalim evropskim operatorima prenosnog sistema učestvuje u radu ENTSO-E, sa ciljem obezbjeđivanja sigurnog rada međusobno povezanog elektroenergetskog sistema na panevropskom nivou i optimalnog funkcionisanja i razvoja povezanih tržišta električne energije, uz integraciju električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora i novih tehnologija.

U vezi sa glavnim projektima u interkonekcijama za prenos električne energije, a to je interkonekcija Italija - Crna Gora - Srbija (BiH) pod nazivom Transbalkanski koridor, trenutno stanje je sljedeće:

HVDC podmorski kabl Italija – Crna Gora (prva žila) koji obuhvata TS Lastva i 400 kV DV Lastva - Čevo – priključenje na postojeću mrežu u Crnoj Gori je završeno i u pogonu od kraja 2019.

U toku je izgradnja 400 kV dalekovoda Čevo – Pljevlja. Trenutna realizacija je oko 85%. Datum završetka zavisi od definisanja konačne trase dalekovoda u opštini Pljevlja i rješavanja preostalih pitanja sa vlasnicima zemljišta. Očekivano vrijeme završetka je 2022.

Izgradnja dalekovoda 2x400 kV Pljevlja - Bajina Bašta - Višegrad (do državne granice sa Srbijom) - Prostorno planski dokument (Detaljni prostorni plan) je završen, ali još uvijek nije

usvojen. Konsultant sprovodi aktivnosti koje se odnose na pripremu nove studije izvodljivosti i pripremu dijela projektne dokumentacije. Preduslov za korišćenje sredstava iz granta WBIF-a koje je primila Crna Gora i aktivaciju konsultantskih usluga ugovorenih za realizaciju projekta je potpisivanje obavezujućeg sporazuma sa EMS-om.

Projekat Transbalkanski koridor nalazi se na Listi projekata od interesa za Energetsku zajednicu (PECI), koja je od strane Savjeta ministara Energetske zajednice usvojena 29. XII 2020.

Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o energetici („Sl. list CG”, broj 82/20), postupak priključenja novih proizvodnih kapaciteta je sveden na samo nekoliko koraka. Članom 175 Zakona o energetici propisano je da postupak priključenja pokreće investitor podnošenjem zahtjeva za priključenje na prenosni ili distributivni sistem (CGES ili CEDIS). Za objekte sa proizvodnim kapacitetom većim od 50 kW, nadležni operator je dužan da izradi analizu mogućnosti priključenja na sistem o trošku podnosioca zahtjeva, a zatim da ponudi predlog ugovora o izgradnji infrastrukture za priključenje i priključenju u roku od 90 dana od dana prijema urednog zahtjeva. Zakonom su propisani elementi koje ovaj ugovor treba da sadrži, a koji, pored tehničkih i pogonskih karakteristika priključenja, obuhvataju obaveze otkupa infrastrukture i dinamiku otkupa, što zavisi od finansijskih mogućnosti operatora i odobrenog rasta osnovnih sredstava. Važan preduslov za priključenje je postojanje prostorno-planskog dokumenta za priključnu infrastrukturu. Nakon što investitor izgradi infrastrukturu, procjenjuje se ispunjenost uslova za priključenje utvrđenih ugovorom o izgradnji infrastrukture za priključenje i priključenju, a zatim se investitor obavještava da može da zaključi ugovor o snabdijevanju i druge ugovore (npr. operativni ugovor, ugovor o balansnoj odgovornosti itd.) sa odabranim snabdjevačem.

U cilju stvaranja uslova za uspostavljanje regionalnog balansnog tržišta električne energije, CGES ostvaruje saradnju na razmjeni tercijarne balansne energije sa operatorima prenosnih sistema Srbije (EMS) i Bosne i Hercegovine (NOSBiH). CGES je postao član sa statusom posmatrača u IGCC (European Imbalance Netting cooperation - evropske kooperacije za poravnanje debalansa) i prijavio se za članstvo u MARI (European Tertiary balancing energy cooperation - evropske kooperacije za razmjenu tercijarne balansne energije). U okviru bloka Crne Gore, Srbije i Sjeverne Makedonije (SMM bloka) radi se na uspostavljanju regionalne Imbalance Netting kooperacije. Sve tehničke pretpostavke su ispunjene, tekst ugovora usaglašen i očekuje se da uskoro bude i potpisan, kako bi kooperacija počela sa radom.

U cilju realizacije Projekta izgradnje Jonsko-jadranskog gasovoda (IAP), u periodu 1. I 2020 – 31. XII 2020. realizovane su sljedeće aktivnosti:

-Povodom zahtjeva opština Kotor, Herceg Novi i Tivat za izmjenu trase Jonsko-jadranskog gasovoda u dijelu koji prolazi kroz teritorije ovih opština, na sastanku zainteresovanih strana održanom 3. II 2020. u Ministarstvu ekonomije, zaključeno je da će se uraditi tehno-

ekonomska analiza drugačijih varijantnih rješenja za trasu navedene dionice Jonsko-jadranskog gasovoda i dostaviti zainteresovanim stranama na razmatranje.

-Odbor direktora Montenegro Bonus DOO je 26. II 2020. donio odluku o članstvu Montenegro Bonusa u Društvo Jonsko-Jadranski gasovod DOO, koje se osniva u svrhu obavljanja aktivnosti vezanih za pripremu izgradnje gasovoda koji će prolaziti kroz teritorije Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Albanije.

Projekat IAP nalazi se na Listi projekata od zajedničkog interesa između ugovornih strana Energetske zajednice i država članica Evropske unije (PMI), koja je od strane Savjeta ministara Energetske zajednice usvojena 29. XII 2020.

3.15.2. Unutrašnje energetske tržište

3.15.2.1. Normativni okvir

U 2020. Nekadašnja Regulatorna agencija za energetiku (RAE), odnosno Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (REGAGEN) je donijela:

- Opšte uslove za snabdijevanje gasom („Sl. list CG“, broj 5/20);
- Odluku o izmjeni i dopuni Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije („Sl. list CG“, broj 5/20);
- Odluku o izmjeni i dopuni Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije („Sl. list CG“, broj 5/20);
- Odluku o utvrđivanju naknada za licence i za zatvoreni distributivni sistem, za 2021. („Sl. list CG“, broj 129/20).

Pored navedenog, Agencija je po zahtjevima Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica odobrila: Pravila za dugoročnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora i Pravila za dnevnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora; Pravila o izmjenama i dopunama Usaglašenih pravila za alokaciju dugoročnih prava prenosa na granicama zone nadmetanja koje opslužuje SEE CAO i Pravila o izmjenama i dopunama Pravila za eksplicitnu dnevnu dodjelu kapaciteta na granicama zone nadmetanja koje opslužuje SEE CAO; Pravila za godišnje i mjesečne aukcije za raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti EMS AD Beograd i Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica, Pravila za dnevne aukcije za raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti EMS AD Beograd i Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica i Pravila za unutarnevnu raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti EMS AD Beograd i Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica.

Na osnovu Zakona o energetici, Odbor direktora Berze električne energije DOO – BELEN usvojio je 2. XI 2020. set pravila koja definišu principe, procedure i standarde trgovine električnom energijom na berzi. Pravila se sastoje od: Pravila trgovanja električnom

energijom na berzanskom tržištu, Pravila dugoročne trgovine, Pravila kliringa i poravnanja, Pravila ponašanja na tržištu i Pravilnika o vođenju registra učesnika berzanskog tržišta električne energije. Donošenjem ovih propisa omogućena je nabavka električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu posredstvom aukcionog sistema Berze električne energije.

3.15.2.2. Ostvareni rezultati

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o energetici („Sl. list CG”, broj 82/20) stvoren je pravni okvir za imenovanje nominovanog operatora tržišta električne energije (NEMO). Međutim, NEMO još uvijek nije imenovan. Nakon prekida pregovora sa kompanijom Nord Pool u junu 2020, odustalo se od traženja strateškog partnera i u toku su pripreme aktivnosti za sprovođenje konkurentnog postupka za izbor pružaoca usluga, u cilju uspostavljanja dan-unaprijed tržišta električne energije.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD (CGES) putem svojih predstavnika učestvuje u radu Radne grupe AIMS, koja ima za cilj stvaranje preduslova koji će omogućiti spajanje tržišta električne energije Albanije, Italije, Crne Gore i Srbije. Od 1. I 2020 – 31. XII 2020, završen je rad na Analizi preduslova AIMS projekta. Ovaj dokument predstavlja korak naprijed ka ostvarenju cilja povezivanja tržišta između Albanije, Italije, Crne Gore i Srbije. Dokument uzima u obzir i analizira ključne preduslove koje treba ispuniti da bi se postigao navedeni cilj i pruža ključne izazove.

3.15.2.3. Statistički podaci

Regulatorna agencija je primila ukupno 15 žalbi, 12 na akt operatora distributivnog sistema, kojim se odbija zahtjev za izdavanje saglasnosti za priključenje na distributivni sistem, odnosno zaključivanje ugovora o priključenju i 3 zbog obustave isporuke električne energije. Od 12 žalbi na akt operatora distributivnog sistema, osam žalbi je usvojeno, a četiri su odbijene. Od tri žalbe zbog obustave isporuke električne energije, dvije su usvojene, a jedna je odbijena.

Pored navedenog, Agenciji je dostavljeno na rješavanje 10 žalbi, podnijetih protiv rješenja EPCG, kojima je odlučeno po prigovoru podnijetom po osnovu neispunjavanja minimuma kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom. Sve žalbe su se odnosile na prekide u napajanju električnom energijom, odnosno neuspostavljanje ponovnog napajanja u utvrđenom roku. Postupajući po predmetnim žalbama, sedam žalbi je usvojeno, a tri su odbijene.

3.15.3. Ugljovodonici

3.15.3.1. Ostvareni rezultati

Crna Gora je do sada zaključila dva ugovora o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore, na osnovu Zakona o istraživanju i proizvodnji ugljovodonika, i to:

- Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika za blokove 4118-4; 4118-5; 4118-9; 4118-10, ukupne površine 1.228 km², koji je 14. IX 2016. zaključen s kompanijama Eni Montenegro BV, Holandija i Novatek Montenegro, BV Holandija

Koncesionari su tokom 2020. prvobitno planirali da otpočnu bušenje dvije istražne bušotine u podmorju Crne Gore. Usljed uticaja pandemije COVID- 19, bušenje istražnih bušotina je odloženo za 2021.

Vlada je 29. XII 2020. odobrila zahtjev koncesionara za produženje prvog perioda istraživanja, odnosno faze istraživanja, za šest mjeseci.

- Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore za blokove 4219-26 i 4218-30, ukupne površine 338 km², koji je 15. III 2017. zaključen s kompanijom Energean Montenegro Limited, Kipar.

Vlada je 31. VII 2020. odobrila zahtjev koncesionara za produženje prvog perioda istraživanja, odnosno faze istraživanja, za godinu dana.

3.15.4. Obnovljivi izvori energije

3.15.4.1. Normativni okvir

Nakon stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o energetici, donijeta su sljedeća akta:

- Vlada je 23. VII 2020. donijela Uredbu o izmjenama Uredbe o načinu sticanja statusa i ostvarivanja prava povlašćenog proizvođača električne energije („Sl. list CG”, broj 89/20).
- Vlada je 22. X 2020. donijela Uredbu o bližim uslovima i načinu izdavanja, prenošenja, iskorišćenja i povlačenja garancije porijekla električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije („Sl. list CG”, broj 110/20).

Crnogorski operator tržišta električne energije DOO (COTEE) donio je Pravila o registru garancija porijekla 25. XII 2020.

3.15.4.2. Ostvareni rezultati

HE Komarnica

U toku je realizacija Ugovora za izradu Idejnog projekta sa Studijom opravdanosti i Elaboratom o procjeni uticaja na životnu sredinu HE Komarnica, koji je 2018. zaključila Elektroprivreda Crne Gore AD (EPCG) sa Institutom za vodoprivredu Jaroslav Černi AD Beograd i Energoprojektom Hidroinženjering AD Beograd. Završen je i revidovan prvi dio Idejnog projekta tzv. Optimizacione analize. Predložena je i usvojena optimalna varijanta izgradnje HE Komarnica, instalisane snage 171,9 MW i procijenjene godišnje proizvodnje 213,0 GWh. U toku je izrada drugog dijela Idejnog projekta zajedno sa Elaboratom o procjeni uticaja na životnu sredinu i Studijom opravdanosti.

Vlada je 28. V 2020. utvrdila Predlog odluke o donošenju Detaljnog prostornog plana za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici s Izvještajem sa javne rasprave, a Skupština je 27. VII 2020. donijela Odluku o donošenju Detaljnog prostornog plana za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici. Ministarstvo održivog razvoja i turizma je 13. XI 2020. izdalo Elektroprivredi Crne Gore AD urbanističko-tehničke uslove za izradu tehničke dokumentacije za formiranje višenamjenske hidroakumulacije na rijeci Komarnici.

Ministarstvo ekonomije je 29. VIII 2020. izdalo Elektroprivredi Crne Gore AD „Koncesioni akt za projekat hidroelektrane Komarnica sa Izvještajem sa javne rasprave i Nacrtom ugovora o koncesiji za korišćenje prirodnih bogatstava, radi izgradnje, održavanja i korišćenja energetskog objekta hidroelektrane Komarnica u cilju proizvodnje električne energije“, koji je prethodno usvojen od strane Vlade 27. VIII 2020. na osnovu Zakona o koncesijama („Sl. list CG“, br. 8/09 i 73/19). U skladu sa Koncesionim aktom za projekat HE Komarnica, Elektroprivreda Crne Gore AD je u oktobru 2020. podnijela Ministarstvu ekonomije „Ponudu za koncesiju - korišćenje prirodnih bogatstava, radi izgradnje, održavanja i korišćenja energetskog objekta hidroelektrane Komarnica u cilju proizvodnje električne energije“.

Male hidroelektrane (mHE)

Zaključen je Ugovor o koncesiji na osnovu energetske dozvole za korišćenje vode s vodoizvorišta Krkori u cilju izgradnje male hidroelektrane „Krkori“ na dijelu gradskog vodovoda „Krkori“, s privrednim društvom „Vodovod i kanalizacija“ d.o.o, Andrijevića, 27 I 2020.

Zaključen je Ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane mHE „Vrbnica“ na vodotoku Vrbnica s privrednim društvom „MHE Vrbnica“ d.o.o. Podgorica 30. I 2020.

Zaključen Ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane mHE „Štitarica 1“ na vodotoku Štitarica s privrednim društvom „MHE Štitarica“ doo Podgorica 26. V 2020.

Zaključen Ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane mHE „Elektrana Mišnić“ na dijelu vodotoku Mišnića potok, s privrednim društvom „Manira Hydro“ doo, Mojkovac 1. VI 2020.

Zaključen je Aneks br 1 Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za korišćenje vode s vodoizvorišta Krkori u cilju izgradnje male hidroelektrane „Krkori“ na dijelu gradskog vodovoda „Krkori“, s privrednim društvom „Vodovod i kanalizacija“ d.o.o, Andrijevića, 3. VI 2020.

Zaključen Ugovor o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana mHE „Jezerštica“, mHE „Bistrica“, mHE „Jelovica 2“ i mHE „Jelovica 1“ na vodotoku Bistrica, s privrednim društvom „Hydroenergija Montenegro“ doo, Berane 3. VII 2020.

Zaključen je Ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrana mHE „Pecka“ na dijelu vodotoku Pecka, s privrednim društvom „Đekić“ doo, Podgorica 16. VII 2020.

Zaključen Ugovor o uređenju prava prenosa udjela u koncesionom društvu „Manira Hydro“ doo, Mojkovac i pristupanju Ugovoru o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Elektrana Mišnića“ na dijelu vodotoka Mišnića potok s privrednim društvom „Manira Hydro“ doo, Mojkovac 16. VII 2020.

Zaključen Ugovor o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Bjelojevička s privrednim društvom „C&S Energy“ d.o.o. Podgorica 1. X 2020.

Zaključen Ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane mHE „Kaludarska“ na vodotoku Kaludarska, s privrednim društvom „Hydroenergija Montenegro“ doo, Berane 11. XI 2020.

Zaključen Ugovor o uređenju prava prenosa udjela u koncesionom društvu „C&S Energy“ d.o.o. Podgorica i pristupanju Ugovoru o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana mHE „Bjelojevička 1“ i mHE „Bjelojevička 2“ na vodotoku Bjelojevička s privrednim društvom „C&S Energy“ d.o.o. Podgorica 12. XI 2020.

Zaključen je Aneks 2 Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za korišćenje vode s vodoizvorišta Krkori u cilju izgradnje male hidroelektrane „Krkori“ na dijelu gradskog vodovoda „Krkori“, s privrednim društvom „Vodovod i kanalizacija“ d.o.o, Andrijevića, 31. XII 2020.

Privredno društvo „Simes inženjering“ d.o.o, Podgorica dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Ljevak“ na dijelu vodotoka Ljevak u Opštini Mojkovac, 20. II 2020.

Privredno društvo „Small Hydro Power Plant Kutska“ d.o.o. Andrijevića dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Kutska 1“ na vodotoku Kutska u Opštini Andrijevića 22. IV 2020.

Privredno društvo „Small Hydro Power Plant Kutska“ d.o.o. Andrijevića dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Kutska 2“ na vodotoku Kutska u Opštini Andrijevića 22. IV 2020.

Privredno društvo „Small Hydro Power Plant Mojanska“ d.o.o. Andrijevića dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Mojanska 1“ na vodotoku Mojanska u Opštini Andrijevića 22. IV 2020.

Privredno društvo „Small Hydro Power Plant Mojanska“ d.o.o. Andrijevića dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Mojanska 2“ na vodotoku Mojanska u Opštini Andrijevića 22. IV 2020.

Privredno društvo „Small Hydro Power Plant Mojanska" d.o.o. Andrijevića dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Mojanska 3" na vodotoku Mojanska u Opštini Andrijevića 22. IV 2020.

Privredno društvo „BB Hidro" doo, Podgorica dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Bistrica" na dijelu vodotoka Bistrica u Opštini Kolašin, 24. IV 2020.

Privredno društvo „Power AB Group" doo, Kolašin dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Bukovica" na dijelu vodotoka Bukovica u Opštini Kolašin, 4. VI 2020.

Privredno društvo „Viridi Progressum" doo, Kolašin dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Paljevinska" na dijelu vodotoka Paljevinska u Opštini Kolašin, 23. VII 2020.

Privredno društvo „Zeta energy" doo dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Slap Zeta" na vodotoku Zeta u Opštini Danilovgrad, 17. IX 2020.

Privredno društvo „Hidroenergija Montenegro" d.o.o, Berane dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Jelovica 1" na vodotoku Bistrica u Opštini Berane, 27. XI 2020.

Privredno društvo „Đekić" doo, Podgorica dobilo je status povlašćenog proizvođača za izgrađenu malu hidroelektranu „Pecka" na dijelu vodotoka Pecka u Opštini Kolašin, 25. XII 2020.

Privredno društvo „MHE Vrbnica" d.o.o. Podgorica dobilo je upotrebnu dozvolu za izgrađenu malu hidroelektranu „Vrbnica" na vodotoku Vrbnica u Opštini Plužine, 24. XII 2020, dok je status povlašćenog proizvođača dobilo 19. I 2021.

Vlada je 15. X 2020. započela postupak raskida i utvrdila primjereni rok za izvršenje ugovorne obaveze iz Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Raštak" na vodotoku Raštak, društvu „Kol energy" doo.

Vlada je 15. X 2020. započela postupak raskida i utvrdila primjereni rok za izvršenje ugovorne obaveze iz Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Raštak 2" na vodotoku Raštak, društvu „Kol energy" doo.

Vlada je 15. X 2020. započela postupak raskida i utvrdila primjereni rok za izvršenje ugovorne obaveze iz Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju mHE „Rijeka Reževića" na vodotoku Reževića, društvu „MEII" Budva.

Vlada je 15. X 2020. započela postupak raskida i utvrdila primjereni rok za izvršenje ugovorne obaveze iz Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Ljeviška rijeka - izvor Morače, društvu „Dekar" doo, Podgorica.

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Raštak" na vodotoku Raštak, sa društvom „Kol energy“ doo.

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Raštak 2" na vodotoku Raštak sa društvom „Kol energy“ doo.

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju mHE „Rijeka Reževića" na vodotoku Reževića sa društvom „MEII“ Budva.

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Ljeviška rijeka - izvor Morače sa društvom „Dekar“ doo, Podgorica.

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Đurička rijeka sa pritokama sa konzorcijumom „Plava Hydro Power".

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Bistrica sa konzorcijumom „Bistrica Clean Energy".

Vlada je 29. XII 2020. raskinula Ugovor o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Bukovica sa konzorcijumom „Hydra MNE".

Vlada je 29. XII 2020. započela postupak raskida i utvrdila primjereni rok za izvršenje ugovorne obaveze društvu „Normal Company" doo iz Ugovora o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Komarača.

Vlada je 29. XII 2020. započela postupak raskida i utvrdila primjereni rok za izvršenje ugovorne obaveze konzorcijumu koga čine „Elektrotehna" doo i „Industriaimport-Industriaimpex a.d.“ iz Ugovora o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Murinska.

Vjetroelektrane

VE „Možura"

Zaključen je Aneks br. 2 Ugovora o zakupu zemljišta i izgradnji vjetroelektrane na lokalitetu Možura, 9. III 2020.

VE „Brajici"

Zaključen Ugovor o zakupu državnog zemljišta za izgradnju vjetroelektrane Brajici sa konzorcijumom „WPD Brajici" u čijem sastavu se nalaze kompanije WPD AG iz Bremena (Njemačka) i „Vjetroelektrana Budva" iz Podgorice, 26. VIII 2020.

Solarne elektrane

SE Briska gora

Zaključena druga izmjena Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska gora 6. III 2020.

Zaključena treća izmjena Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska gora 8. V 2020.

Vlada je 1. X 2020. donijela Odluku o donošenju izmjena i dopuna prostorno urbanističkog plana Opštine Ulcinj.

3.15.5. Energetska efikasnost

3.15.5.1. Normativni okvir

U skladu sa Zakonom o efikasnom korišćenju energije donijeta su tri (3) propisa kojim se bliže uređuju zahtjevi eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije i to:

- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti stambenih ventilacionih jedinica („Sl. list CG”, broj 63/20);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za pećnice, ploče za kuvanje i nape („Sl. list CG”, broj 62/20);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti kućnih pećnica i napa („Sl. list CG”, broj 63/20).

3.15.5.2. Ostvareni rezultati

U okviru „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama” koji se realizuje u saradnji sa KfW bankom obezbijedena je podrška za:

- izrada inventara zgrada i određivanje troškovno-optimalnih nivoa,
- izradu nacionalnog softvera za proračun energetske karakteristika i sertifikovanje zgrada.

Proces izrade inventara zgrada je finalizovan i definisane su referentne zgrade, a u toku su aktivnosti na izračunavanje troškovno-optimalnih nivoa.

Prva funkcionalna verzija softvera za proračun energetske karakteristika zgrada (*MEEC — Montenegrin Energy Efficiency Certification*) je finalizovana u novembru 2020. i dostupna je za preuzimanje (www.meec.me). Metodologija proračuna energetske karakteristika je bazirana na standardu DIN V 18.599 sa određenim prilagođavanjima crnogorskom zakonodavstvu (podaci o klimi, korisnički profili, biblioteka sa građevinskim materijalima, faktori konverzije itd.). Dio koji još uvijek nije završen u softveru odnosi se na sertifikate o energetske karakteristikama (referentne vrijednosti, energetske klase, raspored EPC, itd.) i biće dodat čim se završi analiza troškovno-optimalnih nivoa.

APEE kroz posebnu mjeru prepoznaje uspostavljanje održivog modela finansiranja projekata energetske efikasnosti kroz Eko fond čije osnivanje je definisano Zakonom o

životnoj sredini („Sl. list CG", broj 52/16). U izvještajnom periodu sproveden je niz aktivnosti na uspostavljanju Eko fonda i stvoreni uslovi za početak rada.

Ministarstvo kapitalnih investicija je nastavilo koordinaciju realizacije projekata na unapređenju energetske efikasnosti namijenjenih javnom sektoru i sektoru domaćinstava, a kako slijedi:

Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP)

U okviru MEEP 2 projekta, u periodu od 1. I 2020 – 31. XII 2020, su sprovedene sljedeće aktivnosti:

- Završena je adaptacija objekata: Dom zdravlja Ulcinj i Opšta bolnica Bar. Vrijednost izvedenih radova je 1.641.695,30 eura, od čega je za Dom zdravlja Ulcinj utrošeno 540.370,49 eura, a za Opštu bolnicu Bar 1.101.324,81 eura.
- U toku je izvođenje radova na objektima: Specijalna bolnica Risan, Specijalna bolnica Dobrota i Dom zdravlja Tivat, a koji su započeti u junu 2020. Vrijednost radova za navedene objekte je 1.149.745,89 eura. Rok za završetak radova je kraj marta 2021.
- Započeta je evaluacija ponuda za izbor izvođača radova za adaptaciju 3 zdravstvena objekta, i to: Dom zdravlja Mojkovac, Dom zdravlja Danilovgrad i Opšta bolnica Nikšić. Predviđena sredstva za radove na adaptaciji su u visini od 1.134.463,86 eura, od čega je iz kredita IBRD predviđeno 404.463,86 eura (budžet MEEP 2), a iznos od 730.000,00 eura je predviđen iz sredstava kapitalnog Budžeta Crne Gore.
- U dijelu izrade tehničke dokumentacije koja je potrebna za adaptaciju objekata, od ukupno 20 zdravstvenih objekata, završena je dokumentacija za 16 zdravstvenih objekata. Tehnički monitorinzi za verifikaciju postignutih ušteda nakon adaptacije su urađeni za objekte domova zdravlja u Rožajama, Plavu i Beranama, čija je adaptacija završena u 2019. U toku je izrada tehničkog monitoringa i verifikacija ušteda za objekte: Dom zdravlja Ulcinj i Opštu bolnicu Bar.
- Angažovan je Konsultant za izradu inventara javnih objekata za potrebe sprovođenja energetske efikasnosti (EE4GreenMNE). Usaglašen je upitnik za prikupljanje podataka, napravljeno je softversko rješenje koje omogućava da se unesu prikupljeni podaci i uradi analiza istih, i zaključno sa 30. XII 2020. prikupljeni su podaci o 989 objekata ili 63,11% od ukupnog broja planiranih.
- U oktobru mjesecu angažovan je Konsultant za izradu dugoročnog mehanizma održivog finansiranja projekata energetske efikasnosti. Prvi od zadata tri izvještaja, i to „Analiza regulatornog, institucionalnog i finansijskog okvira“ je pripremljen i isti je dostavljen na uvid i komentare Ministarstvu kapitalnih investicija, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja i Svjetskoj banci.

Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – faza II (EEPPB II)

Drugom fazom „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama” obuhvaćena je primjena mjera energetske efikasnosti u odabranim obrazovnim i socijalnim ustanovama i administrativnim objektima, kao i primjena pratećih mjera, koje obuhvataju podršku u ispunjavanju obaveza proisteklih iz Zakona o efikasnom korišćenju energije.

Cilj programa je unapređenje energetske karakteristika objekta, kako bi se obezbijedila potrošnja energije od najviše 150 kWh/m² za objekte na sjeveru, 125 kWh/m² za objekte u centralnoj zoni i 100 kWh/m² za objekte na jugu Crne Gore. Ciljna grupa programa su učenici, nastavno i ostalo osoblje u obrazovnim ustanovama, zaposleni u administrativnim objektima i korisnici i zaposleno osoblje u socijalnim ustanovama.

U periodu 1. I 2020 - 31. XII 2020, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Završeno je izvođenje radova na primjeni mjera energetske efikasnosti u zgradi državnih organa na Rimskom trgu u Podgorici, a sve u skladu sa Planom rekonstrukcije službenih zgrada za periodu 2020-2022, što predstavlja obavezu proizašlu iz Zakona o efikasnom korišćenju energije. Vrijednost izvedenih radova iznosi 5,3 mil eura;
- U toku je izvođenje radova na rekonstrukciji JPU „Naša radost”, gdje je vrijednost ugovora 2,197 mil eura, dok je rok za završetak jul 2021;
- Sprovedene su pripremne aktivnosti za izvođenje radova na uspostavljanju Centralnog informacionog sistema za monitoring potrošnje energije i vode u javnom sektoru;
- Izrada softvera za proračun energetske karakteristika zgrada je u završnoj fazi.

Unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama (EIII)

Projekat pod nazivom „Unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama” se realizuje po osnovu Ugovora o kreditu i Ugovora o grantu, potpisanim sa KfW bankom, u decembru 2019. i Posebnog ugovora, potpisanog u avgustu 2020.

Za potrebe implementacije projekta obezbijedena su sredstva iz kredita KfW banke u iznosu od 45 miliona eura, iz donacije Evropske unije (WBIF_REEP Plus) u iznosu od 4,5 miliona eura. Takođe, planiran je i sopstveni doprinos u iznosu od 10 miliona eura.

Cilj projekta je poboljšanje energetske efikasnosti u odabranim administrativnim zgradama, obrazovnim i socijalnim ustanovama, kao i podrška u ispunjavanju obaveza propisanih Zakonom o efikasnom korišćenju energije, a koje su proizašle iz EU direktiva. Osim navedenog, smatra se da će postizanje cilja projekta doprinijeti smanjenju emisije gasova sa efektom staklene bašte i postizanju planiranog nacionalno određenog doprinosa (INDC/PNOD). Takođe, očekuje se i pozitivan uticaj na upošljavanje domaćih građevinskih i konsultantskih firmi, što treba da doprinese održavanju kontinuiteta njihovih prihoda, kao i očuvanju postojećih i stvaranju novih radnih mjesta.

U periodu 1. I 2020 - 31. XII 2020, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Ugovorena priprema Detaljnih energetske pregleda;
- Započet tenderski postupak za odabir Konsultanta na implementaciji projekta.

Program Energetski efikasan dom

Ministarstvo kapitalnih investicija je u decembru 2020. finalizovalo realizaciju programa „Energetski efikasan dom“ čiji je cilj smanjenje troškova grijanja i povećanje komfora u domaćinstvima, ostvarivanje značajnog smanjenja emisija CO₂, kao i razvoj tržišta efikasnih sistema za grijanje i hlađenje u Crnoj Gori.

Program podrazumijeva atraktivan i održivi finansijski mehanizam u cilju primjene mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima. Za potrebe ovog Programa, obezbijedeno je 200.000 eura iz Budžeta Crne Gore za subvencionisanje kamata i naknada za obradu kredita za domaćinstva u Crnoj Gori za:

- kupovinu i ugradnju sistema za grijanje na moderne oblike biomase (pelet, briket);
- kupovinu i ugradnju visokoefikasnih toplotnih pumpi za grijanje objekta,
- kupovinu i ugradnju multisplit sistema za grijanje/hlađenje objekta,
- ugradnju termoizolacije na fasadi stambenog objekta,
- ugradnju energetski efikasne fasadne stolarije,
- kupovinu i ugradnju fotonaponskih sistema uz primjenu razmjene na mjestu konekcije.

U okviru Programa, građani su u prilici da apliciraju za beskamratne kredite do maksimalnog iznosa do 10.000 eura, sa periodom otplate do 6 godina, za sprovođenje prethodno navedenih mjera energetske efikasnosti u svojim domaćinstvima.

U periodu oktobar-decembar 2020. partnerske banke su odobrile 240 kredita za građane za implementaciju mjera energetske efikasnosti u okviru Programa. Do kraja 2020. radovi su realizovani na 230 lokacija. Zbog situacije sa COVID-19 virusom, vremenskih uslova i drugih okolnosti radovi nijesu završeni na 10 lokacija i biće realizovani do maja 2021.

Ukupan iznos investicije u mjere energetske efikasnosti za 240 domaćinstava iznosi 881.880,51 eura, a ukupan iznos kamata i naknada koji je pokriven iz Budžeta Crne Gore 128.565,07 eura.

3.15.6. Nuklearna energija, nuklearna sigurnost i zaštita od jonizujućeg zračenja

3.15.6.1. Ostvareni rezultati

Vlada je 16. I 2020. utvrdila Predlog zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, nakon čega je upućen Skupštini. Predlog Zakona u novom sazivu Skupštine je arhiviran, te s tim u vezi, biće ponovo razmatran od strane Vlade. U Predlog zakona transponovano je 11 Direktiva Savjeta EU, jedna Odluka i jedna Uredba

Savjeta EU, kao i obaveze iz potvrđenih međunarodno-pravnih instrumenata i standarda Međunarodne agencije za atomsku energiju. U toku izrade Predloga zakona korišćena je podrška Evropske komisije u okviru IPA višekorisničkog projekta „Dalje jačanje nuklearnih regulatornih tijela Albanije, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova i Crne Gore“. Projekat je u ime DG NEAR sproveo Konzorcijum kojim je predsjedavao ENCO Consulting iz Austrije, dok su njegovi članovi bili Uprava za nuklearnu sigurnost Republike Slovenije, Uprava za zaštitu od zračenja Republike Slovenije i Organizacija za Globalno istraživanje i sigurnost (Gesellschaft für Anlagen- und Reaktorsicherheit (GRS) gGmbH) iz Njemačke.

Vlada je 16. I 2020. usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za 2019. i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2020/2021.

Vlada je 5. III 2020. usvojila Odgovore na pitanja strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti na Drugi nacionalni izvještaj o implementaciji obavezakoje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti. Odgovori su postavljeni na zaštićenoj internet stranici Konvencije.

Vlada je 5. XI 2020. usvojila Četvrti nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Zajedničke Konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom, koji je dostavljen sekretarijatu Konvencije i postavljen na zaštićenoj internet stranici ove Konvencije.

Vlada je na osnovu člana 21 stav 2 Zakona o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora („Sl. list CG“, broj 77/08), donijela Odluku o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Bugarske o saradnji u slučaju katastrofa („Sl. list CG“-Međunarodni ugovori“, broj 7/20).

U okviru sprovođenja Ugovora o neproliferaciji nuklearnog oružja (NPT), Sporazuma o zaštitnim mjerama, Dodatnog protokola i Protokola o malim količinama, Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju dostavljena su četiri nacionalna izvještaja i izjava o nuklearnim materijalima u Crnoj Gori (XXXI, XXXII, XXXIII i XXXIV).

Takođe, u toku 2020. nastavljeno je sa redovnim servsiranjem neophodnih finansijskih sredstava za sigurno i bezbjedno održavanje i upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, kao i za skladištenje izvora jonizujućeg zračenja i radioaktivnog otpada bez vlasnika (orfan) koji se obezbjeđuju iz budžeta, shodno članu 38 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list CG", br. 56/09, 58/09, 40/11 i 55/16). Radi se o skladištu koje je za dugoročno upravljanje radioaktivnim otpadom. Na godišnjem nivou, finansijska sredstva koja se na predlog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma iz budžeta Crne Gore opredjeljuju za upravljanje radioaktivnim otpadom, koji se nalazi u skladištu, iskorišćenih radioaktivnih izvora, izvora bez vlasnika, i za nesmetano funkcionisanje i upravljanje skladištem radioaktivnog otpada kreću se u iznosu od 50.000

eura. Sredstva se planiraju na osnovu detaljne predstavke i plana budžeta koji dostavlja D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ CETI. Shodno potpisanom Ugovoru o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada i Aneksu Ugovora mjesečno su se u 2020. isplaćivale rate sa pozicije Ministarstva u iznosu od 4.166,67 eura.

Dana 7. V 2020. inicijalnim virtuelnim sastankom počeo je da se implementira višekorisnički trogodišnji projekat Evropske komisije JRODOS „EuropeAid/140203/DH/SER/MULTI - Jačanje kapaciteta zemalja zapadnog Balkana za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija, tehnička pomoć za donosioce odluka“ odobren u okviru Instrumenta za saradnju u oblasti nuklearne sigurnosti. Osim Crne Gore, korisnici ovog projekta su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo (po UNSCR 1244/1999), Sjeverna Makedonija i Srbija.

3.16. POGLAVLJE 16: POREZI

3.16.1. Normativni okvir

Skupština je 16. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama ("Sl. list CG", broj 76/20), kojim je izvršeno uvođenje novog informacionog sistema za elektronsku razmjenu podataka će se omogućiti programsko povezivanje softvera za razmjenu podataka u digitalnom obliku čime će se obezbijediti međusobna povezanost i interoperabilnost sa drugim carinskim kao i sa budućim aplikacijama, što će doprinijeti jačanju naplate akcizne dažbine. Novim informacionim sistemom, čija implementacija je otpočela 1. I 2021, omogućiće se privrednicima, pored ostalog, pojednostavljenje i brže prijavljivanje obaveza, skraćenje vremena kod pojedinih poslovnih procesa, mogućnost značajnog poboljšanja, smanjenja operativnih troškova i isključenost grešaka prilikom popunjavanja podataka u aplikaciji.

Skupština je 30. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost ("Sl. list CG", broj 80/20), kojim su izvršene, između ostalog, određene izmjene kod oporezivanja prometa proizvoda, usluga i uvoza po sniženoj stopi od 7%. Naime, propisano je da se usluge pripremanja i usluživanja hrane, flaširane vode za piće i bezalkoholnih negaziranih pića u restoranima i objektima u kojima se pružaju catering usluge oporezuju po sniženoj stopi od 7%, i navedeno zakonsko rješenje će se primjenjivati od 1. IX 2021. Pored navedenog, propisano je da se oporezivanje po sniženoj stopi od 7% vrši na usluge pripremanja i usluživanja hrane, pića i napitaka, osim alkoholnih pića, gaziranih pića sa dodatkom šećera i kafe, u objektima za pružanje ugostiteljskih usluga, i ovo rješenje će se primjenjivati do 31. VIII 2021.

Takođe, Zakon propisuje oslobađanje od plaćanja PDV-a pri uvozu, odnosno oporezivanje po stopi od 0%, pri isporuci proizvoda, odnosno usluga državnim organima i organizacijama i organima jedinice lokalne samouprave i drugim javno pravnim tijelima, kada je to predviđeno ugovorom o donaciji, odnosno na isporuku medicinskih sredstava i zaštitne opreme, namijenjenih suzbijanju posljedica nastalih usljed epidemije zarazne bolesti.

Predmetnim Zakonom je uvedena olakšica na način što se poreskom obvezniku može izdati račun u elektronskom obliku uz saglasnost primaoca računa. Uvedena je i novina da se mjesečna prijava za obračun PDV podnosi isključivo elektronskim putem, što je u skladu sa evropskim poreskim zakonodavstvom, i isto poresko rješenje će početi da se primjenjuje od 5. XI 2020.

Skupština je 29. XII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o fiskalizaciji u prometu proizvoda i usluga ("Sl. list CG", broj 8/21), u cilju prilagođavanja obveznika fiskalizacije novom sistemu evidentiranja prometa proizvoda i usluga putem elektronskih naplatnih uređaja. Proces implementacije navedenog zakonskog rješenja, kako je to ukazano

od strane velikog broja privrednika, je dodatno usložnjala situacija izazvana pandemijom COVID-19, usljed koje je došlo do smanjenja ekonomske aktivnosti privrednih subjekata. Zbog svega navedenog, kao i uvažavajući potrebe privredne zajednice, navedenim zakonskim rješenjem je data mogućnost prelaznog perioda, do 1. VI 2021, za uspostavljanje sistema elektronske fiskalizacije u realnom vremenu (online). Ovo bi značilo, da se poreskim obveznicima u prvih pet mjeseci 2021, ostavlja mogućnost izbora načina evidentiranja prometa proizvoda odnosno usluga, uz obavezu uvođenja primjene sistema online fiskalizacije u realnom vremenu, od 1. VI 2021, za sve obveznike u skladu sa Zakonom.

Vlada je 29. XII 2020. donijela Uredbu o bližem postupku očitavanja fiskalne memorije poreske registar kase ("Sl. list CG", broj 129/20), koja se primjenjuje od 1. I 2021. Navedenom uredbom se propisuje bliži postupak očitavanja fiskalne memorije poreske registar kase pri čemu ovlašćeni serviser provjerava ispravnost servisne, programske i fiskalne plombe poreske registar kase uz prisustvo ovlašćenog službenika organa uprave nadležnog za naplatu poreza poreskog obveznika čija se kasa očitava. Nakon provjere njene ispravnosti ovlašćeni serviser uklanja servisnu, programsku i fiskalnu plombu i vrši očitavanje fiskalne memorije poreske registar kase.

Vlada je 24. IV 2020. donijela Uredbu o odlaganju naplate carine i poreza na dodatu vrijednost nastalih prilikom uvoza proizvoda („Sl. list CG“, broj 37/20), kojom se utvrđuje odložena naplata carinskog duga (carine i PDV-a) koji su dospjeli za naplatu u aprilu i maju 2020, carinskim dužnicima kojima je zabranjeno obavljanje djelatnosti usljed pandemije zarazne bolesti COVID-19. Predmetnom uredbom je omogućeno odlaganje plaćanja carinskog duga od 60 dana od dana prihvatanja carinske deklaracije. Treće lice je dužno da obezbijedi bankarsku garanciju ukoliko je preuzelo da umjesto dužnika plati carinski dug.

Vlada je 20. V 2020. donijela Uredbu o izmjeni i dopuni uredbe o uslovima za odlaganje naplate dospjelih poreskih i neporeskih potraživanja („Sl. list CG", broj 50/20), kojom je poreskim obveznicima omogućeno da dospjele obaveze plaćaju u 24 jednake rate, od dana njihovog dospjeća, imajući u vidu da isti usled novonastale situacije skoro tri mjeseca nijesu obavljali djelatnost za koju su registrovani ili su poslovali u manjem obimu, te ta lica nijesu bila u mogućnosti da dospjele obaveze izmire ni nakon isteka roka od 90 dana.

U toku su aktivnosti na izradi Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica kojim će se, u cilju usklađivanja nacionalnog poreskog zakonodavstva sa Direktivama Evropske unije, izvršiti usklađivanje važećeg Zakona sa Direktivom Savjeta 2011/96/EU (poslednji put izmijenjena sa Direktivom Savjeta 2014/0086/EU i 2015/0121/EU) o zajedničkom sistemu oporezivanja koji se primjenjuje na matična i zavisna društva iz država članica EU i Direktivom Savjeta EU 32003L0049 o zajedničkom sistemu oporezivanja isplata kamata i autorskih naknada između povezanih društava iz država članica EU. U cilju sprječavanja izbjegavanja plaćanja poreza, odnosno smanjenja poreske evazije, a uzimajući u obzir sve veći broj poreskih obveznika koji imaju transakcije

sa povezanim licima, ukazala se potreba za izmjenama i dopunama važećeg zakona u dijelu koji se odnosi na oporezivanje prihoda od transakcija između povezanih lica u oblasti transfernih cijena. Predloženim zakonskim izmjenama izvršiće se unapređenje postojećih zakonskih rješenja u pogledu definicije povezanih lica, metoda koje su potrebne za utvrđivanje "cijene van dohvata ruke", vođenje i dostavljanje potrebne dokumentacije o transfernim cijenama kako bi se opravdale navedene transakcije. Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica, sa tabelom usklađenosti i odgovarajućom pratećom dokumentacijom, upućen je posredstvom Kancelarije za evropske integracije Evropskoj komisiji u Briselu i dobijeno je pozitivno mišljenje. Nakon donošenja zakona, donijeće se Pravilnik o transfernim cijenama kojim će biti bliže uređena primjena pravila o transfernim cijenama, u skladu sa smjernicama Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

U toku su i aktivnosti na pripremi Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poreskoj administraciji, na koji je dobijeno mišljenje Evropske komisije i isti će biti upućen Vladi na razmatranje i utvrđivanje. Navedenim Predlogom zakona vrši se usklađivanje važećeg Zakona o poreskoj administraciji sa Direktivom Savjeta 2011/16/EU o administrativnoj saradnji u oblasti oporezivanja (DAC 1), kao i izmjenama navedene direktive i to: i Direktivom Savjeta 2014/107/EU u vezi obavezne automatske razmjene informacija u oblasti oporezivanja (DAC 2), Direktivom Savjeta 2016/881/EU u vezi obezbjeđivanja informacija o izvršenim transakcijama između povezanih lica (DAC 4) i Direktivom Savjeta 2016/2258 u vezi pristupa poreskog organa informacijama za sprječavanje pranja novca (DAC 5), čime će se obezbijediti pravni okvir za razvoj sistema razmjene informacija između nadležnih organa, koji će doprinijeti jačanju nacionalnih poreskih sistema i poboljšanju naplate poreza.

3.16.2. Operativni kapaciteti i kompjuterizacija

U okviru projekta "Reforma Poreske administracije" (finasiran kreditom Svjetske banke) a koji podrazumijeva uvođenje IRMS (Integrisanog informacionog sistema) kao i modernizaciju poslovnih procesa u skladu sa važećim trendovima digitalizacije usluga poreskim obveznicima, u oblasti e-fiskalizacije početkom jula 2020. potpisan je ugovor sa izabranim ponuđačem, konzorcijumom "OSA/NEOS". Pripremljen je i usvojen Projektni plan i u skladu sa njim je započeta realizacija. Sistem za e-fiskalizaciju postao je operativan 01. I 2021, sa prelaznim rokom primjene od 6 mjeseci, do kada će svi poreski obveznici morati preći na ovaj sistem. Započet je i proces kojim se registracija osnivanja privrednog subjekta obavlja elektronskim putem.

Nastavljena je tehnička pomoć kroz projekat tehničke pomoći sredstvima Višekorisničke IPA-e koju pružaju eksperti MMF-a, na osnovu TADAT procjene odrađene na kraju 2015. Tehnička pomoć je realizovana putem online radionica (1. IX - 30. XI 2020.).

3.17. POGLAVLJE 17: EKONOMSKA I MONETARNA UNIJA

3.17.1. Ekonomska politika

Vlada je 16. I 2020. usvojila Program ekonomskih reformi (PER) za Crnu Goru za period 2020-2022. PER je najvažniji dokument Crne Gore u ekonomskom dijalogu s EU i ključni strateški dokument zemlje za srednjoročno makroekonomsko i fiskalno programiranje, koji sadrži i prateću agendu strukturnih reformi važnih za smanjenje ili eliminisanje prepreka privrednom rastu i jačanju sveukupne konkurentnosti zemlje.

Vlada je 9. VII 2020. usvojila Smjernice makroekonomske i fiskalne politike za period 2021 – 2023. U dokumentu je konstatovano da će dobri rezultati Crne Gore na ekonomskom planu u protekle tri godine privremeno biti prekinuti usljed simetričnog eksternog šoka na ekonomije širom svijeta, izazvanog pandemijom COVID-19.

Aktivnosti Agencije za nadzor osiguranja u 2020. bile su usmjerene prvenstveno na finalizaciju radne verzije novog Zakona o osiguranju, kojim se u crnogorsko zakonodavstvo prenose dvije najvažnije evropske direktive iz oblasti osiguranja – Direktiva Solventnost II (SII) i Direktiva o distribuciji osiguranja (IDD). Navedena aktivnost finalizovana je krajem decembra 2020. pa je radna verzija zakona upućena Ministarstvu finansija i socijalnog staranja na dalju proceduru (na javnu raspravu stavljen 3. II 2021). Aktivnost je sprovedena najvećim dijelom u sklopu TWINNING projekta finansiranog sredstvima iz IPA II fondova (projekat Finansijske usluge: usklađivanje sa EU acquis-om i jačanje kapaciteta supervizora) u saradnji sa ekspertima iz njemačkog (BaFin) i hrvatskog nadzornog organa tržišta osiguranja (HANFA). Navedeni zakon u crnogorsko zakonodavstvo prenosi aktuelne evropske regulatorne zahtjeve i standarde za oblast osiguranja.

Kao koordinator statističkog sistema, Monstat uz podršku aktuelnog IPA 2017 višekorisničkog projekta pomoći, nastavio sa radom na koordinaciji, u dijelu proizvodnje i prikupljanja raspoloživih varijabli, koje su neophodne za izradu indikatora za proceduru makroekonomske neravnoteže. Dodatno, započet je rad na ažuriranju metapodataka za raspoložive indikatore koji su tokom prethodnog IPA 2015 projekta dostavljeni Eurostat-u.

3.17.2. Monetarna politika

U februaru 2020, EK je dostavila nove komentare na Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore koji je usvojen 2017. Nakon uzimanja u obzir predloga i sugestija EK na Zakon o Centralnoj banci Crne Gore, u oktobru 2020. CBCG je dostavila Evropskoj komisiji svoj odgovor. Programom pristupanja Crne Gore EU 2021-2023, kao rok za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore, utvrđen je IV kvartal 2022.

Akcioni plan za harmonizaciju sa pravnom tekovinom EU u oblasti poglavlja 17 – Ekonomska i monetarna unija, u skladu sa ustaljenom praksom, revidira se jednom godišnje. Poslednji revidirani Akcioni plan dostavljen je EK 4. I 2021.

Nakon što je u junu 2020. Upravni savjet Evropske centralne banke donio odluku o uspostavljanju novog finansijskog instrumenta EUREP za obezbjeđivanje likvidnosti centralnim bankama koje nisu članice eurozone, u uslovima poremećaja na tržištu nastalih zbog pandemije COVID-19, ECB je u decembru 2020. odlučila da, umjesto do juna 2021. kako je prvobitno bilo planirano, produži rok za korišćenje EUREP instrumenta do marta 2022. EUREP linija omogućava Crnoj Gori da se, u slučaju potrebe, kandiduje za dobijanje sredstava za podršku sistemskoj likvidnosti u iznosu do 250 miliona eura.

Uz podršku ECB-a i 19 nacionalnih centralnih banaka ESCB-a, CBCG je jedna od institucija korisnica IPA Regionalnog projekta pod nazivom „Program jačanja kapaciteta centralnih banaka Zapadnog Balkana sa ciljem njihove integracije u Evropski sistem centralnih banaka“, koji koordinira Banka Njemačke. Projekat je zvanično otpočeo u martu 2019. Projekat koji se finansira iz sredstava Evropske unije ima za cilj jačanje monetarne i finansijske stabilnosti u regionu i pripremu institucija korisnica za buduće članstvo u Evropski sistem centralnih banaka (ESCB).

Usljed situacije sa pandemijom COVID-19 sve projektne aktivnosti bile su suspendovane u periodu od aprila do novembra 2020. Iz tog razloga, EK je odobrila produženje projekta za devet mjeseci, do 25. XII 2021. Od decembra 2020. nastavljene su dogovorene bilateralne aktivnosti u online formatu.

3.18. POGLAVLJE 18: STATISTIKA

3.18.1. Statistička infrastruktura

Trenutni broj zaposlenih u Upravi za statistiku Crne Gore (MONSTAT) je 99. Na osnovu Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji i Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, trenutni broj sistematizovanih poslova u Upravi za statistiku Crne Gore iznosi 172.

Uvažavajući potrebu za novim poslovnim prostorom, kao i dugogodišnju preporuku EK da se značajno unaprijede prostorni kapaciteti Uprave za statistiku, zaključkom Vlade od 18. VI 2020. odlučeno je da se obezbijede sredstva za kupovinu poslovnog prostora Uprave za statistiku. Uprava za imovinu je završila postupak javne nabavke i postupak je završen kupovinom zgrade u avgustu 2020. za 9.000.000 eura, odnosno pored obezbijedenih 3.000.000 eura u 2020, planirano je po 3.000.000 eura i u 2021. i 2022. Dalje aktivnosti vode Uprava za katastar i državnu imovinu i komunikacija ovim povodom je u toku.

U izvještajnom periodu Vlada je 29. XII 2020. usvojila Godišnji plan zvanične statistike za 2021, kojim je planirana realizacija 211 statističkih istraživanja ("Sl. list CG", broj 7/21). U decembru 2020. objavljen je i Kalendar objavljivanja statističkih podataka za 2021. na zvaničnoj web stranici Uprave za statistiku.

Uprava za statistiku je potpisala sporazum sa Ministarstvom sporta i mladih u cilju unapređenja procedura za registraciju sportskih organizacija.

Uprava za statistiku je sprovedla drugo Istraživanje o zadovoljstvu korisnika u periodu od 6. III - 27. IV 2020. koje pruža informacije o potrebama korisnika za rezultatima zvanične statistike i njihovom zadovoljstvu podacima i uslugama koje sistem zvanične statistike Crne Gore proizvodi. Shodno rezultatima Istraživanja o zadovoljstvu korisnika, ukupna prosječna ocjena zadovoljstva korisnika uslugama MONSTAT-a na skali od 1 do 5 (1-nezadovoljan, 5-veoma zadovoljan) je 4,0.

Uzimajući u obzir novonastale okolnosti izazvane širenjem virusa COVID -19 koje direktno utiču na statističke aktivnosti koje sprovodi, Uprava za statistiku je otvorila domen COVID - 19 u cilju efikasnijeg informisanja javnosti o promjenama nastalim zbog pandemije COVID - 19, a imaju uticaja na poslove zvanične statistike. U tom smislu, izdvajamo:

- Odgovor na pandemiju COVID - 19 koji je nastao u cilju prevazilaženja ključnih izazova, prije svega nemogućnošću prikupljanja podataka direktno od domaćinstava metodom direktnog intervjua;
- Važne informacije namijenjene korisnicima podataka u periodu trajanja privremenih mjera;
- Dodatne metodološke preporuke koje publikuju međunarodne institucije sa ciljem prevazilaženja određenih metodoloških poteškoća izazvanih COVID - 19;

- Dodatne obrade podataka, na zahtjev korisnika u cilju sagledavanja uzroka i posljedica COVID – 19.

Podržavajući preporuke i akciju u borbi protiv virusa COVID -19 “Ostani doma”, u drugoj polovini marta 2020. objavljeni su infografici sa podacima iz oblasti demografije i socijalne statistike.

Uprava za statistiku je u saradnji sa licenciranim naučno-istraživačkim institucijama iz Crne Gore iz oblasti zdravstva (Institit za javno zdravlje i Klinički centar Crne Gore) i oblasti ekonomije (Institut za strateške studije i projekcije), uspješno realizovala naučno-istraživački projekat dobijen na konkursu Ministarstva nauke za dodjelu grantova za naučno - istraživačke projekte COVID - 19, i projekat je pozitivno ocijenjen, što je rezultiralo kreiranim podsistemom zvanične statistike od 60 indikatora.

Imajući u vidu mogućnosti koje pruža savremena tehnologija kada je u pitanju diseminacija podataka i komunikacija sa korisnicima, Uprava za statistiku je krenula sa promocijom rezultata zvanične statistike putem infografika i korišćenjem društvenih mreža. Na taj način omogućila je dostupnost rezultata zvanične statistike različitim grupama korisnika, koji različite sadržaje mogu pronaći, pored sajta Uprave za statistiku, i na društvenim mrežama (Twitter i LinkedIn). Pomoću društvenih mreža će se privući pažnja na glavne poruke u novim statističkim saopštenjima.

Tokom 2020. pripremljena su i objavljena sljedeća strateška dokumenta u oblasti kvaliteta na zvaničnoj web stranici Uprave za statistiku:

- Politika kvaliteta u Upravi za statistiku, dokument kojim se definiše misija i vizija zvanične statistike, kao i definisan strateški i operativni ciljevi;
- Deklaracija kvaliteta koja je u skladu sa Politikom kvaliteta i principima zvanične statistike Crne Gore.
- Strategija upravljanja kvalitetom za period 2020 – 2023. koja predstavlja drugi strateški razvojni dokument iz oblasti obezbjeđenja kvaliteta u statističkom sistemu Crne Gore.
- Vodič za implementaciju Startegije upravljanja kvalitetom u statističkom sistemu Crne Gore za period 2020 – 2023, dokument koji pruža zaposlenima praktične sugestije za implementaciju strategije.
- Izvještaj o kvalitetu za statistička istraživanja
- Upitnik koji se bazira na procjeni svih statističkih procesa, kao i Priručnik za organizaciju samoprocjene kvaliteta statističke proizvodnje u statističkom sistemu.

3.18.2. Makroekonomska statistika

Monstat u oblasti statistike nacionalnih računa proizvodi dva najznačajnija makroekonomska agregata: bruto domaći proizvod (BDP) na godišnjem i kvartalnom nivou i bruto nacionalni dohodak (BND) u skladu sa ESA 2010 metodologijom. BDP se obračunava prema proizvodnoj i potrošnoj metodi u tekućim i stalnim cijenama. U izvještajnom periodu

pripremljeni su godišnji podaci BDP i BND za 2019. Podaci BDP-a dostavljeni su Eurostatu putem EDAMIS (*Informacioni sistem za administraciju i upravljanje elektronskim datotekama podataka*) programa za transmisiju podataka. Trenutno je raspoloživa vremenska serija podataka godišnjeg BDP prema ESA 2010 metodologiji za period 2006-2019. što je u skladu sa zahtijevanom vremenskom serijom definisanom mjerilom za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 18 - Statistika. Godišnji podaci o BND prema ESA 2010 metodologiji raspoloživi su za vremenski period 2010-2019. Uz podršku aktuelnog IPA 2017 višekorisničkog projekta, pripremljeni su eksperimentalni godišnji podaci BDP-a u ulančanim mjerama obima za vremenski period 2011-2019.

U cilju proširenja vremenske serije eksperimentalnih podataka o broju zaposlenih i naknada zarada zaposlenih 2013-2018. prema ESA 2010 metodologiji, u izvještajnom periodu pripremljeni su eksperimentalni podaci za 2019. i dostavljeni su Eurostatu putem eDamis-a.

Godišnji podaci o broju stanovnika dostavljaju se redovno kroz tabele za transmisiju godišnjih nacionalnih računa. Podaci o broju stanovnika preuzimaju se od statistike demografije i predstavljaju procjene sredinom godine.

Kvartalni BDP obračunava se prema potrošnoj metodi u tekućim i stalnim cijenama. U izvještajnom periodu pripremljeni su kvartalni podaci BDP-a za period IV kvartal 2019 -III kvartal 2020. Podaci BDP-a dostavljeni su Eurostatu putem eDamis programa za transmisiju podataka. Trenutno je raspoloživa vremenska serija podataka kvartalnog BDP-a prema ESA 2010 metodologiji za period I kvartal 2010 – III kvartal 2020. u tekućim cijenama i I kvartal 2011 - III kvartal 2020. u stalnim cijenama što je u skladu sa zahtijevanom vremenskom serijom definisanom mjerilom za zatvaranje ovog poglavlja. Pripremljeni su i eksperimentalni kvartalni podaci o broju zaposlenih prema ESA 2010 metodologiji za 2019. i podaci su dostavljeni Eurostatu putem eDamis.

Uz podršku aktuelnog IPA 2017 višekorisničkog projekta, pripremljeni su eksperimentalni kvartalni podaci BDP-a u ulančanim mjerama obima za vremenski period I kvartal 2011 - IV kvartal 2019. i urađeno je eksperimentalno sezonsko prilagođavanje kvartalnih podataka u tekućim cijenama za vremenski period I kvartal 2006 - III kvartal 2020. primjenom Jdemetra+ softvera. Navedeni podaci su dostavljeni Eurostatu putem eDamis programa za transmisiju podataka po prvi put u decembru 2020.

Svi podaci godišnjih i kvartalnih nacionalnih računa koji su dostavljeni Eurostatu tokom 2020. dostavljeni su uz primjenu SDMX standarda, bez korišćenja SDMX konvertora.

U okviru aktuelnog IPA 2017 višekorisničkog projekta nastavljen je rad na razvoju godišnjih sektorskih računa. Analizirani su raspoloživi statistički i administrativni izvori za pripremu godišnjih sektorskih računa. Na osnovu raspoloživih izvora podataka, u toku je rad na pripremi eksperimentalnih računa proizvodnje, stvaranja dohotka, primarne i sekundarne raspodjele i upotrebe dohotka u skladu sa ESA 2010 metodologijom za 2016-2017. Nakon

završenog rada na razvoju i proizvodnji godišnjih sektorskih računa, stvorio se uslovi za pripremu kvartalnih sektorskih računa prema ESA 2010 metodologiji.

Uz podršku aktuelnog IPA 2017 višekorisničkog projekta nastavljeno je sa razvojem integrisanog sistema za proizvodnju tabela ponude i upotrebe i unapređenju balansiranja eksperimentalnih tabela za 2013 i 2014. Uz ekspertsku podršku primijenjena je tehnika za transfer tabela ponude i upotrebe u tabele input-output, i test je urađen sa podacima za 2013.

Crna Gora dostavlja raspoložive podatke godišnjih nacionalnih računa po djelatnostima i regijama u skladu sa NUTS klasifikacijom. Crna Gora predstavlja jedan statistički region na sva tri nivoa u skladu sa odredbama NUTS regulative.

Monstat, uz podršku IPA projekata, kontinuirano ulaže značajan napor uz ograničene kapacitete u radu na daljoj harmonizaciji sa ESA 2010 metodologijom i proizvodnji inputa za popunjavanje većeg broja varijabli u okviru tabela definisanih mjerilima za zatvaranje.

Kao koordinator statističkog sistema, Monstat uz podršku aktuelnog IPA 2017 višekorisničkog projekta pomoći, nastavio je sa radom na koordinaciji, u dijelu proizvodnje i prikupljanja raspoloživih varijabli koje su neophodne za izradu indikatora za proceduru makroekonomske neravnoteže (Macro-economic imbalance procedure – MIP). Dodatno započet je rad na ažuriranju metapodataka za raspoložive indikatore koji su tokom prethodnog IPA 2015 projekta dostavljeni Eurostatu.

U okviru statistike cijena nastavljen je rad na daljoj harmonizaciji statistike cijena sa međunarodnim standardima. Sa tim u vezi, harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP) i paritet kupovne moći (PPP) su u velikoj mjeri usklađeni sa standardima EU. U posmatranom periodu sve planirane aktivnosti u oblasti Harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena i Pariteta kupovne moći realizovane su definisanom dinamikom, uz podršku IPA 2017 višekorisničkog projekta. Ažurirane su HICP i PPP radne metodologije (HICP/PPP inventory) i iste su dostavljene Eurostatu na verifikaciju putem ESS Metadata Handler-a. U dijelu unapređenja indeksa potrošačkih cijena i harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena preduzete su aktivnosti u cilju pronalaženja novog metoda prikupljanja podataka, kojim bi se obezbijedilo dobijanje sveobuhvatnih podataka. Takođe, nastavljen je rad na unapređivanju kvaliteta podataka, praćenju istog u vidu redovne izrade Izvještaja o kvalitetu i referentnih metapodataka.

U statistici spoljne trgovine robama nastavljen je rad na daljoj harmonizaciji ove statistike sa međunarodnim standardima. Zahtijevani setovi podataka spoljnotrgovinske robne razmjene na mjesečnom nivou se redovno dostavljaju Eurostatu putem e-Damisa.

Takođe, u dijelu spoljnotrgovinske robne razmjene završen je rad na izradi diseminacionih baza podataka koje prate mjesečna i godišnja saopštenja spoljnotrgovinske robne razmjene

za period od poslednjih pet godina, čime je napravljen značajan napredak u pogledu dostupnosti podataka na zvaničnoj Web stranici Uprave za statistiku.

U cilju dalje harmonizacije sa EU standardima, nastavljen je rad na aktivnostima u vezi primjene metodoloških smjernica za statistiku spoljnotrgovinske robne razmjene prema karakteristikama preduzeća (TEC) i prema fakturnoj vrijednosti (TIC) kao i sagledavanje raspoloživih inputa i njihovo analiziranje shodno metodološkim smjernicama. Podaci spoljnotrgovinske robne razmjene prema fakturnoj vrijednosti (TIC), na godišnjem nivou, se redovno dostavljaju Eurostatu.

3.18.3. Poslovna statistika

Statistika turizma je visoko usklađena sa EU Regulativom 692/2011. Mjesečni i godišnji podaci o popunjenosti i kapacitetima smještajnih objekata šalju se Eurostatu, kao i podaci o mjesečnoj neto stopi zauzetosti soba. U 2016. prvi put je sprovedeno pilot istraživanje o turističkoj aktivnosti stanovništva Crne Gore. Eurostatu su poslani na validaciju svi setovi podataka i mikro-baza podataka o nacionalnom turizmu za 2016. i 2017.

U statistici saobraćaja ostvaren je visok nivo unapređenja. Sve oblasti statistike saobraćaja se obračunavaju prema evropskim regulativama. U 2020. su po prvi put popunjeni metapodaci za drumski teretni saobraćaj u Eurostatovom ESMS Metadata handler, što predstavlja značajan napredak ove oblasti.

Strukturalna i kratkoročna statistika energetike se proizvode i u potpunosti su usklađene u odnosu na evropsko zakonodavstvo. SHARES statistika za Crnu Goru je dostupna na osnovu podataka energetske bilansa koji se redovno dostavljaju Eurostatu. Statistika cijena energenata je u potpunosti usklađena sa evropskom direktivom (EC) 2008/92.

U oblasti statistike kratkoročnih indikatora sve domenske statistike: industrija, građevinarstvo, trgovina na malo i usluge se sprovode u skladu sa metodološkim okvirom definisanim Regulativom (EZ) 1165/98. Zahtijevani podaci se redovno dostavljaju Eurostatu putem e-Damisa uz kontinuirani rad na redovnim aktivnostima shodno Kalendaru objavljivanja statističkih podataka i unaprijed definisanim rokovima. U okviru projekta IPA 2017, održana je prva ekspertska misija, kojom je započet rad na usklađivanju kratkoročnih statistika sa novim zahtjevima FRIBS Regulative (EU) 2019/2152. U statistici industrije, podaci za varijablu Production (A:110) su kalendarski i sezonski prilagođeni korišćenjem Jdementra+ softvera i proslijeđeni Eurostatu u zahtijevanom SDMX formatu putem EDAMIS web portala. U statistici unutrašnje trgovine, izvršene su analize administrativnih podataka o prometu iz PDV prijave, neophodnih za prelazak obračuna indeksa prometa u trgovini na malo na administrativni izvor podataka. Za prikupljanje podataka trgovine na veliko kreiran je e-upitnik. U izvještajnom periodu razvijeno je probno kvartalno istraživanje o investicijama u osnovna sredstva. S tim u vezi, kreiran je novi upitnik, izabran uzorak i

izrađena aplikacija za unos i obradu podataka. Metapodaci su ažurirani za sve kratkoročne statistike putem Metadata Handler-a, u skladu sa zahtjevima Eurostata.

U oblasti PRODCOM statistike implementirana je PRODCOM lista 2019. Podaci su prosljeđeni Eurostatu u definisanom roku.

3.18.4. Socijalna statistika

Sve pripremne aktivnosti iz nadležnosti Monstata, planirane u ovoj fazi realizacije Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova su završene. Završen je Nacrt Zakona o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova u 2021., kojim se uređuju pravila za prikupljanje sveobuhvatnih podataka o stanovništvu, domaćinstvima i stanovima. Ujedno je i Ocijenjena je usaglašenost Nacrta Zakona o Popisu stanovništva, domaćinstava i stanova 2021. od strane evropskog eksperta, u dijelu varijabli koji će se prikupljati Popisom, kao i metodologije i upitnika koji su korišteni u probnom popisu sa regulativima EU 763 i 543, uz podršku projekta „Capacity building for Monstat, Montenegro” IPA/2018/399-546. Zaključak eksperta EU je da je Uprava za statistiku spremna da realizuje Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u skladu sa međunarodnim pravilima i preporukama. Ključni rizici koji mogu uticati na mogućnost realizacije popisa stanovništva u 2021. su: smanjenje budžeta namjenjenog za realizaciju Popisa stanovništva, nepredvidivost epidemiološke situacije u Crnoj Gori, pravovremenost ostalih institucija u stvaranju pretpostavki za realizaciju Popisa.

U izvještajnom periodu objavljeni su podaci Ankete o radnoj snazi za IV kvartal 2019, podaci za 2019. kao i podaci za I, II i III kvartal 2020. Mikro podaci kao i kvartalni izvještaj o kvalitetu za IV kvartal 2019, I, II i III kvartal 2020. su poslani Eurostatu, kao i Izvještaj o kvalitetu za 2019. U skladu sa preporukama Eurostata kao odgovor na zdravstvenu krizu i njen uticaj na tržište rada u upitnicima za ovo istraživanje od II kvartala 2020. uključen je set novih pitanja koji omogućava analizu uticaja COVID - 19 na tržište rada.

Istraživanje o troškovima rada je redovno četvorogodišnje istraživanje i u skladu sa tim sljedeća godina sprovođenja je 2021. U toku 2020. radilo se na pripremi upitnika za Istraživanje o troškovima rada za 2021. Mjesečni rezultati Istraživanja o zaradama i zaposlenima iz administrativnih izvora su objavljeni prema Kalendaru objavljivanja statističkih podataka.

Uprava za statistiku sprovodi istraživanje o upotrebi informaciono-komunikacionih tehnologija u preduzećima, domaćinstvima i od strane pojedinaca od 2011. u skladu sa EU regulativama. Podaci za istraživanje o upotrebi IKT u domaćinstvima i od strane pojedinaca, kao i istraživanje o upotrebi IKT u preduzećima su poslani u III kvartalu za 2020. Metadata izvještaji su poslani Eurostatu u II kvartalu 2020. dok su Izvještaji o kvalitetu poslani u IV kvartalu 2020.

Uprava za statistiku je 2019. u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta realizovala probno istraživanje o Inovativnim aktivnostima preduzeća za period 2016 - 2018. Prikupljanje podataka obavljeno je u drugoj polovini 2019. Tokom 2020. izvršena je kontrola, unos i analiza podataka, kao i priprema tabela za međunarodno izvještavanje u skladu sa tabelarnim šemama Eurostata. Rezultati istraživanja dostavljeni su Eurostatu početkom jula 2020.

Anketa o dohotku i uslovima života (EU-SILC) se sprovodi kao redovno istraživanje od 2013. U martu 2020. putem eDAMIS-a poslani su Eurostatu podaci za 2018. sa longitudinalnim ponderima. Podaci su validirani od strane Eurostata i objavljeni na njihovom sajtu krajem septembra 2020.

Terenski rad za SILC 2020 je sproveden u periodu od 20. VI do 20. VIII 2020.

U novembru 2020. putem eDAMIS-a poslani su Eurostatu podaci iz Ankete o dohotku i uslovima života (SILC istraživanje) za 2019. i to takozvani „reconciled files“, koji podrazumijevaju set podataka za više godina, u ovom slučaju podatke iz ovog istraživanja za period 2016-2019.

U decembru 2020. je objavljeno saopštenje Ankete o dohotku i uslovima života sa relevantnim podacima za period 2016-2019. Podaci su validirani i objavljeni i na sajtu Eurostata. Krajem decembra, Eurostatu je poslat i Izvještaj o kvalitetu za 2019. putem standardne MTH aplikacije.

Podaci iz oblasti statistike obrazovanja i kriminaliteta su dostavljeni Eurostatu putem e-Damisa uz kontinuirani rad na redovnim aktivnostima shodno Kalendaru objavljivanja statističkih podataka i unaprijed definisanim rokovima.

U oblasti statistike kriminala, u okviru projekta IPA 2017-Kriminal i statistika krivičnog pravosuđa, radna grupa za mapiranje krivičnih djela sa krivičnim zakonodavstvom EU, nastavila je kontinuirani rad na usklađivanju predloženog mapiranja nacionalnih krivičnih djela prema Međunarodnoj klasifikaciji kriminala u statističke svrhe (ICCS).

3.18.5. Poljoprivredna statistika

Za godišnje istraživanje u oblasti statistike biljne proizvodnje u skladu sa Regulativom (EC) 543/2009 dostavljeni su podaci Eurostatu i izvještaj o kvalitetu za 2019. U 2020. za istraživanje o biljnoj proizvodnji po prvi put je primijenjen CAPI metod prikupljanja podataka za pet opština, a u sklopu upitnika uključena su dodatna pitanja u svrhu izvještavanja o klimatskim promjenama.

U oblasti strukturalne statistike u cilju priprema za predstojeći Popis poljoprivrede, kroz IPA 2017 Višekorisnički program statističke saradnje pripremljen je plan za razvoj poljoprivrednih statistika za period 2020-2023. i strateški dokument Samoprocjena poljoprivredne statistike, gdje su identifikovane sve aktivnosti koje treba sprovesti u cilju

sprovedenja poljoprivrednog popisa. Takođe, nastavljen je kontinuirani rad na aktivnostima u cilju pripreme predstojećeg Popisa poljoprivrede.

U oblasti statistike stočarstva za godišnje Istraživanje o stočarstvu poljoprivrednih gazdinstava (Anketa o broju stoke) nastavljeno je sa implementacijom CAPI metode, pa je prikupljanje podataka ovom metodom u decembru 2020. sprovedeno u pet opština. U cilju prelaska na nove metode prikupljanja podataka radjeno je na integrisanju upitnika za četiri istraživanja, kako bi se poboljšala dostupnost podataka i smanjila opterećenost izvještajnih jedinica.

Kroz Višekorisnički projekat IPA 2017 Monstat je sproveo istraživanje o prometu pesticida u skladu sa Regulativom (EK) 1185/2009 koja se odnosi na statistiku pesticida. Preliminarni podaci dostavljeni su Eurostatu putem e-DAMIS za 2018 i 2019. Po prvi put u Crnoj Gori sprovedeno je Pilot istraživanje o upotrebi pesticida na poljoprivrednim gazdinstvima. Sproveden je terenski rad u periodu od 21. IX - 10. XI 2020. Ovaj projekat je u završnoj fazi (planirano je da se Završni izvještaj dostavi do kraja aprila 2021.).

U oblasti agromonetrane ostvaren je vidan napredak u dijelu postavljanja eksperimentalnog sistema za prvu i drugu procjenu EAA, a shodno EU Regulativa (EC) 138/2004. U saradnji sa Savetodavnom službom uspostavljen je eksperimentalni sistem za izračunavanje EAA prognoze na osnovu raspoloživih podataka za 2018. i 2019. i dati predlozi za indikatore koji će se koristiti u sistemu predviđanja.

3.18.6. Statistika životne sredine

U oblasti statistike šumarstva ostvaren je vidan napredak u pogledu harmonizacije na nacionalnom i međunarodnom nivou. Po prvi put, Crna Gora je, uz ekspertsku pomoć, odradila veliku reviziju na bazi raspoloživih izvora te proizvela podatke za statistiku šumarstva za period 1990-2018. Revidirani podaci su objavljeni krajem 2020. Na ovaj način kreirani su uslovi za razvoj proizvodnog računa u šumarstvu u skladu sa Regulativom (EK) 691/2011.

Krajem decembra 2020. preračunati podaci u oblasti statistike otpada (2011-2018) su objavljeni. Preračun vremenskih serija za period 2011-2018 je odrađen kroz projekat Nacionalna IPA 2017 u cilju unapređenja kvaliteta, dostupnosti i jasnoće podataka u oblasti statistike otpada shodno principima zvanične statistike.

3.18.7. Dodatno povezivanje

Ukupno se šalje 303 različita dataseta. U SDMX formatu se šalju podaci Nacionalnih računa i od 2019. podaci STS-a (short term statistics).

U izvještajnom periodu Uprava za statistiku je poslala Eurostatu putem Edamis web portala i Edamis web aplikacije podatke iz 39 domena. U periodu poslato je 112 različitih datasetova. Konstantno se radi na povećanju broja podataka različitih domena i datasetova koji se šalju preko Edamisa.

Uprava za statistiku osim podataka redovno šalje i metapodatke statističkih istraživanja. Tokom 2020. poslali su metapodaci 102 statistička istraživanja korišćenjem veb aplikacije koju je razvio Eurostat - European Statistical System Metadata Handler (ESS MH). Podaci koji se šalju koristeći ESS MH Standarde koje moraju da ispune metapodaci su SIMS (Single Integrated Metadata Structure) ili ESMS (Euro SDMX Metadata Structure).

3.19. POGLAVLJE 19: SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOSŁJAVANJE

3.19.1. Radni odnosi

Skupština je 20. I 2021. donijela Zakon o izmjeni Zakon o radu, koji je usklađen s 14 direktiva EU, u cilju obezbjeđivanja mogućnosti da se opšti kolektivni ugovor zaključi najkasnije do 31. XII 2021. U skladu sa Zakonom o radu, u 2020. donijeti su sljedeći podzakonski akti:

- Pravilnik o načinu i postupku registrovanja opšteg, granskog i kolektivnog ugovora kod poslodavca („Sl. list CG“, broj 62/20);
- Pravilnik o sadržaju, načinu i roku dostavljanja statističkih podataka o obavljanju poslova ustupanja zaposlenih, uslovima, načinu i postupku izdavanja i oduzimanja dozvola za rad agenciji za privremeno ustupanje zaposlenih („Sl. list CG“, broj 35/20).

Skupština je donijela Zakon o Fondu rada 27. VII 2020. („Sl. list CG“, broj 80/20) koji je usklađen s Direktivom 2008/94/EZ Evropskog parlamenta i vijeća od 22. X 2008. o zaštiti zaposlenih u slučaju insolventnosti njihovog poslodavca. Primjena Zakona o radu obuhvaćena je u značajnoj mjeri kroz redovne aktivnosti Inspekcije rada, ali i postupanju po zaprimljenim inicijativama - 1.496 u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja. U okolnostima pandemije, pokazala se nedostatnost Zakona o radu u regulisanju nekih prava zaposlenih (plaćeno odsustvo jednog roditelja sa djetetom do 11 godina starosti za vrijeme prekida rada obrazovno-vaspitnih ustanova, visina naknade zarade zaposlenim za vrijeme samoizolacije).

U 2020. godini Inspekcija rada izvršila je ukupno 8.874 inspekcijska pregleda (u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja 5.960 i u oblasti zaštite i zdravlja na radu 2.914), u kojima je utvrdila ukupno 3.147 nepravilnosti.

Inspekcija rada je tokom 2020. Evidentirala samo tri slučaja radnog angažovanja djece u neformalnom radu starosti od 15 do 18 godina. Inspektori su poslodavcima donijeli ukazivanje za otklanjanje nepravilnosti, odnosno pribavljanja potrebne dokumentacije (ljekarsko uvjerenje i saglasnost roditelja), kako bi se ispunili zakonski uslovi za rad tih lica. Inspekcija rada nije evidentirala slučajeve koji bi se mogli tretirati kao najgori oblik radnog angažovanja djece u bilo kojoj djelatnosti.

3.19.2. Zaštita i zdravlje na radu

Na osnovu Zakona o zaštiti i zdravlju na radu („Sl. list CG“, br. 34/14 i 44/18), koji je usklađen s Direktivom Savjeta 89/391/EEZ i Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta 92/57/EEZ, u cilju daljeg usklađivanja s pravnom tekovinom EU, u toku 2020. su usvojeni pravilnici koji dodatno uređuju oblast zaštite i zdravlja na radu.

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o mjerama zaštite i zdravlja na radu od rizika izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama („Sl. list CG“, broj 21/20), koji je usvojen 22. III

2020, usklađen je s Direktivom Evropskog parlamenta i Vijeća 2019/130 o izmjeni Direktive 2004/37/EZ o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama na radu i Direktivom Evropskog parlamenta i Vijeća 2019/983 o izmjeni Direktive 2004/37/EZ o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama na radu.

Pravilnik o mjerama zaštite i zdravlja na radu u radnoj sredini i radnoj okolini („Sl. list CG“, br. 104/20), koji je donijet 23. X 2020, usklađen je s Direktivom Savjeta 89/654/EEZ od 30. X 1989. o minimalnim zahtjevima za zaštitu i zdravlje na radnom mjestu, kao i s određenim odredbama Direktiva Savjeta 94/33/EEZ od 22. VI 1994. o zaštiti mladih ljudi na radu i Direktivom Savjeta 92/85/EEZ od 19. X 1992. o uvođenju mjera za poboljšanje sigurnosti i zdravlja trudnih radnica te radnica koje su nedavno rodile ili doje na radnom mjestu.

U decembru 2020, Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu, dobio je dozvolu za obavljanje stručnih poslova zaštite od nejonizujućih zračenja ("Sl. list CG", broj 125/20).

3.19.2.1. Administrativni kapaciteti

U okviru Direkcije za poslove zaštite i zdravlja na radu u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, bilo je predviđeno pet radnih mjesta, od čega su četiri popunjena.

3.19.2.2. Inspekcijski nadzor

U 2020, Inspekciji rada prijavljene su 24 povrede na radu: 6 smrtnih slučajeva, 17 teških i 1 kolektivna povreda na radu, i to:

- 6 smrtnih slučajeva: 5 u građevinskom sektoru i 1 u sektoru sanbdijevanja električnom energijom;
- 17 teških povreda na radu: 12 u građevinskom sektoru, 2 u sektoru trgovine, 1 u poljoprivredi, 1 u skladištu, 1 u komunalnoj djelatnosti;
- 1 kolektivna povreda se desila u građevinskom sektoru.

U dijelu opremljenosti inspektora rada za rad, 43 inspektora imaju 24 vozila, laptop sa modemom za pristup internetu, mobilni štampač (ne svi), mobilni skener (ne svi). Inspektori za oblast zaštite i zdravlja na radu imaju: zaštitne šljemove, zaštitne čizme, vodonepropusne fluorescentne jakne, 2 foto aparata (ne svi), dok inspektori rada za oblast radnih odnosa i zapošljavanja tu opremu nemaju.

3.19.3. Socijalni dijalog

Tokom 2020. Socijalni savjet je održao dvije plenarne sjednice i 11 sjednica Predsjedništva Savjeta. Ovakva dinamika rada bila je uslovljena mjerama NKT-a (Nacionalno koordinaciono tijelo) za sprječavanje širenja epidemije COVID-19 i zabranom javnih okupljanja u zatvorenom i otvorenom prostoru, koje su bile na snazi u većem dijelu godine. U uslovima zabrana javnih okupljanja, članovi Predsjedništva su bili u stalnom kontaktu.

Vlada je, u toku 2020. kao podršku građanima i privredi, donijela tri paketa ekonomskih mjera u cilju podrške i oporavka crnogorske privrede. Socijalni partneri nisu bili uključeni prilikom donošenja Prvog i Trećeg paketa pomoći, dok su prilikom Drugog paketa bili konsultovani prvo sa nivoa Ministarstva rada i socijalnog staranja, a kasnije i sa nivoa Vlade. Bez obzira na nedostatak ozbiljnijeg procesa tripartitnih konsultacija, socijalni partneri su svojim analizama, sugestijama i predlozima koje su dostavljali Vladi nastojali da pomognu u procesu koncipiranja drugog i trećeg paketa ekonomskih mjera.

Međunarodna organizacija rada (MOR) u Crnoj Gori sprovodi projekat „Unapređenje upravljanja tržištem rada, kroz efikasan socijalni dijalog o reformama rada“, koji finansira Evropska komisija. U okviru aktivnosti Projekta održane su krajem januara 2020. održane su tri tematske radionice za članove Savjeta i zainteresovane aktere.

Prva od tri radionice bila je posvećena neformalnoj ekonomiji. Druga bipartitnom kolektivnom pregovaranju sa posebnim osvrtom na djelatnost trgovine. Bipartitno kolektivno pregovaranje karakterišu model socijalnog dijaloga na granskom i nivou preduzeća. U Crnoj Gori socijalni dijalog na nivou preduzeća još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou, iako za to postoji odgovarajući pravni okvir. Granski socijalni dijalog i pregovaranje je značajno razvijen, osim u sektoru trgovine. Treća radionica se bavila socijalnim dijalogom na lokalnom nivou – dobre prakse i primjeri. Socijalni dijalog na lokalnom nivou još nije razvijen na zadovoljavajući način.

Kada je riječ o kolektivno pregovaranju, trenutno ima zaključena 23 granska kolektivna ugovora, od kojih su 2 zaključena u 2020. U toku je pregovaranje za zaključivanje novog Opšteg kolektivnog ugovora između Vlade, reprezentativnog udruženja poslodavaca i reprezentativnih organizacija sindikata. Kako je novim Zakonom o radu propisana obaveza registrovanja kolektivnih ugovora kod poslodavca, tokom 2020. su registrovana dva kolektivna ugovora kod poslodavca.

3.19.4. Politika zapošljavanja

Tržište rada prema podacima iz Ankete o radnoj snazi (Monstat) za treći kvartal 2020. bilježi negativna kretanja indikatora stope aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti.

Stopa aktivnosti (15+) iznosila je 53,1% i bilježi pad od 0,3 procentnih poena (p.p) u odnosu na drugi kvartal 2020. kada je iznosila 53,4%, kao i pad od 6,9 p.p u odnosu na III kvartal 2019. (60,0%).

Stopa zaposlenosti (15+) iznosila je 43,0% i manja je za 3,8 p.p. u odnosu na drugi kvartal 2020. kada je iznosila 45,2%, odnosno za 7,9 p.p. u odnosu na isti period 2019. (50,9%).

Stopa nezaposlenosti (15+) iznosila je 19,0% i veća je za 3,9 p.p. u odnosu na drugi kvartal (15,2%) i takođe veća je za 3,9 p.p u poređenju sa istim kvartalom 2019.

Osim navedenih indikatora, koji ukazuju da je pandemija COVID-19 znatno uticala na tržište rada, dostupni administrativni podaci dodatno ukazuju na negativna kretanja zaposlenosti i nezaposlenosti. Tako administrativni podaci Monstata, ukazuju da je prosječan broj zaposlenih u 2020. bio 176.693, što je na nivou od 86,8% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u 2019. godini (203.545).

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) su se na dan 31. XII 2020. nalazila 47.509 lica, što je 9.893 lica (26,30%) više u odnosu na isti period 2019. Udio **žena** u ukupnom broju registrovanih nezaposlenih lica povećan je sa 58,40% na 58,82%. Nezaposleni **mladi** (15-24) su činili 12,53% ukupno registrovanih nezaposlenih lica, što je više u odnosu na decembar 2019. kada su činili 11,46% ukupno registrovanih nezaposlenih. Istovremeno, na evidenciji ZZZCG dolazi do smanjenja učešća **lica starosne dobi 50 godina i više** sa 33,4% u 2019. godini na 30,59% u 2020.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore na kraju 2020. nalazilo se i 10.970 **lica sa invaliditetom** od čega je 60,54% žena. Najveći broj ovih lica 9.738 ili 88,43% su nezaposlena lica koja su, status lica sa invaliditetom i procenat invaliditeta ostvarila u skadu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom.

3.19.4.1. Podaci o Romima i Egipćanima

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore na dan 31. XII 2020. nalazilo 1.012 Roma i Egipćana (540 žena ili 53,36%) koji aktivno traže zaposlenje. Kada je obrazovna struktura u pitanju podaci su sljedeći:

- 957 lica bez zanimanja - I nivo obrazovanja, što predstavlja 94,57% od ukupnog broja Roma i Egipćana na evidenciji Zavoda, (514 žena);
- 18 lica sa završenim II nivoom obrazovanja (1,78%) od ukupnog broja Roma i Egipćana na evidenciji Zavoda), 11 žena;
- 19 lica – sa završenim III nivoom obrazovanja, žena 3.
- 15 lica sa IV nivoom obrazovanja, 9 žena.
- 3 lica sa visokim obrazovanjem, 3 žene.

Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020. predstavljala je strateški okvir za sprovođenje politike zapošljavanja u navedenom periodu. Opšti cilj strategije bio je stvaranje optimalnih uslova za rast zaposlenosti i unapređenje ljudskih resursa u Crnoj Gori i za njegovu realizaciju definisana su četiri prioriteta. Implementacija Strategije odvijala se kroz godišnje akcione planove, kojim su se definisale konkretne aktivnosti. Sprovođenje Strategije je praćeno kroz godišnje izvještaje o realizaciji akcionih planova.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore je pravno lice koje ime status državnog fonda i obavlja djelatnost koja obuhvata poslove u vezi sa zapošljavanjem utvrđene Zakonom o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Sl.list CG“, broj24/19), drugim propisima i Statutom Zavoda, kao poslove iz prenesene nadležnosti. U Zavodu poslovi su organizovani u okviru sedam sektora, jednog odjeljenja, četiri službe i devet područnih jedinica. Važećim Pravilnikom u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore sistematizovana su službenička i namještenička radna mjesta za 363 izvršioca. Na dan 31.XII 2020. broj zaposlenih u Zavodu iznosio je 314.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore sprovodi mjere aktivne politike zapošljavanja. Složena epidemiološka situacija uzrokovana pandemijom COVID-19, otežavala je, odnosno usporavala, prije svega aktivnosti pripreme i izbora učesnika programa aktivne politike zapošljavanja, pa je implementacija programa započeta u maju 2020.

Zavod za zapošljavanje je u saradnji sa poslodavcima, realizovao **programe aktivne politike zapošljavanja** za 1.402 nezaposlenih lica, što je manje za 28% ili 548 lica (1.950 lica) od planiranog broja učesnika programa za 2020. azlog što Program obrazovanja i osposobljavanja odraslih, zbog zabrane i ograničenja u radu obrazovnih ustanova, nije bilo moguće realizovati za planiranih 620 nezaposlenih lica.

U ukupnom broju učesnika programa aktivne politike zapošljavanja lica ženskog pola učestvovala su sa 57,06%, mlada lica starosti do 30 godina sa 49,14%, dok je učešće dugoročno nezaposlenih lica iznosilo 1,21%. Pripadnici RE populacije učestvovali su sa 2%, lica sa invaliditetom sa 7%, dok je učešće lica iz opština Sjevernog regiona bilo 58,06%.

Polazeći od programskih zadataka utvrđenih na osnovu potreba i mogućnosti lica otežanog zapošljavanja i potreba korisnika programa od javnog interesa, realizovani su **programi javnih radova** za 606 lica. Lica ženskog pola, u ovim programima, učestvovala su sa 64,5 % (391).

U programima javnog rada učestvovalo je dugoročno nezaposlenih lica, odnosno lica koja su u evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 1.2% u odnosu na ukupan broj učesnika programa. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 27,2 % u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno učestvovalo je 165 lica, od kojih 95 žena. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 31,7%, odnosno 192 lica, od kojih 110 žena. Korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice je 3%. Pripadnici RE populacije u ukupnom broju učesnika programa učestvovali su sa 2,3%, odnosno 14 lica, od kojih su 2 žene. Učešće lica sa invaliditetom je iznosilo 13,2%, odnosno 80 lica od kojih 47 žena.

Posmatrano prema nivoima obrazovanja učešće lica bez završene škole ili sa osnovnom školom bilo je 23,3%, odnosno učestvovalo je 141 lice, od kojih 70 žena. Sa stečenim srednjim obrazovanjem 57,7%, odnosno 350 lica od kojih 234 žene. Učešće lica sa visokim obrazovanjem iznosilo je 19%, odnosno učestvovalo je 115 lica od kojih 87 žena.

Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica bilo je iz opština Sjevernog regiona 360 (59,4%), zatim iz opština Središnjeg regiona 204 (33,6%), dok je najmanje lica iz opština Primorskog regiona 42 (7%).

Program je uspješno završilo 601 lice, odnosno 99,2% od ukupnog broja učesnika (606). Na kraju programa zaposleno je 35 lica.

Zavod za zapošljavanje je, u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma i drugim partnerima, realizovao Projekat "**Neka bude čisto**". Učesnici ovog projekta obavljali su poslove čišćenja magistralnih putnih pravaca duž cijele teritorije Crne Gore, košenja trave i rastinja oko magistralnih puteva i sakupljanja otpada. Projektom je omogućeno zapošljavanje, na privremenim netržišnim poslovima od javnog interesa, za 95 nezaposlenih lica, u trajanju od tri mjeseca.

Lica ženskog pola, u navedenom projektu, učestvovala su sa 13,68 % (13). U projektu je učestvovalo dugoročno nezaposlenih lica, odnosno lica koja su na evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 5,26% u odnosu na ukupan broj učesnika projekta. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 32,63% u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno 31 lice, od kojih je pet žena. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 29,47%, odnosno 28 lica od kojih je pet žena. U projektu je zaposleno šest lica sa invaliditetom, odnosno 6,21%, dok je i učešće korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice 6,21%, odnosno šest lica. Pripadnici RE populacije u ukupnom broju učesnika projekta učestvovali su sa 14,73%, odnosno 14 lica, od koji su dva lica ženskog pola.

Posmatrano sa teritorijalnog aspekta, najviše učesnika projekta je iz opština Sjevernog regiona - 37 lica (38,95%) od kojih je 6 žena, zatim iz opština Središnjeg regiona - 33 lica (34,73%) od kojih je 4 ženskog pola i najmanje iz opština Primorskog regiona - 25 lica (26,32%) od kojih su tri žene.

Program je uspješno završilo 87 lica, odnosno 91,5% od ukupnog broja učesnika (95). Na kraju programa zaposleno je 5 lica.

Program osposobljavanja za samostalan rad realizuje se, u saradnji sa poslodavcima – izvođačima programa (76), za nezaposlena lica sa stečenim srednjim obrazovanjem (III i IV nivo obrazovanja), kojima je nedostatak radnog iskustva u području rada stečene kvalifikacije identifikovan kao prepreka u zapošljavanju. Omogućeno je programsko zapošljavanje u trajanju od šest mjeseci, za 228 nezaposlenih lica. Program omogućava ovim licima da steknu radno iskustvo potrebno za samostalno obavljanje poslova u nivou obrazovanja, radi povećanja zapošljivosti i zapošljavanja ovih lica.

Poslodavci sprovode programske aktivnosti prilagođene profesionalnim i ličnim karakteristikama učesnika i, uz obezbijeđen mentoring, osposobljavaju ih za samostalan rad u nivou obrazovanja.

Lica ženskog pola u ukupnom broju učesnika ovog programa učestvuju sa 58,77% (134).

U programu su učestvovala dva dugoročno nezaposlena lica (dvije žene), odnosno lica koja su na evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 0,9% u odnosu na ukupan broj učesnika programa. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 2,63% u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno šest lica, od kojih je četiri žene. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 66,22%, odnosno 151 lica od koji je 85 žena. U programu je zaposleno jedno lice ženskog pola sa invaliditetom dok je učešće korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice 2,63% odnosno šest lica.

Posmatrano sa teritorijalnog aspekta, najviše učesnika programa je iz opština Sjevernog regiona - 150 lica (65,78%) od kojih je 86 žena, zatim iz opština Središnjeg regiona - 70 lica (30,70%) od kojih je 44 žene i najmanje iz opština Primorskog regiona - 8 lica (3,52%) od kojih je četiri žene.

Po završetku ovog programa poslodavci će izdati potvrde o stečenom radnom iskustvu u nivou obrazovanja uspješnim učesnicima, čime će isti steći uslov za polaganje stručnog ispita. Očekuje se da će poslodavci, saglasno svojim potrebama, zaposliti uspješne učesnike programa i nakon završetka programa, na poslovima za čije obavljanje su osposobljeni, čime će obezbijediti nedostajući stručni kadar.

Kako je realizacija programa u toku, ocjena njegovog značaja za učesnike programa donijeće se, na osnovu broja uspješnih i zaposlenih lica, u narednom periodu.

Program osposobljavanja za rad kod poslodavca se realizuje za nezaposlena lica kojima je nedostatak praktičnih znanja i vještina identifikovan kao prepreka u zapošljavanju. Programom je zaposleno 250 učesnika kod 64 poslodavca - izvođača programa u trajanju od tri mjeseca. Lica ženskog pola, u navedenim programima su učestvovala sa 50,4 % (126). U programu su učestvovala dva dugoročno nezaposlena lica (dvije žene), odnosno lica koja su u evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 0,8% u odnosu na ukupan broj učesnika programa. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 10 % u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno 25, od kojih je 18 žena. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 43,2%, odnosno 108 lica od kojih je 44 žena. Učešće korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice je 3%. Učešće lica sa invaliditetom je iznosilo 4%, odnosno 10 lica od kojih je 5 žena.

Posmatrano prema nivoima obrazovanja, učešće lica bez završene škole ili sa osnovnom školom iznosilo je 16%, odnosno 40 lica, od kojih su 24 žene, sa stečenim srednjim obrazovanjem 74%, odnosno 184 lica od kojih je 85 žena. Učešće lica sa visokim obrazovanjem iznosilo je 10 %, odnosno 25 lica od kojih su 16 žene. Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica je u opštinama Sjevernog regiona 150 (60%), zatim u opštinama Središnjeg regiona 88 (35,2%), dok je najmanje lica uključeno u opštinama Primorskog regiona 12 (4,8%).

Program je sa uspjehom završilo 247 učesnika odnosno 98,8%. Po završetku ovog programa poslodavci su uspješnim učesnicima izdali potvrde o osposobljenosti za obavljanje poslova konkretnih radnih mjesta. Na kraju programa zaposleno je 20 lica.

Zavod za zapošljavanje u saradnji sa Poreskom upravom, Upravom policije, Upravom za inspekcijske poslove, Upravom carina i Ministarstvom saobraćaja i pomorstva, realizuje Program "**Stop sivoj ekonomiji**". Ciljevi ovog programa su podrška mladima u rješavanju problema nezaposlenosti podizanjem njihovih radnih kapaciteta, kao i podrška suzbijanju sive ekonomije na tržištu rada. Programom je obuhvaćeno 210 nezaposlenih lica sa stečenim visokim obrazovanjem, do 30 godina života i sa radnim iskustvom u najkraćem trajanju od devet mjeseci.

Lica ženskog pola u ukupnom broju učesnika ovog programa učestvovala su sa 62,38% (131). Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica je u opštinama Sjevernog regiona - 110 lica (52,4%), zatim u opštinama Središnjeg regiona - 77 lica (36,6%), dok je najmanje lica uključeno u opštinama Primorskog regiona 12 lica (11%). U navedenom programu je učestvovalo jedno lice sa invaliditetom (0,48%). Program je uspješno završilo 198 lica, odnosno 94,28% od ukupnog broja učesnika (210). Na kraju programa zaposleno je 5 lica.

U okviru inoviranog programa za **kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u Crnoj Gori**, u 2020. podniet je 21 zahtjev za dodjelu kredita, čijom realizacijom bi se otvorila 23 nova radna mjesta. Od ovog broja, 8 zahtjeva (ili 38,1%) podnijele su nezaposlene žene, čijom realizacijom je planirano otvaranje 8 novih radnih mjesta.

Edukaciju "Pružanje elementarnih znanja iz oblasti preduzetništva" prošlo je 18 nezaposlenih lica i svi su podnijeli zahtjev za kredit. Održano je i sedam seminara "Pružanje specijalističke obuke i edukacije iz oblasti poslovnih vještina korisnicima kredita Zavoda za zapošljavanje" kojima je prisustvovao 91 korisnik kredita.

Program **stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem** realizovao se osmi put za redom za 2019/2020. . Pravo na stručno osposobljavanje imaju lica sa stečenim visokim obrazovanjem koja nemaju radno iskustvo u određenom nivou obrazovanja i u evidenciji su Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Tokom 2020. program stručnog osposobljavanja sprovodio se za 3.009 lica sa stečenim visokim obrazovanjem (1.382 lica u javnom i 1.627 lica u privatnom sektoru). Učešće lica ženskog pola u ukupnom broju uključenih lica iznosi 1.811, odnosno 60,18 %. Korisnici programa se stručno osposobljavaju, u trajanju od devet mjeseci, tokom kojeg primaju naknadu u neto iznosu od 50% prosječne neto zarade u Crnoj Gori u prethodnoj godini.

Suzbijanje sive ekonomije

Dosadašnja implementacija mjera na prevođenju neformalnog sektora u legalne tokove, kao i dodatni izazovi uzrokovani pandemijom COVID-19 su pokazali da je potreban holistički,

multisektorski pristup politici suzbijanja neformalne ekonomije. Ministarstvo finansija (sada Ministarstvo finansija i socijalnog staranja) formiralo je međusektorsku radnu grupu koja uključuje centralne vlasti, socijalne partnere, predstavnike lokalnih vlasti itd. Zadatak Radne grupe je da pripremi stručnu osnovu za formulisanje i pripremu Programa suzbijanja neformalne ekonomije s akcionim planom na osnovu rezultata istraživanja, postojećih preporuka, raspoloživih akademskih studija i drugih inputa (poslednje istraživanje sproveo je UNDP 2014.). Postupak javne nabavke za istraživanje domaćinstava i preduzeća u cilju utvrđivanja obima i strukture neformalne ekonomije je započet. Poseban fokus će biti na razvoju i praćenju indikatora koji se odnosi na učešće sive ekonomije u bruto domaćem proizvodu (siva ekonomija kao procenat BDP) i neprijavljenog (neregistrovanog) rada. Inspekcija rada je u 2020. zatekla 483 lica u nezakonitom radu, od čega su 337 bili stranci, a 146 crnogorski državljani. Po nalogu inspektora rada, 144 lica su zasnovala radni odnos u skladu sa zakonom, od čega su 29 bili stranci, a 115 crnogorski državljani.

3.19.5. Evropski socijalni fond

U okviru Sektorskog operativnog programa za zapošljavanje, obrazovanje i socijalne politike – SOPEES (tzv. Program EU i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu), potpisano je 18 ugovora od planiranih 25 na ukupan iznos od 12.757.228,80 eura, što čini 70,87% ukupne vrijednosti Programa – 18 miliona eura. Tokom 2020. godine nastavljene su aktivnosti koje su se odnosile na intenzivno praćenje ugovorenih projekata i izradu dokumentacije i pokretanje preostalih poziva predviđenih u okviru Programa. U avgustu 2020. potpisan je Finansijski sporazum za godišnji Akcioni dokument „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu - zapošljavanje i socijalna inkluzija 2020“ (IPA 2020) u vrijednosti od 7,7 miliona eura od čega je za podršku za oblast tržišta rada i socijalne politike izdvojeno oko 6,5 miliona eura.

U cilju jačanja operativnih kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) za realizaciju aktivnih mjera zapošljavanja kroz digitalizaciju, Međunarodna organizacija rada (MOR) sprovodi projekat „Jačanje operativnih kapaciteta ZZZ-a za sprovođenje usluga za tržište rada i mjera aktivne politike zapošljavanja Crne Gore putem digitalizacije 2021-2022“ u vrijednosti od 374,114.00 eura.

U okviru sprovođenja aktivnosti koja se odnosi na unapređenje pristupačnosti javnim zgradama koja se finansira iz IPA 2018 Akcionog dokumenta „Podrška vladavini prava i temeljnim pravima“ u nadležnosti Ministarstva pravde, 1. IX 2020. je započeta realizacija projekta „Unapređenje pristupačnosti javnih ustanova i centara za socijalni rada u Crnoj Gori“, vrijedan 166,240.00 eura.

3.19.6. Socijalna inkluzija i zaštita

Strategija razvoja socijalne zaštite starijih za period 2018–2022. donijeta je u cilju unapređena socijalne zaštite starijih, s integrisanim uslugama i podrškom radi očuvanja i poboljšanja kvaliteta njihovog života. .

Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. donijeta je u cilju unapređenja kvaliteta života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihovog osnaživanja za samostalan i produktivan život. Praćenje i ocjenjivanje ovih strategija je obezbijeđeno je osnivanjem timova za praćenje i ocjenjivanje Strategije. Uspješnost realizacije strategija prati se pomoću indikatora definisanih akcionim planom, kojima se mjeri efikasnost i efektivnost predloženih mjera. Vlada je u 2020. usvojila je izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2019. za sprovođenje Strategije razvoja socijalne zaštite starijih za period 2018–2022.

U cilju procesa **deinstitucionalizacije** u 2020. usvojen je Plan transformacije JU Zavod “Komasnki most”. Očekivani rezultati navedenog plana transformacije su transformacija ustanove za smještaj osoba sa invaliditetom u pružaoca usluga za život u zajednici, smanjen broj korisnika u ustanovi, kao i prevencija institucionalizacije, a samim tim i kvalitetnija zaštita korisnika u sistemu socijalne i dječje zaštite. Jedan od specifičnih ciljeva je prelazak sa institucionalnog smještaja korisnika na vaninstitucionalne oblike zaštite.

Usluge socijalne i dječje zaštite treba da u najvećem stepenu odgovore na potrebe korisnika uz poštovanje ljudskih prava i dostojanstva, budu jednako dostupne svim korisnicima u sredinama u kojima žive, omoguće korisniku izbor usluga i pružalaca usluga, bilo da se radi o javnom, nevladinom ili privatnom sektoru, budu pružene u kontinuitetu i potrebnom trajanju. Ugroženoj djeci i porodicama poboljšan pristup kvalitetnim, preventivnim i inkluzivnim uslugama koje se pružaju u porodici i zajednici (pozitivni rezultati postignuti su u razvoju hraniteljstva, Dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, razvijanje usluge Porodični saradnik, itd.)

Paralelno sa smanjenjem broja djece u ustanovama, zabilježen je porast broja djece u hraniteljskim porodicama, a posebno nesrodničkim. Crna Gora ima tradicionalno dobro razvijeno hraniteljstvo u okviru proširene porodice, pa smo dodatno radili na razvoju nesrodničkog hraniteljstva.

U toku je realizacija Plana transformacije Dječijeg doma u Bijeloj, jedine ustanove u Crnoj Gori, za smještaj djece bez roditeljskog staranja, kako bi se smanjio pritisak na instituciju i djeca vratila u porodice, izmjestila u alternativne oblike zaštite, tj. hraniteljsku porodicu ili druge usluge u okviru lokalne zajednice. Transformacijom ustanove će se proširiti njena djelatnost, razvojem servisa za podršku porodici i zajednici, što će rezultirati kvalitetnijom brigom za veći broj djece.

U narednom periodu akcenat će biti stavljen na nastavak dalje promocije raznih vrsta hraniteljstava, kako u cilju adekvatne podrške svoj djeci kojoj je potrebna specifična podrška, kao i u cilju unapređenja položaja hranitelja. Izazov koji je pred nama je, prije svega, jačanje prirodne porodice, pružanje još veće podrške majci i djetetu i stvaranju uslova za njihovu veću socijalnu i finansijsku samostalnost. Nastavićemo sa daljim snaženjem hraniteljstva u okviru proširene porodice, i razvojem standardnog-profesionalnog hraniteljstva, s posebnim akcentom na djecu od 0-3 godine.

Do sada je u Crnoj Gori osnovana jedna Mala kućna zajednica za djecu bez roditeljskog staranja i 16 dnevnih centara za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Kontinuirano se sprovode aktivnosti na smanjenju broja djece u ustanovama kroz podršku biološkoj porodici i razvoj porodičnog smještaja-hraniteljstva kao alternativnog oblika zaštite.

Kao dio procesa deinstucionalizacije i reforme sistema, uz podršku UNICEF-a i UNDP-a i u partnerstvu s nevladinim sektorom, uvedena je usluga „Porodični saradnik”. Uspostavljena je nacionalna besplatna SOS telefonska linija za djecu. Ojačani su kapaciteti i saradnja sa nevladinim sektorom u oblasti borbe protiv nasilja nad djecom i unapređenja prava djece sa smetnjama u razvoju.

Do danas su uspostavljene usluge podrške za život u zajednici i to:

- usluga dnevnog boravka za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju – 14 dnevnih boravaka;
- usluga dnevnog boravka za djecu sa smetnjama u teškoćama u razvoju – 13 dnevnih boravaka
- usluga pomoć u kući za odrasla i stara lica sa invaliditetom;
- usluga dnevnog boravka za djecu sa problemima u ponašanju 3 dnevna boravka;
- usluga pomoć u kući za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- usluga stanovanje uz podršku se obezbjeđuje mladom licu koje je bilo dijete bez roditeljskog staranja do 23 godine života u: Podgorici, Danilovgradu i Bijelom Polju.

Sporazum između Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i Centara za socijalni rad o procesu socijalne aktivacije radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja ima za cilj unapređenje položaja ranjivih grupa nezaposlenih lica kroz ponudu integrisanih usluga iz oba sistema. Radna aktivacija podrazumijeva pružanje pomoći radno sposobnim korisnicima materijalnog obezbjeđenja, koja se, kroz izradu individualnog plana zapošljavanja i individualnog plana aktivacije, usmjeravaju da prihvate programe podrške i na taj način povećaju zapošljivost i poboljšaju pristup tržištu rada. U 2020, aktivacija svih korisnika materijalnog obezbjeđenja, koji su aktivni tražioci posla, odvijala se u okviru redovnih aktivnosti Zavoda, kroz pružanje usluga informisanja, savjetovanja i motivisanja radi uključivanja u programe aktivne politike zapošljavanja i/ili posredovanja u zapošljavanju, a u skladu sa mjerama i preporukama NKT-a i NST-a. U 2020. Zavod je po zahtjevu centara za socijalni rad, učestvovao u izradi 1.164 individualna plana aktivacije. Usluga posredovanja u

zapošljavanju, odvijala se u skladu sa iskazanim potrebama poslodavaca, u izvještajnom periodu, rezultirala je zapošljavanjem 292 radno sposobna korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice. U mjere aktivne politike zapošljavanja uključena su 33 korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice. Besspovratna sredstva za samozapošljavanje dobila su 22 lica, u mjere profesionalne rehabilitacije uključeno je 45 lica, dok su u druge programe koji za cilj imaju povećanje zapošljivosti uključena 34 lica. U toku 2020. godine, informacijski sistemi Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i nadležnog Ministarstva razvili su sisteme elektronske komunikacije za razmjenu podataka o korisnicima materijalnog obezbjeđenja. Krajem 2020. započeta je realizacija projekta „Aktiviraj!“, koji sprovodi UN u Crnoj Gori u partnerstvu sa Vladom, s ciljem povećanja efikasnosti i efektivnosti sistema i usluga socijalne zaštite. Jedna od aktivnosti odnosi se na razvoj metodologije koja koristi dizajn po mjeri korisnika i kao rezultat ima unapređenje postojećih i kreiranje novih usluga/programa za radnu aktivaciju korisnika materijalnog obezbjeđenja.

Od početka primjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, naknade po osnovu ostvarenih prava se isplaćuju redovno na mjesečnom nivou. Broj korisnika jednog ili više prava iz socijalne i dječje zaštite u 2020. kretao se oko 53.000. U 2020. za prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite godine iz budžeta Crne Gore isplaćeno je oko 76 mil.eura.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti unaprijeđena je oblast materijalnih davanja, kao i oblast usluga socijalne i dječje zaštite. Donošenjem pomenutog zakona, realizuju se aktivnosti koje podrazumijevaju između ostalog, podsticanje razvoja postojećih i uvođenje novih usluga socijalne i dječje zaštite u zajednici i uključivanje u oblast pružanja usluga što više različitih aktera, koji će omogućiti da se usluge na teritoriji Crne Gore pružaju i razvijaju na ujednačen način. Zakonom je utvrđen postupak za dobijanje licence za organizacije i stručne radnike iz oblasti socijalne i dječje zaštite, postupak akreditacije programa obuke, kao i propisana inspekcija socijalne i dječje zaštite.

Imajući u vidu, da se u kontinuitetu odvijaju društveno-ekonomske promjene, kako na globalnom nivou tako i u državi i u tom smislu dolazi do izmjene strukture postojećih i potencijalnih korisnika prava iz socijalne i dječje zaštite, ova pitanja će u narednom periodu biti predmet preispitivanja i izmjene zakonskih rješenja u ovoj oblasti.

Informacioni sistem socijalnog staranja (IISSS) - Socijalni karton je jedan od osnovnih stubova reforme sistema socijalne i dječje zaštite koji je značajno unaprijedio način rada centara za socijalni rad, jer je podržao sve poslovne procese i omogućio stvaranje jedinstvenog „socijalnog kartona“ građana uključenih u sistem socijalnog staranja i dječje zaštite. Daljim razvojem projekta Socijalni karton, implementiran je integrisani informacijski sistem socijalnog staranja (IISSS) koji je obuhvatio sva prava iz socijalne i dječje zaštite (osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite) i koji je u funkciji u svim centrima za socijalni rad i svim ustanovama socijalne i dječje zaštite.

ISSS je unaprijedio kapacitete Vladeda planira, prati i upravlja socijalnom i dječjom zaštitom. Socijalni karton je instrument koji se koristi za ciljno usmjeravanje, pružanje, praćenje i kontrolu pomoći porodicama i pojedincima, a istovremeno služi i interesu javnosti na način što je ubrzao svakodnevni rad sistema socijalne i dječje zaštite. Od Socijalnog kartona, u krajnjem, najviše koristi imaju oni kojima je pomoć najviše potrebna, korisnici prava iz socijalne i dječje zaštite. Korisnici se više ne izlažu teškoćama i troškovima vezanim za prikupljanje dokumentacije neophodne da bi ostvarili pravo na pomoć. Umjesto njih, ISSS sam prikuplja dokaze automatskom razmjenom podataka sa informacionim sistemima drugih institucija. Na taj način sistem omogućava isključivanje onih korisnika koji ne ispunjavaju uslove na socijalnu pomoć, što je omogućilo uštedu sredstva za one kojima je socijalna pomoć najpotrebnija.

3.19.7. Anti-diskriminacija

Nakon završene javne rasprave 16. III 2020. i obavljenog međuresornog usaglašavanja, Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije je 20. VII 2020. upućen na mišljenje Evropskoj komisiji. EK je dostavila komentare krajem 2020. i početkom 2021. Usljed organizacionih promjena u radu organa državne uprave, u toku je procedura za verifikaciju nove radne grupe koja će nastaviti rad na daljoj pripremi Nacrta i njegovim usklađivanjem sa smjernicama EK.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o rodnoj ravnopravnosti (2015) je s pravnom tekovinom EU. Ratifikacijom brojnih međunarodnih ugovora i konvencija, država se obavezala da će sprovoditi međunarodne standarde u ovoj oblasti i raditi na poboljšanju uslova za ravnopravno učešće muškaraca, žena i osoba drugačijeg polnog i rodnog identiteta u svim sferama života. Proces pristupanja EU, kao i koraci koji se preduzimaju kako bi se postigli Ciljevi održivog razvoja, dodatno su osnažili ove politike.

U decembru 2016. je usvojena Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021., koja kao oblast djelovanja između ostalih prepoznaje i diskriminaciju u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja.

U julu 2019. je donijeta Strategija manjinske politike 2019-2023. s pratećim Akcionim planom za 2019. i 2020. godinu. Akcionim planom za 2020. godinu iz oblasti zapošljavanja bile su predviđene tri aktivnosti od kojih je jedna aktivnost u potpunosti realizovana, dok su preostale dvije, zbog situacije sa pandemijom COVID-19, odložene za 2021, koja će biti obuhvaćena Akcionim planom za praćenje sprovođenja Strategije manjinske politike za 2021. i 2022. Strategijom za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gorici period 2019-2023 u okviru oblasti „Pristup radu, uslugama i servisima podrške“ predviđene su mjere i aktivnosti koje se odnose na smanjenje diskriminacije LGBTI osoba u sektoru zapošljavanja. U narednom periodu planirana je edukacija poslodavaca o ovoj tematici u cilju

podsticanja ka kreiranju inkluzivnih radnih mjesta, te osnaživanja LGBTI osoba da se na profesionalnom planu samostalno razvijaju.

Iz godine u godinu u instituciji Ombudsmana je zabilježen trend rasta pritužbi, kao i veći broj pokrenutih postupaka po sopstvenoj inicijativi, prisustvo na promotivnim aktivnostima, skupovima i obukama uz značajno prisustvo u medijima. Da bi se osnažila vidljivost, i institucija bila bliža građanima, otvoren je Instagram profil Institucije /ombudsmancg. U periodu od 1. I do 31. XII 2020. u sektoru diskriminacije je bilo 220 predmeta (u 2019. 141, a 2018. 155 predmeta), pri čemu je u oblasti rada i zapošljavanja u istom sektoru bilo 55 pritužbi zbog različitih diskriminatornih osnova. Sudski predmeti u oblasti diskriminacije ostaju rijetki.

3.19.8. Anti-diskriminacija i jednake mogućnosti

Zakonom o radu propisano je da zaposlenoj ženi za vrijeme trudnoće dato pravo na dan odsustva u toku mjeseca radi obavljanja prenatalnih pregleda, kao i da za vrijeme ovog odsustva zaposlena žena ima pravo na zaradu kao da je na radu.

U pogledu zaštite od prestanka radnog odnosa na određeno vrijeme kao jedna od bitnih novina u novim Zakonu o radu predviđeno je da zaposlenoj ženi kojoj ugovor o radu na određeno vrijeme ističe u periodu trudnoće i korišćenja prava na odsustvo radi održavanja trudnoće, usvojiteljskog i hraniteljskog odsustva, rok za koji je ugovorom o radu zasnovao radni odnos na određeno vrijeme, produžava se do isteka korišćenja prava na odsustvo.

Na osnovu nalaza i preporuke nadležnog doktora medicine, ženi za vrijeme trudnoće i dok doji dijete, a koja radi na poslovima koji mogu da ugroze njen život i zdravlje djeteta, poslodavac je dužan da joj ponudi privremeni raspored na druge odgovarajuće poslove.

Zaposlena žena koristi porodiljsko odsustvo u obaveznom trajanju od 98 dana, od kojih je 28 dana prije očekivanog porođaja, a 70 dana nakon rođenja djeteta. Takođe predviđeno je i kad se porodiljsko odsustvo može prenijeti na oca djeteta od dana rođenja djeteta, u slučajevima kada je majka umrla na porođaju, teško bolesna, napustila dijete, lišena roditeljskog prava, navedeno nije bilo predviđeno važećim zakonom.

U odnosu na korišćenje prava na roditeljsko odsustvo novina u okviru ovih odredbi jesu da je pravo na roditeljsko odsustvo je pravo svakog od roditelja da koristi odsustvo sa rada zbog njege i staranja o djetetu. Roditeljsko odsustvo se može koristiti nakon isteka porodiljskog odsustva u skladu sa zakonom, u trajanju do 365 dana od dana rođenja djeteta. Pravo na roditeljsko odsustvo imaju oba roditelja u jednakim djelovima. Ako je jedan od roditelja nezaposlen, a drugi zaposlen, zaposleni roditelj ima pravo na korišćenje roditeljskog odsustva. Novim zakonom propisano da zaposleni roditelj ima pravo na polovinu punog radnog vremena za vrijeme dok dijete ne navrši 3 godine života ukoliko mu je potrebna pojačana njega, usvojilac djeteta, staralac i hranitelj. Takođe, pravo da radi polovinu radnog

vremena ima roditelj, usvojlac ili lice kojem je organ starateljstva povjerio dijete sa smetnjama u razvoju na staranje i njegu, kao i hranitelji.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Crnoj Gori se realizuje u predškolskim ustanovama - javnim i privatnim. Djeca do tri godine starosti pohađaju jaslice, a djeca uzrasta od 3 do 6 godina pohađaju vrtiće. Mreža predškolskih ustanova u Crnoj Gori je sastavljena od 21 javne predškolske ustanove (JPU) i 30 privatne predškolske ustanove (PPU). Privatne predškolske ustanove postoje uglavnom u većim gradovima (Podgorica, Budva, Bar, Tivat, Herceg Novi, Kotor, Nikšić i Ulcinj). U školskoj godini 2019/20 ukupno 23.080 dece (47% djevojčica i 53% dječaka) uzrasta od 0 do polaska u osnovno obrazovanje uključeno je u programe PVO u 170 vaspitnih jedinica i 778 grupa. Broj korisnika predškolskog obrazovanje za djecu samohranih roditelja je 560 i oni plaćaju 50% cijene boravka i ishrane u PVO, ostalo ide na teret budžeta Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta.

Zakon o radu propisuje jednakost među zaradama za svakog zaposlenog, bez decidnog navođenja da se odnosi na muškarce i žene.

Kao jedna od ozbiljnih posljedica prisustva rodni stereotipa i rodni uloga javlja se veliki jaz u pristupu resursima između muškaraca i žena. Iako je pristup obrazovanju podjednak, za žene je pristup tržištu rada teži, pa one čine 45% u odnosu na ukupan broj zaposlenih. Među ženama je stopa nezaposlenosti 15%, dok je stopa neaktivnosti 47%⁶.

Shodno Indeksu rodne ravnopravnosti iz 2019. godine, u oblasti rada, u kojoj se mjeri učešće na tržištu rada i segregacija i kvalitet rada, navodi se da je u Crnoj Gori stopa zaposlenosti u ekvivalentu punog radnog vremena 37,3% za žene i 50,5% za muškarce. Kada je u pitanju trajanje radnog vijeka, žena koja danas ima 15 godina će u prosjeku na tržištu rada biti aktivna narednih 27,9 godina, a muškarac 34,4 godine. Što se tiče segregacije, za muškarce i žene na radnom mjestu postoji horizontalna i vertikalna segregacija. Žene su uglavnom nalaze na niže plaćenim zanimanjima i pokazuju tendenciju da ne napreduju po hijerarhiji odlučivanja istom brzinom kao i muškarci. Ukupna indeksna vrijednost za oblast rada u Crnoj Gori je 65,2 indeksnih poena, dok je za istu oblast prosjek u EU zemljama 72. Medijska kampanja u cilju podizanja svijesti o rodnoj ravnopravnosti je realizovana kroz video spotove u partnerstvu sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori.⁷ Zakon o zabrani zlostavljanja na radu („Sl.list CG“, broj 30/12) se, između ostalog, primjenjuje i na slučajeve uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja, u skladu sa propisima kojima se uređuje rad. U skladu sa odredbama Zakona o radu ukoliko zaposleni nije zadovoljan ishodom postupak posredovanja, dužan je da pokrene postupak pred Agencijom za mirno rješavanje radnih

⁶ Rodna mapa Crne Gore. - UNDP, Austrijska agencija za razvoj i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2020, www.rodnamapa.me

⁷ Žena rođena u Crnoj Gori: <https://www.youtube.com/watch?v=EmbP1H5FIIo>

Doprinos žena ekonomiji Crne Gore i neplaćeni rad: <https://www.youtube.com/watch?v=IVDKwqlStk0>

sporova ili pred Centrom za alternativno rješavanje sporova, prije pokretanja postupka pred nadležnim sudom u skladu sa zakonom.

Nizak procenat žena u rukovodećim tijelima političkih partija, na mjestima odlučivanja (rukovodećim pozicijama) u izvršnoj vlasti na nacionalnom i lokalnom nivou, nizak porocenat žena u preduzetništvu i koncentracija žena u određenim profesijama (prosvjeta, zdravstvo, socijalno staranje), još jednom potvrđuju da su **rodne uloge** duboko ukorijenjene u svakodnevni život i da je opšte rašireno mišljenje da je ženama prioritet briga o porodici i da one prihvataju veći teret kućnih obaveza na uštrb učešća u javnom životu.

Članovima 10, 11 i 12 Zakona o rodnoj ravnopravnosti propisana je obaveza rodno balansirane zastupljenosti muškaraca i žena u organima. Nakon parlamentarnih izbora u avgustu 2020, procenat poslanica je bio 22,2% (18 žena od ukupno 81 poslanika/ce). U 2019. godini u Skupštini je bilo 28,4% žena, a u periodu od januara do avgusta 2020. 29,6%.

Na čelu Skupštine je muškarac dok žena zauzima jedno od tri potpredsjednička mjesta. Iako je imenovanje žene na poziciju potpredsjednice (prve ikada) Skupštine korak u dobrom pravcu, važno je napomenuti da Skupština nije ispoštovala obavezu koju propisuje Zakon o rodnoj ravnopravnosti da se prilikom svih izbora i imenovanja, uključujući formiranje radnih tijela, vodi računa o principu rodne ravnopravnosti, pa je procenat žena u radnim tijelima Skupštine 21,42%. Amandmani na izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika koje je Radnoj grupi za reformu izbornog zakonodavstva, dostavila Ženska politička mreža (u daljem tekstu: ŽMP), koju čine poslanice iz 16 političkih partija, uvršteni su u Prijedlog izmjena i dopuna ovog zakona i dobili su potrebnu većinu na Odboru za sveobuhvatnu reformu izbornog i drugog zakonodavstva. Navedeni amandmani se odnose na sljedeće: najmanje 40% kandidata manje zastupljenog pola na izbornim listama i da u svaka 3 kandidata na izbornoj listi, bude najmanje 1 lice manje zastupljenog pola.

U skladu sa prijedlogom ŽMP, novim Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja predviđa da 20% budžetskih sredstava za redovno funkcionisanje parlamenta stranke treba isplaćivati proporcionalno broju izabраниh predstavnica manje zastupljenog pola.

Takođe je značajno reći da od trideset tri političke partije koje su predstavljene u parlamentu, ni jednu ne vodi žena. Sve parlamentarne partije su integrisale rodno ravnopravan pristup u svoje programe i statute i formirale forume žena, koji su samo u 2020. dobili ukupno 528,000 eura za rad. Uvođenjenorme kojom se osigurava finansiranje političkog rada žena unutar partija predstavlja najveći iskorak u proteklom periodu i primjenu najnaprednije mjere preporučene od strane Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija. Radi poređenja, u Evropi svega par zemalja omogućava ovo rješenje, dok u zemljama u regionu političarke nijesu uspijevale da se izbore za ovu normu. Na parlamentarnim izborima 2020. godine, 80% partija je vodilo kampanje usmjerene na biračice. Uprkos svemu tome, žene su i dalje jako slabo zastupljene na visokim pozicijama u partijskim strukturama.

U martu 2021, u Skupštini je formiran Ženski klub, koji čine poslanice svih političkih partija o čijem formiranju je Sporazum potpisalo je svih 20 poslanica 27. saziva Skupštine Crne Gore. Ciljevi i principi Kluba su afirmacija rodne ravnopravnosti na svim nivoima odlučivanja; podsticaj ženama za veće učešće u političkom i javnom životu; unapređenje položaja žena u svim sferama društva i podsticaj i unapređenje solidarnosti i humanosti, promovisanje volonterizma i međusobnog pomaganja.

U Vladi su na 2 ključna mjesta (predsjednik i potpredsjednik Vlade) muškarci. Od 12 ministara, 4 su žene. Neravnoteža postoji i na lokalnom nivou: 2 žene su predsjednice opština (u odnosu na 22 muškarca), 7 je potpredsjednica opština (i 31 muškarac), a samo 3 žene su predsjednice lokalnog parlamenta (u odnosu na 21 muškarca na istoj poziciji). Kada su u pitanju najprestižnije i najplaćenije pozicije, za žene ostaje princip "staklenog plafona". Podaci MONSTAT-a iz 2019. pokazuju da žene čine 35,8% funkcionera/ki i rukovodilaca/ki.

3.20. POGLAVLJE 20: PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA

3.20.1. Normativni okvir

U oblasti turizma, donijet je Zakon o dopunama Zakona o turizmu i ugostiteljstvu („Sl. list CG”, broj 76/20) u cilju ublažavanja negativnih efekata u poslovanju turističkih privrednika uzrokovanih širenjem bolesti COVID-19. Dopunama Zakona propisana je obaveza da turistička agencija izdaje vaučere za sva putovanja koja su bila zakazana u periodu od 1. III 2020, a koja su otkazana zbog globalne pandemije novog koronavirusa, kao garanciju da putnik može da izabere novi datum putovanja za isti ili drugi aranžman najmanje istog kvaliteta za turističke agencije. Takođe, donijeta su i dva podzakonska akta: Pravilnik o dopunama pravilnika o bližim uslovima u pogledu uređenosti i opremljenosti, vrstama i uslovima korišćenja kupališta na moru („Sl. list CG”, broj 57/20), kojim je u cilju suzbijanja i sprječavanja prenošenja COVID-19, propisan način postavljanja plažnog mobilijara na plažama u skladu s mjerama propisanim od strane nadležnih organa/institucija za sprječavanje unošenja i širenja virusa u zemlji, s primjenom do 30. XI 2020. i Pravilnik o načinu korišćenja i sadržaju vaučera za nerealizovane ugovore o putovanju u paket – aranžmanu („Sl. list CG”, broj 93/20) kojim je propisan način korišćenja i sadržaj vaučera za nerealizovane ugovore o putovanju u paket-aranžmanu, poslije 1. III 2020. zbog okolnosti izazvanih virusom COVID-19.

3.20.1.1. Statistika

Crnu Goru je tokom 2020. posjetilo 444.065 turista, odnosno 83,21% manje u odnosu na 2019, uz ostvarenje 2.587.255 noćenja, ili 82,10% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Domaći turisti ostvarili su 93.270 dolazaka (-31,21%) što je rezultiralo sa 360.729 noćenja (-30,95%), dok su strani turisti ostvarili 350.795 dolazaka (-86,02%) i 2.226.526 noćenja (-84,02%). Strani turisti su učestvovali sa 79% u ostvarenim dolascima i 86,06% u realizovanim noćenjima u 2020. U ukupno ostvarenim noćenjima stranih gostiju najveće učešće imali su državljani Srbije (20,21%), Rusije (17,71%), Bosne i Hercegovine (15,20%), Ukrajine (8,52%) i Albanije (6,65%).

Kada je riječ o finansijskim efektima u turizmu u 2020, prema preliminarnom izvještaju Centralne banke Crne Gore za 2020, prihodi od ino-turista, iznosili su 144,5 miliona eura, što je u odnosu na 2019. manje za 88,8%.

3.20.2. Principi preduzetničke i industrijske politike

U skladu s kontinuiranim aktivnostima na implementaciji strategija u okviru preduzetničke politike, usvojeni su: Izvještaj o realizaciji Akcionog plana Strategije za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori za period 2018-2022, za 2019 (2. IV 2020) i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2018-2022, za 2020. (30. VII 2020). Vlada je 7. V 2020. usvojila završni Izvještaj o sprovođenju Strategije za cjeloživotno preduzetničko učenje za period 2015-2019. i donijela Strategiju za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020-2024, s Akcionim planom za 2020-2021.

Ministarstvo ekonomskog razvoja je pripremio Strategiju za razvoj ženskog preduzetništva 2021-2024, s Okvirnim Akcionim planom, čije se donošenje očekuje u toku II kvartala 2021.

Implementacija Strategije pametne specijalizacije (S3) vrši se na osnovu Akcionog plana implementacije za period 2019-2020, koji je usvojen 26. IX 2019. Utvrđeni ciljevi predviđaju saradnju 10 ministarstava kao i Investiciono-razvojnog fonda. Akcionim planom je utvrđeno 5 strateških ciljeva, 5 operativnih ciljeva, 39 aktivnosti, kao i 4 sektorska cilja. Sekretarijat za podršku Savjetu za inovacije i pametnu specijalizaciju, koji je formiran uz pomoć UNDP projekta i na osnovu Memoranduma o saradnji, počeo je sa radom u martu 2020.

Usvajanjem novog Zakona o inovacionoj djelatnosti („Sl. list CG“, broj 82/20) predviđeno je uspostavljanje posebne institucije u javnom sektoru zadužene za implementaciju programa Strategije pametne specijalizacije – Fonda za inovacije Crne Gore. Pripremne aktivnosti na osnivanju Fonda su u toku i očekuje se da će pravno lice biti uspostavljeno početkom II kvartala 2021. Izgradnja kapaciteta budućeg Fonda predviđena je projektom podrške UNDP Ministarstvu ekonomskog razvoja, kao i kroz IPA 2020 tehničku pomoć. Početak implementacije podrške inovacijama putem Fonda očekuje se od početka 2022.

Udruženi istraživački centar u saradnji s Ministarstvom ekonomskog razvoja realizovao je posebnu podršku za Crnu Goru u pripremi smjernica za Operativni program Strategije pametne specijalizacije, za sva četiri strateška prioriteta. Angažovana su četiri tematska eksperta i održane konsultacije u okviru Procesu preduzetničkog otkrivanja (Entrepreneurial Discovery Process), a izvještaji se očekuju do kraja marta 2021. Ovi izvještaji će biti od velike pomoći Crnoj Gori u pripremi Operativnog programa S3 strategije planiranog za IV kvartal 2021, što je bila jedna od preporuka Evropske komisije prilikom odobravanja strategije za Crnu Goru.

Udruženi istraživački centar podržava zemlje u susjedstvu EU u uspostavljanju Okvira za implementaciju S3, a izradom izvještaja ovog projekta uspostaviće se jasne smjernice kako treba da funkcionišu svi činioци povezani sa S3, u dijelu odlučivanja, upravljanja, implementacije i inkluzivnog konsultovanja javnosti, koje će i Crna Gora pratiti.

U dijelu sektorske politike građevinarstva, Vlada je 11. IX 2020. usvojila Završni izvještaj o realizaciji Strategije razvoja građevinarstva do 2020.

3.20.3. Unapređenje poslovnog ambijenta

Analizom postojećeg regulatornog okvira za registraciju preduzeća i identifikovanje mogućnosti za njegovo unapređenje, intenzivno se sprovode aktivnosti u cilju pojednostavljivanja „fizičke registracije“ i uvođenja „elektronske registracije“ preduzeća.

U tom cilju, donijeti su: Pravilnik o postupku registracije, bližoj sadržini i načinu vođenja Centralnog registra privrednih subjekata („Sl. list CG“, broj 98/20) i Pravilnik o određivanju kriterijuma i visini naknade za registraciju privrednih subjekata u Centralnom registru privrednih subjekata („Sl. list CG“, broj 98/20).

Jedinstvena registraciona prijava je u značajnoj mjeri inovirana, u smislu da su dosadašnji obrasci (njih 16) spojeni u jedan, i na taj način je olakšano strankama da na pregledan način

ispune prijavu za svaki od privrednih subjekata koji se registruju u CRPS-u. Po istom principu, u toku je izrada elektronske jedinstvene registracione prijave.

Sa razvojem elektronske registracije, usvojena je Uredba o bližim uslovima i načinu plaćanja administrativnih taksi elektronskim putem („Sl. list CG“, broj 68/20), čime se stekla mogućnost plaćanja svih taksi, elektronskim putem. Aktivnosti na uspostavljanju plaćanja taksi (Nacionalni sistem za naplatu administrativnih taksi - NS-NAT) su u finalnoj fazi.

U skladu s članom 4 Zakona o administrativnim taksama („Sl. list CG“, broj 18/19), odnosno članom 2 Zakona o lokalnim komunalnim taksama („Sl. list CG“, broj 18/19), Vlada je dala saglasnost na Predlog odluke o lokalnim administrativnim taksama za sljedeće opštine: Tuzi, Danilovgrad, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, prijestonica Cetinje, Glavni grad Podgorica, Nikšić, Bar, Herceg Novi, Andrijevića, Kotor, Gusinje, Šavnik, Žabljak, Petnjica, Plav, Rožaje, Berane, Pljevlja i Plužine. Dodatno, Vlada je dala saglasnost na Predlog odluke o lokalnim komunalnim taksama za sljedeće opštine: Bijelo Polje, Nikšić, Glavni grad Podgorica, Kolašin, Tuzi, Danilovgrad, Prijestonica Cetinje, Mojkovac, Andrijevića, Budva, Kotor, Gusinje, Ulcinj, Bar, Herceg Novi, Pljevlja, Žabljak, Šavnik, Tivat, Plav, Rožaje i Plužine.

U vezi s navedenim, utvrđeno je da je veći broj taksi zadržan na nivou ili niži od tarifnih stavova važećih Odluka o lokalnim administrativnim taksama. Naime, novom odlukom o lokalnim administrativnim taksama izvjestan broj taksi je ukinut. Procenat ukinutih taksi za navedene opštine kreće se u rasponu od 32% do 77% u odnosu na važeću odluku. Na taj način, uzimajući u obzir procentualno smanjenje iznosa taksi po opštinama, prosječno smanjenje iznosa taksi kreće se u rasponu od 35% do 60%. Takođe, kod Predloga odluka o lokalnim komunalnim taksama izvjestan broj taksi je ukinut u rasponu od 48% do 85% u odnosu na važeću odluku. Uzimajući u obzir procentualno smanjenje iznosa taksi po opštinama, prosječno smanjenje iznosa taksi kreće u rasponu od 25% do 85%.

Tokom 2020, sprovedene su aktivnosti na izradi registra kojim su objedinjeni fiskalni i parafiskalni nameti na nacionalnom i lokalnom nivou. Osnovni cilj kreiranja ovog registra je centralizacija podataka o svim nametima koji se naplaćuju u Crnoj Gori, na državnom i lokalnom nivou, a u cilju pojednostavljenja procesa poslovanja i povećanja transparentnosti, kao mjera za unapređenje poslovnog ambijenta u Crnoj Gori. Registar omogućava javnom sektoru da ima uvid u opterećenost nametima po sektorima privrede, analizira neophodnost postojećih nameta i na osnovu tih inputa donosi odluku u kojim slučajevima se namet može smanjiti, odložiti ili ukinuti. Ova baza treba da pomogne donosiocima odluka pri izradi nove regulative i utvrđivanju novih nameta. S druge strane, za privredu ovakav registar omogućuje da na transparentan način ima uvid u listu nameta i iznos istih za oblasti koje se odnose na njihovo poslovanje, kao i mogućnost da unaprijed izračunaju i planiraju troškove koji se odnose na njihove obaveze prema javnom sektoru. Registar je dinamična baza koja se mijenja u skladu s izmjenama regulative koja propisuje namete na državnom i lokalnom nivou.

U cilju unapređenja usluga dostupnih na portalu e-Uprave, kontinuirano se radi na obezbjeđivanju što većeg broja usluga koje će biti dostupne građanima i privredi. Na Portalu

e-uprave je u 2020. bilo aktivno 575 elektronskih usluga iz nadležnosti 50 institucija, od čega je 187 elektronskih i 388 informativnih. Od navedenog broja ukupnih e-usluga na portalu, 342 se odnosi na usluge za pravna lica, 211 za fizička i 22 usluge za upravu.

Na Portalu eUprave, u posebnom modulu eLicence koji obuhvata biznis licenciranje, kontinuirano se kreiraju i ažuriraju elektronske usluge, sve u cilju transparentnog informisanja zainteresovanih lica o svim administrativnim procedurama za dobijanje i obnavljanje licenci za obavljanje privredne djelatnosti, uz mogućnost elektronskog podnošenja zahtjeva za dobijanje biznis licenci. U okviru modula eLicence objavljeno je 336 eLicenci, od čega je 10 licenci namijenjeno za organe državne uprave, 281 za pravna lica, 45 za fizička lica. Na Portalu eUprave je, takođe, realizovan i Program stručnog osposobljavanja visokoškolaca, putem kojeg su poslodavci oglasili potrebu za ukupno 13.330 mjesta za stručno osposobljavanje.

U cilju stvaranja modernije i efikasnije državne administracije tokom 2021. planira se unaprijediti sistema za pružanje eUsluga, te samim tim povećanje broja kako prioriteta tako i svih elektronskih usluga.

Imajući u vidu da Vlada prepoznaje digitalizaciju kao jedan od prioriteta u razvoju crnogorskog društva, poštujući procese koji mogu efikasno uticati na poboljšanje kvaliteta i životnog standarda crnogorskih građana, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je 2020. započelo aktivnosti na izradi Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026.

3.20.4. Instrumenti preduzetničke i industrijske politike

Vlada je 30. VII 2020. donijela Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2020, namijenjen razvoju i unapređenju sektora mikro, malih, srednjih, velikih preduzeća i preduzetnika kroz 17 programskih linija, od kojih je 7 novih, a postojećih 10 dodatno unaprijeđeno. Program je dodatno obogaćen novim programskim linijama finansijske podrške, koje se odnose na internacionalizaciju mikro, malih i srednjih preduzeća i njihovu digitalizaciju, cirkularnu ekonomiju, podršku mladima i ženama u biznisu, pokretanje i unapređenje proizvodne djelatnosti i četiri programske linije koje će se uporedo promovirati i sprovesti.

Pored proširivanja sadržaja programa, novina se ogleda i u smanjenju administrativnih barijera za realizaciju ovog programa. Mogućnost online apliciranja, pribavljanja neophodne dokumentacije po službenoj dužnosti, skraćivanja rokova u pogledu evaluacije i odobrenja zahtjeva, kao i dinamike u pogledu isplate istih, predstavlja još jednu dodatnu vrijednost u kvalitetu sprovođenja samog programa, naglašavajući njegovu inovativnu komponentu, koja se ogleda u potrebi za digitalizacijom čitavog procesa kroz mogućnost elektronskih prijava korisnika i brže i efikasnije obrade zahtjeva.

Za 2020, ukupan iznos opredijeljenih sredstava za realizaciju Programa iznosi 5.080 miliona eura.

Posebna pažnja je posvećena podsticanju razvoja preduzetništva mladih i žena u biznisu, kako kroz posebnu programsku liniju, tako i kroz Program u cjelini. Javni poziv za učešće u postupku dodjele sredstava po osnovu ovog Programa je raspisan od strane Ministarstva ekonomije 1. VIII 2020, sa rokom trajanja do 2. XI 2020. za najveći broj programskih linija.

Ukupno je podržano 332 preduzeća kroz 13 programskih linija, u ukupnom iznosu od 1.823.395,23 eura. Iako je značajno smanjen broj podržanih preduzeća kroz mehanizme nefinansijske podrške (kroz učešće na konferencijama, sajmovima, i poslovnim susretima) usljed aktuelne situacije izazvane pandemijom COVID-19, značajno je povećan broj preduzeća koji su podržani linijama finansijske prirode. Uprkos teškoj godini, podržano je preko 8% više preduzeća nego u 2019, dok je iznos odobrenih subvencija veći za preko 9%.

U okviru Programske linije za unapređenje inovativnosti u 2020, tokom trajanja Javnog poziva, pristigle su 87 aplikacije, a ugovorena je podrška za 49 preduzeća ukupne vrijednosti 172.017,29 eura.

U okviru Programske linije za uvođenje međunarodnih standarda u 2020, tokom trajanja Javnog poziva primljeno je 161 aplikacija, dok je uslove za dodjelu subvencije ispunilo 132 preduzeća, sa kojima su potpisani ugovori u ukupnom iznosu od 425.749,83 eura.

U okviru Programske linije za razvoj klastera u 2020, tokom trajanja Javnog poziva primljeno je 10 zahtjeva, a ugovorena je podrška za 7 projektnih predloga ukupne vrijednosti 69.594,65 eura.

U okviru Programske linije za podsticaj direktnih investicija, na Javni poziv koji je bio otvoren do 9. XI 2020. pristiglo je ukupno 5 prijava, od kojih je samo jedna aplikacija zadovoljila sve kriterijume, i u procesu je dodjele subvencije u iznosu od 96.000,00 eura.

U okviru Programske linije za modernizaciju prerađivačke industrije, u okviru Javnog poziva koji je bio otvoren do 5. XII 2020. godine, od 8 dostavljenih zahtjeva odobrena su 2 zahtjeva u iznosu 39.931,9 eura bespovratnih sredstava, dok je istovremeno odobreno 153.400 eura kreditnih sredstava Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore (IRFCG), uz ukupnu vrijednost nabavke opreme od 193.946,90 eura.

U okviru Programske linije za podsticaj proizvodnih procesa, na Javni poziv pristiglo je ukupno 16 prijava, od kojih je ugovorena podrška za 9 preduzeća, u ukupnom iznosu od 721.535,32 eura.

U okviru Programske linije za podršku digitalizaciji, za koju je pristiglo ukupno 113 prijava, podrška je ugovorena za 55 preduzeća, u ukupnom iznosu od 177.734,53 eura.

Takođe, u okviru Programske linije za podršku mladih i žena, pristiglo je ukupno 54 prijave, od kojih je ugovorena podrška za 42 preduzeća, u ukupnom iznosu od 89.357,72 eura.

U okviru Programa za konkurentnost malih i srednjih preduzeća COSME 2014 – 2020, uspješno su nastavljene aktivnosti na realizaciji projekta Evropska mreža preduzetništva za Radni program 2020-2021, usmjerene na pomoć privrednicima za lakši pronalazak poslovnih partnera i uspostavljanje poslovne saradnje, pristup informacijama o pravnim

aspektima i poslovnim regulativama EU, informisanje o programima podrške i pripremu za bolje korišćenje raspoloživih EU fondova, transfer tehnologije i znanja i inovacije. Usled pandemije COVID-19 mnoge aktivnosti su kasnile sa realizacijom, ali već od polovine godine, sve strane, i partneri i preduzeća, su se okrenule virtuelnim događajama, i na taj način uspješno nastavili realizaciju aktivnosti.

U protekloj godini velika pažnja je posvećena i analizi uticaja COVID-19 na sektor malih i srednjih preduzeća i stvaranju efikasne regionalne savjetodavne baze za bolje upravljanje u predstojećem periodu. Kako je došlo do značajnog pada ekonomske aktivnosti usljed pandemije, pored ponuđenih mehanizama podrške u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti, odnosno finansijskih i nefinansijskih programskih linija, EEN region zapadnog Balkana (partneri EEN iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Srbije, Severne Makedonije i Crna Gora) je postigao dogovor da zajednički pristupi kreiranju platforme za pristup finansijama, i u okviru nje ponudi virtuelne direktne sastanke između privatnog i finansijskog sektora. U tom cilju su se organizovali pojedinačni sastanci sa predstavnicima EIB, RCC, WBC6 CIF, WB EDIF, i drugima, radi dogovora o strukturi platforme i njene implemetacije.

Zbog aktuelne situacije izazvane pandemijom COVID-19, gotovo svi događaji, konferencije i poslovni susreti su odloženi i otkazani. U saradnji s partnerima iz regiona i šire, organizovani su online susreti i na taj način su se nadomjestile planirane aktivnosti. EEN Montenegro je bio koorganizator nekoliko virtuelnih događaja (B2B tokom Međunarodnog sajma turizma u Beogradu, Regionalni forum za inovacije, CONNECTO 2020, Company mission food&wine Toledo, Match & Furnish 2020, Regionalni poslovni forum, Security Summit 2020, WeGate), koji su dobro promovisani uz veći intenzitet korišćenja društvenih mreža.

Takođe, u susret novom Okvirnom Programu jedinstvenog tržišta (Single Market Program-SMP), održano je nekoliko sastanaka s predstavnicima odgovarajućih Generalnih direktorata EK (DG GROW), predstavnicima EASME i COSME Komiteta, u cilju potrebnih informacija o budućim zahtjevima bilateralnog sporazuma za SMP.

U okviru Erasmusa za mlade preduzetnike (Erasmus for Young Entrepreneurs), pored nekoliko promotivnih događaja, nacionalni koordinator Agencije za lokalnu demokratiju Nikšić učestvovao je na Erasmus + događajima, koje je organizovao EU centar u oktobru 2020, i na Sajmu mladih preduzetnika u novembru 2020. Registrovano je 5 mladih preduzetnika, i jedna razmjena je dogovorena.

Ministarstvo nauke je u toku 2020. sufinansiralo inovativne grantove, odobrene po Konkursu za dodjelu grantova za inovativne projekte (2018-2020), kao i Konkursu za dodjelu grantova za inovativne projekte (2019), u skladu s redovnim finansijskim monitoringom i eksternom nezavisnom evaluacijom polugodišnjih izvještaja odobrenih projekata. Ukupna vrijednost odobrenih inovativnih projekata iz 2018. je 1.172.529 eura, dok je iznos sufinansiranja Ministarstva nauke (grantovi) 730.834 eura, uz sopstveno učešće korisnika 441.695 eura. Na osnovu pozitivno ocijenjenih polugodišnjih i godišnjih izvještaja i odobrenih zahtjeva za dalje finansiranje tokom 2020, po osnovu trećih i četvrtih tranši za

ove projekte iz budžeta je isplaćeno 165.419,05 eura. Ukupna vrijednost odobrenih inovativnih projekata iz 2019. je 909.488,92 eura, dok je iznos sufinansiranja Ministarstva nauke (grantovi) 614.432,02 eura, a sopstveno učešće korisnika 295.056,90 eura. Uplaćena sredstva iz budžeta za ove projekte u 2020. godini su 175,935.53 eura.

Investiciono-razvojni fond Crne Gore (IRFCG) je u periodu 1. I – 31. XII 2020. odobrio 854 plasmana u vrijednosti od 284,7 miliona eura. Od navedenog iznosa odobreno je 713 dugoročnih kredita u vrijednosti od 124,8 miliona eura, 63 kratkoročnih kredita u vrijednosti od 18,7 miliona eura i 78 aranžman otkupa potraživanja (faktoring) s ukupnom vrijednošću realizacije faktoringa od 141,2 miliona eura. Ovim sredstvima se pruža podrška u otvaranju/očuvanju preko 10.000 radnih mjesta.

Imajući u vidu izazove s kojima se suočila cjelokupna privreda tokom 2020, usled pandemije COVID-19, najveći dio finansijske podrške IRFCG je bio usmjeren na održavanje likvidnosti i očuvanje radnih mjesta. U cilju ublažavanja negativnih efekata epidemije COVID-19, IRFCG je sa svojim finansijskim programima podrške bio uključen kroz tri paketa socio-ekonomskih mjera tokom 2020, gdje se značajan dio podrške odnosio na prevazilaženje problema likvidnosti s kojim se susreo veliki broj preduzeća usled potpunog ili djelimičnog prekida aktivnosti.

U sklopu Prvog paketa socio-ekonomskih mjera, korisnicima programa podrške (pravna lica, poljoprivrednici, preduzetnici i ostali korisnici kredita) je omogućeno da apliciraju za privremenu obustavu plaćanja obaveza po osnovu kredita u trajanju do 90 dana. Po tom osnovu odobreno je preko 800 moratorijuma.

IRFCG je 24. III 2020. počeo realizaciju nove kreditne linije „Program podrške likvidnosti privrednicima za ublažavanje posljedica izazvanih pandemijom COVID-19” namijenjene obezbjeđivanju likvidnosti, prevashodno za plaćanje zakupa i isplatu plata. Dodatno je kreiran program podrške održavanju likvidnosti medija kroz kreditnu liniju „Program podrške održavanja likvidnosti medija za ublažavanje posljedica izazvanih pandemijom 2020”.

Takođe, 13. V 2020. IRFCG je kreirao program podrške poljoprivredi i ribarstvu kroz posebnu kreditnu liniju „Program podrške poljoprivredi i ribarstvu radi ublažavanja posljedica od pandemije izazvane korona virusom”. Ovaj program podrške je omogućen uz subvencionisanje kamate od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za vrijeme trajanja grejs perioda.

Osim gore navedenog odobran je i reprogram postojećih obaveza na bazi odobrenja novog grejs perioda od 12 do 24 mjeseca, kao i produženje roka otplate kredita do 36 mjeseci. Do kraja 2020. je odobren reprogram za preko 200 plasmana izloženosti od preko 110 miliona eura.

U periodu od 1. I - 31. XII 2020, kroz Program za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u Crnoj Gori, koji realizuje Zavod za zapošljavanje Crne Gore kao jednu od mjera aktivne politike zapošljavanja, isfinansirano je 11 kredita ukupne vrijednosti 65.000

eura, namijenjenih otvaranju 13 novih radnih mjesta. Od ovog broja, 8 isfinansiranih kredita su za nezaposlena lica, dok su 3 kredita za pravne subjekte.

U okviru Programa grantova za samozapošljavanje koji se finansira iz IPA fondova, a koji sprovodi Zavod za zapošljavanje Crne Gore, raspisana su dva od tri javna poziva za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje. Po javnom pozivu s kraja 2019, 93 nezaposlena lica su ostvarila pravo na dodjelu bespovratnih sredstva za samozapošljavanje u ukupnom iznosu od 683.123,34 eura, a čija se realizacija odvijala tokom 2020. U okviru drugog javnog poziva, krajem decembra 2020. potpisano je 216 ugovora o grantu za samozapošljavanje za otvaranje 216 novih radnih mjesta, čime su stvoreni uslovi za dodjelu ukupno 1.599.969,79 eura.

3.20.4.1. Aktivnosti na planu ublažavanja negativnih posljedica izazvanih COVID-19

U cilju umanjenja negativnih posljedica nastalih poremećajem u poslovanju privrednih društava usljed epidemije COVID-19, u toku 2020. u segmentu targetiranom prema privredi od strane Ministarstva ekonomskog razvoja realizovan je Program pružanja podrške privredi i zaposlenima i kao nastavak istog, Program subvencionisanja zarada u cilju ublažavanja negativnih efekata, čime je obezbijedena podrška privrednim subjektima kroz subvencionisanje zarada zaposlenih u djelatnostima zatvorenim/ugroženim usljed naredbi Ministarstva zdravlja, u sektoru turizma, ugostiteljstva i javnog prevoza putnika u drumskom saobraćaju, zaposlenih kojima je određena mjera karantina ili izolacije, zaposlenih na plaćenom odsustvu zbog čuvanja djece mlađe od 7/11 godina, kao i podrška novom zapošljavanju.

U okviru navedenih programa za period april-decembar 2020. isplaćeno je 62.721 zahtjeva za subvencije u ukupnom iznosu od 63,5 miliona eura. Isplata je izvršena za subvencionisanje 277.367 zarada zaposlenih, koji su radno angažovani u oko 15.800 privrednih subjekata.

Ujedno, početkom 2021. nastavljeno je pružanje podrške privredi u formi direktnog subvencionisanja zarada zaposlenih u privrednim subjektima za koje je utvrđeno da im je poslovanje, i nakon ukidanja i/ili ublažavanja mjera, ugroženo u velikoj mjeri. Ovaj vid podrške s primarnim ciljem očuvanja radnih mjesta i stvaranja pretpostavki za brži oporavak ekonomije, predstavlja sastavni dio šireg paketa mjera podrške privredi i građanima za I kvartal 2021, i isti je rezultat opsežnih konsultacija s predstavnicima privrede u procesu izrade novih mjera podrške privredi i građanima. U fokusu novog paketa mjera podrške su mjere usmjerene na rješavanje aktuelne socio-ekonomske situacije izazvane virusom COVID-19, i isti nije obuhvatio redovne aktivnosti, razvojne projekte i mjere koje primarno nijesu kreirane za ovu svrhu. Mjere su usmjerene na podršku održavanja nivoa zaposlenosti, pospješivanje likvidnosti, povećanje broja turista, stabilnosti poljoprivrede kao i podršku ranjivim kategorijama stanovništva, pri čemu je procjena ukupnog direktnog i indirektnog fiskalnog uticaja realizacije mjera oko 163 miliona eura.

3.20.5. Industrijska politika

U cilju implementacije Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, Vlada je 5. III 2020. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Industrijske politike 2019-2020, za 2019. U okviru 4 strateška cilja i 17 operativnih ciljeva realizovana je 81 aktivnost, ukupne vrijednosti 351,84 miliona eura, što u odnosu na planirana ulaganja od 410,34 miliona eura predstavlja 85,74% realizacije. Kao kontinuitet procesa monitoringa implementacije Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, u toku je proces izrade Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Industrijske politike 2019-2020, za 2020, koji će biti upućen Vladi na usvajanje tokom II kvartala 2021.

Jedan od instrumenata podrške razvoju prerađivačke industrije u okviru aktivnosti implementacije Akcionog plana Industrijske politike Crne Gore 2019-2020 je i Programska linija za modernizaciju prerađivačke industrije, koja je sprovedena s ciljem jačanja konkurentnosti privrednih subjekata, kao i unapređenja poslovanja, produktivnosti i profitabilnosti kroz usvajanje novih tehnologija.

U izvještajnom periodu sprovedene su aktivnosti u okviru IPA 2014 projekta „Unapređenje poslovnog okruženja i konkurentnosti privatnog sektora u Crnoj Gori“ (BESME), u dijelu unapređenja energetske efikasnosti u sektoru prerađivačke industrije. Realizovane su pripremne aktivnosti na utvrđivanju potencijala za unapređenje energetske efikasnosti (EE) u sektoru prerađivačke industrije, koje su obuhvatile mapiranje kompanija iz sektora prerađivačke industrije, posjete kompanijama, prikupljanje podataka i pripremu analize potencijala za realizaciju mjera EE u odabranim kompanijama, izvršena je obrada podataka i pripremljen predlog aktivnosti za implementaciju na nivou pojedinačnih kompanija. Dodatno, pripremljen je Izvještaj kojim je obuhvaćeno 12 kompanija iz sektora prerađivačke industrije, a koji je poslužio kao osnova za pripremu Informacije o aktivnostima na realizaciji mjera za unapređenje EE u sektoru prerađivačke industrije, koja je u skladu sa Programom rada Vlade usvojena 2. VII 2020. Usljed pandemije COVID-19, aktivnosti koje su predviđene u dijelu pripreme predloga programa za realizaciju mjera za unapređenje EE u sektoru prerađivačke industrije nijesu realizovane u skladu s planom, uz odbijanje zahtjeva za produženje projekta u dijelu predmetne komponente.

3.21. POGLAVLJE 21: TRANS-EVROPSKE MREŽE

3.21.1. Saobraćajne mreže

3.21.1.1. Ostvareni rezultati

Nastavljena je izgradnja prioritetne dionice Smokovac-Mateševo autoputa Bar-Boljare čija je realizacija počela 11. V 2015. sa prvobitno ugovorenim rokom realizacije od 48 mjeseci, tj. do 11. V 2019, koji je nakon zaključivanja 3 priloga Ugovora o projektovanju i izgradnji koji se odnose na naknadne radove produžen do 30. IX 2020, u kome roku takođe nije završen Projekat. Izvođač radova je zahtijevao dodatni vremenski period za realizaciju i dodatna plaćanja zbog posljedica pandemije COVID-19, nakon čega su pokrenute relevantne ugovorne procedure u cilju utvrđivanja opravdanosti zahtjeva Izvođača radova, a samim tim i prava Investitora na naplatu penala za kašnjenje u realizaciji, za period koji se potvrdi kao neopravdano kašnjenje u realizaciji razlozima na strani Izvođača radova. Do kraja izvještajnog perioda završeno je oko 92% radova, a očekuje se da ova dionica bude završena do kraja 2021. Istovremeno sa izvođenjem radova na prvoj dionici, u toku je bila izrada projektne dokumentacije za tri naredne dionice autoputa Bar-Boljare čija izrada bi trebala da bude završena do kraja 2021, i to:

- Idejnog projekta i Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu i društvo za dionicu Mateševo-Andrijevića;
- Idejnog projekta i Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu i društvo za dionicu Smokovac-Farmacija, i idejnog rješenja za dionicu Andrijevića-Boljare.

U toku je bila i izrada nove sveobuhvatne Studije opravdanosti za čitav autoput Bar-Boljare uključujući analizu troškova i koristi, koja bi trebala biti završena takođe do kraja 2021. Takođe je nastavljen proces projektovanja za obilaznicu oko Budve na trasi Brze saobraćajnice duž crnogorskog primorja u zoni Jadransko-jonskog koridora i očekuje se idejni projekat i elaborat procjene uticaja na životnu sredinu i društvo za čitavu obilaznicu oko Budve budu završeni u toku 2021, dok je u završnoj fazi revizija glavnog projekta rekonstrukcije puta Šćepan polje – Plužine (dionica Paklice-Plužine).

3.21.2. Trans-evropske energetske mreže

3.21.2.1. Ostvareni rezultati

Elektroenergetska infrastruktura

U vezi sa glavnim projektima u interkonekcijama za prenos električne energije, a to je interkonekcija Italija- Crna Gora - Srbija (BiH) pod nazivom Transbalkanski koridor, trenutno stanje je sljedeće:

HVDC podmorski kabl Italija – Crna Gora (prva žila) koji obuhvata TS Lastva i 400 kV DV Lastva - Čevo – priključenje na postojeću mrežu u Crnoj Gori je završeno i u pogonu od kraja 2019.

U toku je izgradnja 400 kV dalekovoda Čevo - Pljevlja. Trenutna realizacija je oko 85%. Datum završetka zavisi od definisanja konačne trase dalekovoda u opštini Pljevlja i rješavanju preostalih pitanja sa vlasnicima zemljišta. Očekivano vrijeme završetka je 2022.

Izgradnja dalekovoda 2x400 kV Pljevlja - Bajina Bašta - Višegrad (do državne granice sa Srbijom) - Prostorno planski dokument (Detaljni prostorni plan) je završen, ali još uvijek nije usvojen. Konsultant sprovodi aktivnosti koje se odnose na pripremu nove studije izvodljivosti i pripremu dijela projektne dokumentacije. Preduslov za korišćenje sredstava iz granta WBIF-a koje je primila Crna Gora i aktivaciju konsultantskih usluga ugovorenih za realizaciju projekta je potpisivanje obavezujućeg sporazuma sa EMS-om.

Projekat Transbalkanski koridor nalazi se na Listi projekata od interesa za Energetsku zajednicu (PECI), koja je od strane Savjeta ministara Energetske zajednice usvojena 29. XII 2020.

Gasna infrastruktura

Pogledati Poglavlje 15 – Energetika.

3.22. POGLAVLJE 22: – REGIONALNA POLITIKA I KOORDINACIJA STRUKTURNIH INSTRUMENTATA

Kada je u pitanju sprovođenje **pretpristupne podrške EU**, nastavljene su redovne aktivnosti koje se tiču programiranja i sprovođenja programa i projekata. Završeno je sprovođenje projekata iz finansijske perspektive 2007-2013 (IPA I), programi su zatvoreni u skladu s procedurama, a finalni izvještaj o implementaciji je dostavljen Evropskoj komisiji. Što se tiče finansijske perspektive 2014-2020 (IPA II), iako je prethodno završeno programiranje pretpristupne podrške zaključno s programom IPA 2020, kriza izazvana pandemijom COVID-19 uslovala je ponovno programiranje dijela sredstava u cilju formulisanja paketa podrške Crnoj Gori za jačanje zdravstvenog sistema i saniranje društvenih i ekonomskih posljedica epidemije. Zbog toga je tokom 2020. u saradnji s nadležnim službama Evropske komisije uspješno izmijenjen dio programa IPA 2016 - IPA 2020, i uobličena podrška EU od 53 miliona eura u kontekstu epidemije. U skladu s povjerenim izvršenjem budžetskih zadataka, strukture za indirektno upravljanje u Crnoj Gori trenutno sprovode dio projekata iz programa IPA 2014, IPA 2016 i IPA 2017. Takođe, tokom 2020. nastavljeno je ugovaranje projekata iz programa IPA 2016, IPA 2017 i IPA 2018. Pored toga, intenzivno ugovaranje sredstava je nastavljeno u okviru programa IPARD II. Pravni osnov je kompletiran potpisivanjem seta finansijskih sporazuma tokom avgusta i novembra 2020.

Nastavljene su aktivnosti u vezi s implementacijom Akcionog plana za ispunjavanje zahtjeva kohezione politike EU. U dijelu zakonodavnog okvira, ključne aktivnosti su sprovedene u dijelu pripreme relevantnih podzakonskih akata u oblasti javnih nabavki, gdje je kompletiran okvir za primjenu Zakona o javnim nabavkama, Zakona o javno-privatnom partnerstvu i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o koncesijama.

Što se tiče **institucionalnog okvira** za Evropske strukturne i investicione (ESI) fondove, planirano je da se on formalno-pravno definiše Zakonom o Evropskim strukturnim i investicionim fondovima. Priprema zakona uslijediće nakon što se precizno utvrdi položaj budućeg Upravljačkog tijela u institucionalnom sistemu i nakon detaljnog sagledavanja pravila koja će biti definisana novom regulativom EU za fondove ESI tokom perioda 2021-2027.

U oblasti **administrativnih kapaciteta** uočeno je uvećanje stope fluktuacije kadra u IPA sistemu, zbog efekata krize izazvane padnemijom i organizacionih izmjena u Vladi. I dalje je neophodno sistemsko jačanje kapaciteta, kroz nova zapošljavanja i obuke, prije svega u ugovornim tijelima. U dijelu koji se odnosi na motivacionu politiku, Vlada je usvojila Odluku o dodatku na osnovnu zaradu za obavljanje poslova na radnim mjestima za decentralizovano/centralizovano, indirektno/direktno i podijeljeno upravljanje sredstvima u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (IPA), čime je omogućeno uvećavanje osnovne

zarade za službenike u IPA strukturi do 30%. Sprovedenje Odluke je obustavljeno u martu 2020, zbog negativnih fiskalnih efekata padnemije, i nastavljeno u februaru 2021, uz i dalje ograničenu primjenu.

U oblasti **programiranja**, tokom 2020. počela je priprema programa IPA 2021 i IPA 2022, kao prvih programa Ipe III. Koncepti projektnih prijava su dostavljeni Evropskoj komisiji u junu 2020, s ocjenom koja je dostavljena krajem decembra, nakon čega je nastavljen rad na pripremi punih opisa projekata. Uz primjenu novog pristupa programiranju, s fokusom na strateški značaj i spremnost projekata, koriste se sve naučene lekcije iz prethodnog perioda. Takođe, pripremljen je prvi nacrt Strateškog odgovora, koji definiše prioritete podrške u svakom od oblasti Ipe III, na osnovu smjernica iz nacrta IPA programskog okvira. Crna Gora je ažurirala Jedinственu listu prioritetnih infrastrukturnih projekata krajem avgusta 2020. Lista trenutno obuhvata 58 projekata - 9 projekata je u energetsom sektoru, 13 projekata u sektoru saobraćaja, 8 projekata je u sektoru životne sredine (koji se sastoje od velikog broja potprojekata u oblastima vodosnabdijevanja, upravljanja otpadom i otpadnim vodama, zaštite od poplava, zaštite prirode, kvaliteta vazduha i civilne zaštite), 25 projekata je u oblasti društvenih djelatnosti, a 3 projekta u sektoru digitalne infrastrukture. Procijenjena ukupna vrijednost svih projekata u pet sektora iznosi približno 5,7 milijardi eura. Kada je u pitanju sistem za koordinaciju strategijskog planiranja, Generalni sekretarijat Vlade primjenjuje novu metodologiju za pripremu strateških dokumenata, što će osigurati solidnu bazu ujednačenih strategija koje će služiti za pripremu Partnerskog sporazuma i Operativnog programa. Ova se metodologija pokazala korisnim instrumentom kada je u pitanju međusektorsko strateško planiranje, što je osnovni doprinos za programiranje EU fondova.

Kada su u pitanju **monitoring i evaluacija**, nastavljene su redovne aktivnosti po ovom pitanju u skladu s procedurama za programe i projekte Ipe. Po prvi put je sprovedena srednjoročna evaluacija projekata u indirektnom upravljanju. Predmet evaluacije su tri akcije iz nacionalnog programa IPA 2014, a nastavak evaluacije za akcije iz programa IPA 2016 i IPA 2017 se planira sredinom juna 2021.

3.23. POGLAVLJE 23: PRAVOSUĐE I TEMELJNA PRAVA

3.23.1. Pravosuđe

3.23.1.1. Normativni okvir

Skupština je 16. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Državnom tužilaštvu, kojima je izvršeno usaglašavanje ova dva zakona sa Zakonom o pravosudnoj saradnji u krivičnim stvarima s državama članicama Evropske unije. Istog dana, Skupština je donijela Zakon o alternativnom rješavanju sporova, a njegova primjena započela je u avgustu 2020. Cilj usvajanja ovog zakona je unapređenje i podsticanje alternativnog rješavanja sporova. Na istoj sjednici, Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku i Zakon o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona, radi usklađivanja ovih zakona sa Zakonom o alternativnom rješavanju sporova.

3.23.1.2. Strategijski okvir

Vlada je 2. IV 2020. usvojila Godišnji izvještaj o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju Strategije reforme pravosuđa 2019–2022, za 2019. Shodno Izvještaju, u periodu od 1. I do 31. XII 2019, od ukupno 77 aktivnosti realizovano je 16 aktivnosti (21%), 60 aktivnosti se realizuje u kontinuitetu (78%), djelimično je realizovana jedna aktivnost (1%), a nije bilo nerealizovanih aktivnosti.

S ciljem ispunjavanja operativnih ciljeva Strategije reforme pravosuđa 2019-2022. i aktivnosti predviđenih Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa 2019-2020, Ministarstvo pravde je u oktobru 2020. izradilo Analizu za potrebe racionalizacije pravosudne mreže. U cilju izrade ovog dokumenta, u okviru projekta EUROL 2, na prijedlog Ministarstva pravde, angažovan je međunarodni ekspert koji je na osnovu održanih konsultacija s predstavnicima Ministarstva pravde, sudstva, Državnog tužilaštva, Sudskog i Tužilačkog savjeta, kao i Delegacijom EU u Crnoj Gori izradio nacrt Analize potrebe za racionalizaciju pravosudne mreže, s osvrtom na trenutnu situaciju i preporukama za dalji rad. Analiza je objavljena na internet stranici Ministarstva pravde.

Uz podršku eksperta angažovanog putem TAIEX-a, Ministarstvo pravde je izradilo Analizu usklađenosti građanskog zakonodavstva Crne Gore s pravnom tekovinom EU. Na osnovu preporuka ove analize, već su pokrenute odgovarajuće aktivnosti u cilju njene primjene, prije svega kroz izmjene relevantnih zakona, izradu analiza za pojedine oblasti građanskog prava.

Vlada je 22. X 2020. usvojila Program razvoja informaciono-komunikacionih tehnologija pravosuđa 2021-2023. Ovom strateškom dokumentu prethodila je Strategija informaciono-komunikacionih tehnologija pravosuđa 2016-2020.

3.23.1.3. Organi upravljanja

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Sekretarijata Sudskog savjeta, od ukupno 54 sistematizovana radna mjesta, popunjeno je 42. U izvještajnom periodu nije bilo novih zapošljavanja. Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Sekretarijata Tužilačkog savjeta, u 2020. su zaposlena dva službenika.

Budžet Sudskog savjeta za 2020. iznosi 1.654.281,32 eura, što je za 286.839,35 eura odnosno 20,98% više u odnosu na budžet za 2019.

Budžet Tužilačkog savjeta za 2020. je 669.704,92 eura, što je za 109.044,97 eura više u odnosu na budžet Tužilačkog savjeta za 2019.

3.23.1.4. Nezavisnost i nepristrasnost

U periodu od 1. I - 31. XII 2020. izabrano je 26 sudija i predsjednika sudova. Izabrani su predsjednici devet sudova: Upravnog suda Crne Gore, osnovnih sudova Žabljak, Pljevlja, Ulcinj, Cetinje, Višeg suda za prekršaje Crne Gore, sudova za prekršaje Budva, Bijelo Polje i Podgorica. Izabrano je sedam kandidata za sudove za prekršaje. U postupku napredovanja, dvoje sudija je izabrano za sud višeg stepena i to jedan sudija u Vrhovni sud i jedan sudija u Viši sud za prekršaje. Dobrovoljnim trajnim raspoređivanjem, četvoro sudija je raspoređeno u Privredni sud te osnovne sudove Nikšić, Podgorica i Herceg Novi. Nakon završene inicijalne obuke, za sudije osnovnih sudova je izabrano 11 kandidata. U periodu od 1. I - 31. XII 2020. konstatovan je prestanak sudijske funkcije za 12 sudija i predsjednika sudova i to pet zbog ispunjenja uslova za starosnu penziju i sedam na lični zahtjev. U toku su postupci za izbor predsjednika osnovnih sudova Berane i Kolašin, kao i oglasi za napredovanje za troje sudija Apelacionog suda i 10 kandidata za sudije osnovnih sudova. U izvještajnom periodu, ukupno u radu bilo je 1.872 zahtjeva za izuzeće sudija, od čega je riješeno 1.866. U 1.307 predmeta donijeto je rješenje kojim je zahtjev za izuzeće usvojen. Sudije su podnijele 1.503 zahtjeva za izuzeće, dok su stranke podnijele ukupno 363 zahtjeva.

U periodu od 1. I - 31. XII 2020. podnijeto je 67 molbi za pomilovanje, od kojih je sedam molbi odbačeno, a u jednom predmetu je obustavljen postupak saglasno Zakonu o pomilovanju. Predsjednik Crne Gore donio je 28 odluka uzimajući u obzir predmete koji su prenijeti iz ranijeg izvještajnog perioda. Trenutno su u radu 33 predmeta.

Tužilački savjet je u januaru 2020. izabrao rukovodioce u Osnovnom državnom tužilaštvu u Kotoru i Baru. U februaru 2020. raspisan je javni oglas za izbor jednog državnog tužioca u Više državno tužilaštvo u Bijelom Polju i postupak je u toku. U martu 2020. su izabrana četiri državna tužioca u Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici, jedan državni tužilac u Osnovno državno tužilaštvo u Baru i jedan državni tužilac u Osnovno državno tužilaštvo u Beranama, na stalnu funkciju. U maju 2020. je izabran jedan državni tužilac u Osnovno državno tužilaštvo u Kotoru, nakon završene inicijalne obuke. U istom mjesecu je raspisan interni oglas za trajno dobrovoljno raspoređivanje, iz jednog u drugo osnovno državno tužilaštvo.

Postupak je u toku. U junu 2020. je izabran glavni specijalni tužilac po javnom oglasu iz marta iste godine, jedan specijalni tužilac i jedan državni tužilac u Više državno tužilaštvo u Podgorici.

3.23.1.5. Odgovornost

U periodu od 1. I - 31. XII 2020, pokrenuto je 13 postupaka po inicijativama za utvrđivanje povrede Etičkog kodeksa od strane sudija. U jednom postupku je utvrđena povreda, u osam postupaka povrede nije bilo, dva predmeta su spojena u jedan, jer se odnose na istog sudiju i okolnosti. Dva predmeta su proslijeđena disciplinskom tužiocu na nadležnost. Tokom ovog perioda, podnijeto je četiri prijedloga za utvrđivanje disciplinske odgovornosti sudije. U jednom predmetu je utvrđena disciplinska odgovornost i utvrđena kazna smanjenje zarade 20% u trajanju od tri mjeseca. Jedna inicijativa je odbijena, jedna je odbačena, dok je jedan predmet u toku.

Tokom 2020, Komisija za Etički kodeks državnih tužilaca imala je u radu pet inicijativa radi utvrđivanja da li je ponašanje državnih tužilaca u skladu s Etičkim kodeksom državnih tužilaca. Za četiri inicijative je utvrđeno da ne postoji povreda odredbi Etičkog kodeksa, dok je jedan predmet u radu. Tokom 2020. pokrenut je jedan postupak za utvrđivanje disciplinske odgovornosti protiv državnog tužioca.

U skladu s godišnjim planom nadzora za 2020, pravosudni inspektori Ministarstva pravde su u 2020. izvršili inspekcijski nadzor u 12 osnovnih sudova, Višem sudu u Podgorici i Bijelom Polju, Privrednom sudu, Apelacionom sudu, Vrhovnom sudu i Upravnom sudu, 10 osnovnih tužilaštava, Višem državnim tužilaštvu u Podgorici i Bijelom Polju, Specijalnom državnim tužilaštvu i Vrhovnom državnim tužilaštvu, Višem sudu za prekršaje, tri suda za prekršaje i 11 odjeljenja za prekršaje. Postupljeno je po 67 pritužbi i predstavki građana i pravnih lica na rad pravosudnih organa. U vršenju nadzora kod sudova, utvrđene su dvije nepravilnosti u Sudu za prekršaje u Bijelom Polju, koje su se odnosile na zaključivanje upisnika i pomoćnih knjiga (član 243 Sudskog poslovnika), dok u vršenju nadzora u tužilaštvima nijesu utvrđene nepravilnosti u radu.

Pravosudni inspektori Direkcije za organizaciju notara i javnih izvršitelja i nadzor, shodno Godišnjem planu nadzora nad zakonitošću rada javnih izvršitelja i Komore javnih izvršitelja za 2020, izvršili su redovan nadzor nad zakonitošću rada 29 javnih izvršitelja. Po inicijativi stranaka (po osnovu 35 predstavki) kontrolisano je postupanje javnih izvršitelja u tim predmetima. Redovnim nadzorom nad zakonitošću rada javnih izvršitelja utvrđene su tri nepravilnosti kod tri javna izvršitelja koje se odnose na upisivanje podataka u upisnik u skladu s Pravilnikom o radu javnih izvršitelja, dok u dva slučaja kod dva javna izvršitelja utvrđeno je neažurno postupanje u nastavku postupka izvršenja. Na utvrđene nepravilnosti Ministarstvo pravde je ukazalo javnim izvršiteljima i naložilo otklanjanje istih tako da su pojedine nepravilnosti već otklonjene, dok će se otklanjanje drugih, zbog njihove vrste, kontrolisati tokom redovnog nadzora. U izvještajnom periodu, Ministarstvo pravde je

podnijelo jedan prijedlog za pokretanje disciplinskog postupka protiv jednog javnog izvršitelja koji je odbijen kao neosnovan.

3.23.1.6. Profesionalnost i stručnost

U periodu od 1. I - 31. XII 2020. sproveden je postupak ocjenjivanja rada 23 sudija - 15 sudija u redovnom postupku, četiri u svrhu napredovanja i četiri sudije kao kandidati za predsjednika sudova. Od ovog broja, osam sudija je ocijenjeno ocjenom odličan, dok su za 11 sudija utvrđene ocjene dobar. Za četiri sudije utvrđena je ocjena ne zadovoljava. U ovaj broj uključeno je i četiri predsjednika sudova koji su ocjenjivani i kao sudije i kao predsjednici suda. Kao predsjednicima su im utvrđene ocjene dobar, što je najveća ocjena za predsjednike.

U periodu od 1. I - 31. XII 2020, sproveden je postupak ocjenjivanja dva državna tužioca u postupku napredovanja i sedam državnih tužilaca na kraju mandata.

3.23.1.7. Kvalitet pravosuđa

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Sekretarijata Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, od ukupno sistematizovanih 19, popunjeno je 16 radnih mjesta.

Opredijeni budžet za rad Centra u 2020. iznosio je 615.593,44 eura, što je ispod zakonskog minimuma, ali dodijeljena sredstva su bila dovoljna, uzimajući u obzir da se dio aktivnosti kontinuiranih obuka sprovodio uz finansijsku podršku međunarodnih organizacija sa kojima Centar ima dugogodišnje saradnje. Važno je naglasiti da epidemiološka situacija nije uticala na sprovođenje programa obuka, svi programi i metodologija obuka su prilagođeni novonastaloj situaciji tj. aktivnosti su usmjerene na onlajn formu sprovođenja obuka.

Centar je u 2020. samostalno ili u saradnji sa državnim institucijama, međunarodnim partnerima i NVO sektorom sproveo 72 aktivnosti kontinuirane obuke sudija i državnih tužilaca, odnosno 95 dana obuke, u kojima je učestvovalo ukupno 1.187 učesnika, uključujući svjetnike u sudovima i državnim tužilaštvima, advokate, predstavnike Uprave policije, notare, izvršitelje. Pored obuka iz Programa za kontinuiranu obuku, koji je donio Centar, sudije i državni tužioci su, posredstvom Centra učestvovali u 20 obuka koje su se sprovele u organizaciji regionalnih i evropskih institucija za obuku. U tim obukama učestvovalo je 66 predstavnika crnogorskog pravosuđa. Program za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2020. realizovan je u obimu od 81 %.

Kada je u pitanju inicijalna obuka kandidata za sudije i kandidata za državne tužioce, u toku 2020. sprovedeno je ukupno 192 dana teorijske obuke. Program je sproveden za tri grupe polaznika i to: 10 kandidata za sudije osnovnih sudova, sedam kandidata za državne tužioce i osam kandidata za sudije za prekršaje. Realizovano je ukupno 192 dana teorijske obuke u kojima je bilo angažovano ukupno 42 predavača. Na sprovođenju praktičnog dijela obuke u toku 2020. bilo je angažovano 35 mentora. Programski odbor za inicijalnu obuku je u 2020,

nakon završenog teorijskog i praktičnog dijela Programa inicijalne obuke, utvrdio konačan predlog ocjene za dvije kandidatkinje za državne tužioce.

U okviru teorijskog dijela Programa stručnog osposobljavanja pripravnika u sudovima i državnom tužilaštvu, u 2020. Centar je organizovao 24 obuke za 141 pripravnika. U okviru posebnog Programa obuke za savjetnike u sudovima i državnom tužilaštvu, u 2020. Centar je organizovao pet dvodnevni obuka na kojima je prisustvovao ukupno 71 savjetnik. Pored pomenutog programa, savjetnici u sudovima i državnim tužilaštvima uzeli su učešće na još sedam obuka koje su organizovane u saradnji sa NVO Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), u kojima je učestvovalo 78 savjetnika iz sudova i državnog tužilaštva.

Centar je i u 2020. posebnu pažnju posvetio i unapređenju znanja nosilaca pravosudne funkcije o pravu Evropske unije. Na ovu temu održano je pet obuka koje je pohađao 81 učesnik. Uprkos nepovoljnoj epidemiološkoj situaciji, i u toku 2020. ostvarena je značajna saradnja Centra sa Evropskom mrežom za obuku u pravosuđu (EJTN), u kojoj Centar ima status posmatrača od juna 2013. U periodu od 16. III do 31. XII 2020, usljed pandemije izazvane virusom COVID-19, sve EJTN obuke organizovane su u onlajn formatu, a nosioci pravosudne funkcije iz Crne Gore pohađali su jednočasovne onlajn seminare, koji su se pokazali kao najuspješniji vid obuka, budući da su ih sudije i državni tužioci mogli uklopiti s obavezama koje su imali u sudu/državnom tužilaštvu. U 2020, 37 predstavnika crnogorskog pravosuđa uzelo je učešće na devet jednočasovnih EJTN onlajn seminara i jednom simpozijumu.

U okviru projekta „Odgovornost i profesionalizam u pravosudnom sistemu Crne Gore“, koji sprovodi Savjet Evrope, a koji je dio programskog okvira Evropske unije i Savjeta Evrope „Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku II“, urađena je Funcionalna analiza Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, koja će poslužiti kao polazna osnova za određene promjene u strukturi i funkcionisanju Centra, u cilju daljeg jačanja institucije i unaprijeđenja efikasnosti i transparentnosti Centra.

U oktobru 2020. Centar je započeo sa radom na izradi integralnog informacionog sistema Centra u formi onlajn portala zatvorenog tipa, za registrovane korisnike. Ključni rezultat ovog projekta je informacioni sistem koji treba da olakša i ubrza procese rada zaposlenih u Centru, a eksternim korisnicima sistema da olakša informisanje. Projekat se sastoji od više modula koji se mogu karakterisati i kao pojedinačni zahtjevi ili pojedinačni projekti (interni portal; mobilna aplikacija; info portal za eksterne korisnike; e-learning portal; dnevnik Inicijalaca; administrativni portal; reporting). Ovaj projekat je podržala i finansirala Ambasada Sjedinjenih Američkih Država (SAD) u Podgorici tj. biro Stejt Dipartmenta za borbu protiv međunarodne trgovine narkoticima i sprovođenje zakona (INL Program). Rok završetka projekta je jul 2021.

3.23.1.8. Efikasnost

U periodu od 1. I - 31. XII 2020, Ustavni sud je primio 1.456 predmeta, od kojih 1.329 čine predmeti po ustavnim žalbama. U istom periodu, riješeno je 1.310 predmeta, od kojih su 1.249 po ustavnim žalbama.

Sudovi su u periodu od 1. I - 31. XII 2020. imali u radu ukupno 1953 izvršnih predmeta, od čega je riješeno 1.712 predmeta, a 241 se nalazi u radu.

Kada je riječ o Iv predmetima (izvršenje na osnovu vjerodostojne isprave), tokom izvještajnog perioda sudovi su imali u radu ukupno 2.193 predmeta, od čega je 1.730 riješeno, a 463 predmeta se nalaze u radu.

U periodu od 1. I - 1. XII 2020, ukupno 1.274 predmeta je delegirano sudovima. Osnovni sudovi su delegirali 746 predmeta, od čega je Osnovni sud u Podgorici delegirao 607 parničnih predmeta; ostali osnovni sudovi: 612 predmeta je delegirano Osnovnom sudu u Nikšiću, 89 predmeta sudu u Kolašinu i 201 predmet sudu u Danilovgradu. Od ukupnog broja, 528 predmeta delegirano je u višim sudovima Podgorica i Bijelo Polje.

Ukupan broj neriješenih starih predmeta („crveni omoti“) starijih od tri godine je 3.036. Ukupan broj neriješenih predmeta starijih od pet godina, koji su u radu kod sudova je 1.330.

3.23.1.9. Bavljenje ratnim zločinima na nivou države

Pred Višim sudom u Podgorici nije bilo predmeta u radu zbog krivičnog djela ratni zločini.

Protiv pravosnažnih presuda Višeg suda u Podgorici od 5. VI 2019. i Apelacionog suda od 18. XI 2019, kojima je okrivljeni V.Z. oglasem krivim zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl.142 st.1 KZ SRJ i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 14. godina, branilac okrivljenog V.Z. je Vrhovnom državnom tužilaštvu podnio prijedlog za podizanje zahtje za zaštitu zakonitosti koji je rješenjem Vrhovnog državnog tužilaštva od 22. IV 2020. odbijen kao neosnovan. Protiv navedenog rješenja branilac okrivljenog je izjavio žalbu, koja je uvažena od strane Vrhovnog suda pa je navedeno rješenje ukinuto, a predmet vraćen Vrhovnom državnom tužilaštvu na ponovni postupak i odlučivanje. U ponovljenom postupku Vrhovno državno tužilaštvo je 7. VII 2020. donijelo rješenje kojim je odbijen kao neosnovan prijedlog branioca okrivljenog V.Z. za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti protiv presuda Višeg suda u Podgorici i Apelacionog suda. Protiv ovog rješenja odbrana je izjavila žalbu Vrhovnom sudu, koji ju je 29. IX 2020. odbio kao neosnovanu i potvrdio rješenje Vrhovnog državnog tužilaštva.

Specijalno državno tužilaštvo je postupalo u 11 predmeta formiranih povodom zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužiteljstva Bosne i Hercegovine, Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije, Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Specijalizovanog tužilaštva iz Haga (EULEX Kosovo). Zamolnicama je traženo saslušanje određenih lica u svojstvu okrivljenih, svjedoka, prikupljanje određenih podataka i dokaza.

U skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina, Specijalno državno tužilaštvo je dostavilo Vrhovnom državnom tužilaštvu tri izvještaja o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina. U jednom predmetu, Specijalno državno tužilaštvo je 13. XI 2020, preko oficira za vezu iz Sarajeva od Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove u Hagu preuzelo podatke i dokaze prikupljene pretragom baze podataka Rezidualnog mehanizma u pravcu utvrđivanja učesća crnogorskih državljana u ratnim zločinima izvršenim devedesetih godina, na teritoriji bivše Jugoslavije. Nakon prijema dokaznog materijala, glavni specijalni tužilac je formirao Specijalni istražni tim koji sačinjavaju specijalni tužilac koji radi na predmetima ratnih zločina, saradnik u Specijalnom državnom tužilaštvu i ovlašćeni policijski službenici Specijalnog policijskog odjeljenja. Do sada su preduzete mjere i radnje koje su obuhvatale identifikaciju mogućih izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina, koji su crnogorski državljanin te upućena zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine u pravcu dostavljenja podataka koji se odnose na predmetne događaje koji su se odigrali na teritoriji BiH i postupak se nalazi u fazi izviđaja.

Građanski predmeti zbog tužbi za naknadu nematerijalne štete

Sudovi su imali ukupno u radu 47 predmeta povodom tužbi oštećenih za naknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenih i budućih duševnih bolova zbog umanjene životne aktivnosti, pretrpljenih fizičkih bolova i pretrpljelog straha. Od tog broja, riješena su 33 predmeta, na način što su tužbe usvojene u potpunosti ili djelimično, a dosuđen ukupan iznos na ime naknade nematerijalne štete iznosi 191.341,6 eura. U 16 od 33 riješenih predmeta su presude postale pravosnažne. Postupci su u toku u preostalih 14 predmeta i to 12 kod Osnovnog suda u Podgorici i po jedan kod osnovnih sudova u Cetinju i Nikšiću. U svim predmetima, ročišta se redovno zakazuju. Svi tužioci su oštećena lica krivičnim djelom ratni zločini, iz predmeta Morinj.

3.23.2. Borba protiv korupcije

3.23.2.1 Institucionalni okvir

Agencija za sprječavanje korupcije

Kada su u pitanju ljudski resursi u Agenciji za sprječavanje korupcije (ASK), trenutani broj zaposlenih na neodređeno vrijeme je 55. Kada je riječ o ostalim resursima, ASK je u 2020. u sklopu donacije Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Crnoj Gori realizovala tri projekta koji su obezbjedili infrastrukturno proširenje u server sali, nabavku softvera i opreme za monitoring hardverskih resursa i pratećih servisa, kao i projekat nadogradnje internet stranice u dijelu kontrole političkih subjekata i praćenja izbornih kampanja, a u cilju veće transparentnosti.

S istim ciljem, ASK je na svojoj stranici unaprijedila postojeću analitiku na način što je omogućila uvid u sve prihode i troškove koje imaju politički subjekti u toku izborne

kampanje i njihovog redovnog rada. Analitika omogućava korisnicima analizu podataka po raznim kriterijumima i vremenskim periodima kako pojedinačno, tako i sumarno. Takođe, ASK je nastavila s organizacijom antikorupcijskih i informativnih kampanja, kroz izradu informativnih biltena, postera, flajera, bilborda i spotova.

Nacionalni savjet za borbu protiv korupcije na visokom nivou

Vlada je 17. XII 2020. donijela Odluku o Nacionalnom savjetu za borbu protiv korupcije na visokom nivou, na čijem čelu će biti potpredsjednik Vlade. Shodno ovoj odluci, Savjet utvrđuje plan i dinamiku prikupljanja informacija koje su u vezi s predmetima iz oblasti borbe protiv korupcije na visokom nivou i u tu svrhu ostvaruje saradnju s organima nadležnim za vođenje tih predmeta. Prilikom koncipiranja nadležnosti ovog tijela Savjet je kao model koristio nekadašnju Nacionalnu komisiju za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i Komisiju za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija. Navedenom Odlukom su propisani zadaci Savjeta: utvrđivanje plana i dinamike prikupljanja informacija koje su u vezi s predmetima iz oblasti borbe protiv korupcije na visokom nivou i u tu svrhu ostvarivanje saradnje s organima nadležnim za vođenje tih predmeta; na osnovu dobijenih informacija i sagledanih okolnosti u vezi s predmetima koji se odnose na korupciju na visokom nivou, sačinjavanje pregleda dosadašnjeg toka vođenih istraga o tim predmetima; priprema mišljenja o djelotvornom načinu na koji bi se vođenje istrage o predmetima koji se odnose na korupciju na visokom nivou moglo unaprijediti i u tu svrhu predlaganje konkretnih mjera koje bi trebalo dodatno preduzeti; praćenje aktivnosti državnih organa i rukovođenje, organizovanje i sinhronizovanje aktivnosti organa državne uprave i drugih nadležnih institucija u sprovođenju borbe protiv korupcije na visokom nivou, utvrđivanje prioriteta, predlaganje aktivnosti, dinamike i rokova za realizaciju i ocjenjivanje postignutih rezultata; ostvarivanje komunikacije s međunarodnim institucijama, međunarodnim organizacijama i predstavnicima diplomatskog kora u cilju prikupljanja svih neophodnih informacija u cilju nesmetanog djelovanja Savjeta; traženje podataka, objašnjenja i izvještaja od državnih organa, organa državne uprave i drugih institucija i organizacija u vezi s pitanjima koja se odnose na prevenciju i suzbijanje korupcije na visokom nivou.

3.23.2.2. Bilans ostvarenih rezultata

Preventivne mjere

Prema evidenciji ASK, ukupan broj organa vlasti koji su odredili menadžera integriteta od 1. I 2016. je 711 (98,1% od ukupnog broja organa vlasti). U periodu januar-decembar 2020, 19 organa vlasti je prvi put donijelo rješenje o određivanju menadžera. U 2020, 22 organa vlasti su prvi put usvojili i ASK dostavili plan integriteta u štampanoj i elektronskoj formi. Ukupno je 709 organa vlasti ASK dostavilo plan integriteta od 1. I 2016, čime je 97,8% organa vlasti ispunilo zakonsku obavezu usvajanja plana integriteta.

ASK je do 31. XII 2020. dostavljeno ukupno 679 izvještaja o sprovođenju plana integriteta u 2019. Ukupno 573 organa vlasti popunila su 2020. upitnik za procjenu efikasnosti i efektivnosti plana integriteta. U 2020. je dostavljeno 627 revidiranih planova integriteta, odnosno novih planova integriteta za naredni dvogodišnji period. ASK je izradila Izvještaj o donošenju i sprovođenju planova integriteta za 2020. koji je Savjet ASK usvojio u martu 2021. Osim analize svih planova integriteta i izvještaja o njihovom sprovođenju, Izvještaj obuhvata procjenu efikasnosti i efektivnosti svih planova integriteta, sa preporukama za njihovo dalje unapređenje.

U oblasti lobiranja, u 2020. izdato je jedno rješenje o produženju odobrenja za obavljanje djelatnosti lobiranja. U istom periodu, ASK je shodno zakonskim ovlašćenjima donijela jedno rješenje o prestanku važenja odobrenja za obavljanje djelatnosti lobiranja za fizičko lice, a s tim u vezi i rješenje o brisanju pravnog lica iz registra lobista. Isto fizičko lice je 2021. podnijelo novi zahtjev za izdavanje odobrenja za obavljanje djelatnosti lobiranja i taj zahtjev je odobren. Agenciji je dostavljen zahtjev za ponovni upis pomenutog pravnog lica u registar i taj zahtjev je u obradi. U registar lobista je trenutno upisano šest fizičkih lica kojima je odobreno vršenje djelatnosti lobiranja. Agencija je inicirala promjenu članova Komisije za polaganje ispita za obavljanje djelatnosti lobiranja, iz razloga što je postojećoj komisiji, koja imenovana 11. II 2016, istekao mandat. Takođe, ASK je inicirala izmjene Pravilnika o programu i načinu polaganja ispita za obavljanje poslova lobiranja (u dijelu člana 4 kojim se definišu članovi komisije i u odnosu na član 7 kojim se definišu uslovi za polaganje ispita). Pravilnik je izmijenjen i objavljen („Sl. list CG“, br. 60/15 i 10/20. Čeka se imenovanje člana Komisije iz redova Ministarstva javne uprave kako bi bio organizovan novi ispit.

U 2020. podnijeto je 75 prijava zviždača, od kojih njih 24 anonimno. Zviždači su tokom 2020, najviše prijavljivali nepravilnosti u postupanju organa na lokalnom nivou (23%), kršenje propisa iz radnih odnosa (22%), nepravilnosti u postupanju državnog organa i organa uprave (25%), poslovanje privatnog sektora (10%) i ostalo. Pokrenuta su tri postupka po službenoj dužnosti, koji postupci su nastavljeni u 2021. Pred ASK je bilo ukupno 114 postupaka po prijavama zviždača i po službenoj dužnosti (uključujući 36 postupaka po prijavama prenesenih iz prethodne godine). U 2020, ASK je okončala 31 postupak po prijavama zviždača, od kojih je u tri utvrđeno postojanje ugrožavanja javnog interesa. S tim u vezi, ASK je dala ukupno četiri preporuke zakonskim obveznicima za unapređenje transparentnosti i otklanjanje korupcijskih rizika. Do kraja 2020. izvršena je jedna preporuka prispjela na realizaciju (za tri preporuke rok realizacije dospijeva u 2021). U izvještajnom periodu, realizovana je i jedna preporuka data 2019, za čije je ispunjenje pristigao rok u 2020, čime su realizovane sve preporuke koje je ASK dala tokom 2019.

Nadležnim tužilaštvima ustupljeno je 12 prijava zviždača, u odnosu na koje je dostavljeno obavještenje da su četiri krivične prijave odbačene, dok su ostali postupci u toku. Dostavljena je povratna informacija u vezi s prijavom koju je ASK 2016. prosljedila nadležnom tužilaštvu, a koji postupak je rezultirao osuđujućom presudom. ASK je 13 prijava zviždača prosljedila

drugim nadležnim institucijama, od kojih je za dva dobijena povratna informacija da nije utvrđeno postojanje nepravilnosti. Pred drugim nadležnim organima u toku je i 29 postupaka po prijavama zviždača iz prethodnog perioda (26 iz 2019, dvije iz 2018. i jedna prijava iz 2017). Tokom 2020. podnijeta su tri zahtjeva za zaštitu zviždača. Dva postupka su u toku, dok je za jedan predmet ocijenjeno da nema osnova za zaštitu.

ASK je u izvještajnom periodu okončala tri postupka po zahtjevima za zaštitu zviždača iz 2019. U dva predmeta, ASK je donijela mišljenja u kojem je utvrdila da je nastala šteta po zviždača i u tom smislu dala ukupno četiri preporuke poslodavcu o tome šta treba preduzeti da bi se nastala šteta otklonila, dok je u trećem ocijenjeno da nema osnova za zaštitu. Jedna preporuka je realizovana dok je rok realizacije za preostale tri prva polovina 2021.

U oblasti sprečavanja sukoba interesa, ASK je, postupajući po svim primljenim zahtjevima za davanje mišljenja, dala 135 mišljenja koja su obavezujuća za javne funkcionere. Mišljenja su se odnosila na sukob interesa i izuzeće u raspravi i odlučivanju, ograničenja u vršenju funkcija - nespojivost funkcija, članstvo u organima upravljanja, članstvo u radnim tijelima, primanje naknada, kao i na ograničenja po prestanku funkcije, zaključenje ugovora, primanje donacija, status javnih funkcionera.

ASK je pokrenula i okončala 63 upravna postupka zbog sukoba interesa i povrede ograničenja u vršenju javnih funkcija, od čega je u 60,3% (38) predmeta utvrđeno kršenje Zakona o spečavanju korupcije (29 po službenoj dužnosti i devet po inicijativi). U 25 predmeta utvrđeno je da javni funkcioneri nijesu prekršili zakon. Po zahtjevima drugih pravnih i fizičkih lica sprovedena je provjera za dodatna 43 lica i predmeti su okončani u prethodnom postupku, konstatovanjem da u postupanju tih lica nema elemenata na osnovu kojih bi se pokrenuli postupci zbog kršenja odredbi Zakona o sprječavanju korupcije. Najveći broj tih zahtjeva (28) odnosio se na predstavnike sudske vlasti u vezi s negativnim mišljenjem u analizi rada Sudskog savjeta za 2019. koje je objavila Državna revizorska institucija (DRI).

Sprovodeći zakonske nadležnosti, ASK je izvršila uporednu analizu podataka, tj. detaljnu provjeru podataka i ostvarenih prihoda za 28 lica za koje je ukazano da bi u njihovom postupanju moglo doći do kršenja zakona u dijelu ostvarivanja naknada po osnovu rada u komisijama i vijećima koje je formirao Sudski savjet ili sudovi kao organi vlasti.

Na osnovu datih mišljenja i donijetih odluka, 41 javni funkcioner je podnio ostavku na javnu funkciju. Tabela ostavki javnih funkcionera na osnovu mišljenja i odluka se objavljuje na internet stranici ASK. Struktura ostavki je sljedeća: jedan poslanik u Skupštini, jedan državni sekretar u ministarstvu, jedan direktor javnog preduzeća, jedan sekretar opštinske izborne komisije, 18 predsjednika i članova organa upravljanja javnih ustanova i privrednih društava u većinskom vlasništvu države i 19 odbornika.

Tokom 2020, nakon donijetih konačnih odluka u vezi sprečavanja sukoba interesa javnih funkcionera, organi vlasti su postupili u 13 predmeta: jedan javni funkcioner razriješen je javne funkcije, organi vlasti su izrekli dvije opomene sa mjerom upozorenja kao vrstom disciplinske sankcije, za četiri javna funkcionera organ je konstatovao prestanak mandata, u dva predmeta za odbornika, izborom novog saziva predao mandat, u tri predmeta organi vlasti su obavijestili o namjeri o daljem postupanju (dva su prosljeđena nadležnom ministarstvu na dalje postupanje), u jednom predmetu donijeto je rješenje o odlaganju, u dva predmeta organ nije postupio u roku od 60 dana.

Nakon pokretanja upravnog postupka pred ASK, javni funkcioneri podnijeli su 16 ostavki na dužnosti u privrednim društvima.

Nije bilo predmeta upućenih nadležnim tužilaštvima od strane ASK, ali su predstavnici nevladinog sektora u I kvartalu 2020. protiv dva javna funkcionera podnijeli akta ASK, kao i prijave Specijalnom državnom tužilaštvu. ASK je riješila oba predmeta, u jednom predmetu je tužilaštvo odbacilo krivičnu prijavu, a u drugom je postupak pred nadležnim tužilaštvom je u toku.

Prema stanju na dan 31. XII 2020, ASK je dostavljeno ukupno 8.108 izvještaja o prihodima i imovini koji su prošli proces softverske i administrativne provjere. Statistika dostavljenih izvještaja o prihodima i imovini u 2020. je sljedeća: 5.591 redovnih godišnjih izvještaja o prihodima i imovini, 768 izvještaja koji se dostavljaju u roku od 30 dana od dana stupanja na funkciju, 26 izvještaja na zahtjev ASK, 511 izvještaja u slučaju uvećanja imovine preko 5.000 eura. Takođe, obrađeno je još 1.212 izvještaja o prihodima i imovini koji se podnose po prestanku javne funkcije i to 572 koji se podnosi u roku od 30 dana od dana po prestanku javne funkcije, 640 godišnjih i dvogodišnjih Izvještaja po prestanku javne funkcije.

Provjera izvještaja o prihodima i imovini se odvijala shodno Godišnjem planu provjere za 2020, koji je donijet u skladu sa preporukama eksperta Savjeta Evrope. U smislu tačnosti i potpunosti podataka realizovana je provjera 966 izvještaja o prihodima i imovini (godišnjim planom provjere bilo predviđeno 872) u roku kako je to i predviđeno pomenutim planom provjere. U decembru 2020. je donijet Godišnji plan provjere Izvještaja o prihodima i imovini za 2021.

U oblasti kontrole finansiranja političkih partija dostavljena je 51 odluka o visini članarine za 2020, kao i pet odluka o visini članarine za 2021. Dostavljeno je i 46 godišnjih finansijska izvještaja za 2019.

U izvještajnom periodu je izvršena kontrola 102 izvještaja političkih subjekata o redovnom radu. Izvršene su 4.834 kontrole tokom izborne kampanje, uključujući i 296 kontrola mjesečne potrošnje organa vlasti, 30 kontrola otpisa duga fizičkim licima za pružene komunalne usluge od strane privrednih društava, 92 zapošljavanja, izvršeno je 18 kontrola na terenu kao i 10 kontrola dokumentacije političkih subjekata (kontrola troškova). U dijelu

iskazanih troškova izvršena je suštinska i dubinska kontrola aktivnosti političkih subjekata i njihovih prikupljenih i utrošenih sredstava u kampanji, u skladu s usvojenom metodologijom izrađenom uz ekspertsku podršku. Kontrola je obuhvatila monitoring i analizu objavljenih podataka, upoređivanje objavljenih i dostavljenih podataka i direktan uvid u dokumentaciju prilikom terenskih kontrola. Evidentirano je i kontrolisano 295 zabilježenih aktivnosti političkih subjekata, 155 pružalaca usluga političkim subjektima u vrijednosti od 1.348.143 eura i izvršena analiza i provjera dostavljenih izvještaja i upućeno 17 dopisa za izjašnjenje i dopunu političkim subjektima u kojima su konstatovane 44 nepravilnosti, a koje se većinom odnose na nedostavljanje tačnih ili potpunih podataka u izvještaju ili kompletne prateće dokumentacije.

Kod davaoca priloga, izvršena je kontrola 14 propisanih zabrana i s tim u vezi konstatovano da dva lica koja su dala prilog političkom subjektu nijesu bila upisana u birački spisak i pokrenut je prekršajni postupak protiv jednog političkog subjekta. Provjereno je svih 2.325 ugovora o javnim nabavkama iz 2020, odnosno zabrana davanja priloga od strane pravnih lica, privrednih društava, preduzetnika i s njima povezanih pravnih i fizičkih lica koji su vršili poslove od javnog interesa ili učestvuju u poslovima javnih nabavki i pokrenut prekršajni postupak protiv pet lica. Izvršena je i kontrola 905 lica davaoca priloga koji se nalaze u kaznenoj evidenciji u kojim slučajevima nijesu utvrđene nepravilnosti, kao i provjera davaoca priloga da li su lica koja su dala priloge primaoci materijalnih davanja gdje je konstatovano da je od 886 lica koja su provjerena, njih 15 korisnika materijalnih davanja u 2020, nijesu nađene nepravilnosti.

ASK je u 2020. primila i postupala po tri prigovora za redovan rad političkih subjekata (od tri politička subjekta devet prigovora), dok je za izbornu kampanju podnijeto 144 prigovora.

ASK je tokom 2020. zbog kršenja antikorupcijskih zakona iz svoje nadležnosti, pokrenula ukupno 552 prekršajna postupka (510 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i 42 prekršajna naloga). Okončano je ukupno 414 postupka, uključujući i postupke po zahtjevima iz prethodnih godina i izdate naloge (234 novčane kazne i 104 opomene). Ukupan iznos novčanih kazni, uključujući i realizovane naloge, iznosi 89.659 eura.

ASK je, zbog kršenja odredaba Zakona o sprječavanju korupcije koje se odnose na oblast prijave imovine i prihoda javnih funkcionera, pokrenula 27,4% više prekršajnih postupaka u odnosu na 2019, što je generisano boljom organizacijom rada ASK. Na ukupan rast broja pokrenutih prekršajnih postupaka u odnosu na 2019. uticao je i veći broj postupaka zbog kršenja odredaba Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja, što je uslovljeno održavanjem izbornih procesa u 2020. Ipak, broj pokrenutih prekršajnih postupaka zbog kršenja odredaba ovog zakona u toku izborne kampanje u 2020. manji je za čak 87% u odnosu na broj prekršajnih postupaka pokrenutih u vezi s izbornom kampanjom za parlamentarne izbore 2016.

ASK je, zbog kršenja antikorupcijskih zakona iz svoje nadležnosti, podnijela ukupno 510 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka nadležnim sudovima za prekršaje. Tokom izvještajnog perioda, okončana su ukupno 394 postupka (uključujući i one po zahtjevima iz prethodnih godina).

Ukupan iznos novčanih kazni je 81.562 eura.

Nastavljajući s realizacijom preporuka Evropske komisije o direktnom izricanju prekršajnih kazni za kršenje zakona iz nadležnosti Agencije, ASK je u 2020. izdala 42 prekršajna naloga po različitim osnovima.

Zbog kršenja Zakona o sprječavanju korupcije, podnijeto je 469 zahtjeva i izdat 21 nalog. Sudovi su po podnijetim zahtjevima izrekli novčane kazne u ukupnom iznosu od 58.370 eura, a po izdatim nalogima naplaćeno je 1.472 eura.

Zbog kršenja odredaba Zakona o sprječavanju finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja, podnijet je 41 zahtjev i izdat 21 nalog. Sudovi su po podnijetim zahtjevima izrekli novčane kazne u iznosu od 23.192 eura, a po izdatim nalogima naplaćeno je 6.625 eura.

ASK u kontinuitetu realizuje preporuku eksperata Evropske komisije koja se odnosi na oduzimanje imovinske koristi stečene izvršenjem prekršaja. S tim u vezi, u zahtjevima za pokretanje prekršajnih postupaka koje dostavlja nadležnim sudovima za prekršaje, osim što zahtjeva osudu i kažnjavanje okrivljenog za izvršeni prekršaj, ASK kontinuirano predlaže oduzimanje imovinske koristi stečene izvršenjem prekršaja, što je najčešće praksa u postupcima zbog kršenja zakonskih ograničenja u vršenju javne funkcije. U toku 2020, ASK je u dva slučaja od nadležnih sudova za prekršaje zahtijevala oduzimanje imovinske koristi koja je stečena izvršenjem prekršaja, u svim slučajevima u oblasti ograničenja u vršenju javnih funkcija. Na osnovu predloga za oduzimanje imovinske koristi, osim izricanja novčanih kazni, sudovi su u jednom predmetu koji je ASK dostavljen od strane suda 2020, oduzeli imovinsku korist stečenu izvršenjem prekršaja u iznosu od 2.892 eura.

Represivne mjere

U periodu od 1. I - 31. XII 2020. Specijalno državno tužilaštvo pokrenulo je istrage zbog krivičnih djela visoke korupcije u sedam predmeta, protiv 38 fizičkih i pet pravnih lica. U istom periodu Specijalno državno tužilaštvo je podiglo tri optužnice protiv 18 fizičkih i tri pravna lica. Finansijske istrage su pokrenute u četiri predmeta protiv devet fizičkih lica.

Na kraju 2020. Viši sud u Podgorici je imao ukupno u radu 32 predmeta protiv 98 okrivljenih (fizičkih i pravnih) lica za djela iz oblasti visoke korupcije. Sud je riješio osam predmeta protiv 19 okrivljenih lica, od čega su tri predmeta protiv šest okrivljenih lica riješena presudama (dvije osuđujuće i jedna oslobađajuća presuda), a ostalih pet predmeta protiv 13 okrivljenih lica je riješeno na drugi način (obustava postupka; vraćen predmet na dopunu istrage; odbačena optužnica). U tri predmeta koji su riješeni presudama, dvije presude su postale pravosnažne - jedna oslobađajuća presuda u odnosu na jedno lice i jedna osuđujuća

presuda u odnosu na tri lica, koja je preinačena presudom Apelacionog suda, na način što je u odnosu na jedno lice odbijena optužba, dok su dva lica oslobođena. U trećem predmetu, koji je riješen osuđujućom presudom protiv dva lica, presuda još uvijek nije pravosnažna i postupak je u toku pred Apelacionim sudom.

U predmetu zbog krivičnog djela iz oblasti visoke korupcije, u februaru 2020. je postala pravosnažna odluka Višeg suda u Podgorici o trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću od osuđenog M.M. Odlukom suda, trajno je oduzeta nepokrenost - stan u Budvi (193 m²).

3.23.3 Temeljna prava

3.23.3.1 Usklađivanje s pravnom tekovinom EU i međunarodnim standardima

U okviru saradnje sa UNICEF-om Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je nastavio ranije započetu kampanju „Promocija pristupa pravdi sve djece u Crnoj Gori“, a uz podršku Savjeta Evrope realizovao projekat „Promocija Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (tzv. Lanzerot Konvencije) Savjeta Evrope“. Zlatni savjetnici Ombudsmana učestvovali su u aktivnostima Evropske mreže mladih savjetnika, koja postoji pod pokroviteljstvom Mreže evropskih ombudsmana za djecu (ENOC). Institucija Zaštitnika je uz pomoć UNICEF-a u okviru projekta „Klik za svoja prava“ redizajnirala sajt i otvorila podsajt koji je namijenjen djeci. Podsajt Prava djeteta u okviru zvaničnog sajta Zaštitnika sadrži sve informacije koje se odnose na prava djeteta i postupanje, kao i sve aktivnosti u okviru promocije i zaštite prava djeteta.

U 2020. institucija Zaštitnika je u saradnji s OEBS-om sprovela projekat koji je imao za cilj analizu odluka u vezi s nasiljem u porodici kod sudova za prekršaje za period od 1. I 2019. do juna 2020.

U obrazloženju akata koje donosi, Zaštitnik u kontinuitetu primjenjuje praksu evropskih sudova.

Saradnja s Evropskim sudom za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava je u odnosu na Crnu Goru u periodu 1. I do 31. XII 2020. odlučio u 15 predmeta. Naime, Evropski sud je putem presude odlučio u 10 predmeta i to: Despotović protiv Crne Gore, Glušica i Đurović protiv Crne Gore, Piletić protiv Crne Gore, Sinanović i drugi protiv Crne Gore, Marković protiv Crne Gore, Raspopović i drugi protiv Crne Gore, Madžarović i drugi protiv Crne Gore, Drašković protiv Crne Gore, Nešić protiv Crne Gore i MERCUR SYSTEM A.D. i drugi protiv Crne Gore. Nadalje, Evropski sud je donio pet odluka, i to četiri odluke o neprihvatljivosti predstavke: Bujković protiv Crne Gore, Dalmatin protiv Crne Gore, Kuljić protiv Crne Gore i Crkva Svetog Đorđa protiv Crne Gore, dok je u predmetu Stijepović protiv Crne Gore (prijateljsko poravnanje) donio odluku o skidanju predstavke sa liste predmeta.

Svi Akcioni planovi i Akcioni izvještaji dostavljeni su u predviđenim rokovima, bez kašnjenja, tako da je Komitet ministara Savjeta Evrope tokom izvještajnog perioda u odnosu na Crnu Goru zatvorio osam predmeta i to: Šaranović protiv Crne Gore, Despotović protiv Crne Gore, Glušica i Đurović protiv Crne Gore, Marković protiv Crne Gore, Sinanović i drugi protiv Crne Gore, Piletić protiv Crne Gore, Raspopović i drugi protiv Crne Gore i KIPS DOO i Drekalović protiv Crne Gore.

Pred Komitetom ministara Savjeta Evrope – Odjeljenjem za izvršenje presuda Evropskog suda za ljudska prava, trenutno se nalazi pod nadzorom dva predmeta i to: Siništaj i dr. protiv Crne Gore i Bigović protiv Crne Gore. U odnosu na navedene predmete, Komitetu ministara su upućeni na razmatranje Akcioni planovi, odnosno Akcioni izvještaji.

Naša država je u izvještajnom periodu i dalje zadržala vodeću poziciju u odnosu na zemlje regiona kada je u pitanju izvršenje presuda Evropskog suda. U tom smislu, nijedan predmet se nije našao pod posebno pojačanim nadzorom Komiteta ministara, kao nadzornog tijela nadležnog za praćenje izvršenja presuda Evropskog suda.

U cilju zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, širenja svijesti o konvencijskim i evropskim standardima, obezbjeđivanja ujednačene i jedinstvene primjene prava i upoznavanja s praksom Evropskog suda, nastavljena je praksa diseminacije pravosnažnih presuda i odluka Evropskog suda, izdavanje Priručnika - Vodiča kroz članove Konvencije s relevantnom sudskom praksom Evropskog suda, kao i izdavanje Analize izvršenja presuda Evropskog suda u odnosu na Crnu Goru, s uporednim prikazom izvršenja presuda država članica Savjeta Evrope.

Nastavljeno je aktivno učešće Vrhovnog suda Crne Gore u Mreži najviših sudova pri Evropskom sudu za ljudska prava. Mjesečni izvještaji o praksi Evropskog suda za ljudska prava su se i tokom 2020. redovno dostavljali sudijama Vrhovnog suda i predsjednicima svih sudova. Ovi izvještaji se objavljuvani na internet stranici Vrhovnog suda. Takođe, Vrhovni sud je izvijestio Mrežu o radu sudova u vrijeme pandemije COVID-19, a kontakt osoba je učestvovala na dva vebinara.

Ukupno su izrađene tri publikacije o praksi Evropskog suda, a u okviru projekta "Pravni forum", koji se realizuje u saradnji sa AIRE Centrom iz Londona, organizovao dva okrugla stola, posvećena izgradnji kapaciteta predstavnika pravosuđa na polju ljudskih prava i sloboda, usvajanju evropskih standarda i njihovoj punoj implementaciji u nacionalni sistem.

3.23.3.2 Djelotvorna primjena ljudskih prava

Polovinom 2020. Zaštitnik je, uz prethodno mišljenje Administrativnog odbora Skupštine Crne Gore, donio novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Službe Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, koji se primjenjuje od 17. IV 2020. Ovim Pravilnikom unaprijeđena je unutrašnja organizacija i sistematizacija i sada je predviđeno 35 radnih mjesta, od čega je popunjeno 30 radnih mjesta. Na ovaj broj treba dodati starješinski kadar, odnosno Zaštitnika

i zamjenice, odnosno pet osoba u rukovodnoj strukturi koji nijesu dio administrativne strukture. U julu 2020. izabrane su dvije nove zamjenice: za oblast pravosuđa, javne uprave i opšte nadležnosti, odnosno oblast zaštite od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti.

Nakon stupanja na snagu novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Službe Zaštitnika, a u skladu s Akcionim planom za Poglavlje 23 - Pravosuđe i temeljna prava, mjerom 3.1.6, i Kadrovskim planom, u decembru 2020. popunjeno je pet radnih mjesta, od čega je jedno radno mjesto iz kategorije visoko rukovodni kadar (Generalni sekretar), dva savjetnika/ca Zaštitnika – u oblasti pravosuđa, javne uprave i opšte nadležnosti; jedan viši savjetnik III – u oblasti prava djeteta, mladih i socijalne zaštite; jedan viši savjetnik III-lice sa invaliditetom – u oblasti zaštite od diskriminacije, kao posebno radno mjesto na koje se može zaposliti samo lice sa invaliditetom u skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom.

U izvještajnoj godini, Zaštitnik je imao u radu 1.075 predmeta po individualnim pritužbama, što je najveći broj od postanka institucije. U odnosu na ovaj broj, Zaštitnik je u ovim predmetima dao 357 preporuka različitim organima. Potpuno ili djelimično ispunjene su 174 preporuke, za pet preporuka teče rok za ispunjenje, dok je djelimično ispunjeno 14. Nadležni organi nijesu ispunili 112 preporuka (31,37%).

U skladu s Programom rada Vlade za 2020. pripremljen je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Javni poziv za sprovođenje javne rasprave o Nacrtu zakona je objavljen 24. II 2020. Javna rasprava je trajala od 24. II do 16. III 2020. (ukupno 20 dana), u okviru koje je 13. III 2020. održan okrugli sto u Podgorici, nakon čega je Nacrt zakona dostavljen Evropskoj Komisiji na komentare.

Sprečavanje mučenja i nečovječnog postupanja

Zaštitnik je u 2020. formirao 201 predmet u ovoj oblasti. Pritužbe su se odnosile na rad: Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (129), Uprave policije (39), bivše Ministarstvo pravde (šest), Specijalne bolnice za psihijatriju u Kotoru (pet), Doma za stare "Grabovac" Risan (jedna), Ministarstva vanjskih poslova Crne Gore (dvije), JU Centar „Ljubović“ (jedna), organ nije određen (jedna), Osnovnog tužilaštva (dvije), Specijalnog tužilaštva (tri), redovne sudove (devet) itd.

Prema praksi institucije, porast broja pritužbi na rad Uprave za izvršenje krivičnih sankcija u odnosu na prethodnu godinu uslijedio je zbog ograničenja nastalih usljed epidemioloških rizika, posebno ona koja se tiču kontakata zatvorenih lica sa porodicama i spoljašnjim svijetom.

U periodu do 30. XI 2020. obavljen je 21 obilazak, u kojima je tim Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) obišao Centre i Odjeljenja bezbjednosti policije, klinike za psihijatriju u Podgorici, Dobroti i Bijelom Polju, zatvor za žene, Prihvatište za strance u Spužu. Ovi

obilasci su realizovani shodno Planu obilazaka za 2020. Tim NPM-a pratio je operaciju povratka crnogorskih državljana koji su nezakonito boravili na teritoriji Njemačke, a koji je organizovan u saradnji s FRONTEX-om.

Savjetnici Zaštitnika za poslove zaštite i prevencije torture obavili su nadzore nad postupcima prinudnog udaljenja više stranih državljana u periodu od septembra do decembra 2020. Preventivni rad organizovan je i kroz različite načine komunikacije sa nadležnim organima zvaničnom korespondencijom, elektronskom poštom, telefonom, a sve u cilju prikupljanja i razmjene informacija.

U izvještajnom periodu, pokrenut je 21 disciplinski postupak zbog povrede službene dužnosti.

Takođe, principi Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), vezani za tretman lica lišenih slobode u kontekstu pandemije zaraze koronavirusom (COVID-19), su u potpunosti ispoštovani u zatvorskom sistemu.

Sudovi su imali ukupno u radu 16 predmeta protiv 31 okrivljenog - policijskog službenika zbog krivičnog djela zlostavljanje iz čl. 166a KZ CG. Od tog broja, u izvještajnom periodu je riješeno pet predmeta protiv devet okrivljenih lica, dok su u preostalim predmetima (11) postupci u toku protiv 22 okrivljena lica. Dva predmeta su riješena osuđujućim presudama (od kojih je jedna presuda postala pravosnažna), a u jednom predmetu je donijeta presuda kojom se optužba odbija u odnosu na dva okrivljena lica, a koja je u izvještajnom periodu postala pravosnažna. U riješenim predmetima donijete su dvije osuđujuće (jedna pravosnažna i jedna nepravosnažna za dva okrivljena lica) i dvije oslobađajuće (jedna pravosnažna i jedna nepravosnažna za pet okrivljenih lica) presude, a optužba je odbijena u odnosu na dva okrivljena lica. Osuđujućim presudama, okrivljenima su izrečene kazne zatvora u trajanju od tri mjeseca, odnosno jedne godine i pet mjeseci.

Nakon proglašenja epidemije izazvane virusom COVID-19 u Crnoj Gori (mart 2020.), predsjednik Vrhovnog suda Crne Gore je uputila preporuku svim predsjednicima sudova o široj upotrebi alternativa pritvoru, preinačenju kazni, ranijim otpustima i uslovnim osudama u krivičnim predmetima, a imajući u vidu Izjavu CPT-a o principima vezanim za tretman lica lišenih slobode u kontekstu pandemije izazvane virusom COVID-19.

U stvarno nadležnim osnovnim državnim tužilaštvima u Crnoj Gori, tokom prošle godine, formirano je 22 predmeta protiv službenika policije, zbog slučajeva torture (krivično djelo zlostavljanje, iznuđivanje iskaza, teška tjelesna povreda, nasilničko ponašanje) ili radi utvrđivanja osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti. U pet krivičnih predmeta, nadležnom sudu su podnijeti optužni predlozi protiv deset službenih lica, za krivično djelo zlostavljanje, sedam predmeta je završeno

odbacivanjem krivične prijave, a u tri je državni tužilac našao da nema osnova za preduzimanje krivičnog gonjenja i predmete arhivirao. U sedam predmeta je u toku izviđaj.

U okviru Horizontalnog programa za Zapadni Balkan i Tursku II (2019-2022), Projekta Savjeta Evrope i EU „Dalje jačanje zaštite ljudskih prava za pritvorena i osuđena lica u Crnoj Gori“, a kao dio kontinuirane izgradnje kapaciteta policijskih službenika na temu zlostavljanje (CPT standardi), unaprijeđeni su postojeći interni pravni akti Uprave policije. Naime, kao rezultat višemjesečnih aktivnosti predstavnika Uprave policije, Ministarstva unutrašnjih poslova i predstavnika Programske kancelarije Savjeta Evrope u Podgorici, uz podršku eksperata Savjeta Evrope, sačinjena je Instrukcija o postupanju policijskih službenika prema licima lišenih slobode i zadržanim licima, koja je stupila na snagu 1. IV 2021. čiji sastavni dio su i inovirani obrazac zapisnika o obezbjeđenju lica lišenog slobode/zadržanog lica, kao i višejezični obrazac informativnog lista za zadržano lice.

U dijelu zaštite ljudskih prava, Uprava policije je, u periodu 1. I - 31. XII 2020. podnijela dvije krivične prijave u vezi krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje (ODT u Podgorici jedna krivična prijava protiv jednog lica, zbog osnova sumnje da je počinilo krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, na štetu jednog lica i VDT u Podgorici jedna krivična prijavu protiv jednog lica, zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršilo krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, na štetu većeg broja lica).

Reforma zatvorskog sistema

Skupština je 25. VI 2020. donijela Zakon o amnestiji lica osuđenih za krivična djela propisana zakonima Crne Gore i lica osuđenih stranom krivičnom presudom koja se izvršava u Crnoj Gori („Sl. list CG“, broj 65/20).

Na osnovu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti koji je donijet u prethodnoj godini tokom 2020. donijeta su podzakonska akta: Uredba o uslovima za sticanje zvanja i nivoima zvanja službenika Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Uredba o uniformi, oznakama zvanja, naoružanju, vozilima i posebnoj opremi službenika obezbjeđenja u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Pravilnik o programu i načinu stručnog usavršavanja zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Pravilnik o načinu testiranja, programu i načinu sprovođenja stručnog osposobljavanja u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kućnom redu u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija i Pravilnik o načinu nošenja i rokovima trajanja uniforme službenika obezbjeđenja u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija.

Vlada je 2. IV 2020. usvojila Izveštaj o realizaciji akcionog plana za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija 2017- 2021. u 2019. koji je predložio Savjet za praćenje implementacije Stategije izvršenja krivičnih sankcija.

Maloljetnički zatvor je stavljen u funkciju u oktobru 2020. i svi maloljetnici su u istom smješteni.

U cilju unapređenja kadrovskih kapaciteta tokom 2020. u radni odnos u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija primljeno je 24 izvršilaca. U cilju unapređenja tehničke bezbjednosti, u izvještajnoj godini izvršena je nabavka bezbjednosne opreme.

Unapređenje infrastrukture se realizuje kroz sljedeće kapitalne projekte:

- Projekat izgradnje Specijalne zdravstvene ustanove, nove prijavnice, zatvora otvorenog tipa i multifunkcionalnog objekta je značajan infrastrukturni projekat. Uprava javnih radova sprovela postupak izrade glavnog projekta i glavni projekat je završen, dato je pozitivno mišljenje na reviziju glavnog projekta na koji način su se stvorili uslovi za početak gradnje. Projekat je predat Upravi za javne radove, a takođe se radilo i na pripremi dijela dokumentacije prema evropskom "PRAG" standardu, što je bilo neophodno zbog inostranih investicija. Za izradu idejnog rješenja i glavnog projekta obezbijedena su sredstva u kapitalnom budžetu, a za gradnju je 2. XII 2019. stupio je na snagu Finansijski sporazum za IPA 2018 između Evropske komisije i Crne Gore, kojim je za Projekat „EU za poboljšanje pristupa pravdi i temeljna prava“ opredijeljeno 13.516.733 eura, u okviru kojeg će se u izosu od 4.378.311 eura finansirati gradnja ova četiri objekta.
- U toku je izrada tehničke dokumentacije, a koja se finansirana iz granta Investicionog okvira Zapadnog Balkana (WBIF) u iznosu od 1.200.000,00 eura. Ovu tehničku pomoć realizuje konzorcijum WBIF Infrastructure Project Facility 7 (IPF7), a period realizacije je novembar 2019 – septembar 2021. Nakon izrade tehničke dokumentacije pristupiće se izgradnji zatvora u Mojkovcu. Izgradnja Zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u Opštini Mojkovac će se finansirati sredstvima kredita Banke za razvoj Savjeta Evrope (CEB-a) u iznosu od 15.000.000,00 eura i grant sredstvima WBIF u iznosu od 1.200.000,00 eura (ukupno 16.200.000,00 eura), ali precizniji iznos novčanih sredstava koji su neophodni za izgradnju ovog zatvora znaće se tek nakon izrade tehničke dokumentacije.
- Uz donatorsku pomoć Ambasade Sjedinjenih američkih država u Crnoj Gori nabavljena je tehnička oprema - smart ometači u vrijednosti od 292.370,18 eura sa PDV-om.
- U saradnji sa Njemačkom nevladinom organizacijom „Help-Hilfe zur Selbsthilfe“ obezbijedena je dodatna oprema za zatvorsku kuhinju, nabavka opreme i pokretanje proizvodnje betonskih blokova, nabavka građevinske mašine JCS 40, nabavka poljoprivrednog traktora i realizovana je stručna obuka zatvorenika za kuvare i za plasteničku proizvodnju. NVO HELP je obezbijedila i donirala UIKS-a 32 tehnička uređaja (tablet), kabine namijenjenih za komunikaciju, sredstva i opremu za dezinfekciju i higijenu, higijenske rukavice i materijal za izradu zaštitnih maski, ukupne vrijednosti 29.567.90 eura.

U Bijelom Polju je 9. III 2020. otvorena kancelarija Direkcije za uslovnu slobodu i izvršenje kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje i u radni odnos su primljena dva službenika.

Sloboda izražavanja

Skupština je 27. VII 2020. donijela Zakon o medijima i Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG. Novi Zakon o medijima osnažuje slobodu izražavanja i slobodu medija kroz nove institute: formiranje Fonda za zaštitu pluralizma i raznovrsnosti medija, transparentnost medijskog vlasništva, transparentnost oglašavanja i finansiranja medija iz javnog sektora, zaštita ugleda novinara, finansijska podrška samoregulaciji, odgovornost online portal za komentare treće strane, široka definicija medija. Novim Zakonom o nacionalnom javnom emiteru RTCG dodatno se preciziraju, pitanja konflikta interesa članova Savjeta RTCG, kriterijuma za člana Savjeta RTCG, po kojem broj nominacija neće biti odlučujući za članstvo u Savjetu RTCG, kao i norme koje se tiču perioda u kojem politički funkcioneri, poslanici i odbornici ne mogu biti birani za članove Savjeta RTCG, te se definiše nemogućnost kolektivnog razrješenja Savjeta. Takođe, u cilju jačanja odgovornosti prema javnosti, snaženju principa samoregulacije, Zakonom je definisan, kao nezavisan organ RTCG, Ombudsmana RTCG. Dodatno, imajući u vidu značaj medija u borbi protiv pandemije izazvane virusom COVID-19, preduzet je niz mjera u pogledu finansijske podrške medijima.

U cilju proizvodnje sadržaja javnog interesa u kontekstu pandemije, obezbijedena je finansijska podrška dnevnim štampanim medijima, komercijalnim televizijama s nacionalnom pokrivenošću i portalima s najvećim brojem posjeta. Takođe, radi formiranja dopisničkih mreža u cilju bržeg protoka informacija i pravovremenog informisanja i saradnje s medijima na nacionalnom nivou, bivše Ministarstvo kulture obezbijedilo je finansijsku podršku lokalnim javnim emiterima.

U toku 2020, u stvarno nadležnim osnovnim državnim tužilaštvima u Crnoj Gori, formirano je ukupno šest krivičnih i jedan prekršajni predmeta zbog napada na ličnost ili imovinu predstavnika medija.

U izvještajnom periodu, sudovi su imali ukupno u radu osam predmeta protiv devet okrivljenih lica povodom prekršaja i krivičnih djela, koja su učinjena na štetu novinara i imovine medija. Od tog broja, riješeno je šest predmeta protiv šest okrivljenih lica, na način što su donijete osuđujuće presude protiv pet okrivljenih lica i jedno rješenje o odbijanju optužnog predloga u odnosu na jedno lice. Sve presude su postale pravosnažne, izuzev jedne presude u predmetu Osnovnog suda u Herceg Novom. Pored toga, riješen je i još jedan predmet, koji je formiran po prijedlogu za izricanje krivične sankcije prema dva okrivljena maloljetna lica, tako što je sud vratio predmet nadležnom državnom tužilaštvu na dopunu istrage.

Prema podacima Uprave policije, u periodu od 1. I - 31. XII 2020. registrovano je 18 događaja napada za novinare i/ili medijske kuće koji su za posljedicu imali njihovo profesionalno angažovanje. Od navedenog broja, nadležni državni tužilac je četiri događaja kvalifikovao kao krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti i svi događaji su rasvijetljeni i izvršioi procesuirani, dok je za devet događaja ocijenio da nema elemenata izvršenja krivičnog djela po službenoj dužnosti. U pet događaja ovlašćeni policijski službenici su, shodno Zakonu o javnom redu i miru, pokrenuli prekršajne postupke protiv izvršilaca prekršaja.

Komisiji za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija dostavljeni su odgovori u odnosu na devet zahtjeva.

Prava žena i rodna ravnopravnost

Kao određeni iskorak u parlamentarizmu može se pomenuti izmjena Poslovnika Skupštine Crne Gore koji predviđa obavezu izbora najmanje jednog potpredsjednika iz reda manje zastupljenog pola, i činjenica da je ova odredba odmah nakon donešena primijenjena, te je po prvi put izabrana potpredsjednica Skupštine.

Tokom izvještajnog perioda, bilo je devet predmeta diskriminacije po osnovu pola u različitim područjima društvenog života. Na osnovu pritužbi i stalnog kontakta s građanima može se zaključiti da se najčešće dešava u području rada i zapošljavanja. Zaštitnik konstatuje veoma mali broj predmeta u radu kada je u pitanju nasilje u porodici, ali isto tako i kontinuirano veliki broj predmeta nasilja u porodici, primarno pred prekršajnim sudovima (2.133 predmeta u 2020).

Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru, kao instrument za mjerenje napretka u postizanju rodne ravnopravnosti, prvi put je predstavljen krajem januara 2020. Izračunata vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti za Crnu Goru iznosi 55, dok je prosječna vrijednost 28 zemalja EU 67,4, što ukazuje da Crna Gora treba da intezivira napore u cilju otvarivanja napretka na polju rodne ravnopravnosti. Indeks je pokazao da su najveće razlike u domenu moći i novca, a najmanje u zdravstvu i radu. Rezultati Indeksa ukazuju da se uprkos brojnim zakonodavnim i strateškim dokumentima usvojenim za unapređenje položaja žena i postizanje pune rodne ravnopravnosti, nejednakost i dalje izražava nedovoljnim političkim i socijalnim učešćem žena, ekonomskom nejednakošću, nejednakom podelom odgovornosti, razlikama u pristupu i imovinskim pravima što dovodi žene u nepovoljan položaj itd.

Vlade je u martu 2020. usvojila redovni godišnji Izvještaj o realizaciji Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti za 2019.

Bivše Ministarstvo za ljudska i manjinska prava pripremiło je elektronsku platformu, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a i pod pokroviteljstvom Vlade Austrije – Rodna mapa - elektronska platforma sa rodno zasnovanom statistikom; (<https://vzv.rodnamapa.me/>).

Bivše Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u 2020. u okviru Javnog konkursa za finansiranje projekata/programa u oblasti rodne ravnopravnosti pod nazivom „Za snažnije društvo iz ugla rodne ravnopravnosti”, opredijelilo 171.000 eura za 16 projekata NVO. Bivše Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Misijom OSCE-a u Crnoj Gori je sprovelo eksternu evaluaciju PAPRR-a, koja je prevedena i na engleski jezik. Evaluacija PAPRR-a je izrađena u cilju dobijanja nezavisne i systemske procjene uspješnosti sprovedenih aktivnosti koje su predviđene ovim dokumentom, pritom uvažavajući činjenicu neophodnosti primjene novog metodološkog pristupa izrade strateških dokumenata. Nalazi evaluacije su dali strateške smjernice za novi strateški dokument iz oblasti rodne ravnopravnosti, četvrti po redu, za čiju je izradu zadužena već formirana Radna grupa, sastavljena o predstavnika/ca relevantnih institucija i NVO sektora.

Kako bi država na što bolji način pomogla žrtvama nasilja u porodici Direktorat za socijalno staranje i dječju zaštitu zajedno sa svojim stalnim partnerima UNDP-jem u Crnoj Gori razvio je Krizni akcioni plan djelovanja pružaoca specijalizovanih usluga za žrtve nasilja u skladu sa Istanbulsom konvencijom. Ovaj Krizni akcioni plan predstavlja zajednički plan djelovanja države i nevladinih organizacija koje pružaju specijalizovane usluge podrške za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Njime je bliže definisan način funkcionisanja Skloništa i povjerljivih lica kao i pružanje podrške žrtvama nasilja u vrijeme mjera borbe protiv pandemije, u uslovima sprovođenja mjera samoizolacije i ograničenog kretanja, a u skladu sa Preporukama Nacionalnog Koordinacionog tijela. U cilju što bolje zaštite kako fizičkog tako i psihičkog zdravlja žrtava uključene su nevladine organizacije koje imaju iskustva u pružanju psiho-socijalne podrške, pravne podrške, savjetovanja i terapije.

Pored ovoga date su Preporuke za primjenu Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Preporuke za primjenu Protokola pružaju smjernice i otklanjaju dileme u vezi sa sprovođenjem Protokola i postupanja predstavnika i predstavnica institucija kao i nevladinog sektora u vrijeme trajanje mjera protiv širenja pandemije. Ministarstvo finansija i socijalnog staranja dalo je uputstva svim centrima za socijalni rad da u svakom trenutku budu dostupni za žrtve porodičnog nasilja i da promovišu rad skloništa i nacionalnu SOS telefonsku liniju. Takođe, svi centri za socijalni rad trebaju nastaviti dobru saradnju sa svim insitucijama, a posebno sa Upravom policije, te da postupaju sa dužnom pažnjom.

Pored navedenog, razvijena je aplikacija „Budi sigurna“ od strane Ministarstva unutrašnjih poslova. Ova aplikacija funkcioniše na principu jednog klika, šalje automatku poruku nacionalnoj SOS telefonskoj liniji koja sadrži broj telefona sa kojeg je upućen poziv i tačnu lokaciju žrtve, čime smo ostvarili multidisciplinarnu saradnju između države i nevladinih organizacija. U aplikaciji su navedeni svi brojevi telefona na koje žrtva može da pošalje poruku u slučaju nasilja.

Sudovi su imali ukupno u radu 252 predmeta protiv 264 okrivljena lica zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz čl. 200 Krivičnog zakonika Crne Gore. Od ukupnog broja predmeta riješeno je 169 predmeta. Sudovi su donijeli 174 presude (prvostepene), od čega je 169 osuđujućih, a pet oslobađajućih. U istom periodu, 145 odluka je postalo pravosnažno, od čega 139 osuđujućih presuda, tri oslobađajućih i tri rješenja o obustavi postupka.

U pravosnažno riješenim presudama protiv 62 okrivljena lica je izrečena kazna zatvora, protiv šest okrivljenih novčana kazna, protiv osam okrivljenih je izrečena kazna rad u javnom interesu, protiv 55 okrivljenih je izrečena uslovna kazna. Protiv 25 lica su izrečene mjere bezbjednosti (zabrana približavanja, obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, obavezno liječenje narkomana, obavezno liječenje alkoholičara), disciplinska mjera ukor i upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa.

Sudovi za prekršaje su u toku 2020. imali ukupno u radu 2.133 predmeta iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, u kojima je okrivljeno 1.659 lica. Ukupno je završeno 1.449 predmeta ili 67,93%. Navedeni predmeti su završeni na način što je izrečeno: novčanih kazni 485; kazni zatvora 83; uslovnih osuda 239; opomena 126; vaspitnih mjera 17; u 12 predmeta je odbačen zahtjev; u 71 predmetu je obustavljen postupak, u 361 predmeta donijeta oslobađajuća odluka, dok je 55 predmeta riješeno na drugi način. Takođe, ukupno je izrečeno 408 zaštitnih mjera, i to najčešće mjera udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje (54). U 1.499 riješenih predmeta ukupno je bilo 1.659 žrtava nasilja, od čega 1.444 ili 87,04% punoljetnih i 215 ili 12,96% maloljetnih. Od ukupno 1.444 punoljetnih žrtava nasilja u porodici u 973 predmeta ili 67,38% su to bile žene i u 471 ili 32,62% slučaja muškarci. Od ukupno 215 maloljetnih žrtava nasilja u porodici, u 124 predmeta su žrtve bile muškog pola, a u 91 predmetu ženskog pola.

Prema podacima Uprave policije, u periodu od 1. I do 31. XII 2020. nadležnim tužiocima podnijeto je 260 krivičnih prijava za 265 krivičnih djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore, protiv 277 lica, od kojih je 246 muškog pola (šest maloljetnih lica), a 32 ženskog pola. Žrtve izvršenih krivičnih djela nasilja u porodici su 300 oštećenih lica, od kojih su 83 muškog i 217 ženskog pola. Od ukupnog broja oštećenih, 57 su maloljetna lica (23 muškog i 34 ženskog pola). Takođe, registrovano je i 45 lica koja su povratnici u izvršenju krivičnih djela nasilje u porodici.

Shodno aktuelnoj zdravstvenoj situaciji i kampanji Vlade Crne Gore, a u cilju zaštite posebno ranjive kategorije, žrtava nasilja u porodici, aktivna je kampanja pod nazivom „BEZBJEDNA DOMA“, koja ima za cilj da pruži podršku i ohrabri žrtve nasilja, a naročito žene i djecu, da bez ustručavanja kontaktiraju policiju i očekuju brzu i efikasnu reakciju. Takođe, Vlada i UNDP, kao dio kampanje, kreirali su mobilnu aplikaciju „Budi sigurna“, koja omogućava

žrtvama nasilja da na brz i jednostavan način alarmiraju nadležne službe i institucije i zatraže pomoć.

Prava djeteta

Pandemija COVID-19 je uticala i na ostvarenje prava djeteta posmatrano u cjelini. Djeca sa smetnjama u razvoju su veći dio godine ostala uskraćena za ustaljeni inkluzivni model nastave, kao i za usluge dnevnih centara, koji su redukovali svoj rad, tj. veći dio godine uopšte nijesu primali korisnike. Teče Program za mlade u četiri srednje škole u saradnji s Specijalnom Olimpijadom.

Intenzivirana je podrška djeci koja izlaze iz Dječjeg doma „Mladost“ Bijela pružanjem usluge savjetovanja. Obezbjeđuje se podrška roditeljima djece sa smetnjama u razvoju kroz usluge koje omogućavaju ostanak djece u porodici.

U periodu od 1. I - 31. XII 2020. otvorena su još tri dnevna centra u kojima se pruža usluga dnevni boravak za djecu sa smetnjama u razvoju i to u Tivtu, Budvi i Golubovcima.

U Zakon o radu, koji je stupio na snagu u januaru 2020. su unijete izmjene kojima je zabranjeno zapošljavanje, na poslovima na kojima se radi s djecom, lica osuđivanih za djela seksualnog iskorišćavanja i seksualne zloupotrebe djece.

Nastavila je sa radom nacionalna SOS Roditeljska linija na kojoj roditelji mogu da dobiju savjete u vezi s roditeljstvom i podršku u vaspitanju djece. Urađena je analiza pojava vršnjačkog nasilja i vandalizma. Vlada 27. II 2020. donijela Program za prevenciju vršnjačkog nasilja i vandalizma.

Sprovedena je kampanja u pogledu vrste i štetnost nasilja nad djecom, a uvedena je telefonska linija za prijave tih slučajeva.

Nastavila je sa radom Nacionalna dječija telefonska linija pri JU Dječjem domu „Mladost“ Bijela. Od juna 2020. Nacionalna SOS dječja telefonska linija je dostupna za sve korisnike 24 sata svakog dana u nedjelji čime je postignut cilj, a to je neprekidna dostupnost ove linije, kako je i predviđeno Planom transformacije Dječjeg doma “Mladost” za period 2020-2024. Kontinuirano je vršena promocija ove telefonske linije. Ukupan broj poziva za 2020. je bio 648. Nacionalna SOS dječija linija redovno pruža psihosocijalnu podršku djeci u vezi s COVID-19 i svim drugim pitanjima, uključujući sve oblike nasilja

Radnička i sindikalna prava

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u periodu od 1. I - 31. XII 2020. registrovalo 22 sindikalne organizacije i osam reprezentativnih sindikata.

Socijalno ugroženi i lica s invaliditetom

Položaj svih ranjivih grupa, uključujući OSI, dodatno je ugrožen u vremenu trajanja pandemije.

Javni konkurs za finansiranje projekata/programa nevladinim organizacijama u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti je objavljen 27. II 2020. Za ovu oblast opredijeljeno je 496.609 eura. Zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19, rok za dostavljanje prijave na navedeni javni konkurs produžen je do 27. IV 2020.

Javni poziv zainteresovanim nevladinim organizacijama za konsultacije u cilju sačinjavanja Sektorske analize za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za 2021, raspisan je 3. III 2020.

U cilju poboljšanja položaja lica sa invaliditetom, u dijelu pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi, nakon realizacije Akcionog plana za prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi licima sa invaliditetom 2014, kojim je bilo definisano 13 prioriternih objekata, Vlada je donijela novi Akcioni plan prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti. Vezano za realizaciju novog Akcionog plana u izvještajnom periodu, u potpunosti su završeni radovi na prilagođavanju objekata: Administrativna zgrada državnih organa, Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo održivog razvoja i turizma. Takođe završene su aktivnosti na izradi projektne dokumentacije kao i revizije iste za objekte: Stara zgrada Vlade u Podgorici, Ministarstva kulture na Cetinju, Uprave za saobraćaj u Podgorici, Uprave carina u Podgorici i zgrade državnih organa u Mojkovcu. Za objekat Zgrade Predsjednika Crne Gore završeno je idejno rješenje, nakon čega će se pristupiti izradi Glavnog projekta.

Vezano za definisanje prioriternih oblasti i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta za 2021. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma - Direktorat za građevinarstvo objavilo je javni poziv zainteresovanim nevladinim organizacijama za konsultacije 29. IV 2020. u cilju sačinjavanja Sektorske analize za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom. Konsultacije su trajale u periodu od 29. IV do 15. V 2020.

Vlada je 12. III 2020. donijela Završni izvještaj Strategije za integraciju lica sa invaliditetom 2016 - 2020.

Bivše Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u februaru 2020. raspisalo javni konkurs za finansiranje projekata nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom. U 2020. finansirano je 15 projekata nevladinih organizacija u iznosu od 400.000 eura.

U junu 2020. izrađen je finalni nacrt Akcionog plana za realizaciju preporuka UN Komiteta za prava osoba sa invaliditetom.

Homoseksualci, biseksualci, transrodne osobe i interseksualci (LGBTI)

Skupština je 1. VII 2020. donijela Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola („Sl. list CG“, broj 67/20). Ovim zakonom normirano je izdržavanje između partnera, kao jedna od

najvažnijih posljedica partnerstva, zatim su detaljno regulisani imovinski odnosi partnera i njihov poreski status, u smislu olakšica. Takođe, partneri su u pogledu prava i obaveza u sistemu zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite izjednačeni sa pravima drugih osiguranika, a isto tako i u pogledu prava iz socijalne i dječije zaštite i nizu drugih prava, ali i obaveza koje proizilaze iz zajedničkog života.

Skupština je 16. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima („Sl. list CG“, broj 76/20), koji je usaglašen sa Zakonom o životnom partnerstvu lica istog pola. Ovim izmjenama definisana je nadležnost osnovnih sudova u predmetima povodom sporova koji su prepoznati u Zakonu o životnom partnerstvu lica istog pola, i to na način da je izvršena dopuna nadležnosti osnovnog suda da sudi u ovim građanskim predmetima u prvom stepenu.

Skupština je 30. VII 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Sl. list CG“, broj 80/20), koji je usaglašen sa Zakonom o životnom partnerstvu lica istog pola.

Vlada je 23. III 2020. usvojila Izveštaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023. za 2019, s pratećim akcionim planom za 2020.

Na inicijativu bivšeg Ministarstva za ljudska i manjinska prava, a u saradnji s Jedinicom za borbu protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope, skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode je 5. III 2020. održao 56. tematsku sjednicu na temu: „Jednakost pred zakonom i zabrana diskriminacije u cilju poštovanja različitosti“, o Predlogu zakona o životnom partnerstvu lica istog pola. Cilj ove sjednice bio je otvaranje debate o važnosti promovisanja antidiskriminacije i zaštite prava LGBTI osoba, kao i razmjena iskustva i naučenih lekcija.

Bivše Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 12. III 2020. u saradnji s NVO sektorom, organizovalo konsultativni sastanak „Fokal point“ mreže lokalnih samouprava, koja je formirana u cilju sinhronizacije politika u oblasti zaštite i unapređenja ljudskih prava LGBTI osoba, koje se sprovode na nacionalnom nivou.

U skladu s obavezom iz Zakona o nevladinim organizacijama, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 10. VII 2020. donijelo Odluku o finansiranju projekata/programa u oblasti unapređenja kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori, za 2020. kojom je finansiralo devet projekata/programa ukupne vrijednosti 130.000 eura.

Uprava policije, uprkos ograničenjima zbog aktuelne zdravstvene situacije, aktivno učestvuje u implementaciji mjera Akcionog plana za 2020. za sprovođenje Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019 – 2023.

Tim povjerenja LGBTI zajednice, koji čine predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije i nevladinih organizacija, održao je jedan sastanak početkom 2020, a nakon toga, zbog aktuelne zdravstvene situacije, kontinuirano se razmjenjuju informacije o svim

pitanjima od važnosti za LGBTI zajednicu. Tim povjerenja ima važnu ulogu i u prepoznavanju modaliteta rješavanja pojedinačnih slučajeva krivičnih djela i prekršaja izvršenih na štetu LGBTI osoba, a tretira i druga pitanja od važnosti za rješavanje problema LGBTI osoba koja su u isključivoj ili djelimičnoj nadležnosti policije.

Uprava policije ima razvijenu mrežu LGBTI kontakt policijskih službenika koji su, i u 2020. bili na raspolaganju LGBTI osobama u slučaju bilo kakve potrebe za profesionalnim kontaktom, podrškom i pomoći. LGBTI kontakt policijski službenici raspoređeni u svakom centru i odjeljenju bezbjednosti, su policijski službenici koji su u ranijem periodu prošli obuku za senzibilno postupanje i komunikaciju s LGBTI osobama. U svakom prijavljenom slučaju, kada se dođe do saznanja da bi motiv prijetnji, uvreda ili napada na LGBTI osobu mogao biti seksualni ili rodni identitet, po pravilu se kao podrška, neposredno ili posredno, uključuje i LGBTI kontakt policijski službenik.

Uprava policije je aktivno uključena u planiranje i realizaciju regionalnih projekata u okviru Horizontalnog programa za Zapadni Balkan i Tursku II (2019-2022) Evropske komisije i Savjeta Evrope, a koji se odnose na prava LGBTI osoba.

U Podgorici je, u organizaciji NVO „Queer Montenegro“, 20. XII 2020. uspješno održana Osmo povorka ponosa, koja je, zbog aktuelne zdravstvene situacije, održana u vidu auto kolone. Zgrada Ministarstva unutrašnjih poslova je na dan Povorke ponosa, u znak podrške, bila osvijetljena duginim bojama.

Proceduralna prava

U oblasti proceduralnih prava, u izvještajnom periodu, u sklopu projekta „Unaprjeđenje procesnih prava u pravosudnom sistemu u Crnoj Gori“ koji predstavlja dio zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope – „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022“, urađene su tri sveobuhvatne analize koje se odnose na prava žrtava, prava osumnjičenih i okrivljenih lica, i prava lica lišenih slobode. Preporuke i nalazi iz pomenutih analiza obrađeni su u detaljnim planovima rada koji obuhvataju preporuke za usaglašavanje krivičnog zakonodavstva i prakse sa relevantnim evropskim standardima. Analize su pokazale da je sistem garancija u krivičnom postupku u Crnoj Gori u velikoj mjeri usaglašen sa pravnom tekovinom Evropske unije.

Kako bi se ocijenila situacija po pitanju usluga besplatne pravne pomoći u Crnoj Gori, u novembru 2020. izrađena je Analiza rezultata funkcionisanja sistema besplatne pravne pomoći u Crnoj Gori, koja daje konkretne preporuke za unaprjeđenje njegove primjene.

Zaštita manjina

U postupku pred Zaštitnikom u 2020. u radu je bilo 19 predmeta zbog diskriminacije po osnovu nacionalne pripadnosti i veze s nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom. Pritužbe su se odnosile na diskriminaciju u oblasti rada i

zapošljavanja, nezastupljenost u organima javne vlasti i povredu prava iz rada i po osnovu rada Roma i Egipćana saradnika u socijalnoj inkluziji RE u oblasti obrazovanja, neadekvatnu raspodjelu sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta Srba u Crnoj Gori.

Vlada je 26. III 2020. usvojila Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2019.

Što se tiče saradnje sa nevladinim organizacijama na javnom konkursu za 2020. bivše Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava donijelo Odluku o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti razvoja i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kojom su odobrena finansijska sredstva u iznosu od 177.352.16 eura za realizaciju 16 projekata.

Romi i Egipćani

Shodno Zakonu o nevladinim organizacijama i Uredbi o finansiranju projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa, Komisija za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti „Zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava, zaštita prava Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki“ donijela je 20. XI 2020. Odluku za 2020. o raspodjeli sredstava za finansiranje 14 projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava, zaštite prava Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u ukupnom iznosu od 135.994,12 eura.

Ministarstvo prosvjete je 1. IX 2020. objavilo konkurs za dodjelu stipendija srednjoškolcima i studentima RE populacije. Konkurs je trajao do 16. X 2020.

Od januara do juna 2020. dodijeljena je 121 stipendija srednjoškolcima/kama, (mjesečni iznos 60 eura), dok od oktobra do decembra 2020. dodijeljeno 153 stipendije srednjoškolcima/kama (mjesečni iznos 60 eura), što znači da ukupno od januara do decembra 2020. za srednjoškolce/ke je izdvojeno 71.100 eura.

Za studente/studentkinje, od januara do juna 2020. isplaćeno je 14 stipendija (mjesečni iznos 150 eura), dok od septembra do decembra 2020. isplaćeno 15 stipendija (mjesečni iznos 150 eura). Ukupno od januara do decembra 2020. za studente/studentkinje RE populacije izdvojeno je 21.600 eura.

U akademskoj 2020/2021. obezbijeden je besplatan boravak u studentskom domu za dva studenta/studentkinje. Radi se o studentu/studentkinji, koji su ove akademske godine, upisali Filološki fakultet u Nikšiću i Fakultet za turizam i hotelijerstvo u Kotoru. (Finansijska sredstva: 2350,00 eura).

U osnovnim školama, od januara do juna 2020. angažovano je 35 mentora (nastavnici) za 130 učenika/učenica VIII i IX razreda RE populacije, dok od oktobra do decembra 2020. u

osnovnim školama školama angažovano je 47 mentora (nastavnika) za 169 učenika/učenica VIII i IX razreda.

U srednjim školama je angažovano 44 mentora (nastavnika) za 120 srednjoškolaca/srednjoškolki RE populacije, od januara do juna 2020, dok je od oktobra do decembra 2020. angažovano 48 mentora (nastavnika) za 157 RE srednjoškolaca/srednjoškolki.

U izvještajnom periodu, Ministarstvo zdravlja je realizovalo dvije radionice sa ženama pripadnicama romske populacije, a podijeljen je i zdravstveno-vaspitni materijal. Institut za javno zdravlje je u saradnji s UNICEF-om kreirao projekat usmjeren na unapređenje zdravlja pripadnika romske populacije kroz proces njihove edukacije. Ovim projektom će se obuhvatiti više od 70% pripadnika RE populacije koji žive u organizovanim naseljima na teritoriji Podgorice, Berana i Nikšića.

Interno raseljena lica (IRL)

U periodu od 7. XI 2009. (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno sa 1. I 2021. raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 15.251 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 15.111 zahtjeva, dok je po 140 zahtjeva postupak u toku.

Od 15.111 riješenih predmeta, za 12.393 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak ili privremeni boravak do tri godine, 295 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.423 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Razvrstano po kategorijama ova statistika izgleda na sljedeći način:

Interno raseljena lica - U izvještajnom periodu interno raseljena lica su podnijela ukupno 8.581 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja riješeno je 8.540 zahtjeva, dok je po 41 zahtjeva postupak u toku. Od 8.540 riješenih predmeta, za 7.363 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 251 zahtjeva je odbijeno, dok je 926 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Raseljena lica - U izvještajnom periodu raseljena lica su podnijela ukupno 4.736 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja, riješeno je 4736 zahtjeva, nema postupaka u radu. Od 4.736 riješenih predmeta, za 4.352 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 24 zahtjeva je odbijeno, dok je 360 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Privremeni boravak do tri godine - interno raseljena lica - U izvještajnom periodu interno raseljena lica su podnijela ukupno 1.542 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 1.455 zahtjeva, dok je po 87 zahtjeva postupak u toku. Od 1.455 riješenih predmeta, za 445 lica zahtjev je usvojen i odobren im je privremeni

boravak, 17 zahtjeva su odbijena, dok je 993 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Privremeni boravak do tri godine - raseljena lica - U izvještajnom periodu raseljena lica su podnijela ukupno 320 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 315 zahtjeva, dok je po pet zahtjeva postupak u toku. Od 315 riješenih predmeta, za 171 lice zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, tri zahtjeva je odbijeno, dok je 141 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Član 220 novog Zakona o strancima

Shodno članu 220 novog zakona o strancima raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 72 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja riješeno je 65 dok je po sedam zahtjeva postupak u toku. Od 65 riješenih predmeta, za 62 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, dok je tri predmeta odbačeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Zaštita ličnih podataka

U Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, od ukupno sistematizovanih 28 radnih mjesta sa 47 izvršioca, u toku 2020. definisane poslove i zadatke je većinom vremena obavljalo 29 izvršilaca (61,70%), dok je na kraju godine broj izvršilaca bio 30 (63,83%).

U toku 2020. ukupno je izvršeno 68 nadzora. Od tog broja pet se odnosi na redovan nadzor, dok se 49 odnosi na vanredan nadzor. Od 49 vanrednih nadzora, po osnovu podnijetih zahtjeva za zaštitu prava sprovedeno je ukupno 12 nadzora, dok je preostalih 37 izvršeno po osnovu podnijete inicijative. Provjera postupanja po zapisniku (kontrolni nadzori) je izvršeno 14.

REDOVNI I VANREDNI NADZOR – Izvještajni period: 1. I do 31. XII 2020.

NADZORI	Redovni nadzor	Po osnovu zahtjeva za zaštitu prava	Po osnovu inicijative	Kontrolni Nadzor
68	5	12	37	14

U toku 2020. ukupno je izdato 40 saglasnosti za uspostavljanje zbirke ličnih podataka odnosno za uvođenje video nadzora, Savjet Agencije je utvrdio 15 mišljenja u vezi sa primjenom Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, a upućeno je 76 dopisa kojima je Agencija,

tumačeći odredbe Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, bila u funkciji saradnje sa rukovaocima.

Slobodan pristup informacijama

U periodu od 1. I - 31. XII 2020, u Agenciji je zaprimljeno ukupno 3000 žalbi. Agencija je na dan 31. XII 2020. razdužila ukupno 2.783 predmeta, dok je u 217 predmeta u toku postupak. Takođe, u izvještajnom periodu Savjet Agencije je donio odluku u 1.545 zaostalih predmeta iz ranijeg perioda.

3.24. POGLAVLJE 24: PRAVDA, SLOBODA, BEZBJEDNOST

3.24.1. Migracije

Tokom 2020, pripremljen je Nacrt Strategije o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025, s Akcionim planom za 2021. i 2022. Isti je dat na javnu raspravu, koja je trajala do 17. XI 2020. Početkom decembra 2020. Nacrt strategije je dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje.

U izvještajnom periodu, donijeti su sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o bližim uslovima i načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad radi sezonskog zapošljavanja preko diplomatsko-konzularnog predstavništva („Sl. list CG“, broj 111/20); Pravilnik o izmjenama i dopuni pravilnika o načinu izdavanja i obrascu dozvole za stalni boravak („Sl. list CG“, broj 21/19); Pravilnik o izmjenama i dopuni pravilnika o obrascima, bližim uslovima i načinu izdavanja dozvole za privremeni boravak i dozvole za privremeni boravak i rad („Sl. list CG“, broj 25/19).

Readmisija

U izvještajnom periodu nije zaključen nijedan protokol o readmisiji s državama članicama EU. U januaru 2020. upućena je inicijativa za održavanje sastanka u cilju održavanja pregovora i zaključivanja implementacionog protokola između Vlade Crne Gore i Vlade Litvanije. Do 31. XII 2020. nije bilo povratnih informacija od strane nadležnih organa ove države.

U izvještajnom periodu nije zaključen nijedan sporazum o readmisiji s trećim državama, ali je u januaru 2020. upućena inicijativa za održavanje sastanka u cilju održavanja pregovora i zaključivanja sporazuma s Ukrajinom i Jermenijom. Do 1. XII 2020. nije bilo povratnih informacija od strane nadležnih organa ovih država.

3.24.1.1. Statistika – readmisija

Prema podacima Uprave policije, u periodu od 1. I – 31. XII 2020, shodno sporazumima o readmisiji u skraćenom postupku, od granične policije Hrvatske prihvaćena su 32 lica, od granične policije Srbije dvoje lica, dok je od granične policije Bosne i Hercegovine prihvaćeno 252 lica. Predato je jedno lice graničnoj policiji Srbije, 208 lica graničnoj policiji Albanije i devetoro lica graničnoj policiji Kosova. Takođe, u skladu sa Sporazumom o readmisiji, izvršen je tranzit 22 lica preko teritorije Crne Gore.

Organizacione jedinice granične policije dale su saglasnost za privremeni boravak u odnosu na 17.368 zahtjeva, odnosno 17.019 saglasnosti za produženje privremenog boravka stranim državljanima.

CG - EU

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, od strane država članica EU primljeno je ukupno 212 zahtjeva za readmisiju, koji su se odnosili na prihvata ukupno 315 lica. Od broja primljenih zahtjeva pozitivno je riješeno 110 zahtjeva, odnosno data je saglasnost za prihvatanje ukupno 203 lica. Negativno su riješena 102 zahtjeva, odnosno nije data saglasnost za prihvatanje 112 lica.

CG – susjedne države – redovan postupak readmisije

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, od strane država sa kojima se Crna Gora graniči primljeno je ukupno 27 zahtjeva za readmisiju, koji su se odnosili na prihvata ukupno 36 lica. Od broja primljenih zahtjeva pozitivno su riješena 23 zahtjeva, odnosno data je saglasnost za prihvatanje ukupno 26 lica. Negativno su riješena četiri zahtjeva, odnosno nije data saglasnost za prihvatanje 10 lica.

U redovnom postupku, u istom periodu, u države s kojima se Crna Gora graniči vraćeno je ukupno 27 lica.

3.24.1.2. Statistika - raseljena i interno raseljena lica (RL/IRL)

U periodu od 7. XI 2009. (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno s 1. I 2021, raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 15.251 zahtjev za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 15.111 zahtjeva, dok je po 140 zahtjeva postupak u toku. Od 15.111 riješenih predmeta, za 12.393 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak ili privremeni boravak do tri godine, 295 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.423 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Razvrstano po kategorijama, ova statistika izgleda na sljedeći način:

Interno raseljena lica

U izvještajnom periodu, interno raseljena lica su podnijela ukupno 8.581 zahtjev za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja riješeno je 8.540 zahtjeva, dok je po 41 zahtjevu postupak u toku. Od 8.540 riješenih predmeta, za 7.363 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 251 zahtjev je odbijen, dok je 926 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Raseljena lica

U izvještajnom periodu, raseljena lica su podnijela ukupno 4.736 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja, riješeno je 4.736 zahtjeva, nema postupaka u radu. Od 4.736 riješenih predmeta, za 4.352 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 24 zahtjeva su odbijena, dok je 360 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Privremeni boravak do tri godine – Interno raseljena lica

U izvještajnom periodu, interno raseljena lica su podnijela ukupno 1.542 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 1.455 zahtjeva, dok je po 87 zahtjeva postupak u toku. Od 1.455 riješenih predmeta, za 445 lica zahtjev je usvojen i odobren im je privremeni boravak, 17 zahtjeva je odbijeno, dok su 993 predmeta odbačena/obustavljena (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Privremeni boravak do tri godine – Raseljena lica

U izvještajnom periodu, raseljena lica su podnijela ukupno 320 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 315 zahtjeva, dok je po pet zahtjeva postupak u toku. Od 315 riješenih predmeta, za 171 lice zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, tri zahtjeva su odbijena, dok je 141 predmet odbačen/obustavljen (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Član 220 novog Zakona o strancima

Shodno čl. 220 novog Zakona o strancima, raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 72 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja, riješeno je 65, dok je po sedam zahtjeva postupak u toku. Od 65 riješenih predmeta, za 62 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, dok su tri predmeta odbačena (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Nedozvoljen prelazak državne granice (čl. 405 KZ)

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u izvještajnom periodu donijeta je jedna naredba o sprovođenju istrage protiv dva lica, podignuta je jedna optužnica protiv osam lica i donijeta je presuda na kaznu zatvora protiv osam lica.

Prema podacima Uprave policije, u periodu od 1. I – 31. XII 2020, u Crnoj Gori registrovano je 3.149 migranata, od čega 2.506 u unutrašnjosti i 643 na granici, što je za 60% manje u odnosu na 2019. Boravak je prijavilo 413.295 stranaca (83% manje u odnosu na 2019), što je direktan rezultat smanjenog prometa putnika usljed pandemije COVID-19. Od ukupnog broja registrovanih migranata, 2.829 je izrazilo namjeru za međunarodnu zaštitu.

Radom Granične policije u nezakonitom prelasku državne granice spriječeno je i procesuirano 293 lica, od čega 229 lica van graničnih prelaza i 64 lica na graničnim prelazima, dok je od nezakonitog prelaska državne granice na ulasku u Crnu Goru odustalo 3.858 lica. Korišćenjem sistema elektronskog nadzora državne granice detektovano je 129 nezakonitih prelazaka državne granice.

Novouspostavljena jedinica NCC Podgorica otpočela je s radom na privremenoj lokaciji u Zagoriču. Nakon realizacije završnih radova na renoviranju privremenih prostorija NCC-a, uz podršku ICITAP Programa Vlade SAD, iste su opremljene kancelarijskim namještajem i IT

opremom. Poseban iskorak NCC Podgorica je napravio koordinacijom vazdušnog multisenzornog osmatranja Crnogorskog priobalja i akvatorija Jadranskog mora upotrebom letjelica (Frontex-ovog FSA-a i Italijanskog *Guardia di Finanze* helikoptera HELO) u sklopu Frontex-ove Zajedničke operacije – JO Montenegro – Maritime. Od konkretnih rezultata ističe se učestvovanje Frontex-ove letjelice u otkrivanju dva slučaja krijumčarenja migranata prema Italiji, a takođe je detektovano i nekoliko slučajeva nezakonitog prelaska državne granice.

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, u cilju suzbijanja nezakonitih migracija i sprečavanja krijumčarenja roba na državnoj granici realizovano je 767 akcija, od čega samostalno 658 akcija, kao i 62 zasjede.

Nadzor plave i zelene granice

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, na poslovima nadzora državne granice, bilo je angažovano 18.069 patrola, od čega na kopnu 15.092 i 2.977 na vodi.

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, shodno potpisanim protokolima i sporazumima o saradnji sa susjednim državama, realizovano je 570 zajedničkih patrola s Albanijom, 43 sa Srbijom, 92 s Bosnom i Hercegovinom, 13 s Kosovom i pet zajedničkih patrola na Jadranskom moru s Hrvatskom na Prevlaci.

Posredstvom Zajedničkog centra za policijsku saradnju u Trebinju razmijenjeno je 549 informacija, dok je posredstvom Zajedničkog centra za policijsku saradnju u Plavu razmijenjeno 112 informacija.

Nije dozvoljen ulazak u Crnu Goru za 564 lica.

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, provjerama na graničnim prelazima pronađeno je 544 lica, od čega 114 lica po nacionalnim potjernicama i poklapanje za 430 lica po potjernicama INTERPOL-a. Takođe, po potjernici INTERPOL-a pronađena su 22 motorna vozila i 99 dokumenata.

Prihvatište za strance

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, u Prihvatištu za strance bilo je smješteno 418 lica.

3.24.2. Azil

3.24.2.1. Normativni okvir

U izvještajnom periodu, donijet je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o izgledu i sadržaju obrazaca i načinu izdavanja isprava za stranca koji je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu, azilanta i stranca pod supsidijarnom zaštitom („Sl. list CG“, br. 72/17 i 115/20).

Kada su u pitanju isprave namijenjena licima iz sistema međunarodne zaštite, sadašnja dokumenta imaju solidan sigurnosni standard, ali su preduzete aktivnosti kako bi ista bila dopunjena nekim dodatnim karakteristikama i dobila najbolji mogući sigurnosni koncept.

Takođe, donijet je Pravilnik o uslovima smještaja i načinu obezbjeđivanja smještaja azilanta i stranca pod supsidijarnom zaštitom („Sl. list CG", broj 105/20).

Donošenjem Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova, u maju 2020, dolazi i do promjene u organizacionoj i kadrovskoj strukturi Direkcije za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu, koja sada ima dva Odsjeka: Odsjek za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu – Spuž i Odsjek za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu – Božaj (koji je funkcionalan od avgusta 2020, a raspolaže kapacitetom od 60 mjesta za smještaj), kao i u Direkciji za integraciju stranaca sa odobrenom međunarodnom zaštitom i reintegraciju povratnika po readmisiji, koja sada ima dva Odsjeka: Odsjek za integraciju stranaca sa odobrenom međunarodnom zaštitom i Odsjek za reintegraciju povratnika po readmisiji, koja je, u međuvremenu, radno angažovala dva socijalna radnika i jednog pravnika.

3.24.2.2. Statistički podaci

Direkcija za azil

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, podnijeto je 539 zahtjeva za međunarodnu zaštitu. U ovom periodu, donijeto je 424 rješenja o obustavi postupka po zahtjevu za međunarodnu zaštitu, jedno rješenje o odbijanju zahtjeva kao neosnovanog, dok su ostali zahtjevi u postupku odlučivanja. U odnosu na zahtjeve podnijete u periodu od 1. I – 31. XII 2020, podnijete su tri tužbe Upravnom sudu Crne Gore protiv odluka Ministarstva unutrašnjih poslova – Direkcije za azil.

Direkcija za prihvatanje i smještaj stranaca koji traže međunarodnu zaštitu (Centar za prihvatanje)

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, u Direkciji za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu na prihvatanje je primljeno ukupno 2702 lica, od čega: 2.056 punoljetnih muškaraca (od čega: 457 u Odsjeku za prihvatanje – Spuž, 947 u alternativnom smještaju na Koniku, 652 u Odsjeku za prihvatanje – Božaj); 240 maloljetnih muškaraca sa pratnjom (od čega: 185 u Odsjeku za prihvatanje – Spuž, 55 u Odsjeku za prihvatanje – Božaj); devet maloljetnih muškaraca bez pratnje (od čega: osam u Odsjeku za prihvatanje – Spuž, jedan u Odsjeku za prihvatanje – Božaj); 218 punoljetnih žena sa pratnjom (od čega: 150 u Odsjeku za prihvatanje – Spuž, 68 u Odsjeku za prihvatanje – Božaj); 17 punoljetnih žena bez pratnje (od čega: 15 u Odsjeku za prihvatanje – Spuž, dvije u Odsjeku za prihvatanje – Božaj); 162 maloljetnih žena, sve sa pratnjom (od čega: 116 u Odsjeku za prihvatanje – Spuž, 46 u Odsjeku za prihvatanje – Božaj).

Direkcija za integraciju stranaca sa odobrenom međunarodnom zaštitom i reintegraciju povratnika po readmisiji

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, prema evidenciji Direkcije za integraciju stranaca sa odobrenom zaštitom i reintegraciju povratnika po readmisiji, bilo je 38 stranaca s odobrenom međunarodnom zaštitom. Od tog broja su 23 stranca s odobrenim statusom azilanta, dok je 15 stranaca s odobrenom supsidijarnom zaštitom.

Od navedenog broja, 25 stranaca sa odobrenom zaštitom je ostvarivalo pravo na pomoć u integraciji, dok je za 13 lica protekao period od tri godine tokom kojeg se pruža pomoć prilikom integracije u crnogorsko društvo.

Pomoć u integraciji u društvo obuhvata izradu plana integracije s obzirom na njegove individualne potrebe, znanja, sposobnosti i vještine, pružanje pomoći radi realizacije izrađenog plana integracije i praćenje realizacije plana integracije. Preostalom broju stranaca s odobrenom međunarodnom zaštitom kojima je istekao period od tri godine za koji se donosi plan integracije, pruža se određena pomoć u procesu dalje integracije u crnogorsko društvo, shodno njihovim individualnim potrebama, znanju, sposobnostima i vještinama.

3.24.3. Vizna politika

3.24.3.1. Normativni okvir

U maju 2020. donijete su odluke o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Republike Armenije, Republike Kazahstan i Ruske Federacije. Navedene odluke predviđaju da državljani navedenih zemalja, od dana ukidanja privremenih mjera kojima se zabranjuje ulazak stranaca u Crnu Goru i međunarodni saobraćaj (usljed situacije izazvane izbijanjem pandemije koronavirusa), do 31. X 2020, mogu da ulaze, prelaze preko teritorije i borave u Crnoj Gori do 30 dana, sa važećom putnom ispravom, bez vize. U junu 2020. donijeta je Uredba o izmjenama i dopuni Uredbe o viznom režimu. U decembru 2020. donijet je Pravilnik o vizama i viznim obrascima.

3.24.3.2. Prikaz statističkih podataka

Tokom 2020. izdate su dvije vize na graničnim prelazima.

3.24.3.3 Vizni informacioni sistem (VIS)

Tokom 2020. nije vršena instalacija Viznog informacionog sistema (VIS) u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Crne Gore.

3.24.4. Vanjske granice i Šengen

Vlada je 16. I 2020. usvojila Završni izvještaj o sprovođenju Strategije integrisanog upravljanja granicom 2014-2018. i Prelazni akcioni plan za nastavak realizacije mjera predviđenih u Strategiji integrisanog upravljanja granicom 2014-2018. za 2019. Istog dana, Vlada je donijela Strategiju integrisanog upravljanja granicom (IUG) 2020-2024, Okvirni

Akcioni plan (OAP) za sprovođenje Strategije IUG za period 2020-2024. i Akcioni plan (AP) za sprovođenje Strategije IUG za 2020.

Pregovori o zaključivanju Protokola o određivanju tromeđne granične tačke između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske

Vlada je 4. VI 2020. utvrdila osnovu za vođenje pregovora o zaključivanju Protokola o određivanju tromeđne granične tačke između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.

Određivanje graničnih prelaza i utvrđivanje režima pograničnog saobraćaja sa susjednim državama, zarušavanje alternativnih puteva

Bosna i Hercegovina

Vlada je 4. VI 2020. usvojila Izveštaj o vođenju pregovora za zaključivanje aneksa Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o sprovođenju graničnih provjera na zajedničkim graničnim prelazima i prihvatila anekse ovog Sporazuma.

Vlada je 24. XII 2020. donijela zaključak kojim je ovlastila ministra unutrašnjih poslova Sergeja Sekulovića da u ime Vlade potpiše anekse Sporazuma, i to: Aneks I – zajednička lokacija na graničnom prelazu „Vraćenovići – Deleuša“, u Vraćenovićima (CG), na putnom pravcu Nikšić – Bileća; Aneks II – zajednička lokacija na graničnom prelazu „Šćepan Polje – Hum“, u Šćepan Polju (CG), na putnom pravcu Plužine – Foča; Aneks III – zajednička lokacija na graničnom prelazu „Zupci – Sitnica“, u Zupcima (BiH), na putnom pravcu Trebinje – Herceg Novi; Aneks IV – zajednička lokacija na graničnom prelazu „Klobuk – Ilino Brdo“, u Klobuku (BiH), na putnom pravcu Trebinje – Nikšić.

Takođe, usaglašene su izmjene i dopune Sporazuma o graničnim prelazima za pogranični saobraćaj između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, potpisanog u Podgorici 7. X 2010 („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 9/11). Cilj izmjena i dopuna ovog Sporazuma je definisanje prelaznih mjesta za prelaženje državne granice van graničnih prelaza, u režimu pograničnog saobraćaja, u skladu s Uredbom (EU) broj 1931/2006 o utvrđivanju pravila o pograničnom saobraćaju na vanjskim kopnenim granicama.

Republika Kosovo

3. XI 2020. upućena je inicijativa Ministarstvu vanjskih poslova da se Zajednički granični prelaz (ZGP) „Kotlovi – Kućište“, saglasno Sporazumu između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo zaključenom 26. III 2014, izgradi sredstvima EU u okviru Prekograničnog programa saradnje između Crne Gore i Republike Kosovo, što je i konstatovano na sastanku Zajedničke komisije 6. XI 2015.

Saradnja sa Frontex-om

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, saradnja s Frontex-om sprovodila se na osnovu Radnog aranžmana između Uprave policije i Frontex-a o uspostavljanju operativne saradnje i

Sporazuma o statusu između Crne Gore i EU o aktivnostima koje Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu (Frontex) sprovodi u Crnoj Gori.

Na osnovu Radnog aranžmana između Uprave policije i Frontex-a o uspostavljanju operativne saradnje, sa prekidom zbog izbijanja pandemije COVID-19, realizovana je Zajednička operacija na aerodromskim graničnim prelazima (JO CP Air 2020). Takođe, započeto je razmatranje modaliteta podrške Frontex-a u daljem razvoju NCC Podgorica. Krajnji cilj ove aktivnosti je uspostavljanje NCC Podgorica u punom kapacitetu, kako bi isti postao model za ostale države Zapadnog Balkana.

U okviru EMPACT-a, na teritoriji Crne Gore sprovedene su tri aktivnosti – JAD (Joint Action Days – Dani zajedničkih akcija) u kojima je učestvovala Granična policija, i to: JAD Danube 5 (na GP „Debeli Brijeg“, „Sukobin-Murićani“ i „Božaj“, kao i u pograničnom području, u blizini ovih prelaza), JAD South Eastern Europe (na GP „Debeli Brijeg“, „Sukobin-Murićani“, „Božaj“ i „Kula“) i JAD Mobile 3 (na svim graničnim prelazima, duž čitave granične linije i unutar teritorije, u koordinaciji sa SKP i centrima bezbjednosti). Tokom akcije JAD Mobile 3 ostvareni su značajni rezultati (spriječeno krijumčarenje na moru 52 migranta iz Turske, oduzeto 10 vozila, 300,8 kg rezanog duvana, otkrivena tri falsifikovana dokumenta, spriječeno 210 lica u nezakonitom prelasku državne granice).

U organizaciji Frontex-a, 39 službenika granične policije pohađalo je obuke: JORA2, Engleski jezik za graničnu policiju (onlajn – Virtual Aula), Entry-Exit System (onlajn – Virtual Aula) i Schengen Border Code (onlajn – Virtual Aula). U martu 2020. sprovedena je jedna operacija povratka naših državljana u Crnu Goru, u kojoj je učestvovao i Frontex, finansiranjem troškova ove operacije.

Na osnovu Sporazuma o statusu između Crne Gore i EU o aktivnostima koje Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu (Frontex) sprovodi u Crnoj Gori, koji je stupio na snagu 1. VII 2020, sprovedena je Zajednička operacija Crna Gora (JO Montenegro) na fokalnoj tački GP „Debeli Brijeg“ od 15. VII 2020, gdje je, tokom godine, bilo angažovano ukupno 13 eksperata država članica EU. U okviru iste operacije, 16. X 2020. započeta je operativna aktivnost na moru, nadzorom operativnog područja sredstvima iz vazduha. Za fokalnu tačku ove aktivnosti određen je NCC Podgorica. Tokom nadzora mora obezbijeđen je onlajn prenos slike u realnom vremenu do NCC Podgorica i Frontex-ovog koordinacionog centra u Varšavi, u kojem se tokom trajanja aktivnosti raspoređivao po jedan službenik NCC Podgorica, dok su u cilju podrške fokalnoj tački tri eksperta iz država članica EU bila angažovana u sjedištu NCC Podgorica.

Donacije Njemačke i Sjedinjenih Američkih Država, kao i Sektorska budžetska podrška Evropske unije značajno doprinijele unapređenju materijalnih kapaciteta granične policije. Kontinuirano se ostvaruje intenzivna saradnja sa policijskim oficirom za vezu Savezne policije Njemačke koji je akreditovan za Crnu Goru, pri Ambasadi Njemačke u Sarajevu, pa je potpisanim sporazumima o donaciji obezbijeđena oprema vrijedna 1.344.983,49 eura. Kroz

ICITAP Program Vlade SAD potpisan je ugovor o donaciji dva patrolna vazdušna čamca sa prikolicama vrijednosti 111.790 dolara. Takođe, donirana je i tehnička oprema u vrijednosti od 60.000 eura, kojom je opremljen NCC Podgorica.

3.24.5. Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima

3.24.5.1. Normativni okvir

Zakon o potvrđivanju Ugovora između između Crne Gore i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, kojim se dopunjava Evropska konvencija o ekstradiciji od 13. XII 1957. koji ima za cilj da olakša njenu primjenu i Zakon o potvrđivanju Protokola kojim se mijenja i dopunjava Dodatni protokol uz konvenciju o transferu osuđenih lica, stupili su na snagu 31. VII 2020. („Sl. list CG - Međunarodni ugovori“, broj 6/20).

Vlada je 18. VI 2020. usvojila Informaciju o potrebi pristupanja 35. Konvenciji o međunarodnoj zaštiti odraslih osoba (Haška konvencija o međunarodnoj zaštiti odraslih osoba iz 2000).

3.24.5.2. Bilans ostvarenih rezultata

U periodu od 1. I do 31. XII 2020, u građanskoj materiji zabilježeno je 671 (326 ulaznih i 345 izlaznih) predmeta međunarodne pravne pomoći, dok su u krivičnoj materiji zabilježena 784 predmeta (335 ulaznih i 436 izlaznih, dok se razlika odnosi na predmete formirane povodom zahtjeva za davanje saglasnosti za raspisivanje međunarodne poternice).

3.24.5.3. Međunarodna i regionalna saradnja

Crna Gora je nastavila dobro uspostavljenu saradnju s Eurojust-om. U Eurojust-u je u 2020. otvoreno 58 predmeta, od kojih je na inicijativu nacionalnih članova u Eurojust-u za 12 konkretnih krivičnih predmeta zatražena podrška državne tužiteljke za vezu sa Eurojustom za Crnu Goru, dok je u 12 konkretnih slučajeva saradnju započela državna tužiteljka za vezu s Eurojust-om za Crnu Goru zajedno s nacionalnim članovima Eurojust-a i državnim tužiocem za vezu Republike Srbije sa Eurojust-om. Za 34 slučaja saradnje sa Eurojust-om obrađena su opšta pitanja u vezi s upitnicima, obavještenjima, pozivima, savjetima za podnošenje pisama, razmjenom zakonskih rješenja, podnošenjem izvještaja i analizama.

Predstavnik Ministarstva pravde, kao kontakt tačka za Evropsku pravosudnu mrežu u krivičnim stvarima, učestvovao je na 41. redovnom sastanku ovog tijela koji je održan 12. II 2020. u Hagu.

3.24.6 Policijska saradnja i borba protiv organizovanog kriminala

3.24.6.1. Međunarodna saradnja

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, u sklopu obrađivanih predmeta ostvareno je 48.634 kommunikacija s INTERPOL-om (najčešća saradnja ostvarena sa NCB Njemačke, NCB Belgije,

NCB Rumunije, NCB Poljske, NCB Srbije, NCB Rusije), 499 komunikacija s inostranim policijskim oficirima za vezu (najviše sa Austrijom, nordijskim državama, Australijom, Francuskom, Španijom), 356 s inostranim policijskim organizacijama i inostranim ambasadama (najviše sa Kosovom, Njemačkom, Austrijom, BiH, Hrvatskom), 3.998 komunikacija sa EUROPOL-om i šest komunikacija sa SELEC centrom.

Asset Recovery Office – ARO

Izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave policije od 30. VII 2020, Grupi za međunarodnu operativnu saradnju Odsjeka za međunarodnu operativnu policijsku saradnju INTERPOL-EUROPOL-SIRENE, dodati su poslovi svojstveni nadležnostima ARO kancelarije shodno kojima svi službenici ove grupe (pet službenika, a do toga trenutka je samo jedan službenik bio nadležan za ARO) postupaju po ARO zahtjevima domaćih i inostranih institucija i organa u cilju identifikovanja i lociranja imovine stečene kriminalnom djelatnošću.

U cilju jačanja kapaciteta i efikasnosti djelovanja, posebno u odnosu na hitnost u postupanju, crnogorska ARO je uspostavila direktan pristup sljedećim bazama podataka na nacionalnom nivou: MUP-a (građanski registar/baza podataka), Uprave policije (Operativne kriminalističke evidencije, Baza podataka o traženim osobama, 24/7 baza podataka policijskih obavještenja, Baza podataka sistema upravljanja granicom, Baza podataka o privremenom boravku i Baza podataka saobraćajne policije), Ministarstva pravde (Centralni registar kaznene evidencije), Uprave za nekretnine (e-katastar, elektronska evidencija o nepokretnostima – privilegovani eksterni korisnik), Centralne banke Crne Gore (baza podataka o ličnim transakcionim računima), Centralnom registru privrednih subjekata, Poreskoj upravi (finansijski izvještaji), Agenciji za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore (baza podataka civilnog vazduhoplovstva- javno dostupan portal). Indirektno (posredstvom formalne komunikacije) crnogorska ARO ostvaruje pristup: Upravi policije (kriminalističko-obavještajna baza podataka, finansijsko-obavještajni izvještaj), Lučkoj upravi Bar i Kotor (baza podataka pomorskih plovila). Zatražen je direktan pristup i u toku su tehničke i administrativne procedure za obezbjeđivanje direktnog pristupa sljedećim bazama podataka: Uprave carina Crne Gore (ograničeni podaci, potvrda indentiteta potrebna), Centralnog klirinškog depozitarnog društva Crne Gore.

Izrađena je Mapa puta sa ciljem daljeg jačanja uloge i položaja crnogorske ARO, kao i Smjernice za razvoj Standardnih operativnih procedura za ARO na bazi kojih se priprema priručnik „Standardne operativne procedure ARO kancelarije“ koji detaljno opisuje procedure postupanja službenika ARO kancelarije.

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, obrađena su 84 zahtjeva za identifikaciju imovine stečene kriminalnom aktivnošću, kojima su tražene provjere za 422 fizička i 44 pravna lica. Od inostranih partnera zaprimljena su 64 zahtjeva kojima su tražene provjere za 363 fizička lica

i 44 pravna lica. Od navedenih zahtjeva, 13 je dostavljeno posredstvom EUROPOL Siena kanala komunikacije (tri zahtjeva na zvaničnom ARO obrascu). Od organizacionih jedinica Uprave policije zaprimljeno je 20 zahtjeva za identifikaciju imovine u inostranstvu stečene kriminalnom djelatnošću, kojima su tražene provjere za 59 fizičkih lica. Od navedenih zahtjeva, 10 je proslijeđeno međunarodnim partnerima kroz EUROPOL Siena kanal komunikacije (osam na zvaničnom ARO obrascu).

Ciljane potrage

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, na osnovu međunarodnih potjernica raspisanih od strane NCB Interpola Podgorica u inostranstvu lišeno slobode 36 lica (od kojih je šest OKG), dok je po osnovu međunarodnih potjernica raspisanih od strane inostranih NCB Interpol-a u Crnoj Gori lišeno slobode 32 lica (od kojih su dva OKG). Realizacijom 19 aktivnih ciljanih potraga lišeno je slobode 16 lica u inostranstvu (13 su članovi OKG), kao i osam pasivnih ciljanih potraga kojom prilikom je lišeno slobode sedam lica na teritoriji Crne Gore po međunarodnim potjernicama (od kojih tri OKG).

INICIJATIVE - PROJEKTI - AKCIJE

Saradnja sa INTERPOL-om

U sklopu obrađivanih predmeta, posredstvom I24/7 Interpolovog komunikacionog kanala iz Crne Gore, te posredstvom kancelarije crnogorskog oficira za vezu u sjedištu Generalnog Sekretarijata Interpola u Lionu, u periodu od 1. I – 31. XII 2020, ostvareno je 48.634 komunikacija sa INTERPOL-om (najčešća saradnja ostvorena sa NCB Njemačke, NCB Belgije, NCB Rumunije, NCB Poljske, NCB Srbije, NCB Rusije).

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, nastavljena je saradnja u sledećim aktivnostima-oblastima: INFRA RED – ciljane potrage i razmjena informacija za lica koja se potražuju po INTERPOL-ovim potjernicama; FTF Nexus - projekat Interpola u vezi stranih terorističkih boraca. NCB Interpol Podgorica daje značajan doprinos u razmjeni informacija kroz ovaj projekat, kako kroz ažuriranje liste stranih terorističkih boraca, tako i u razmjeni konkretnih operativnih inofrmacija i vršenju konkretnih provjera po zahtjevima ostalih država članica Interpola; VENNLING – projekat Interpola posvećen vršenju provjera i razmjeni informacija svih država članica Interpola sa Generalnim sekretarijatom Interpola, u cilju identifikovanja aktivnih terorističkih grupa i pružanja analitičke podrške Interpola u cilju poboljšanja kapaciteta država članica u borbi protiv prijetnji od terorizma; U Interpolovoj iARMS aplikaciji od strane NCB Interpola Podgorica kontinuirano se vrši unos oružja koje se potražuje na nacionalnom nivou, a u cilju njegovog pronalaženja i sprječavanja krijumčarenja ili korištenja radi izvršenja krivičnih djela u inostranstvu.

Crnogorska policija je nastavila aktivno da koristi INTERPOL-ov FIND sistem (automatske provjere INTERPOL-ovih baza podataka za lica, dokumenata i vozila) i u periodu od 1. I – 31.

XII 2020. izvršila je: 5.326.044 provjera u INTERPOL-ovoj bazi traženih lica, na osnovu čega je lišeno slobode 27 lica; 5.321.936 provjera dokumenata u INTERPOL-ovoj bazi krađenih i izgubljenih dokumenata, pri čemu je utvrđeno 186 poklapanja, tj. pronađeno putnih isprava koje su se potraživale u Interpol-ovoj bazi podataka; 2.020.972 provjera vozila u INTERPOL-ovoj bazi krađenih vozila, na osnovu kojih su pronađena i oduzeta 22 vozila koja su se potraživala; Izvršen je unos 4.167 nevažećih crnogorskih putnih isprava u Interpolovu bazu otuđenih i izgubljenih putnih isprava, u cilju sprječavanja njihove zloupotrebe i eventualnog neovlaštenog korištenja širom svijeta.

Crnogorska policija je u maju 2020. pristupila projektu (analitički fajl) FINCAF, posvećen vršenju provjera vezanim za finansijski kriminal, u cilju razmjene informacija i operativnih saznanja za strateške i operativne ciljeve.

Sprovedene su aktivnosti na realizaciji INTERPOL-ovih projekata PANGEA XIII (sprječavanje krijumčarenja i nelegalne distribucije farmaceutskih proizvoda) i OPSON IX (zajednička operacija INTERPOL-a i EUROPOL-a protiv falsifikovanih prehrambenih proizvoda i/ili i pića koji ne ispunjavaju minimalne kvalitativne uslove), u saradnji sa Upravom carina, te započete aktivnosti na realizaciji projekata PANGEA IX i OPSON X.

NCB Interpol Podgorica je, uz podršku Forenzičkog centra, primijenio najsavremeniji sistem automatskih provjera otisaka prstiju kroz AFIS sistem, gdje se svi inostrani zahtjevi dobijeni posredstvom Interpol-a od strane službenika NCB-a automatski provjeravaju kroz baze podataka daktiloskopiranih lica radi eventualnog poklapanja i potvrđivanja identiteta.

NCB Interpol Podgorica nastavlja aktivnosti na primjeni Interpol-ovog sistema za prepoznavanje lica na osnovu fotografija, gdje se sve fotografije iz naših međunarodnih potjernica smještaju u Interpol-ovu bazu podataka radi potencijalnog poklapanja sa fotografijama inostranih NCB-a koje su dostavljene Interpolu na upoređivanje radi identifikacije NN počinilaca krivičnih djela u inostranstvu.

Saradnja sa EUROPOL-om

Crnogorska policija participira u šest analitičkih projekata Europol-a: Cola, Smoke, Travelers, Sustrans, Cannabis i AP OKG visokog rizika. Participacija u EMPACT aktivnostima se kontinuirano proširuje, pa je crnogorska policija tokom 2020. učestvovala u EMPACT za: oružje i eksplozive, ilegalne migracije, cyber, sintetičke droge, Kokain, kanabis, Heroin i zaštita životne sredine. Koliderska uloga preuzeta je u dvije EMPACT aktivnosti: 4.1 - EMPACT oružje i eksplozivi i 3.3 - EMPACT za vatreno oružje, kojom rukovodi FRONTEx, (granična policija - OA 3.3 - razvoj priručnika o detekciji oružja i eksploziva na spoljnim granicama EU) i nastavljena tokom 2021. Učešće crnogorske policije u toku 2021. potvrđeno je u 16 operativnih aktivnosti u okviru šest EMPACT oblasti: 01 – FII ilegalne migracije, 06 – FIA krijumčarenje oružja, 07 – CCH kanabis, kokain, heroin, 08 – SYD sintetičke droge, 10

– CSE sajber kriminal – seksualna eksploatacija djece i 13 – OPC organizovani imovinski kriminal.

Poseban akcenat je stavljen na aktivnosti sprovedene u okviru EMPACTa, JAD WESTERN BALKANS (tzv. Dani zajedničke akcije za Zapadni Balkan), koji su osmišljeni da promovišu bližu saradnju u radu u borbi protiv trgovine oružjem, borbi protiv ilegalnih imigracija i trgovine drogom, među državama u regionu Zapadnog Balkana, zemljama članicama EU, relevantnih evropskih i međunarodnih agencija i organizacija, kao i trećih strana koje imaju operativne sporazume sa EUROPOLom.

U okviru 4.1 EMPACT FIREARMS - po pitanju borbe protiv krijumčarenja oružja, Uprava policije je, pored preuzimanja ko-liderske uloge u operativnoj akciji za Zapadni Balkan, Moldaviju i Ukrajinu, preduzela i konkretne mjere i radnje u ispunjavanju zahtjeva Evropske unije, kao što su formiranje nacionalne fokalne tačke za vatreno oružje, kao i aktivnosti koje su preduzete kroz međunarodnu saradnju na polju suzbijanja prijetnji od malokalibarskog naoružanja i suzbijanje njegovog širenja (SALW).

U periodu od 24-27. IX 2020. sprovedeni su Dani zajedničke akcije za Zapadni Balkan – JAD SEE. Pored Crne Gore, a uz podršku EUROPOLa, INTERPOLa, FRONTEXa, u realizaciji ove akcije 34 zemlje su dale svoj doprinos. Akcenat je bio na borbi protiv ilegalnih migracija, krijumčarenja narkotika i oružja. Uprava policije Crne Gore je kroz saradnju više nadležnih organizacionih jedinica u Danima zajedničke akcije angažovala 103 službenika, koji su u datom periodu izvršili kontrolu 1059 lica i 597 vozila. U toku ovih aktivnosti registrovano je jedno krivično djelo iz oblasti falsifikovanja dokumenata, a na dalje provjere partnerskim službama i organizacijama dostavljene su informacije o lišavanju slobode lica po pitanju zloupotreba opojnih droga i mogućeg krijumčarenja migranata. Uprava policije je u isto vrijeme izašla u susret svim učesnicima Dana zajedničke akcije i odgovorila na 50 zahtjeva za provjere, pružajući na taj način potrebnu pomoć uspješnom sprovođenju ove EMPACT aktivnosti.

Crnogorska policija je učestvovala i u operativnoj akciji Europol-a Dani zajedničke akcije u suzbijanju džihadističke propagande na internetu – RAD, 6. X 2020. Akcija prosljeđivanja (upućivanja) bila je usmjerena na onlajn sadržaj koji distribuiraju članovi i pristalice terorističkih organizacija Al-Kaida i Islamska država, kao i njihovi saveznici. Jedinice za borbu protiv terorizma iz zemalja učesnica zajedno sa EU IRU ostvarile su uvid u propagandni materijal džihadista (video tutorijali, ilahije (muslimanske vjerske pjesme), nalozi na društvenim mrežama u kojima se poziva na nasilje). Sadržaj je proširen na jezicima zapadno-balkanskih zemalja, uglavnom od strane lokalnih pristalica džihadističkih organizacija koje su bile predmet ovog dana akcije. Akcija je rezultirala procjenom 346 URL adresa i 27 platformi. Europolova referentna internet jedinica prikupila je doprinose (informacije) koje su poslale zemlje Zapadnog Balkana i registrovala ih u svoju bazu

podataka. Nakon provjera u Europolovim bazama podataka i sprovođenja postupka upoređivanja sa zemljama učesnicama, materijal je upućen provajderima internet usluga.

U okviru EMPACTa za suzbijanje ilegalnih migracija Uprava policije je dala svoj kontinuirani doprinos u Danima zajedničke akcije DUNAV (DUNAV 4 - realizovan u periodu od 27. VI do 8. VII 2019. i DUNAV 5 - realizovan u periodu 11-21. IX 2020.), kojima je koordinirao FRONTEX.

Uprava policije je, kroz odgovarajuće operativne akcije EMPACT platforme za borbu protiv narkotika (OAP kanabis, kokain, heroin) u okviru borbe protiv Balkan kartela, postigla izuzetne rezultate u razotkrivanju internacionalnih lanaca krijumčarenja narkotika i, u mnogim slučajevima, doprinijela lišavanju slobode značajnog broja članova organizovanih kriminalnih grupa i zaplijenama velikih količina narkotika na međunarodnom nivou.

U periodu od 12-23. X 2020, realizovana je zajednička operacija JAD Mobile 3, EMPACT OA 2.6 - Organizovani imovinski kriminal, čiji je prvenstveni cilj borba protiv krivičnih djela u vezi sa motornim vozilima, ali i ilegalnim migracijama i za to vezanim drugim krivičnim djelima. U predmetnoj operaciji su aktivno učestvovala 22 zemlje i međunarodne organizacije. U okviru operativne akcije JAD Mobile 3, službenici Uprave policije oduzeli su 10 motornih vozila i jedno plovilo, otkrili tri falsifikovana dokumenta, dok je na moru otkriveno plovilo u krijumčarenju ka Italiji 52 migranta (državljeni Turske) sa dva člana posade (državljanini Srbije), koji su lišeni slobode zbog KD Krijumčarenje ljudi. Takođe, spriječeno je 210 lica u nezakonitom prelasku državne granice, oduzeto je 198,26 kg marihuane (u jednom slučaju oduzeto je 193,20 kg, a jedno lice je lišeno slobode), 300,8 kg rezanog duvana, 592 litra gaziranog soka.

Uprava policije je dala svoj doprinos i učešćem u okviru EMPACTa za borbu protiv životne sredine, a u saradnji sa drugim nadležnim organima državne uprave.

Uprava policije je potvrdila svoje učešće u već pomenutim EMPACT platformama za borbu protiv narkotika, krijumčarenja oružja, ilegalnih migracija i trgovine ljudima i zaštite životne sredine i tokom 2021.

Crnogorska policija je učestvovala u realizaciji pet predmeta „B.....“, „A....“, „F.....1“, „V.....“ i „S.....“ koji se odnose na krijumčarenje kokaina i u jednom predmetu „C.....“ koji se odnosi na trgovinu ljudima, a koji se sprovode u kordinaciji Europola.

Zbog postizanja još efikasnijeg rada crnogorske policije, posebno segmenta koji se bavi borbom protiv organizovanog kriminala i korupcije i međunarodne operativne saradnje sa partnerskim službama, omogućeni su tehnički uslovi za direktan pristup Europol-ovom Siena sigurnom komunikacionom kanalu Specijalnom policijskom odjeljenju, Odsjeku za suzbijanje teških krivičnih djela, dok je Odsjek za borbu protiv krijumčarenja droga u potpunosti koristi, nakon realizovane obuke službenika za korišćenje SIENA.

Takođe, Finansijsko-obavještajna jedinica se posredstvom crnogorske Nacionalne kontakt tačke za saradnju sa Europolom uvezala na Europol-ovu SIENA zaštićenu komunikacionu mrežu, čime je Crna Gora prva država u regionu koja je preduzela aktivnosti na uvezivanju Finansijsko-obavještajne jedinice sa Europolom, što je ujedno značajan korak u pravcu usklađivanja sa pravnom tekovinom EU.

Asocijacija šefova policija zemalja jugoistočne Evrope - SEPCA

Crnogorska policija je odlukom država članica SEPCA nastavila da predsjedava Asocijacijom i 2021. Jedan od prioriteta SEPCA, jeste ažuriranje Izvještaja o procjeni prijetnji (SEPCA Threat Assesment), koji zemlje članice SEPCA izradile 2019, tokom Moldavskog predsjedavanja Asocijacijom. Crnogorski partner u ovim aktivnostima će biti Ministarstvo unutrašnjih poslova Italije, koje je i lider redionalnog projekta IPA 2019 „Borba protiv teškog kriminala na Zapadnom Balkanu“, koji finansira EU. Dogovorena je saradnja sa R. Italijom (posredstvom IPA 2019 projekta), BK Austrijom i EUROPOL-om u odnosu na jedan od prioriteta SEPCA Izvještaja o procjeni prijetnji, tj. operativna saradnja u dijelu OAP EUROPOL Visokorizične organizovane kriminalne grupe, koji će biti uvršteni u ažurirani SEPCA Izvještaj o procjeni prjetnji.

3.24.6.2. Kadrovski kapaciteti policije i tužilaštva u borbi protiv kriminala

U Specijalnom državnom tužilaštvu trenutno je zaposleno 54 lica i to: glavni specijalni tužilac, 12 specijalnih tužilaca, dva tužioca koja su privremeno upućena na rad u Specijalno državno tužilaštvo, jedan specijalni tužilac je upućen na rad u Centar za edukaciju sudija i tužilaca, 34 državna službenika i namještenika i četiri namještenika angažovana po ugovoru o djelu.

U Upravi policije je napravljena je analiza stanja kadrovskih kapaciteta u ključnim oblastima za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije i projektovano povećanje broja izvršilaca u ključnim oblastima rada. Sačinjen je predlog za izmjene važećeg Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Upravi policije, kojim je, između ostalog, projektovano povećanje broja izvršilaca za finansijske istrage (ukupno sedam), u Specijalnom policijskom odjeljenju i Odsjeku za suzbijanje teških krivičnih djela – Grupi za suzbijanje teških krivičnih djela ekonomskog kriminala i sprovednje finansijskih istraga.

3.24.6.3. Razmjena podataka između policije i tužilaštva

Ministarstvo unutrašnjih poslova je u saradnji s ostalim uključenim institucijama pristupilo izradi novog Sporazuma za unapređenje saradnje u oblasti kriminala o automatskoj razmjeni podataka između ključnih institucija. Identifikovani su problemi, odnosno uočeni nedostaci koji dovode u pitanje održivost ovog koncepta i predstavljaju kočnicu, kako u dijelu samog teksta važećeg sporazuma, tako i u dijelu njegovog funkcionisanja u tehničkom smislu. Neophodno je bilo pristupiti reviziji sporazuma jer definicije o podacima i informacijama koje mogu da razmjenjuju strane potpisnice u važećem sporazumu su jednostavno

neprecizne i ne omogućavaju da se ovaj sporazum u praksi u potpunosti primjenjuje. Činjenica je da ovaj Sporazum u praksi, na osnovu naših saznanja nije zaživio. Razmjena podataka između ovih organa nesporno postoji, međutim ne na osnovu sporazuma. Cilj je, da se novim Sporazumom otklone nedostaci koji su se identifikovali kroz primjenu postojećeg. IT rješenje nije u cjelosti realizovano. Planirano je bilo uvezivanje 10 lokacija (državnih institucija) dok je inicijalno povezano samo šest lokacija, a obzirom da se radilo o specifičnom sistemu za enkripciju podataka zahtijevana je nabavka dodatnih uređaja kako bi se uspostavila sigurna mreža između svih institucija. S obzirom na to da nije izvršena nabavka uređaja potrebnih za proširenje sistema za uspostavljanje zaštićene elektronske komunikacione mreže između navedenih državnih organa i da je istekla garancija za već instalirane uređaje izvršeno je povezivanje i rutiranje konzumiranih servisa kroz kriptovane kanale, ali koji se koriste u redovnoj razmjeni podataka. Dakle – razmjena se dešava, ali kroz kanale koji se koriste u redovnoj razmjeni podataka (e-mail, na upit i sl) te stoga izvještavanje o broju razmijenjenih podataka jednostavno nije moguće.

3.24.6.4. Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u 2020. za krivična djela organizovanog kriminala donijete su naredbe o sprovođenju istrage u 25 predmeta protiv 178 fizičkih i 22 pravna lica. Podignute su optužnice u 23 predmeta protiv 200 fizičkih lica i 31 pravno lice. Za krivično djelo pranje novca u četiri predmeta su donijete naredbe o sprovođenju istrage protiv 19 fizičkih i 12 pravnih lica, a podignute su optužnice u pet predmeta protiv 27 fizičkih i 14 pravnih lica. U navedenom periodu u osam predmeta u oblasti organizovanog kriminala pokrenuto je osam finansijskih istraga protiv ukupno 39 fizičkih i dva pravna lica i donijeta je jedna naredba o proširenju finansijske istrage protiv 17 lica. Za krivično djelo pranje novca u jednom predmetu donijeta je naredba o pokretanju finansijske istrage protiv dva lica. U 2020. specijalni tužioci su zaključili 56 sporazuma o priznanju krivice sa fizičkim licima, zbog krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala. Takođe, u predmetima kodnih naziva „Klap“, „Vardar“, „Bora“, zbog krivičnog djela utaja poreza i doprinosa i krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije zaključen je 31 sporazum o priznanju krivice, koji su usvojeni od strane suda. Na ime protivpravno stečene imovinske koristi uplaćeno je u Budžet Crne Gore ukupno 5.871.505,15 eura.

Prema podacima Uprave policije, procenat rasvijetljenosti krivičnih djela po nepoznatom učiniocu u kontinuitetu je dobar i tokom 2020. iznosi 81,9%, što je u odnosu na 2019. neznatno veći procenat. Rasvijetljena su i 32 krivična djela registrovana u prethodnim godinama, među kojima dva teška ubistva u pokušaju u saizvršilaštvu, jedno teško ubistvo u podstrekavanju i jedno teško ubistvo u pokušaju putem podstrekavanja i sva se vezuju za djelovanja i sukobe OKG.

Bilježi se smanjenje broja registrovanih najtežih krivičnih djela protiv života i tijela za 20,6%, što je rezultat kvalitetnog proaktivnog rada crnogorske policije i ojačanih kapaciteta u borbi

protiv organizovanog kriminala. Registrovano je 13 ubistava. Od 10 ubistava registrovanih po nepoznatom učiniocu, rasvijetljeno je sedam ili 70%. Od registrovanog broja, pet ubistava je posljedica sukoba organizovanih kriminalnih grupa, od kojih su rasvijetljena dva. Registrovano je 37 ubistava u pokušaju, od koji su 23 po nepoznatom izvršiocu i svako je rasvijetljeno. Od registrovanog broja, četiri ubistva u pokušaju su posljedica sukoba OKG, a 13 se vezuju sa BIL i njima bliskim licima. Među ubistvima u pokušaju registrovano je jedno sa smrtnom posljedicom na štetu jednog lica.

Kontinuirane mjere i radnje na sprovođenju planskih preventivno-represivnih mjera i operativno-obavještajnih aktivnosti, rezultirale su sprječavanjem izvršenja teških krivičnih djela protiv života i tijela, koja se dovode u vezu sa djelovanjem OKG, u 13 navrata.

Rasvijetljeno je i pet krivičnih djela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine koja se dovode u vezu sa djelovanjem OKG, a koja su izvršena aktiviranjem eksplozivnih naprava ili podmetanjem požara, od čega su četiri iz prethodnog perioda.

Doprinos kvalitetnom operativnom radu kontinuirano se daje kroz obavještajni projekat „T...“ posredstvom kojeg je tokom 2020. izvršeno 39.845 kontrola članova OKG, BIL i njima bliskih lica; 377 pretresa stambenih objekata i pmv koje koriste navedene kategorije lica; 10876 kontrola ugostiteljskih objekata čiji su vlasnici, odnosno u kojima borave članovi OKG i BIL. S članovima OKG i BIL na različite okolnosti obavljeno je 2460 razgovora. Protiv članova OKG i BIL podnijeto je 1064 krivičnih prijava, što je za dva puta više u odnosu na 2019. Protiv ovih lica podnijeto je i 1676 prekršajnih prijava. Takođe, sprovedeno je više terenskih aktivnosti sa ciljem sprječavanja vršenja teških krivičnih djela, lociranja, kontrole i preventivnog djelovanja prema članovima OKG.

Ojačan je segment međunarodne saradnje posebno u oblasti suzbijanja krijumčarenja narkotika. U koordinaciji sa Specijalnim državnim tužilaštvom, sprovedeno je 10 kriminalističkih istraživanja na međunarodnom nivou, kojom prilikom je van teritorije Crne Gore zaplijenjeno oko osam tona kokaina i 46 kilograma marihuane, dok su u Crnoj Gori zaplijenjene dvije tone i 637 kilograma marihuane i 12 kilograma heroina. Od zajednički sprovedenih međunarodnih istraga četiri su inicirane na osnovu informacija crnogorske policije tokom kojih je van teritorije Crne Gore zaplijenjeno osam tona kokaina, što je u poređenju sa količinom zaplijenjenog kokaina tokom 2019. neuporedivo više (u 2019. zaplijenjeno je 39 kg kokaina).

Realizacijom akcija na međunarodnom nivou, podnijete su tri krivične prijave, protiv 15 lica (Specijalnom državnim tužilaštvu podnijeta jedna krivična prijava protiv 13 lica, dok su Višem državnim tužilaštvu u Podgorici i Bijelom Polju podnijete dvije krivične prijave, protiv dva lica), zbog osnova sumnje da su počinjena krivična djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. Realizacijom akcija na nacionalnom nivou (koje su sprovedene sa Višim državnim tužilaštvom) podnijeto je šest krivičnih prijava, protiv

osam lica, zbog osnova sumnje da su počinili krivična djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga.

Na ukupnom nivou, na teritoriji Crne Gore otkriveno je 285 krivičnih djela u vezi sa opojnim drogama, što je u odnosu na 2019. manje za 4%. Zbog osnovane sumnje da su počinili ova krivična djela, nadležnom tužiocu podneseno je 246 krivičnih prijava kojima je obuhvaćeno 290 lica. U 1066 pojedinačnih zaplijena na teritoriji Crne Gore, pronađeno je i oduzeto ukupno oko 3.121.312, 47 gr opojnih droga. Broj pojedinačnih zaplijena opojne droge je za 23,6% manji, dok je količina zaplijenjene opojne droge za 29,5% veća, u poređenju sa 2019.

Konzistentnost u efikasnom suzbijanju organizovanog kriminaliteta zahtijeva pravovremeno pokretanje finansijskih istraga. Kako bi doprinijela uspostavljanju integrisanog pristupa u ovom dijelu, crnogorska policija je koristila svoja ovlašćenja i samoinicijativno pokrenula finansijske istrage u četiri predmeta u odnosu na 17 fizičkih i jedno pravno lice. Paralelno, shodno pokrenutim finansijskim istragama postupalo se po zahtjevima Specijalnog državnog tužilaštva u 15 predmeta, prema 83 lica.

Otkriveno je 13 krivičnih djela nedozvoljeni prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi, koja su procesuirana sa devet krivičnih prijava kojima je prijavljeno 16 lica. Od navedenih krivičnih prijava jedna je procesuirana Specijalnom državnim tužilaštvom, kao rezultat sprovođenja operativne akcije "J....", protiv tri turska državljanina koji su spriječeni u namjeri da na organizovani način, kao organizovana kriminalna grupa koja djeluje na međunarodnom planu, iz crnogorskih teritorijalnih voda jedrilicom prevezu i prokrijumčere 39 turskih državljanina, koji su suprotno Zakonu o graničnoj kontroli ilegalno prešli državnu granicu. Osnovnim državnim tužilaštvima je procesuirano osam krivičnih prijava zbog krijumčarenja ljudi. Izdvajamo sljedeće: u četiri odvojena slučaja procesuirana su četiri lica koja su u području graničnog pojasa od Pljevalja prema BiH pokušala da prokrijumčare ukupno 20 lica (15 državljanina Avganistana i pet državljanina Bangladeša), koji su u Crnu Goru došli sa namjerom daljeg kretanja prema zemljama Zapadne Evrope; nastavkom realizacije operativne akcije "J....", procesuirana su dva lica iz R.Srbije koja su u zalivu Trsteno, na motornu jedrilicu ukrkali 52 turska državljanina - migranta, da bi zatim bez odobrenja Lučke kapetanije isplovili prema međunarodnim vodama u pravcu Italije, kako bi im za obećanu novčanu nadoknadu, na organizovan način omogućili nedozvoljeni prelazak državne granice.

Nadležnim državnim tužilaštvima podnijete su 42 krivične prijave i izvještaja kao dopuna krivične prijave kojima je procesuirano 57 fizičkih i tri pravna lica, zbog osnovane sumnje da su počinili krivična djela iz oblasti nedozvoljene trgovine cigaretama. Zaplijenjeno je 91.321,2 šteka cigareta (913.212 paklica), čija vrijednost iznosi oko 1.717.694,05 eura.

U saradnji sa Specijalnim državnim tužilaštvom sprovode se aktivnosti u okviru kriminalističkog istraživanja "A..." na nacionalnom nivou i u okviru kriminalističkog istraživanja "P..." na međunarodnom nivou u saradnji sa oficirom za vezu HMRC Velike

Britanije. Kriminalistička istraživanja su usmjerena ka organizovanim kriminalnim grupama koje se bave krijumčarenjem cigareta i nijesu okončana u izvještajnom periodu.

Prema podacima Vrhovnog suda, u 2020, u oblasti organizovanog kriminala, Viši sud u Podgorici je imao u radu 63 predmeta protiv 329 okrivljenih lica. Od ukupnog broja predmeta u radu, u 2020. je riješeno 19 predmeta protiv 68 okrivljenih lica, u kojima je donijeto ukupno 38 presuda (od tog broja, pet predmeta protiv 20 okrivljenih je riješeno na drugi način - obustava postupka, predmet vraćen na dopunu istrage). U 14 predmeta protiv 35 okrivljenih lica donijete su osuđujuće presude. Od tog broja, u 10 predmeta protiv 34 okrivljenih je riješeno presudama na osnovu sporazuma o priznanju krivice, dok su četiri predmeta protiv 14 okrivljenih lica riješena presudom u redovnom krivičnom postupku. Strukturu ovih predmeta čine krivična djela stvaranje kriminalne organizacije (kao samostalna krivična djela) i krivična djela stvaranje kriminalne organizacije u sticaju sa krivičnim djelima: ubistvo; teško ubistvo; nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija; utaja poreza i doprinosa; izazivanje opšte opasnosti; teška krađa; krijumčarenje robe – cigareta i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga.

Shodno presudama na osnovu sporazuma o priznanju krivice, zbog krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala, izrečene su kazne zatvora u rasponu trajanja od tri mjeseca zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije do dvije godine i šest mjeseci, dok su novčane kazne, kao sporedne, izrečene u novčanim iznosima od 1.500 eura do 40.000 eura. Zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije u sticaju sa krivičnim djelom utaja poreza i doprinosa, kao i zbog samostalnog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije izrečene su uslovne osude i novčane kazne u iznosu od 10.000 eura do 35.000 eura. U predmetima koji su okončani presudama u toku redovnog krivičnog postupka, zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije u sticaju sa krivičnim djelom teško ubistvo, zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije u sticaju sa krivičnim djelom prevara izrečene su jedinstvene kazne zatvora u trajanju od sedam mjeseci do 18 godina. Pored toga, u jednom predmetu zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije izrečena je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci, koja se izdržava u prostorijama za stanovanje. Sve presude su postale pravosnažne (dvije u 2020, a dvije u prvom kvartalu 2021).

U prethodnom trogodišnjem periodu, uočava se stabilni trend rasta predmeta u oblasti organizovanog kriminala. Tako je 2018. sud imao u radu 15 predmeta protiv 108 okrivljenih lica, a u 2019. 22 predmeta protiv 144 okrivljena lica, dok je u 2020. bilo u radu 63 predmeta protiv 329 okrivljena lica.

ODUZIMANJE IMOVINE

Privremene mjere obezbjeđenja i privremeno oduzimanje imovine

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u oblasti organizovanog kriminala u 2020. je podnijeto devet predloga za određivanje privremenih mjera obezbjeđenja Višem sudu

Podgorici, u kojima su predmet bile sljedeće nepokretne i pokretne stvari: dvorište 2.528 m², kuće i zgrade 2.544 m², pašnjaci 40.045m², njive 43.680m², livade 19.139m², porodična stambena zgrada 261 m², pomoćne zgrade 183m², garaža 312m², poslovni prostor 1.557m², nestambeni prostor 162m², stambeni prostor 7.117m², šume 1,766m², nepokretnosti 12.604m², turistički objekat 361m², voćnjak 639m², zemljište 13.009m², 22 putnička motorna vozila i pet motocikala. Blokirana su novčana sredstva u iznosu od 3.325.989 eura i 13.800,00 američkih dolara. Oduzeta je imovinska korist u iznosu oko 5.871.505,15 eura, kao i dva kilograma zlata, dva kilograma srebra i 33 komada ručnih satova. Za oblast pranja novca, izdate su dvije privremene mjere, u jednoj obustava isplate i prenosa novčanih sredstava u iznosu od 165.800 eura, a druga se odnosi na zabranu raspolaganja i korišćenja pokretnih stvari u iznosu od oko 3 miliona eura.

Prema podacima Vrhovnog suda, Viši sud u Podgorici je donio odluke u predmetima povodom oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, i to u ukupno 15 predmeta, od čega u sedam predmeta zbog visoke korupcije i organizovanog kriminala, a u osam predmeta zbog teškog kriminala. U predmetu zbog krivičnog djela pranje novca, sud je odredio privremenu mjeru obezbjeđenja na novčanim sredstvima u iznosu od 165.800 eura. Pored toga, u oblasti organizovanog kriminala, u tri predmeta protiv ukupno 14 okrivljenih lica, sud je odredio privremene mjere obezbjeđenja: zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti, uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti (nepokretnosti - 5.189m²), nalog banci da uskrati isplatu novčanog iznosa za koji se određuje privremena mjera obezbjeđenja; zabrana korišćenja ili raspolaganja pravima na osnovu akcija i udjela u privrednom društvu i drugih hartija od vrijednosti u odnosu na 540.920 obveznica. Takođe, u dva predmeta protiv 46 okrivljenih lica privremeno su oduzeta novčana sredstva (2.215.000.00 eura i 1.301.803.21 eura), kao i vozila. U predmetima teškog kriminala, zbog krivičnih djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, u osam predmeta su donijete odluke zbog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. U šest predmeta, od šest okrivljenih lica je trajno oduzeta imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću. Naime, od okrivljenih su trajno oduzeta novčana sredstva (8.240 eura, 82 dolara, 10 švajcarskih franaka i 8.945,50 eura, 450 eura, i 10 švajcarskih franaka) i jedno putničko motorno vozilo. U dva predmeta, od dva okrivljena lica su privremeno oduzeta novčana sredstva u visini 4.794,50 eura, odnosno 1.250 dolara.

3.24.6.5. Dešavanja u oblasti lakog i malokalibarskog naoružanja

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine, malokalibarskim i lakim oružjem i municijom od 2019. do 2025, za 2019, usvojen je 30. IV 2020.

U 2020, policija je pronašla 22 tone neeksplodiranih ubojnih sredstava. Pronađeno je deset kasetnih bombi i uništeno uz partnersku pomoć, čime je ova aktivnost završena. Takođe, vojska kroz ITF uništila je 40 tona ubojnih sredstava, prikupljenih ranije. Naime, u 2020.

smanjene su količine ubojnih sredstava za 165,87 tona, od čega su preuzeli kupci 60,32 tona, a uništeno je 105,55 tona uništeno (NATO fond povjerenja - 27,36 tona i ITF fond 78,19 tona).

Uspostavljena je Firearms Focal Point. Detaljnom analizom, a shodno strukturi Uprave policije Crne Gore, fokalna tačka uključuje učešće i jasnu podjelu zadataka između sljedećih organizacionih jedinica Uprave policije: Odsjeka za kriminalističko obavještajne poslove, Odsjeka za suzbijanje opšteg kriminaliteta, Odsjeka za međunarodnu operativnu policijsku saradnju i Forenzičkog centra.

Programi za analizu podataka povezani su sa evidencijama registrovanog oružja, dežurnom službom policije – oduzetim oružjem, potražnom službom – oružjem koje se potražuje (nestalim i ukradenim). Kreirana je privremena baza podataka oružja koje je predata na vještačenje u Forenzički centar.

U odnosu na poslove i zadatke fokalne tačke, tokom 2020. realizovane su sljedeće aktivnosti: učešće na šest radionica/konferencija održanih u sklopu projekta EMPACT vatreno oružje, učešće na obuci u vezi sa online istragama za vatreno oružje, učešće u prikupljanju podataka za potrebe projekta EMPACT – vatreno oružje (prikupljanje podataka, dostavljanje podataka u odnosu na šest upitnika), izrađen je izvještaj o modifikovanom – konvertovanom vatrenom oružju u Crnoj Gori.

Posredstvom fokalne tačke, kroz INTERPOL-ovu bazu podataka „Iarms“ izvršene su provjere za tri komada vatrenog oružja, od kojih su dva komada unijeta u predmetnu bazu, obzirom da se radi o ukradenom/izgubljenom oružju. U odnosu na zahjeve partnerskih službi, u nacionalnim bazama podataka izvršene su provjere za šest komada vatrenog oružja. U odnosu na jedan objekat provjere pronađeni su traženi podaci.

Od građana je oduzeto 514 komada oružja. Pronađeno je i privremeno oduzeto 287 komada vatrenog oružja, od čega je 136 komada u ilegalnom posjedu.

3.24.6.6. Zaštita svjedoka

Realizovane su mjere zaštite sedam lica.

3.24.6.7. Prevencija i kapaciteti u oblasti računarskog kriminala

Prema podacima Uprave policije, pozitivan bilans ostvaren je u oblasti visokotehnološkog kriminala. Tokom 2020. podnijeto je 19 krivičnih prijava i dva izvještaja kao dopuna krivične prijave, protiv 22 fizička i jednog pravnog lica, zbog osnova sumnje da su počinili 23 krivična djela iz ove oblasti. U odnosu na 2019, ovo predstavlja značajno uvećanje od 600% u podnesenim krivičnim prijavama i 633 % u odnosu na broj procesuiranih lica.

3.24.6.8. Prevencija i kapaciteti u oblasti pranja novca

Normativni okvir

Vlada je 15. X 2020. usvojila Nacionalnu procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma sa pratećim Akcionim planom. U Akcionom planu navedene su mjere za nadležne organe iz sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma koje je potrebno preduzeti kako bi se uticalo na prevazilaženje ili smanjenje utvrđene ranjivosti, a koje će u krajnjem smanjiti stepen rizika.

U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca, donijeti su sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o načinu rada ovlašćenog lica, načinu sprovođenja unutrašnje kontrole, čuvanju i zaštiti podataka, načinu vođenja evidencija i osposobljavanju zaposlenih i Pravilnik o načinu vođenja registra stvarnih vlasnika, prikupljanju, unosu i rokovima unosa i ažuriranju podataka koji se vode u registru i načinu pristupa tim podacima.

Realizacijom aktivnosti u okviru projekta Savjeta Evrope i Evropske unije „Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku – faza II“, za čiju realizaciju je nadležna kancelarija Savjeta Evrope u Podgorici, pružena je značajna podrška unapređenju rada FOJ-a i zakonodavnog okvira u oblasti SPNFT. Ekspert Savjeta Evrope je izradio Pravnu analizu četiri podzakonska akta donijeta na osnovu Zakona o SPNFT, sa preporukama da se izvrši usklađivanje sa IV Direktivom (EU) 2015/849 o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma i V Direktivom (EU) 2018/843 o izmjeni Direktive (EU) 2015/849 o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma, kao i sa preporukama FATFa. U pogledu prilagođavanja Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma Petoj direktivi EU, započete su aktivnosti na izradi izmjena zakona.

Veoma važna je i podrška koju FOJ dobija i realizacijom aktivnosti kroz Regionalni projekat „Borba protiv nelegalnih finansijskih tokova na Zapadnom Balkanu“, koji sprovodi GIZ, u okviru kojeg je izrađena analiza pravnog okvira u odnosu na registraciju stvarnog vlasništva na Zapadnom Balkanu, realizovan niz obuka i izvještaja iz oblasti rada FOJ-a.

Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u 2020. za krivično djelo pranje novca u četiri predmeta su donijete naredbe o sprovođenju istrage protiv 19 fizičkih i 12 pravnih lica, a podignute su optužnice u pet predmeta protiv 27 fizičkih i 14 pravnih lica. U navedenom periodu za krivično djelo pranje novca u jednom predmetu donijeta je naredba o pokretanju finansijske istrage protiv dva lica.

Prema podacima Uprave policije, u periodu od 1. I – 31. XII 2020, Uprava policije (Finansijsko obavještajna jedinica), je od poslovnih banaka u Crnoj Gori, primila 25.951 gotovinskih transakcija, dok je transakcija iznad 15.000 eura bilo 25.443. Takođe, od obveznika su primljena obavještenja o 234 sumnjivih transakcija.

U periodu od 1. I – 31. XII 2020, izdato je 40 naloga za privremenu obustavu transakcija za 14 fizičkih i 147 pravnih lica, što je 344% više izdatih naloga u odnosu na 2019, gdje

vrijednost blokiranih sredstava iznosi 3.127.159,41 eura i 42.303 dolara. Takođe, izdat je 71 nalog za kontinuirano praćenje računa za koje postoji osnov sumnje na pranje novca, za 22 fizička i 46 pravnih lica, gdje je vrijednost transakcija iznosila 5.670.525,77 eura i 573.192,14 dolara.

Specijalnom državnom tužilaštvu podnijete su tri krivične prijave i tri izvještaja kao dopune krivičnih prijava protiv 65 fizičkih i 43 pravna lica zbog osnova sumnje da su počinili krivična djela: stvaranje kriminalne organizacije, utaja poreza i doprinosa i pranje novca (predikatno krivično djelo). Iznos identifikovane imovine po osnovu krivičnog djela pranja novca je 4.305.071 eura, dok ostvarena imovinska korist po osnovu drugih krivičnih djela iznosi 2.415.071 eura.

Prema podacima Vrhovnog suda, Viši sud u Podgorici je imao ukupno u radu devet predmeta protiv 308 okrivljenih (fizičkih i pravnih) lica zbog krivičnog djela pranje novca, od čega dva predmeta iz ranijeg izvještajnog perioda, dok je sedam predmeta protiv 295 okrivljenih lica primljeno u 2020. Od tog broja, riješen je jedan predmet protiv 248 okrivljenih lica, tako što je vraćen nadležnom državnom tužilaštvu na dopunu istrage. Na kraju 2020, Viši sud u Podgorici je imao ukupno u radu osam predmeta protiv 60 okrivljena lica. Upoređujući podatke na kraju 2020. i 2019, zaključuje se da je na kraju 2020. sud imao u radu dvostruko više predmeta zbog krivičnog djela pranje novca. Ukoliko se podaci iz 2020. dovedu u vezu sa podacima iz 2019. i 2018, zaključuje se da broj predmeta zbog krivičnog djela pranje novca eksponencijalno raste od 2018. do januara 2021. Kada je u pitanju oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, zbog krivičnog djela pranje novca, sud je u jednom predmetu odredio privremenu mjeru obezbjeđenja na novčanim sredstvima u iznosu od 165.800 eura.

Međunarodna i regionalna saradnja

Sektor za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma je od novembra 2020, odlukom EGMONT-a, ponovo član najveće svjetske mreže finansijsko-obavještajnih jedinica.

Finansijsko-obavještajna jedinica se povezala na Europol-ovu SIENA zaštićenu komunikacionu mrežu. Na ovaj način je obezbijedena brza, sigurna i efikasna razmjena informacija sa Europol-om, državama članicama Europol-a i operativnim partnerima, kao i direktna veza sa Europol-ovim analitičkim projektom SUSTRANS koji sadrži podatke vezane za krivična djela pranja novca. Crna Gora je prva država u regionu koja je preduzela aktivnosti na uvezivanju Finansijsko-obavještajne jedinice sa Europol-om, što je još jedan značajan korak u pravcu usklađivanja s pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti.

Usvojen je Plan rada Manivala za period 2020-2022. u okviru kojeg je za oktobar 2021. planirana obuka za Crnu Goru u odnosu na 5. Krug Manival evaluacije sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Da se ubrzanim korakom išlo ka jačanju kapaciteta u borbi protiv pranja novca potvrđuju i činjenice da Crna Gora zvanično više nije u proceduri

redovnog izvještavanja Moneyval o napretku ostvarenom nakon četvrtog kruga evaluacije, kao i to da je u roku od godinu dana crnogorska finansijsko-obavještajna jedinica povratila članstvo u EGMONT mreži.

FOJ kontinuirano učestvuje u aktivnostima Komiteta Savjeta Evrope za primjenu Konvencije o pranju, traženju, oduzimanju i konfiskaciji sredstava stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma – Varšavska konvencija (CETS 198) i EAG Grupe (Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma).

3.24.6.9. Prevencija i kapaciteti u oblasti borbe protiv trgovine ljudima

Strategijski okvir

Vlada je 16. I 2020. razmotrila i usvojila Akcioni plan za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2020. Vlada je 26. III 2020. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024, za 2019. Predmetnim izvještajem pratila se implementacija ukupno 55 aktivnosti. Od ukupnog broja planiranih aktivnosti 49 (89%) je realizovano, pet (9%) je djelimično realizovano, dok je jedna (2%) aktivnost ostala nerealizovana. Takođe, Vlada je 30. VII 2020. usvojila Informaciju o ostvarenim rezultatima u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, a 29. X 2020. Nacionalni plan za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koji je osmišljen kao vodič za predstavnike svih relevantnih institucija i organizacija odgovornih za borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, s namjerom da posluži kao sredstvo za jačanje njihove efikasnosti u otkrivanju i zaštiti žrtava trgovine ljudima.

Bilans ostvarenih rezultata

U dijelu identifikacije žrtva, Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima je u 2020. održao 19 sastanaka i realizovao devet izlazaka na teren kako bi iskoordinirao inicijalno upućivanje i zaštitu lica za koja se pretpostavlja da je žrtva trgovine ljudima; sproveo postupak formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima, ostvarivao komunikaciju i saradnju sa lokalnim partnerima. Tim je sproveo postupak i dodijelio status žrtve trgovine ljudima za 52 lica i to: 31 lica muškog pola i 21 lica ženskog pola.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je učestvovalo u repatrijaciji dvoje djece koja su na teritoriji Kosova identifikovana kao žrtva trgovine ljudima, a koja su rođena u Crnoj Gori i jednog maloljetnog lica, državljana Srbije koji je na teritoriji Crne Gore identifikovano kao žrtva trgovine ljudima, kao i u postupku repatrijacije još jednog punoljetnog lica na Kosovo.

Na SOS telefonu za žrtve trgovine ljudima 11 6666 tokom 2020. evidentirano je ukupno 1.657 poziva, od kojih je 588 bilo edukativno-informativnog karaktera, pet poziva potencijalnih žrtava, 414 prekinutih i 650 poziva za druge oblike nasilja.

Prema podacima Uprave policije, tokom 2020. bilježi se značajan napredak u borbi protiv trgovine ljudima, kao rezultat ojačane policijsko-tužilačke saradnje. Podnijeto je osam

krivičnih prijava (300% više nego 2019), za 15 otkrivenih krivičnih djela trgovina ljudima, kojima je procesuirano 15 lica. Od navedenog broja, sprovođenjem akcije kodnog naziva „C...C.....“, protiv osam lica podnijeta je jedna krivična prijava zbog vršenja krivičnog djela trgovina ljudima na organizovan način. Ova akcija sprovedena je sa partnerskom službom Tajvana, u koordinaciji EUROPOL-a i INTERPOL-a.

Prema podacima Vrhovnog državnog tužilaštva, u 2020. državna tužilaštva su imala u radu ukupno 14 predmeta, i to kod Višeg državnog tužilaštva u Podgorici sedam predmeta koji su evidentirani u Kt upisniku i pet predmeta koji su evidentirani u Ktr upisniku, i još dva predmeta kod Višeg državnog tužilaštva u Bijelom Polju i Specijalnog državnog tužilaštva.

Kod Višeg državnog tužilaštva u Podgorici nalazilo se u radu sedam istraga protiv sedam lica zbog krivičnog djela trgovina ljudima, i to šest istraga protiv šest lica i jedna istraga protiv jednog lica iz ranijeg perioda (2019).

Od ukupnog broja vođenih istraga, protiv tri lica su istrage u toku, dvije istrage su dostavljene na nadležnost nižestepenim tužilaštvima, jer je ocijenjeno da se ne radi o krivičnom djelu trgovina ljudima, već da bi se moglo raditi o krivičnom djelu zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica, te krivičnog djela – vanbračna zajednica sa maloljetnikom, dok su, nakon sprovedene istrage, podignute tri optužnice protiv tri lica, i to dvije u predmetima formiranim u 2020. i jedna optužnica u predmetu formiranom u 2019. Sve optužnice su potvrđene od strane Višeg suda u Podgorici, pred kojim su postupci u toku u četiri predmeta.

Osim navedenog, u izvještajnom periodu formirano je i pet Ktr predmeta, u kojima su, nakon sprovedenog izviđaja i detaljne analize svih slučajeva, donijete odluke da nema osnova za pokretanje krivičnog postupka protiv bilo kojeg lica zbog izvršenja krivičnog djela trgovina ljudima, te da se u tri slučaja može raditi o djelima iz nadležnosti osnovnih tužilaštava kojima su predmeti i dostavljeni. Po informaciji Specijalnog državnog tužilaštva, predmet koji se nalazio u radu kod tog tužilaštva protiv osam lica, od čega protiv tri lica za neposredno izvršenje krivičnog djela trgovina ljudima, ustupljen je drugoj državi – Tajvanu, radi daljeg krivičnog gonjenja.

Napredak Tima u borbi protiv trgovina ljudima ogleda se takođe u još jednoj osuđujućoj presudi. Naime, Viši sud u Podgorici je postupajući po optužnici Višeg državnog tužilaštva u Podgorici 17. VII 2020. donio presudu kojom je jedno lice osuđeno zbog krivičnog djela trgovina ljudima na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina, a koja presuda je postala pravosnažna odlukom Apelacionog suda Crne Gore, koji je u žalbenom postupku preinačio prvostepenu presudu u dijelu odluke o kazni, tako što je ovo lice osuđeno na kaznu zatvora u trajanju od osam godina. Ova presuda izrečena je osobi optuženoj za trafiking, i to za oblike radne eksploatacije i prosjačenje u odnosu na četiri maloljetna lica.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, donijeta je jedna naredba o sprovođenju istrage protiv tri lica.

Prema podacima Vrhovnog suda, u 2020. Viši sud u Podgorici je imao ukupno u radu sedam predmeta protiv devet okrivljenih lica zbog krivičnog djela trgovina ljudima. U tri predmeta protiv pet okrivljenih lica donijete su dvije osuđujuće i jedna oslobađajuća presuda. U četiri predmeta postupci su u toku protiv pet okrivljenih lica (od čega su dva predmeta u fazi kontrole optužnice). U pogledu riješenih predmeta, u jednom predmetu je okrivljeno lice pravosnažno osuđeno na kaznu zatvora u trajanju od osam godina. U drugom predmetu, sud je donio osuđujuću presudu kojom je okrivljeni osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine (nepravosnažna presuda), dok je u trećem predmetu sud donio oslobađajuću presudu u odnosu na dva okrivljena lica, čija izrada je u toku. Ukoliko se podaci iz 2020. dovedu u vezu s podacima iz 2019, odnosno podacima iz 2018, zaključuje se da broj predmeta zbog krivičnog djela trgovina ljudima bilježi konstantan rast od jula 2018. do januara 2021.

Prikaz sprovedenih obuka

U dijelu prevencije, Ministarstvo unutrašnjih poslova je u saradnji s Upravom za kadrove realizovalo više obuka za predstavnike državnih organa u cilju jačanja njihovih vještina u dijelu identifikacije i postupanja u slučajevima trgovine ljudima, po sljedećim akreditovanim programima: šest obuka na temu „Jačanje vještina rane identifikacije i upućivanje potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na multiagencijsku saradnju“ (20. X Bijelo Polje, 22. X Podgorica, 23. X Tivat, 26. X Bijelo Polje, 28. X Podgorica, 30. X Tivat. Obuke je pohađalo 60 polaznika (predstavnik UP, MUP-a, ZZZ, CSR); tri obuke na temu „Uloga zdravstvenih radnika u borbi protiv trgovine ljudima“ (21. X Podgorica, 27. X Tivat i 29. X Bijelo Polje). Obuke je pohađalo 16 zdravstvenih radnika; dvije obuke na temu „Jačanje nivoa svijesti o trgovini ljudima na lokalnom nivou“ (4. XI u Bijelom Polju, 2. XI u Podgorici). Obuke je pohađalo ukupno devet učesnika.

Predstavnica MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima je u okviru pripreme crnogorskih vojnika za učešće u mirovnoj misiji u Avganistanu održala predavanje na temu „Borba protiv trgovine ljudima“, 24. I 2020. (predavanju prisustvovalo 30 pripadnika Vojske Crne Gore).

U saradnji sa Direktoratom za građanska stanja i lične isprave i Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova je 12. X 2020. organizovalo radionicu za azilante i strance sa supsidijarnom zaštitom u Crnoj Gori o rizicima i mehanizmima zaštite u odnosu na trgovinu ljudima. Radionici je prisustvovalo sedam učesnika.

U organizaciji MO OSCE, 12. XI 2020. realizovana je jedna jednodnevna obuka za predstavnike Tima za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima u on line formatu. Predavač na obuci bio je regionalni ekspert iz Srbije. Osim predstavnika Tima za formalnu identifikaciju, obuci je prisustvovalo još 20 predstavnika Centara za socijalni rad i 12 predstavnika Uprave policije, po jedan iz različitih gradova sa teritorije države.

Shodno Programu koji je MUP/Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima avgusta mjeseca 2020. akreditovalo kod Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu na temu: Borba protiv trgovine ljudima – identifikacija i upućivanje žrtava trgovine ljudima, organizovane su novembra mjeseca tri obuke za zaposlene u Centrima za socijalni rad i prihvatilištima/skloništima i iste je pohađalo ukupno 36 stručnih radnika iz sjevernog, centralnog i južnog regiona Crne Gore. Obuke su podržane od strane GIZ-a.

Međunarodna i regionalna saradnja

U dijelu regionalne i međunarodne saradnje, MUP je bilo domaćin predstavnicima ekspertske grupe Savjeta Evrope GRETA zadužene za evaluaciju implementacije Konvencije Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima tokom njihove posjete Crnoj Gori koja je održana u periodu od 2. do 5. III 2020. s ciljem monitoringa implementacije Konvencije Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima u okviru trećeg kruga evaluacije. Tom prilikom predstavnici GRETA-e održali su više sastanaka sa predstavnicima svih relevantnih subjekata koji su uključeni u borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, a takođe upriličena je i posjeta i razgovor sa direktorima i osobljem specijalizovanog Skloništa za žrtve trgovine ljudima i Dječjeg doma „Mladost“ u Bijeloj.

Predstavnici MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima uzeli su učešće u radu sastanaka i konferencija koje su organizovane tokom 2020: bilateralnog sastanka sa Nacionalnom koordinatorkom za borbu protiv trgovine ljudima Albanije i predstavnicima nadležnih institucija uključenih u suzbijanje trgovine ljudskim bićima, koji je održan u Tirani, 21. II 2020; IX neformalnom sastanku ministara unutrašnjih poslova u okviru Brdo procesa (3-4. III 2020. Ljubljana, Slovenija), koji je bio posvećen pitanjima regionalne saradnje u borbi protiv trgovine ljudima, kao i jačanju policijske saradnje u oblasti prevencije i istraživanju on line seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djece; konferenciji Alijanse za borbu protiv trgovine ljudima OEBS-a koja je u on line formatu održana 20-22 VII 2020; 10. zasjedanju Konferencije država potpisnica UN Konvencije protiv transnacionalnog kriminala (UNTOC) koja je održana u on line formatu 12-16. X 2020; konferencije Globalnog partnerstva u zaustavljanju nasilja nad djecom, koja je organizovana u on line formatu od strane MO UNICEF; onlajn sastanka koji je u okviru projekta Balkan Acts Now (BAN III) fokusiranim na problem trgovine ljudima i praćenje sprovođenja politika, organizovan od strane NVO Astra, Centra za ženska prava i Holandsko helsinškog komiteta, sa Nacionalnim izvjestiocem za trgovinu ljudima Holandije i predstavnicima Nacionalnog anti-trafiking koordinacionog centra 10. i 11. IX 2020.

Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima učestvovalo je u realizaciji regionalnog projekta „Prevencija i sprečavanje trgovine ljudima i krijumčarenja migranata na prostoru Zapadnog Balkana“, koji se implementira od strane MARRI-ja i uz podršku njemačke organizacije GIZ, kroz učešće u radu upravljačke grupe Projekta (11. VI 2020), kao i brojnih radionica koje su u okviru projekta održane on line putem.

Predstavница MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima učestvovala je u radu Upravljačke grupe projekta „Prevenција i sprečavanje trgovine ljudima i krijumčarenja migranata na prostoru Zapadnog Balkana“, koja je u organizaciji GIZ-a i MARRI-ja organizovana u online formatu 11. VI 2020.

Saradnja s organizacijama civilnog društva

U pogledu partnerstva i saradnje sa organizacijama civilnog društva ministarstvo je tokom 2020. objavio tri javna poziva i dva ponovljena javna poziva za predlaganje predstavnika/ce nevladinih organizacija u radnim tijelima koja je osnovalo Ministarstvo unutrašnjih poslova, po osnovu kojih je izvršen odabir dvije predstavnice NVO za članice Koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024, i predstavnice jedne NVO za članicu Tima za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima, kao i predstavnik jedne NVO koji je odabran za člana Komisije za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2020, u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je takođe objavilo jedan javni konkurs “STOP TRGOVINI LJUDIMA!” za finansiranje projekata/programa NVO u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava u 2020. Nakon sprovedene procedure Ministarstvo je u novembru 2020. objavilo Odluku o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava za 2020. Na osnovu ove odluke, 21. XII 2020. potpisani su ugovori za realizaciju projekata sa šest nevladinih organizacija, a ukupan iznos dodijeljenih sredstava nevladinim organizacijama je 40.000 eura.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je koordiniralo postupkom revidiranja teksta Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima koji je potpisan tokom avgusta 2020. između organa zaduženih za krivično gonjenje, resornih ministarstva, kao i pet nevladinih organizacija koje svojim statutima pokrivaju oblast borbe protiv trgovine ljudima, i koje su licencirane za obavljanje poslova iz oblasti socijalne i dječje zaštite. Svrha ovog Sporazuma je saradnja na prevenciji, edukaciji, prijavljivanju i krivičnom gonjenju izvršilaca i zaštiti potencijalnih i žrtava trgovine ljudima, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava, s ciljem obezbjeđivanja fizičke, psihološke, zdravstvene, socijalne i dječje zaštite i olakšavanja njihove integracije u novo društvo, odnosno reintegracije, u slučaju dobrovoljnog povratka u zemlju porijekla.

3.24.7. Borba protiv terorizma

3.24.7.1 Strategijski okvir

Vlada je 6. II 2020. donijela novu Strategiju prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma za period 2020-2024. s Akcionim planom za 2020. Polazeći od činjenice da su različiti oblici nasilnog ekstremizma i radikalizacije globalne pojave kojima se svako društvo

mora aktivno i odlučno suprotstavljati na lokalnom, državnom, regionalnom i međudržavnom nivou, nova Strategija kao glavni strateški cilj postavlja povećanu otpornost društva, bolji odgovor institucija i snažniju međunarodnu poziciju Crne Gore u borbi protiv radikalizma i nasilnog ekstremizma.

Nakon što su u novembru 2019. Crna Gora i Evropska unija potpisale Sporazum za sprovođenje Zajedničkog akcionog plana za borbu protiv terorizma za Zapadni Balkan, Crna Gora je o tome u avgustu 2020. podnijela prvi polugodišnji izvještaj. Zajedničkim akcionim planom definisani su adekvatni procesi praćenja, uključujući i prilagođeno praćenje prioritetnih aktivnosti sa svakim partnerom sa Zapadnog Balkana, kako bi se postigao i mapirao blagovremeni napredak prema pet ciljeva ovog plana. Kako bi se implementirao Zajednički akcioni plan, relevantni crnogorski organi, s jedne strane, i Evropska komisija s druge strane, uspješno su identifikovali predviđene prioritetne aktivnosti za svaki od pet ciljeva Zajedničkog akcionog plana. Odgovornost za ove prioritetne aktivnosti je na crnogorskim vlastima, uključujući i njihovo usklađivanje sa politikom EU. Crnogorska strana u pisanoj formi izvještava Evropsku komisiju o stanju implementacije prioritetnih aktivnosti navedenih u aneksu ovog dogovora, uključujući i postignuća i poteškoće, dva puta godišnje.

Prvi sastanak u organizaciji Evropske komisije-DG Home-a, s partnerskim zemljama i zemljama Zapadnog Balkana, koji je održan je 6. VII 2020, ticao se pravnih okvira uspostavljenih u zemljama Zapadnog Balkana, s fokusom na profil povratnika, upravljanje njihovim povratkom, kao i dugoročnim radom sa njima. Na drugom sastanku, 28. X 2020. fokus je bio na djeci i ženama povratnicama, govorilo se o izazovima koji se javljaju u procesu rada s njima, o njihovoj ulozi u reintegraciji, kao i o procjeni rizika i specifičnostima koje se vezuju za saradnju s njima.

Izrađen je i odštampan Priručnik za prepoznavanje, prevenciju i suzbijanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma kod učenika. Priručnik je predstavljen i prezentiran učesnicima iz sva tri regiona Crne Gore na trodnevnoj radionici u septembru 2020. Resorna ministarstva i organi koji su zastupljeni u NOT-u redovno preduzimaju aktivnosti na lokalnom nivou.

U toku su aktivnosti u vezi obrazovanja radne grupe za izradu Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma za period 2022-2025, s pratećim Akcionim planom za period 2022-2023. Državni organi su delegirali svoje predstavnike za članove radne grupe. Objavljen je Javni poziv za predlaganje predstavnika/ce nevladine organizacije za člana radne grupe za izradu Predloga strategije.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je u 2020, na osnovu Zakona o određivanju i zaštiti kritične infrastrukture, formiralo Odjeljenje za koordinaciju i zaštitu kritične infrastrukture, na čijem čelu se nalazi šef odjeljenja i dva službenika za sada.

Takođe, donijet je Pravilnik o bližem sadržaju bezbjednosnog plana za zaštitu kritične infrastrukture koji je označen odgovarajućim stepenom tajnosti.

3.24.7.2. Međunarodna saradnja

Posredstvom EUROPOL-ovog komunikacionog kanala za borbu protiv terorizma (CT SIENA) vrši se kontinuirana razmjena informacija između nacionalnih jedinica za borbu protiv terorizma, država članicama EU, država Zapadnog Balkana, kao i drugih država koje nijesu članice EU, a koje su operativni partneri EUROPOL-a. Pomenutu razmjenu podataka prate unakrsne provjere koje se vrše na nacionalnom nivou. U toku 2020. kroz CT SIENA razmijenjene su 242 komunikacije.

Na zahtjev crnogorske policije vršene su provjere u odnosu na 37 lica zbog sumnje na finansiranje terorizma i dva lica zbog sumnje na povezanost sa terorizmom. Na zahtjev drugih država vršene su provjere u odnosu na 26 lica zbog sumnje u povezanost sa terorizmom i finansiranjem terorizma i jedna NVO zbog sumne na finansiranje terorizma.

Takođe, razmjena informacija sa EUROPOL-om se kontinuirano obavlja u odnosu na državljane Crne Gore koji su otišli ili su se vratili sa stranih ratišta. U toku 2020. nije bilo registrovanih odlazaka/povrataka crnogorskih državljana na/sa stranih ratišta. Na ratištu u Siriji, tokom 2020, prema raspoloživim podacima, boravi šest crnogorskih državljana, od čega je tri žene i dvoje djece i jedan borac koji se nalazi u zatvoru u zoni sukoba. Jedan crnogorski državljanin koji se kao strani teroristički borac nalazio u zatvoru u drugoj državi (Turskoj) u međuvremenu je preminuo. Prema raspoloživim podacima, najmanje dvoje djece je u Siriji rođeno iz brakova crnogorskih državljana.

Crnogorska policija je učestvovala u operativnoj akciji Europol-a Dani zajedničke akcije u suzbijanju džihadističke propagande na internetu – RAD, 6. X 2020. Akcija prosljeđivanja (upućivanja) bila je usmjerena na onlajn sadržaj koji distribuiraju članovi i pristalice terorističkih organizacija Al-Kaida i Islamska država, kao i njihovi saveznici. Jedinice za borbu protiv terorizma iz zemalja učesnica zajedno sa EU IRU ostvarile su uvid u propagandni materijal džihadista (video tutorijali, ilahije (muslimanske vjerske pjesme), nalozi na društvenim mrežama u kojima se poziva na nasilje). Sadržaj je proširen na jezicima zapadno-balkanskih zemalja, uglavnom od strane lokalnih pristalica džihadističkih organizacija koje su bile predmet ovog dana akcije. Akcija je rezultirala procjenom 346 URL adresa i 27 platformi. Europol-ova referentna internet jedinica prikupila je doprinose (informacije) koje su poslale zemlje Zapadnog Balkana i registrovala ih u svoju bazu podataka. Nakon provjera u Europol-ovim bazama podataka i sprovođenja postupka upoređivanja sa zemljama učesnicama, materijal je upućen provajderima internet usluga.

Uprava policije aktivno učestvuje u aktivnostima sva tri stuba IISG. U decembru 2020. shodno zahtjevu nove strukture IISG, imenovane su kontakt osobe za sva tri stuba pojedinačno.

Crnogorska policija u kontinuitetu dostavlja podatke Europol-u u cilju izrade Izvještaja o stanju i trendovima u oblasti terorizma (TE-SAT).

3.24.7.3 Pregled statističkih podataka

Registrovano je jedno krivično djelo terorizam, kojom prilikom je Specijalnom državnim tužilaštvu podnijeta jedna krivična prijava protiv jednog lica (državljanina R. Srbije, s privremenim boravkom u Nikšiću), zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije i krivično djelo terorizam. Ovo lice je lišeno slobode i sprovedeno Specijalnom državnim tužilaštvu.

Prema podacima Vrhovnog suda, na kraju 2020. Apelacioni sud je imao u radu predmet zbog krivičnog djela terorizam u pokušaju i dr. protiv 13 okrivljenih lica. Povodom krivičnih djela finansiranje terorizma i učestvovanje u stranim vojnim formacijama nije bilo formiranih predmeta, kao ni predmeta povodom oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću u istoj oblasti.

3.24.8. Saradnja u oblasti droga

3.24.8.1 Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u 2020. su formirana dva predmeta pod radnim nazivom AUREL i TORANJ. U predmetu „Aurel“, zajedničkom akcijom policija više zemalja u saradnji sa policijom CG u Portugalu je oduzeto 710.538,20 gr kokaina. U predmetu „Toranj“ zajedničkom akcijom policije Crne Gore i Srbije u Srbiji je oduzeto 32 kg marihuane, dok je naša policija oduzela 2,8 grama kokaina.

Prema podacima Uprave policije, na ukupnom nivou, na teritoriji Crne Gore otkriveno je 285 krivičnih djela u vezi s opojnim drogama, što je u odnosu na 2019. manje za 4%. Zbog osnovane sumnje da su počinili ova krivična djela nadležnom tužiocu podneseno je 246 krivičnih prijavi kojima je obuhvaćeno 290 lica. U 1066 pojedinačnih zaplijena na teritoriji Crne Gore, pronađeno je i oduzeto ukupno oko 3.121.312, 47 gr opojnih droga. Broj pojedinačnih zaplijena opojne droge je za 23,6% manji, dok je količina zaplijenjene opojne droge za 29,5% veća, u poređenju sa 2019.

Zajedničke međunarodne istrage

Ojačan je segment međunarodne saradnje posebno u oblasti suzbijanja krijumčarenja narkotika. U koordinaciji sa Specijalnim državnim tužilaštvom, sprovedeno je 10 kriminalističkih istraživanja na međunarodnom nivou, kojom prilikom je van teritorije Crne Gore zaplijenjeno oko osam tona kokaina i 46 kilograma marihuane, dok su u Crnoj Gori zaplijenjene dvije tone i 637 kilograma marihuane i 12 kilograma heroina. Od zajednički sprovedenih međunarodnih istraga četiri su inicirane na osnovu informacija crnogorske policije tokom kojih je van teritorije Crne Gore zaplijenjeno osam tona kokaina, što je u poređenju sa količinom zaplijenjenog kokaina tokom 2019. neuporedivo više (u 2019. zaplijenjeno je 39 kg kokaina).

Realizacijom akcija na međunarodnom nivou, podnijete su tri krivične prijave, protiv 15 lica (Specijalnom državnom tužilaštvu podnijeta jedna krivična prijava protiv 13 lica, dok su Višem državnom tužilaštvu u Podgorici i Bijelom Polju podnijete dvije krivične prijave, protiv dva lica), zbog osnova sumnje da su počinjena krivična djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. Realizacijom akcija na nacionalnom nivou (koje su sprovođenje sa Višim državnim tužilaštvom) podnijeto je šest krivičnih prijava, protiv osam lica, zbog osnova sumnje da su počinili krivična djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga.

Regionalna i međunarodna saradnja

Saradnja s Evropskim centrom za monitoring droga i zavisnosti od droga (EMCDDA) nastavio se kroz IPA 7 projekat koji finansira Evropska unija. Crna Gora kontinuirano učestvuje u aktivnostima kroz EU sistem ranog upozorenja na pojavu novih psihoaktivnih supstanci (EWS). Od 1. I do 31. XII 2020, Crna Gora je primila 59 notifikacija o novim supstancama iz EU EWS Sistema, i od svih 59 supstanci, nijedna nije detektovana/pronađena u Crnoj Gori.

Crna Gora učestvuje u projektu Savjeta Evrope, Pompidu grupe za Jugoistočnu Evropu „Razvoj sveobuhvatnih sistema tretmana zavisnosti od droga u zatvorima“, koji se počeo primjenivati saradnjom Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava i Ministarstva zdravlja uz ekspertsko-tehničko učešće Savjeta Evrope. Cilj projekta je da pruži ekspertsku podršku zemljama u regiji JIE, da razviju programe i strategije za socijalnu reintegraciju lica na izdržavanju kazne zatvora koje koriste droge.

Crna Gora nastavlja aktivno učešće u regionalnom projektu „Biram oporavak“, podržanog od Svjetske organizacije za borbu protiv droga (WFAD). Projekat vode tri partnerske nevladine organizacije iz Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, uz učešće partnerskih institucija iz ove tri susjedne države. Cilj projekta je kontinuirana podrška oporavku osoba koje koriste droge, kroz blisku saradnju civilnog i javnog sektora.

Nastavlja se saradnja s Kancelarijom za drogu i kriminal Ujedinjenih nacija (UNODC) kroz učešće u UNODC Regionalnom projektu za Jugoistočnu Evropu. Crna Gora je učestvovala na 63. zasjedanju Komisije za opojne droge (CND) u martu 2020.

Crna Gora slijedi preporuke međunarodnih tijela za politike iz oblasti droga, kao što su Kancelarija Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC), Evropski centar za praćenje droga i zavisnosti od droga (EMCDDA) i Savjet Evrope, koje podrazumijevaju da je tokom pandemije potreban kontinuitet odgovarajućeg pristupa zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenim uslugama.

3.24.9. Carinska saradnja

3.24.9.1. Međunarodna saradnja i saradnja sa tužilaštvom

U izvještajnom periodu, s OLAF-om je razmijenjeno 307 informacija, u vezi s kretanjem duvana i duvanskih proizvoda, preko AFIS sistema kojem Uprava carina ima pristup do nivo zemlje kandidata. Takođe, u istom periodu Uprava carina je postupala po zahtjevima OLAF-a u odnosu na kompanije i njihove ovlašćene zastupnike koji posluju u Slobodnoj zoni Luka Bar. Odgovoreno je na 17 zahtjeva partnerskih službi i drugih međunarodnih organizacija, i upućeno 12 zahtjeva za pružanje pomoći partnerskim službama. U međunarodne baze podataka uneseno je 47 informacija. Shodno bilateralnom memorandumu o razumjevanju i saradnji sa Upravom za prihode i carinine Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (HMRC) u izvještajnom periodu razmijenjeno 277 informacija u vezi sa kretanjem duvana i duvanskih proizvoda i odgovoreno na 50 zahtjeva za dostavu podataka i dokumentacije u vezi sa kretanjem duvana i duvanskih proizvoda. Uprava carina Crne Gore razmjenjuje informacije i s najvećim svjetskim proizvođačima cigareta na osnovu potpisanih Memoranduma o razumijevanju. U 2020. s proizvođačem „Japan Tobacco International“ razmijenjeno je pet informacija o sumnjivim pošiljkama cigareta.

U skladu s ovlašćenjima u oblasti carinskih istraga, nastavljena je intenzivna saradnja sa tužilaštvom, Upravom policije i ostalim organima za sprovođenje zakona. Tokom 2020. razmijenjena je 24 informacija s tužilaštvom i sudovima, podnijeta su tri obavještenja nadležnim državnim tužilaštvima o postojanju sumnje da su počinjena krivična djela koje se gone po službenoj dužnosti, jedna informacija Specijalnom državnom tužilaštvu zbog osnovane sumnje da se radi o zloupotrebi u privrednom poslovanju, kao i četiri informacije Upravi policije, takođe o postojanju sumnje da su počinjena krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti. U istom periodu, razmijenjeno je 65 informacija na nacionalnom nivou, s Upravom policije i drugim organima za sprovođenje zakona.

U 2020, Uprava carina učestvovala je u sedam međunarodnih zajedničkih carinskih operacija, u organizaciji SCO, Interpola, Europolu i SELEC-a. Navedene operacije odnosile su se na borbu protiv ilegalne trgovine cigaretama i ostalih duvanskih proizvoda; borbu protiv ilegalne trgovine krivotvorenim prehrambenim proizvodima; borbu protiv Internet trgovine krivotvorenim lijekovima i medicinskim sredstvima; borbu protiv e-trgovine krivotvorenim kozmetičkim proizvodima, suplementima i vitaminima; borbu protiv ilegalne trgovine kulturnim dobrima; praćenje i kontrolu prekograničnog kretanja otpada, kao i na otkrivanje pošiljki sa ilegalnim otpadom.

U cilju unapređenja međunarodne saradnje i razmjene informacija kada je u pitanju borba protiv organizovanog kriminala, Vlada je imenovala službenika Uprave carina za oficira za vezu – predstavnika Crne Gore u Centru za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi (SELEC-u) u Bukureštu.

Shodno preporukama peer-review misije o prevenciji i borbi protiv krijumčarenja duvana i nedozvoljene trgovine duvanom koja je sprovedena u Crnoj Gori u periodu od 14-17. V 2019, u cilju unapređenja kontrole sprovođenja postupka tranzita cigareta koje izlaze iz Slobodne zone Podgorica i izvoze se u treće zemlje, skraćeno je vrijeme tranzita, na strogo potrebno vrijeme za dolazak prevoznog sredstva do određene kopnene ili morske granice.

3.24.9.2. Pregled statističkih podataka o rezultatima kontrola

U 2020. službenici Uprave carina izvršili su ukupno 190.717 kontrola. Izdato je 212 prekršajnih naloga i izrečene su novčane kazne u vrijednosti od 105.597,40 eura. Podnijeta su 22 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka kod nadležnog suda. Oduzeta je krijumčarena roba u ukupnoj vrijednosti od 1.550.389,18 eura. Samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima podnijeto je 19 krivičnih prijava nadležnom tužiocu. Službenici Uprave carina su samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima otkrili krijumčarenje cigareta vrijednosti od 1.035.467,26 eura, rezanog duvana vrijednosti 57.331,50 eura, alkoholnih pića vrijednosti 15.120,70 eura i gaziranog pića u vrijednosti 12.562,70 eura.

Sprovodeći naknadne kontrole utvrđene su nepravilnosti i pokrenut postupak naknadne naplate po osnovu nepravilnog iskazivanja troškova autorskih prava i licenci i pogrešnog svrstavanja robe u ukupnom iznosu od 793.711,75 eura.

Za navedeni vremenski period službenici Uprave carina su oduzeli 19 pištolja, jednu automatsku pušku i 3.745 komada municije različitih kalibara. Kada je u pitanju krijumčarenje narkotika, u šest slučajeva službenici Uprave carina oduzeli su: 2.033,00 kg skanka, 12,00 kg heroina i 53,00 kg hašiša. Uprava carina je po osnovu sumnje u povredu prava intelektualne svojine prekinula 51 carinski postupak i privremeno zadržala robu u ukupnoj količini od 14.852 komada.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, nakon prikupljenih dokaza, Specijalno policijsko odjeljenje je 9. VIII 2020. podnijelo krivičnu prijavu protiv tri lica zbog osnovane sumnje da su izvršili krivična djela stvaranje kriminalne organizacije i krivično djelo krijumčarenje, a u vezi s krijumčarenjem cigareta iz slobodne carinske zone Luke Bar. Prethodno je akcijom Specijalnog policijskog odjeljenja zaplijenjeno 1.243 paketa cigareta koje su prokrijumčarene iz slobodne carinske zone Luke Bar i istovremeno je od okrivljenih oduzeta veća količina materijalno-finansijske dokumentacije za više pravnih lica, koja su poslovala u SCZ Luka Bar. U ovoj akciji dva lica su lišena slobode, te je nakon saslušanja donijeta i naredba o sprovođenju istrage od strane Specijalnog državnog tužilaštva.

3.25. POGLAVLJE 25: NAUKA I ISTRAŽIVANJE

3.25.1. Novi strateški okvir

Skupština je 30. VII 2020. usvojila dva nova razvojna zakona: Zakon o inovacionoj djelatnosti i Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija, koji predstavljaju bazičnu mjeru za jačanje IT privrede i funkcionisanje nacionalnog inovativnog ekosistema i omogućavaju širok spektar olakšica i podsticaja koji jednako važe za domaće i za međunarodne kompanije.

Vlada je 25. VI 2020. donijela Program ostvarivanja principa „Otvorena nauka“ u Crnoj Gori s Akcionim planom (2020-2022). Implementacija Programa podrazumijeva konkretne korake na nacionalnom i na institucionalnom nivou, i to: unapređenje zakonodavnog okvira u pogledu primjene principa Otvorene nauke; uspostavljanje nacionalne infrastrukture za Otvorenu nauku za unapređenje istraživačkih i inovacionih aktivnosti, tj. nacionalnih repozitorijuma i registara; unapređenje primjene principa Otvorene nauke za poboljšanje izvrsnosti i relevantnosti naučnoistraživačkih aktivnosti; razvoj ljudskog kapitala kroz edukaciju i promociju principa Otvorene nauke za jačanje konkurentnosti u oblasti istraživanja.

3.25.1.1. Povećanje ulaganja u istraživanje i inovacije i programi finansiranja

Ulaganje u istraživanje i inovacije povećano je za 120 % od 2017. od kada se gradi inovacioni ekosistem.

Tokom 2020. nastavljena je implementacija 10 inovativnih projekata, koji su odobreni po osnovu Programa za dodjelu grantova za inovativne projekte (2018-2020), u ukupnoj vrijednosti od 1.172.529 eura, kao i osam inovativnih projekata odobrenih po osnovu Kolaborativnog programa za inovacije 2019 – 2024, čija je ukupna vrijednost 909.488,92 eura. Do kraja 2020. uspješno su završena 4 inovativna projekta.

Tadašnje Ministarstvo nauke je 9. IV 2020. objavilo specijalni poziv u okviru ranije objavljenog Konkursa za dodjelu grantova za naučnoistraživačke projekte sa sredstvima u iznosu od 200.000 eura za naučnoistraživačke projekte čija su istraživanja usmjerena ka ublažavanju posljedica pandemije COVID-19 na zdravstveni i ekonomski sistem Crne Gore. Od ukupno prijavljenih 14 projekata na ovaj konkurs, pet je prihvaćeno za finansiranje. Realizacija pet projekata koja je počela 15. VI 2020. je završena i svi projekti su ocijenjeni pozitivno od strane međunarodnih evaluatora.

Tokom 2018. pokrenut je novi instrument jačanja ljudskih resursa u vidu atraktivnih stipendija za doktorska istraživanja u Crnoj Gori. Kako je i planirano, u trogodišnjem ciklusu 2018-2020, postignut je broj od 50 doktoranada koji su podržani od strane tadašnjeg

Ministarstva nauke u iznosu od preko 2 miliona eura, koji su dobili ovu stipendiju. Stipendija podrazumijeva mjesečnu naknadu istraživačima u visini od 700 eura, besplatnu školarinu na doktorskim studijama na univerzitetima u Crnoj Gori, ali i značajna sredstva za istraživanja, u iznosu do 10.000 eura godišnje, čiji je važan segment međunarodna ili intersektorska mobilnost.

Nadležni resor doprinosi sprečavanju odliva talenata kroz navedeni program stipendiranja mladih doktoranada na univerzitetima u Crnoj Gori, kao i druge programe uključivanja mladih istraživača u projekte. Štaviše, kroz strategiju saradnje s naučnom dijasporom, koja se ostvaruje putem portala Naučna mreža, a koji se vodi u Ministarstvu, vrši se promocija crnogorskih naučnika iz dijaspore u domaćoj i međunarodnoj javnosti, s težnjom da se ostvari veća uključenost naučnika iz dijaspore u naučna istraživanja i inovativne aktivnosti u Crnoj Gori.

Tokom 2020. realizovana su 2 programa odobrena kroz Javni poziv za strateško partnerstvo u sprovođenju Predakceleracijskog programa za inovativne startupove (2019) u ukupnoj vrijednosti od 130.000 eura, Ovaj program je imao cilj da obuč i podrži do 10 timova iz Crne Gore tokom 4-6 mjeseci.

U cilju daljeg unapređenja implementacije S3 strategije tadašnje Ministarstvo nauke je u drugoj polovini 2020. objavilo:

- Konkurs za podršku razvoja strateškog prioriteta Strategije pametne specijalizacije Crne Gore – Informaciono komunikacionih tehnologija (S3-ICT) kroz uspostavljanje klastera. Selektovan je jedan projekat za podršku, čije ugovaranje je u toku, ukupne planirane vrijednosti do 0,9 miliona eura uz sufinansiranje privrede od 50%, na period od tri godine, i
- Javni poziv za strateško partnerstvo u sprovođenju predakceleracijskog programa za startupove u ukupnom iznosu od 150.000,00 eura. Selektovana su 3 projekta čije su aktivnosti usmjerene na programe podrške startupovima s inovativnom idejom kojoj je potrebna validacija na tržištu i dalji razvoj startup projekta. Ugovaranje je u toku i realizacija je planirana tokom 2021.

3.25.1.2. Statistika istraživanja i razvoja i statistika inovacija

Kao zvanični proizvođač statistike istraživanja i razvoja, tadašnje Ministarstvo nauke je, prema predviđenom planu, 30. VI 2020. objavilo Saopštenje o statistici istraživanja i razvoja za 2018, tj. finalne rezultate o aktivnostima istraživanja i razvoja (I&R). Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je ukupna domaća potrošnja na istraživanje i razvoj za 2018. iznosila 0,50% od BDP-a i da je bilo ukupno 1596 istraživača, odnosno 479 istraživača, izraženo preko ekvivalenta pune zaposlenosti (Full Time Equivalent). Od ukupnih izvora sredstava za istraživanje i razvoj 49% je bilo iz državnog sektora, 38% iz poslovno –

preduzetničkog, 5% iz sektora visokog obrazovanja, dok je 8% sredstava bilo iz inostranih izvora finansiranja.

Tadašnje Ministarstvo nauke i Monstat su 2019. potpisali Sporazum o postizanju kvaliteta statistike inovacija, zbog potrebe da se Crna Gora uključi u Evropsku tabelu uspješnosti u inovacijama - European Innovation Scoreboard (EIS). Monstat je krajem 2019. sproveo pilot istraživanje o inovacijama (za period 2016-2018). Na osnovu ovog istraživanja podaci za uključivanje Crne Gore u EIS 2020 su dostavljeni Eurostatu. Istraživanje je omogućilo dobijanje 6 nedostajućih indikatora i, po prvi put, pridruživanje Crne Gore EIS-u. Rezultati su objavljeni na stranicama Eurostata, gdje se pokazuje da je Crna Gora na kraju 2018. označena kao „skromni inovator“, što je polazište za praćenje efekata politike inovacija, budući da je ova politika počela da se uvodi u Crnoj Gori od 2018. <https://www.gov.me/vijesti/227995/Crna-Gora-prvi-put-na-Evropskoj-tabeli-uspjesnosti-u-inovacijama.html>

3.25.2. Institucionalna i infrastrukturna podrška sistemu istraživanja i inovacija

Naučno-tehnološki park Crne Gore (NTP) i Tehnopolis su osnovani sa ciljem objedinjivanja i podsticanja inovativnih, naučnih, preduzetničkih i privrednih kapaciteta u Crnoj Gori, i direktno su uključeni u implementaciju određenih mjera i instrumenata podrške akademskoj i biznis zajednici koje su definisane S3 strategijom i njenim Akcionim planom.

Tehnopolis uspješno obavlja svoju misiju realizacijom svih utvrđenih aktivnosti i trenutno broji 29 stanara. Na početku 2020. je učestvovao u 9 EU projekata: 7 interregionalnih i 3 Erasmus+. U toku 2020. Tehnopolisu je odobreno učešće u još 13 novih projekata iz EU fondova ukupne vrijednosti 1,6 miliona eura, kao i dva nacionalna projekta ukupne vrijednosti 281.797 eura. Realizovano je 9 obuka i 101 događaj. Instalirana je oprema za tri laboratorije, ukupne vrijednosti 817.924 eura dobijena putem IPA 2016 projekta i laboratorije su počele sa radom krajem 2020. Biotehnološka laboratorija dodatno je opremljena kroz projekat MIDAS u ukupnom iznosu od 127.216 eura. IPC Tehnopolis je imao značajnu ulogu u sprečavanju posledica COVID-19, ne samo u proizvodnji i obezbjeđivanju donacija zaštitne opreme, već i ustupanju dijela svoje PCR opreme Institutu za javno zdravlje. Na kraju 2020. IPC Tehnopolis je imao 24 ugovorom o radu zaposlena lica.

Realizacija Ugovora za izvođenje radova na izgradnji Naučno-tehnološkog parka Crne Gore je otpočela 25. V 2020. i očekuje se da radovi budu okončani u 2022. NTP već realizuje više nacionalnih i međunarodnih programa obuke i podizanja kapaciteta inovativne zajednice, a broji 3 zaposlena lica i dvoje stažista.

U 2018, je raspisan novi Konkurs za uspostavljanje centara izvrsnosti, a procedura apliciranja, evaluacije, pregovora i ugovaranja okončana je do kraja 2019. Ugovorena je podrška za dva prvorangirana programa: Centar izvrsnosti za digitalizaciju procjene rizika bezbjednosti hrane i preciznu sertifikaciju autentičnosti prehrambenih proizvoda –

FoodHub i Centar izvrsnosti za biomedicinska istraživanja – CEBIMER, u ukupnom iznosu budžetske podrške od 1.907.512 eura za period od 3 godine (1. I 2020 - 31. XII 2022). Za prvu istraživačku godinu (2020) isplaćena su sredstva u iznosu od 844.878 eura i to 310.000 eura u 2019. i 534.878 eura u 2020.

Nastavljen je rad na implementaciji razvojnog međunarodnog projekta uspostavljanja Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope (SEEIIST) za hadronsku kancer terapiju i istraživanje u oblasti biomedicine pomoću protona i težih jona.

Pripremljena je i podnijeta aplikacija za uključivanje SEEIIST-a na Mapu puta Evropskog strateškog foruma za istraživačku infrastrukturu (ESFRI Roadmap) 9. IX 2020. Pored Crne Gore, kao nosioca aplikacije, političku podršku pružile su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kosovo, Mađarska, Sjeverna Makedonija, Švajcarska.

SEEIIST je uvršten u Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan i Inovacionu agendu za Zapadni Balkan.

Nakon početnih 1 milion eura od Evropske komisije, odobreno je dodatnih 0,5 miliona eura kao prelazno finansiranje do otpočinjanja realizacije HITRIplus projekta, koji je podržan kroz EU Okvirni program za istraživanje i inovacije „Horizont 2020“, u iznosu od 5 miliona eura, čiji je koordinator CNAO, Italija, a SEEIIST partner na projektu.

U novembru 2020, potpisan je Memorandum o saradnji između CERN-a i SEEIIST Asocijacije u cilju stvaranja okvira za saradnju u oblastima od zajedničkog interesa.

Potpisan je Ugovor za dodjelu nacionalne stipendije u iznosu od 50.000 eura u okviru programa izgradnje kapaciteta za SEEIIST projekat, koja se realizuje u CERN-u, 1. XII 2020.

SEEIIST projekat je tokom 2020. dobio i zvaničnu političku podršku Vlade Švajcarske za kreiranje Mape puta naučne diplomatije i pomoć u pripremi međunarodnog ugovora kojim će dugoročno riješiti pravni status Instituta.

3.25.2.1. Razvoj politika istraživanja i inovacija

Implementacija Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) s Akcionim planom i Strategije naučnoistraživačke djelatnosti (2017-2021) s Akcionim planom nastavljena je u 2020.

Kada je riječ o Strategiji naučnoistraživačke djelatnosti (2017-2021) s Akcionim planom za isti period, njom su utvrđena tri strateška cilja: Razvoj ljudskih resursa i istraživačkih kapaciteta, Unapređenje međunarodne saradnje i umrežavanja i Jačanje sinergije između nauke i ekonomije, sa ukupno trinaest operativnih ciljeva za čije ostvarenje je predvidjela trideset dvije aktivnosti. Nadležni resor na godišnjem nivou izvještava Vladu o realizaciji Akcionog plana i u 2018. i 2019. je od ukupno dospelih 25 aktivnosti za realizaciju za tu godinu uspješno realizovano njih 21, dok je 4 djelimično realizovano. Za 2020. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana će biti dostavljen Vladi u II kvartalu 2021.

Imajući u vidu finalizaciju Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020.) s Akcionim planom,

objavljen je javni poziv za eksternog evaluatora/evaluatorku za potrebe evaluacije u prvom kvartalu 2021.

Implementacija Strategije pametne specijalizacije, usvojene 20. VI 2019, vrši se na osnovu Akcionog plana implementacije za period 2019-2020. Prioriteti utvrđeni u Strategiji pametne specijalizacije su: Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane; Energija i održiva životna sredina; Održivi i zdravstveni turizam; i Informaciono-komunikacione tehnologije kao horizontalni sektor.

Sekretarijat za podršku Savjetu za inovacije i pametnu specijalizaciju, koji je formiran uz pomoć UNDP projekta i na osnovu Memoranduma o saradnji, počeo je sa radom u martu 2020. Usvajanjem novog Zakona o inovacionoj djelatnosti predviđeno je uspostavljanje posebne institucije u javnom sektoru zadužene za implementaciju programa Strategije pametne specijalizacije – Fonda za inovacije Crne Gore, čije se osnivanje očekuje u II Q 2021. Izgradnja kapaciteta budućeg Fonda predviđena je projektom podrške UNDP Ministarstvu ekonomskog razvoja, kao i kroz IPA 2020 tehničku pomoć. Početak implementacije podrške inovacijama putem Fonda očekuje se od početka 2022.

Udruženi istraživački centar u saradnji sa Ministarstvom ekonomskog razvoja realizovao je posebnu podršku za Crnu Goru u pripremi smjernica za Operativni program Strategije pametne specijalizacije, za sva četiri strateška prioriteta. Angažovana su četiri tematska eksperta i održane konsultacije u okviru Procesu preduzetničkog otkrivanja (Entrepreneurial Discovery Process), a izvještaji se očekuju do kraja marta 2021. Ovi izvještaji će biti od velike pomoći Crnoj Gori u pripremi Operativnog programa S3 strategije planiranog za IV kvartal 2021.

3.25.3. Međunarodna saradnja u istraživanju i inovacijama

Ostvarivanje veoma aktivnog učešća Crne Gore u EU Okvirnom programu za istraživanje i inovacije Horizont 2020 bio je jedan od važnih ciljeva nadležnog resora tokom 2020. U kontekstu sprovođenja kontinuiranih mjera na promociji programa, tokom 2020. usljed pandemije COVID-19, organizovano je nekoliko događaja putem onlajn platformi. Nacionalne kontakt osobe za Horizont 2020 su pružale podršku istraživačkim timovima u svim fazama projektnog ciklusa. Poseban fokus njihovog rada bio je na promociji Marija Sklodovska Kiri akcija, proširivanju saradnje s Evropskim institutom za inovacije i tehnologiju (EIT), promociji učešća u EU Horizont 2020 COVID-19 projektima, kao i pozivima u okviru Zelenog Sporazuma (Green Deal).

Glavni cilj Konkursa za podsticanje učešća u programima Horizont 2020 i COST, objavljenog u decembru 2019, je povećanje učešća u programima Horizont 2020 i COST, ali i proširivanje i produbljivanje saradnje i u drugim međunarodnim programima u oblasti nauke i inovacija. Poseban naglasak konkursa je na razvijanju i jačanju istraživačkih i inovativnih mreža i kontakata novim partnerstvima kao i pokretanje istih ili sličnih istraživanja na nacionalnom

nivou na teme koje su aktuelne u EU. Ukupno je podržano 13 projekata u vrijednosti od 224.018 eura za dvogodišnja istraživanja, sa pojedinačnim sufinansiranjem iz budžeta do 20.000 eura (za obje istraživačke godine). U H2020 saradnju uključila su se 4 istraživačka tima u svojstvu pridruženog partnera, 8 podržanih projekata realizuju nacionalna istraživanja na liniji tekućih projekata iz programa COST i 1 projekat realizuje istraživanje koje se povezuje sa kolaboracijom RD-50 Evropske organizacije za nuklearna istraživanja (CERN). Projekti su započeli sa realizacijom 1. V 2020. Ovim konkursom smo bili na tragu onoga što i EU želi da napravi kroz novi Horizon Europe program, tzv. „hop-on“ konkurs za uključivanje u tekuće projekte.

Finansijski doprinos Crne Gore budžetu EU za učešće u programu u 2020. iznosio je 1.630.000 eura (isključujući refundaciju od 50% koja se dobija putem IPA programa), dok po evidenciji Ministarstva, povučena sredstva timova iz Crne Gore u ovoj godini iznose oko 1.200.000 eura. Konačna statistika o učešću u programu biće dostupna tek krajem 2021, kada budu sklopljeni svi ugovori iz posljednjih poziva iz H2020 programa.

Crna Gora je u julu 2020. zvanično izrazila interesovanje za učešće u EU Okvirnom programu za istraživanje i inovacije - Horizont Evropa (2021-2027) i u novembru 2020. otpočela neformalne pregovore o pridruživanju ovom programu Unije.

Veoma uspješna saradnja odvijala se u okviru evropskog COST programa (*European Cooperation in Science and Technology*), u kojem su crnogorski istraživački timovi učestvovali u oko 100 tekućih akcija (projekata) tokom 2020.

Konkursom za sufinansiranje naučnoistraživačke i inovativne djelatnosti za 2020. za učešće u EUREKA programu izdvojena su sredstva u iznosu od 120.000 eura za sufinansiranje tekućih i novih projekata. U 2020. započela je implementacija 5 novih, odobrenih projekata. Godišnji izvještaji za sve tekuće Eureka projekte su ocijenjeni pozitivno od strane nezavisnih evaluatora. Aktivnosti teku planiranom dinamikom.

Evropska komisija je dodijelila Univerzitetu Crne Gore logo Izvrsnosti ljudskih resursa u istraživanju (HR EXCELLENCE IN RESEARCH, HRS4R), u januaru 2020. čime je Univerzitet međunarodno prepoznat kao promoter stimulativnog i privlačnog radnog okruženja za istraživače i dokazao svoju posvećenost principima koji se njeguju u Evropskom istraživačkom prostoru.

Prethodno je Univerzitet Crne Gore usvojio Strategiju ljudskih resursa u istraživanju sa Akcionim planom 2019. koja ima za cilj usklađivanje politike ljudskih resursa sa načelima utvrđenim u Povelji i Kodeksu za istraživače, i čime se kandidovao za Logo izvrsnosti.

Logo izvrsnosti može značajno pomoći boljoj međunarodnoj vidljivosti Univerziteta Crne Gore, i doprinijeti poboljšanju uspješnosti istraživača prilikom apliciranja za međunarodne, naročito evropske projekte.

Generalna skupština ESS ERIC potvrdila je pristup Crne Gore Desetoj rundi Evropskog društvenog istraživanja u aprilu 2020. Crna Gora je time ponovo dobila pristup jedinstvenom, metodološki i teorijski najutemeljenijem međunarodnom istraživanju u oblasti društvenih nauka, kao i infrastrukturi u kojoj se pohranjuju svi prikupljeni podaci zemalja članica sa mogućnošću pristupa u naučne svrhe.

Nadležni resor u potpunosti finansira ovo istraživanje u ukupnom iznosu od 77.789 eura, odnosno 43.710 eura za kontribuciju i 34.079 eura za troškove istraživanja i koordinacije na nacionalnom nivou za period od 01.XI 2020. do 01. XI 2021.

Multilateralna saradnja

Saradnja sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju

Realizacija dva nacionalna projekta koje je IAEA odobrila Crnoj Gori počela 1. I 2020. počela je u ciklusu tehničke pomoći 2020-2021. i to:

- MNE6006 „Jačanje tehničkih i istraživačkih kapaciteta Instituta za javno zdravlje-laboratorija za ishranu i bezbjednost hrane” Instituta za javno zdravlje, i
- MNE9007 “Osnivanje nacionalnog centra za obuku za zastitu od zračenja” Univerziteta Crne Gore-Prirodnomatematički fakultet.

Nastavljena je realizacija nacionalnog projekta MNE6005 „Unapređenje CT dijagnostike za djecu u Crnoj Gori“.

Počela je realizacija regionalnog projekta IAEA RER6039 1. I 2020. „Razvoj ljudskih resursa za uspostavljanje Centra za terapiju teškim jonima u okviru Međunarodnog instituta za održive tehnologije Jugoistočne Evrope“. Ukupna vrijednost projekta: 500.000,00 eura.

Na osnovu prethodnog iskaza interesovanja, institucije iz Crne Gore učestvuju u 30 projekata IAEA regionalnog karaktera. Ključne oblasti: zdravlje ljudi /radiologija, onkologija, nuklearna medicina/, veterinarska medicina, biotehnologija, zaštita životne sredine, razvoj ljudskih resursa, hidrologija/.

U okviru Interregionalnih projekata sprovedene su sljedeće aktivnosti, od kojih su posebno značajne one vezane za uključenje u INT5157 „Podrška izgradnji/unapređenju nacionalnih i regionalnih kapaciteta kroz Integrirani odgovor za kontrolu zonotskih bolesti” i INT0098 „Podrška IAEA zemljama članicama za brzu detekciju i upravljanje pandemijom COVID 19”. Ovim projektom, počev od aprila 2020. obezbijedena je donacija IAEA u vrijednosti od 0.5 miliona eura, koja je sadržavala zaštitnu opremu, te opremu i testove za sprovođenje PCR metode za utvrđivanje prisustva korona virusa. Pod ovim projektom, a u cilju podrške obuci kadra za PCR testiranje, IAEA je organizovala seriju webinara.

U toku je realizacija projekata istraživačkog karaktera koje realizuju Univerzitet Crne Gore i Klinički centar Crne Gore.

Saradnja sa Evropskom organizacijom za nuklearna istraživanja – CERN

Objavljen je Konkurs „Studentska ljetnja škola CERN-a 2020“ na kome je izabrano četiri kandidata. Nažalost, zbog nastale situacije sa pandemijom COVID-19, „Studentska ljetnja škola CERN“ se nije održala u ljeto 2020. U dogovoru sa CERN-om izabrani kandidatima će se omogućiti da pohađaju školu na ljeto 2021.

Objavljen je Konkurs za učešće u Programu CERN-a za profesore fizike srednjih škola 2020. Komisija je utvrdila da dostavljena dokumentacija kandidata zadovoljava propisane kriterije za dalje apliciranje prema CERN-u. Takođe, zbog pandemije COVID-19 Program CERN-a za profesore srednjih škola 2020. se nije održao.

GSI - Centar za istraživanje teških jona

Tadašnje Ministarstvo nauke u saradnji sa Helmholtz centrom za istraživanje teških jona – GSI i Postrojenjem za istraživanja antiprotona i jona – FAIR, je objavljivalo Poziv za program obuke i istraživanja u GSI/FAIR 2019 u Darmštatu, Njemačka, u trajanju od tri mjeseca, sa početkom realizacije od 18. II 2020. Kandidatkinja koja je izabrana od GSI centra, učestvovala je u obuci od samo mjesec dana zbog zatvaranja centra usljed pandemije. Kandidatkinja će preostala dva mjeseca realizovati na ljeto 2021.

U toku je realizacija dva projekta u okviru Programa NATO nauka za mir i bezbjednost (NATO SPS): Komandni sistem za incidente sljedeće generacije-NICS (Next Generation Incident Command System) i Pilot projekat civilne napredne regionalne koordinacije u hitnim slučajevima (Advanced Regional Civil Emergency Coordination Pilot-ARCECP).

Centralno-evropska inicijativa (CEI)

Tokom 2020. realizovane su sljedeće aktivnosti:

- **Projekat Instituta za javno zdravlje Crne Gore jedan od 22 odobrena projekta u okviru vanrednog CEI COVID-19 Poziva (07.07.2020.)**

Centralno Evropska Inicijativa je završila proces evaluacije projekata dostavljenih u okviru vanrednog Poziva za projekte COVID-19. Od 7.000 dostavljenih prijava pristiglih iz svih zemalja članica Inicijative, 22. projektne ideje su odabrane za finansiranje. Među njima je i naučnoistraživačka ustanova iz Crne Gore - Institut za javno zdravlje Crne Gore, sa projektom „Nacionalna Platforma za Telemedicinu“.

- **Predsjedavanje Crne Gore Centralno Evropskom Inicijativom (Naučna diplomatija – SEEIIST) 2020**

SEEIIST projekat predstavljen na prvom sastanku Komiteta nacionalnih koordinatora država članica CEI u Podgorici (13. II 2020).

Na sastanku, kojem su prisustvovali predstavnici 17 zemalja članica CEI, na temu prioriteta Naučna diplomatija (*Science diplomacy*) predstavnik tadašnjeg Ministarstva

nauke predstavio je projekat uspostavljanja Međunarodnog Instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope (SEEIIST) kao jednog od najznačajnijih razvojnih projekata u ovom regionu te najboljeg primjera „Naučne diplomatije“.

- **Aplikacija: Tehnička podrška u pripremi ESFRI aplikacije i sastanka za uključenje SEEIIST-a na ESFRI Mapu puta (2020. g.)**

Tokom prošlogodišnjeg predsjedavanja, pružena je ekspertaska pomoć u okviru pripreme aplikacije za stavljanje SEEIIST projekta na Mapu puta Evropskog strateškog foruma za istraživačku infrastrukturu (ESFRI), što predstavlja jednu od najznačajnijih aktivnosti realizovanih u okviru ovog projekta tokom 2020.

UNESCO - Organizacija UN za obrazovanje, nauku i kulturu

UNESCO je 30. III 2020. organizovao ministarski dijalog na temu pandemije novog koronavirusa (*COVID-19 and Open Science*), sa ciljem uspostavljanja platforme za dijalog i razmjenu iskustava u domenu borbe protiv virusa COVID-19, te odgovora nauke uopšte na trenutnu globalnu situaciju.

Prvi Nacrt UNESCO preporuke o otvorenoj nauci (*UNESCO Recommendation on Open Science*), dostavljen je preko Ministarstva vanjskih poslova, na koji Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta nije imalo dodatnih komentara. U narednom periodu preporučuje se imenovanje eksperta na nivou država, koji bi učestvovao na sastanku Specijalnog međuvladinog komiteta u vezi sa pripremom Preporuke o otvorenoj nauci.

REGIONALNA SARADNJA

Informacija o radu Radne grupe za istraživanje, inovacije i otvorenu nauku RCC-a tokom 2020.

Tokom 2020. nadležni resor je učestvovao je u radu Radne grupe za istraživanje i otvorenu nauku Savjeta za regionalnu saradnju (*Regional Cooperation Council - RCC*) na izradi Protokola o otvorenom pristupu istraživačkim infrastrukturama na Zapadnom Balkanu u skladu sa obavezama iz Višegodišnjeg akcionog plana za regionalni ekonomski prostor (MAP-REA). Protokol je potvrđen na Samitu predsjednika država i vlada zapadnobalkanske šestorke u okviru Berlinskog procesa u Sofiji koji je održan u novembru 2020, a ima za cilj podsticanje mobilnosti istraživača i naučne saradnje u regionu.

Savjet za regionalnu saradnju je takođe pokrenuo Program podrške Zapadnom Balkanu za pomoć u razvoju politika otvorenog pristupa istraživačkim infrastrukturama u regionu u kojem su učestvovali i predstavnici istraživačkih institucija iz Crne Gore. Za sada je samo Univerzitet Crne Gore usvojio Politiku za otvoreni pristup istraživačkoj infrastrukturi, u oktobru 2020.

BILATERALNA SARADNJA U OBLASTI NAUKE I ISTRAŽIVANJA

Tokom 2020. bilateralna saradnja u oblasti nauke i istraživanja, koja u svojoj suštini ima mobilnost istraživača, uključujući i mlade istraživače, nije realizovana intenzitetom kakav je bio ranijih godina zbog okolnosti izazvanih pandemijom COVID-19. Iz toga razloga, a u dogovoru sa drugom stranom, produženi su rokovi za realizaciju bilateralnih projekata (koji se realizuju u periodu 2019-2020) za još godinu dana i to sa: NR Kinom, Republikom Italijom, Republikom Srbijom i Republikom Slovenijom.

Nadležni resor i Agencija za međunarodnu saradnju u obrazovanju i istraživanju Republike Austrije raspisali su Konkurs za sufinansiranje naučne i tehnološke saradnje između Crne Gore i Republike Austrije za period 2021-2022. na koji je od prijavljenih 16, za finansiranje odobreno 11 projekta. Projekti su počeli sa realizacijom 1. I 2021, dok je planirani datum završetka projekta 31. XII 2022.

Nadležni resor i Javna agencija za istraživačku djelatnost Republike Slovenije raspisali su Konkurs za sufinansiranje naučne i tehnološke saradnje između Crne Gore i Republike Slovenije za period 2021-2022. na kojem je od prijavljenih 56, za finansiranje odobreno **30 projekta**, Projekti su počeli sa realizacijom 1. I 2021. dok je planirani datum završetka projekta 31. XII 2022.

Crna Gora ima 17 potpisanih bilateralnih Sporazuma od kojih su, u 2020. realizovane aktivnosti iz njih 5, u ukupnoj vrijednosti od 227.500,00 eura /100 projekata/.

3.25.4. Pretpristupni fondovi (IPA)

Sektor „Obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike” -SOPEES 2015-2017.

Kolaborativna grant shema za inovativne projektne ideje realizuje se 13 grant projekata u ukupnom iznosu od 952.669,46 eura.

U cilju podrške uspješnom sprovođenju pomenute Grant sheme, u toku je realizacija projekta tehničke pomoći „Tehnička pomoć grant korisnicima u implementaciji projekata” u vrijednosti od 116.000,00 eura.

Sektor „Konkurentnost i inovacije”

Godišnji akcijski dokument za zemlju za 2014. (CAP 2014) – „Jačanje poslovnog okruženja i konkurentnosti privatnog sektora”. U okviru ovoga projekta realizovana je podrška finalizaciji Strategije pametne specijalizacije, priprema specifikacije za nabavku opreme za tri laboratorije IPC „Tehnopolis” (data centar, bio laboratorija i laboratorija za industrijski dizajn) te pripremljen program obuke za kadar IPC „Tehnopolis”, zajedno sa pripremom programa razvoja laboratorija.

Godišnji akcijski program za zemlju za 2016. (CAP 2016)-„Podrška unapređenju infrastrukture za istraživanje i inovacije koja se može koristiti u razvoju sektora malih i srednjih preduzeća” u ukupnoj vrijednosti od 1 milion eura, odnosno ugovorenoj vrijednosti

od 817.924,00 eura. Oprema je isporučena i instalirana a završen je i program obuke za rad na opremi.

„Unapređenje kulture inovacija i podrška saradnji između sektora istraživanja, obrazovanja i inovacija (INONET)– podrška nadgradnji portala VNaučna mreža”, aktivnosti su u toku.

„Unapređenje pristupa finansijama privatnog sektora za konkurentnost i inovacije”- predviđena je podrška inovativnim startapovima. Projekat je počeo sredinom aprila 2020. nakon potpisivanja ugovora, a prvi Inception Report je pripremljen krajem juna 2020. a odobren u julu iste godine.

IPA II 2020 – U skladu sa Godišnjim akcijskim programom za zemlju za 2020. Akcijski dokument je pripremljen i sredinom jula 2020. poslat EC na mišljenje. Nakon odobrenja pristupilo se izradi tenderske dokumentacije. U toku je usaglašavanje prvog nacrtu Vodiča za aplikante u Sektoru „Obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike”. U sektoru „Konkurentnost i inovacije” pripremljeni su nacrti I verzije dokumenata za planiranu Grant shemu (Vodič za aplikante) kao i za tehničku pomoć.

IPA III 2021-2027 – tadašnje Ministarstvo nauke je pripremlilo i podnijelo EC koncepte za četiri akcije koje su usmjerene na Strategiju pametne specijalizacije. Koncepti su dati u dva tematska prioriteta, u okviru „prozora” 4 „Konkurentnost i inkluzivni rast” odnosno jedan u okviru Tematskog prioriteta 1 „Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita i inkluzivne politike” a tri u okviru Tematskog prioriteta 2 „Razvoj privatnog sektora, trgovine, istraživanja i inovacija”. Odgovorom EK, Crna Gora je obaviještena da je podnošenje ovih prioriteta preuranjeno te da se treba razmotriti njihovo podnošenje za period 2023-2024.

3.25.5. Promocija nauke i inovacija

Usljed trenutne epidemiološke situacije izazvane pandemijom COVID-19, otkazan je tradicionalni festival „Otvoreni dani nauke”, a takođe je smanjen i broj aktivnosti koje se odnose na promociju nauke, inovacija i istraživanja.

U toku 2020. u okviru Konkursa za sufinansiranje naučnoistraživačke i inovativne djelatnosti za promociju nauke, inovacija i istraživanja. podržano je 15 projekata u iznosu od 23.830 eura.

U okviru istog konkursa podržane su aktivnosti koje se odnose i na podsticanje inovacione kulture u Crnoj Gori putem organizacije takmičenja inovativnih ideja, kampova za intenzivne obuke inovativnih startap timova („bootcamps”), hakatonu, kreiranju digitalnih alatki i drugih aktivnosti podrške inovacionoj djelatnosti, kroz 9 projekata, u ukupnom iznosu od 14.181,50 eura.

Istraživačke aktivnosti su uključene u kurikulume studijskih programa na Univerzitetu Crne Gore, posebno kao obavezne komponente na nivou doktorskih i master studija, ali i u okviru predmeta osnovnih studija pojedinih modula. Strategijom Univerziteta Crne Gore za period

2019 – 2024. predviđeno je jačanje istraživačkih komponenti u obrazovanju, u okviru cilja A II 3.3. Uvođenje pristupa učenju kroz istraživanja na nivou master studija.

3.26. POGLAVLJE 26: OBRAZOVANJE I KULTURA

3.26.1. Obrazovanje

3.26.1.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

U školskoj godini 2019/2020 ukupno je upisano 23.080 djece.

U toku je izgradnja vaspitnih jedinica u Rožajama, Herceg Novom, Podgorici (Blok VI), Pljevljima.

Realizovana je kampanja „Svaki sokolić ide u vrtić“ s ciljem podizanja svijesti roditelja i društva o važnosti PVO za rani razvoj dece, i za elektronski upis koji je krenuo 2020.

Elektronski upis u vrtiće otpočeo je 2020. Na linku školskog portala za predškolsko obrazovanje se postavljaju redovno inovativni sadržaji.

U situaciji s virusom COVID – 19 uspjeli smo da olakšamo i održimo kontinuitet, kvalitet, fizički i mentalno zdrav razvoj i učenje predškolaca kod kuće. U saradnji s kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori urađeni su kratki video sadržaji s ciljem da budu insipracija, ideja, pokazatelj roditeljima na koji način da rade sa svojom decom pod nazivom #IgrajSeDoma.

Program Mladi sportisti je prilagođen za implementaciju kod kuće u saradnji s NVO Specijalna Olimpijada i UNICEF-om.

Pripremljena je Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2021-2025.

3.26.1.2. Osnovno obrazovanje

U školskoj 2019/2020. u javnim ustanovama osnovnim školama nastavu je pohađalo 67.717 učenika. Privatne osnovne škole pohađalo je 308 učenika.

Nastavljen je projekat CLIL u još tri osnovne škole, prema kojem se dio nastave realizuje na engleskom jeziku.

Jedan od ključnih ciljeva projekta „Nastavnik za 21. vijek“ je poboljšanje profesionalnih vještina i znanja nastavnika razredne i predmetne nastave u osnovim školama kako bi kod učenika uzrasta od šest do 14 godina podržali razvoj kritičkog mišljenja, rješavanje problema i kodiranje. Tokom 24 mjeseca, trodnevnom obukom, obuhvatiće se oko 4.500 nastavnika koji do sada nijesu bili dio programa „Škole za 21. vijek“. Realizacijom Projekta „Nastavnik za 21. vijek“ koji je nastao kao rezultat uspješnog sprovođenja projekta „Škole za 21. vijek“, obučiće se i 20 novih trenera.

Nastavljena je realizacija Programa za razvoj i podršku talentovanim učenicima 2020-2022. koji ima za cilj da se nastavi sa reformom koja je započeta Strategijom za razvoj i podršku darovitim učenicima 2015-2019.

U toku je druga godina realizacije Programa „Vještine za adolescenciju“ u saradnji sa Kancelarijom UNODC-a, koji uključuje Razvoj preventivnih socio-emocionalnih kompetencija u 11 škola iz južne regije. Program je tokom 2020. dominantno tekao *online*, a sproveden je tzv. post-test koji će poslužiti da se izmjere efekti. U saradnji sa Lions klubom Podgorica program se proširio na još šest osnovnih škola za koje su realizovane obuke i jedna sesija sa edukatorima u cilju dobijanja povratne informacije o dinamici programa.

Na javni konkurs iz Fonda za kvalitet i talente koji i su raspisani 2020. stiglo je oko 1300 prijava. Nagradu je dobio 221 učenik i 208 nastavnik. Takođe, nagradu iz Fonda dobilo je 90 učenika koji su osvojili jedno od prva tri mjesta na državnom ili međunarodnom takmičenju u znanju u organizaciji/koordinaciji Ispitnog centra.

3.26.1.3. Inkluzivno obrazovanje

Situacija izazvana pojavom virusa COVID-19 zahtijevala je odgovornost i posvećenost da se pruži podrška daljem razvoju, učenju djeci s posebnim obrazovnim potrebama koje se sada odvija u kućnim uslovima. Za njih su nastavnici prilagođavali i pripremali individualizovani nastavni materijal u skladu s IROP.

U partnerstvu sa UNICEF-om i sa NVO obezbijedeno je oko 320 tableta za djecu s POP, sa ciljem učenja na daljinu.

Nakon što je pilotiran u sedam osnovnih škola finalizovan je i usvojen od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje Program prelaza sa razredne na predmetnu nastavu i Materijal s ciljem prepoznavanja potreba ove dece u adolescenciji i sprovedene su obuke za stručne saradnike.

U pet škola je realizovan Dan Nediskriminacije i pozvane su druge gradske i regionalne škole da uzmu učešća.

U okviru IPA projekta „Poboljšanje obrazovnih programa i usluga u cilju zadovoljavanja potreba marginalizovanih grupa“, urađeno je 45 programskih cjelina za sticanje stručnih kvalifikacija iz 16 obrazovnih programa.

Teče Program za mlade u 4 srednje škole u saradnji sa Specijalnom Olimpijadom.

3.26.1.4. Stručno obrazovanje

U školskoj 2020/2021. po programima srednjeg obrazovanja obrazuje se 26.675 učenika. Po programima stručnih škola obrazuje se 18.531 učenik, od čega je na programima u trogodišnjem trajanju 4.213 učenika. Gimnaziju pohađa 8.144 učenika. U prve razrede srednjih škola upisano je 6.682 učenika, od toga je u obrazovne programe gimnazija upisano 1.970 učenika. U programe u trogodišnjem trajanju upisan je 1.361 učenik, u programe u četvorogodišnjem trajanju 3.261 učenik a u programe iz oblasti muzičke i likovne umjetnosti 90 učenika.

Nastavljen je upis učenika u dualni oblik obrazovanja. U školskoj 2020/2021. u dualnom obliku obrazovanja je 216 učenika su u prvom razredu, 302 učenika u drugom razredu i 237 učenika u trećem razredu, broj poslodavaca je više od 300 a broj škola 29.

U saradnji sa *European training foundation* (ETF) sprovedeno je istraživanje i pripremljen je evaluacioni izvještaj o realizaciji praktičnog obrazovanja kod poslodavca za školsku 2019/2020.

Raspisan je Konkurs za dodjelu stipendija za deficitarne kvalifikacije za školsku 2020/2021, a u skladu s odredbama Zakona o stručnom obrazovanju, učenicima obrazovnih programa u trogodišnjem trajanju dodijeljene su stipendije za deficitarne kvalifikacije. Za školsku 2020/2021. dodijeljeno je 190 stipendija učenicima prvog razreda, učenicima drugog razreda dodijeljeno je 256 stipendija dok je učenicima trećeg razreda dodijeljeno 277 stipendija. Privredna komora obezbjeđuje sredstva za 30 stipendija na godišnjem nivou.

Pripremljen je Izvještaj o realizaciji aktivnosti iz Akcionog plana sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja za 2020. kao i nacrt Programa razvoja opšteg srednjeg obrazovanja u Crnoj Gori (2021-2023).

Za školsku 2020/2021. pripremljeno je 13 novih obrazovnih programa u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju. Programi su usvojeni na Nacionalnom savjetu za obrazovanje. Standardi zanimanja i standardi kvalifikacija na kojima se baziraju obrazovni programi usvojeni su na Savjetu za kvalifikacije, na predlog sektorskih komisija.

3.26.1.5. Visoko obrazovanje

Skupština je u julu 2020. donijela Zakon o izmjeni Zakona o visokom obrazovanju („Sl. list CG“, broj 74/20).

Devetu godinu zaredom realizovan je Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem. Poslodavci su iskazali izuzetno veliko interesovanje za Program, što je rezultiralo oglašavanjem 11.330 slobodnih mjesta za stručno osposobljavanje, dok je ukupan broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koja su se prijavila za učešće u Programu 3.460. Nakon elektronskim putem sprovedenog postupka povezivanja korisnika i poslodavaca 3.258 visokoškolaca je dobilo priliku da se u devetomjesečnom periodu stručno osposobljava kod izabranog poslodavca i time stekne uslove za polaganje stručnog, odnosno državnog ispita.

U postupku priznavanja inostranih obrazovnih isprava o stečenom visokom obrazovanju podnijeto je 3.505 zahtjeva, a iz prethodnog izvještajnog perioda prenijeto je neriješenih 405 zahtjeva, pa je ukupno u radu bilo 3.910 u toku 2020. Ukupan broj riješenih zahtjeva u 2020. je 2.455. U propisanom roku nije riješeno 1.455 zahtjeva koji su u postupku rješavanja.

Direkcija za učenički i studentski standard za studijsku 2019/2020. dodijelila je 3.357 studentskih kredita. Talentovanim učenicima dodijeljeno je 146 stipendija, a najboljim

studentima 272 stipendije. Takođe, u skladu sa konkursom za 50 studenata magistarskih studija i 22 studenata doktorskih studija dodijeljena su sredstva za sufinansiranje školarine.

Obezbijeđena je donacija za 4.216 učenika i studenata u domovima učenika i studenata u Crnoj Gori.

Pravo na participaciju u cijeni prevoza u prigradskom i međugradskom saobaraćaju koristilo je 2.400 učenika i studenata gdje je organizovan javni prevoz.

U ruralnim predjelima, odnosno gdje nema organizovanog javnog prevoza Ministarstvo finansira 119 školskih vozila, kojima raspolažu 98 škola, Ministarstvo finansira troškove, koji se odnose na rashode za gorivo, osiguranje, registraciju i održavanje. Ovaj vid prevoza koristi 4.557 korisnika.

Na osnovu zahtjeva vaspitno-obrazovnih ustanova za zamjenu vozila za prevoz učenika, koji žive u ruralnim predjelima Crne Gore, odnosno gdje nema organizovanog javnog prevoza, a koja su zbog dotrajalosti predstavljala opasnost za prevoz učenika, a samim tim i stvarala značajne troškove redovnog i vanrednog održavanja, Ministarstvo je predložilo Vladi Crne Gore zamjenu najmanje 30 vozila. Vlada Crne Gore je zadužila upravu za imovinu Crne Gore da sprovede postupak objedinjene nabavke predmetnih vozila. Uprava za imovinu je sprovela otvoreni postupak javne nabavke po tenderskoj dokumentaciji za objedinjenu nabavku prioriternih vozila za potrebe Ministarstva prosvjete. Nakon svih faza i rokova koje predviđa postupak javne nabavke, zaključen je Ugovor o javnoj nabavci i vozila će biti dodijeljena ustanovama na trajno korišćenje. Ugovor je vrijedan oko 1.700.000 eura.

3.26.1.6. Obrazovanje pripadnika RE populacije

U predškolskom vaspitanju i obrazovanju, septembra 2020, bilo je ukupno 224 RE djece (M 106 - Ž 118). U osnovnim školama od I do IX razreda ima 1.793 učenika RE populacije (M 929 - Ž 864).

U septembru 2020, ukupno 174 učenika (M 101 - Ž 73) bilo je upisano u srednje škole.

Broj studenata romske i egipćanske populacije u akademskoj 2020/2021. je 17 (M 8 - Ž 9).

Tadašnje Ministarstvo prosvjete izdvojilo je 435.000 eura za besplatne udžbenike za oko 9.300 učenika iz osjetljivih kategorija koji ostvaruju ovo pravo, a Zavod za udžbenike i nastavna sredstva obezbijedio je besplatnu dostavu.

U Podgorici je obezbijeđen besplatan prevoz za učenike osnovnih škola RE populacije. Od ove školske godine obezbijeđen je prevoz za RE osnovce u Nikšiću i u Beranama. Ukupno se na nivou Crne Gore prevozi oko 600 RE učenika.

Angažuju se saradnici u socijalnoj inkluziji RE učenika u obrazovanju, prema normi (1 saradnik na 70 učenika). Ova praksa se pokazala izuzetno korisnom za uključivanje djece RE populacije u obrazovni sistem, kao i za smanjenje osipanja. U osnovnim školama angažovano

je 22 saradnika (medijatora): u Podgorici, Nikišiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.

Tokom 2020, četiri vanredna studenta RE populacije (M 3 - Ž 1) prijavila su se za besplatne vanredne ispite i bilo im je dozvoljeno da budu oslobođeni plaćanja za polaganje.

Konkurs za dodjelu stipendija srednjoškolcima i studentima RE populacije je objavljen 1. IX 2020. Od januara 2020. do juna 2020. dodijeljena je 121 stipendija učenicima srednjih škola (u mjesečnom iznosu od 60 eura), dok je od oktobra 2020. do decembra 2020. dodijeljena 153 stipendija učenicima srednjih škola (u mjesečnom iznosu od 60 eura), što znači da je ukupno od januara 2020. do decembra 2020. za učenike srednjih škola izdvojeno 71 100 eura.

Za studente je od januara 2020. do juna 2020 isplaćeno 14 stipendija (mjesečni iznos 150 eura), dok je od septembra 2020. do decembra 2020. isplaćeno 15 stipendija (mjesečni iznos 150 eura). Za studente RE populacije od januara 2020. do decembra 2020. dodijeljeno je ukupno 21.600 eura.

U akademskoj 2020/2021. je za dva studenta RE bio obezbijeđen besplatan boravak u studentskom domu.

Mentori (nastavnici) su angažovani u osnovnim i srednjim školama u okviru projekta koji je sprovela NVO „Mladi Romi“ u saradnji sa Vladom.

U osnovnim školama od januara 2020. do juna 2020. angažovano je 35 mentora (nastavnika) za 130 učenika VIII i IX razreda RE populacije, dok su od oktobra 2020. do decembra 2020. osnovne škole angažovale 47 mentora (nastavnika) za 169 učenika VIII i IX razreda.

U srednjim školama od januara 2020. do juna 2020, angažovano je 44 mentora (nastavnika) za 120 učenika srednjih škola iz RE populacije, dok je od oktobra 2020. do decembra 2020. angažovano 48 mentora (nastavnika) za 157 učenika srednjih škola.

Informaciono - komunikacione tehnologije

U januaru i februaru obučene su 201 osnovna i srednja škola u vezi korišćenja SELFIE alata za samoevaluaciju, kreiranog i preporučenog od strane Evropske komisije. SELFIE alat je samoevaluacioni instrument namjenjen školama za godišnju samoevaluaciju u pogledu korišćenja digitalnih tehnologija u nastavi. Pilot projekat u Crnoj Gori je realizovan 2019. uključivanjem 10 škola, a 2020. je implementirano u svim osnovnim i srednjim školama i Crna Gora je jedina u Evropi čije sve škole koriste ovaj instrument. Neposredno prije zatvaranja škola zbog COVID-19 pandemije samoevaluirane su sve škole. U oktobru i novembru Crna Gora je implementirala i Pilot projekat nadogradnje SELFIE alata - SELFIE WBL, u koji su uključeni i poslodavci kod kojih učenici srednjih stručnih škola vrše praksu.

Unaprijeđeni su sajtovi www.skolskamreza.edu.me i www.skolskastatistika.edu.me sa podacima o obrazovanju odraslih. Prikupljene su i označene sve lokacije organizatora

obrazovanja odraslih, a objavljeni su i statistički podaci za 2018, 2019, i 2020. u grafičkom obliku. Školsku mrežu je tokom 2020. koristilo 4.526 korisnika, a Školsku statistiku 5.236 korisnika.

Tokom 2020. školski portal www.skolskiportal.edu.me je koristilo 81.442 korisnika, kroz 427.480 sesija. Osim Školskog portala, lekcije se objavljuju na youtube kanalu #UčiDoma, kao i na sajtu www.ucidoma.me, koji je tokom 2020. koristio 82.121 korisnik.

U okviru zajedničkog projekta Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta i Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori, „Primjena alata za online kolaboraciju i učenje (Office365) i unapređenje Informacionog sistema obrazovanja (MEIS) – elektronske usluge“, a kasnije i kroz projekat „Nastavak izgradnje kapaciteta škola za primjenu alata za online kolaboraciju i učenje (Office365) i unapređenje Informacionog sistema obrazovanja (MEIS) za kvalitetan odgovor na krizne situacije“, unaprijeđen je Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja u cilju praćenja pandemije COVID-19 u obrazovno-vaspitnim ustanovama. Podaci koji se prikupljaju kroz Informacioni sistem obrazovanja, objavljuju se na stranici www.covid19.edu.me, a dostupni su Institutu za javno zdravlje, kao i široj javnosti. Ujedno, kreirane su i tri elektronske usluge za građane i to:

- Podnošenje zahtjeva za upis djece u predškolske ustanove – 6.670 korisnika
- Podnošenje zahtjeva za upis djece u prvi razred osnovne škole (sa elektronskim zakazivanjem razgovora u pedagoško-psihološkoj službi) – 6.629 korisnika
- Podnošenje zahtjeva za upis djece u prvi razred srednje škole (sa sistemom bodovanja ocjena i uspjeha, kao i generisanja rang liste) – 5.967 korisnika

Sve pomenute elektronske usluge nalaze se na stranici www.upisi.edu.me, kao i na portalu elektronske uprave www.euprava.me. Za realizaciju ove tri elektronske usluge korišćen je Jedinstveni sistem za elektronsku razmjenu podataka koji je u nadležnosti Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija. Realizovane su obuke za sve upisne komisije, za oko 600 zaposlenih i izrađena su odgovarajuća uputstva.

Druga komponenta navedenih projekata koji se realizuju sa Kancelarijom UNICEF-a je uspostavljanje koncepta „Digitalna škola“ zasnovanog na Microsoft Teams aplikaciji u cilju organizacije i realizacije svih školskih aktivnosti online. Uspostavljen je model online komunikacije između svih aktera (nastavnika, uprave, djece i roditelja), mogućnost planiranja obrazovno-vaspitnog rada, realizacije online nastave, dijeljenje edukativnog sadržaja sa učenicima, kreiranje online kvizova itd. Koncept „Digitalna škola“, kao i video uputstva nalaze se na sajtu www.digitalnaskola.edu.me. Obučeno je oko 4.200 zaposlenih za primjenu Microsoft Teams aplikacije u radu sa učenicima. Održana je obuka za 210 ICT koordinatora i savjetovanje za 221 direktora obrazovno-vaspitnih ustanova.

U saradnji sa Crnogorskim Telekomom kreiran je nov portal za roditelje (www.dnevnik.edu.me) putem kojeg roditelji imaju uvid u Informacioni sistem obrazovanja

u dijelu ocjena, izostanaka, vladanja, eksternih provjera znanja itd. Prvi put je izrađena i mobilna aplikacija za android i iOS, eDnevnikME. Tokom 2020. bilo je 68.859 korisnika ove aplikacije, a tokom pandemije COVID- 19 ova aplikacija se koristila kao glavni način informisanja roditelja o postignućima djece, dobijanjem informacija od odjeljenskog starješine, ali i od Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta.

U 2020. se kontinuirano radilo i na povećanju internet protoka u objektima obrazovno-vaspitnih ustanova, uvođenjem optike u 45 objekata. Internet protok se u školama obezbjeđuje putem različitih tehnologija: ADSL, VDSL, optika, satelitski internet, mobilni internet.

U toku 2020. započeta je instalacija lokalne računarske mreže u svim objektima osnovnih škola u kojima se realizuje nastava. Na ovaj način postoji mogućnost pokrivanja svih učionica internet konekcijom (do sada su bile pokriveno samo računarske učionice i kancelarije Uprave).

3.26.2. Ostvareni rezultati – Kultura

U cilju podsticanja razvoja svih oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva i kulturne raznolikosti, tadašnje Ministarstvo kulture je 15. XII 2019. objavilo konkurs o sufinansiranju programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva. Odlukom koja je donešena 10. VII 2020. podržan je ukupno 221 projekat sa 726.000,00 eura.

U oblasti kulturne baštine, Vlada je 16. I 2020. usvojila godišnji Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2020, kojim se obezbjeđuje finansijska podrška u iznosu od 1.142.114,50 eura za 87 projekata i programa u oblasti konzervatorske, muzejske, bibliotečke, arhivske i kinotečke djelatnosti. Ovim dokumentom obezbjeđuje se afirmacija i promocija multikulturalnosti na teritoriji cijele Crne Gore.

Javni konkurs „Razvijajmo kulturne navike!“ za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblastima umjetnosti i kulture je raspisan 6. III 2020, a bio je otvoren do 6. V 2020. Podržano je 20 projekata u ukupnoj vrijednosti od 220.000,00 eura.

Konkurs za sufinansiranje aktivnosti iz oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva koje su u funkciji javnog interesa i zaštite socio-ekonomskih interesa nezaposlenih umjetnika i stručnjaka u kulturi, preduzetnika u kulturi, samostalnih umjetnika, bioskopskih prikazivača i internet portala je raspisan 24. III 2020. Odlukom od 26. V 2020. obezbijedena je podrška za 145 projekata u ukupnoj vrijednosti od 346.840,00 eura.

Konkurs za sufinansiranje projekata i programa iz oblasti kreativnih industrija i naučnih istraživanja je raspisan 27. IV 2020. u skladu sa Akcionim planom programa „Kreativna Crna Gora: Identitet, imidž, promocija“ u 2020. Konkursom je predviđeno sufinansiranje proizvoda i projekata u skladu sa dva tematska okvira: dizajn i razvoj proizvoda i uspostavljanje ICT proizvoda. Na konkurs koji je bio otvoren do 28. V 2020. pristiglo je

gotovo 100 prijava, a odlukom od 1. VII 2020. podržano je 17 projekata u iznosu od 150.000,00 eura.

Kreativna Evropa

Prema informacijama Deska za Kreativnu Evropu, veliki broj crnogorskih institucija i organizacija se kao vodeći ili projektni partner prijavio za konkurs za projekte saradnje u zemljama Zapadnog Balkana koji je bio otvoren do 28. IV 2020. Ukupno je podržano sedam projekata na kojima su crnogorske organizacije i institucije projektni partneri.

Dodatno, četiri crnogorske organizacije su kao projektni partneri dobili podršku u okviru konkursa za evropske projekte saradnje za 2020. Univerzitet Donja Gorica, Institut za savremenu umjetnost, NVO ART 365 i Kulturni centar „Nikola Đuričković“ iz Kotora.

Takođe, crnogorski autor Stefan Bošković jedan je od 13 dobitnika Evropske nagrade za književnost (EUPL) za 2020, koju dodjeljuje Evropska unija posredstvom programa „Kreativna Evropa“.

Crna Gora je nastavila učešće u Interreg IPA Prekogračničnom programu saradnje Italija – Albanija – Crna Gora, u okviru tri projekta:

- „3C - Prekogračnična razmjena sa ciljem razvoja kulture i kreativnih industrija“, kao vodeći partner (projekat je baziran na promociji i popularizaciji kreativnih industrija u prekogračničnom području, a njegova realizacija u Crnoj Gori podrazumijeva restauraciju Zgrade zatvora u Starom gradu Kotoru). Na osnovu potpisanog ugovora sa firmom KOTO doo iz Beograda, radovi na rekonstrukciji Zgrade zatvora u Starom gradu Kotoru su trenutno u toku.
- MONET- *“Culture in Motion in Adriatic Networks of Museums”*, kao vodeći partner (u navedenom periodu su održane online konsultacije, radionice i virtuelne razmjene umjetnika). Ovaj projekat je u završnoj fazi.
- HAMLET- *“Highlighting Artisanal Manufacturing, Culture and Eco Tourism”*, kao projektni partner. Projekat je baziran na promociji nematerijalne kulturne baštine ruralnih cjelina, a u 2020. je objavljen konkurs za mlade pisce koji će učestvovati u pripremi zbirke kratkih priča, čiji je cilj valorizacija teritorija uključenih u projekat. Odabrano je 10 pisaca iz Crne Gore koji će pripremiti priče o Godinju, Virpazaru, Vranjini, Karuču i Petnjici. Ovaj projekat je u završnoj fazi.

3.26.3. Realizacija aktivnosti – Mladi

3.26.3.1. Normativni okvir

Ministarstvo sporta i mladih, prethodni organ državne uprave nadležan za oblast sporta i omladinske politike⁸, u 2020. donijelo je :

⁸Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG“, broj 118/20 od 07. XII 2020) Ministarstvo sporta i mladih kao organ državne uprave je prestalo da postoji, a novi organ uprave u sastavu Ministarstva

- Pravilnik o načinu funkcionisanja omladinskih servisa i obavljanju administrativno-tehničkih poslova potrebnih za njihovo funkcionisanje („Sl. list CG", broj 9/20) i
- Pravilnik o uslovima, načinu i postupku izbora članova Savjeta za mlade („Sl. list CG", broj 58/20).

Usvajanjem podzakonskih akata zaokružen je normativni okvir čime su se stvorili uslovi za punu implementaciju Zakona o mladima („Sl. list CG", br. 25/19 i 27/19).

Obaveze realizovane u skladu sa Zakonom o mladima:

➤ ***Finansiranje izgradnje, rekonstrukcije, adaptacije i opremanja omladinskih servisa***
Shodno čl. 24 i 25 Zakona o mladima, jedan od ključnih prioriteta je otvaranje novih i podrška u radu postojećih omladinskih servisa (centara i klubova). Tokom 2020. nadležni resor je finansirao rekonstrukciju i adaptaciju prostora za potrebe otvaranja omladinskih servisa u jedinicima lokalne samouprave i otvorilo 11 omladinskih servisa u Crnoj Gori to u: Podgorici, Cetinju, Danilovgradu, Nikšiću, Šavniku, Baru, Kotoru, Mojkovcu, Petnjici, Plavu i Pljevljima. U omladinskim servisima sprovode se omladinske aktivnosti i omladinski rad u skladu sa Planom i Programom rada omladinskog servisa. Plan i program rada omladinskog servisa sačinjava organ državne uprave nadležan za omladinsku politiku najmanje jednom u tri mjeseca radi realizacije aktivnosti iz Strategije za mlade, Akcionog plana za sprovođenje Strategije za mlade, Programa ostvarivanja javnog interesa u oblasti omladinske politike, a u zavisnosti od potreba lokalne zajednice, odnosno sjedišta servisa.

➤ ***Angažovana lica za obavljanje administrativno-tehničkih poslova, potrebnih za funkcionisanje omladinskih servisa***

Tokom 2020. raspisan je Javni poziv za angažovanje lica za obavljanje administrativno-tehničkih poslova, potrebnih za funkcionisanje 11 otvorenih omladinskih servisa. Tokom 2020, 11 lica je angažovano za administrativno-tehničko upravljanje u omladinskim servisima. Uz podršku Savjeta za regionalnu saradnju Jugoistočne Evrope (Regional Cooperation Council, South-East Europe) kroz projekat Omladinska laboratorija Zapadnog Balkana (Western Balkan Youth Lab) finansiranog od strane Evropske unije, tadašnje Ministarstvo sporta i mladih je od 27-30. IX 2020, organizovalo trodnevni trening za jačanje kapaciteta mladih administratora u oblasti administrativno-tehničkog upravljanja omladinskim servisima. Kapaciteti jedanaest mladih administratora koji upravljaju omladinskim servisima u 11 crnogorskih opština su ojačani, kao i njihovo umrežavanje i saradnja sa ključnim subjektima omladinske politike na nacionalnom i lokalnom nivou, sa posebnim fokusom na antidiskriminacione politike i zaštitu prava osoba sa invaliditetom. Takođe, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, u periodu od 1-3. XII 2020, u Budvi je održan još jedan trening za jačanje kapaciteta lokalnih administratora omladinskih servisa.

➤ ***Sprovedena Analiza potreba mladih na nacionalnom nivou***

prosvjete, kulture, nauke i sporta nadležan za kreiranje i unaprjeđenje omladinske politike je Uprava za sport i mlade

U skladu sa članom 15 Zakona o mladima, u periodu od 12. do 26. VI 2020, sprovedeno je istraživanje potreba mladih na uzorku od 797 ispitanika koje je u fokusu imalo mladu populaciju, od navršениh 15 do navršениh 30 godina. Istraživanje je pokazalo da su nezaposlenost i prateći ekonomski problemi (67,9% ispitanika) ključni problem sa kojim se susreću mladi širom Crne Gore.

Ključna adresa, po mišljenju mladih, za rješavanje njihovih problema, jeste Vlada. Ipak, preko 40% mladih smatra da njihove probleme treba da rješavaju sami mladi. Ostale adrese koje se mogu smatrati značajnim za rješavanje problema mladih, na osnovu stavova ispitanika, jesu državne institucije, obrazovne institucije i lokalna samouprava.

➤ ***Program ostvarivanja javnog interesa u oblasti omladinske politike za 2020.***

Shodno članu 15 Zakona o mladima, Vlada je 16. I 2020. usvojila *Program ostvarivanja javnog interesa u oblasti omladinske politike za 2020.* kojim su definisani ciljevi, kao i mjere i aktivnosti čije sprovođenje doprinosi ostvarivanju javnog interesa u oblasti omladinske politike. Mjere i aktivnosti definisane Programom koji se oslanja na Analizu potreba mladih iz 2020, sprovodile su se u različitim oblastima javnog interesa, sa fokusom na: uspostavljanje institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike.

➤ ***Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za mlade 2017-2021, za 2019.***

Vlada je 2. IV 2020. usvojilo Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za mlade 2017-2021, za 2019.

➤ ***Izrađen i usvojen Akcioni plan za sprovođenje Strategije za mlade 2017-2021 za period 2020 – 2021.***

U skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama, realizovan je Javni konkurs za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti društvene brige o mladima u 2020. pod nazivom „Mladi u fokusu”.

Komisija je 18. X 2019. donijela Odluku o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u 2020. kojom je podržano ukupno 10 projekata u iznosu od 94.545,36 eura u oblasti razvoja preduzetništva mladih, aktivizma mladih i jačanja kompetencija i uključivanja mladih u proces donošenja odluka, shodno ključnim ishodima i mjerama definisanim Strategijom za mlade i njenim akcionim planom.

➤ ***Usvojeni lokalni akcioni planovi za mlade***

Članom 14 Zakona o mladima propisana je obaveza opštine da donese lokalni akcioni plan za mlade za period važenja akcionog plana na nacionalnom nivou, najkasnije do 31. XII tekuće godine. Zaključno sa decembrom 2020, usvojeni su lokalni akcioni planovi za mlade u svim crnogorskim opštinama Takođe, Zakonom se prvi put uvodi prekršajna odgovornost za odgovorna lica u opštini u slučaju neispunjavanja zakonskih obaveza.

➤ **Formiran Savez nevladinih organizacija, odnosno udruženja koje sprovode omladinsku politiku**

U skladu sa članom 20, stav 3 Zakona o mladima („Sl. list CG“, br. 25/19 i 27/19), tadašnje Ministarstvo sporta i mladih je 16. XI 2020. izdalo Potvrdu o reprezentativnosti saveza nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku pod nazivom „Mreža za mlade“, upisane u Registar nevladinih udruženja

3.26.3.2. Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO)

Vlada je u 2020. nastavila da radi na jačanju kapaciteta za unapređenje rada i funkcionisanja lokalne RYCO kancelarije. Regionalna kancelarija za saradnju mladih je organizovala nekoliko nacionalnih godišnjih događaja širom regije s ciljem predstavljanja svojih dostignuća u 2020. i planova za narednu godinu. Događaji su se organizovali u okviru regionalne kampanje „A Better Region Starts with YOUTH“ koju podržava Vlada Savezne Republike Njemačke.

3.26.3.3. Evropska omladinska kartica

Crna Gora je u septembru 2020. postala punopravna članica Asocijacije Evropske omladinske kartice, nakon dvije godine aktivnog rada na ovom društveno odgovornom programu, dok je oktobru iste godine Crna Gora dobila međunarodno priznatu nagradu *EYCA EXCELLENCE AWARDS*. Dobijanje statusa punopravne članice donosi mogućnost učešća u radu različitih EYCA tijela, ali i mobilisanja mladih iz Crne Gore da aktivno učestvuju u različitim EYCA programima. Nadležni resor je, u saradnji sa partnerima, tokom 2020, distribuiralo preko 3.500 besplatnih omladinskih kartica širom Crne Gore; dok je Misija OEBS-a u Crnoj Gori finansirala štampanje 2.000 kartica. U 2020. realizovano je više od 15 radionica za mlade širom Crne Gore, u okviru kojih su predstavljeni benefiti EYCA programa.

U cilju promocije, razvijanja i distribucije omladinske kartice na lokalnom nivou, u 2020. godini su potpisani ugovori o saradnji saopštinama Kotor, Budva i Bar.

3.27. POGLAVLJE 27: ŽIVOTNA SREDINA I KLIMATSKE PROMJENE

3.27.1. Horizontalno zakonodavstvo

Vlada je 19. XI 2020. usvojila Završni izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020, prema kojem je stepen realizacije obaveza 80,35%.

Strateška procjena uticaja na životnu sredinu (SEA)

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. započeto je 17 postupaka, od čega je završeno 16.

Procjena uticaja na životnu sredinu (EIA)

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. pokrenuto je 78 postupaka; prenijeta su 24 predmeta; završeno je 80 predmeta; podnijete su 4 žalbe i prekinut je 1 postupak.

Odgovornost za štetu u životnoj sredini (ELD)

U postupku je trenutno 1 predmet koji je započet 2020.

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. data je saglasnost na 4 predmeta za dostavljene mjere remedijacije dok je jedno rješenje o potrebi izrade plana mjera remedijacije poništeno odlukom nadležnog ministarstva. U istom periodu je odbijeno 8 zahtjeva za pokretanje postupka kao neosnovani.

Direktiva o eko kriminalu

U toku je prikupljanje podataka za krivična dijela u ovoj oblasti.

3.27.2. Kvalitet vazduha

Crna Gora je ponovo uspostavila izvještavanje o emisijama u vazduh. Inventar emisija zagađujućih materija u vazduh za period 1990-2018. dostavljen je EIONET-u i Sekretarijatu LRTAP Konvencije u martu 2020.

Nacrt programa za kontrolu zagađenja vazduha pripremljen u skladu sa Direktivom (EU) 2016/2284 i zahtjevima definisanim završnim mjerilima za poglavlje 27 je ažuriran u skladu sa najnovijim podacima o emisijama.

Izrađen je Nacrt strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2021-2029, sa akcionim planom za period 2021-2022. Nova strategija sadrži desetogodišnji pregled praćenja kvaliteta vazduha (2009-2018), planove kvaliteta vazduha za tri zone kvaliteta vazduha u Crnoj Gori (sjevernu, centralnu i primorsku), kao i Program kontrole zagađenja vazduha, koji je upućen na mišljenje EK.

Vlada usvojila je 16. VII 2020. Izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za 2019.

Crna Gora je nastavila sa redovnim praćenjem kvaliteta goriva u skladu sa Direktivom (EU) 2016/802. Program praćenja kvaliteta tečnih goriva naftnog porijekla za 2020/2021 („Sl. list CG“ broj 45/20).

Predstavnici Crne Gore aktivno su, putem on-line platformi, učestvovali u svim radionicama u oblasti zaštite vazduha organizovanim kroz projekat „Program za pridruživanje EU za životnu sredinu (EPPA)“.

3.27.3. Upravljanje otpadom

Bilans ostvarenih rezultata

Tokom 2020. su realizovani završni radovi na izgradnji transfer stanica u opštinama Mojkovac i Andrijevica, a planirani rok realizacije ovih projekata je III kvartal 2021. Završena je revizija Glavnog projekta za sanaciju privremenog odlagališta komunalnog otpada na lokaciji „Zakršnica“ na teritoriji opštine Mojkovac. Raskinut je ugovor sa ponuđačem za radove na izgradnji reciklažnog dvorišta sa sortirnicom u opštini Berane.

Iako su sredstva obezbijedena iz Kapitalnog budžeta, izrada tehničke dokumentacije za sanaciju neuređenog odlagališta „Ćafe“ u opštini Bar, reciklažno dvorište sa sortirnicom i transfer stanicom u opštini Pljevlja, reciklažno dvorište u opštini iz Kolašina, biće kandidovani kroz IPA projekat „Podrška pripremi projekata za sektor životne sredine i klimatskih promjena, Crna Gora“.

U okviru saradnje sa EBRD-om u završnoj je fazi izrada Predstudije izvodljivosti za izgradnju regionalnog centra upravljanja otpadom u opštini Bijelo Polje koji će opsluživati opštine na sjeveru Crne Gore (Bijelo Polje, Berane, Pljevlja, Rožaje, Plav, Andrijevica, Petnjica, Gusinje, Mojkovac, Kolašin i Žabljak). U cilju obezbjeđivanja adekvatne površine za upravljanje navedenim vrstama otpada u maju 2020. donešene su Izmjene i dopune Lokalne studije lokacije regionalne sanitarne deponije čvrstog otpada „Čelinska kosa“, Opština Bijelo Polje.

Tokom 2020. sprovedene su aktivnosti na izradi novog Zakona o upravljanju otpadom čije donošenje je planirano za III kvartal 2022. Imajući u vidu da, u okviru IPA 2016 projekta *Podrška sprovođenju i monitoringu upravljanja otpadom*, obrađivač novog Državnog plana upravljanja otpadom nije izabran, projekat je predložen putem instrumenta Evropske unije za integraciju u februaru 2021. Usvajanje pomenutog plana predviđeno je za kraj 2022. U okviru IPA 2016 *Snabdijevanje opremom za podršku sprovođenju i monitoringu upravljanja otpadom*, u toku je postupak obezbjeđenja opreme (kontejnera i prese) za opštinska komunalna preduzeća u Crnoj Gori.

Na osnovu obezbijedenih sredstava iz Budžeta Ministarstva nadležnog za upravljanje otpadom tokom 2020. nastavljena je realizacija projekata „Odvojeno sakupljanje otpada je moja odluka“ i „Upravljanje opasnim komunalnim otpadom“. Cilj projekata je jačanje ekološke svijesti o potrebi odvojenog sakupljanja otpada, iskorišćavanja otpada kao resursa sa preporukama o efikasnom uspostavljanju sistema odvojenog sakupljanja komunalnog

otpada, njegove ponovne upotrebe i reciklaže. Realizacija projekata se sprovodi u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave.

Tokom 2020. sprovodile su se aktivnosti na realizaciju programa jačanja ekološke svijesti o potrebi uvođenja sistema odvojenog sakupljanja komunalnog otpada i o finansiranju programa suzbijanja nelegalnog načina odlaganja otpada i ažuriranja popisa neuređenih odlagališta, na osnovu ugovora Ministarstva nadležnog za upravljanje otpadom sa nevladinim organizacijama.

Predstavnici resornog ministarstva aktivno su, putem on-line platformi, učestvovali na radionici *Kreiranje integrisanih sistema upravljanja otpadom: izazovi i lekcije iz iskustva država članica EU* koja je organizovana kroz projekat „Program za pridruživanje EU za životnu sredinu (EPPA)“ 2. VI 2020. Takođe, predstavnici resornog ministarstva su učestvovali na dva webinara na temu „Zeleni sporazum“ i „Zelena agenda za Zapadni Balkan“, u organizaciji Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i EU Info centar u Podgorici, 1. i 4. XII 2020.

3.27.4. Kvalitet voda

Normativni okvir

Na osnovu člana 49 stav 4, člana 53 stav 4 Zakona o komunalnim djelatnostima („Sl. list CG“, br. 55/16 i 66/19) i člana 12 stav 2 tačka 1 Statuta Regulatorne agencije za energetiku („Sl. list CG“, broj 36/17) Odbor Agencije, 11. VI 2020. donio je *Metodologiju za utvrđivanje cijena za obavljanje regulisanih komunalnih djelatnosti* (vodosnabdijevanje i otpadne vode). Ovom metodologijom utvrđuju se bliži elementi, način utvrđivanja cijene za obavljanje regulisane komunalne djelatnosti (vodosnabdijevanje i otpadne vode), način davanja saglasnosti na predlog cijena usluge, rokovi za podnošenje i sadržina zahtjeva za davanje saglasnosti na predlog cijena usluge i druga pitanja od značaja za utvrđivanje predloga cijene usluge. Ova metodologija zasniva se na principu „povrata troškova“, po kojem se utvrđuje cijena usluge koja obezbjeđuje pokrivanje opravdanih troškova poslovanja u obavljanju regulisane komunalne djelatnosti.

Na osnovu člana 22 stav 3, člana 49 stav 1 tačka 1 I stav 4 Zakona o komunalnim djelatnostima („Sl. list CG“, br. 55/16 i 66/19) i člana 12 stav 2 tačka 1 Statuta Regulatorne agencije za energetiku („Sl. list CG“, broj 36/17) Odbor Agencije, 20. II 2020. donio je *Pravila o izmjenama i dopunama za obavljanje regulisanih komunalnih djelatnosti* (vodosnabdijevanje i otpadne vode).

Bilans ostvarenih rezultata

Nakon završetka početne faze projekta „Podrška implementaciji i monitoring upravljanja vodama u Crnoj Gori“ koji se finansira sredstvima iz IPA 2016 koja je završena u februaru 2020, sprovedena je:

- Analiza dostupnih podataka i stanja životne sredine i identifikacija zona ranjivih na zagađenje nitratima;
- Analiza postojeće infrastrukture za zaštitu od poplava;
- Priprema preliminarne procjene rizika od poplava (PFRA) za oba rječna sliva (nacrt) i
- Analiza dostupnih podataka i poboljšanje monitoringa i procjena i klasifikacija kvaliteta vode za kupanje.

U okviru projekta „Upravljanje slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu“ urađena su dva dokumenta na regionalnom nivou: „Studija vodnih resursa sliva rijeke Drine i hidrološko-hidraulički model sliva rijeke Drine sa upravljanjem akumulacijama“ i „Analiza zagađenja na slivu rijeke Drine - sadašnja situacija u pogledu zagađenja voda sa fokusom na zagađenje od plutajućeg otpada i ostataka“. Takođe, urađeni su i glavni projekti na nacionalnom nivou: desna obala rijeke Lim između pješačkog i saobraćajnog mosta u Bijelom Polju; uređenje lijeve obale rijeke Lim na potezu od Vatrogasnog doma do Ulice limske u Bijelom Polju; regulacija rijeke Lim na lokaciji Berane-urbana zona; regulacija rijeke Lim na lokaciji Brezojevice u Plavu; regulacija rijeke Grnčar nizvodno od saobraćajnog mosta u Gusinju i regulacija rijeke Grnčar od Ade do granice sa Republikom Albanijom u Gusinju.

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. izvršena je revizija glavnog projekta i započeta je intenzivna izgradnja PPOV-a u Petnjici u skladu sa Ugovorom o donaciji 2018/12 projekta „Projektovanje i izgradnja biljnog sistema za tretman otpadnih voda u Petnjici“, između Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i CMSR (Centar za međunarodnu saradnju i razvoj) kao donatora. Do sada je ukupno realizovano oko 64% radova i aktivnosti u skladu sa Ugovorom. Izvršena je i revizija glavnog projekta i intenzivno je započela izgradnja PPOV-a u Andrijevići u skladu sa Ugovorom o donaciji projekta „Projektovanje i izgradnja biljnog sistema za tretman otpadnih voda u Andrijevići“ 2018/13 između Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i CMSR (Centar za međunarodnu saradnju i razvoj) kao donatora. Do sada je ukupno realizirano oko 72% radova i aktivnosti u skladu sa Ugovorom. Završen je projekat unapređenja vodosnabdijevanja Žabljaka u iznosu od 3,2 miliona eura i u novembru 2020. je dobijena upotrebna dozvola. Projekat je realizovan u skladu s donatorskim Ugovorom između Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i CMSR (Centar za međunarodnu saradnju i razvoj) kao donatora.

Transpozicija Okvirne direktive o morskoj strategiji (MSFD) je u velikoj mjeri sprovedena donošenjem Zakona o zaštiti morske sredine („Sl. list CG“, broj 73/19), dok će se potpuno prenošenje direktive obezbijediti kroz donošenje podzakonskih akata predviđenih ovim Zakonom čija je izrada finalizovana do kraja decembra 2020. i pripremljena za dostavljanje Radnoj grupi na mišljenje.

IPA 2016 projekat „Podrška upravljanju i monitoringu u upravljanju vodama u Crnoj Gori,“ između ostalog, pruža podršku izradi sastavnih djelova Strategije zaštite morske sredine

(Početna procjena stanja morske sredine, Karakteristike dobrog stanja morske sredine, Ciljevi i indikatori za ostvarivanje i/ili održavanje dobrog stanja morske sredine, Program monitoringa morske sredine, Program mjera za ostvarivanje, odnosno održavanje dobrog stanja morske sredine) prema dinamici definisanoj u Zakonu o zaštiti morske sredine. U decembru 2020. dostavljen je Nacrt početne procjene stanja. Paralelno je otpočet i u toku je rad na utvrđivanju dobrog stanja morske sredine.

Kroz dva GEF projekta: „Implementacija ekosistemskog pristupa (EcAp) u Jadranskom moru kroz planiranje namjene mora (MSP) – GEF Adriatic” i „Promocija upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i obalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore”, čije sprovođenje koordinira Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (MEPPU), sprovode se aktivnosti koje pored sprovođenja Barselonske konvencije, odnosno Integrisanog programa za procjenu i praćenje stanja morske sredine doprinose sprovođenju MSFD. Projekat GEF Adriatic doprinosi i sprovođenju Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjem kao i Direktive kojom se uspostavlja okvir za planiranje morskog područja (MSP Direktiva).

3.27.5. Zaštita prirode

Skupština je 4. III 2020. donijela Zakon o potvrđivanju Protokola iz Nagoje o pristupu genetičkim resursima i pravednoj i jednakoj raspodjeli koristi koje proističu iz njihovog korišćenja uz Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti („Sl. list CG - Međunarodni ugovori“, broj 3/20).

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (MEPPU) je 30. XI 2020. donijelo Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjava pravno lice koje podnosi zahtjev za izdavanje dozvole, obrascu zahtjeva za izdavanje dozvole i obrascu dozvole za korišćenje invazivne strane vrste koja izaziva zabrinutost u Crnoj Gori i/ili Evropskoj uniji („Sl. list CG“, broj 114/20) i Pravilnik o detaljnim uslovima za pravno lice koje sprovodi hitne mjere i mjere iskorenjivanja invazivnih stranih vrsta („Sl. list CG“, broj 114/20).

Crna Gora je tokom 2020. dostavila četiri kvartalna izvještaja o nivou sprovođenja mjera za zaštitu Ulcinjske solane EK. MEPPU je nastavilo saradnju sa Ambasadom Republike Njemačke kroz održavanje redovnih sastanka tokom 2020. U okviru saradnje između Vlade SR Njemačke i Vlade Crne Gore, pripremljen je predlog ToR-a za njemačkog eksperta koji će pružiti podršku opštini Ulcinj u definisanju optimalnog modela upravljanja ovim zaštićenim područjem, kao i implementaciji mjera zaštite ovog područja. Očekuje se da će ekspert svoj radni angažman započeti tokom 2021. Vlada je nastavila sa preduzimanjem mjera i aktivnosti kako bi se obezbijedila dalja zaštita i održivo upravljanje Parkom prirode „Ulcinjska solana“, u saradnji sa Javnim preduzećem Nacionalni parkovi (JPNP), sa kojim je produžen Ugovor o zakupu Ulcinjske solane na period od godinu dana, odnosno do 24. VIII 2021. Opština Ulcinj je 15. I 2020. formirala Radnu grupu koja je izradila Nacrt petogodišnjeg plana upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom Ulcinjske solane. Javna rasprava o Nacrtu je

organizovana u periodu od 7-28. VII 2020. Opština Ulcinj je u februaru 2021. dostavila MEPPU Nacrt petogodišnjeg plana upravljanja zaštićenim parkom prirode Ulcinjske solane na mišljenje. *Sve relevantne informacije vezano za zaštitu i upravljanje Ulcinjskom solanom su uključene u kvartalne izvještaje koje je Crna Gora dostavila EK.*

Sredstva za nastavak terenskog rada - prikupljanja podataka sa ciljem identifikovanja potencijalnih Natura 2000 područja su i tokom 2020. bila obezbijeđena u okviru državnog budžeta, koji je sprovela Agencija za zaštitu prirode i životne sredine u skladu sa unaprijedenom metodologijom koju je uspostavio prethodni IPA projekat „Uspostavljanje Natura 2000 mreže”. Mapiranje za staništa i vrste je sprovedeno tokom 2020. na područjima koja nisu istraživana prethodnim aktivnostima: Orijen, Visitor, Bjelasica (dio koji nije pokriven u istraživanju iz 2019), Kozica i Maočnica (dio koji nije pokriven u istraživanju iz 2019) i Prekornica, dok je mapiranje ihtiofaune i ornithofaune nastavljeno po posebnom planu lokacija. Nastavljena je obuka 10 mladih stručnjaka koji su obučeni 2019. tokom terenskog rada zajedno sa starijim stručnjacima i 5 novih mladih stručnjaka je započelo obuku tokom 2020. Crna Gora je do sada mapirala oko 30% svoje kopnene teritorije shodno Direktivi o staništima u skladu sa metodologijom uspostavljenom u okviru prethodnog IPA projekta „Uspostavljanje mreže Natura 2000“ kao rezultat brojnih dosadašnjih aktivnosti i projekata.

Tokom 2020, kroz GEF projekat „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore”, koji se sprovodi u saradnji MEPPU i Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu, završeno je planirano terensko istraživanje za 3 zaštićena područja u moru (Platamuni, Katič, Ostrvo stari Ulcinj). MEPPU je shodno Zakonu o zaštiti prirode pokrenulo kod Agencije za zaštitu prirode i životne sredine proceduru izrade Studije zaštite za morska zaštićena područja u martu 2020. Nacrti Studija zaštite za sva tri područja su izrađeni. Za područje Platamuna Studija je dostavljena nadležnim institucijama na konsultacije i uzajamno usklađivanje i održana je javna rasprava. Proglašenje područja Platamuni prvim morskim zaštićenim područjem u Crnoj Gori je u završnoj fazi, dok se očekuje da uskoro započne postupak javne rasprave za druga dva područja.

Doprinos aktivnostima mapiranja lokacija u morskoj sredini, u skladu sa Natura 2000 zahtjevima, tokom 2020. i 2021. realizovaće se kroz projekte IPA 2016 „Podrška sprovođenju i praćenju upravljanja vodama u Crnoj Gori“ i Interreg MED „Zaštita biodiverziteta“, kroz koje se planira mapiranje još dva vrijedna područja.

Crna Gora je bukove šume unutar NP Biogradska gora uvrstila na Tentativnu listu „Drevne i prašumske bukove šume Karpata i drugih regija Europe - proširenje (Crna Gora)“, kako bi se kvalifikovala za uvrštavanje na UNESCO listu svjetske baštine. Naime, izradom nacrtu Nominacionog dosijea za treće proširenje serijskog dobra UNESCO Svjetske prirodne baštine „Drevne i prašumske bukove šume“, započeta je finalna faza nominacije evropskih izvornih

bukovih šuma i prašumskih bukovih kompleksa na teritoriji Crne Gore, Švajcarske, Češke, Poljske, Slovačke, Italije, Francuske, Srbije, Bosne i Hercegovine i Sjeverne Makedonije.

Vezano za Skadarsko jezero, u Strazburu je, u periodu od 2 - 6. XII 2019, održano zasjedanje Stalnog Odbora Bernske konvencije, na kojem je Crna Gora predstavila Izvještaj o implementaciji preporuka vezano za izgradnju na Skadarskom jezeru. Zaključak Stalnog Odbora Bernske konvencije bio je otvaranje slučaja, što znači da će Crna Gora nastaviti periodično izvještavanje o implementaciji preporuka. Shodno pomenutim zaključcima Prvi izvještaj za 2020. je pripremljen i poslat 3. III 2020, a koji je razmatrao Biro Bernske konvencije na zasjedanju 7-8. IV 2020. U Izvještaju sa zasjedanja Biro je pozdravio napredak u određenim oblastima koji je Vlada postigla, poput mapiranja lokacije, brojanja ptica, referentne liste staništa, prestanka važenja DSL „Mihailovići“ tokom 2020. i uspostavljanja Radne grupe za izradu plana upravljanja zaštićenim područjem „Park prirode Ulcinjska solana“. Biro Stalnog odbora Bernske konvencije na sastanku održanom u septembru 2020. izvršio je uvid u dostavljene Izvještaje koje su podnijeli i nacionalne vlasti i podnosioci žalbe povodom žalbe br. 2016/4: Crna Gora: Razvoj komercijalnog projekta u Nacionalnom parku Skadarsko jezero i kandidata za Emerald područje. Biro je pozdravio napredak u određenim oblastima koje je Vlada postigla, kao što su: mapiranje staništa Skadarskog jezera kroz prekogranični projekat „Očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta na područjima Prespanskog, Ohridskog i Skadarskog jezera (CSBL)“ koji je implementirao GIZ, u Albaniji i Crnoj Gori; kao i proglašenje Ulcinjske solane zaštićenim područjem – parkom prirode. Dodatno, Skupština je 29. II 2020. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe („Sl. list CG“, broj 77/20), koji, između ostalog, a imajući u vidu Preporuke br. 201 (2018), zabranjuje korišćenje ličnih plovila (skuteri) na Skadarskom jezeru i sve druge aktivnosti na vodi koje mogu štetiti plutajućoj vegetaciji; definiše propise o „vožnji“ čamcima, kao što je ograničenje brzine (brzina od 4 čvora u predmetnoj zoni jezera) i obezbijedena je udaljenost od zone I stroge zaštite i od obale. Treći izvještaj o implementaciji Preporuka datih od strane Bernske konvencije je dostavljen 29. X 2020.

Jedna od preporuka od strane Bernske konvencije je i sprovođenje redovnog monitoringa vrsta s Anex-a I i II Bernske konvencije, s posebnim osvrtom na vrstu vidra (*Lutra lutra*). Implementacija ove preporuke realizovana je u saradnji sa NP Skadarsko jezero, gdje se redovno sprovodi monitoring flore i faune koji je propisan Godišnjim programom upravljanja NP Skadarsko jezero. Takođe, u skladu sa članom 100 Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG“, broj 54/16) AZPŽS prati stanje očuvanosti prirode. Plan monitoringa sprovodi se na osnovu godišnjeg programa monitoringa koji usvaja Vlada Crne Gore. Monitoring vidre započet je u junu 2020 i realizovan do kraja 2020.

Kao nastavak aktivnosti koje su realizovane tokom 2019, a sve u cilju praćenja uticaja izgradnje autoputa na rijeku Taru, ujedno i u skladu sa preporukama UNESCO misije, resorno ministarstvo je tokom 2020. implementiralo dva projekta: *Monitoring faune dna rijeke Tare*

na tri lokaliteta na kojima je istraživanje vršeno i tokom prethodne godine i Uticaj izgradnje autoputa „Bar -Boljare“ na endemične i međunarodno zaštićene vrste – puževe u rijeci Tari.

U sklopu saradnje sa Sekretarijatom UNESCO Konvencije, Crna Gora je istom u februaru 2020. prosljedila Izvještaj o stanju očuvanosti NP Durmitor. U skladu sa članom 58 Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG“, broj 54/16), upravljač nacionalnih parkova (JPNP) je u novembru 2020. pripremio Nacrt petogodišnjeg plana upravljanja za period 2021-2025.

Vezano za Sinjajevinu, na inicijativu Ministarstva odbrane, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine pristupila je izradi „Utvrdivanja nultog stanja biodiverziteta na Sinjajevini“ na širem području planiranom za vojni poligon. U periodu jun-oktobar 2020. rađena su terenska istraživanja, koja su završena 10. X 2020. Istraživanjima su obuhvaćene: vaskularne biljke, staništa sa Direktive o staništima, mahovine, lišajevi, gljive, sisari, ptice, vodozemci i gmizavci, insekti, vodeni beskičmenjaci i pećine. Korištena je ista metodologija istraživanja koja se koristi u projektu „Uspostavljanje NATURA 2000 mreže“. S obzirom na to da u pomenutom periodu nije bilo moguće detaljno istražiti kompletan biodiverzitet, poseban naglasak je dat na međunarodno značajne vrste (Bernska konvencija, Direktiva o staništima), endemične i vrste zaštićene nacionalnom legislativom. Na osnovu sakupljenih podataka u Studiji su se predložili djelovi Sinjajevine (a koji se nalaze u obuhvatu poligona koji je dostavljen kao predmetno područje istraživanja) koje treba izuzeti od korištenja/gađanja ukoliko je izvodljivo.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je u saradnji sa Upravom za šume i Institutom za šumarstvo i u 2020. realizovalo Program praćenja zdravstvenog stanja šuma u Evropi (ICP Forests Programme) za Nivo I prikupljanja podataka, pa su ostvarene sljedeće aktivnosti:

- Prikupljeni su podaci o vitalnosti i zdravstvenom stanju šuma na svih 49 bioindikacijskih tačaka u Crnoj Gori;
- Podaci sa bioindikacijskih tačaka su obrađeni, spakovani u zahtijevane fajlove i unešeni u tehničku bazu podataka u ICP centru u Hamburgu;
- Izvršen je unos podataka u online bazu na serveru ICP.

Proizvodnja u sektoru prerade drveta, proizvodnja namještaja i usluge u šumarstvu, u 2020. imala je vrijednost od 123.356.399 eura, što je za 1,27% manje u odnosu na 2019.

3.27.6. Industrijsko zagađenje

Normativni okvir

Na osnovu Zakona o industrijskim emisijama („Sl. list CG“, broj 17/19), kojim se prenosi Direktiva 2010/75/EU o industrijskim emisijama (IED), donijeti su:

- Pravilnik o vrstama aktivnosti, graničnim vrijednostima emisija i načinu vršenja monitoringa u postrojenjima koja koriste organske rastvarače („Sl. list CG“, broj 30/20);
- Pravilnik o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih materija, načinu vršenja monitoringa i uslovima rada postrojenja za spaljivanje i suspaljivanje otpada („Sl. list CG“, broj 79/20);
- Pravilnik o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih supstanci, tehničkim mjerama za izuzeće od primjene graničnih vrijednosti i načinu monitoringa („Sl. list CG“, broj 61/20);
- Pravilnik o načinu vršenja monitoringa emisija u vodu i vazduh iz postrojenja koja proizvode titanijum dioksid („Sl. list CG“, broj 70/20) i
- Pravilnik o sadržaju i načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje integrisane dozvole („Sl. list CG“, broj 55/20).

Integrisane dozvole

Shodno novom Zakonu o industrijskim emisijama („Sl. list CG“, broj 17/19), a na osnovu člana 26, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine je po službenoj dužnosti, pokrenula postupak revizije integrisanih dozvola čime je obavijestila svih 5 operatera o razlozima za pokretanje iste. Agenciji je blagovremeno tražena dokumentacija dostavljena od strane 4 operatera, i to: “Možura” doo Bar; Deponija “Livade” doo Podgorica; Elektroprivrede CG za postrojenje “Termoelektrana Pljevlja” i „TOSCELIK Alloyed Engineering Steel d.o.o.“, Nikšić. Na ovaj način sva postrojenja će uskladiti svoje poslovanje, posebno u dijelu koji se odnosi na mogućnost sprovođenja koordinisanih inspeksijskih nadzora, koji su po prvi put uređeni novim Zakonom o industrijskim emisijama.

Projekat „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje”

Nastavljeno je sa sprovođenjem aktivnosti na realizaciji projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje”, i to na remedijaciji lokacija Jadransko brodogradilište Bijela, deponija pepela i šljake „Maljevac“ i flotaciono jalovište „Gradac“. Trenutno je završeno 51,12% ukupnih radova dok se porast ovog procenta očekuje kada izvoz bude ponovo otpočet.

Kada je riječ o lokaciji KAP, završene su aktivnosti na geodetskom snimanju lokacije bazena crvenog mulja. Pored ovoga, projektant je završio i Projekat geoloških-geotehničkih istraživanja za potrebe izrade Idejnog i Glavnog projekta. Pored navedenog, završeni su i revidovani geodetski i geološki elaborat, koji su osnov za pripremu Idejnog i Glavnog projekta remedijacije. Nacrt dejnog projekta zavšen je početkom februara. Takođe, izabran je i konsultant za izradu Glavnog projekta remedijacije deponije čvrstog otpada na KAP lokaciji.

Postignut je napredak u vezi sa uspostavljanjem mehanizma za stvaranje i održavanje baze podataka o kvalitetu u pogledu industrijskog otpada - inicijalna faza – građenje infrastrukture projekta je u potpunosti završena; faza I – prikupljanje podataka, biznis

proces i dizajn arhitekture sa bazom podataka su završeni sa Blueprint dokumentom finalizovanim i odobrenim. Slijedi, kodiranje, tj. razrada softverskog rješenja.

Ostale teme

Kako je Protokol o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih materija ratifikovan u julu 2017, obaveza Crne Gore na osnovu Regulative (EC) No 166/2006 (EPRTR) je uspostavljanje i precizno definisanje katastra zagađivača (PRTR) sa bazom podataka o emisijama zagađivača, kako bi se na efikasan način obezbijedio pristup javnosti informacijama o životnoj sredini. Inicijalna faza-građenje infrastrukture u potpunosti je završena u okviru Druge komponente projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje”, a u okviru Faze I - Blueprint dokument je finalizovan i odobren i slijedi kodiranje i razrada softverskog rješenja. Obaveze definisane Pravilnikom o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine („Sl. list CG”, broj 45/17), inkorporirane u nacionalni registar, čime će se omogućiti uspostavljanje Registra zagađivača (PRTR).

Jačanje administrativnih kapaciteta kontinuirano se vrši putem TAIEX instrumenta. Predstavnici relevantnih institucija učestvovali su na radionici „Primjena Direktive o industrijskim emisijama”; regionalnoj radionici posvećenoj Direktivi o industrijskim emisijama(9-10. VI 2020) i radionici o zajedničkim inspekcijskim kontrolama (3-4. XI 2020).

3.27.7. Hemikalije

Normativni okvir

Na osnovu Zakona o hemikalijama u kontinuitetu se mijenjaju i dopunjavaju relevantna podzakonska akta u skladu sa izmjenama na EU nivou, tako su tokom 2020 donijeti:

- Uredba o zabranjenim odnosno dozvoljenim načinima upotrebe, proizvodnje i stavljanja na tržište hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Sl. list CG”, br. 70/18 i 76/20) kojom je u potpunosti prenijet Aneks XVII REACH Regulative;
- Pravilnik o kriterijumima za identifikaciju supstance kao perzistentne, bioakumulativne, toksične i veoma perzistentne i bioakumulativne („Sl. list CG”, broj 42/20) kojim je u potpunosti prenijet Aneks XIII Regulative (EU) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH);
- Pravilnik o načinu izrade i sadržaju izvještaja o bezbjednosti hemikalije („Sl. list CG”, broj 28/20) kojim je u potpunosti prenijet Aneks I Regulative (EU) 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH);
- Pravilnik o listi klasifikovanih supstanci („Sl. list CG”, br. 11/18 i 63/20) kojim su prenijeti svi amandmani na Anex VI CLP Regulative;
- Pravilnik o listi opasnih hemikalija i proizvoda čiji je izvoz zabranjen („Sl. list CG”, br. 71/18 i 68/20) kojim su prenijeti amandmani na Aneks V PIC Regulative;

- Pravilnik o bližem sadržaju dosijea i registra hemikalija („Sl. list CG”, broj 96/20) kojim su prenijeti Amandmani na Anekse VI do XII REACH Regulative i
- Pravilnik o sadržaju prethodnog obaveštenja o izvozu hemikalija („Sl. list CG”, br. 61/17 i 116/20) kojim su u potpunosti prenijeti amandmani na prilog I PIC Regulative.

Vlada je 9. IV 2020. usvojila *Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama 2019-2022. godina, za 2019.*

Agencija za zaštitu životne sredine je tokom 2020. na osnovu Zakona o hemikalijama izdala: 24 PIC saglasnosti (postupak davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja) i 524 dozvole za slobodan promet (uvoz) opasnih hemikalija, dok je na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima izdato 178 rješenja o upisu u Privremenu listu biocidnih proizvoda i 30 rješenja za obavljanje djelatnosti prometa, upotrebe i skladištenja biocida.

Ekološka inspekcija je u skladu sa Zakonom o hemikalijama izvršila 114 nadzora, donijela 42 rješenja, podnijela 2 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka (1 zbog neizvršenja rješenja, 1 jer se korisnik hemikalije nije upisao u registar hemikalija kod Agencije). Sanitarni inspektori izvršili su 734 pregleda pošiljki pri uvozu hemikalija i biocida. Ukupnoj pregledanoj količini je odobren uvoz i promet. U 2020. sanitarni inspektori izvršili su u unutrašnjem prometu 175 inspeksijskih pregleda u cilju kontrole primjene Uredbe o zabranjenim odnosno dozvoljenim načinima upotrebe, proizvodnje i stavljanja na tržište hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Sl. list CG”, br. 70/18 i 76/20) i to 16 pregleda objekata u kojima je vršena kontrola 17 vrsta proizvoda (premazi, boje i lakovi) i nijesu pronađene nepravilnosti, kao i 159 pregleda objekata u nadzoru nad bezbjednošću igračkaka – tražene 32 vrste igračkaka po RAPEX obavještenjima i nijesu pronađeni traženi opasni proizvodi na tržištu. Sanitarni inspektori su uzeli za laboratorijska ispitivanja 36 vrsta igračkaka na prisustvo ftalata koje su pokazale da je 16 uzoraka nebezbedno, te su subekti nadzora preduzeli mjere neodložnog sprječavanja dalje distribucije i trajnog povlačenja iz prometa. Izvršeno je i 27 pregleda objekata u kojima je vršena kontrola 18 vrsta biocidnih proizvoda (sredstva za dezinfekciju) i nijesu utvrđene nepravilnosti.

U cilju unapređenja rada Nacionalnog help-deska u saradnji sa Evropskom agencijom za hemikalije (ECHA) na sajtu Agencije tokom 2020. postavljena su 4 linka koja pojašnjavaju razliku između starog i novog označavanja hemikalija i to:

- Hemijska bezbjednost i vaše poslovanje <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2020/06/sme-leaflet-new-ME-COR.pdf>;
- CLP razglednica <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2020/06/CLP-CARD-EN-2019-ME-DTP-COR-2.pdf>;
- kviz u cilju provjere znanja u označavanju hemikalija (CLP kviz) <https://epa.org.me/help-desk/>;

- kratak video u kojem se gledaoci upoznaju kakve nesreće može izazvati nepravilno označavanje hemikalija <https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/understand-the-labels>.

U toku 2020. primljena su 44 pitanja na e-mail adresu help-desk@epa.org.me, na koja je blagovremeno odgovoreno.

Supstance koje se proizvode ili stavljaju na tržište u ukupnim količinama preko 1t godišnje (u kalendarskoj godini) se upisuju u registar. U 2020. upisano je 41 preduzeće; dok su 2 zahtjeva odbijena jer su uvezene količine bile manje od 1t kako je propisano Zakonom o hemikalijama.

Izgradnja kapaciteta za učešće u radu tijela Evropske agencije za hemikalije (ECHA) se nastavila u okviru IPA projekta *Pripremne mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate i potencijalne kandidate*, koji realizuje ECHA. Kompanije koje je ECHA angažovala u cilju sprovođenja Procjene nacionalnih kapaciteta i spremnosti za implementaciju i primjenu REACH, CLP, BPR i PIC-a u Crnoj Gori i Srbiji tokom 2020. pripremale su Izvještaj sa Akcionim planom za potrebe definisanja dalje podrške ECHA. Na osnovu konačnih rezultata procjene izrađen je Akcioni plan do 2025.

27-28. X 2020. organizovana je TAIEX hibridna ekspertska misija sa ciljem unapređenja nadzora biocidnih proizvoda. Takođe, predstavnik Crne Gore učestvovao je na 36. sastanku nadležnih organa, kao posmatrač, za delegirane akte CLP REACH i CLP (CARACAL) 28. IX 2020, kao i na regionalnoj onlajn konferenciji o jačanju partnerstava za hemikalije i sigurnost otpada (15-16. X 2020). Takođe, predstavnici Agencije su učestvovali na online sastanku HelpNet Upravnog odbora (19-22. X 2020), kao i na radionicama o BPR, CLP i REACH koje je organizovala Evropska agencija za hemikalije, i na radionici „Unapređenje izrade notifikacija o usvojenim regulatornim mjerama u svrhu implementacije obaveza Roterdamske konvencije“ (Sarajevo, mart 2020).

3.27.8. Buka

Evropska agencija za životnu sredinu je 5. III 2020. objavila Izvještaj „Buka u životnoj sredini u Evropi - 2020“ (<https://www.eea.europa.eu/publications/environmental-noise-in-europe>) u kojem se navodi da je Crna Gora jedina zemlja saradnica sa Zapadnog Balkana koja je izradila stratešku kartu buke za Glavni grad Podgorica.

3.27.9. Civilna zaštita

U periodu od 1. I 2020. do 31. XII 2020. donijeti su sljedeći podzakonski akti:

- Odluka o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Bugarske o saradnji u slučaju katastrofa („Sl. list CG – međunarodni ugovori“, broj 7/20),
- Pravilnik o bližem načinu organizovanja i sprovođenja provjere znanja i vještina pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica i obrascu

uvjerenja o njihovom osposobljavanju i usavršavanju u oblasti zaštite i spašavanja („Sl. list CG“, broj 81/20),

- Pravilnik o osposobljavanju članova Koordinacionog i Opštinskog tima za zaštitu i spašavanje („Sl. list CG“, broj 81/20),
- Pravilnik o bližem načinu organizovanja i sprovođenja provjere znanja i vještina pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica i obrascu uvjerenja o njihovom osposobljavanju i usavršavanju u oblasti zaštite i spašavanja („Sl. list CG“, broj 81/20),
- Naredba o zabrani prodaje i upotrebe pirotehničkih sredstava razreda II – petardi („Sl. list CG“, broj 79/20).

Tokom 2020. realizovan je veliki broj aktivnosti kojima je cilj ispunjavanje obaveza u okviru pregovaračkih poglavlja za pristupanje Crne Gore EU. Jačanje saradnje između Ministarstva unutrašnjih poslova, odgovornog za civilnu zaštitu, i drugih relevantnih ministarstava odgovornih za upravljanje rizicima od katastrofa, realizovano je kroz izradu nacionalnih planova zaštite i spašavanja od različitih vrsta hazarda, kao i kroz realizaciju mnogobrojnih štabnih i terenskih vježbi, realizaciju velikog broja programa i projekata koji su podržani od strane EU, NATO-a i drugih međunarodnih organizacija, a u čiju realizaciju su uključeni eksperti iz nadležnih ministarstava.

Kao preduslov za povezivanje Crne Gore sa Zajedničkim sistemom za komunikaciju u vanrednim situacijama i informacionim sistemom (CECIS) jeste uspostavljanje Sigurnog transevropskog servisa za telematiku između administracije (sTESTA). U martu 2020. MUP je preuzeo opremu radi započinjanja procesa konfigurisanja i instaliranja mreže koji je završen 2. X 2020. nakon čega su započete aktivnosti na umrežavanju i testiranju koje su u toku.

3.27.10. Klimatske promjene

Tokom 2020. usvojeni su sljedeći podzakonski akti:

- Uredba o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte („Sl. list CG“, broj 8/20). Ovim aktom su dodatno transponovane Direktiva 2003/87/EC i Direktiva (EU) 2018/410;
- Pravilnik o načinu izrade i sadržaju inventara emisija gasova sa efektom staklene bašte („Sl. list CG“, broj 55/20) radi daljeg usklađivanja sa Uredbom (EU) 2018/1999;
- Pravilnik o načinu utvrđivanja obaveznih ciljeva za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte, („Sl. list CG“, broj 57/20) radi daljeg usklađivanja sa Uredbom (EU) 2018/842 i (EU) 2018/841;

- Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za izdavanje dozvole za uvoz i/ili izvoz oštećenja ozonskog omotača supstance i alternativne supstance („Sl. list CG“, broj 69/20) radi daljeg usaglašavanja sa Uredbama 517/2014 i 1005/2013;
- Pravilnik o sadržaju plana praćenja emisija stakleničkih gasova iz postrojenja, („Sl. list CG“, broj 92/20) radi daljeg usaglašavanja sa Uredbom (EU) 2018/2066;
- Pravilnik o planu praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte iz vazduhoplova („Sl. list CG“, broj 102/20) radi daljeg usaglašavanja sa Uredbom 2017/2392 i (EU) 2018/2066 i
- Pravilnik o bližem sadržaju oznaka, vodiča, postera, displeja i promotivne literature i materijala o potrošnji goriva i emisijama ugljendioksida iz novih putničkih vozila („Sl. list CG“, broj 113/20)

Vlada je 30. VII 2020. usvojila Treći nacionalni izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama. Ovaj izvještaj sadrži rezultate novih inventara GHG za 2016. i 2017, rekalkulaciju ranijih vremenskih serija od 1990, kao i opšti opis mjera koje je Crna Gora formulisala, utvrdila i sprovela radi planiranja smanjenja emisija GHG. Izvještaj sadrži i klimatski profil Crne Gore, s isticanjem sektora i regija koje su najpodložnije uticaju klimatskih promjena, kao i analizu potencijalnih mjera adaptacije. Takođe, prikazane su informacije o procesima koji se, između ostalog, tiču jačanja kapaciteta na nacionalnom nivou i promovisanja mehanizama za ulaganje i finansiranje.

Uz podršku UNDP-a, resorno ministarstvo je tokom 2020. intenziviralo aktivnosti na Reviziji Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC). Revizija podrazumijeva pregled postojećih mjera, sektora i gasova sa efektom staklene bašte, posebno u svjetlu novih podataka prilikom izrade GHG inventara i projekcija. Pripremljena je i Analiza za finansijsku procjenu predviđenih mjera. Revizijom NDC-a, Crna Gora isključuje mjeru vezanu za izgradnju malih hidroelektrana i postavlja novu ciljnu vrijednost smanjenja GHG od 35% do 2030. i u poređenju sa 1990. (ne uključujući LULUCF i poljoprivredni sektor zbog nedostatka podataka) ili smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za 2.117 kilotona do 2030.

Tokom 2020. Crna Gora je intenzivirala aktivnosti na izradi Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NECP), koji će biti dobra osnova za pripremu Strategije niskokarbonskog razvoja. Osnovana je Tehnička radna grupa koja je odgovorna za koordinaciju ovog procesa, a dva sastanka su već održana u junu i septembru 2020. U narednom periodu planira se ažuriranje ključnih strateških dokumenata u oblasti energetike i klimatskih promjena u Crnoj Gori, uključujući novu reviziju nakon usvajanja NDC i NECP.

U saradnji sa UNDP-em, resorno Ministarstvo je pripremila predlog projekta za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama-NAP, koji je finalizovan u prvoj polovini 2020. u skladu sa komentarima dobijenim od Zelenog klimatskog fonda (GCF). Predlog projekta je odobren od strane GCF-a 23. X 2020. Projektom će biti obuhvaćena četiri

sektora: voda, zdravstvo, turizam i poljoprivreda, jer su oni najugroženiji sektori u pogledu prilagođavanja.

Resorno ministarstvo u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za životnu sredinu, sprovodi projekat „Plan spremnosti za saradnju sa Zelenim klimatskim fondom i razvoj Nacionalnog programa prioriternih aktivnosti“ koji je podržao jačanje kapaciteta crnogorskih institucija za saradnju sa Zelenim klimatskim fondom i definisao prioritete za finansiranje od strane Fonda u narednom periodu. U okviru Plana prioriternih aktivnosti, pripremljen je Izveštaj o potrebama, nedostatku znanja i kapacitetima za unapređenje saradnje sa Zelenim klimatskim fondom. Plan prioriternih aktivnosti je finalizovan u novembru 2020. i pripremljen za usvajanje od strane Vlade.

Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena uvodi obavezu izrade Strategije o niskokarbonskom razvoju sa akcionim planom. Izrada ove strategije bila je predviđena u okviru projekta „Tehnička podrška za monitoring i implementaciju politika za zaštitu životne sredine i klimatskih akcija“, iz programa IPA 2016, međutim, usljed prenamjene sredstava iz IPA 2016, otkazan je tenderski postupak za ugovor o uslugama Tehnička podrška monitoringu i implementaciji politika u oblasti životne sredine i klimatskih akcija, u iznosu od 4,2 miliona eura.

3.28. POGLAVLJE 28: ZAŠTITA POTROŠAČA I JAVNO ZDRAVLJE

3.28.1. Zaštita potrošača

3.28.1.1. Normativni i stratejski okvir

Na osnovu Zakona o zaštiti potrošača, Ministarstvo ekonomije donijelo je Pravilnik o informativnom obrascu o pravu potrošača na jednostrani raskid ugovora zaključenog van poslovnih prostorija ili na daljinu („Sl. list CG“ broj 52/20), Pravilnik o obrascu jednostranog raskida ugovora zaključenog van poslovnih prostorija ili na daljinu („Sl. list CG“ broj 52/20) i Pravilnik o bližim kriterijumima za izbor članova Odbora za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova („Sl. list CG“ broj 56/20).

Takođe, usvojeni su sljedeći akti u oblasti turizma:

- Zakon o dopunama Zakona o turizmu i ugostiteljstvu („Sl. list CG“, broj 76/20) - u cilju ublažavanja negativnih efekata u poslovanju turističkih privrednika uzrokovanih širenjem bolesti COVID19, dopunama Zakona propisana je obaveza da turistička agencija izdaje vaučere za sva putovanja koja su bila zakazana u periodu od 1. III 2020. a koja su otkazana zbog globalne pandemije COVID-19, kao garanciju da putnik može da izabere novi datum putovanja za isti ili drugi aranžman najmanje istog kvaliteta za turističke agencije;

- Pravilnik o dopunama pravilnika o bližim uslovima u pogledu uređenosti i opremljenosti, vrstama i uslovima korišćenja kupališta na moru („Sl. list CG“, broj 57/20) - u cilju suzbijanja i sprječavanja prenošenja virusa COVID-19, dopunama Pravilnika propisan je način postavljanja plažnog mobilijara na plažama u skladu sa mjerama propisanim od strane nadležnih organa/institucija za sprječavanje unošenja i širenja virusa u zemlji, sa primjenom do 30. XI 2020;

- Pravilnik o načinu korišćenja i sadržaju vaučera za nerealizovane ugovore o putovanju u paket – aranžmanu („Sl. list CG“, broj 93/20) - Pravilnik propisuje način korišćenja i sadržaj vaučera za nerealizovane ugovore o putovanju u paket-aranžmanu, poslije 1. III 2020. zbog okolnosti izazvanih pandemijom COVID-19.

Vlada je 16. I 2020. donijela Akcioni plan za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača 2019-2021, za 2020, s izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019.

Vladino Koordinaciono tijelo za nadzor na tržištu je u 2020. usvojilo godišnje izvještaje (za 2019.): Izvještaj o realizaciji Opšteg programa nadzora proizvoda na tržištu, Izvještaj o radu sistema brze razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik i Izvještaj o radu Koordinacionog tijela. Usvojen je i Opšti program nadzora proizvoda na tržištu za 2021. godinu, koji je objavljen na internet stranici Uprave za inspeksijske poslove u decembru.

3.28.1.2 Jačanje administrativnih i tehničkih kapaciteta

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta Ministarstva ekonomije, 15. II 2020. popunjeno je radno mjesto načelnika Direkcije za zaštitu potrošača.

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta za tržišni nadzor, inspektori Uprave za inspeksijske poslove su učestvovali na online radionicama. U organizaciji IPA 2014, „AIM II“ Projekta „Tehnička pomoć za usaglašavanje i primjenu pravne tekovine unutrašnjeg tržišta EU“ (tri radionice u vezi sa preuzimanjem novog zakonodavnog okvira EU (Uredba (EU) 2019/1020 o nadzoru tržišta i usklađenosti proizvoda), na obuci je učestvovalo pet inspektora. U okviru PTB, SEE QI projekta (Regionalni konsalting fond za infrastrukturu kvaliteta u zemljama Jugoistočne Evrope, implementiran od strane Instituta za metrologiju Njemačke), organizovana je dvodnevna video konferencija na temu „Nova EU regulativa o tržišnom nadzoru - horizontalne komponente nove EU Regulative 2019/1020 i Regulative 2019/515“, na kojoj su učestvovali predstavnici zemalja Istočnog partnerstva i zemalja Zapadnog Balkana (sedam predstavnika CG), održana je jedna online radionica o ličnoj zaštitnoj opremi koja se koristi u vrijeme pandemije COVID-19, kao i jedna obuka o Regulativi o ličnoj zaštitnoj opremi, na kojima je učestvovalo sedam inspektora. Takođe, jedan predstavnik Tržišne inspekcije je učestvovao na online konferenciji organizovanoj u SR Njemačkoj, na temu tržišnog nadzora.

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta za zaštitu ekonomskih interesa potrošača, u okviru IPA 2014, AIM II Projekta, od 14. VI do 30. XI 2020. održano je 30 radionica na temu Regulative (EU) 2017/2394, a u skladu sa zahtjevima za sprovođenje novog člana 174 Zakona o zaštiti potrošača iz 2019. i pomenute regulative (saradnja unutar nacionalne „mreže nadležnih organa“ i sa državama članicama EU kod prekograničnih sporova), sa fokusom na sprovođenje potrošačkog *acquisa* iz Aneksa I. Navedene radionice su sprovedene u sklopu pripreme nove Odluke Vlade o organima nadležnim za sprovođenje potrošačkog zakonodavstva, koja se radi po uzoru na regulativu, i pored Uprave za inspeksijske poslove, su obuhvatile i: 1) Centralnu banku, 2) Regulatornu agenciju za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti), 3) Agenciju za nadzor osiguranja, 4) Agenciju za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, 5) Agenciju za elektronske medije, 6) Agenciju za civilno vazduhoplovstvo, 7) tri (3) inspekcije saobraćaja (drumskog, pomorskog i željezničkog) Ministarstva kapitalnih investicija, 8) inspekciju Ministarstva poljoprivrede, 9) inspekcije Uprave za bezbjednost hrane, 10) komunalne inspekcije lokalnih samouprava i dr.).

Unapređivanje Centralnog informacijskog sistema za zaštitu potrošača (CISZP) www.potrosac.me: U sklopu tehničke podrške i po odobrenom Planu rada za 2020, IPA 2014, AIM II Projekta, u izvještajnom periodu Uprava za inspeksijske poslove je sprovela ažuriranje CISZP (engl. CISCIP) kako bi se omogućilo njegovo proširenje i na prethodno pomenute nove nadležne organe koji su postali dio „mreže nadležnih organa“ za sprovođenje

potrošačkog zakonodavstva. Pomenuto proširenje ovog unikatnog IT sistema, instaliranje kod novih organa, kao i obuka njihovih službenika, omogućava kreiranje informacionog i komunikacionog alata iz čl. 30 Regulative (EU) 2017/2394, i postojanje „jednog prozora“ za prijem i rešavanje potrošačkih žalbi. Planom rada Projekta i Uprave za inspekcijske poslove za 2020., utvrđene obuke u korišćenju IT sistema inspektora/ovlašćenih službenika svih nadležnih organa i testiranje sistema predviđeno je za period od 01. III 2021.

U oblasti *vansudske zaštite potrošača* tokom 2020. Odboru za vansudsko rešavanje potrošačkih sporova pri Privrednoj komori Crne Gore podnijeto je pet tužbi, od kojih je jedna riješena donošenjem Preporuke kojom je usvojena tužba potrošača, te je tuženom preporučeno da tužiocu na ime naknade materijalne štete zbog nesaobraznosti proizvoda isplati iznos od 110,05 eura sa zakonskom zateznom kamatom od dana uočene nesaobraznosti, pa do konačne isplate. Jedna tužba je povučena, a u tri slučaja tužba je odbačena jer je Vijeće bilo stava da bi naknada za angažovanje vještaka (koje je po stavu Vijeća neophodno za donošenje odluke u ovim pravnim stvarima) bila znatno nesrazmjerna vrijednosti tužbenog zahtjeva.

3.28.1.3.Sprovođenje zakonodavstva

3.28.1.3.1. Zaštita ekonomskih interesa potrošača

A) Inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona o zaštiti potrošača i drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača

Uprava za inspekcijske poslove - Inspekcije Uprava koje sprovode inspekcijski nadzor u oblasti zaštite ekonomskih interesa potrošača (u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača i drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača), u 2020, izvršile su ukupno 24.014 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđena 3.641 nepravilnost, za čije otklanjanje su preduzete propisane upravne i kaznene mjere. Značajno manji procenat utvrđenih nepravilnosti u ukupnom broju kontrola (u odnosu na prethodne izvještajne periode) posljedica je angažovanja većeg broja inspekcija Uprave na kontroli poštovanja epidemioloških mjera (u cilju sprječavanja širenja koronavirusa).

U nadzoru nad primjenom Zakona o zaštiti potrošača (ZPP) - Tržišna inspekcija, Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Zdravstveno-sanitarna inspekcija, u 2020, izvršile su ukupno 7.745 inspekcijskih pregleda. U izvršenim inspekcijskim pregledima utvrđene su 1.254 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (247 ukazivanja i 1.000 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.988 prekršajnih naloga (kojima su izrečene novčane kazne) i podnijeto 19 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnim sudovima za prekršaje.

U nadzoru nad primjenom drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o potrošačkim kreditima, Zakon o turizmu i ugostiteljstvu, Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o lijekovima, Zakon o energetici, Zakon o pravima pacijenata, Zakon o ograničavanju

upotrebe duvanskih proizvoda, Zakon o skijalištu, Zakon o metrologiji i Zakon o kontroli predmeta od dragocjenih metala), Tržišna, Turistička, Zdravstveno-sanitarna, Elektroenergetska i Metrološka inspekcija izvršile su ukupno 16.269 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđeno 2.387 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (1.145 ukazivanja i 1.050 rješenja). Za počinjene prekršaje izdata su 1.842 prekršajna naloga i podnijet 71 zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka nadležnim sudovima za prekršaje.

Najveći broj kontrola u oblasti zaštite potrošača izvršila je Tržišna inspekcija (ukupno 18.192), u kojima je utvrđena 2.451 nepravilnost. U skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača izvršeno je 7.678 kontrola, u kojima je utvrđeno 1.240 nepravilnosti, a za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (247 ukazivanja i 993 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.986 prekršajnih naloga i podnijeto šest zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. U skladu sa drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o potrošačkim kreditima, Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o lijekovima, Zakon o energetici i Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda) Tržišna inspekcija je izvršila 10.514 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđeno 1.211 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (226 ukazivanja i 985 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.499 prekršajnih naloga i podnijeto 10 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnim sudovima za prekršaje.

U naznačenom periodu inspekcije Uprave su primile ukupno 999 žalbi potrošača (673 su se odnosile na povredu prava iz Zakona o zaštiti potrošača i 326 na povredu prava iz drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača).

U postupcima po 673 žalbe (po ZZP), 177 žalbi je prihvaćeno, 52 žalbe su djelimično prihvaćene, u 362 slučaja žalba je odbijena kao neosnovana, dok su 43 žalbe proslijeđene drugom nadležnom organu na postupanje, a u 39 slučajeva potrošači su odustali od podnesenih žalbi.

Od ukupno 326 primljenih žalbi po drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača prihvaćena je 91 žalba, u 226 slučajeva žalba je odbijena kao neosnovana, dok je pet žalbi proslijeđeno drugom nadležnom organu na postupanje, a u četiri slučaja potrošači su odustali od podnesenih žalbi.

Od ukupnog broja primljenih žalbi, 880 je primila Tržišna inspekcija (577 žalbi se odnosilo na povredu prava iz ZZP i 303 na povredu prava iz drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača). Od 577 žalbi (po ZZP) po kojima je postupala Tržišna inspekcija, 175 žalbi je prihvaćeno, 21 žalba je djelimično prihvaćeno, u 313 slučajeva žalba je odbijena kao neosnovana, dok je 30 žalbi proslijeđeno drugom nadležnom organu na postupanje, a u 38 slučajeva potrošač je odustao od podnesene žalbe. Od ukupno 303 primljene žalbe (po drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača – Zakon o potrošačkim kreditima, Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o lijekovima, Zakon o energetici i Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda), 68 žalbi je prihvaćeno, u 226 slučajeva žalba je odbijena kao

neosnovana, dok je pet žalbi prosljeđeno drugom nadležnom organu na postupanje, a u četiri slučaja potrošači su odustali od podnesenih žalbi.

Centralni informacijski sistem za zaštitu potrošača (CISZP) www.potrosac.me (kontakt tačka Uprava za inspekcijske poslove) - preko ovog sistema evidentirane su 243 žalbe, od kojih su 223 žalbe bile u nadležnosti Tržišne inspekcije, 14 u nadležnosti Inspekcije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, tri u nadležnosti Metrološke inspekcije, dvije u nadležnosti Turističke inspekcije i jedna u nadležnosti Elektroenergetske inspekcije. U 2020, od ukupno primljenih žalbi (243), riješeno je 212 žalbi, od kojih je povučena 21 žalba, a 80 žalbi je bilo neosnovano. Potpuno u korist potrošača riješene su 82 žalbe, djelimično u korist potrošača riješeno je devet žalbi, dok se 20 žalbi odnosilo na slučajeve u kojima je potrošač upućen da se shodno zakonu prvo obrati trgovcu i slučajeve u kojima nije utvrđeno da su žalbe neosnovane, a nije se moglo udovoljiti zahtjevu, već je potrošač upućen da svoja prava ostvari u sudskom postupku. Značajan broj žalbi se odnosio na kvalitet proizvoda i usluga, kao i na saobraznost i garancije.

B) Nadzor u oblasti zaštite ekonomskih interesa potrošača od strane drugih nadležnih tijela

Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (Žalbe operatora, rješavanje sporova, prigovori pretplatnika) je u 2020, u oblasti zaštite korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga podnijeto ukupno 484 žalbe korisnika, od kojih su 84 žalbe usvojene u cjelosti, 153 žalbe su odbijene, a u 199 slučajeva je donijeto rješenje o obustavljanju postupaka zbog odustajanja od žalbe ili zbog postignutog poravnanja korisnika i operatora, dok su u 43 slučaja riješena na drugačiji način: odgovoreno, odbijeno kao neuredno, prosljeđeno Upravi za inspekcijske poslove. Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta Agencije, a koje se odnose na zaštitu korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga, u 202, Upravnom sudu je podnešeno 12 tužbi. Jedna tužba je izjavljena od strane operatora, a ostale od strane korisnika.

Agencija za nadzor osiguranja je u toku 2020. primila ukupno 52 prigovora, od kojih se 50 odnosilo na postupanje društava za osiguranje, a dva na postupanje Nacionalnog biroa osiguravača Crne Gore. Od ukupnog broja prigovora na rad osiguravača, 47 prigovora odnosilo se na rad društava za neživotno osiguranje, a tri prigovora na rad društava za životno osiguranje. U pogledu rezultata postupaka po prigovorima 30 prigovora su bili neosnovani, devet prigovora je bilo osnovano, pa je u postupku rješavanja prigovora, u dogovoru sa podnosiocem, društvo isplatilo dodatni iznos nakon čega je društvo sa podnosiocem potpisalo vansudsko poravnanje, kod 10 prigovora podnosilac je povukao prigovor ili odustao od daljeg postupka pred Agencijom, dok je za tri prigovora postupak još uvijek u toku. Postupak po prigovorima do jula 2020. bio je uređen Pravilnikom o postupku odlučivanja po prigovorima osiguranika i trećih oštećenih lica ("Sl. list CG" broj 38/13), kada

je usvojen novi Pravilnik o postupku odlučivanja po prigovorima osiguranika i drugih lica ("Sl. list CG", broj 66/20).

Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti je primila ukupno 10 žalbi, sedam na akt operatora distributivnog sistema, kojim se odbija zahtjev za izdavanje saglasnosti za priključenje na distributivni sistem, odnosno zaključivanje ugovora o priključenju i tri zbog obustave isporuke električne energije. Od sedam žalbi na akt operatora distributivnog sistema, četiri žalbe je usvojeno, a tri su odbijene. Od tri žalbe zbog obustave isporuke električne energije, dvije su usvojene, a jedna je odbijena.

Pored navedenog, Agenciji je dostavljeno na rješavanje 10 žalbi, podnijetih protiv rješenja Elektroprivrede Crne Gore (EPCG), kojima je odlučeno po prigovoru podnijetom po osnovu neispunjavanja minimuma kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom. Sve žalbe su se odnosile na prekide u napajanju električnom energijom, odnosno neuspostavljanje ponovnog napajanja u utvrđenom roku. Postupajući po predmetnim žalbama sedam žalbi je usvojeno, a tri su odbijene.

Centralna banka Crne Gore (CBCG) je u izvještajnom periodu izvršila pet neposrednih i 43 posredne kontrole kreditora. CBCG je kreditorima kod kojih je u postupku nadzora utvrđeno da ostvareni nivo zaštite potrošača nije na zadovoljavajućem nivou, izrekla sedam mjera pisanog upozorenja, nalažući kreditorima da preduzmu jednu ili više aktivnosti u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti. Takođe, CBCG je preduzela aktivnosti u cilju pokretanja prekršajnih postupaka protiv tri kreditora i odgovornih lica u njima pred nadležnim sudom za prekršaje. U okviru redovnih aktivnosti usmjerenih na zaštitu prava korisnika potrošačkih kredita, CBCG je razmotrila i u skladu sa ovlaštenjima postupila po 126 prigovora potrošača koji nijesu bili zadovoljni pruženim uslugama kreditora, od kojih je 40 procesuirano, a u ostalim slučajevima potrošačima je ukazano na prava utvrđena pozitivnim propisima. Značajan dio nadzornih aktivnosti u izvještajnom periodu, bio je usmjeren na pravilnu pravilnu primjenu privremenih mjera koje se odnose na tretman kredita koje su odobrile banke i drugih mjere za smanjenje negativnih posljedica uticaja pandemije COVID-19 na poslovanje banaka i održavanje stabilnosti finansijskog sistema kao cjeline. Dostavljeni prigovori korisnika kredita dominantno su se odnosili na zahtjeve za intervencijom CBCGu cilju aktiviranja prava na moratorijum na otplatu kredita i produženje perioda trajanja moratorijuma.

Zaštitu bankarskog ombudsmana u izvještajnom periodu tražilo je 135 klijenata i jemaca. Primljeno je 60 prigovora gdje nijesu prekršena prava (neosnovani). Na vođenje internog postupka pred bankom ili na drugi vid zaštite prava, upućeno je 56 klijenata i četiri jemca. Klijenti koji su upućeni na drugi vid zaštite prvenstveno su klijenti koji su tražili mjere da se banke obavežu za veću pomoć klijentima u zaštiti od posljedica pandemije COVID-19. Procesurano je 15 zahtjeva (prigovora) klijenata i jemaca.

Postupak po kolektivnoj tužbi – U Crnoj Gori je nastavljeno sa daljom primjenom novog procesno-pravnog instituta iz Direktive 2009/22/EZ o sudskom postupku zaštite kolektivnih interesa potrošača. U glavnom postupku (od dva u izvještajnom periodu), CEZAP je preko svog punomoćnika, 28. I 2020. podnio kolektivnu tužbu protiv Crnogorske komercijalne banke AD Podgorica (CKB banka), dio OTP Grupe iz Mađarske.

U ovom postupku Osnovni sud u Podgorici je donio prvostepenu presudu kojom je usvojen tužbeni zahtjev, i presudom zabranjeno da banka postupa suprotno čl. 23. st. 2 Zakona o potrošačkim kreditima (tj. čl. 16 (2) Direktive 2008/48/EZ), te da, u ugovorima koje nudi potrošačima određuje naknadu za prijevremenu otplatu kredita uvijek u iznosima od 1%, odnosno 0,5% zavisno od iznosa kredita koji se prijevremeno otplaćuje. Banka je najvila žalbu na odluku suda.

U odvojenom postupku protiv druge banke, ta banka je po prethodnom upozorenju CEZAP-a o kolektivnoj tužbi na dan 01. I 2020. izmjenila i dostavila CBCG novi cjenovnik kojim je ukinula osporene naknade koje su po CEZAP-u kršile prava potrošača u platnom prometu (naknade u iznosu od 3,00 eura za zatvaranje transakcionog računa i u iznosu od 5,00 eura za zatvaranje kartice). Iz tog razloga u skladu sa odredbama čl. 120 ZZP, protiv iste banke, CEZAP nije podigao tužbu za zaštitu kolektivnih interesa potrošača.

3.28.1.4. Bezbjednost proizvoda

3.28.1.4.1 Sprovođenje tržišnog nadzora (1. I - 31. XII 2020.)

U proaktivnom nadzoru (po Opštem programu nadzora proizvoda na tržištu), u izvještajnom periodu, postupalo je osam inspekcija, koje su kontrolisale ukupno 29 vrsta proizvoda, i to: energetska efikasnost i ekodizajn, zaštitne slušalice – antifone, električne mikserne, baštenski namještaj, rolere, profesionalne mesoreznice, PVC stolariju (Tržišna inspekcija), respiratorna medicinska sredstva i kompozitne materijale u stomatologiji, biocidne proizvode, isparljiva organska jedinjenja u bojama, obmanjujuće proizvode, kozmetičke proizvode, igračke, (Zdravstveno sanitarna inspekcija), podzemne i nadzemne rezervoare za TNG, prenosive zavarene čelične boce za TNG namijenjene za ponovno punjenje (Termoenergetska inspekcija), mobilne telefone, prenosivi uređaj (pametni sat), igračke na daljinsko upravljanje (Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost), sredstva za zaštitu bilja, sredstva za ishranu bilja (Fitosanitarna inspekcija), vodomjere, manometre za mjerenje pritiska u pneumaticima, manometre za kontrolu krvnog pritiska, vage klase tačnosti II i III, alkotestere (Metrološka inspekcija), pirotehnička sredstva, eksplozive za civilnu upotrebu (Inspekcija za eksplozivne materije, zapaljive materije, tečnosti i gasove), motorna vozila, auto-djelove (Inspekcija za drumski saobraćaj).

U reaktivnom nadzoru, Tržišna inspekcija, Zdravstveno-sanitarna inspekcija, Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Inspekcija za drumski saobraćaj, pratile su opasne proizvode na osnovu podataka preuzetih iz RAPEX-a, po informacijama iz Regionalne

mreže za razmjenu informacija o opasnim proizvodima, po obavještenju inspektora iz nadzora, po obavještenju Uprave carina, po obavještenju proizvođača/distributera, po prijavi privrednih subjekata, po prijavi potrošača.

Izvršeno je ukupno 1.658 inspekcijskih pregleda, od čega 1.297 pregleda u proaktivnom nadzoru (po programu - redovni, produženi) i 361 pregled u reaktivnom nadzoru (po RAPEX obavještenjima 211 pregleda, po informacijama iz Regionalne mreže 122 pregleda, po obavještenju inspektora iz nadzora 14 pregleda, po obavještenju Uprave carina četiri pregleda, po obavještenju proizvođača/distributera šest pregleda, po prijavi privrednih subjekata jedan pregled, po prijavi potrošača tri pregleda).

Na tržištu Crne Gore u proaktivnom i reaktivnom nadzoru, pronađeno je 530 vrsta opasnih proizvoda u količini 28.769 komada i jedna vrsta u količini 25.000 kg. Od toga, 183 vrste u količini 3.599 komada predstavlja opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom. Opasnih proizvoda koji ne predstavljaju ozbiljan rizik je 276 vrsta u količini 8.670 komada, dok 71 vrsta u količini 16.500 komada i jedna vrsta u količini 25.000 kg predstavljaju neusaglašene proizvode.

Preduzete mjere:

Povlačenje sa tržišta (trajna zabrana prometa) za opasne i neusaglašene proizvode, izrečena je za 232 vrste u količini 19.819 komada, i to :

- za opasne proizvode koji predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno 183 vrste u količini 3.599 komada (dječja odjeća, dječja lampa, lampa, LED reflektor – svjetiljka, električni rešo, električno kuvalo, električni aparat za kafu, fen za kosu, električna pegla, profesionalna mesoreznica, laserski pokazivač, aparat za uništavanje insekata, produžni kabl, podsklop za produžni kabl, električni razvodnik, digitalna slavina, svijetleći niz, dječje naočare za sunce, zaštitne rukavice, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju, klima uređaj, igračka)

- za opasne proizvode koji ne predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno šest vrsta u količini 14 komada (električni mikser, bebi alarm)

- za neusaglašene proizvode, ukupno 43 vrste u količini 16.206 komada (fen za kosu, dječja lampa, punjač za mobilni telefon, power bank, električni mikser, električna pegla, električni razvodnik, dječja kolica, laserski pokazivač, zaštitna maska, zaštitne rukavice, LED sijalice, klima uređaj)

Mjera opoziva od krajnjih potrošača je izrečena za 35 vrsta opasnih proizvoda u količini 4.396 komada (svijetleći nizovi, fen za kosu, dječja lampa, električni rešo, električna pegla, aparat za uništavanje insekata, digitalna slavina, klima uređaj, bebi alarm, igračka). Obavještenja o opozivu, objavljena su u dnevnim novinama i istaknuta na vidnom mjestu u objektu.

Po nalogu inspektora, za opasne i neusaglašene proizvode koji su povučeni sa tržišta i čiji je promet trajno zabranjen, sprovedena je *mjera uništenja* za 92 vrste u količini 1.517 komada. Od navedenog, *mjera uništenja za opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom*, sprovedena je za 80 vrsta u količini 1.246 komada (dječja odjeća, svijetleći niz, dječja lampa, električna pegla, električni rešo, električno kuvalo, produžni kabl, električni razvodnik, laserski pokazivač, dječje naočare za sunce, zaštitne rukavice, igračka) i *za neusaglašene proizvode*, za 12 vrsta u količini 271 komad (dječja lampa, punjač za mobilni telefon, električni mikser, fen za kosu, električna pegla, zaštitne rukavice, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju) Najveći procenat uništene robe potiče iz Kine (55,43%), 7.61% potiče iz Srbije, dok je za 36,96% porijeklo nepoznato

Proizvođaču/distributeru vraćeno je 128 vrsta opasnih i neusaglašenih proizvoda u količini 3.032 komada. od čega 93 vrste u količini 1.682 komada predstavlja *opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom* (dječja odjeća, dječja kolica, svijetleći niz, digitalna slavina, lampa, LED reflektor – svjetiljka, fen za kosu, električni rešo, električni mikser, aparat za uništavanje insekata, produžni kabl, podsklop za produžni kabl, električni razvodnik, laserski pokazivač, zaštitne rukavice), jedna vrsta u količini dva komada su *opasni proizvodi koji ne predstavljaju ozbiljan rizik* (bebi alarm), dok 34 vrste u količini 1.348 komada pripada *neusaglašenim proizvodima* (punjač za mobilni telefon, power bank, roleri, dječje naočare za sunce, zaštitna maska, klima uređaj).

Privremena zabrana prometa za opasne proizvode koji ne predstavljaju ozbiljan rizik i neusaglašene proizvode, do otklanjanja utvrđenih neusaglašenosti izrečena je za 298 vrsta u količini 8.950 komada i jednu vrstu u količini 25.000 kg, od čega za 270 vrsta *proizvoda koji ne predstavljaju ozbiljan rizik* u količini od 8.656 komada (produžni kabl, huverbord, električni trotinet, električni rešo, punjač za mobilni telefon, punjač za baterije, fen za kosu, pegla za kosu, lampa, električni mikser, električni toster, električna grijalica, električna friteza, aparat za palačinke, aparat za bakin kolač, električni aparat za kafu, električni aparat za uništavanje insekata, aerosolni raspršivač, pojačivač zvučnog signala, dvopolna priključnica, električni razvodnik, podsklop za produžni kabl, svijetleći niz, profesionalna mesoreznica, ubodna testera, skejtbord, biciklistička kaciga, baštenski namještaj, dječje naočare za sunce, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju, štitnici sluha, roleri, bezbjednosna obuća, mišolovka), za 28 vrsta *neusaglašenih proizvoda* u količini od 294 komada (fen za kosu, mašina za veš, frižider, kombinovani frižider, zamrzivač, zaštitna maska, zaštitne rukavice, prozor) i jednu vrstu u količini 25.000 kg (agregat za beton). Navedeni proizvodi koji su privremeno zabranjeni, nakon otklonjenih nepravilnosti vraćeni su u promet.

Izvršeno je uzorkovanje 51 vrste proizvoda (igračke – 38 vrsta, isparljiva organska jedinjenja u premazima – 10 vrsta, električna pegla – dvije vrste, fen za kosu – jedna vrsta). Rezultati

ispitivanja pokazuju da 22 vrste ne zadovoljavaju propisane uslove (igračke - 19 vrsta, električna pegla - dvije vrste, fen za kosu - jedna vrsta).

U 2020. dobijeni su rezultati ispitivanja uzoraka šest vrsta proizvoda (električni rešo - dvije vrste, fen za kosu - dvije vrste, ručni mikser – jedna vrsta, električna pegla – jedna vrsta), koji su uzeti u 2019. Rezultati laboratorijskog ispitivanja ukazuju da proizvodi ne zadovoljavaju zahtjeve ispitnih metoda u skladu sa standardima koji se odnose na predmetne proizvode.

U izvještajnom periodu, Crna Gora je učestvovala na online konferenciji „Međunarodna nedjelja bezbjednosti proizvoda 2020“ (*International Product Safety Week 2020*), koju je organizovao Generalni direktorat za pravosuđe i zaštitu potrošača (DG JUST) u saradnji sa UN, na kojoj je predstavila proces usklađivanja pravnog okvira sa pravnom tekovinom EU u oblasti bezbjednosti proizvoda. Na ovom događaju, važnom za zaštitu potrošača od nebezbednih proizvoda na tržištu, Uprava je učesnike upoznala sa praksom tržišnog nadzora u Crnoj Gori, kao i izazovima koje je savladala i koji joj predstoje. Ova ukazana prilika Crnoj Gori (od strane predstavnika EK) jedan je od dokaza da Crna Gora, osim na harmonizaciji zakonodavstva, ozbiljno radi i na uspostavljanju administrativnih kapaciteta sposobnih za pravilnu primjenu zakonodavstva, što je sastavni dio završnih mjerila za PP 28.

3.28.1.5. Informisanje potrošača i saradnja sa NVO

Centar za zaštitu potrošača (CEZAP), u 2020. primio je 2.779 primjedbi i upita od strane potrošača iz oblasti primjene ZZP kao i drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o energetici, Zakon o elektronskim komunikacijama, Zakon o komunalnim djelatnostima, Zakon o turizmu i ugostiteljstvu i dr.) u kojima je pružena savjetodavna pomoć u ostvarivanju prava. Takođe, povodom ovih inicijativa i žalbi potrošača, CEZAP ostvaruje kontinuiranu saradnju sa Upravom za inspeksijske poslove i drugim inspeksijskim organima.

U okviru svog kontinuiranog rada na edukaciji potrošača, CEZAP je, u saradnji sa TV Prva, organizovao dva dvodnevna treninga za predstavnike medija o istraživačkom novinarstvu (25/26. VI 2020 i 27/28. X 2020.), u cilju razvoja osam istraživačkih priča na ključne teme iz oblasti zaštite potrošača koje će biti emitovane na TV Prva. Aktivnosti su realizovane u okviru projekta „Vi ste ono što konzumirate: Profesionalniji nacionalni i lokalni mediji za bolje informisane građane! – jačanje nezavisnog i istraživačkog novinarstva sa fokusom na prava potrošača“, koji finansira Delegacija Evropske unije uz podršku Ministarstva javne uprave.

Takođe, dana 11. III 2020. CEZAP je organizovao press konferenciju kako bi obavjestio ukupnu javnost i potrošače u Crnoj Gori o pokretanju prve tužbe za zaštitu kolektivnih interesa potrošača, prirodi tužbe protiv CKB banke (naknada kod prijevremene otplate kredita) kao i o pravnim argumentima koji po CEZAP-u poslovanje ove banke čine nezakonitim.

3.28.1.6. Učešće u projektima

Tokom izvještajnog perioda u bliskoj saradnji sa IPA 2014, AIM II Projektom, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Uprava za inspekcijske poslove i ostale nadležne institucije su sprovodili i druge aktivnosti koje su se odnosile na obaveze iz Poglavlja 28, te sprovođenja sveobuhvatnih mjera koje iz toga proizilaze. Posebna pažnja je posvećena Operativnim zaključcima EK iz februara 2020. u vezi sa formalizovanjem procedura za ocjenu spremnosti za privremeno zatvaranje ovog poglavlja, i pripreme za dolazak ekspertske misije (peer review mission).

3.28.2. Javno zdravlje

3.28.2.1. Kontrola duvana

3.28.2.1.1. Izvještaj o sprovođenju Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda („Sl. list CG”, br. 46/19 i 48/19)

Zdravstveno-sanitarna inspekcija je izvršila ukupno 175 inspekcijskih pregleda nad primjenom Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, u kojima je utvrđena jedna nepravilnost, za čije otklanjanje je izrečena mjera ukazivanje.

Turistička inspekcija je u izvještajnom periodu kontrolisala primjenu Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda u oblasti turističko-ugostiteljske djelatnosti i izvršila ukupno 2.609 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrdila 276 nepravilnosti, za čije otklanjanje je izrečeno 148 mjera ukazivanja. Za počinjene prekršaje inspektori su izdali 207 prekršajnih naloga, u ukupnom novčanom iznosu od 55.920,00 eura i podnijeli 42 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnim sudovima za prekršaje.

Tržišna inspekcija je u izvještajnom periodu, izvršila ukupno 402 inspekcijska pregleda, u kojima je utvrđeno sedam nepravilnosti, za čije su otklanjanje inspektori preduzeli propisane upravne mjere (jedno ukazivanje i šest rješenja). Za počinjene prekršaje inspektori su izdali 12 prekršajnih naloga u ukupnom novčanom iznosu od 3.600,00 eura. U navedenom periodu, primljeno je 15 žalbi građana, koje se odnose na nepoštovanje ovog zakona kada je u pitanju nadležnost Tržišne inspekcije, od kojih su tri prihvaćene, a 12 žalbi su odbijene kao neosnovane.

3.28.2.2. Krv, tkiva, ćelije i organi

U izvještajnom periodu JZU Zavod za transfuziju krvi Crne Gore vršio je svoju osnovnu djelatnost obezbijedenja dovoljnih količina sigurne krvi za potrebe građana Crne Gore kao i specifičnu dijagnostiku pacijenata vodeći se „Mjerama za prevenciju transmisije COVID-19 u transfuziološkoj službi Crne Gore“ donešenim 15. III 2020. a u skladu sa mjerama Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti (NKT). Revidiran je Plan prikupljanja krvi, obavljena je edukacija dobrovoljnih davaoca krvi i organizatora akcija dobrovoljnog darivanja krvi online, obavještenjima na sajtu i putem društvenih mreža. Nabavkom dijela neophodne opreme povećani su kapaciteti za skladištenje komponenti krvi za potrebe

centralnog skladišta Zavoda i skladišta u organizacionim djelovima. Nabavkom neophodne opreme i potrošnog materijala za serološku dijagnostiku unaprijeđen je rad laboratorije za HLA tipizaciju.

Izrađeno je softversko rješenje i Akcioni Plan za uspostavljanje sistema telemedicine i započeta instalacija opreme i edukacija kadra. Kompletno uspostavljanje i puštanje u rad se očekuje krajem drugog kvartala 2021.

U septembru 2020. Završene su četiri studije B-PTS EDQM-a Savjeta Evrope u cilju eksterne kontrole laboratorijskog rada, u okviru kojih je ocijenjeno da su svi rezultati laboratorijskog rada Zavoda za transfuziju krvi bili u referentnim vrijednostima u skladu s postavljenim standardima. Završena je i eksterna kontrola u okviru EQAS studija gdje su takođe svi rezultati laboratorijskog rada bili u referentnim vrijednostima u skladu s postavljenim standardima.

Izvršen je jedan inspeksijski nadzor, od strane nadležne zdravstvene inspekcije, u Zavodu za transfuziju Organizacioni dio Bar. Učestalost inspekcija je svake dvije godine, u skladu sa Zakonom o obezbjeđivanju krvi.

Održana je Taiex radionica o upoznavanju sa inspeksijskim nadzorom u oblasti kontrole kvaliteta u klinikama za reproduktivnu tehnologiju, u martu 2020.

Ministarstvo zdravlja i UNDP implementiraju drugu fazu projekta „Jačanja sistema zdravstva u Crnoj Gori”, koja, između ostalog, predviđa implementaciju informacionog sistema u Kliničkom centru Crne Gore (KCCG), čime bi se postigla sveobuhvatnost Integralnog Zdravstvenog Informacionog sistema. Faza implementacije obuhvata PIS (Poslovni Informacioni Sistem) i MIS (Medicinski Informacioni Sistem), čime će se omogućiti razmjena podataka unutar KCCG, kao i KCCG s IZIS-om (Integralni Zdravstveni Informacioni Sistem - obuhvata domove zdravlja, opšte i specijalne bolnice, Montefarm, Zavod za transfuziju krvi, Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Fond za zdravstveno osiguranje i Institut za javno zdravlje). Implementacija Informacionog sistema u KCCG, PIS i MIS i integracija sa IZIS-om bit će završena do kraja septembra 2021.

U cilju implementacije sistema za oblast materija ljudskog sistema (SOHO Network Information System), sprovedena je tenderska procedura za odabir konsultanta za realizaciju projekta „Jačanje kapaciteta Ministarstva zdravlja za pružanje podrške u razvoju umreženog sistema za nadzor kroz unapređivanje IT sistema u oblasti supstanci ljudskog porijekla SOHO“. Angažovan je ekspert koji će biti plaćen od sredstava EU, koji treba da uradi procjenu stanja Sistema i da predloži rješenje za uvođenje IT sistema u oblasti SOHO. Ekspert je angažovan na period od dva mjeseca. Nakon završene analize eksperta, druga faza projekta bi podrazumijevala novu aplikaciju u iznosu do 300.000 eura, za implementaciju predviđenih aktivnosti u okviru prve faze projekta.

3.28.2.3. Zarazne bolesti

Na osnovu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, donijeti su sljedeći propisi:

- 1) Pravilnik o bližim uslovima i načinu organizovanja i sprovođenja zdravstvenog nadzora i karantina i uslovima koje moraju da ispunjavaju objekti za smještaj u karantin („Sl. list CG“, broj 13/20);
- 2) Pravilnik o dopunama Pravilnika o načinu prijavljivanja zaraznih bolesti, bolničkih infekcija, stanja i smrti oboljelih od ovih bolesti („Sl. list CG“, broj 23/20);
- 3) Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi zaraznih bolesti nad kojima se sprovodi epidemiološki nadzor i protiv kojih se primjenjuju mjere sprječavanja i suzbijanja zaraznih bolesti i definicijama slučajeva zaraznih bolesti („Sl. list CG“, broj 23/20);
- 4) Odluka o preduzimanju mjera za sprječavanje i suzbijanje novog koronavirusa („Sl. list CG“, broj 18/20);
- 5) Naredbu o proglašavanju epidemije zarazne bolesti COVID-19 od većeg epidemiološkog značaja („Sl. list CG“, broj 73/20), koja je još uvijek na snazi.

U naznačenom periodu donijet je i niz naredbi radi sprječavanja unošenja zaraznih bolesti u zemlju, suzbijanja i sprječavanja prenošenja u druge zemlje, kao i zaštitu stanovništva od novog koronavirusa.

3.29. POGLAVLJE 29: CARINSKA UNIJA

3.29.1. Normativni okvir

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja i Uprava carina, uz tehničku pomoć GIZ-a, su pripremili nacrt novog Carinskog zakona, koji je usklađivan sa Carinskim zakonom EU. Nakon dobijanja pozitivnog mišljenja od strane Sekretarijata za zakonodavstvo (krajem 2020) i ostalih nadležnih institucija Nacrt carinskog zakona, sa tabelom usklađenosti i pratećom dokumentacijom proslijeđen Evropskoj komisiji. Novim Zakonom će biti unaprijeđena komunikacija između carinske službe i privrednih subjekata, koja će se obavljati elektronskim putem, što će svakako doprinijeti većoj pravnoj sigurnosti, pojednostavljenju, modernizaciji i racionalizaciji carinskih procedura u skladu sa savremenim potrebama. Za punu primjenu novog Carinskog zakona potrebno je razviti nove i nadograditi postojeće IT sisteme, što zahtjeva izvjesno vrijeme, te će se primjena odredbi koje regulišu upotrebu elektronskih sistema koji ne budu bili operativni, odložiti do njihovog uspostavljanja, što je praksa i u Evropskoj uniji. Radi potpune primjene Carinskog zakona, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja i Uprava carina su započeli rad na pripremi nove Uredbe za sprovođenje Carinskog zakona, uz tehničku pomoć IFC (Grupacije Svjetske banke), koji je angažovao eksperte iz Ministarstva finansija i Uprave carina Srbije.

Od 1. I 2020. primjenjuje se Uredba o Carinskoj tarifi za 2020. i ista je implementirana u TARICG (Integrisana tarifa Crne Gore). U novembru 2020. pripremljen je predlog Uredbe o carinskoj tarifi za 2021, kojom je usklađena i nacionalna nomenklatura carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom EU za 2021.

Nacrt zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci je nakon usaglašavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, poslat na mišljenje Evropskoj komisiji, 2. X 2020.

Ministarstvo kulture je shodno odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara, („Sl. list CG”, broj 18/19), a na zahtjev pravnih i fizičkih lica u izvještajnom periodu izdalo 81 rješenje za iznošenje umjetnina, antikviteta i kulturnih dobara u inostranstvo, od čega 55 umjetnina i antikviteta o trajnom i 25 o privremenom iznošenju i jedno rješenje o privremenom iznošenju kulturnog dobra.

Takođe, kao rezultat intezivne saradnje sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori na temu, borba protiv nezakonite prekogranične trgovine kulturnim dobrima uz više održanih radionica na tu temu, na poziv Sektora za zaštitu kulturne baštine i izgradnju kapaciteta ICOM-a (Međunarodnog vijeća muzeja) dva stručnjaka iz Crne Gore koja su u kontinuitetu učestvovala na radionicama OEBS-a učestvuju u izradi Crvene liste kulturnih objekata u opasnosti iz zemalja jugoistočne Evrope. Crvena lista je popis kulturnih dobara podložnih krađi ili pljački. Lista ne predstavlja stvarne ukradene predmete, već vrste predmeta koji jesu

ili mogu biti od interesa na nezakonitim tržištima ukradene robe. Dva eksperta iz Crne Gore pripremili su 10 kulturnih predmeta za koje je ocijenjeno da mogu biti predmet rizika. Materijal za ove predmete je urađen u skladu sa smjernicama ICOM-a i predat krajem maja 2020.

Administrativni kapaciteti

Uprava carina je i u 2020. nastavila sa implementacijom pojednostavljenih uvoznih i izvoznih carinskih postupaka na osnovu knjigovodstvenog upisa i na osnovu trgovačke isprave, pa je tokom godine izdato dva odobrenja na osnovu knjigovodstvenog upisa i 37 odobrenja na osnovu trgovačke isprave. Odobravanje carinskih pojednostavljenja dovelo je do suštinskih promjena u sprovođenju carinskih postupaka, koji se sprovode bez dopremanja robe i podnošenja carinske deklaracije i prateće dokumentacije u pisanom obliku carinskim terminalima, što olakšava i ubrzava carinjenje robe privrednim subjektima, a carinskim službenicima omogućava da svoje kontrole usmjere na sumnjive pošiljke. Na ovaj način se razvija i partnerski odnos između carinske službe i poslovne zajednice, što vodi ka unapređenju trgovinskih olakšica.

Takođe, na osnovu AEO programa, koji je uspostavljen 2019, otpočeto je sa izdavanjem odobrenja za AEO status. Dva privredna subjekta su, u drugoj polovini 2020. dobila status AEO za carinska pojednostavljenja i za sigurnost i bezbjednost.

Početak 2020. uveden je novi moderan informativni servis „Info portal“ u cilju većeg stepena informisanosti fizičkih lica. Servis je prilagođen svim uređajima i omogućava fizičkim licima da se, na lak i brz način, informišu o carinskim procedurama. Na Info portalu je dostupan carinski kalkulator putem kojeg fizička lica mogu brzo i jednostavno izračunati iznos carinskih dažbina za robu koju su poručili putem interneta. U dijelu informacija za putnike su postavljene najbitnije informacije u pogledu unosa i iznosa gotovog novca, unosa lijekova, iznošenja kulturnih dobara i umjetnina, unosa hrane, bilja i biljnih proizvoda, životinja i kućnih ljubimaca, oružja i municije, kao i informacije o zabrani prometa CITES vrstama bez dozvole. Takođe, dostupne su i informacije o robi koja može biti predmet oslobođenja od plaćanja carine i PDV-a, kao i uslovima za ostvarivanje ovih oslobođenja. Posjetioci ovog portala takođe imaju mogućnost uvida u odgovore na najčešće postavljena pitanja (FAQs) koje pripremaju organizacione jedinice Uprave carina. Servis je dostupan na linku <http://info.carina.co.me/> i prilagođen je svim uređajima (telefon, lap top, tablet, kompjuter).

Aktivnosti iz projekta „Podrška Upravi carina“ su nastavljene sa realizacijom i u toku 2020. u skladu sa planovima Ugovora za podršku i Ugovora za implementaciju NCTS-a. Evropska komisija je objavila ažurirane tehničke specifikacije DDNTA tokom 2020. na osnovu kojih je ugovarač izmijenio tehničke specifikacije za NCTS i GMS i aplikaciju za GMS. Održane su online obuke za privredu i bankarski sektor o Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku, benefitima koje donosi sprovođenje zajedničkog tranzitnog postupka i novinama

koje ih očekuju. Tokom godine se radilo i na nacionalnim instrukcijama (tranzit, garancije) sa ekspertima koji su angažovani kroz projekat.

Krajem 2020. održana su dva sastanka - Tehnička e-misija DG TAXUD-a, na temu NCTS-P5 & Geografsko proširenje, na kojima je dat presjek stanja o završenim i planiranim aktivnostima, a eksperti su dali svoje viđenje za ažuriranje našeg NPP i naveli izazove koji nas učeju, usled pandemije COVID-19, u okviru testiranja i treninga. Treći i četvrti sastanak Upravnog odbora projekta su održani u februaru i julu i na njima su usvojeni drugi i treći Privremeni izvještaj, koji sadrže aktivnosti i zadatke koje je izvršio konzorcijum u periodu izvještavanja od 1. VII 2019. do 31. I 2020. i od 1. II - 30. VI 2020, kao i plan za naredne periode. Takođe, razmotren je uticaj pandemije COVID-19 na planirane aktivnosti, kao i mjere koje mogu smanjiti uticaj.

U okviru projekta, uspješno se realizuje povezivanje sa Zajedničkom komunikacionom mrežom zemalja članica (CCN/CSI) kojom upravlja Generalni direktorat za poreze i carinsku uniju (DG TAXUD), koja će služiti za testiranje ovog i svih ostalih IT sistema koji se implementiraju u Carinski informacioni sistem kroz poglavlje 29 i koja će nakon ulaska Crne Gore u EU služiti kao sigurnosni link za razmjenu podataka u oblasti carina i poreza. Realizacijom ovog projekta, ispuniće se uslovi za pristupanje Crne Gore Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvenciji o olakšicama u trgovini robom, a što je jedan od uslova za pridruživanje EU. Očekuje se završetak projekta u 2021. kada će se realizovati najveći broj aktivnosti.

U okviru pomenutog projekta nastavljene su intenzivne aktivnosti i na izgradnji novog i savremenog Sistema za upravljanje rizikom. U saradnji sa ekspertima izrađeni su dokumenti: Koncept zajedničkih kriterijuma rizika i standarda u skladu sa Carinskim zakonom Crne Gore; Koncept prioriternih oblasti kontrole; Okvir za upravljanje rizikom u Upravi carina; Strategija za upravljanje rizikom Uprave carina; Funkcionalna specifikacija za RMS sistem Uprave carina; Dizajn procesa u Sistemu upravljanja rizikom kao dio poslovne arhitekture i procesa u Upravi carina.

Donijeto je i zvanično Uputstvo za popunjavanje Matrice rizika privrednih subjekata u okviru podrške GIZA. Izrađena je Instrukcija o unosu praznih teretnih motornih vozila u SEED sistem. U organizaciji Svjetske carinske organizacije (SCO), u periodu 9 - 13. XI 2020. održana je online radionica o upravljanju rizicima s posebnim osvrtom na procjenu rizika i selektivnost.

U oblasti carinskog vrednovanja, a radi ujednačenog postupanja carinskih ispostava na cijelom carinskom području, Uprava carina je u drugoj polovini 2020. radila na uvođenju elektronske aplikacije za podršku utvrđivanju vrijednosti upotrebljivanih motornih vozila na osnovu raspoloživih podataka, odnosno primjenom 6. metoda carinskog vrednovanja. Aplikacija je u primjeni od 1. I 2021.

U cilju ubrzanja protoka roba prekograničnih prelaza u uslovima pandemije COVID-19, Uprava carina uspješno je implementirala regionalni projekat CEFTA Zelenih koridora. Sinhronizovanim aktivnostima u okviru Projekta, omogućen je prioritetan tretman na graničnim prelazima za osnovne proizvode - hranu, lijekove i medicinska sredstva. Ove aktivnosti značajno umanjuju negativni uticaj aktuelne krize na privredu regiona, kroz obezbjeđenje stabilnog snabdijevanja. U prvim danima primjene koncepta Zelenih koridora, 20% cjelokupne robe u prekograničnom prometu bilo je prioritetno na prelazima CEFTA zemalja, čime se osigurala ušteda u vremenu i novcu, kao i podrška stanovništvu, institucijama i privredi na tržištu CEFTA. Održano je šest sastanka Stalnog sekretarijata Transportne zajednice na kojima su glavne teme bile nesmetano funkcionisanje „Zelenih koridora i zelenih traka“ između CEFTA strana za vrijeme trajanja krize izazvane COVID-19, gdje je istaknuto da isti funkcionišu u cijelom regionu bez većih zastoja, kao i da se carinske i procedure od strane inspeksijskih službi sprovode redovno, kao i mogućnosti uspostavljanja zajedničkih graničnih prelaza.

Krajem 2020. pokrenuta je inicijativa za proširenje „Zelenih koridora i zelenih traka“ na granične prelaze između CEFTA strana i država članica EU, gdje su, kao predstavnici Crne Gore, imenovani službenici Uprave carina i Ministarstva za ekonomski razvoj.

Na sastanku održanom 5. II 2020. u Briselu, ugovorne strane PEM Konvencije, među kojima i Crna Gora, su iskazale zainteresovanost za primjenu prelaznih pravila (pravila iz revidirane PEM Konvencije) o porijeklu robe u bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini. S tim u vezi, a nakon kontinuirane komunikacije tokom 2020. DG TAXUD je dostavio Upravi carina Odluku Savjeta EU 2020/2028 od 7. XII 2020. kojom je usvojen konačan tekst kojim će se izmijeniti Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Republike Crne Gore, s druge strane, od strane Savjeta za stabilizaciju i pridruživanje Sporazuma. Uprava carina je navedenu odluku Savjeta EU dostavila nadležnim ministarstvima radi blagovremene pripreme nacionalne procedure za izmjenu Protokola 3 SSP-a. Projektovani datum početka primjene Odluke je 1. IX 2021.

Takođe, u okviru priprema za primjenu prelaznih pravila (pravila iz revidirane PEM Konvencije) o porijeklu robe u bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini, tokom 2020. nastavljena je komunikacija sa EFTA Sekretarijatom vezano za izmjenu Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i EFTA država za dio sporazuma koji se odnosi na pravila porijekla robe. Predmet pregovora su Odluka o izmjeni Aneksa o pravilima porijekla i metodama administrativne saradnje i izmjene tri sporazuma o poljoprivredi (Crna Gora-Island, Crna Gora-Švajcarska i Crna Gora-Norveška). Projektovani datum početka primjene Odluke i navedenih sporazuma o poljoprivredi je 1. IX 2021.

Tokom 2020. održana su dva sastanka CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla (14. V 2020. i 17-18. XI 2020) na kojima je razmatrana izmjena CEFTA Protokola o pravilima o porijeklu robe i metodama administrativne saradnje, kao i koordinisane aktivnosti na

ratifikaciji PEM tranzicionih pravila o porijeklu robe, kako bi se osigurao jedinstven datum primjene. CEFTA strane su razmatrale Nacrt Odluke CEFTA Zajedničkog komiteta o uvođenju PEM revidiranih pravila, koja bi trebalo da se usvoji u što kraćem roku, kako bi, nakon sprovođenja nacionalnih procedura ratifikacije u svim CEFTA stranama, počela sa primjenom 1. IX 2021.

Predstavnici Uprave carina uzeli su učešće na X sastanku Zajedničkog komiteta PEM Konvencije koji je održan 19. XI 2020. na kojem je, između ostalog, razmatrano i trenutno stanje u revizionom procesu Konvencije, primjena izuzetnih mjera kod izdavanja i podnošenja dokaza o porijeklu robe u kriznoj situaciji izazvanoj COVID-19, kao i situacija vezana za Brexit, odnosno okončanje tranzionog perioda (31. XII 2020) za istupanje Ujedinjenog Kraljevstva.

U maju 2020. je, vezano za primjenu izuzetnih mjera kod izdavanja i podnošenja dokaza o porijeklu robe u kriznoj situaciji izazvanoj COVID-19, kao i sprovođenja naknadnih provjera izdatih dokaza o porijeklu robe izrađeno obavještenje carinarnicama o prihvatanju uvjerenja o porijeklu robe EUR.1 izdatih od strane carinskih administracija država članica EU (podnijetih u obliku kopije ili neovjerenih rubrici 11 od strane carinskog organa-Španija) sa uputstvom za postupanje. Takođe, carinarnice su obaviještene o prihvatanju uvjerenja o porijeklu robe EUR.1 koje carinska administracija Norveške ovjerava elektronski. Navedene izmjene u prihvatanju dokaza o porijeklu dogovorene su u komunikaciji DG TAXUD.

Notifikacija o peferencijalnom trgovinskom aranžmanu koja se odnosi na pristup crnogorskom tržištu roba bez carina i kvota za najmanje razvijene zemlje distribuirana je zemljama članicama STO-a 17. II 2020. Shodno TMPTA - *Transparency Mechanism for Preferential Trade Arrangements* prikupljeni su podaci neophodni za pripremu činjenične prezentacije o navedenoj trgovinskoj šemi, koja će biti predmet razmatranja jednog od narednih zasijedanja STO Komiteta za trgovinu i razvoj.

U vezi sa istupanjem Ujedinjenog Kraljevstva iz EU, Uprava carina je 10. II 2020. izradila obavještenje carinarnicama sa smjernicama za postupanje u prelaznom periodu kod prihvatanja/izdavanja dokaza o porijeklu robe i upravljanju kvotama, dok je 4. I 2021. izradila obavještenje carinarnicama u okviru primjene odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Crne Gore, sa druge strane u odnosu na Veliku Britaniju, a čija je primjena okončana 31. XII 2020.

Takođe, Ministarstvu vanjskih poslova dato je mišljenje na inovirani tekst Sporazuma o trgovini, partnerstvu i saradnji sa Ujedinjenim Kraljevstvom, za dio sporazuma iz nadležnosti UC (Uzajamna carinska saradnja i Protokol o pravilima porijekla i metodama administrativne saradnje).

Uprava carina je u izvještajnom periodu nastavila da bez poteškoća primjenjuje Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji se odnosi na definiciju pojma „proizvodi sa

porijeklom" i metode administrativne saradnje, uključujući pravnu vezu Prilogom i Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediterranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe. Bez poteškoća se sprovode i odredbe Protokola o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima (Protokol VI). U najvećem obimu administrativna pomoć carinskih službi EU se zahtijeva kada postoji sumnja u oblasti vrijednosti robe.

U okviru projekta „Podrška Upravi carina u oblasti akciza“, koji finansira Evropska unija, održani su drugi, treći i četvrti redovni sastanci Upravnog odbora Projekta. Na sastancima je predstavljen Prvi i Drugi izvještaj o napretku, u kojem je Ugovarač ukazao na aktivnosti i zadatke koje je izvršio od početka Projekta. Istovremeno su detaljno predstavljeni moduli u testnoj verziji Nacionalne aplikacije za akcize, kao i dalji plan rada na razvoju projekta. Takođe, razmatran je i uticaj COVID-19 na realizaciju ugovora i predlog mjera za ublažavanje istih, kako bi osigurali dalju uspješnu realizaciju projekta. Aplikacija je omogućila elektronsku komunikaciju između Uprave carina i akciznih obveznika. Takođe, ista je unaprijedila kontrolnu funkciju u oblasti uvoza, kretanja i prometa akciznih proizvoda što će doprinijeti efikasnijoj naplati prihoda i suzbijanju sive ekonomije.

Kada je u pitanju projekat „Uvođenje sistema za elektronsko upravljanje akciznim markicama“ Uprava carina je, radi sprečavanja postupanja suprotno odredbi Zakona o akcizama, uvažavajući, između ostalog, odredbe Odluke EK o tehničkim standardima za bezbjedonosne karakteristike za duvanske proizvode, br.C(2017)8435, za sprovođenje Direktive Evropskog parlamenta 2014/40 i odredbe FCTC, uvela savremeni način obilježavanja duvanskih proizvoda i alkoholnih pića akciznim markicama putem razvoja sistema za elektronsko upravljanje akciznim markicama.

U okviru projekta „Podrška implementaciji Strategije integrisanog upravljanja granicom“ iz IPA SBS IBM 2015, u septembru 2020. završen je projekat „Izrada administrativnih kapaciteta Uprave carina za punu implementaciju informacionog sistema za upravljanje inspekcijom nadzorom“ kojim se omogućavaju funkcionalnosti za analitički rad i izvještavanje za potrebe upravljanja inspekcijom nadzorom, evidencija vođenja predmeta kao i izrada objektivnog i nepristrasnog godišnjeg plana naknadnih kontrola. Ova aplikacija je funkcionalna od januara 2021.

Takođe, u okviru ove podrške, Uprava carina je uspješno okončala projekat u cilju modernizacije Carinske laboratorije. Realizovana je nabavka opreme za Carinsku laboratoriju za analizu mineralnih ulja i naftnih derivata, kao i nabavka „mobilnih analizatora za goriva“ kojim se na terenu vrše brze analize nafte i naftnih derivata. Izrađena je Instrukcija o načinu uzimanja uzoraka „tečnih naftnih proizvoda“ uz pomoć novih uzorkivača, količini i načinu pakovanja uzoraka. Carinska laboratorija, koja je zvanično otpočela sa radom 18. IX 2020. kontinuirano vrši analize nafte i naftnih derivata i izdaje laboratorijske nalaze u skladu sa zahtijevanim standardima. U dijelu akreditacije, Uprava carina je krajem godine započela

aktivnosti oko angažovanja konsultanta, koje su dodatno otežane uslovima izazvanim pandemijom COVID-19.

U izvještajnom periodu Uprava carina je usvojila 137 zahtjeva za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava intelektualne svojine. Pod carinskim nadzorom je, u pomenutom periodu, uništena krivotvorena roba u ukupnoj količini od 6.959 komada robe.

Sredinom 2020. započeta su dva projekta uz podršku GIZ-a. Projekat „Podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji/*GIZ Open Regional Fund Foreign Trade*“, koji je započeo u junu 2020. i trajaće do jula 2023, podržaće implementaciju zajedničkog upravljanja rizikom u CEFTA regionu i implementaciju Strategije za upravljanje rizikom u CEFTA zemljama. Tokom 2020. održano je više regionalnih online sastanaka i završene sve obaveze Uprave carina u dosadašnjem toku projekta.

Projekat „Podrška digitalizaciji trgovinskih procedura u poštanskom i pomorskom saobraćaju“ uz podršku BMZ-GIZ, koji je započeo u avgustu 2020. i trajaće do septembra 2023. dopriniće modernizaciji procedura, efikasnosti analize rizika i ubrzanju procesuiranja pošiljki u pomorskom i poštanskom saobraćaju.

U cilju pojačanja mjera carinskog nadzora u Slobodnoj zoni „Luka Bar“, operater u Slobodnoj zoni Bar-AD „Luka Bar“ je izvršio unaprjeđenje Lučkog informacionog sistema (razvoj Lučkog *Port Community System*) i implementirao novo aplikativno rješenje za vođenje evidencije o kretanju robe koja ulazi i izlazi iz Slobodne zone, unaprijeđen je model praćenja kamionskog saobraćaja, postavljene su rampe i kamere za očitavanje tablica i postavljen video nadzor.

Shodno preporukama Misije o prevenciji i borbi protiv krijumčarenja duvana i nedozvoljene trgovine duvanom u cilju unapređenja kontrole sprovođenja postupka tranzita cigareta koje izlaze iz Slobodne zone Podgorica i izvoze se u treće zemlje, skraćeno je vrijeme tranzita, na strogo potrebno vrijeme za dolazak prevoznog sredstva do odredišne kopnene ili morske granice.

Funkcionalnosti SEED sistema u kontinuitetu su unapređivane, posebno u dijelu omogućavanja zajedničke analize rizika i razmjene informacija na regionalnom CEFTA nivou. Instalirana je nCEN mreža Svjetske carinske organizacije, koja doprinosi efikasnoj razmjeni informacija između zemalja Zapadnog Balkana, a koje se odnose na sve značajnije zaplijene po pitanju opojnih droga, prekursora, psihotropnih supstanci, cigareta, roba kojom se povrjeđuju prava intelektualne svojine i drugo.

Uprava carina intenzivno saraduje i razmjenjuje informacije sa partnerskim službama, kao i sa međunarodnim organizacijama i institucijama (OLAF, INTERPOL, SELEC ect). U izvještajnom periodu sa OLAF-om je razmijenjeno 307 informacija, u vezi sa kretanjem duvana i duvanskih proizvoda, preko AFIS sistema kojem Uprava carina ima pristup do nivoa zemlje kandidata. Takođe, u istom periodu Uprava carina je postupala po zahtjevima OLAF-

a u odnosu na kompanije i njihove ovlaštene zastupnike koji posluju u Slobodnoj zoni Luka Bar. Odgovoreno je na 17 zahtjeva partnerskih službi i drugih međunarodnih organizacija, i upućeno 12 zahtjeva za pružanje pomoći partnerskim službama. U međunarodne baze podataka uneseno je 47 informacija. Shodno bilateralnom memorandumu o razumjevanju i saradnji sa Upravom za prihode i carine Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (HMRC) u izvještajnom periodu razmijenjeno je 277 informacija u vezi sa kretanjem duvana i duvanskih proizvoda i odgovoreno na 50 zahtjeva za dostavu podataka i dokumentacije u vezi sa kretanjem duvana i duvanskih proizvoda. Uprava carina razmjenjuje informacije i sa najvećim svjetskim proizvođačima cigareta na osnovu potpisanih Memoranduma o razumijevanju. U izvještajnom periodu sa proizvođačem „Japan Tobacco International“ razmijenjeno je pet informacija o sumnjivim pošiljkama cigareta.

U 2020. službenici Uprave carina izvršili su ukupno 190.717 kontrola. Izdato je 212 prekršajnih naloga i izrečene su novčane kazne u vrijednosti od 105.597,40 eura. Podnijeta su 22 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka kod nadležnog suda. Oduzeta je krijumčarena roba u ukupnoj vrijednosti od 1.550.389,18 eura. Samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima podnijeto je 19 krivičnih prijava nadležnom tužiocu. Službenici Uprave carina su samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima otkrili krijumčarenje cigareta vrijednosti od 1.035.467,26 eura, rezanog duvana vrijednosti 57.331,50 eura, alkoholnih pića vrijednosti 15.120,70 eura i gaziranog pića u vrijednosti 12.562,70 eura.

Sprovodeći naknadne kontrole utvrđene su nepravilnosti i pokrenut postupak naknadne naplate po osnovu nepravilnog iskazivanja troškova autorskih prava i licenci i pogrešnog svrstavanja robe u ukupnom iznosu od 793.711,75 eura.

Za navedeni vremenski period službenici Uprave carina su oduzeli 19 pištolja, 1 automatsku pušku i 3.745 komada municije različitih kalibara. Kada je u pitanju krijumčarenje narkotika, u 6 slučajeva službenici Uprave carina oduzeli su: 2.033,00 kg skanka, 12,00 kg heroina i 53,00 kg hašiša. Uprava carina je po osnovu sumnje u povredu prava intelektualne svojine prekinula 51 carinski postupak i privremeno zadržala robu u ukupnoj količini od 14.852 komada.

Tokom 2020. nadležne carinske ispostave su po osnovu sumnje da povređuje prava intelektualne svojine prekinule 54 carinska postupka i privremeno zadržale robu u ukupnoj količini od 15.345 komada (odjeća, dodaci odjeći, obuća, sportska obuća, torbe, satovi, ključevi za auta i dr).

Tokom godine realizovano je sedam zajedničkih akcija Tržišne inspekcije i Uprave carina o pojačanoj kontroli proizvoda sa stanovišta bezbjednosti (frižideri, električni mikseri, namještaj za otvoreni prostor, roleri, profesionalne mesoreznice, štitnici sluha i prozori od PVC, metala i drveta).

U periodu 1. I - 31. XII 2020. u skladu sa Kadrovskim planom zaposleno je osam službenika, dok je na određeno vrijeme u trajanju od 12 mjeseci primljeno osam pripravnika. U skladu sa mjerama iz Plana optimizacije, u proteklom periodu, za tri službenika je prestao radni odnos, putem sporazuma uz isplatu otpremnine, a radna mjesta na kojima su imenovani vršili obaveze biće ukinuta kroz donošenje izmjena akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji. Pored navedenog, za dva službenika je sporazumno prestao rad u ovom državnom organu, zbog prelaska na rad u druge institucije. Takođe, prestao je mandat pomoćnici direktora Sektora za carinske poslove, na lični zahtjev, dok je radni odnos, po sili zakona, prestao za četiri službenika ove Uprave.

U cilju modernizacije i uspostavljanja nove funkcionalnosti Centra za obuku carinskih službenika u izvještajnom periodu formiran je multifunkcionalni prostor otvorenog tipa (*open space*). Prostor je dostupan svim carinskim službenicima (savjetovanja, *brifing*, učenje za pripremu carinskog ispita) kako bi se dalje unaprijedio sistem obuka i stručnog usavršavanja, kao i inovativnost i kreativnost službenika. Takođe, formirana je i stručna biblioteka u okviru Centra, kako bi se svim službenicima omogućilo korišćenje stručnog materijala vezanog za rad carinske službe (u štampanom i elektronskom obliku). Uprava carina je, kroz rad Centra, nastojala da se prilagodi situaciji izazvanoj COVID-19, koja je uticala na odgađanje velikog broja obuka koje su kroz kvartalne operativne planove planirane za 2020. Tako je u saradnji sa Upravom za kadrove, SCO (kroz platformu *WCO via Click*), UNDOC, RACVIAC i drugih Uprava carina učestvovala u realizaciji određenog broja online obuka (60 online obuka za 250 službenika).

Shodno Zakonu o sprječavanju korupcije, u martu 2020. izrađen je i dostavljen Agenciji za sprječavanje korupcije Izvještaj o sprovođenju Plana integriteta za 2020. Od ukupno 148 definisanih mjera, realizovano je 90% mjera, odnosno realizovane su 133 mjere, djelimično realizovano 12 mjera, dok tri mjere nisu realizovane. U junu je sačinjen i Upitnik za procjenu efikasnosti i efektivnosti plana integriteta, koji služi organima vlasti za reviziju postojećeg, odnosno izradu novog plana integriteta.

Imajući u vidu da je prethodni Plan bio usvojen za period 2018-2019, te da je tokom 2019. usvojen novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave carina, Plan integriteta za 2020-2021. čiji je sastavni dio Mapa rizika radnih mjesta i organizacionih jedinica Uprave carina usvojen je 20. VII 2020. Plan je objavljen na web sajtu i Internet oglasnoj stranici Uprave carina.

Odjeljenje za unutrašnju kontrolu je u skladu sa zahtjevom Agencije za sprječavanje korupcije, u januaru i julu 2020. dostavilo izvještaj o kršenju Etičkog kodeksa carinskih službenika u toku 2019. i 2020.

Aktivnosti na realizaciji *Integrity* testova započete u decembru 2019. okončane su u januaru 2020. za 31 carinskog službenika sa operativnog nivoa djelovanja iz sve 4 PJ Carinarnice. Ukupno je testiran 131 carinski službenik, odnosno oko 25% službenika ove Uprave.

U skladu sa Zakonom o sprječavanju korupcije i Zakonom o carinskoj službi ovlašćeni carinski službenici su dostavili izvještaje o prihodima i imovini Agenciji za sprječavanje korupcije. Ukupno 430 carinska službenika ima navedenu obavezu (upravnici PJ Carinarnica, šefovi carinskih ispostava, pomoćnici šefa ispostave, carinski inspektori, carinici-viši saradnici i carinici saradnici).

U martu 2020. je usvojen Zajednički plan mjera za prevenciju i represiju korupcije na graničnim prelazima za 2020. kojim je definisano 13 mjera u nadležnosti Uprave carina. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu je u decembru 2020. sačinilo i dostavilo Izvještaj za 2020. o realizaciji Zajedničkog plana mjera, uz napomenu da su sve mjere iz nadležnosti carinske službe uspješno realizovane u toku 2020. U decembru 2020. usvojen je novi Zajednički plan mjera za 2021.

U periodu 1. I - 31. XII 2020. Odjeljenju za unutrašnju kontrolu je upućeno sedam prijava građana na rad i postupanje carinskih službenika koje su se odnosile na prijavu neregularnosti. Putem Carinske otvorene linije, u ovom periodu primljene su tri prijave koje su se odnosile na prijavu neregularnosti. Sve prijave su provjerene i utvrđeno je da nije bilo nepravilnosti. Takođe, tokom 2020. putem carinske otvorene linije primljen je veliki broj poziva koji se odnosio na davanje informacija o režimu prelaska granice u uslovima COVID-19, odnosno o zdravstveno - sanitarnim i carinskim mjerama i procedurama na graničnim prelazima, čime je veliki broj putnika i kompanija dobio pouzdane i blagovremene informacije.

U toku 2020. pokrenut je postupak za utvrđivanje disciplinske odgovornosti protiv četiri službenika graničnih carinskih ispostava. U toku 2020. podnijete su krivične prijave protiv tri službenika iz graničnih carinskih ispostava. Takođe, u toku su krivični postupci, koji su pokrenuti 2018. protiv osam službenika iz graničnih carinskih ispostava.

U pomenutom periodu Odjeljenje za unutrašnju kontrolu je sprovelo 16 kontrola, po osnovu kojih su date preporuke u cilju efikasnijeg obavljanja radnih zadataka i naloženo je rukovodiocima organizacionih jedinica da preduzmu odgovarajuće mjere i radnje iz svoje nadležnosti u cilju unapređenja rada.

3.30. POGLAVLJE 30: VANJSKI ODNOSI

3.30.1.1. Svjetska trgovinska organizacija (STO)

U kontekstu STO, pitanje transparentnosti i izvještavanja je jedno od značajnijih. Notifikacije predstavljaju osnovni instrument kojim se obezbjeđuje transparentnost trgovinskih politika u okviru STO sistema i u pitanju je kontinuirana obaveza izvještavanja. Crna Gora kontinuirano dostavlja notifikacije, pa se, u skladu sa pomenutim, smatra jednom od aktivnijih STO članica (sve distriburane notifikacije su dostupne na sajtu STO). Notifikacije se razmatraju u okviru nadležnih radnih tijela STO i u kontekstu Crne Gore nije bilo primjedbi od strane članica. Takođe, vezano za princip transparentnosti, posebna stranica koja se odnosi na STO je dio zvaničnog web portala Ministarstva ekonomskog razvoja i ista se redovno ažurira od strane Ministarstva. Na taj način omogućeno je da sve neophodne informacije o Organizaciji budu dostupne na jednom mjestu.

U toku je tranzicioni period za implementaciju dijela odredbi koje se odnose na Sporazum o trgovinskim olakšicama⁹ – TFA. Vezano za TFA, Programom ekonomskih reformi 2020-2022. koji je usvojen 16. I 2020, u dijelu trgovine zadržana je prioritetna reformska mjera koja se odnosi na implementaciju mjera za olakšanje trgovine u skladu sa STO Sporazumom o trgovinskim olakšicama i CEFTA Dodatnim protokolom 5. Mjera predviđa nastavak aktivnosti iz oblasti trgovinskih olakšica koje su započete u 2019. i u najvećem dijelu je fokusirana na uspostavljanje Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema i uključivanje u SEED+.

Rješavanje sporova u okviru STO regulisano je *Dogovorom o pravilima i procedurama za rješavanje sporova (DSU)*¹⁰ i podjednako se primjenjuje na sve sporazume STO, bez obzira na razlike koje među njima postoje (bitno je napomenuti da protiv Crne Gore nije pokrenut nijedan spor). Crna Gora prepoznaje ulogu koju multilateralni trgovinski sistem STO, zasnovan na pravilima, treba da odigra u cilju obezbjeđenja sigurnosti i predvidljivosti multilateralnog trgovinskog sistema. Ovo posebno imajući u vidu da je Apelaciono tijelo od 11. XII 2019. prestalo sa radom zbog nedostatka kvoruma, usljed nemogućnosti usvajanja odluka o raspisivanju izbora za nove članove Apelacionog tijela, čime je direktno narušena drugostепенost sistema rješavanja sporova. Takođe, treba imati u vidu i stagniranje u rješavanju problema uzrokovano značajnim povećanjem unilateralnih trgovinskih mjera, na što ukazuju i izvještaji STO Sekretarijata. U skladu sa pomenutim, kao i u dijelu daljeg usaglašavanja svojih trgovinskih politika s EU, Crna Gora je u svojim izlaganjima na radnim

⁹ Veza notifikacija - *Notification of Category Commitments Under the Agreement on Trade Facilitation*. U pitanju je notifikacija sa konačnim datumima za implementaciju kategorija B i C iz sporazuma TFA (*Definitive date for implementation for categories B and C - G/TFA/N/MNE/1/Add.1*, 7 August 2019.). Pomenuta notifikacija je izrađena u saradnji sa EK i predstavlja značajan napredak u implementaciji obaveza u odnosu na notifikaciju koja je dostavljena 2017. (G/TFA/N/MNE/1).

¹⁰ Eng. Dispute Settlement Understanding.

tijelima STO podržala inicijativu za pronalaženje rješenja ovog problema („*Statement in Support of the Rules-Based Multilateral Trading System*“ - WT/GC/203). Takođe, na poziv Komesara EK za trgovinu, Fil Hogana, pridružila se Privremenom sporazumu o arbitraži („*Statement on a Mechanism for Developing, Documenting and Sharing Practices and Procedures in the Conduct of WTO Disputes*“ - JOB/DSB/1/Add.12/Suppl.4.).

Crna Gora prepoznaje ulogu koju multilateralni trgovinski sistem STO, zasnovan na pravilima, mora odigrati kad je riječ o odgovoru na globalnu zdravstvenu krizu (COVID-19). U skladu sa pomenutim tokom 2020. podržana su sljedeća dokumenta: Izjava kojom se ukazuje na negativan uticaj koji pandemija COVID-19 ima na građane i preduzeća, posebno ona koja djeluju kao mikro, mala i srednja preduzeća „*Statement on highlighting the importance of MSMEs in the Time of COVID-19*“ - WT/GC/215; Izjava koja ima za cilj da osigura kontinuiran prekogranični protok medicinskih proizvoda i ostalih esencijalnih roba i usluga „*Statement on COVID-19 and the Multilateral Trading System by Ministers Responsible for the WTO*“ - WT/GC/212; Dokument kojim se pozivaju članice STO da ne uvede ograničenja/restrikcije za hranu kupljenu u nekomercijalne svrhe od strane Svjetskog programa za hranu (*Proposal on agriculture export prohibitions or restrictions relating to the world food program WT/GC/W/810/Rev.2 TN/AG/46/Rev.2*).

Očekuje se da bi XII Ministarska konferencija - MC (koja bi trebalo da se održi krajem 2021) trebala rezultirati brojnim odlukama/inicijativama, ali i pomacima u nekim od aktuelnih pregovaračkih oblasti. U skladu sa pomenutim, značajno je napomenuti da Crna Gora uključila u inicijative kao što su¹¹: elektronska trgovina, jačanje domaće regulative u sektoru usluga, inicijativa o trgovini i ekološkoj održivosti, unapređenje olakšica za mala i srednja preduzeća te uvođenja tema olakšica u sektoru investicija polazeći od činjenice da je napredak međunarodne trgovine vezan za investicije i u tom smislu se usaglašava sa EU politikama u okviru STO. Podsjećamo da kada je u pitanju inicijativa o domaćoj regulativi u uslugama, STO članice su dogovorile da rezultate pregovora inkorporiraju u svoje Liste GATS obaveza kao dodatne obaveze u skladu sa članom XVIII GATS-a. U skladu sa pregovaračkom dinamikom, Crna Gora je STO Sekretarijatu već dostavila Indikativni nacrt Liste specifičnih obaveza u uslugama (referentni papir) kojim je dala podršku, kao i EU, prvom scenariju¹². Dokument je usklađen sa EU direktivom o uslugama koji je Crna Gora implementirala u svoje zakonodavstvo. Takođe, vezano za pregovore koji se odnose na sektor ribarstva i izmjene

¹¹ Inicijativa STO za olakšavanje ulaganja za razvoj koja se odnosi na investicije (*Joint Ministerial Statement on Investment* - WT/MIN(17)/59); Inicijativa o elektronskoj trgovini (*Joint Statement on Electronic Commerce* - WT/L/1056); Inicijativa o domaćoj regulativi u uslugama (*Joint Statement on Services Domestic Regulation* - WT/L/1059); Inicijativa o trgovini i ekološkoj održivosti (*Communication on Trade and Environmental Sustainability* - JOB/TE/67 i WT/CTE/W/249); Inicijativa o mikro, malim i srednjim preduzećima (*Informal Working Group on MSMEs Declaration on Micro, Small and Medium-Sized Enterprises-MSMES* - INF/MSME/4).

¹² Prvi scenario podrazumijeva da članica primjenjuje Odjeljak II Referentnog papira na sve sektore usluga.

Sporazuma o subvencijama i kompenzatornim mjerama, treba imati u vidu da je EU upoznata sa stavovima Crne Gore po ovom pitanju¹³.

Količinska ograničenja

Sva količinska ograničenja koja su na snazi u Crnoj Gori navedena su u notifikaciji o kvantitativnim restrikcijama G/MA/QR/N/MNE/2 od 10. XII 2020, koja je distriburana članicama STO u skladu sa Odlukom „*Decision on Notification Procedures for Quantitative Restrictions (G/L/59/REV.1)*”. Ista je razmatrana na STO Komitetu za pristup tržištu (*Committee on Market Access*) i dostupna je na sajtu STO.

Takođe, značajno je napomenuti da je u kontekstu COVID -19, u izvještajnom periodu Crna Gora, nije zabranila uvoz, izvoz i tranzit roba, niti uvela bilo kakva trgovinska ograničenja.

3.30.1.2. Najnoviji podaci o trgovini (uvoz i izvoz)

Aneks 1: Eksel tabela podataka spoljnotrgovinske robne razmjene Crne Gore, za period (januar – decembar 2020).

3.30.1.3. Roba dvostruke namjene

U cilju daljeg normativnog usaglašavanja sa propisima EU u oblasti kontrole izvoza roba dvostruke namjene Vlada je utvrdila Predlog zakona o kontroli izvoza robe dvostruke namjene 20. V 2020. nakon čega je upućen u skupštinsku proceduru.

Takođe, u toku je izrada Odluke o utvrđivanju nacionalne kontrolne liste robe dvostruke namjene kojom će se izvršiti potpuna harmonizacija nacionalnog propisa sa Delegiranom uredbom Komisije Council Regulation (EC) No. 2019/2199 od 17. X 2019.

Multilateralni režimi kontrole izvoza (Vasenar aranžman (WA), Australijska grupa (AG), Nuclear Suppliers Group (NSG), Missile Technology Control Regime (MTCR))

Međunarodni režimi kontrole izvoza (NSG, AG, MTCR, WA) pružaju okvir za sve države – čak i one koje nisu njihove članice – da uspostave sveobuhvatan, usklađen i razuman sistem kontrole spoljne trgovine strateškom robom koji će biti usklađen sa zahtjevima iz rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a 1540.

Tokom 2020. nadležni resor za oblast ekonomije je u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova pokrenulo inicijativu za članstvo u Australijskoj Grupi kao neformalnoj organizaciji organizovanoj 1985. radi smanjenja širenja biološkog i hemijskog oružja putem kontrole izvoza i uzajamne pomoći u usklađivanju državnih izvoznih propisa u oblasti koje se odnose na primjenu Konvencije o zabrani biološkog oružja i Konvencije o zabrani hemijskog oružja.

¹³ Članice STO su upoznate sa činjenicom da Crna Gora nije spremna da ukine subvencije za jačanje flote (s obzirom da ne ulazimo u zonu preloma i ugrožavanja resursa posebno ako se uzme u obzir starost i struktura flote), da podržavamo ukidanje subvencija za ilegalni, neprijavljeni i neregulisani ribolov (IUU), kao i da podržavamo stavove koje zastupa dio članica koji se odnose se na specijalan i poseban tretman tj. da u slučaju pomenutih pregovora članice posmatraju sa aspekta razvijenosti sektora.

Tokom novembra 2020. održan je prvi online sastanak s predstavnicima Australijske vlade, kao neformalno predsjedavajućom državom, gdje je crnogorska delegacija predstavila svoj zakonodavni sistem u oblasti kontrole izvoza kontrolisane robe.

Crna Gora nije članica NSG i MTCR.

Multilateralni režim kontrole izvoza - Vasenarski aranžman (WA)

Tokom 2020. nisu razmatrane kandidature na plenarnoj sjednici Vasenara.

3.30.1.4. Izvozni krediti

Investiciono razvojni fond (IRF) je formirao Radnu grupu, sa zadatkom izrade Nacrta uredbe o osiguranju izvoznih kredita od netržišnih rizika. S obzirom da je „osiguranje izvoznih kredita” potpuno nova oblast, javila se potreba za dodatnim analizama međunarodne prakse i iskustava u vezi sa osiguranjem izvoznih kredita, kao i analize finansijskog uticaja na budžet Crne Gore. U cilju izrade kvalitetnog teksta Uredbe, u skladu sa EU propisima, angažovani su eksperti agencije MARCO WIN s.r.o. Bratislava.

Ministarstvo finansija je 29. I 2020. dalo mišljenje na predlog teksta Uredbe o osiguranju izvoza od netržišnih rizika u kojem je istaklo da nema primjedbi na tekst Uredbe i sugerisano je da se Uredba proslijedi Agenciji za zaštitu konkurencije radi davanja mišljenja s aspekta regulative o državnoj pomoći. Nakon obraćanja Investiciono razvojnog fonda, Agencija je ustanovila da Predlog uredbe nije u skladu sa Zakonom o kontroli državne pomoći i o tome je obavijestila Fond (24. XI 2020). Trenutno se čeka pisano obrazloženje Agencije za zaštitu konkurencije koje odredbe Uredbe je potrebno korigovati i na koji način kako bi Uredba bila usklađena sa odredbama Zakona o kontroli državne pomoći.

IRF do sada nije izdavao izvozne kredite.

3.30.1.5. Sporazumi o slobodnoj trgovini (FTA)

Crna Gora pored Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), primjenjuje sporazume o slobodnoj trgovini (FTA) sa sljedećim zemljama koje nijesu članice EU (Ruskom Federacijom, potpisnicama CEFTA 2006 sporazuma, Turskom, Ukrajinom i EFTA zemljama):

- Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije („Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 1/01)
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini („Sl. list RCG”, broj 18/07)
- Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske („Sl. list CG- Međunarodni ugovori”, broj 3/09)
- Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Vlade Crne Gore i Vlade Ukrajine („Sl. list CG - Međunarodni ugovori”, broj 3/12)

- Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i EFTA zemalja („Sl. list CG- Međunarodni ugovori", broj 8/12)

Svi sporazumi su dostupni na linku: https://mek.gov.me/EN/WTO/LIBRARY/free_trade/

Vezano za obuhvat pobrojanih sporazuma, samo aktuelni Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ukrajinom predviđa pristup tržištu roba i usluga, dok se ostali FTA odnose na pristup tržištu roba.

Sporazum o slobodnoj trgovini sa Turskom

Predmet pregovora o izmjenama i dopunama Sporazuma o slobodnoj trgovini sa Turskom bio je pristup tržištu usluga i pristup tržištu poljoprivrednih proizvoda¹⁴. Vlada je 23. I 2020. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Protokola I Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske i Protokola III o trgovini uslugama Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske.

Revidirana PEM Konvencija

Na sastanku održanom 5. II 2020. u Briselu, ugovorne strane Regionale konvencije o Pan-Euro-Mediterranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe, među kojima i Crna Gora, su iskazale zainteresovanost za primjenu prelaznih pravila (pravila iz revidirane PEM Konvencije) o porijeklu robe u bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini.

S ovim u vezi, a nakon kontinuirane komunikacije tokom 2020, DG TAXUD je pripremio model odluke kojom bi se izmijenili Protokoli o pravilima o porijeklu robe i metodama administrativne saradnje u svim bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini koje Crna Gora primjenjuje sa ugovornim stranama PEM Konvencije, i to sa: EU, EFTA državama, CEFTA, Turska i Ukrajina.

Korišćenjem istog teksta osigurava se razvoj zone kumulacije porijekla robe zasnovane na revidiranim pravilima, ali na tranzicionoj osnovi, koja će se primjenjivati paralelno sa pravilima porijekla iz važeće PEM konvencije, sve do konačnog usvajanja revidirane Konvencije.

Takođe, u okviru priprema za primjenu prelaznih pravila (pravila iz revidirane PEM Konvencije) o porijeklu robe u bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini, tokom 2020. nastavljena je komunikacija sa EFTA Sekretarijatom vezano za izmjenu sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i EFTA država za dio sporazuma koji se odnosi na pravila porijekla robe. Predmet pregovora izmjena Aneksa o pravilima porijekla i metodama administrativne saradnje i izmjene tri sporazuma o poljoprivredi (Crna Gora-Island, Crna Gora-Švajcarska i Crna Gora-Norveška).

¹⁴ Vezano za dodatne koncesije za poljoprivredu, u skladu sa zaključcima sa sastanka Pododbora za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima (Brisel, 7. XI 2019.) Crna Gora je EK 12. XI 2019. dostavila liste proizvoda.

Projektovani datum početka primjene Protokola/Odluke i navedenih sporazuma o poljoprivredi je 1. IX 2021.

Pregovori u kontekstu novih sporazuma o slobodnoj trgovini

Crna Gora za sada ne planira da pregovara nove sporazume o slobodnoj trgovini.

3.30.1.5.1. CEFTA 2006 SPORAZUM

Na sastanku Vanrednog CEFTA Zajedničkog komiteta, održanom 25. II 2020. u Tivtu, usvojena je Odluka 1/2020 o olakšavanju trgovine voćem i povrćem. Ista ima za cilj da postigne međusobno olakšavanje trgovine kroz pojednostavljivanje inspekcija koje se odnose na sve postupke carinjenja za trgovinu voćem i povrćem između CEFTA Strana i smanjenje graničnih formalnosti u najvećem mogućem obimu - posebno korišćenjem metoda inspekcije zasnovanih na riziku i međusobnim priznavanjem sertifikata koje izdaje svaka CEFTA Strana, uspostavljanje sistema podataka i obavještenja između nadležnih organa CEFTA Strana uključenih u carinjenje robe u mjeri u kojoj to omogućava zakonodavstvo svake CEFTA Strane, uspostavljanje Registra profesionalnih operatora koji trguju voćem i povrćem u svakoj od CEFTA Strana, uzajamno priznavanje profesionalnih operatera koji su upisani u Registar profesionalnih operatora koji trguju voćem i povrćem druge CEFTA Strane i uspostavljanje zajedničke CEFTA Liste voća i povrća za koju su fitosanitarni sertifikati obavezni.

Imajući u vidu pojavu COVID-19, CEFTA Strane su usmjerene na usaglašavanju mjera za olakšavanje prevoza i trgovine osnovnim proizvodima. Shodno tome, formirano je CEFTA koordinaciono tijelo kojeg sačinjavaju CEFTA kontakt tačke i predstavnici Uprave carina. Aktivnosti se odnose na uspostavljanje tzv. zelenih prioriternih koridora na kojima se mora odobriti slobodan protok za neophodnu robu, razmjenu informacija o pošiljkama putem SEED-a (sistematska razmjena elektronskih podataka), kao i dostavljanje obavještenja o istima sanitarnim, fitosanitarnim i veterinarskim inspekcijama. Takođe, naponi se usmjeravaju na usaglašavanju sanitarnih mjera u pogledu tretmana vozača kamiona i ostalih učesnika u prevozu imajući u vidu različit pristup CEFTA Strana po ovom pitanju.

Shodno navedenom, na sastanku CEFTA koordinacionog tijela, održanom 10. IV 2020, CEFTA Strane su usvojile Zajedničku listu prioriternih roba („Prioritetna lista“) koje treba tretirati kao prioritete u odnosu na druge robe prilikom sprovođenja kontrola na granici. Lista sadrži tarifne oznake i naimenovanja robe iz oblasti hrane, hrane za životinje, lijekova, medicinskih sredstava i medicinske opreme. Lista se redovno ažurira u skladu sa potrebama CEFTA Strana. U realizaciji prioriternog režima prolaska preko graničnog prelaza („Zeleni CEFTA koridori“ i prioritetni pravci: GP Dobrakovo, GP Dračenovac, GP Ilino Brdo, GP Kula, GP Božaj i GP Slobodna zona Bar) za robe sa Prioritetne liste, učestvuju svi organi koji primjenjuju zakon na granici, u skladu sa svojim nadležnostima, kao i špedicije. Navedena obaveza je počela sa realizacijom od 16. IV 2020, a kompletne instrukcije u vezi sa

postupanjem sa robom su objavljene na internet stranici Uprave carina i Ministarstva ekonomskog razvoja.

Pozitivni rezultati prethodno navedenih aktivnosti u borbi protiv COVID-19 jasno su ilustrirani statistikama koje pokazuju da je 80% kamiona u regionu koristilo intra-CEFTA granične prelaze unutar "CEFTA zelenih koridora", a da je 20% onih koji su prevozili robu sa Prioritetne liste koristeći prednosti prioritetnog prolaska granice.

Došlo se do zaključka da bi povezivanje dva koncepta „zelenih koridora/traka” između EU i ZB6 zemalja, u smislu implementacije zajedničkih mjera na graničnim prelazima između ZB6 i EU bilo esencijalno, obzirom da je EU najvažniji trgovinski i investicioni partner CEFTA Strana. Navedeno je potvrđeno u zaključcima Samita lidera Zapadnog Balkana koji je održan u Zagrebu 6. V 2020. U prilog tome svjedoči i *Komunikacija Evropske komisije br. 685 od 28. X 2020.*¹⁵ koja se odnosi na dodatno unapređenje „zelenih traka”, a kako bi se ekonomija održala u cilju tokom pandemije izazvane pojavom COVID-19. Istom je predviđeno je da će Evropska komisija blisko saradivati sa Stalnim sekretarijatom Transportne zajednice kako bi olakšala koordinaciju i implementaciju mjera između EU i ZB6, a bez prejudiciranja posebnih kontrola robe ili transportnih radnika koji su suštinski i uobičajeno povezani sa prelaskom spoljnih granica jedinstvenog tržišta, odnosno carinske unije ili šengenskog prostora, a da bi EU zemlje članice trebale, u najvećoj mogućoj mjeri, primjenjivati smjernice za implementaciju navedene u ovoj Komunikaciji na svojim spoljnim granicama.

U cilju operacionalizacije obaveza publikovanih u posljednjoj Komunikaciji Evropske komisije do sada je održano pet sastanka za uspostavljanje „zelenih koridora/traka” između ZB6 i EU zemalja članica u periodu novembar 2020 - februar 2021. Na istima su dogovoreni granični prelazi na kojima je neophodno obezbijediti protok robe sa liste prioriternih medicinskih roba posebno uzevši u obzir kriterijum obima spoljnotrgovinskog prometa na ovim prelazima, razmijenjene su informacije o radnom vremenu carinskih administracija i graničnih ispekcija kojima se može pristupiti na <https://transparency.cefta.int/workinghours/>, a biće održani posebni tehnički sastanci o razmjeni informacija o pošiljkama kroz proširenje SEED-a s uključenim EU državama članicama.

Na sastanku Vanrednog CEFTA Zajedničkog komiteta, održanom 30. IV 2020. kroz Ministarske zaključke je dat akcenat na efikasan zajednički odgovor na izazove prouzrokovane širenjem COVID-19 i pohvaljen rad Strana i CEFTA Sekretarijata u cilju očuvanja neprekidnih trgovinskih tokova. Strane su takođe pozvale Evropsku komisiju da saraduje sa CEFTA-om i Transportnom zajednicom kako bi se olakšala povezanost i trgovinski tok između CEFTA-e i EU. Dostignuća CEFTA Strana u vezi sa primjenom

¹⁵ Dokument "Communication from the commission to the European Parkliament the European Council and the Council - upgrading the transport Green Lanes to keep the economy going during the COVID-19 pandemic resurgence"

trgovinskog stuba Višegodišnjeg akcionog plana za Regionalni ekonomski prostor su akcentovana i Strane su se obavezale da doprinesu razvoju ambiciozne trgovinske agende za period 2021 - 2024, usredsređene na olakšavanje trgovine robom i uslugama, elektronsku trgovinu i horizontalne trgovinske aktivnosti. Uzimajući u obzir važnost jačanja kapaciteta CEFTA Sekretarijata i njegovog pravilnog funkcionisanja, odobren je Izveštaj o izboru osoblja CEFTA Sekretarijata i upućen direktor Sekretarijata da zaključi ugovore s odabranim osobljem, u skladu s Odlukom Zajedničkog komiteta 2/2019. Takođe, pozdravljen je Memorandum o razumijevanju između CEFTA Sekretarijata i RCC Sekretarijata i data instrukcija CEFTA Sekretarijatu da potpiše dokument. Memorandumom se teži ka učvršćivanju strateškog partnerstva i identifikovanju i iskorišćavanju sinergije između dvije regionalne platforme uspostavljanjem okvira za pojačanu saradnju.

Održane su brojne radionice na temu SEED+ putem video konferencije. Istima su prisustvovali predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Uprave carina, Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Instituta za lijekove i medicinska sredstva.

U dijelu trgovine uslugama, sektor turizma je izabran kao pilot sektor za unapređenje regulatorne saradnje u uslugama, a podržan je i projekat o poboljšanju uslova regulatornog okvira za interregionalnu elektronsku trgovinu u regionu CEFTA.

Podržan je projekat koji se odnosi na CEFTA Komunikacionu strategiju i Akcioni plan. Komentari koji su dostavljeni na sinopsis projekta odnosili su se na veću uključenost CEFTA Strana u navedene aktivnosti imajući u vidu da je od krucijalnog značaja da svi uključeni subjekti budu aktivno uključeni u ovu aktivnost kojom se šira javnost informiše o zajedničkim dostignućima i samim tim povećava vidljivost postignutih rezultata.

Kick off sastanak GIZ-ovog projekta održan je putem video konferencije 28. VII 2020. koji se odnosi na *Support to regional economic integration*. Projekat je zvanično počeo u junu 2020. i trajaće do jula 2023. Isti obuhvata poboljšanu operacionalizaciju Dodatnog protokola 5 (AP5) kako bi se iskoristile već preduzete trgovinske reforme i olakšala prekogranična trgovina, a fokus je na primjeni programa uzajamnog priznavanja (ovlašćeni ekonomski subjekti i granična dokumenta) i primjeni zajedničkog upravljanja rizikom, operacionalizaciju Dodatnog protokola 6 (AP6) kako bi se stvorilo pogodnije poslovno okruženje za trgovinu uslugama, a fokus je na međuvladinoj saradnji radi poboljšanja usklađenosti domaćih propisa i procedura sa AP6; međuregionalnoj regulatornoj saradnji radi rješavanja trgovinskih prepreka koje je identifikovao privatni sektor i pojačano angažovanje privatnog sektora kako bi se izvukle veće koristi od olakšanih okvirnih uslova za trgovinu robom i uslugama, a fokus je na praćenju zasnovanom na dokazima radi praćenja sprovođenja reformi povezanih sa trgovinom; javno-privatnom dijalogu na regionalnom

nivou; promociji pogodnosti i mogućnosti koje se mogu dobiti od trgovinskih mjera i reformi podržanih u okviru projekta.

Imajući u vidu da je Moldavija u aprilu 2020. imenovala pregovarački tim za vođenje pregovora i zaključivanje Dodatnog protokola 7 o rješavanju sporova Sporazuma o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini, stvorili su se uslovi za otpočinjanje pregovora. Shodno navedenom, prva runda pregovora o zaključivanju CEFTA Dodatnog protokola 7 je održana 29. X 2020. Na istoj su pravni eksperti angažovani od strane CEFTA Sekretarijata predstavili postojeći pravni okvir, dvije opcije za pregovore, metodologiju i vremenski okvir za završetak pregovora. Specijalni sastanak sa ciljem definisanja daljeg toka pregovora, u smislu odabira jedne od ponuđenih opcija teksta Nacrta dodatnog protokola 7, održan je 21. XII 2020. Na istom su sve CEFTA Strane iznijele svoju poziciju u ovom dijelu. Sastanci pregovaračkih timova se održavaju na mjesečnom nivou.

Crna Gora je obavijestila CEFTA Sekretarijat o imenovanim kontakt osobama koje će biti zadužene za ažuriranje CEFTA baze podataka o uslugama i to prilikom svake izmjene pravnih akata. Dodatno, ova baza je u funkciji od 17. XII 2020, a osim povećanja transparentnosti njome se otvara mogućnost za nova ulaganja u regionu, posebno ako se uzme u obzir visok nivo liberalizacije tržišta usluga. Baza trenutno pokriva sektore finansija (komercijalno bankarstvo, osiguranje života, neživotno osiguranje i reosiguranje), elektronske komunikacije (fiksne, mobilne i internet), distribuciju (maloprodaja i veleprodaja), kompjuterske usluge, usluge u građevinarstvu, zdravstvene usluge, turizam (usluge u hotelima, turističke agencije i tour operatori i turističke vodiče), saobraćaj (vazdušni, pomorski, drumski i željeznički) i profesionalne usluge (revizija, arhitektura, inženjerstvo i pravne usluge). Ista je dostupna na <https://transparency.cefta.int/itip/trade-in-services>. Za cjelokupnu koordinaciju po ovom pitanju je zaduženo Ministarstvo ekonomskog razvoja, a resori nadležni za navedene sektore će biti u obavezi da redovno ažuriraju bazu podataka u slučaju suštinskih izmjena pravnih akata ili donošenja novih, što će se automatski reflektovati u STO bazi podataka za usluge.

Na sastanku CEFTA Zajedničkog komiteta, održanom 16. XII 2020. su, kroz Ministarske zaključke, je usvojena *Odluka 2/2020 o uspostavljanju zajedničkog logotipa za CEFTA ovlašćene privredne subjekte* i *Odluka 3/2020 o CEFTA Otvorenom fondu*.

3.30.1.6. Ostali sporazumi u oblasti trgovine

Sporazumi o ekonomskoj saradnji

Ministarstvo ekonomskog razvoja zaduženo je za pregovaranje i zaključivanje Sporazuma o ekonomskoj saradnji. Trenutno Crna Gora ima na snazi 22 Sporazuma o ekonomskoj saradnji.

Potpisani sporazumi o ekonomskoj saradnji dati su u sljedećoj tabeli:

SPORAZUMI O EKONOMSKOJ SARADNJI			
	Sporazum	Država	Sporazum Potpisan / Stupio na snagu
1.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Savjeta Ministara Republike Albanije o ekonomskoj saradnji	Albanija	potpisan: 24. II 2015. stupio na snagu: 20. XI 2015.
2.	Sporazum o ekonomskoj i trgovinskoj saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Argentine	Argentina	potpisan: 6. VI 2016 stupio na snagu: 17. I 2017.
3.	Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Republike Austrije o privrednoj, poljoprivrednoj, industrijskoj, tehničkoj i tehnološkoj saradnji	Austrija	potpisan: 12. X 2001. (preuzet sukcesijom)
4.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžan o ekonomskoj saradnji	Azerbejdžan	potpisan: 16. IX 2011. stupio na snagu: 3. X 2012.
5.	Sporazum između Republike Crne Gore i Republike Bugarske o ekonomskoj saradnji	Bugarska	potpisan: 30. V 2007. stupio na snagu: 30. V 2007.
6.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Češke o ekonomskoj i industrijskoj saradnji	Češka	potpisan: 27. IV 2011. stupio na snagu: 22. IX 2011.
7.	Član 8 Dugoročnog sporazuma o ekonomskoj saradnji i trgovinskoj razmjeni između Federativne Narodne	Grčka	potpisan: 1. X 1960. (preuzet sukcesijom)

	Republike Jugoslavije i Kraljevine Grčke		
8.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Hrvatske o ekonomskoj saradnji	Hrvatska	potpisan: 19. II 2013. stupio na snagu: 1. X 2013.
9.	Sporazum o ekonomskoj i trgovinskoj saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade Regije Abruco (Republika Italija)	Regija Abruco (Republika Italija)	potpisan: 13. XII 2011. nije stupio na snagu
10.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Katara o ekonomskoj, komercijalnoj i tehničkoj saradnji	Katar	potpisan: 17. II 2009. stupio na snagu: 18. IX 2009.
11.	Sporazum između Vlade Republike Crne Gore i Vlade Narodne Republike Kine o ekonomskoj i trgovinskoj saradnji	NR Kina	potpisan: 29. VIII 2006 (preuzet sukcesijom)
12.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Mađarske o ekonomskoj saradnji	Mađarska	potpisan: 3. X 2008. stupio na snagu: 29. III 2012.
13.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Makedonije o ekonomskoj saradnji	Makedonija	potpisan: 22. X 2010. stupio na snagu: 14. IX 2011.
14.	Ugovor o privrednoj saradnji (NJEMAČKA)	Njemačka	potpisan: 10. III 1956. (preuzet sukcesijom)
15.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Slovenije o ekonomskoj saradnji	Slovenija	potpisan: 5. IX 2011. stupio na snagu: 28. IV 2012.

16.	Sporazum između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Kraljevine Španije o ekonomskoj i industrijskoj saradnji	Kraljevina Španija	potpisan: 20. XI 1986 (preuzet sukcesijom)
17.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Srbije o ekonomskoj saradnji	Srbija	potpisan: 29. X 2009. stupio na snagu: 10. IX 2010.
18.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o ekonomskoj saradnji	Turska	potpisan: 11. XII 2009 stupio na snagu: 25. XI 2010
19.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Ujedinjenih Arapskih Emirata o ekonomskoj saradnji	UAE	potpisan: 6. X 2011. stupio na snagu: 30. VII 2012.
20.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Rumunije o ekonomskoj saradnji	Rumunija	potpisan: 27. XI 2013. stupio na snagu: 14. V 2014.
21.	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Slovačke o ekonomskoj saradnji	Slovačka	potpisan: 25. III 2014. stupio na snagu: 9. VII 2015.
22.	Sporazum o ekonomskoj, industrijskoj i tehničkoj saradnji između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Belgijsko-luksemburške ekonomske unije	Belgija	potpisan u Briselu, 17. V 1967. (preuzet na osnovu sukcesije)
23.	Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj saradnji između SRJ i Švajcarske Konfederacije	Švajcarska	potpisan 21. XI 2001. (preuzet na osnovu sukcesije)

U cilju unapređenja bilateralnih ekonomskih odnosa između Crne Gore i Ujedinjenih Arapskih Emirata, druga sjednica Mješovite komisije za ekonomsku saradnju održana je od 3 - 4. III 2020. u Dubaiju. Održavanje Komisija dalo je dodatni podsticaj unapređenju bilateralnih ekonomskih odnosa Crne Gore sa UAE, što je rezultiralo potpisivanjem Protokola kojim su definisani modaliteti saradnje u oblastima koje su prepoznate kao obostrano korisne.

Ministarstvo ekonomskog razvoja trenutno pregovara Sporazume o ekonomskoj saradnji sa Južnom Korejom i Egiptom, a pokrenuta je i inicijativa za započinjanje pregovora sa Izraelom povodom Sporazuma o ekonomskoj saradnji.

Nacrt Sporazuma o partnerstvu, trgovini i saradnji između Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske i Crne Gore

U kontekstu Bregzita, britanska strana uputila je krajem 2018. Nacrt sporazuma o partnerstvu, trgovini i saradnji između Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske i Crne Gore, koji se odnosi na regulisanje odnosa između dvije države (prije svega ekonomskih i trgovinskih) u slučaju istupanja Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije (UK) iz EU bez dogovora.

U tom kontekstu vođeni su tehnički razgovori kako bi se sagledao nacrt dokumenta, koji predstavlja izmjene i dopune određenih djelova Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i EU (SSP). Izmjene SSP-a su urađene po principu „mutatis mutandis“, što znači da sadrži sve ranije dogovorene stavove u okviru važećeg SSP-a, dok su djelovi tj. procesi koji se odnose na EU isključeni (npr. proceduralna pitanja koja nisu bitna za bilateralne odnose, pitanje prenošenja pravne tekovine i sl).

EU je upoznata s razgovorima koje UK vodi s državama Zapadnog Balkana, kao i s ponuđenim nacrtom odnosno njegovom formom. Bilo koji ugovor nije mogao stupiti na snagu sve dok je VB obavezana sporazumima EU s Crnom Gorom, što je prestalo da važi tek 1. I 2021. Takođe, crnogorskoj strani je ukazano da u slučaju ulaska u pregovore treba voditi računa da se ne povrijede obaveze koje proističu iz SSP, kao ni budući dogovor EU-VB.

Nova runda pregovora nije zakazana, jer nijesu sprovedene neophodne unutrašnje procedure, kako bi se Vladi uputila Osnova za vođenje pregovora. Taj postupak je započet u februaru 2020. kada su, kako je to propisano, zatražena zvanična mišljenja od svih ministarstava na inovirani tekst sporazuma (budući da sporazum predstavlja izmjene i dopune određenih djelova Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i EU).

3.30.1.7. Bilateralni investicioni sporazumi

Sporazumi o međusobnoj promociji i zaštiti investicija (BIT) teže stvaranju stabilnog okvira za investicije i boljem korišćenju ekonomskih resursa. Oni definišu uslove za investiranje između zemalja, omogućavanje transfera sredstava, pravo na subrogaciju, nadoknadu u slučaju eksproprijacije i rešavanja sporova između investitora i zemalja, uključujući

rešavanje sporova između samih zemalja. Crna Gora ima 23 Bilateralna investiciona sporazuma trenutno na snazi i više od polovine je zaključeno sa državama članicama EU.¹⁶

Crnogorski BIT-ovi uglavnom uključuju glavne mehanizme zaštite investitora. Većina BIT-ova uključuje tzv. odredbu nacionalnog tretmana koja podrazumijeva isti tretman stranih i domaćih investitora. Samo BIT sa Francuskom ne sadrži takvu odredbu. Svi BIT-ovi uključuju FET odredbu (odredbu koja se odnosi na fer i pravičan tretman), kao i odredbu koja se odnosi na eksproprijaciju. Skoro svi crnogorski BIT-ovi sadrže takozvanu „sunset klauzulu“ ili „survival klauzulu“, koja se odnosi na zaštitu investitora u slučaju raskida BIT-a. Skoro svi crnogorski BIT-ovi imaju određen period važenja, uglavnom 10 godina. Svi BIT-ovi podrazumijevaju automatsko obnavljanje, što znači da se produžavaju na uzastopne periode uglavnom od 10 godina, sve dok jedna od strana pismeno ne obavijesti drugu stranu o svojoj namjeri da raskine Sporazum, 6-12 mjeseci unaprijed.

Svi BIT-ovi Crne Gore, osim BIT-a sa Francuskom, podrazumijevaju isključenje odredbe MFN-a za postojeće sporazume o slobodnoj trgovini, carinske unije, zajednička tržišta ili monetarnu uniju ili slične sporazume. Postojanje takve odredbe „Regional Economic Integration Exception“ važno je u procesu pridruživanja EU. REIO klauzulom definiše se da prava i obaveze proistekle iz članstva u ekonomskoj uniji, carinskoj uniji, zoni slobodne trgovine, monetarnoj uniji ili drugim oblicima međunarodne saradnje ne utiču na prava i obaveze proistekle iz posebnog Sporazuma o uzajamnoj promociji i zaštiti investicija. U BIT-ovima nisu navedeni tzv. osjetljivi sektori.

Kada Crna Gora postane članica EU, svi BIT-ovi potpisani sa državama članicama EU prestaće da se primjenjuju. BIT-ovi potpisani s trećim zemljama biće otkazani ili pregovarani "šest mjeseci prije datuma pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji" ili "danom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji", u zavisnosti od odredbi pojedinačnih BIT-ova.

Crna Gora će nastaviti sa reformom postojeće mreže BIT-ova sa ciljem usklađivanja sa standardima EU i najboljom međunarodnom praksom. S tim u vezi, jedan od glavnih nacionalnih prioriteta biće pregovaranje Sporazuma o zaštiti i promociji investicija između Crne Gore i EU i finalizacija aktivnosti na razvoju novog BIT modela.

Sa ciljem definisanja investicione komponente u Akcionom planu za uspostavljanje Zajedničkog regionalnog tržišta 2021-2024, sprovedene su brojne konsultacije na regionalnom nivou kroz aktivnosti Zajedničke radne grupe SEEIC-CEFTA za investicije, kao i na nacionalnom nivou kroz rad međuresorne Radne grupe za sprovođenje RIRA-e. Pored toga, Ministarstvo ekonomskog razvoja u saradnji sa nadležnim institucijama dalo je

¹⁶ U okviru I priloga izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za period 1. januar 2019 – 1. novembar 2019. godine u okviru Aneksa dokumenta za pregovaračko poglavlje 30 – Vanjski odnosi, koji je Vlada usvojila 19. XII 2019, dostavljena je tabela svih BIT-ova koji su trenutno na snazi.

komentare o investicionoj komponenti revidiranog Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište 2021-2024.

U okviru investicione komponente Akcionog plana za uspostavljanje zajedničkog regionalnog tržišta 2021-2024, na samitu u Sofiji usvojeni su i regionalni standardi za pregovaranje BIT-ova u skladu sa standardima EU i najboljom međunarodnom praksom. Regionalni standardi će služiti kao smjernice za ekonomije ZB prilikom pregovaranja ili ponovnog pregovaranja međunarodnih investicionih sporazuma i primjenjivaće se u skladu sa ciljevima svake ekonomije ZB pojedinačno. Ovi standardi predstavljaju važnu prekretnicu u definisanju zajedničkih standarda regionalne politike koji se odnose na zaštitu investitora, pristup tržištu i ciljeve održivog razvoja.

Takođe, Crna Gora je trenutno u procesu reforme postojeće mreže bilateralnih investicionih sporazuma i definisanja novog BIT modela koji će uspostaviti balans između zaštite prava investitora i državnih interesa i pune usaglašenosti sa standardima EU i najboljom međunarodnom praksom. Na osnovu komentara dobijenih od predstavnika međuresorne Radne grupe za definisanje BIT modela, advokatska kancelarija koju je angažovalo Ministarstvo ekonomije pripremila je prvi nacrt novog BIT modela. U cilju dobijanja preporuka na prvi nacrt BIT modela, Ministarstvo ekonomije je sprovelo niz konsultacija sa predstavnicima Svjetske banke, UNCTAD-a i OECD-a. Konsultacije sa advokatskom kancelarijom su u završnoj fazi.

Uspostavljanje zajedničkog regionalnog tržišta doprinijeće prepoznavanju regiona ZB6 na mapi globalnih investitora koji žele da smanje udaljenost do tržišta EU i diverzifikuju svoje dobavljače, stvarajući tako nova radna mjesta. Konkretno, aktivnosti koje su planirane u sklopu investicione komponente Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište ZB 2021-2024, podrazumijevaju sledeće:

- ❖ Sprovođenje regionalne kampanje za promociju investicija kroz saradnju regionalnih agencija za promociju investicija;
- ❖ Razvijanje regionalnih kriterijuma i procedura za mehanizme skrininga na nivou ekonomija ZB6 – u cilju brze reakcije na kritična pitanja o stranim direktnim investicijama na osnovu standarda i politike EU, a uzimajući u obzir pojedinačne ekonomije i prioritete regiona ZB6;
- ❖ Privući nove investicije u održive regionalne lance vrijednosti za region ZB6;
- ❖ Zaključiti međunarodne sporazume o promociji i zaštiti investicija (IIA) između EU i svake od šest ekonomija zapadnog Balkana.

3.30.1.8. Kimberli proces

Crna Gora podržava glavni cilj šeme sertifikovanja procesa u Kimberliju, čime sprečava protok grubih dijamanta koje pobunjenički pokreti koriste za finansiranje ratova protiv legitimnih vlada.

Proces daljeg usaglašavanja sa propisima EU u ovoj oblasti Crna Gora je podržala na način da je u tokom 2020. pripremljen nacionalni propis kojim se uskladila sa *Commission Implementing Regulation (EU) 2019/1189 of 8 July 2019 amending Council Regulation (EC) No 2368/2002 implementing Kimberley Process certification scheme for the international trade in rough diamonds*.

3.30.1.9. Razvojna politika i humanitarna pomoć

Normativni okvir

Skupština je 4. III 2020, donijela je Zakon o potvrđivanju Sporazuma o statusu između Crne Gore i Evropske unije o aktivnostima koje sprovodi Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu u Crnoj Gori („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 3/20). Ovim sporazumom postavlja se adekvatan okvir za saradnju Evropske unije i država potpisnica, u okviru kojeg će Crnoj Gori biti pružena pomoć u oblasti upravljanja granicom i eventualnim kriznim situacijama koje se odnose na pojačani priliv migranata sa Bliskog Istoka i konfliktnih područja, što je nepredvidljivog karaktera i zahtjeva blagovremeno i stručno reagovanje. Takođe, sporazum će omogućiti da crnogorski granični policijski službenici dobiju odgovarajuću ekspertsku podršku, obuke, te tehničku pomoć.

Donijeti su sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o osposobljavanju i usavršavanju pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica („Sl. list CG“, broj 81/20), Pravilnik o osposobljavanju članova Koordinacionog i Opštinskog tima za zaštitu i spašavanje („Sl. list CG“, broj 81/20) i Pravilnik o bližem načinu organizovanja i sprovođenja provjere znanja i vještina pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica i obrascu uvjerenja o njihovom osposobljavanju i usavršavanju u oblasti zaštite i spašavanja („Sl. list CG“, broj 81/20).

Bilans ostvarenih rezultata

Operativno-komunikacioni centar 112 (OKC 112) Direktorata za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova, od 1. I do 31. XII 2020. primio je 208.914 poziva i koordinirao sa 14 akcija spašavanja u planinama, u kojima je spašeno 16 osoba (8 crnogorskih i 8 stranih državljana).

U sklopu Pilot projekta civilne napredne regionalne koordinacije u hitnim situacijama, koji se realizuje u okviru NATO programa „Naukom za mir i bezbjednost“ izrađena je i objavljena 112 MNE aplikacija za hitne pozive i informisanje korisnika. Ova aplikacija omogućava OKC- u 112 da posjeduje informativnu aplikaciju za korisnike, kao i mogućnost boljeg lociranja i spašavanja korisnika preko iste aplikacije.

U okviru projekta „3 WATCH OUT – Trilateralni model civilne zaštite: Putevi, instrumenti i izazovi za našu bezbjednost“, koji finansira Evropska unija u sklopu IPA INTERREG Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija – Italija nabavljeni su bespilotna letilica (dron), analitički mobilni set za mjerenje kvaliteta vode, hidrološka stanica za mjerenje nivoa i brzine površine vode i oprema za zaštitu i spašavanje od požara, ukupne vrijednosti 77.015,40 eura. Oprema treba da ojača kapacitete Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a, Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju i Agencije za zaštitu prirode i životne sredine kada je u pitanju preventivno djelovanje na smanjenju rizika od katastrofa, prije svega požara na otvorenom prostoru i poplava.

U sklopu projekta „Nepogode ne poznaju granice“, koji finansira Evropska unija u okviru Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija 2014-2020, nabavljena je oprema za zaštitu i spašavanje od poplava u vrijednosti od 5.050,97 eura za Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a i službe zaštite i spašavanja iz Podgorice, Bara i Ulcinja.

Nabavljeno je kombi vozilo za Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a vrijednosti 22.562 eura, u sklopu projekta „Budimo pripremljeni“, koji se finansira u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora.

Šest službenika Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a završilo je obuku na temu „Procjena potreba nakon katastrofe i okvir za oporavak“, u organizaciji Svjetske banke, u periodu od 3-7. II 2020. u Sarajevu. Ovu obuku završile su i dvije profesorice sa Građevinskog fakulteta Univerziteta Crne Gore. Cilj ove obuke bio je da se obuču i uspostavi grupa stručnjaka koja će biti sposobna da sprovede procjenu potreba nakon katastrofa.

Online obuku – SPHERE-a priručnik (Humanitarna povelja i minimalni standardi u humanitarnom djelovanju), u organizaciji Inicijative za pripremljenost i prevenciju katastrofa u jugoistočnoj Evropi – DPPI SEE uspješno su završila 3 službenika Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a, 2 volontera Crvenog krsta Crne Gore i jedan predstavnik NVO Mreže za afirmaciju radioamaterskog pokreta – MARP. Cilj obuke bio je unapređenje znanja stručnjaka iz regiona jugoistočne Evrope o SPHERE humanitarnoj povelji i minimalnim standardima u humanitarnom djelovanju i rad na stvaranju grupe regionalnih trenera.

Pružanje humanitarne pomoć

Radi saniranja posljedica zemljotresa, koji je pogodio Albaniju 21. IX 2019, a u kontekstu organizovanja donatorske konferencije Evropske komisije za prikupljanje sredstava za pružanje pomoći Republici Albaniji, Vlada je 6. II 2020. opredijelila sredstva u iznosu 100.000 eura, a izmjenama zaključka sa sjednice od 27. VIII 2020. odlučeno je da se preusmjere sredstva u ukupnom iznosu od 500.000 eura.

Radi saniranja posljedica zemljotresa, koji je pogodio Hrvatsku 22. III 2020, Vlada je odlučila da pruži humanitarnu pomoć Hrvatskoj. Humanitarna pomoć od strane Ministarstva

unutrašnjih poslova uručena je 24. III 2020. i sastojala se od: šatora za 4 osobe – 30 komada; ćebadi – 200 komada; radijatora – 200 komada; vreći za spavanje – 250 komada; podmetača za spavanje – 100 komada.

Pružena je pomoć Bosni i Hercegovini u vidu slanja tri protivpožarna aviona tipa „air tractor“ Avio-helikopterske jedinice MUP-a, radi gašenja požara otvorenih prostora iz vazduha u opštini Konjic, 11. IV 2020.

Potpisivanjem Standardnog administrativnog aranžmana između Vlade i Kancelarije UNDP-a za Višepartnerski uzajamni fond koji je potpisan 9. XI 2020, Vlada je uputila 10.000 USD Republici Haiti za borbu protiv kolere.

Takođe, snažan zemljotres pogodio je Hrvatsku 29. XII 2020, a Vlada je 30. XII 2020. donijela odluku da uputi novčanu pomoć u iznosu od 50.000 eura.

Primanje pomoći

Direktorat za zaštitu i spašavanje MUP-a koordinirao je primanje humanitarne pomoći, koja je upućena Crnoj Gori radi ublažavanja epidemije korona virusa. U pitanju je pomoć koju je Crna Gora primila kroz Mehanizam Unije za civilnu zaštitu od Austrije, Estonije, Slovenije i Češke Republike, bilateralno od Bugarske i Hrvatske, kao i iz posebnog – rescEU instrumenta Mehanizma Unije za civilnu zaštitu. Ministarstvo vanjskih poslova je koordiniralo veliki broj donacija radi ublažavanja epidemije korona virusom.

TABELARNI PRIKAZ DONIRANE OPREME KOJU JE KOORDINIRAO DIREKTORAT ZA ZAŠTITU I SPAŠAVANJE MUP-a POVODOM PANDEMIJE COVID-19

R. br	Datum	Donator	Vrsta opreme	Naziv opreme	Količina kom/l	Vrijednost u eurima	Ukupna vrijednost donacije	Krajnji korisnik donacije
1.	7. V 2020.	Vlada Republike Austrije (preko Mehanizma Unije za civilnu zaštitu)	Posteljine, peškiri i medicinska oprema	Posteljina	720	2.858,40	24.681,60 €	Peškiri i posteljine - Direktoratu za zaštitu i spašavanje, Dezinfekciono sredstvo i rukavice - Montefarmu
				Peškiri	1.800	4.644,00		
				Rukavice	100.000	3.000,00		
				Dezinfekciono sredstvo za ruke	84 kanistra 1680 l	14.179,20		
2.	11. V 2020.	EU (rescEU instrument Mehanizam)	Zaštitne maske	Zaštitne maske FFP2	10.000	54.135,11	54.135,11 €	Cjelokupna donacija prosljeđena

		a Unije za civilnu zaštitu)						Montefarmu
3.	12. V 2020.	Vlada Republike Hrvatske (bilateralno)	Medicinska oprema	Hirurške maske	50.000	19.821,00	43.871,00 €	Cjelokupna donacija prosljeđena Montefarmu
				Med. alkohol	2.000 l	18.500,00		
				Viziri	1.000	1.850,06		
				Zaštitne naočari	2.000	3.699,94		
4.	26. V 2020	Vlada Republike Bugarske (bilateralno)	Medicinska oprema	Zaštitna medicinska oprema	200 kompleta	42.00	8.400,00 €	Cjelokupna donacija prosljeđena Montefarmu
5.	12. VI 2020.	Vlada Republike Estonije (preko Mehanizma Unije za civilnu zaštitu)	Ćebad, posteljine i dezinfekciona sredstva	Posteljine	300	5.364,00	23.552,00 €	Posteljine i ċebad - Direktoratu za zaštitu i spašavanje , Dezinfekcion a sredstva - Montefarmu
				Ćebad	300	2.988,00		
				Dezinf. sredstva za ruke	2.000 l	11.520,00		
				Dezinf. sredstva za površine	1.000 l	3.680,00		
6.	8. VII 2020.	EU (rescEU instrument Mehanizma Unije za civilnu zaštitu)	Zaštitne maske	Zaštitne maske FFP2	10.000	14.251,89	14.251,89 €	Cjelokupna donacija prosljeđena Montefarmu
7.	7. VIII 2020.	EU (rescEU instrument Mehanizma Unije za	Zaštitne maske	Zaštitne maske FFP2	17.000	46.750,00	46.750,00 €	Cjelokupna donacija prosljeđena Montefarmu

		civilnu zaštitu)						
8.	11. IX 2020.	Vlada Republike Slovenije (preko Mehanizma Unije za civilnu zaštitu)	Zaštitne maske i sredstva za dezinfekciju	Zaštitne maske	100.000	80.000,00	101.040,00 €	Cjelokupna donacija ostavljena Direktoratu za zaštitu i spašavanje
				Dezinf.sredstva za ruke	2.500 l	10.000,00		
				Dezinf. sredstva za površine	480 kg EKOCID	11.040,00		
9.	14. X 2020.	EU (rescEU instrument Mehanizma Unije za civilnu zaštitu)	Medicinska oprema	Zaštitne maske FFP2	25.000	81.750,00	163.500,00 €	Cjelokupna donacija prosljeđena Montefarmu
				Hirurški mantili (jednokratni)	15.000	81.750,00		
10.	15. XII 2020.	Vlada Češke Republike (preko Mehanizma Unije za civilnu zaštitu)	Medicinska oprema	Zaštitne maske FFP2	30.000	61.329,54	192.864,85 €	Cjelokupna donacija prosljeđena Kliničkom centru Crne Gore
				Zaštitne rukavice	30.000	1.419,78		
				Zaštitna odijela	5.000	118.712,12		
				Kaljače	10.000	11.403,41		
UKUPNA VRIJEDNOST DONACIJA U 2020. GODINI IZNOSI							673.046,45 €	

3.31. POGLAVLJE 31: VANJSKA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

3.31.1. Zajednička vanjska i bezbjednosna politika

Crna Gora ostaje aktivan promoter politike otvorenih vrata NATO-a, sa posebnim fokusom na aspirante sa Zapadnog Balkana, pa je, u tom duhu pozdravila činjenicu da je Sjeverna Makedonija zvanično postala 30. članica Alijanse 27. III 2020.

Crna Gora je i dio projekta EU za Zapadni Balkan o hibridnim rizicima, pa je, nakon okončanja faze 1 - ispunjavanje odgovora na Upitnik o hibridnim rizicima, pristupljeno preduzimanju daljih koraka ka mapiranju zajedničkih projekata koje bi EU mogla ekspertski i finansijski podržati. Navedeno je sprovedeno tokom posjete kolega iz EU koji su boravili u Podgorici 5. III 2020.

Kao dio širih napora u borbi protiv sajber i hibridnih prijetnji, Crna Gora je, kao članica Evropskog centra izvrsnosti za suprotstavljanje hibridnim prijetnjama u Helsinkiju, u saradnji sa pomenutim centrom u periodu 20 - 21. I 2020. organizovala obuku na temu suprotstavljanja miješanju u izborne procese.

Takođe, Crna Gora ostaje aktivna u nadgradnji regionalne saradnje na polju bezbjednosti i kroz redovno učešće u regionalnim inicijativama kao što su Američko Jadranska povelja (A5) i Jadranska trilateralala.

Crna Gora je 19. V 2020. putem video linka učestvovala na sastanku političkih direktora ministarstava vanjskih poslova i odbrane država članica i posmatrača Američko-jadranske povelje (A5). Crna Gora je učestvovala na drugom, neformalnom sastanku političkih direktora ministarstava vanjskih poslova A5 26. X 2020. u online formatu. Takođe, sastanak ministara vanjskih poslova A5 održan je putem video linka 16. XII 2020. Na sastanku je usvojena zajednička izjava, u kojoj je naglašena posvećenost daljem napretku u pogledu evropskih i evroatlantskih integracija regiona.

Sprovođenje sankcija i restriktivnih mjera

Nastavljen je trend 100% usklađenosti, odnosno Crna Gora se uskladila svaki put kad je bila pozvana sa zahtjevima za usklađivanje sa deklaracijama, pozicijama HRVP i odlukama Savjeta o restriktivnim mjerama.

Na liniji usaglašavanja sa odlukama Savjeta EU u pogledu uvođenja restriktivnih mjera, Vlada je, 19. III 2020. donijela Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije 2014/145/ZVBP od 17. III 2014, 2014/151/ZVBP od 21. III 2014., 2014/238/ZVBP od 28. IV 2014, 2014/265/ZVBP od 12. V 2014, 2014/308/ZVBP od 28. V 2014, 2014/455/ZVBP od 11. VII 2014, 2014/475/ZVBP od 18. VII 2014, 2014/499/ZVBP od 25. VII 2014, 2014/508/ZVBP od 30. VII 2014, 2014/658/ZVBP od 8. IX 2014, 2014/801/ZVBP od 17. XI 2014, 2014/855/ZVBP

od 28. XI 2014, 2015/241/ZVBP od 9. II 2015, 2015/432/ZVBP od 13. III 2015. i 2015/1524/ZVBP od 14. IX 2015. i 2016/359/ZVBP od 10. III 2016. i 2016/1671/ZVBP od 15. IX 2016. i 2016/1961/ZVBP od 8. XI 2016. i 2017/445/ZVBP od 13. III 2017. i 2017/1386/ZVBP od 25. VII 2017. i 2017/1418/ZVBP od 4. VIII 2017., 2017/1561/ZVBP od 14. IX 2017., 2017/2163/ZVBP od 20. XI 2017, 2018/392/ZVBP od 12. III 2018, 2018/706/ZVBP od 14. V 2018, 2018/1085/ZVBP od 30. VII 2018, 2018/1237/ZVBP od 12. IX 2018, 2018/1930/ZVBP od 10. XII 2018, 2019/95/ZVBP od 21. I 2019, 2019/415/ZVBP od 14. III 2019. i 2019/416/ZVBP od 14. III 2019. u odnosu na djelovanja koja podrivaju ili ugrožavaju teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Ukrajine („Sl.list CG“, broj 34/20).

Saradnja s međunarodnim organizacijama

Saradnja s Ujedinjenim nacijama

U izvještajnom periodu, dostavljani su izvještaji o implementaciji relevantnih konvencija iz domena razoružanja i kontrole naoružanja. Pored navedenog, informisano je redovno u skladu sa Rezolucijama UN. Dostavljani su izvještaji u skladu sa rokovima izvještavanja Ujedinjenih nacija za 2020, kao i finansijske kontribucije prema određenim mirovnim misijama, organizacijama i konvencijama.

Crna Gora ostaje posvećena promovisanju uloge žena u miru i bezbjednosti, kao i implementaciji Rezolucije 1325 SB UN. Trenutno se radi na izradi Završnog izvještaja o realizaciji aktivnosti iz Akcionog plana za implementaciju Rezolucije SBUN 1325- žene, mir i bezbjednost, za period 2019-2020, kao i na novom Programu sprovođenja za period 2021-2022. Stepen realizacije aktivnosti iz Programa za 2019-2020. godinu je preko 90%.

Takođe, Ministarstvo odbrane je krajem 2020, u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova, podržalo inicijativu Republike Italije koja ima za cilj obezbjeđivanje efikasnije podrške i zaštite osnovnih prava djece koja žive u zonama sukoba (2019-2023), a koja se zasniva na Deklaraciji o sigurnim školama, kao i na Fakultativnom protokolu o učešću djece u oružanim sukobima uz Konvenciju UN-a o pravima djeteta.

Kontrola naoružanja

Crna Gora je učestvovala na 28. i 29. sastanku Stalne radne grupe Podregionalne konsultativne komisije (PRKK), Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja koji su održani od 4 - 7. II 2020. u Bosni i Hercegovini i 9. IX 2020. koji je realizovan putem VTC. U sklopu sastanaka izvršnih tijela po SPKN realizovano je i učešće na sastancima PRKK i to na 64. i 65. sastanku koji su održani od 5- 6. III 2020. u Beču i 7. X 2020. putem VTC .

Bilateralna saradnja po pitanju poslova kontrole naoružanja je nastavljena sa Njemačkom i u toku 2020, sprovođenjem bilateralnog sastanka između Verifikacionih centara Njemačke i Crne Gore 18. XI 2020.

U julu 2020, Crna Gora je zvanično preuzela polugodišnje predsjedavanje Podregionalnom konsultativnom komisijom Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja (Član IV Dejtonskog sporazuma). Svoje predsjedavanje je započela organizovanjem 29. sastanka Stalne radne grupe u onlajn formatu, 9. IX 2020. Drugi događaj u crnogorskoj organizaciji je bio 65. sastanak Podregionalne konsultativne komisije organizovan 7. X 2020. koji je takođe bio organizovan u onlajn formatu. Na sastanku, između ostalog, usvojena je Odluka o obustavi inspeksijskog režima o podregionalnoj kontroli naoružanja zbog pandemije COVID-19.

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine, malokalibarskim i lakim oružjem i municijom, 2019 - 2025. za 2019, usvojen je 30. IV 2020.

Drugi dvogodišnji sastanak OEBS-a o implementaciji dokumenata za SALW i SCA, u organizaciji njemačkog predsjedavanja FSC, održan je 13. i 14. X 2020, takođe onlajn. Fokus sastanka je bio na procjeni implementacije OEBS-ovih dokumenata o malom i lakom naoružanju (SALW) i skladištima konvencionalnog naoružanja (SCA), što predstavlja godišnju obavezu svih zemalja učesnica.

Vlada je, 16. I 2020, usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za neproliferaciju oružja za masovno uništenje (2016-2020), za 2019.

Vlada je 5. III 2020. usvojila je Odgovore na pitanja strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti na Drugi nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti. Odgovori su postavljeni na zaštićenoj internet stranici Konvencije.

Vlada je 5. XI 2020. usvojila je Četvrti nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Zajedničke Konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom, koji je dostavljen sekretarijatu Konvencije i postavljen na zaštićenoj internet stranici ove Konvencije.

Ministarstvo vanjskih poslova otpočelo je proces izrade novog strateškog dokumenta za suzbijanje HBRN prijetnji i rizika te širenja oružja za masovno uništenje i sredstava za njihovu isporuku. Novim strateškim dokumentom predviđeno je dalje unapređenje pravnog regulisanja ove oblasti, kao i jačanje nacionalnih kapaciteta za sveobuhvatan odgovor na HBRN i proliferacione prijetnje i rizike. U tom cilju, Vlada je 6. XI 2020. donijela Odluku o izmjeni odluke o obrazovanu Nacionalnog koordinacionog tijela za neproliferaciju oružja za masovno uništenje.

Crna Gora je učestvovala je na drugom ministarskom sastanku u okviru francusko-njemačke inicijative za suzbijanje ilegalne trgovine malim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na prostoru Zapadnog Balkana.

Crna Gora je, u skladu sa ustaljenom praksom, u roku dostavila godišnje izvještaje o implementaciji konvencija iz oblasti razoružanja i kontrole naoružanja - Konvencije o biološkom oružju (BWC), Konvencije o konvencionalnom oružju (CWC) i pratećih protokola, Konvencije o kasetnoj municiji (CCM) i Otavske konvenciju (APLC).

Delegacija Regionalnog sekretarijata EU CBRN Centra za izvrsnost za Jugoistočnu i Istočnu Evropu, boravila je 27. II 2020. u posjeti Crnoj Gori, povodom pripreme organizovanja CBRN donatorskog sastanka u Podgorici. Sastanak prvobitno planiran za drugi, a potom, usljed mjera uvedenih u cilju suzbijanja COVID-19 pandemije, odgođen za četvrti kvartal (ponovno odgođen usljed složene epidemiološke situacije). Sastanak, koji će se održati kada to dozvole epidemiološke okolnosti, okupiće korisnike i potencijalne donatore iz CBRN domena, te pružiti platformu za presjek ostvarenih rezultata i potreba Crne Gore u navedenoj oblasti. Prilikom posjete delegacija imala sastanak sa članovima nacionalnog tijela za neproliferaciju oružja za masovno uništenje, te, zajedno s predstavnicima Ministarstva vanjskih poslova, održala sastanak sa EU delegacijom u Podgorici i predstavnicima ambasada potencijalnih zemalja donatora.

Delegacija MVP je učestvovala na Generalnoj konferenciji Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), koja održana u Beču, od 21. do 25. IX 2020. Takođe, predstavnici naše države su redovno učestvovali na svim sastancima Borda guvernera IAEA, koji se održavaju četiri puta godišnje u sjedištu organizacije, kao i svim drugim ključnim sastancima. U okviru sprovođenja Ugovora o neproliferaciji nuklearnog oružja (NPT), Sporazuma o zaštitnim mjerama, Dodatnog protokola i Protokola o malim količinama, Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju dostavljena su četiri nacionalna izvještaja i izjava o nuklearnim materijalima u Crnoj Gori (XXXI,XXXII, XXXIII i XXXIV). Usljed COVID-19 pandemije inspekcija Međunarodne agencije za atomsku energiju koja je planirana bila da se održi u decembru 2020. odložena je i biće realizovana u narednom periodu.

Predstavnici Crne Gore su tokom 2020. uzeli učešće na svim sastancima Pripremne komisije Ugovora o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnog testiranja (CTBTO), kao i radnim grupama Komisije.

U pogledu Organizacije za zabranu hemijskog oružja (OPCW), crnogorski predstavnici su uzeli učešće na prvom dijelu 25. zasjedanja Konferencije država članica, koje je održano 30. XI i 1. XII 2020.

Crna Gora je nastavila da aktivno učestvuje u aktivnostima implementacije Bečkog dokumenta 2011. Crna Gora je kao vodeća nacija realizovala evaluacijsku posjetu na teritoriji Gruzije u periodu od 25 - 27. II 2020. uz učešće predstavnika Ujedinjenog Kraljevstva, kao gosta inspektora. U periodu od 17 - 22. II 2020. jedan pripadnik VCG je učestvovao u inspeksijskom timu Hrvatske u inspekciji na teritoriji Bosne i Hercegovine. Sve prethodno navedene aktivnosti su rezultat međusobne koordinacije i saradnje u sklopu NATO ACDC i VCC.

U skladu sa odredbama Bečkog dokumenta 2011, Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja – DAYTON i godišnjeg kalendara OEBS-a po pitanju jačanja i izgradnje mjera bezbjednosti i povjerenja, Ministarstvo odbrane je uspješno razmijenilo godišnje informacije iz svoje nadležnosti o glavnim sistemima naoružanja i vojnoj opremi.

Ljudska prava

Crna Gora je i 2020. nastavila sa aktivnostima u cilju zaštite i promocije ljudskih prava kroz aktivno učešće u radu ključnih tijela i komiteta UN-a. Učestvovala je u radu Trećeg komiteta Generalne skupštine UN. Takođe, učestvovala je u radu tri redovna zasijedanja Savjeta za ljudska prava (HRC) (mart, jun i septembar), kao i u radu sesija Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR-a) u okviru trećeg ciklusa (januar i novembar).

Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović učestvovao je na segmentu na visokom nivou 43. zasijedanja Savjeta za ljudska prava u Ženevi, 24. II 2020.

Crna Gora učestvovala na ministarskom okrugom stolu „Bezbjednost novinara i pitanje nekažnjivosti“, 9. XII 2020, održanom na marginama Svjetske konferencije o slobodi štampe (WPFC), u organizaciji Holandije i UNESCO-a.

Saradnja sa OEBS-om

U Tirani je 4-5. II 2020. održana Konferencija o borbi protiv antisemitizma u regionu OEBS-a, na kojoj je, u ime Crne Gore, učestvovao Mehmed Zenka, tadašnji ministar za ljudska i manjinska prava Crne Gore.

U Beču je, 17. i 18. II 2020. održan Prvi pripremni sastanak 28. Ekonomsko-ekološkog foruma OEBS-a, koji, uz Drugi pripremni, prethodi ključnom godišnjem sastanku u okviru II dimenzije OEBS-a. U skladu sa prioritetima albanskog predsjedavanja OEBS-om, tema Prvog pripremnog sastanka bila je „Promocija bezbjednosti, stabilnosti i ekonomskog rasta u regionu OEBS-a putem srpečavanja i borbe protiv korupcije kroz inovacije, povećanu transparentnost i digitalizaciju“.

U okviru ukrajinskog predsjedavanja Forumom za bezbjednosnu saradnju (FSC), 10. VI 2020. organizovana je IX godišnja diskusija o implementaciji OEBS-ovog Kodeksa ponašanja u političko vojnim aspektima bezbjednosti (putem VTC).

Godišnje pregledna bezbjednosna konferencija (ASRC), najznačajniji OEBS-ov događaj za podsticanje dijaloga u oblasti regionalnih bezbjednosnih izazova, održana je onlajn 23-25. VI 2020. sa fokusom na „Izgradnju stabilnosti kroz dijalog“. Crna Gora imala istupanje u okviru prve sesije o transnacionalnim izazovima.

Na OEBS-ovoj konferenciji na visokom nivou „Dobro upravljanje i borba protiv korupcije u digitalnom vremenu: Jačanje principa transparentnosti, integriteta i pouzdanosti“ koja se održala 6-7. VII 2020, učešće je uzela Suzana Pribilović, tadašnja ministarka javne uprave Crne Gore.

U organizaciji albanskog predsjedavanja održana je, 14-15. IX 2020, u VTC formatu, Konferencija OEBS-a na visokom nivou protiv terorizma „Efikasna partnerstva protiv terorizma i nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu“.

Mediterranska konferencija OEBS-a „Promocija bezbjednosti u mediteranskom regionu OEBS-a kroz održivi razvoj i ekonomski rast“ održana je 3. XI 2020, u online formatu.

Centralni OEBS-ov događaj bio je 27. Ministarski savjet ministara OEBS-a, koji je održan u online formatu u organizaciji albanskog predsjedavanja Organizacijom, 4. XII 2020. Ministarski savjet okupio je više od 50 ministara vanjskih poslova država učesnica, koji su razmijenili mišljenja o situaciji u regionu OEBS-a, rastućim izazovima sa kojima se Organizacija suočava, a koji su dodatno usložnjeni zdravstvenom krizom.

Tokom 2020, Ministarstvo odbrane je ispunilo sve obaveze iz svoje nadležnosti u skladu sa Kalendarom implementacije aktivnosti Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju – OEBS, u domenu kontrole naoružanja i razoružanja. U vezi sa tim, Ministarstvo odbrane je dostavilo godišnje izvještaje/informacije i popunilo tražene upitnike, u domenu svoje nadležnosti, po sljedećem:

- Odgovori na Upitnik o Kodeksu ponašanja u političko–vojnim aspektima bezbjednosti-CoC;
- Odgovori na Upitnik o protivpješadijskim minama- APLM;
- Razmjena informacija o malom oružju i lakom naoružanju-SALW;
- Razmjena informacija o transferima konvencionalnom naoružanju-CAT.

Takođe, predstavnici Ministarstva odbrane su učestvovali na sljedećim sastancima održanim u virtuelnom formatu: sastancima Neformalne radne grupe Strukturnog dijaloga, sastanku o primjeni Kodeksa ponašanja u političko vojnim aspektima bezbjednosti, sastancima Neformalne radne grupe za SALW Foruma za bezbjednost, kao i na dvogodišnjem sastanku procjene primjene OEBS-ovih dokumenata o SALW-u.

Pored prethodno navedenog, dostavljene su i informacije o kontakt osobama i godišnji kalendar OEBS-a o pitanjima vezanim za poslove kontrole naoružanja, vojnim aktivnostima, smanjenju rizika uzrokovanih vojnim aktivnostima i prijetnjama, funkcionisanju i održavanju komunikacione mreže OEBS-a i drugim tehničkim i administrativnim informacijama. Razmjena informacija je realizovana putem OEBS Komunikacione mreže 15. XII 2020, a informacije o godišnjem kalendaru i kontakt osobama su realizovane do 12. XI 2020. preko OEBS Komunikacione mreže i Ministarstva vanjskih poslova.

Saradnja sa ODIHR

U skladu sa dinamikom rada OEBS-a, održavaju se redovni kontakti sa Kancelarijom za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR).

ODIHR je, u skladu sa svojim mandatom i zvaničnim pozivom crnogorskih vlasti, angažovala Misiju za procjenu potreba (NAM) za parlamentarne izbore u Crnoj Gori, koji su održani 30. VIII 2020. Cilj ove Misije bila je procjena predizbornog ambijenta i priprema za izborni proces, i u skladu sa izvršenom procjenom, donošenje odluke o angažovanju izborne posmatračke misije i njenom formatu. Na osnovu Misije, donijeta je odluka o angažovanju Izborne posmatračke misije (16 dugoročnih i 100 kratkoročnih posmatrača). Iako je postojalo duboko uvjerenje da je uspješno angažovanje ovako brojne posmatračke misije moguće, pandemija COVID-19, tj. mogućnost povećanja transmisije virusa usljed ulaska ovolikog broja posmatrača, uslovlila je donošenje odluke o promjeni formata misije. U skladu sa tom odlukom, kratkoročni posmatrači nisu bili angažovani, već je Misiju činio tim međunarodnih eksperata i 10 akreditovanih dugoročnih posmatrača.

Tadašnji ministar vanjskih poslova Srđan Darmanović sastao se 28. VIII 2020. s potpredsjednicom Parlamentarne skupštine OEBS-a i specijalnom koordinatorkom za kratkoročnu posmatračku misiju OEBS-a za parlamentarne izbore u Crnoj Gori, Margaretom Cederfelt (Margareta Cederfelt).

Izborna posmatračka misija je dan nakon izbora, 31. VIII 2020, objavila Preliminarni izvještaj.

ODIHR je 14-15. IX 2020. organizovala dvodnevni onlajn sastanak sa državnim organima, nacionalnim institucijama za ljudska prava i civilnim sektorom u Crnoj Gori na temu nalaza i preporuka ODIHR-a datih nakon posjete ekspertskeg tima ODIHR-a Crnoj Gori u avgustu 2018, a tokom koje su ispitali u kojim okolnostima djeluju branioci i braniteljke ljudskih prava u našoj zemlji.

Saradnja sa Savjetom Evrope

Crna Gora je, kao i do sada, i tokom 2020. održavala redovne kontakte i sadržajnu komunikaciju sa Savjetom Evrope, odnosno, Programskom kancelarijom SE u Podgorici.

Ministar Darmanović govorio je, 4. XI 2020, na online Ministarskoj konferenciji Savjeta Evrope koja se održala u okviru grčkog predsjedavanja.

3.31.2. Zajednička bezbjednosna i odbrambena politika – kapaciteti za doprinos

Strategijski i normativni okvir

U 2020. akcenat je dat na implementaciji Akcionih planova koji definišu aktivnosti za sprovođenje strategija u cilju postizanja utvrđenih strateških i operativnih ciljeva.

U cilju razvoja efikasnog i održivog nacionalnog bezbjednosnog sistema Crne Gore, u dijelu usklađivanja normativnog okvira za razvoj odbrambenih sposobnosti, Skupština u 2020. donijela je: Zakon o vojno-obavještajnim i bezbjednosnim poslovima; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tajnosti podataka i Odluku o upućivanju pripadnika Vojske Crne Gore u sastav snaga Sjevernoatlantskog saveza za brzo reagovanje (NRF).

U 2020. Vlada je donijela sljedeća dokumenta:Uredbu o uslovima i načinu korišćenja nepokretnih i pokretnih stvari za posebne namjene za potrebe odbrane; Uredbu o kriterijumima za izbor, pripremanje, obuku i opremanje pripadnika operativne jedinice za zaštitu i spašavanje i policije i zaposlenih u organima državne uprave za učešće u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu; Uredbu o izmjenama i dopunama Uredbe o zaradama lica u službi u Vojski Crne Gore; Odluku o utvrđivanju visine novčane naknade pripadnika Vojske Crne Gore za vrijeme učešća u NATO misiji u Republici Irak (NMI) i Odluku o visini novčane naknade za oštećenje organizma i za slučaj smrti pripadnika Vojske Crne Gore, operativne jedinice za zaštitu i spašavanje i policije i zaposlenog u organu državne uprave za vrijeme učešća u međunarodnim snagama, mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu.

Crna Gora, kao punopravna članica NATO, je harmonizovala nacionalni sa NATO procesom odbrambenog planiranja (NDPP). U julu 2020, Ministarstvo odbrane je usvojilo Interna pravila o planiranju odbrane u Ministarstvu odbrane i Vojski Crne Gore. Ovim pravilima se uredio proces planiranja odbrane u Ministarstvu i Vojski, upravljanje procesom planiranja odbrane i njegovo usklađivanje sa drugim procesima planiranja i prihvaćenim međunarodnim obavezama Crne Gore. Takođe, Ministarstvo odbrane koordiniše izradu nacionalnih odgovora na NATO Upitnik o planiranju odbrambenih sposobnosti, kao dio petog koraka u procesu NATO planiranja odbrambenih sposobnosti.

U skladu sa Zakonom o zaključivanju međunarodnih ugovora, tokom 2020, potpisana su ukupno četiri dokumenta, i to:

- Ugovor Ministarstva odbrane Crne Gore i Republike Turske o prodaji i kupovini vojnih uniformi za potrebe Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore za 2020, potpisan 20. V 2020;
- Nota o pristupanju Memorandumu o razumijevanju između Vlada Kraljevine Švedske i Republike Finske, Štaba vrhovnog komandanta Savezničke komande za transformaciju, kao i Vrhovnog štaba savezničkih snaga za Evropu, u vezi pružanja podrške zemlje domaćina za izvršavanje NATO operacija/vježbi/sličnih vojnih aktivnosti, potpisana 14. I 2020;
- Sporazum o zaštiti tajnih podataka između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Letonije, potpisan 24. IX 2020;
- Protokol o saradnji u oblasti izgradnje integriteta u sektoru odbrane između Ministarstva odbrane Crne Gore i Centra za integritet u sektoru odbrane Kraljevine Norveške, potpisan 19. V 2020.

Ministarstvu odbrane je krajem decembra 2020. dostavljen od strane NATO prijedlog NATO Priručnika za reagovanje u kriznim situacijama 2021, na osnovu kojeg će se izvršiti ažuriranje Kataloga nacionalnih mjera za odgovor na mjere Sjevernoatlantskog saveza za odgovor na krize. Po izradi Kataloga, krajem 2021, biće omogućena kvalitetna priprema i

učešće svih elemenata sistema na predstojećoj NATO vježbi kriznog upravljanja „CMX 22“, što će doprinijeti daljem razvoju nacionalnog sistema kriznog upravljanja. Proces pripreme za vježbu je otpočeo u 2020, a nacionalni predstavnici Crne Gore su učestvovali na dvije do sada održane planske konferencije.

Upravljanje civilnim krizama

Bilans ostvarenih rezultata

Operativno-komunikacioni centar 112 (OKC 112) Direktorata za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova, od 1. I do 31. XII 2020. primio je 208.914 poziva i koordinirao sa 14 akcija spašavanja u planinama, u kojima je spašeno 16 osoba (kojih 8 crnogorskih i 8 stranih državljana).

U sklopu Pilot projekta civilne napredne regionalne koordinacije u hitnim situacijama koji se realizuje u okviru NATO programa „Naukom za mir i bezbjednost“ izrađena je i objavljena 112 MNE aplikacija za hitne pozive i informisanje korisnika. Ova aplikacija omogućava OKC-u 112 da posjeduje informativnu aplikaciju za korisnike, kao i mogućnost boljeg lociranja i spašavanja korisnika preko iste aplikacije.

Viškovi naoružanja i eksplozivnih sredstava (NATO fond povjerenja i ITF fond)

U izvještajnom periodu, količine ubojnih sredstava smanjene su za 105,55 tona. Viškovi ubojnih sredstava rješavani su kroz programe NATO fond povjerenja (*NATO Trust Fund*) i ITF fond (*International Trust Fund*).

NATO fond povjerenja (NATO Trust Fund)

Ministarstvo odbrane je u saradnji sa NATO fondom povjerenja završilo projekat uništavanja municije velike razorne moći. Kroz dvije faze, uništeno je 459,48 tona od čega 27,36 tona u 2020, čime je ovaj program zvanično završen.

ITF fond (International Trust Fund)

U okviru ITF fonda, a u skladu sa Ugovorom o neutralizaciji ubojnih sredstava od 11.06.2019. godine i Aneksom 2 predmetnog ugovora od 22.10.2020. godine, planirano je da se uništi ukupno 125,54 tone ubojnih sredstava. Do sada je ukupno uništeno 96,07 tona ubojnih sredstava, od čega 78,19 tona u 2020.

Uništavanje neeksplozivnih ubojnih sredstava (NUS) –

U 2020, policija je pronašla 22 tone neeksplozivnih ubojnih sredstava. Pronađeno je 10 kasetnih bombi i uništeno uz partnersku pomoć, čime je ova aktivnost završena.

U sklopu projekta koji Direktorat za zaštitu i spašavanje realizuje sa Međunarodnim fondom povjerenja (ITF), a koji finansira State Department (SAD) završeno je uništavanje 42.016 kilograma NUS-a, koji je prikupljen u prethodnom periodu.

Završen je projekat čišćenja teritorije Crne Gore od kasetne municije, koji je realizovan u saradnji sa Norveškom narodnom pomoći. Tom prilikom je očišćeno 1.850.900m², a pronađeno je i uništeno 88 komada kasetne municije (bombica).

Međunarodna organizacija PCM – *Praedium Consulting* sa Malte u saradnji sa Engleskim koledžom OCN – *Credit4Learning* realizovala je obuku za službenike Odsjeka za NUS. Obuku su uspješno završila 3 službenika za nivo 2 i 3 i 2 službenika za nivo 3+ podvodno. Obuka je finansirana sredstvima Vlade SAD.

CMX

Crna Gora je tokom 2020. kontinuirano, u skladu s utvrđenim planom rada, učestvovala u aktivnostima za pripremu simulacione vježbe upravljanja u kriznim situacijama (Crisis Management Exercise – CMX) za 2022. Tokom vježbe će biti testirane procedure konsultacija i donošenja političkih i vojnih odluka, kako unutar saveza tako i sa partnerskim zemljama, a u skladu sa fiktivnim scenarijom, čijem uobličavanju će Crna Gora nastaviti da doprinosi.

Upravljanje vojnim krizama

NATO misije i aktivnosti

U skladu sa planom NATO-a o povlačenju trupa iz Avganistana, Crna Gora je 16. IX 2020. okončala svoj angažman u ovoj misiji povratkom XII kontingenta od 32 pripadnika Vojske Crne Gore. Crna Gora je od 2010. učestvovala u misijama NATO-a u Avganistanu, najprije ISAF, a zatim *Resolute Support Mission*. Crna Gora takođe, finansijski podržava održivost Avganistanskih snaga bezbjednosti (ANDSF) sa po 400.000 dolara na godišnjem nivou (u periodu 2015-2017, kao i u periodu od 2017-2020). Kao odgovorna NATO saveznica, Crna Gora je donijela odluku o nastavku finansiranja avganistanskih bezbjednosnih snaga u iznosu od 400.000 dolara do 2024.

Crna Gora je nastavila sa aktivnim doprinosom misiji KFOR, a na osnovu odluke Skupštine iz jula 2018. o učešću pripadnika VCG u NATO misiji na Kosovu. U oktobru 2020. angažovan je štabni oficir na poziciji zamjenika načelnika za inženjeriju u Odjeljenju za inženjeriju i planove u komandi misije u Prištini. Dodatno, Ministarstvo odbrane učestvuje sa civilnim licem na dužnosti Savjetnika za ljudske resurse u NATO timu za vezu, pri komandi operacije u Prištini (NALT – *NATO Advisory Liaison Team*).

Skupština je u 17. XII 2019. usvojila odluku kojoj je predviđeno upućivanje do dva pripadnika Vojske u NATO misiju u Iraku. koji bi obavljali štabne poslove u Misiji čime bi Crna Gora dala doprinos u izgradnji stabilnosti i bezbjednosti Republike Irak. U toku su pripreme za upućivanje prvog pripadnika VCG, kada se za to stvore uslovi.

Ostale NATO aktivnosti

Crna Gora je, od decembra 2018. aktivna u okviru borbene grupe Pojačanog isturenog prisustva NATO-a, pod komandom Kanade i time doprinosi politici odvratanja i odbrane

Alijanse. U junu 2020, Crna Gora je u okviru borbene grupe u Letoniji, pod komandom Kanade, uputila četiri artiljerijska izviđača i jednog štabnog oficira. Peta rotacija, u okviru koje je angažovano jedno inženjersko odjeljenje (10 pripadnika), raspoređena je u Letoniji u decembru 2020.

U cilju doprinosa NATO strukturi snaga (NFS) Crna Gora je opredijelila jedan pješadijski vod za doprinos NATO snagama visoke spremnosti za brzo reagovanje (VJTF) u rotaciji 2020-2022. Vod VCG je u sastavu italijanskog bataljona, u okviru turske brigade.

EU misije

Evropska unija je u decembru 2008. formirala pomorske snage EU NAVFOR Somalija i pokrenula pomorsku operaciju „EU NAVFOR ATALANTA" kao odgovor na rastući nivo piraterije i oružanih pljački na morskome prostoru tzv. „Roga Afrike" i u Indijskom okeanu. U protekloj godini je angažovano ukupno četrnaest pripadnika VCG, od toga dva oficira na savezničkim brodovima za rad u štabu, dok je dvaneastočlani tim za zaštitu snaga (AVPD) bio angažovan na zaštiti broda.

VCG učestvuje u misiji EUTM Mali od maja 2014, sa jednim logističkim oficijom koji je angažovan na dužnosti vođe instruktorskog logističkog tima, koji vrši obuku pripadnika OS Republike Mali, sa mandatom od šest mjeseci. U ovoj misiji, ukupno do sada, učestvovalo je 12 oficira VCG. U protekloj godini jedan oficir VCG je bio angažovan u ovoj misiji u periodu od 8. III 2020. do 23. IV 2020. nakon čega je misija privremeno prekinuta zbog pandemije COVID-19.

UN misije

VCG učestvuje u misiji UN MINURSO u Zapadnoj Sahari od novembra 2016. Angažovanje po rotaciji traje dvanaest mjeseci. U toku 2020. u ovoj misiji bio je angažovan jedan pripadnik VCG. U decembru 2020. Ministarstvo odbrane je izvršilo rotaciju oficira u okviru UN misije u Zapadnoj Sahari-MINURSO, upućivanjem žene oficira u ovu misiju, a podržavajući UN politiku koja se odnosi na veću zastupljenost žena u procesima izgradnje mira.

Administrativni kapaciteti

Vježbe i obuke

Najveći izazov tokom 2020. bilo je planiranje i realizacija obuka zbog pandemije COVID-19, što je značajno uticalo da se planirane aktivnosti realizuju u manjem obimu od planiranog. Osim pandemije, jedan od ključnih problema u procesu obuka je i nedostatak adekvatnog vježbovno-strelišnog prostora za realizaciju obuke i vježbi, taktičkih vježbi sa bojevim gađanjima i izvršenja artiljerijskih gađanja.

Najveći broj aktivnosti obuke u zemlji realizovan je u Centru za obuku, kao nosiocu osnovne obuke, u cilju stvaranja potrebnog i kvalitetnog oficirskog, podoficirskog i vojničkog kadra, sposobnog da realizuje postavljene zadatke. Glavne realizovane aktivnosti bile su:

- Osnovni kurs oficira obrazovanih na civilnim fakultetima, sa dvije grupe;
- Osnovni podoficirski kurs, sa dvije grupe;
- Osnovna obuka vojnika, sa dvije grupe;
- Dobrovoljno služenje vojnog roka;
- CLS kursevi i
- Obuka pripadnika VCG za učešće u međunarodnim misijama (EUTM, MINURSO, KFOR).

Nakon osnovne obuke, koja je realizovana u Centru za obuku, nastavljeno je sa stručno-specijalističkim sadržajima individualne obuke u jedinicama Vojske Crne Gore i isti su realizovani u cilju osposobljavanja za definisane specijalnosti.

Tokom 2020, po prvi put organizovan je i realizovan Kurs kvalifikacija za prijem u Pomorski odred u trajanju od devet mjeseci. U selekciji kandidata i na samom kursu značajnu podršku je pružio instruktorski tim Velike Britanije.

Vojska Crne Gore je u 2020. dobila i prvog sertifikovanog operatera za navođenje taktičke avijacije, ali i četvoricu sertifikovanih isturenih artiljerijskih osmatrača za samostalno navođenje artiljerijske vatre. Obuka je realizovana u saradnji sa centrima za obuku u Sloveniji i Hrvatskoj.

Obuka pripadnika Vazduhoplovstva Vojske Crne Gore, u 2020, bila je usmjerena na osposobljavanje pilota i inženjera-tehničara za izvršavanje zadataka i uvođenje novih vazduhoplova u operativnu upotrebu. Ista je realizovana kroz redovne oblike obučavanja u zemlji, ali i kroz usavršavanja na kursovima u Španiji, Francuskoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Njemačkoj.

Tokom protekle godine je nastavljeno sa unapređivanjem poznavanja stranih jezika i izvršeno je testiranje 294 pripadnika Ministarstva i Vojske po programu ALCPT, što je porast od 11,8% u odnosu na 2019. Navedena testiranja su prvenstveno realizovana sa licima koja su participirala za učešće u misijama, ali i upućivanje na obrazovanje i stručno usavršavanje u inostranstvu.

Kao posebnu aktivnost po pitanju testiranja i verifikacije poznavanja engleskog jezika treba istaći angažovanje Test tima Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u januaru i septembru 2020. Ukupno je testirano 80 kandidata/kandidatkinja. Vojska Crne Gore ima za cilj da u narednom periodu formira nacionalni STANAG 6001 test tim za testiranje znanja iz engleskog jezika po STANAG 6001. U toku je priprema pilot testa od strane nacionalnog STANAG tima, uz pomoć članova STANAG test timova iz Velike Britanije i Bosne i Hercegovine.

Pandemija COVID-19 je značajno uticala na učešće pripadnika Vojske Crne Gore u međunarodnim vježbama. I pored otkazivanja ili odlaganja većine planiranih međunarodnih vježbi zbog pandemije COVID-19 od strane organizatora, Vojska Crne Gore se, u skladu sa nastalom situacijom, težišno angažovala na izvođenju vježbovni aktivnosti u Crnoj Gori, s ciljem održavanja spremnosti iz domena planiranja i izvođenja operacija i pružanja pomoći civilnim strukturama u borbi protiv pandemije.

Pripadnici Vojske su u izvještajnom periodu učestvovali na dvije vježbe u inostranstvu i jednoj vježbi u Crnoj Gori od odobrenih 19 međunarodnih vježbi zemalja članica NATO i Partnerstva za mir.

Vježba pod nazivom „*MIR 20/1*“ izvedena je od 3 - 7. II 2020, na Poligonu „Gašinci“ u Hrvatskoj. Vježba je izvedena na kraju zajedničke obuke sa pripadnicima Oružanih snaga Hrvatske u čijem kontingentu su pripadnici Vojske Crne Gore izvršavali zadatke u misiji „ResoluteSupport“ u Avganistanu. Ova vježba predstavljala je krunu obuke i završno ocjenjivanje spremnosti kontingenta za izvršavanje zadataka u misiji.

Vježba „*SOF LIVEX CARPATHIAN EAGLE 20*“ u okviru BCHOD inicijative, odgovora na krize (NonArticle V Crises Response Operations) izvedena je 24. - 25. IX 2020, na Vojnom poligonu „Cinču“ u Rumuniji. Vježba je imala za cilj provjeru sposobnosti jedinica i komandnog kadra Oružanih snaga Republike Rumunije i ostalih partnerskih zemalja u sastavu NATO CJTF (*Combined Joint Task Force*), do nivoa bataljona, u svim segmentima odgovora na krizne situacije. Koncept vježbe obuhvatio je jedinice specijalnih snaga sa zadatkom angažovanja na ponovnoj uspostavi mira u naseljenom mjestu izvodeći operacije širokog spektra.

U vremenu od 2 - 5. XI 2020, u širem reonu Pljevalja izvedena je Vježba „Odlučan odgovor 20“ (*DECISIVE RESPONSE 20*) sa ciljem ocjenjivanja 1. pješadijskog voda 1. pješadijske čete 1. pješadijskog bataljona, po NATO programu za ocjenjivanje kopnenih snaga (*CREVAL*), koji je angažovan u sastavu NATO snaga za brzi odgovor (*NRF*) – Združene snage vrlo visoke spremnosti (*Very High Readiness Task Force – VJTF*) u 2021. Zaključak vježbe je bio da 1. pješadijski vod može sa uspjehom izvršavati sve postavljene zadatke u okviru VJTF.

Pored navedenih zadataka bitno je napomenuti i druge zadatke koji su usmjeravali proces obuke, a odnose se na: osposobljavanje deklariranih jedinica, njihovu pripremu za ocjenjivanje u skladu sa Planom ocjenjivanja u 2019. i ocjenjivanje na nacionalnom nivou po CREVAL-u, karijernim kursevima, te specijalističkom i stručnom usavršavanju i izučavanju stranih jezika u zemlji i inostranstvu.

Ministarstvo odbrane je nastavilo sa aktivnostima u cilju izgradnje i jačanja integriteta u sektoru odbrane u okviru čega je Direkcija za integritet izradila online Test integriteta koji polažu svi zaposleni u Ministarstvu i Vojsci. Online test je osmišljen kao kraći kurs u okviru kojeg se zaposleni upoznaju sa propisima iz oblasti integriteta, a potom i pristupaju polaganju istog.

3.32. POGLAVLJE 32:FINANSIJSKA KONTROLA

3.32.1. Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Normativni okvir

Vlada je 18. VI 2020. usvojila Konsolidovani izvještaj o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru Crne Gore za 2019.

Dodatno, Vlada je donijela Uredbu o prenošenju poslova i zadataka finansijskog upravljanja i unutrašnjih kontrola u javnom sektoru ("Sl. list CG", broj 79/20) kojom su propisani poslovi koje rukovodilac subjekta može prenijeti na rukovodioce organizacionih jedinica ili druge zaposlene u organima, ustanovama i pravnom licu.

Ministarstvo finansija pripremiolo je Metodologiju za prenošenje poslova i zadataka finansijskog upravljanja i unutrašnjih kontrola u javnom sektoru koja čini polaznu osnovu za uspostavljanje sistema odgovornosti u javnom sektoru.

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja pripremiolo je i nacrt Uredbe o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru i u toku je postupak donošenja ove Uredbe.

Oblast upravljanja i unutrašnjih kontrola biće sastavni dio PFM i PAR Strategije, budući da je oblast PIFC-a bila dio i druge strategije u prethodnom periodu.

Praksa unutrašnje revizije

Na kraju 2020, od 37 subjekata koji su u obavezi da uspostave posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju, ukupno je 34 subjekata i uspostavilo posebnu jedinicu (20 na centralnom i 14 na lokalnom nivou¹⁷).

Od 34 obaveznih subjekata koji su uspostavili posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju:

- 5.88 % ili 2 jedinice nemaju unutrašnjeg revizora,
- 17.65 % ili 6 jedinica imaju jednog unutrašnjeg revizora,
- 41.18% ili 14 jedinica ima dva unutrašnja revizora,
- 35.29% ili 12 jedinica ima tri ili više unutrašnjih revizora (jedna jedinica ima šest unutrašnjih revizora, jedna jedinica ima pet unutrašnjih revizora, četiri jedinice imaju četiri unutrašnja revizora i šest jedinica imaju po tri unutrašnja revizora).

Od ostalih subjekata, još osam subjekata uspostavilo je posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju i rasporedilo 10 unutrašnjih revizora.

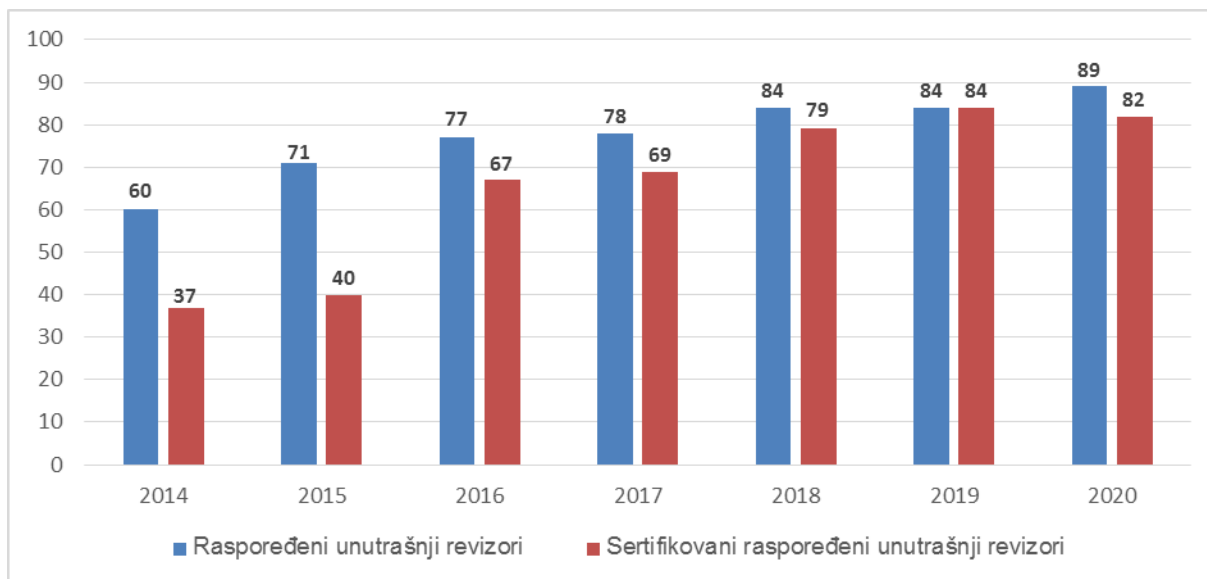
¹⁷ Do kraja 2020. godine, Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore i Opština Plav nijesu uspostavili jedinicu za unutrašnju reviziju. Ministarstvo javne uprave nije uspostavilo posebnu jedinicu za reviziju informacionih sistema u upotrebi u javnom sektoru već je ta jedinica dio jedinice za unutrašnju reviziju Ministarstva.

Do sada je sertifikat za unutrašnjeg revizora steklo 169 zaposlenih u javnom sektoru Crne Gore. Od toga, 84 zaposlenih je steklo Međunarodni CIPFA sertifikat, dok je 106 zaposlenih steklo nacionalni sertifikat za ovlašćenog unutrašnjeg revizora. Ukupno 21 zaposlenih posjeduje i nacionalni i međunarodni sertifikat za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru.

Tabela: Pregled sertifikacije unutrašnjih revizora od 2012- 2020.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nacionalni sertifikat	7	14	26	31	61	67	83	105	106
Međunarodni sertifikat	CIPFA	16	44	44	69	69	84	84	84

Prema podacima iz registra CHU (Centralne jedinice za harmonizaciju), na kraju 2020, 82 od 89 (92,13%) raspoređenih unutrašnjih revizora u javnom sektoru Crne Gore je steklo nacionalni ili međunarodni sertifikat ovlašćenog unutrašnjeg revizora u javnom sektoru ili oba sertifikata.

Institucionalni okvir

Unutrašnja revizija

Centralni nivo

- Na centralnom nivou 28 korisnika sredstava Budžeta Crne Gore formiralo je posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju,
- U 28 jedinica za unutrašnju reviziju na centralnom nivou raspoređena su 52 unutrašnja revizora,

- Kako bi se obezbijedila što veća pokrivenost korisnika sredstava budžeta funkcijom unutrašnje revizije, novim Zakonom o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru u članu 49 definisano je da jedinica za unutrašnju reviziju subjekta koji u skladu sa zakonom vrši nadzor nad drugim subjektom vrši unutrašnju reviziju i kod tog subjekta, ako nema uspostavljenu unutrašnju reviziju. Na taj način obezbijedena je potpuna pokrivenost budžeta funkcijom unutrašnje revizije.

Lokalni nivo

- Na lokalnom nivou Odlukom o organizaciji i načinu rada organa lokalne uprave osnovana je Služba za unutrašnju reviziju u 14 opština, od ukupno 15 opština koje su obavezne da formiraju posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju u skladu sa Uredbom o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru,
- U 14 formiranih službi za unutrašnju reviziju na lokalnom nivou raspoređeno je 37 unutrašnjih revizora.

Upravljanje i kontrole

Tabela: Napredak u oblasti upravljanja i unutrašnjih kontrola (FMC)

	Budžetski korisnici na centralnom nivou	Budžetski korisnici na lokalnom nivou	Ukupno
Koordinatori za FMC	89	22	111
Knjiga procedura	81	21	102
Koordinatori za rizike	72	17	89
Registar rizika	74	14	88

Pregled realizovanih aktivnosti

Unutrašnja revizija

- U okviru programa kontinuiranog profesionalnog usavršavanja ovlašćenih unutrašnjih revizora u javnom sektoru, ukupno je održana 21 obuka¹⁸ za unutrašnje revizore raspoređene u jedinicama za unutrašnju reviziju na centralnom i lokalnom nivou. Teme su bile sljedeće: “Nova metodologija rada unutrašnje revizije u javnom sektoru”, “Ažuriranje planova unutrašnje revizije izazvano pandemijom COVID19 i praktična uputstva”, “Uvod u unutrašnju reviziju i primjena metodologije za rad unutrašnjih revizora”, “Strateško planiranje unutrašnje revizije i izrada strateških planova u skladu sa novom metodologijom rada unutrašnjih revizora”, “Izrada godišnjeg plana unutrašnje

¹⁸ Za 4 grupe unutrašnjih revizora

revizije i praktična primjena grupe Standarda 2100" i "Upravljanje rizicima i uloga unutrašnjeg revizora".

- U skladu sa Pravilnikom o programu obuke i načinu polaganja ispita za sticanje sertifikata unutrašnjeg revizora u javnom sektoru ("Sl. list CG", broj 71/19) u februaru 2020. započeo je Program obuke za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru za 25 kandidata. Program je lokalizovan i prvi put se organizovao samostalno.
- Sagledavanje kvaliteta rada unutrašnje revizije tokom 2020. nije sprovedeno neposrednom provjerom zbog situacije izazvane virusom COVID-19, već je Direktor za centralnu harmonizaciju Ministarstva finansija početkom 2021. tražio od jedinica za unutrašnju reviziju na centralnom i lokalnom nivou da dostave konačne revizorske izvještaje o obavljenim revizijama sa propratnom revizorskom dokumentacijom. Pregledom konačnih revizorskih izvještaja i revizorske dokumentacije izvršiće se analiza i ocjena stepena razumijevanja i nivoa primjene metodologije rada unutrašnjih revizora od strane unutrašnjih revizora.

Upravljanje i unutrašnje kontrole

- U okviru projekta "Unapređenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru" održane su obuke za zaposlene u pet pilot institucija na temu upravljanja rizicima, na kojima je zaposlenima predstavljena važnost uspostavljanja ovog procesa kroz faze identifikacije, analize i procjene, kao i praćenja. U cilju primjene metodologije uspostavljanja procesa upravljanja rizicima pružena je tehnička podrška zaposlenima na nivou organizacionih jedinica u pet pilot institucija.
- U cilju sveobuhvatnijeg godišnjeg izvještavanja o upravljanju i unutrašnjim kontrolama, uspostavljanja sistema za otkrivanje i postupanje po obavještenjima o sumnjama na nepravilnosti i prevare, upravljanja rizicima, samoprocjene unutrašnjih kontrola i implementacije upravljačke odgovornosti u saradnji sa Upravnom za kadrove održano je 14 obuka za rukovodioce i zaposlene na centralnom i lokalnom nivou.
- U okviru projekta "Unapređenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru" razvijen je nacrt referentnog modela za kontrolno okruženje, kao jedne od komponenti koja će biti predmet sagledavanja kvaliteta u narednom periodu, a u čemu će pomoć pružiti eksperti na projektu.

3.32.2. Eksterna revizija

Državna revizorska institucija (DRI) je u izvještajnom periodu izvršila i objavila ukupno 35 revizija i to:

- Izvještaj o reviziji Prijedloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2019. (finansijska revizija i revizija pravilnosti);
- 18 pojedinačnih revizija budžetskih potrošačkih jedinica (finansijska revizija i revizija pravilnosti);

- 3 izvještaja o reviziji uspjeha;
- 9 revizija godišnjih finansijskih izvještaja političkih subjekata (finansijska revizija i revizija pravilnosti);
- 1 izvještaj o reviziji informacionog sistema (IT revizija);
- 1 izvještaj o kontrolnoj reviziji.

Pored navedenog, DRI je objavila Zbirni izvještaj o reviziji Godišnjih finansijskih izvještaja političkih subjekata za 2018. godinu. Na osnovu člana 26 Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, DRI je izvršila ocjenu kriterijuma fiskalne odgovornosti u 2019.

U oktobru 2020, shodno zakonskoj obavezi DRI je dostavila Skupštini Izvještaj o reviziji Prijedloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2019. godinu sa Godišnjim izvještajem o izvršenim revizijama i aktivnostima DRI za period oktobar 2019 – oktobar 2020. U izvještajnom periodu, Odbor za ekonomiju, finansije i budžet odnosno Skupština Crne Gore nije raspravljala o Izvještaju o reviziji Prijedloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2019. godinu i Godišnjem izvještaju DRI za period oktobar 2019 – oktobar 2020. Odbor za bezbjednost i odbranu Skupštine takođe nije razmatrao, shodno obavezi propisanoj Zakonom o parlamentarnom nadzoru u oblasti bezbjednosti i odbrane izvještaj o reviziji Godišnjeg finansijskog izvještaja Uprave policije za 2019, koji je Državna revizorska institucija blagovremeno uputila Odboru.

Državna revizorska institucija je u izvještajnom periodu imala ukupno 74 zaposlenih od kojih 60 zaposlenih na poslovima revizije:

Radna mjesta	Decembar 2020
Član Senata	5
Državni revizor - načelnik u sektoru	5
Državni revizor - rukovodilac odeljenja	17
Državni revizor	23
Stariji saradnik državnog revizora	3
Saradnik državnog revizora	7
Sekretar Institucije	1
Administracija	10
Savjetnici	3
Ukupno	74

U cilju daljeg unapređenja kapaciteta za vršenje revizije uspjeha, DRI je pored dva odeljenja - Odeljenje za vršenje revizije uspjeha i Odeljenje za razvoj revizije uspjeha proširila nadležnosti ranijeg Odeljenja za standardizaciju i zakonodavstvo sa revizijom uspjeha. U cilju promovisanja prekogranične saradnje na putu ka EU integracijama i unapređenja znanja i vještina revizorskog kadra na reviziji uspjeha, DRI sprovodi paralelnu reviziju uspjeha na temu "Zaštita Jadranskog mora u slučaju iznenadnog zagađenja" sa pet vrhovnih revizorskih institucija regiona – Albanije, Bosne i Hercegovine, Italije, Hrvatske i Slovenije.

DRI je u izvještajnom periodu ostala posvećena intenziviranju aktivnosti na realizaciji Strateškog plana razvoja DRI za period 2018 – 2022. U cilju usklađivanja metodologiji

vršenja revizije sa međunarodnim standardima vrhovnih revizorskih institucija, DRI je u julu 2020. izradila Priručnik za finansijsku reviziju i reviziju pravilnosti, koji sadrži praktične smjernice za primjenu međunarodnih revizorskih standarda (ISSAI) i u junu 2020. Smjernice za izradu, praćenje i kontrolu realizacije preporuka DRI. DRI je unaprijedila proces programiranja i planiranja revizije kroz donošenje Smjernica za predlaganje i izbor finansijskih revizija i revizija pravilnosti za Godišnji plan revizija DRI, koje treba da obezbijede da se planiranje vrši na različitim nivoima DRI i na bazi procjenjenih rizika i jasno definisanih kriterijuma.

U skladu sa usvojenim Smjernicama za predlaganje i izbor finansijskih revizija i revizija pravilnosti za Godišnji plan revizija DRI, Senat je u oktobru 2020. usvojio Instrukcije za pripremanje Godišnjeg plana revizija za 2021. godinu. Na osnovu analize sprovođenja godišnjih planova revizija iz prethodnih godina, DRI je indentifikovala i planirala okvirni broj finansijskih revizija, revizija pravilnosti i revizija uspjeha u skladu sa raspoložim kapacitetima sektora uključujući broj IT revizija i kontrolnih revizija. DRI je prepoznala značaj upravljanja i trošenja sredstava u vrijeme pandemije izazvane COVID-om 19 i s tim u vezi, Instrukcijama za godišnje planiranje revizija su planirane dvije revizije koje se odnose na reviziju troškova prouzrokovanih pandemijom COVID -19 i to: finansijsku reviziju i reviziju pravilnosti i reviziju uspjeha. Finansijska revizija i revizija pravilnosti se odnosi na konfirmaciju troškova zdravstvene zaštite po osnovu pandemije COVID- 19, dok će se revizijom uspjeha se obuhvatiti revizija utrošenih sredstava prikupljenih po osnovu donacija na žiro račun Nacionalnog koordinacionog tijela.

Kada je riječ o srednjoročnom planiranju revizija, Senat je usvojio Srednjoročni plan DRI za vršenje revizija uspjeha za period 2020-2024, koji se fokusira na revizije ciljeva održivog razvoja iz Agende Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030.

U cilju jačanja uticaja DRI na kvalitet upravljanja javnim finansijama kroz bolje razumjevanje izvještaja o reviziji, veću otvorenost i transparentnost rada, DRI je u martu 2020. usvojila Komunikacionu strategiju Državne revizorske institucije za period 2020 – 2024. sa pratećim Akcionim planom. Na polju jačanja institucionalnih kapaciteta, DRI je u izvještajnom periodu usvojila Strategiju upravljanja ljudskim resursima DRI za period 2021-2025.

U cilju daljeg razvoja kapaciteta zaposlenih, DRI sprovodi interne i međunarodne obuke. U okviru realizacije IPA Projekta „Razvoj i jačanje kapaciteta Državne revizorske institucije i Revizorskog tijela”, realizovane su za revizorski kadar obuke na sljedeće teme shodno usvojenom Katalogu obuka: Finansijska revizija i revizija usklađenosti – po fazama, Revizija uspjeha; Priručnik, metodologija sa aneksima; Planiranje (opšte na nivou DRI i pojedinačno za svaku reviziju), uključujući procjenu rizika i Napredna upotreba IDEA softverskog alata. U izvještajnom periodu, DRI je organizovala dva ispitna roka za sticanje zvanja državni revizor i to u februaru i decembru 2020. Kroz saradnju sa vrhovnim revizorskim institucijama članicama EUROSAI organizacije i međunarodnim organizacijama, DRI je

učestvovala na online obukama na temu kontrole i osiguranje kvaliteta, IT revizije, revizije političkih subjekata, finansijskog i upravljačkog računovodstva i COVID-19, integriteta i etike, kao i revizije troškova COVID -19. DRI je takođe kroz članstvo u radnim grupama EUROSAI (Radna grupa za reviziju i etiku, Radna grupa za IT, Radna grupa za reviziju opština) doprinijela razvoju kapaciteta revizorskog kadra.

3.32.3. Zaštita finansijskih interesa EU

Kada je u pitanju Direktiva 2017/1371, Krivični zakonik Crne Gore je u velikoj mjeri usklađen sa ovom direktivom, ali će ista svakako biti razmatrana prilikom naredne izrade Predloga zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, koji je planiran za IV kvartal 2021.

3.32.4. Zaštita eura od falsifikovanja

Nastavljene su aktivnosti na zaštiti eura od falsifikovanja u skladu sa harmonizovanom regulativom i standardima EU i ECB. Od strane CBCG, vršeno je nadgledanje standarda u radu rukovaoca gotovinom, testiranje uređaja za rad sa novcem, obuka rukovaoca gotovinom i kontrola rukovaoca gotovinom u domenu rada sa novcem. Nastavljena je saradnja i razmjena informacija sa Upravom policije i Višim tužilaštvom.

U cilju postizanja pune harmonizovanosti sa regulativom EU/ECB, preduzete su aktivnosti na implementaciji celexa 32019D0039 (odnosno EU 2019/2195) Odluke Evropske centralne banke od 5. XII 2019. o izmjeni Odluke ECB/2010/14 o provjeri podobnosti i autentičnosti euro novčanica i njihovom vraćanju u opticaj (ECB/2019/39).

U 2020, zbog pandemije izazvane virusom COVID-19, dio planiranih aktivnosti u sklopu Pericles programa je morao biti odložen.

3.33. POGLAVLJE 33: FINANSIJSKE I BUDŽETSKE ODREDBE

3.33.1. Realizacija aktivnosti

U skladu sa obavezom izvještavanja o realizaciji Akcionog plana za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava Evropske unije u Crnoj Gori, Vlada je 16. VII 2020. usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava Evropske unije u Crnoj Gori za 2019. gdje je predstavljen rezultat sprovođenja aktivnosti u skladu sa planiranom dinamikom.

3.33.2. Porez na dodatu vrijednost

Skupština je 30. VII 2020. donijela **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost** ("Sl. list CG", broj 80/20), kojim su izvršene između ostalog, određene izmjene kod oporezivanja prometa proizvoda, usluga i uvoza po sniženoj stopi od 7%. Kada je u pitanju realizacija projekta „Reforma poreske administracije”, u saradnji sa Svjetskom bankom, ona je ušla u treću godinu realizacije što će doprinijeti kvalitetnijem obračunu PDV-a, i u krajnjem stvoriti preduslove za efikasnost u izradi izvještaja o simulaciji obračuna PDV-a, u skladu sa zahtjevima koji se odnose na obračun tradicionalnih sopstvenih sredstava, koje Poreska uprava realizuje u saradnji sa Upravom za statistiku.

3.33.3. Tradicionalna sopstvena sredstva

U oblasti tradicionalnih sopstvenih sredstava u Izvještaju je predstavljena realizacija aktivnosti koje se odnose na Proučavanje propisa i zahtjeva EU koji se odnose na računovodstveni sistem tradicionalnih sopstvenih sredstava; Analizu pravila računovodstva sistema Tradicionalnih sopstvenih sredstava na osnovu A i B računa, u skladu sa iskustvima stečenim iz radnih posjeta u zemljama članicama EU; Pripremne radnje u vezi izmjene i dopune Carinskog zakona ili drugih propisa kojim bi se regulisalo prinudno izvršenje na pokretnim i nepokretnim stvarima, kojem treba prilagoditi i računovodstvenu evidenciju; Definisane i označavanje prihoda koji će se svrstati na posebnim A i B računima, shodno tome da li su potraživanja plaćena, neplaćena, obezbijeđena, neobezbijeđena ili osporavana; Vježba simulacije vođenja A i B računa; Podnošenje simulacije Izvještaja s opisom otkrivenih slučajeva prevara i nepravilnosti koji uključuju tradicionalna sopstvena sredstva u iznosu većem od 10.000,00 eura; Izrada izvještaja o zaplijenjenim robama putem OWNRES-a.

3.33.4. Administrativni kapaciteti

U decembru 2020. Upravni odbor Instrumenta za evropsku integraciju je odobrio aplikaciju za TWINNING Light projekat "Uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava Evropske unije u Crnoj Gori " u vrijednosti od 250.000,00 eura, nakon čega je otpočeta priprema izrade projektnog zadatka. Putem navedenog projekta predviđena je puna podrška upravljanju sopstvenim sredstvima EU u Crnoj Gori, kako bi se uspostavilo tačno izračunavanje,

planiranje, plaćanje, kontrola i izvještavanje EU o sopstvenim sredstvima u skladu sa pravnom tekovinom EU.

Prilog 1: Spisak zakona koje je Skupština Crne Gore 26. i 27. saziva donijela u periodu od 1. I do 31. XII 2020.

Zakoni:

1. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o statusu između Crne Gore i Evropske Unije o aktivnostima koje sprovodi Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu u Crnoj Gori;
2. Zakon o potvrđivanju Protokola iz Nagoje o pristupu genetičkim resursima i pravednoj i jednakoj raspodjeli koristi koje proističu iz njihovog korišćenja uz Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti;
3. Zakon o izmjeni Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja;
4. Zakon o dopuni Zakona o lokalnoj samoupravi;
5. Zakon o privrednim društvima;
6. Zakon o amnestiji lica osuđenih za krivična djela propisana zakonima Crne Gore i lica osuđenih stranom krivičnom presudom koja se izvršava u Crnoj Gori;
7. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Budžetu Crne Gore za 2020. godinu;
8. Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola;
9. Zakon o dopunama Zakona o turizmu i ugostiteljstvu;
10. Zakon o alternativnom rješavanju sporova;
11. Zakon o izmjenama Porodičnog zakona;
12. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku;
13. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima;
14. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Državnom tužilaštvu;
15. Zakon o vojno-obavještajnim i bezbjednosnim poslovima;
16. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tajnosti podataka;
17. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama;
18. Zakon o Nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore;
19. Zakon o medijima;
20. Zakon o pravima putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi;
21. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe;
22. Zakon o lijekovima;
23. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti;
24. Zakon o dopunama Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti;
25. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o hitnoj medicinskoj pomoći;

26. Zakon o Fondu rada;
27. Zakon o potvrđivanju Ugovora između Crne Gore i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske kojim se dopunjava Evropska konvencija o ekstradiciji od 13. decembra 1957. godine i koji ima za cilj olakšavanje njene primjene;
28. Zakon o potvrđivanju Protokola kojim se mijenja i dopunjava Dodatni protokol uz Konvenciju o transferu osuđenih lica;
29. Zakon o izmjeni Zakona o visokom obrazovanju;
30. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju;
31. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata;
32. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o finansiranju upravljanja vodama;
33. Zakon o inovacionoj djelatnosti;
34. Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija;
35. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o naučnoistraživačkoj djelatnosti;
36. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o energetici;
37. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
38. Zakon o putevima;
39. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju;
40. Zakon o izmjeni Zakona o radu;
41. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica;
42. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima;
43. Zakon o dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti;
44. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama;
45. Zakon o izmjenama Zakona o sanaciji kreditnih institucija i
46. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o fiskalizaciji u prometu proizvoda i usluga.